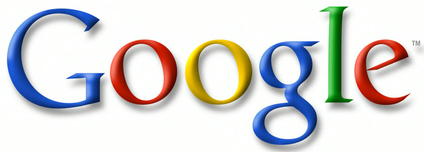
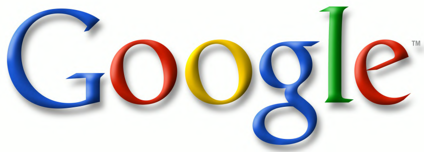
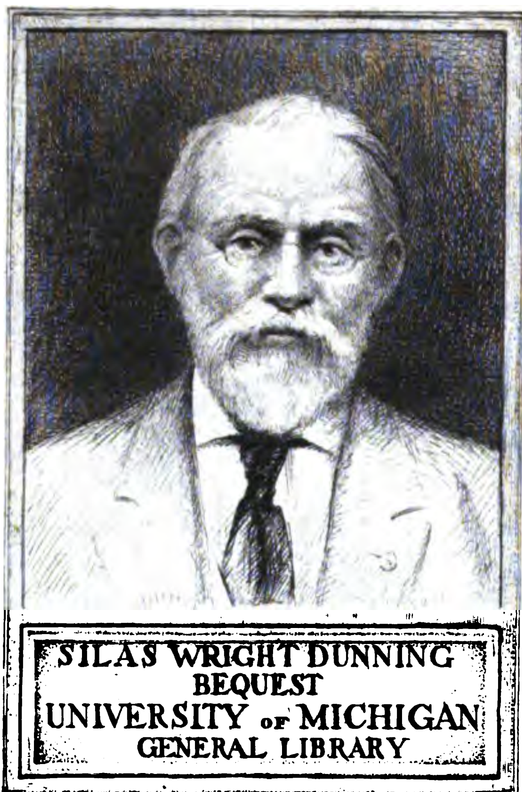

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

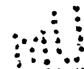
Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

TWINTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK;
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1766.

Printed in the Netherlands

VOOR-REDEN.

VEEL GEACHTEN LEZER!

Ieder zaak heeft zynen tyd, zegt het oude spreekwoord, en dit heeft zekerlyk plaats, in het beschermen van het Recht der verdrukten, ten wiens opzichte de Animositeit en Staatkunde, het Recht doet zwygen, gelyk het als dan gevaarlyk word dit recht voor de Vuist te ververdedigen, waar toe men dan een gunstiger tyd moet afwagten.

Dit heeft het Doorluchtige Huis van Orange-Nassau op eene allerbeklaaglykste wyze ondervonden, niet alleen na het afsterven van Prins Willem de IIde, wanneer men den jongen Prins Willem den IIIde, van de hooge Ampten en Bedieningen zyner groote Voorvaderen, in ons Vaderland, zogt uit te sluiten, toen was het spreeken ten voordeele van het Stadhouderschap haatelyk, zo niet gevaarlyk, tot dat de stemme Gods en des Volks, de tyden had veranderd, en de stem der waarheid, zonder gevaar zig kon laaten hooren: Maar de allersmertelykste dood van dien grooten Vorst, Koning van Groot-Brittannie, in den Jare 1702, veranderde nogmaals het Toneel; de waarheid dorst zig niet dan onder bedekte woorden laten hooren, ziende met smerten, hoe deszelfs eenigste Erfgenaam, den Doorluchtigen Vorst, Heer Johan Willem Friso Prince van Orange en Nassau &c., van die groote Erffenisse moest versteken blyven, voornaamlyk van het grootste stuk daar van, het Marquisaat van Veere en Vlissingen onder voorwendzel dat de Koning van Pruissen ook vorderingen daar op maakte, schoon dezelve (onder

reverentie,) niet minder dan wettig genaamd konde worden. Dog dewyl eenige voorgenomen hadden dien Prins daar van te ontzetten, wist men middelen uit te vinden om het Recht te doen zwygen; ja de Animositeiten en het disrespect voor de Justitie ging zo verre dat een zeker Heer, wanneer een Mandament door den Deurwaarder aan hem wierd geexploiteert, en Copye daar van aan hem overhandigd, zig niet ontzag dezelve Copye, in presentie van den Deurwaarder op het Vuur te werpen en te doen verbranden. Toen moesten de Rechters, en met hen de Rechts-Voorspreekers zwygen. Toen andermaal de VOX POPULI VOX DEI *wierd, en den Doorluchtigen Prins* Willem den IVde *van Orange en Nassau, de hooge eere-stoel zyner beroemde Voorvaderen beklom, en het Recht zegenpraalde, zo wierd dien wyzen Prins, op eene weinig gerucht makende wyze, tot Marquis van Veere en Vlissingen geïnstalleerd, dewyl de veelvuldige onrusten in ons Vaderland, het zwygen uit voorzigtigheid gebood; maar tegenswoordig nu wy, den Aller-Doorluchtigsten Prins* Willem den Vde *van Orange en Nassau, als Erfstadhouder der Vereenigde Nederlanden, met eenparig gejuich zien installeren; nu alle animositeit is verdwenen, is het den rechten tyd, om de listige Taal van de wedersprekers van het Recht mede te doen verstommen. Dit hebben wy zo kortelyk, en met zo veel bescheidenheid gedaan als ons mogelyk was, en de waarheid zulks toeliet, het geen wy aan het schrander oordeel der Lezers overgeeven, die nu zullen konnen zien, met wat oogen de Werken van zodanige Schryvers behoren aangezien te worden, op dat geene Vooroordeelen hen langer mogen verblinden, dat ons eenig doel is.*

STAAT-

STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Vervolg van het vorigen *van de verdere Gebeurtenissen in deeze Landen in den Jare* 1581.

Deeze Stad was een groote wyde romp, voorzien met ronde Muuren, daar 't Water met Dammen wierd gestut, hebbende geene Strykweren, en dus was dezelve weinig bekwaam om eene belegering uit te staan. *Rennenberg*, die dit zeer wel wist, had ook geen voornemen om zig daar mede op te houden, maar beval de Stad zonder uitstel te bestormen. Dit wierd stoutmoedig ondernomen, maar den Vyand wierd nog dapperder afgeslagen, en gedwongen met een verlies van ruim drie honderd Mannen af te trekken. Van *Zwieten* en *Visscher*, die gelukkigen uitslag ziende, schaarde de Bezetting in slag-order, en stonden reets gereed om uit te trekken, ten einde den vluchtenden Vyand in de Staart te vallen; dog de Burgers, meest Roomsch en Spaansch gezind, kwamen in de Wapenen, zynde van voornemen om de bezetting, als dezelve uitgetrokken zou zyn, buiten de Stad te sluiten, zo dat dien uitval moest nagelaten worden. De Burgers waren daar mede nog niet vergenoegd, en zonden eenige Gedeputeerden aan *Rennenberg*, die reets met zyn Volk was afgetrokken, met verzoek dat hy te rug wilde keeren, dewyl zy besloten hadden de Stad aan hem over te geeven. De Bezetting moest door dwang daar in toestemmen, dog bedong een vryen aftogt, mits in drie Maan-

 den

den niet tegen den Koning te mogen dienen, en dus ging *Oldenzeel* verlooren.

Na die overwinning trok *Rennenberg* na *Zwol*, alle de toegangen na die Stad doende fluiten. Dit deedt geloven dat hy verstand daar binnen onderhield, want, zonder dit, was het niet waarschynlyk, dat hy eene zo sterke en groote Stad, met zo weinig Volk, zou hebben durven belegeren. Dezen aanslag mislukte, want de Vyandlyke Overste *Cressoniere*, door *Rennenberg*, met eenige uitgelezen Manschap afgezonden zynde, om door zyne Aanhangers binnen gelaten te worden, wierd door de mede gegevene Leidslieden, in de Duisternis, niet na *Zwol*, maar ter zyde afgeleid, vindende zig des morgens, op het Landhuis van een Edelman, door de Staatsche Soldaten bezet, zo dat zy zig gevangen moesten geeven: Dit niet alleen, maar die van Vriesland en andere Plaatzen, bragten zo veel Volk op de been om *Zwol* te ontzetten, dat *Rennenberg* goedvond om af te trekken, en sloeg zig voor *Deutecum*, dat hy wegens de zwakheid van die Plaats, mede in een storm dagt te veroveren, dog hy vond aldaar eene dappere tegenstand; ook lieten hem de Engelsche Ruiters, en die van *Hohenlohe* geen oogenblik rust, maar drongen hem zo geweldig, dat zyn Volk gestadig onder de Wapenen moest blyven, zonder tyd te hebben van zig behoorlyk te verschansen, waarom hy die belegering den vyfden dag opbrak.

Aan *Hohenloh* en Graaf *Willem van Nassau* was nogtans zeer wel bekend, dat het veroveren van die Steden geenzints het hoofd-oogmerk van *Rennenberg* was, maar dat hy het oog had op *Steenwyk*, een Stad van zeer veel gewigt, maar die zonder bezetting was, en zy hadden aan de Gevolmagtigden van de Unie van Utrecht kennis daar van gegeeven. Deeze waren aanstonds bereid om daar in te voorzien; dog de Magistraat en Burgers van Steenwyk wilde geen bezetting in neemen, en het daar toe bestemde Volk moest zig buiten de Poort nederslaan, tot dat het byna te laat geworden was, gelyk wy zien zullen.

Rennenberg de belegering van *Deutecum* opgebroken en *Grol* (gelyk wy zagen) bezet hebbende, deedt zyn Voetvolk over 't meer van Ommeren, en de Ruitery, door *Coeverden* na *Steenwyk* trekken, komende de voortogt van zyn Leger, sterk 6000 voetknegten en 1200 Ruiters, meest Lanciers of Speer-Ruiters, den

12 Octo-

12 October 1580 des avonds in het gezicht van die Stad, wanneer de Ingezetenen zig lieten bewegen, om de Staatsche Bezetting, onder het bevel van *Hartman Olthof*, binnen te laaten trekken, wordende, des anderen daags s'morgens, met het aanbreken van den dageraad gevolgd door de Overste *Cornput*, met nog twee Vaandelen Voetvolk, ontfangende mede te Water eenig Buskruid en Mondbehoeften. De Bezetting nog geen 600 Man belopende, zo voegde men 300 gewapende Burgers daar by, ook wierd de Voorstad in Brand gestoken; op dat de Vyand daar niet in zou nestelen, maar voor het Geschut van de Stad bloot staan. De 300 Burgers, die in de Wapenen gebragt wierden om de Bezetting te versterken, was meest onwillig Volk, zynde daar onder geen vyftig Man die men dorst vertrouwen. . . . .

Dewyl 'er geen Gouverneur of Commandant in de Stad was, wierd 'er een Raad van Verdediging opgericht, bestaande uit de Overstens *Olthof* en *Cornput*, de Burgemeester van de Stad, eenige Capiteins en Burger Hopluiden. De Stad was slegt versterkt, en niet genoeg van Geschut nog Krygsvoorraad voorzien, om een lange belegering uit te houden, nogtans wierd 'er heftig op de aannaderende Troepen van *Rennenberg* geschoten, des niettegenstaande zo omringden zy, de Stad, doende alle de toegangen na dezelve sluiten, zo dat 'er niets meer ingebragt kon worden. Dit bragt de Ingezetenen in groote verlegenheid, vreezende wel haast gebrek te zullen moeten lyden.

Om die redenen wierd 'er, door de Burgemeester, in den Raad der Verdediging voorgesteld, dat men aan de Gevolmagtigden van de Unie van Utrecht moest schryven, hen de ware toestand der Stad voordragen, en verzoeken om een spoedig ontzet, of dat de Stad zig zou moeten overgeven. Niet alleen de Burgemeester, maar ook de Burger Hopluiden, drongen zeer sterk daar op aan, dat zy *Olthof*, en de meeste Capiteinen overhaalden. De dappere *Cornput* voer nogtans sterk daar tegen uit. Men moest niet te haastig met dit schryven voortvaren, zeide *Cornput*, maar eerst veel beeter van des Vyands magt verzekerd zyn, en de gesteldheid van deszelfs Leger onderzoeken, om de Staten niet te misleiden, die men anders verkeerde maatregelen tot het ontzet zou konnen doen neemen, waar door alles krachteloos

teloos gemaakt zou worden; zonder nood te klagen was een bewys van blohertigheid, want het kwam 'er nog niet eens op aan, dierhalven was het best nog wat daar mede te wagten. Andere hielden staande dat men niet te vroeg om ontzet kon verzoeken, en dus wierden de Brieven opgesteld, maar *Cornput* die wel wist hoe onmogelyk het was, spoedig aan dit verzoek te voldoen, wilde die Brieven met zyn hand niet ondertekenen, zeggende de Staten niet te willen helpen bedriegen, dog die Brieven wierden echter verzonden.

Den 24ste October, veroverde *Rennenberg* een kleine Schans op de *Kuynder*, die hy door twee oude en ervarene Bevelhebbers, *Arend van Geemen* en *Hendrik Snater*, met zo veel geweld deede aantasten, dat de Staatsche Bezetting, bestaande uit twee Vaandels Voetvolk, van daar moest retireren, waar op de Vyanden het Dorp geplunderd, en de Schans geslegt hebbende, de Kuindert wederom verlieten. By die gelegenheid, was 'er een Hollands Vaandel in hunne handen gevallen, het geen, op bevel van *Rennenberg* aan de Staart van een Paard gebonden, in Zegenpraal rontom de Stad gesleept wierd. *Hans Mom*, Overste Luitenant van *Rennenberg* trok met eenige Ruiters voor uit. Hy stond nu en dan stil, roepende den Belegerden die op de Wal stonden, toe, dat zy zig hier aan konden spiegelen. Dit kon de dappere *Cornput* niet verdragen, doende eene zo stoute en wel overleide Uitval, dat de Overste Luitenant *Mom* door het hoofd geschoten, het Paard geveld, het geleide op de vlucht gedreven, en het verlorene Vaandel heroverd, en in triumf op de Wal geplant wierd. Dit was een groote spyt voor *Rennenberg*, die *Johan Baptiste Taxis*, tot zyn Overste Luitenant stelde, dewelke beloofde de dood van *Mom* te zullen wreken; doende de Belegerden alle bedenkelyke hoon en smaad aan.

De Bezetting daar door getergd, deed verscheide uitvallen om de Werken der belegeraars te vernielen, waar door bloedige schermutzelingen ontstonden; in een van die staken de belegerde de Moolen, buiten de Ooster-Poort in de Brand. De Belegeraars staken, uit weerwraak, den Brand in de Hameye van de Gierst-Poort. *Arend van Groningen*, een Brouwers Zoon en dapper Soldaat, dienende in de Compagnie van *Cornput*, dit ziende, en dat dit van nadelige gevolgen zou konnen wezen,

er-

verzogt aan zyn Overste vryheid om dien Brand te gaan blussen. 1581.
Hem dit toegestaan zynde, zo daalde hy, met een Brand-Emmer in zyn hand, langs een Ladder van de Stads Wal af; en door de Graft gezwommen zynde, haalde hy de Ton, gevuld met Stroo, Pik en Zwavel, waar door de Brand veroorzaakt wierd, om verre; en verscheide malen met zyn Emmer heen en weer gaande, om Water te scheppen, door een hagelbuy van Musket-Kogels, die hy zo weinig ontzag, dat hy daarom geen voet te gaauwer ging, gelukte het hem dien Brand te blussen. Dit verrigt hebbende ging hy op de kant van de Graft staan, en riep de Belegeraars, die in meenigten zonder ophouden, Vuur bleven geven, toe: Ik ben *Arend van Groningen*, *die zyn g.. veegd aan u schieten*; daar op weder over gezwommen, en de Ladder op geklommen zynde, zonder dat de Vyanden hem hadden konnen kwetsen, voegde hy zig weder by de zynen. *Cornput*, die hem deezen Heldendaad had zien bedryven, schonk hem een hand vol geld tot eene wel verdiende beloning.

Dit spoorde de Soldaten zodanig aan, dat 'er nog veele andere wonderen van dapperheid, in verscheide uitvallen wierden bedreven, die het niet wel doenlyk alle zou zyn te melden: dog dien zelven avond, geschieden 'er nog een aanmerkelyk zaak, die wy niet stilzwygende konnen voor by gaan. Een Vyandlyk Soldaat, willende de stoutheid van *Arend van Groningen* na bootzen, ging, na dat het zo duister was geworden, dat men hem van de Wallen niet meer zien kon (daar *van Groningen* het op klaren dag had gedaan) voor de Waltpoort staan, scheldende, onder het gruwelyk misbruiken van Gods Naam, op de Staten en *Hohenloh*; een Soldaat van de bezetting op de Wal staande, en dit Lasteren hoorende, zonder den Man te zien, schoot na de plaats van waar het geluit kwam, en trof den Lasteraar in de Mond, gelyk men des anderen daags bevond, wanneer hy na binnen gesleept wierdt.

Rennenberg deedt de 16 November, uit naam des Konings, de Stad opeischen; dog de belegerden gaven tot antwoord; dat zy de Stad, voor den Koning, onder het bestier der Staten, en van den Prins van Oranje bewaarden. Den 17de, verspreide zig een gerucht door de Stad, dat *Rennenberg* zes Staatsche Vaandels, gelegerd by St. Jans Kamp by Vollenhoven, zynde de Voor-

togt der Troepen die het ontzet van *Steenwyk* zouden ondernemen, geslagen had, het geen veel ontsteltenis onder de Belegerden veroorzaakten. Het was aanmerkelyk dat men niet kon ontdekken, van waar die tyding in de Stad was gekomen, zo dat dit door de Bevelhebbers voor een kwaadaartig uitstrooisel wierd aangezien, en naderhand bevond men zulks gedeeltelyk waar te zyn; ook begon men dien dag de Stad geweldig te beschieten; ook vreesde men voor eene overrompeling, dewyl de Graften toegevrozen waren.

Den 18de November, deedt *Rennenberg* de Stad nogmaals opeischen, en weder een weigerend antwoord bekomen hebbende, zo deed hy de Stad met gloeijende Kogels beschieten, waar, van men zig, vyf Jaaren te vooren, in 't beleg van Dantzig, voor de eerstemaal bediend had, zynde eene regt helsche Uitvinding, als strekkende niet zo zeer om de Vestingwerken, als wel de Huizen en Gebouwen der arme Burgers, door Brandstichting te ruineeren, dat eene zeer onedelmoedige wyze van Oorlogen is.

De Belegeraars den Tooren, en het bovenste gedeelte van de Gasthuis-Poort afgeschoten hebbende, zo veroorzaakte de gloeijende Kogels brand in verscheide Huizen en eenige Schuuren, die met Koorn, Stroo en Turf waren opgevuld; en een styve Oosten wind de vlam doende voortloopen, zo geraakten 'er meer dan 70 Huizen in d'Assche, voor dat men de brand konde bluffen. De Bezetting wierd ook genoodzaakt, om een derde gedeelte van de Wallen te verlaten, want de Borstweer op de Wal, die met Stroo onderleid was, geraakte ook in den Brand, zo dat niemant op de wal duuren kon. De Belegeraars zelfs schrikten van den gloed die zig van buiten vertoonden. Zy stonden met vliegende Vaandels gereed om, geduurende dien brand, eene Storm te wagen, te meer dewyl de Graften toegevroren en door de Belegerden nog niet opengebyt waren, dog de Soldaten zeiden, niet gehuurd te zyn om de Hel te bestormen, en toonden geen lust te hebben om tegens dien gloed in te dringen, want zy meenden dat de gantsche Stad in gloeijende Koolen was verkeerdt, en dus bleef het stormen agter, en de brandende Borstweer van de Wal wierd het behoud van de Stad.

Tegen den avond zond *Rennenberg* twee Trompetters na de Onniger

Onniger Poort, om de Stad wederom op te eischen, aan de Stad de genade des Konings, en goede Voorwaarden aan de Bezetting aanbiedende. Capitein *Plact*, die aldaar de Wacht had, vondt niet goed, dit aan den Raad der Verdediging bekend te maken, maar antwoorde, dat 'er voor den Graaf van *Rennenberg* niets dan Kruid en Loot ten besten was. Dit was gelukkig, want zo die aanbieding in den Raad der Verdediging in beraed was genomen geweest, zoo zou het grootste gedeelte, in dien nood, besloten hebben om de Stad over te geeven.

Na dien tyd wierd 'er zeer goede order op het blussen van den Brand gesteld; en schoon de Vyand, nog met gloeijende Kogels bleef schieten, zo deeden dezelve weinig schade; want zo dra men maar eenige de minste rook hier of daar zag opgaan, wierd de gloeijende Kogel, met natte wolle Handschoenen daar uit gehaald, en de ontstoke plaats, met water, dat overal in gereedheid gehouden wierd, geblufcht.

Het was dan niet te verwonderen, dat de Belegerden op een spoedig Ontzet ernstig bleven aanhouden; waar op de Prins van *Oranje* hen bad, zy wilden zig verder als dappere Mannen blyven gedragen, dewyl al het nodige tot ontzet, zo spoedig doenlyk gereed gemaakt wierd, waar van zy, in 't korte, de vruchten zouden genieten. *Cornput*, een Man van zeer veel moed en standvastigheid, antwoorde aan den Prins, hoe hy liever gezien had, dat men den tyd van het Ontzet, niet zo naby had gesteld, dewyl het hem voorkwam dat dit niet doenlyk zou wezen, en dat dit uittestellen dan onwilligheid zou veroorzaken. Alle die Klaagbrieven waren buiten zyne toestemming geschreven, dog hy verzogt men wilde het Ontzet niet verhaasten, maar zeeker neemen, en de Troepen niet by gedeeltens afzenden, uit vreeze voor ongeval.

Dit zag op de Ramp welke *Hegeman*, met zes Vaandelen te St. Janskamp by *Vollenhove* was overgekomen; dog het verlies was niet groot, wordende door *Struper*, die te *Zwarte-Sluis* lag ontzet. Niet alleen *Cornput*, maar de Overstens *Berenbroek* en *Roorda*, schreven op dien zelven voet, biddende, men wilde zig het klagen van de Belegerden niet al te zeer aantrekken, maar het ontzet zeker neemen, dewyl de Stad nog in geen drie Maanden gebrek zou lyden, dog daarom wierd het Ontzet niet langer uitgesteld

dan het noodig was, want de Staten bragten eindelyk, onder den Veldoverste *Norrits*, een treffelyk Leger by Zwol op de been: Ook gaven zy bevel om *Staveren*, *Hinlopen* en *Blokzyl*, dat door Vyandlyke Troepen bezet was, te Water aantetasten, en *Rennenberg* de handen vol werks te geven.

Des niettegenstaande bleef *Rennenberg* de belegering hardnekkig voortzetten, zeggende *Steenwyk* te willen hebben al zou hy 'er het leven by inschieten, schoon hy door de bittere koude, hagel, sneeuw en armoede, zynde zonder geld of voorraad, veel moest lyden, schoon zyn Volk nu en dan onverduldigd wierd, wist hy hen al weder te vreden te stellen; hen verzekerende dat zyn Leger veel sterker was dan dat van *Norrits*, leggende boven dien zo wel verschanst, dat die het ontzet niet zou durven onderneemen. Hy verzogt, men zou nog wat geduld hebben, wanneer humne stantvastigheid eindelyk door de overwinning bekroond stond te worden, want de Stad kon het niet langer houden, ontstaande daar binnen dagelyks Muiteryen.

Het laatste was de waarheid, en daarom was men genoodzaakt allerhande Geld met het Stads Wapen, zynde een Anker, te slaan; maar dewyl dit Geld boven de waarde verhoogd was, ontstond daar over zomtyds twist tusschen de Burgers en Soldaten, maar die al wederom door den Raad der Verdeediging gestild wierd.

Rennenberg, die *Sloten*, *Staveren*, enz. bezet en eene Schans te *Makkum* had doen opwerpen, wierd dagelyks trotser, zo dat hy, meenende reets Meester van Vriesland te zyn, die van *Enkhuizen* en andere Noord-Hollandsche Steden wel ernstig dorst vermanen, zig aan hem te onderwerpen.

Parma, den 6 October, weder Meester van *Nivelle* geworden zynde, zogt ieder een, zelfs *Brussel* van de zyde der Staten af te trekken. Hy schreef hoon en smaad brieven tegens den Prins van *Oranje*, hem noemende een Verrader, een Trouwloze, een Bedrieger, die door zyne listen den Staten en het Volk om den Tuin leide, dog die de wraak des Konings niet lang meer zou ontgaan, dat met den onlangs afgekondigden Ban in Spanje zeer wel overeenstemde. Ook zogt hy door Verraad zig meester van *Hattum* te maken, dog dit mislukkende, zo wierden de Verraders onthoofd en gevierendeeldt.

De

De Veldoverste *Norrits* eindelyk in Persoon te *Zwart-Sluis* komende, om het Ontzet van *Steenwyk* te spoeden, verstond dat de Overste *Otto van Zant*, met eenige Rennenbergsche Vaandels te *Gierborn* lag, om hem in 't oog te houden, viel dien Oversten zo onverwagt op het Lyf, dat hy hem en zynen Zoon gevangen nam, het grootste getal der vyandlyke Soldaten wierden dood geslagen en het Dorp in brand gestoken.

Rennenberg wierd na dien vry wat bekommerd; dog verstaande dat *Norrits*, drie Vaandelen te *Zwarte-Sluis* had agter gelaten, zo zogt hy dezelven over het Ys en langs de Dyken te verschalken, dog de Walen en Engelschen toeschietende, zo wierd hy met verlies van 300 Man te rug gedreven, en toen begon hy alle de toegangen na zyn Leger te verzekeren, waar mede dit Jaar ten einde liep.

In deezen verwarden tyd, behaalden de Rennenbergsche verscheide voordeelen op de Staatschen, dat wy kortelyk herhalen. Men had eenige Staatsche Soldaten na *Zevenwolde* gezonden, om het stroopen des Vyands te beletten, dog wierden wel haast, door het Volk van *Rennenberg* van daar verdreven, die kort daar na *Sloten* en de *Lemmer*, dat zeer onvoorzigtig onbezet gelaten was, vermeesterde. Toen overrompelde zy *Staveren*, het Slot, dat maar ten deele geslegt was, weder opbouwende, om aldaar te nestelen, dewyl de Stad toen nog niet bevestigd was. *Makkum* wierd ook door de Vyand versterkt, die van daar door 't gantsche Vriesland, tot voor de Poorten van *Harlingen*, *Franeker*, *Sneek* en *Bolswaard* kwamen stroopen, brengende die van het platte Land, door het plunderen, Brandschattingen uit te schryven, Branden en Blaken, onbeschryffelyke schade toe, waar door de Provincie Vriesland, in eene deerlyke toestand geraakte, en het vooruitzigt van het toekomende, wanneer *Steenwyk*, eens veroverd zou zyn, was 't nog schroomlyker, te meer toen 'er, in 't laatst van het Jaar 1580, zes Vaandels Soldaten, die tot aan de S. Janskamp by *Vollenhoven* genaderd waren, om die post te bezetten, als noodig zynde om het ontzet van *Steenwyk* te bevorderen, op den 7 November 1580, door de Vyanden overvallen en verslagen wierden, ook deed *Rennenberg*, een veroverd Staats Vaandel, aan de Staart van een Paard gebonden rontom *Steenwyk* slepen om de Belegerden kleinmoedig te maken.

Ren-

Rennenberg, wel wetende, dat van het veroveren of niet veroveren van de Stad *Steenwyk*, den goeden of kwaden uitslag, van zyne verdere ondernemingen afhing, zwoer de Stad te zullen innemen, al zou het hem zyn Leven kosten. *Rennenberg* betoonde by deeze gelegenheid, een man van groote bekwaamheid te wezen, want ieder een stond versteld dat hy zyn onbetaald Krygsvolk, dat in 't guure Winter weer gebrek aan veele zaken had, genoeg in toom kon houden om de Belegering voort te zetten. Het is waar dat de Soldaten meer dan eenmaal gereed stonden om tegens hem op te staan; maar dan wist hy hen, door zyne vleijende redenen weder geduld te doen neemen. Nu maakte hy hen wys, dat hy verstand in de Stad onderhield, en bericht had ontfangen dat de misnoegde Ingezetenen, in weinig dagen, de anderen zouden noodzaken om de Stad aan hem over te leveren; dat meest alle de Goederen van rontsomme binnen *Steenwyk* waren geburgen, belovende dien aanzienlyken buit, aan de Soldaten, ter plundering te zullen overgeven, en indien zulks tegens de te makene Capitulatie kwam te stryden, dan zou hy zulks oogluikend toelaaten. Hy bad zy wilden nog maar een weinig geduld hebben, en in 't betrachten van hunnen plicht blyven volharden, wanneer zy dubbelde beloning voor de geledene ongemakken stonden te ontfangen, en dat hy de Belegering, in dit guure Jaargetyde, voornaamlyk bleef voortzetten, om aan zyn getrouw en dapper Volk, de Eer der Overwinning en dien ryken buit te bezorgen. Dit wist *Rennenberg* met zo veel innementheid voort te brengen, dat zyn Leger zwoer met hem te zullen leven en sterven.

In de Stad ontstonden in der daad, van tyd tot tyd wel eenige onlusten, dog die niet aan Verraad of Verstandhouding met den Vyand konden worden toegeschreven, maar aan de nood en 't gebrek, voornaamlyk aan geld. Dit gebrek was zo groot dat de Magistraat genoodzaakt wierd allerhande soorten van geld, met het Stads wapen, zynde een Anker te doen slaan, dog dewyl de innige waarde van dit geld, geenzints met den Cours over een stemden, en men tot dien hoogen Cours, den Soldaten daar mede had betaald, zo wilde de Burgers dit geld, van hen, tot dien hoogen prys, tot betaling van hunne Waren niet aan-

neemen,

neemen, dog waar toe de Soldaten hen wilden noodzaken, waar uit dan groot ongenoegen ontstond; maar de Capiteinen wisten dien twist altoos spoedig te doen eindigen.

Rennenberg, schoon hy de zes Staatsche Vaandels, onder het gebied van den Heer *Hegeman* verslagen had, moest nogtans met leedwezen zien, dat de Staatschen, onder 't bevel van Capitein *Stuper*, *Swart-Sluis* vermeesterden, zo zag hy dit als een toebereidzel tot het ontzet aan, wetende dat daar toe alles in Noord-Holland, onder de Krygsoverstens *Norrits* en *Sonoy* vervaardigd wierd.

Om zulks voortekomen deed hy, toen op zo een hoonende en trotsche wyze, het slaan der Staatsche Vaandels te S. Janskamp, aan de Belegerden bekend gemaakt was, de Stad met aanbieding van zeer gunstige Voorwaarden, opeischen; dog een weigerend antwoord ontfangende, zo gaf hy des anderen daags bevel de Stad met gloeijende Kogels te beschieten, ten einde op veele Plaatzen te gelyk brand te verwekken. Dit was de eerstemaal dat dit verderffelyk middel, in den Oorlog werkstellig wierd gemaakt.

Hier door, op verscheide plaatzen Brand ontstaan zynde, zo wierd de Stad, door *Rennenberg* nogmaals, met aanbieding van nog gunstiger Voorwaarden, opgeëischt, zynde van dit gevolg, dat Burgers en Soldaten schreeuwende, dat men de Stad op die voordeelige Conditien moest overgeven; en daar op uit elkander spattende, liepen doldriftig na de Poort om dezelve te openen, en *Rennenberg* met zyn Volk binnen te laaten. De getrouwen *Cornput*, waar van wy reets gesproken hebben, dit ontzinnig bedryf verstaande, en by de Poort de Wacht hebbende, trad de aankomende Muitemakers te gemoet. Hy ontvong de vooruitlopende met opene armen, en wist hen met zo veel wysheid te doen bedaren, dat zy niet alleen van hun voornemen afstonden, maar beloofden de Stad tot het uiterste te zullen verdedigen; gelyk wy dit zonderling geval alhier vertoonen.

Hier

Hier ziet men de Wachtplaats, binnen de Poort te *Steenwyk* afgemaald. Van verre ziet men eenige Soldaten, met het geweer in de hand, in verwarring komen aanlopen. *Cornput* met de Sjerp over de Schouder, ſtaat voor de Poort met opene armen, hebbende de Piek weg geworpen, om een der vooruit lopende Belhamels, Broederlyk te omhelzen, waar door hy de menigte tot ſtilſtand bragt, behoudende daar door die gewigtige Veſting, en naderhand wierden zulk een goede order op het bluſſen van den Brand geſteld, dat des Vyands gloeijende Kogels, weinig meer bekommering baarden.

De Krygsoverſten *Norrits*, nu zyn Leger by *Zwol* beginnende te vergaderen, gaf laſt om *Hinlopen*, *Staveren* en *Blokzyl* aan te taſten, om *Rennenburg* de handen overal vol werk te geeven, en hem te noodzaken, de Belegering van *Steenwyk* op te breeken, ten einde die Plaatzen te hulp te komen, dog dit oogwit wierd daar door niet bereikt, blyvende hy de Belegering hartnekkig voortzetten, waar door die Steden door de Staatſche Troepen ingenomen wierden.

De Overſte *Norrits* ziende dat geene afwendinge in ſtaat waren, om

om de Vyand de Belegering van *Steenwyk* te doen opbreeken, 1581.
begaf zig in Persoon na *Zwarts-Sluis*, ten einde goede maatregelen te neemen om dit Beleg op te slaan. Hier ontfing hy narichten, dat de Bevelhebber *Otto van Sant*, het bevel voerende over eenige Vaandels van *Rennenberg*, die te *Gierborn* lag, ten einde door het bezetten van dien sterken Post, het verder naderen van *Norrits* te beletten, en hem in 't oog te houden; dog die Veldoverste trok, op dit bericht zo spoedig voort, dat hy *Otto van Sant* verraschte; een groot gedeelte van zyn Volk wierd dood geslagen, en hem, met zyn Zoon, en veele Vyandlyke Soldaten, kreeg men tot krygsgevangenen, waar op dat versterkte Dorp in Brand wierd gestoken.

Na dit voorval, begon *Rennenberg*, alle de toegangen na zyn Leger, veel zorgvuldiger te sluiten dan voorheen, maar waar door het gebrek in zyn Leger nog grooter dan voorheen wierd, en het beste middel, om zig uit dien nood te redden, was zig meester van *Zwarts-Sluis* te maken. *Norrits* van daar vertrekkende, had deeze gewigtige Post met drie Vaandels bezet gelaten, waarom *Rennenberg* voornam, deeze Post over het Ys en door middel van de Dyken te overrompelen; dog *Norrits*, dit voornemen der Vyanden nog even in tyds ontdekt hebbende, deedt zyn Volk waarschouwen van wel op hun hoeden te zyn, ook zond hy aanstonds eenige Engelschen en Walen af om de bezetting van *Zwarts-Sluis* te ondersteunen. Dien zelven nacht, zag men de Rennenbergsche Troepen stoutmoedig aankomen, die men tot onder de Wallen liet naderen, als of men hunne aannadering niet gewaar was geworden; maar op een gegeven teken wierd het geschut der Wallen op den Vyand gelost, wordende gevolgd door een geweldigen uitval van de Bezetting, slaande meer dan drie honderd Rennenbergers doodt.

De Vyandlyke Troepen, zo dapper afgewezen, en in verwarring gebragt zynde, zogten met bebloede koppen na hun Leger te rug te keeren, dog het aanrukkende ontzet van Engelschen en Walen, tastede hen op hun beurt aan, en vervolgden de Vluchtelingen tot in het gezicht van hun Leger. *Rennenberg*, dit geweldig schieten horende naderen, en tyding van de vlucht der zynen ontfangen hebbende, deedt zyn gantsche Leger in de wapenen komen, echter dorst hy zig niet op marsch begeven, om

zyn Volk te ontzetten, vrezende, dat dit een lift van *Norrits* was, om hem uit zyne Verfchanfingen te lokken, en dan eene verfterking van Volk, Mond- en Krygsbehoeftens in *Steenwyk* te werpen; en dus bleef 'er veel van zyn Volk in de loop, waar van de meeften dood geflagen wierden.

Terwyl dit alles voorviel, liet de Prins van *Parma* niet na van alles werkftellig te maken wat dienen kon om *Rennenberg* eenige lugt te geeven, en *Norrits* te noodzaken, om van het voorgenomen ontzet af te zien, ten einde Gelderland te hulpe te komen. *Parma*, die overal, daar Roomfchgezinden zig onthielden, begunftigers en aanhangers had, gaf laft aan *Anthony van Gefpere* en *Gerard van Ratingen*, beide geweeft zynde, Raden Provinciaal van 't Hof te *Utrecht*, dog nu hun verblyf houdende te *Embeek*, om *Lodewyk van Montfoort*, Droffaard, door groote beloften te bewegen van *Hattum* aan *Rennenberg* over te leveren.

Deze twee Verraders, den Droffaard verleid en daar toe overgehaald hebbende, zo wierd daar van een Gefchrift gemaakt en ter wederzyde getekend. Met dit, en de brieven van deeze Verraders, als meede van *Parma*, begaf *Lodewyk van Montfoort* zig na *Rennenberg*, en met die geraadpleegd hebbende, vertrok hy na *Blyenbeek*, met brieven aan *Schenk*, om den aanflag zonder uitftel werkftellig te maken, zynde *Anthony van Gefpere* en *Gerard van Ratingen* te *Hattum* gebleven, om met hunne Aanhangers, dien aanflag te begunftigen. *Schenk* zond de Overfte *Fonfeca*, met 50 Man uitgelezene Soldaten, met *Lodewyk van Montfoort* na *Hattum*. Deeze als Droffaard in het Kafteel gelaten zynde, vond wel haaft middel om *Fonfeca* en zyne Soldaten mede binnen te laten, die het zelven vermeefterden, en de Bezetting, beftaande uit 15 Man Staatfche Soldaten, nevens de Capiteinen, *Hegeman*, *Cornelis de Haan*, Jonker *Reinier van Deutecum* en eenige andere gevangen namen.

Zo dra die van *Zwol*, welke hier door in het uiterft gevaar gebragt waren, dit Verraderlyk bedryf vernamen, namen zy een Troep van 600 Soldaten, die gevallig zig aldaar bevonden, in hunnen dienft en eede. By deeze Troep voegden zy 5 Soldaten uit een ander Vaandel, als meede een Vaandel Vrywilligers, zynde Burgers van Zwol. Deeze, met de uiterfte fpoed over den Yffel gezet zynde, marcheerden langs den Dyk na *Hattum*. Hier vonden zy de Burgers van die Plaats niet alleen in 't geweer, maar

veg-

vegtende tegens de Vyanden, die uit het Slot in de Stad zogten te dringen, dog de Burgers door die bystand versterkt, vervolgden de Vyanden tot op de Binnenplaats van het Slot, en de Stallen van den Drossaard, alwaar zy 100 zo Schapen als Koeijen en Varkens vonden, die zy voor goede Buit weg dreven, terwyl de Verraders zig in het Slot opsloten, stekende de Valbrug in Brand, latende 10 Man in de handen der Burgers, die nog 10 anderen hadden doodgeslagen.

De Burgers, met hunne Vrienden de Zwollenaars, hielden het Slot wel bezet, dog zagen geen andere kans om het Slot, en de overigen magtig te worden, dan door de Uithongering, dat een langwylig middel was, zynde het Slot van alle noodwendigheden overvloedig voorzien, ook waren zy bevreest, dat *Schenk* meerder Volk tot ontzet daar na toe zou zenden. Om die reden verzogten zy bystand aan de Steden, *Arnhem*, *Deventer* en *Campen*, nevens eenige andere omleggende Plaatzen. Ieder van deeze Steden zond een Vaandel Burgers af, die zig gevoegd hebbende by drie Cornetten Ruiters, te *Hattum* aankwamen, waar op het Slot veel naauwer beslotem en aangetast wierd, wordende door een geweldig vuur zodanig gebeukt, dat 'er wel haast een wyde Bres kwam. De *Burgers* bereiden zig reets tot den Storm, wanneer tusschen hen en *Fonseca*, door bemiddeling van Capitein *Hegeman* een Verdrag getroffen wierd. Dit Verdrag luide hoofdzakelyk, dat *Fonseca*, het Slot, met de drie Verraders, den Drossaard *Lodewyk van Montfoort*, *Anthony van Gaspete* en *Gerard van Ratingen*, in handen van de Burgers van *Hattum* zouden worden gesteld, om daar mede te handelen naar hun welgevallen; maar *Fonseca* met zyn Volk zou op den Ryksbodem geleid, en aldaar in vryheid worden gesteld, onder plechtige beloften van, binnen de drie Maanden tegens de Staten niet te mogen dienen, hebbende alleen hun Zydgeweer behouden.

De gezegde drie Verraders wierden na *Arnhem* gevoerd en aldaar voor het Hof Provintiaal te recht gesteld. Hun Verraad ten vollen bewezen zynde, en uit hunne bekentenisse blykende, dat zy een Verdrag met *Parma* gesloten hadden, waar van het Afschrift by hen gevonden wierd; zo wierden zy veroordeeld om door het swaard te sneuvelen; en na de onthalsing moesten hunne Lighamen gevierendeeld en ten toon gesteld worden, dat aldus door

de handen van den Scherprechter volbragt wierd. By hunne verhooring bleek genoegzaam, dat zy van een zeer aanzienlyke kant daar toe waren opgestookt, dog dit niet konnende bewyzen, zo moesten zy voor alle boeten, schoon de bekommering van den Prins daar door vergroot wierd, wyl hier uit bleek, dat het Lighaam van den Staat inwendig niet volkomen gezond, en dat men magtige Verraders binnens Lands had te dugten, zynde zo veel te gevaarlyker als zy onbekend waren, en het wantrouwen de eendracht verbrak, die zo nodig was om den listigen en magtigen Vyand het hoofd te bieden.

Het Jaar 1580. aldus ten einde geloopen zynde, met een ongestadige en wisselvallige uitkomst in de Krygsbedryven, zo bleek het maar al te klaar, dat de Staatschen, in 't algemeen, overal te kort waren geschoten, want dewyl haat, afgunst en eigen belang, overal den meester bleef spelen, zoekende de een af te breeken, het geen een ander had opgebouwdt, zo scheen het dat het Schip van Staat geheel in 't Riet zou loopen, te meer, daar het meer en meer kwam te blyken, dat meest alle de Roomsch-Catholyken van vermogen en aanzien, die het Paapsche Gemeen op hunnen hand hadden, in stilte met *Parma* en *Rennenberg* heulden, waar uit zware gevolgen te dugten stonden.

Prins *Willem den I.* van *Oranje*, zogt wel, gelyk wy gezien hebben, dit door veele tegenspoeden gesolde Schip van Staat, dat dreigden te zinken, door wyze raadgevingen en gepaste middelen, niet alleen boven water te houden, maar ook in de Haven der Vryheid en zeekerheid te brengen, dog veelen, die met hem aan 't Roer van Staat zaten, en hunne byzondere beoogingen hadden, wilden de regte cours niet houden, weerstrevende alle zyne voorneemens, zelfs de genomene besluiten, die zy zelf hadden toegestemd, wyl zy dezelve niet opentlyk hadden durven wederstaan, om hun verraderlyke toeleg des te beter bedekt te houden. De ware Patriotten, meede Leden van de Regeering, die het grootste getal uitmaakten, die de maatregelen van den Prins met yver zogten te ondersteunen, en die door de Hervormden, alleen met ware achting en liefde wierden aangezien, wierden daar door eenparig van gevoelen, dat het eenigste middel, om die waggelende en niets besluitende raadplegingen te doen ophouden, en de Eendragt, waar van alles afhing te herstellen, was, den Gere-

for-

formeerden Godsdienst alleen te handhavenen, zonder het welke de Vryheid nooit verzekerd kon zyn, en dat 'er geen ander middel was, om Vryheid en Godsdienst te verzeekeren, dan aan den Prins de Oppermagt op te dragen; ten einde alle Pausselyke Oppermagt, en den invloed die dezelve op de Roomsch-Catholyken in deeze Landen heeft, te verdelgen, zonder het welk men nooit volmaakt van hunne getrouwheid verzekerd kon zyn. Dit groot punt, was geenzints te bereiken onder een Roomsch-Catholyk Vorst, die zo wel aan den Paus als aan 't Land onder plechtige Eede verbonden is, maar alleen onder een Prins, die even veel liefde tot beide deeze dierbare Panden bezat, en die de verzekering van zyne eigene grootheid en gezag vond, in het handhavenen van de Vryheid en Gereformeerde Godsdienst, en dit kon niemant zyn dan Prins *Willem den I.* van *Oranje*, dien beminden Vader des Vaderlands, waarom de getrouwste Patriotten, gedurig by hem bleven aanhouden om de Oppermagt aan te nemen, dog waar toe hy zo veel moeite had om te besluiten.

Het blykt dan, dat Prins *Willem de I*, de Oppermagt alleen voor zo verre heeft aangenomen en geoeffend, om dezelve gedurende zyn leven te bezitten, ten einde daar door de Vryheid en Gereformeerde Godsdienst in een volkomen staat van verzekering te stellen; en, wanneer de Eendragt, daar door volmaakt hersteld zou zyn, dan zou het Stadhouderlyk gezag, van alle slingsche wederstrevingen beveiligd, groot genoeg zyn die beiden te handhavenen.

De grondslag van de Vryheidlievende Staatkunde is dan, het handhaven van de Vryheid en Gereformeerde Godsdienst, die niet zonder beider bederf van een gescheiden konnen worden, en het Stadhouderlyk gezag was de sterke band die hen te samen bond. Dit is altoos het gevoelen der ware Patriotten, van Staten en Stadhouder geweest, die daarom zo zorgvuldig waakten om de Pausselyke Oppermagt, zo wel als zyn Kerkelyk gezag, uit den Lande te weeren. Prins *Willem den I.* had daar tegen gewaakt, en toen een moorddadige hand, ons den Vader des Vaderlands ontrukte, sloeg zyn Zoon *Maurits* den zelve weg in, waar van wy een zeer aanmerkelyk voorbeeld zullen bybrengen.

Toen na de dood van *Fredericus Schenk*, laatste Bisschop van *Utrecht*, in 't Jaar 1583. Vicaris van den openstaanden Stoel van

Utrecht; in 't Jaar 1589. Pausselyke Vicaris in de Nederlanden, en in 't Jaar 1602, op benoeming van *Philips de II*, door den Paus, te Romen, tot Aartsbisschop van *Philippen* en *Utrecht* was ingewyd geworden, wierd hem, door Prins *Maurits*, den 30 May 1602, als een Verraderlyk bedryf, openbaar Proces daar over aangedaan. Waarlyk een zeer aanmerkelyke zaak, die het gezegde volkomen bevestigd; en dewyl de overgeleverde Beschuldiging in ons Vaderland weinig bekend is, zullen wy dezelve hier laten volgen.

„ MAURITS, *geboren Prince van Orange*, *Graaf van Nassau*, „ *Catzenellebogc*, *Vianden*, *Dietz*, *Meurs enz. Marquis van der Veere* „ *en Vlissingen*, *Heere van St. Vyt*, *Doesburg*, *de Stad Grave en van* „ *den Lande van Kuyk*, *Gouverneur*, *Capitein Generaal en Admiraal*, „ *mitsgaders de Raden over Holland*, *Zeeland en Vriesland*.

„ Den eersten gezworen Exploteur hier op verzogt, Salut: Alzo „ de Procureur-Generaal van den Hove, ons vertoond heeft, „ hoe dat na aller Volkeren en de beschreven Rechten, en by „ verscheide Placaten van deezen Lande geëmaneerd, zeer scherpelyk verboden is, met den gemeenen Vyanden van den Landen, eenige handelingen te hebben, correspondentie te houden, ofte tot zynen dienste iets voor te neemen, daar meede „ den welstand van den Landen, in eenige manieren gekwetst of „ gekrenkt kan worden: En, zo wie contrary doet, dat die vervalt tot het Crimen Lesæ Majestatis, en verbeurte van Lyf en „ goedt: dat nogtans, dien alles niettegenstaande, eene *Sasbout* „ *Vosmeer* van *Delft*, woonende in deeze Landen en zittende onder de Regeering en Bescherming van denzelve, hem vervorderd heeft van de gemeene Vyanden van den Landen, of den „ Nuncius van den Paus, die in Braband by den Aartshertog resideerd, en alle deszelfs zaken dirigeert, te verzoeken en te „ verkrygen, een ongehoorde en ongeoorlofde Commissie van „ *Vicaris Generaal van Utrecht* en over alle de Landen, die onder „ de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden zyn behorende „ omme aldaar, heimelyk, een form van Regering op te rechten, „ en den onderdaan zich te doen verbeelden, dat de Staten geen „ rechte Overigheid van den Landen zouden wezen, om ze „ deeze Landen wederom onder den voorsz. Aartshertog en den „ Spanjaarden te brengen, en daar toe alle directie van Regering

„ te

„ te doen, en de fondamenten van de Authoriteit deezer Landen
„ te sapperen, in allen manieren, zonderling in 't leeren en susti-
„ neren, dat de Ordonnantien van den Landen niet wettelyk zyn,
„ zo dat de Huwelyken hier te Lande, dienvolgende gecontrac-
„ teerd, niet wettig zyn, nog de Kinderen daar van procede-
„ rende, geene Legitime Kinderen en Erfgenamen zouden mo-
„ gen wezen, ten ware die trouwe, voor hen luiden was her-
„ daan, ofte ten minsten gedispenseert, om aldus de gantsche
„ Gemeinschap van alle Menschen te vertreden: Dat hy dezelve
„ Commissie aldus verkregen hebbende van de gemeene Vyan-
„ den deezer Landen, die terstond hier in 't Land, heimelyk
„ heeft beginnen in 't werk te stellen, en daar toe personen in alle
„ Landen en Steden uit te zenden ende te committeren: Als,
„ onder anderen, dat hy op den 4 January 1601, Gecommitteerd
„ heeft, tot Vicaris van *Haerlem*, eenen *Albert Eggis*, met ge-
„ lyke last als boven, en doende hem daar van Commissie, con-
„ firmatoir van de gemeene Vyanden hebben, op den naam van
„ den Nuntius van den Paus, by denzelven Vyanden wezende,
„ van dato den 11de February daar aan volgende, onaangezien
„ het zelve meede een verboden Ampt is, 't welk zelfs in deeze
„ *Landen*, voor den Oorlog niet en had mogen ingevoerd wor-
„ den, zonder behoorlyk consent van de Overigheid van dien
„ en de Brieven placet van deezen Hove verkregen te hebben:
„ Dat hy en *Eggis* terstond hebben beginnen te arbeiden, om
„ in deeze Landen heimelyk in te voeren het Concilium van
„ Trente, zig te ondernemen en te onderstaan, de Geestelyke
„ Goederen en den Onderdanen met diversche Collecten te be-
„ zwaren, tot zaken en punten strekkende tot eversie van de Re-
„ gering deezer Landen; dat ze hebben doen weder opregten
„ de verbodene Regeering van 't Capittel te *Haerlem*, en eenige
„ anderen Persoonen in weerwil van Vrienden en Magen, te
„ verleiden, tot hunnen dienst te houden, en verscheidene an-
„ deren, met ongeoorlofde Vota, in eene gestadige kwelling te
„ brengen, dat ze hun ondernomen hebben amortisatie van on-
„ roerende Goederen, ende voorts alles 't geen strekken konde
„ omme te exerceeren de Authoriteit van de hooge Regeering
„ deezer Landen. Van alle 't welke zy gestadige Correspondentie
„ met

„ met de gemeene Vyanden gehouden hebben; en, om dat hun
„ dagt, dat de zaken zodanig schenen te loopen dat, metter tyd,
„ den Aartshertog vrucht daar uit zou mogen scheppen; zo heeft
„ de voorsz. *Sasbout Vosmeer*, ook voorgenomen, hem met meer-
„ der Authoriteit te voorzien; heeft daaromme eerst, by open
„ Commissie van dato den 6 September 1601, tot zynen Subsi-
„ stuit-Generaal, over alle de Vereenigde Nederlanden, gesteld
„ den voorschreven *Albert Eggis*, ende daar na eene andere Col-
„ lecte door deeze Landen gedaan doen hebben, is hy met de-
„ zelve Penningen, zonder Paspoort, ofte Consent van de Hee-
„ ren Staten, vertrokken uit de Vereenigde Nederlanden na Bra-
„ band, en voorts in 't Leger voor *Oostende*, daar hy met den
„ Aartshertog, en die van zynen Raade veele en verscheidene
„ Communicatien, van den Staat deezer Landen heeft gehouden:
„ Ende van hem verzogt ende geobtineerd nominatie tot het
„ Aartsbisdom van *Utrecht*, en de Metropolitaanschap over alle
„ de Vereenigde Nederlanden, als of dezelve Aartshertog geen
„ Vyand van dezen Landen was; heeft daar ook opgerecht een
„ Collegie van jonge Jezuiten, om die van daar te trekken en
„ te verdelen door deeze Landen, tot beeter directie van den
„ dienst van den Vyand: Ende na dat hy van daar veelvuldige
„ Communicatie door Brieven, met *Albert Eggis* hadde gehou-
„ den, en den gantschen Staat deezer Landen, zo veel in hem
„ was, hadde verklaard, is hy ten laatsten, in 't begin van dit
„ Jaar 1602, van daar vertrokken naar *Keulen*, van waar hy by
„ Brieven en de Commissien, van den 10 en 11 Maart 1602, we-
„ deromme geconfirmeerd heeft den last aan *Albert Eggis* gegee-
„ ven, en begeerd dat men nog een andere Collecte doen zoude,
„ onder schyn van de generaale nood der Kerke, en is zo
„ voorts getogen na *Romen*, zo om de Confirmatie van 't voorsz.
„ Aartsbisdom en Metropolitaanschap, als om daar te obtinee-
„ ren magt, volgens het afscheid met den Aartshertog geno-
„ men, om, in de Vereenigde Nederlanden eene nieuwe Re-
„ geering in 't Geestelyke te maken, ten einde de zaken bee-
„ ter, ten dienste van den zelven Aartshertog, te mogen be-
„ leggen; ende dewyl van noode zoude wezen daar toe,
„ metter tyd, eenige Magistraaten van de Steden te winnen,
„ zoude

Vervolg van het vorigen *van de verdere Gebeurtenissen in deeze Landen in den Jare* 1581.

„ Zoude hy van den Paus mede verzoeken de magt, omme met alle Papisten te mogen dispenseren, ten einde zy, in deeze Vereenigde Nederlanden, vryelyk alle Officierschappen van Justitie en Regeering mogten bedienen, en zulks hen daar op indringen, om aldus de Regeering, ten laatsten, zodanig te verzwakken, dat zy mogten komen tot hun voornemen, 't welk is, alle deeze Landen weder onder de Spanjaarden en derzelver Tirannye te brengen, die hy *Saibout*, ende zyne Ministers zo zeer leeren en opdringen voor Legitime Heeren, ook van deeze Vereenigde Nederlanden, dat ze hun niet ontzien en hebben in conscientie te bezwaren, alle Personen, die na Oost- ende West-Indien, ofte door de Straat naar Italiën mogten voornemen te varen. Ende, want alle dezelve middelen, geheelyk zyn strekkende ten dienste van den Algemene Vyanden, ende tot eversie en de ruine van de gantsche welstand en de Staat deezer Landen, ende den Ingezetenen van dien, daar door denzelven *Saibout Vosmeer*, en alle de geene die hem in de voorz. zake gevorderd, geholpen ofte met geld, raad ofte andere middelen geassisteert hebben, naar alle volkeren en beschreven Rechten, en de Placaten deezer Landen; moeten verstaan worden gecommitteerd te hebben *Crimen lesæ Majestatis in primo capite*, 't welk daar omme in eene wel gestelde ende gepoliceerde Regeering, niet behoord geleden, maar anderen ten exempele gestraft te worden zo hy zeid; verzoekende daar omme onze Provisie: Zo is 't, dat wy u Committeren mits deze, dat gy terstond, ten verzoeke van den voorsz. Remonstrant, trekt ter plaatze daar gy den voornoemden *Saibout Vosmeer* zult mogen te vinden ende bekomen, en de denzelven, van wegens de hooge Overigheid en Graaffelykheid van Holland, by u neemende een Officier van der Plekke, is 't nood, apprehendeert en de in goede bewaarnissen gevangen brengdt, op de Voorpoorte van deezen Hove, omme tegens hem geprocedeert te worden, zulks als naar rechten en gelegenheid der zake behoren zal; en, indien de voornoemde *Saibout Vosmeer* fugityf ofte absent is, en gy hem

„ over

„ over zulks niet apprehenderen kond als voren, zo dagvaard
„ denzelven, van wegen als boven, na voorgaande Klokgeslag
„ by openbare Edict, en de Insinuatie binnen de Stad Delft, de
„ plaats van zyn laatste Residentie, ende ook op de uiterste pa-
„ len ende Frontieren deezer Landen, daar het van noode wezen
„ zal; omme te compareren in Persoon voor ons alhier in den
„ Hage, tot zulken bekwamen dage als gy hem betekenen zult,
„ omme te aan horen, al zulken criminelen Eisch, conclusie en
„ verzoek van provisie, als de voorsz. Remonstrant tegen hem,
„ ter cause van 't geen voorsz. is, en wat daar aan kleeft zal
„ willen doen en de neemen; daar tegens te antwoorden, en
„ voorts te procederen als na Rechten: Ende dat gedaan zynde,
„ annoteerd en inventariseerd al zulke goederen als gy zult vin-
„ den, den voornoemden *Sasbout Vosmeer* toe te behoren, stel-
„ lende tot toezicht ende administratie van dien, goede suffisan-
„ te Persoonen, die daar van zullen responderen, ende reekening,
„ bewys ende reliqua doen, des verzogt zynde, bevelende
„ dezelve Persoonen, ofte administrateurs, geen handligting van
„ eenige der voorsz. goederen te doen tot dat hen anders, by
„ deezen Hove, gelast ende geordonneerd zal wezen; affigerende
„ over al, daar gy de voorsz. dagvaarding alvoren doen zult,
„ Copie van dezen ende van uw Exploict, en ons relaterende uw
„ wedervaren.

„ Gegeven in den Hage, onder 't zegel van Justitie op den
„ naast lesten May Anno 1602.

Geschreven by mynen Heeren, den Gouverneur en Raden over Holland, Zeeland en Vriesland.

P. PURTYCH.

Hebbende onder aan een uithangend zegel in rooden wassche, aan een enkelde uitgesneden Staart.

Sasbout van Vosmeer is aldus, een en andermaal na s' Gravenhage gedagvaard, en zyn naam aan den Hove aangeplakt, en dewyl hy niet verscheen, is hy den 30 May 1602, op het bevel van Prins *Maurits*, en van den Hoogen Raad, voor eeuwig gebannen uit de Provincien van Holland, Zeeland en Vriesland, en zyne Erfgoederen, die zeer groot waren, wierden verbeurd verklaard.

Men heeft hier uit oorzaak genomen, de Prinsen van *Orange*

en

en Staten te lasteren, als of die voorhadden, zo niet het gewetens dwang te begunstigen, ten minsten, de Vryheid in den Godsdienst binnen zo enge palen te besluiten, dat zulks onbestaanbaar met de algemene verworvene vryheid scheen te wezen; dog dit betrof geenzints de Roomsch Catholyke Godsdienst als Godsdienst, maar de verderffelyke Roomsche Staatkunde, die men het domme gemeen, als een wezentlyk punt van den Godsdienst deedt omhelzen, leerende, dat de Eed aan een Ketter gedaan, niet verbindende was, en dat de Roomsche Catholyken niet verplicht waren gehoorzaamheid te bewyzen, aan een Onroomsche Overigheid; en dat de Eed van trouw, aan de Onroomsche Hoge Overigheid gedaan, hen tot geen getrouwheid verbond, dewyl dezelve, afgescheiden van de Roomsche Kerk, geen wettig gezag kosten bezitten; een oproerige Leere die men over al verspreide. Het streed dan met de gezonde Staatkunde toe te laaten, dat 'er een nieuw gezag, onafhankelyk van de Staten, maar afhankelyk van den Paus, in de vrye Nederlanden wierd toegelaten, waar door de Vryheid werkelyk verdelgd wierd. Dus was alleen het handhavenen der Vryheid, en niet de zucht tot Gewetens-dwang, welke de Prins en Staten, ten allen tyden, zo *zorgvuldig* tegens die strafwaardige Staatkunde van het Roomsche Hof deedt waken, als strekkende niet alleen om de Roomsche Hirarchy, maar ook de Spaansche Tyranny en Slaafs Oppergezag van Spanje in deeze Landen weder in te voeren.

Om dit, op eene overtuigende wyze te doen zien, ten einde alle lasteringen geheel te verdryven, staat aan te merken dat na de dood van *Vosmeer*, eenen *Philippus Revenius* tot Pausselyke Vicaris over de Nederlanden wierd aangesteld. Zo lang hy zig stil hield, en zig alleen bemoeide met de Bestiering van de Roomsche Catholyke Kerken, wierd alles door de vingeren gezien, maar toen hy door Paus Urbanus de VIIIste, op 't verzoek der Vorsten van het Roomsch Catholyk Nederland, in 't Jaar 1620 tot Bisschop van Utrecht wierd gedood verwd, en de Geestelykheid van Utrecht en Haarlem in 't Jaar 1626 een request overleverden aan den Koning van Spanjen, om *Revenius* tot Bisschop van Utrecht te benoemen, zo bleek daar uit, dat de Roomsche Catholyken, niet de Staten, maar de Koning van Spanje, voor de wettige hooge Overigheid in de Vereenigde Nederlanden erkenden; zynde eene verradersch

bedryf, strekkende om de dierbare Vryheid, door dit Roomsch Geestelyk gezag te verdelgen.

Uit hoofde van dit strafwaardig bedryf wierd, in 't Jaar 1639 door de Schout der Stad Utrecht, de navolgende aanklagt, tegens *Philippus Roevenius* ingeleverd, luidende, het daar op gegeven Decret der Ed. Acht. Heeren Schepenen.

„ Op het verzoek van den Hoog-Edelen Heer Henricus Valkenaar, Heer van Valkenaar, Dukkenborch, Lis, Giessen, „ de Wenert enz. Schout der Stad Utrecht, als zynde, wegens „ zyn Ampt, Eischer, word *Philippus Revenius*, te Deventer geboren, door my Staten Bode, uit krachte van het Vonnis, gegeven den 5 October 1639, gedaagd, om in persoon voor het „ Achtbaar Gerecht der Stad Utrecht te verscheinen, op Dingsdag, dewelke zal vallen op den 15 October 1639, voor de „ middag, de Klok negen Uuren, om aldaar aan te hooren zodanigen Eisch en besluit, als zyne Edelheid zal goedvinden tegens hem in te brengen en te neemen uit hoofde dat hy bestaan „ heeft, zig aan te matigen den Tytel van *Aartsbisschop van Philippen en van het stift van Utrecht*; en van *Paussclyken Vicaris* over „ Holland, Zeeland, en over de andere Provincien van het Vereenigde Nederland, en van 't gebied van Overyssel: En daar „ by de Overigheden van deeze Landen; en zonderling van deeze Stad Utrecht, te houden en te schelden voor Ketterfche „ wederspannige en onwettige Overheden; de vergevingen van „ Prelaatschappen, Kanonniksdyen en andere Kerkelyke Ampten, dewelke door gemelde Overigheden gedaan zyn, voor nietig, onwettig en krachteloos te verklaaren, en daarenboven, „ uit krachte van zyne *aangematigde hoedanigheid, die in haar zelve nietig is, Prelaatschappen, Kanonniksdyen en de Kerkelyke Ampten, in de Kerken alhier als elders, ook ter benoeming van den Koning van Spanje, te begeven; dispensatien te verlenen, en andere Bisschoplyke rechts-plegingen in deeze Stad, als in de plaats van zyn verblyf, te verrigten.* Alles tot groot nadeel van den Staat deezer Landschappen, en tot versmading van de hooge Oppermagt: En daar by, met aanmatinge, verbrekinge en verstoringe van de Hoogheid en het Rechtsgebied des Vaderlands. „ Daar en boven, om dat bevonden is, dat hy te Romen, te „ Keulen, en elders, handeld en gemeenschap houdt met den

Gezant

„ Gezant van den Spaanschen Koning, tot voordeel van den gemelden Koning, en tot nadeel van deezen Staat: en om meer „ andere onderneemingen en strafschuldige faiten: Alles met behoorlyke bekendmakinge.

Afgelezen van het Hof van Utrecht, ten overstaan, volgens den Eisch der Rechten van den Onder-Schout en van de Schepenen: den 5. October 1639.

(Was getekend) H. VAN KORSVELT.

Dewyl *Revenius*, echter stout genoeg was, om zig te Utrecht te blyven ophouden, zo wierd hy over al, door Schout en Dienaars gezogt om hem gevangen te neemen, zelfs in het Huis van een Edele Juffer; maar men had hem zo wel onder een Vrouwen mantel weeten te verschuilen, dat zy hem niet vonden. Hier op nam hy de vlucht; en dewyl hy niet compareerde, wierd het navolgende Vonnis tegens hem uitgesproken.

„ Gezien zynde by het Gerecht der Stad Utrecht, de aanklagte, by 't zelve Gerecht ingeleverd, uit Naam ende van „ wegen Henricus Valkenaar, Heer van Valkenaar enz. Schout „ van deeze Stad Utrecht, en uit hoofde van zyn Ampt Eischer, „ tegens Philippus Revenius, te Deventer geboren, die door een „ placaat gedagvaard zynde, agter blyft: En daar by gezien de „ indagingen, als ook de stukken en bewyzen, door den Heer „ Eischer ingeleverd, waar uit blykt, dat de Gedaagde en achterblyvende, op het einde van het Jaar 1621, na het eindigen „ van het twaalf jarig bestand, daar hy een zogenoemd geestelyke Persoon was, tegens de Placaten heimelyk, zonder verlofbrief en zonder zynen naam of hoedanigheid aangegeeven te „ hebben, in deeze Quartieren, en zonderling binnen deeze Stad „ Utrecht is gekomen, en zig aldaar eenigen tyd heeft opgehouden, en getragt heeft zig van een bekwame woonplaats te „ voorzien, en zyn verblyf alhier te houden, tot nadeele van deeze „ Landen: Dat dezelve zig den Tytel en den Naam heeft aangematigd van *Aartsbisschop van Philippen en van Utrecht*, en van „ Pausselyken Vicaris over Holland, Zeeland en de andere Vereenigde Provincien; en in die hoedanigheid, verscheide Bisschoplyke rechtplegingen heeft verrigt en in 't werk gesteld: „ dat hy in dezelve voorgaande hoedanigheid veele en verscheide Prelaatschappen, Kanonnikdyen, en andere Kerkelyke

„ Amp-

„ Ampten, zo in de Kerken hier als elders, ook ter benoeming
„ van den Koning van Spanje, en van de Aartshertogen van
„ Oostenryk, als ten dien tyde, Prinsen van 't Nederland, heeft
„ vergeven; en dat hy de bezitters der gemelde Kerk-ampten,
„ voor onwettige en onrechtvaardige Bezitters, en de vergeevers
„ van die Ampten voor Ketterſche, wederſpannige en onwettige
„ Overigheden heeft uitgemaakt.

„ Dat dezelve in de Jaren 1622 en 1623, benevens *Jacob*
„ *Bool*, een Utrechtenaar, en meer andere van hunne Medeſtan-
„ ders, te Romen, met kenniſſe van hunne Raadsluiden, en uit
„ laſt van de Roomſche Paapen der gemelde Nederlanden, met
„ den Paus en Kardinalen, over zyne gewaande Overigheid, in
„ het Vereenigde Nederland, tegen de Jezuiten en andere Kloos-
„ ter-Paapen heeft gehandeld ende gewoeld: en in deeze On-
„ derhandelinge zig bediend heeft van de voorſpraak en van het
„ gezag van den Koning van Spanje, van de Infante, en van hun-
„ ner beider Gezanten; en duidelyk verklaard heeft, dat gemel-
„ de voorſpraak ſtrekte tot voordeel van den gemelden Koning
„ en Infante, tot dewelke de Papiſten van het Vereenigde Ne-
„ derland ten hoogſten genegen waren, en dat hy dezelve (Pa-
„ piſten) naar zyn uiterſte vermogen, in de gehoorzaamheid (tot
„ gemelden Koning en Infante) zou trachten te ſtyven; maar be-
„ ducht was dat hunne gemoederen van dezelven zouden ver-
„ vreemden, ten ware dat hy en zyne gewaande Overigheid, door
„ de voorſpraak en het gezag van den gemelde Koning en Infan-
„ te, gehandhaaft wierd. Dat dezelve, met zyne Medeſtanders,
„ tot uitvoeringe van de gemelde Onderhandelinge, de menſchen
„ in deeze Landen geld heeft afgeperſt; dat hy, alhoewel dat hy,
„ na de verovering van Grol, volgens het verdrag dien aangaan-
„ de geſloten, als een Vyand van het Vereenigde Nederland,
„ gehouden was, binnen den tyd van twee maanden, van daar
„ te vertreken, des niettegenſtaande niet alleenlyk aldaar in 't
„ heimelyk is gebleven, of ten minſte dikwyls daar weder is ge-
„ komen, en zulks zonder eenig Paſpoort of Verlof, maar ook
„ zyn verblyf alhier te Utrecht heeft gehad, en die Stad voor
„ zyn woonplaats heeft gehouden.

„ Dat hy aldaar en elders Paapſche bygelovigheden heeft ge-
„ oeffend, en daar by veele en verſcheide vyandlyke feiten op

„ nieuw

„ nieuw heeft bedreven, zig gedragende als Bisschop van Philip- 1581.
„ pen en van Utrecht, en als Pauselyke Vicaris over Holland,
„ Zeeland en de andere Vereenigde Provincien; verscheide Bis-
„ schoplyke Rechtsplegingen in die gewaande hoedanigheid ver-
„ rigtende, veele en verscheide Kanonnikesdyen en andere Kerk-
„ ampten, zo in de Kerken alhier als elders, vergeevende: In
„ dezelve gewaande hoedanigheid, voor zynen algemenen Vi-
„ caris hier te Utrecht gebruikende *Johannes Wachtelaar*, burger
„ van deeze Stad en Kanonnyk van de Mary-Kerke: daar by een
„ algemeen Vicariaat, en daar by een gemeene Schat kist alhier
„ oprigtende; en zig zelven als Aartsbisschop, of zynen voor-
„ noemden Vicaris *Johannes Wachtelaar*, tot bestierder van die
„ schatkist aanstellende.

„ Dat dezelve, in deeze Landen, geldvergaderingen heeft la-
„ ten doen, en de ingezamelde Penningen naar zyn goeddunken
„ heeft besteed: daar by dat hy een groot getal van Kerkelyke
„ Broeders, Paapen, en andere zogenaamde Kerkelyke Personen
„ heeft gemaakt, en nog meer andere Vicariaten en Genood-
„ schappen in deeze Landen heeft opgerecht, Aarts-Priesters
„ heeft aangesteld, de Steden in Parochien heeft verdeeld, en die
„ Parochien byzondere zogenoemde Kerkelyke Harders heeft toe-
„ gewezen, en by dezelve medehelpers heeft gevoegd: Daar en
„ boven, dat hy Dispensatien in Huwelyksche zaken heeft ge-
„ geeven, en de Huwelyken, welker anders aangegaan waren,
„ dan hy bevolen, had onwettig heeft verklaard.

„ En nadien alle de voornoemde zaken, zeer groote en zware
„ misdaden zyn, tegens de Hoogheid, Godsdienst, wettige Re-
„ geering en zeer dier gekogte Vryheid deezer Landen, en van
„ een zeer schadelyk gevolg en kwaad voorbeeld, en derhalven
„ in een Republyk, daar de Gerechtigheid en goede Regeerin-
„ ge bloeijen, niet ongestraft moeten blyven: Daarom is het dat
„ voornoemde Gerecht, recht doende, den Gedaagden en weg-
„ blyvenden heeft versteken, en uit krachte deezer versteekt,
„ van alle uitvluchten, van wrakingen, uitstellingen, en voorge-
„ wende verzuimenissen, en van alle verweeringen en verdedi-
„ gingen die hy eeniger wyze had konnen inbrengen: en gebied
„ hem, zyn leven lang, in ballingschap te leven buiten het Ver-
„ eenigd Nederland; zo dat hy daar nooit zal mogen wederkee-

„ ren, en dat op zodanige straffe als de Vyanden van deezen Staat
„ verdienen. Vorders verklaard het zelve Gerecht, alle zyne
„ goederen verbeurd, behoudens dat de onkosten van het Rechts-
„ geding, volgens de schatting van het zelve Gerecht, daaruit
„ betaald zullen worden.

Gedaan en Uitgesproken, te Utrecht den 10 *Maart* 1640.

(Was getekend). PIETER BOR.

Ten dien zelven dagen wierd ook het Vonnis van ballingschap en confiscatie van goederen uitgesproken, tegens *Johannes Wachtelaar*, Vicaris van *Rovenius*.

De Opvolger van *Rovenius*, *Jacobus de La Torre*, by gelegenheid dat hy het Vormzel, in de buurt van Zydwind, tusschen Alkmaar en Schagen aan eenige Roomsch Catholyken bedienden, wierd, in 't Jaar 1697, door het gerecht daar in gestoord; en hy, de vlucht nemende wierd ingedaagd om in persoon te compareeren; en schoon hy Gemachtigden zond, wierd hy by verstek, door de Staten van Noord Holland, te Hoorn vergaderd, voor eeuwig en altoos uit den Lande gebannen, en zyne Erfgoederen verbeurd verklaard; ja de Roomsche Kerk, daar hy die Vergadering had gehouden, wierd afgebroken.

Dog toen de Koning van Spanje aan zyn recht op de Vereenigde Nederlanden voor eeuwig had afgestaan, en dezelve voor Vrye en Onafhankelyke Landen verklaard had, begon men zelfs te Romen gematigder maatregelen, ten opzichte van de Roomsch Catholyken in deeze Landen te neemen; de Vereenigde Nederlanden aanmerkende als een Gemene-best dat met den Roomschen Stoel niet te doen had; dat daarom den Eed van getrouwheid, die de Roomschgezinde Ingezetenen aldaar, aan de Onroomsche Magistraaten afleggen, volkomen verbindende was, dat het gezag en authoriteit van de Onroomsche Overigheid, in dat Onroomsche Gemenebest, volkomen wettig was, dat daarom de Roomsch Catholyke Ingezetenen aldaar, zo geestelyken, als wereldlyke, schuldig waren dezelve te gehoorzamen; datzelfs de Huwelyken der Roomsch Catholyken, voor eene Onroomsche Overigheid voltrokken, wettig waren; en na dien tyd betoonden de Prins en Staten, dat zy het niet op de Roomsch Catholyke Godsdienst, als Godsdienst, maar op de gezegde nadeelige Staatkundige Grondbeginzelen van het Roomsche Hof gela-

den

den hadden, die men de Ingezetenen voor een punt van Godsdienst in de hand had gestopt.

Dit bleek, toen dien wyzen en gemagtigden Prelaat, *Johannes van Neerkassel*, geboren te Gorkum, tot Bisschop van Kastorie, en Pausselyke Vicaris in de Nederlanden, in 't Jaar 1662 was aangesteld, alleen op het verzoek van de Roomsche Geestelyken in de Vereenigde Nederlanden; en het blykt nergens dat de Overigheden zig ooit gesteld hebben tegens zyne wyze bestiering van de Roomsch Catholyke Godsdienst en hunne vergunde Kerken in deeze Landen, dewyl het wettig gezag der Overigheden en de Vryheid daar door niet benadeeld wierd. Dit moeten wy, ter overtuiging der Roomsch Catholyken wat nader bezien.

Na dat *Johannes van Neerkassel*, den 9 September 1662, onder het Pausschap van *Alexander de VII*, onder den Tytel van Bisschop van Kastorien was ingewyd, en hy de aanstelling van Pausselyke Vicaris in de Nederlanden ontfangen had, zo baarde dit by alle de goede Roomsch Catholyke Ingezetenen in deeze Landen, eene onuitsprekelyke vreugde.

Hy lag zig aanstonds toe om de veelvuldige misbruiken, welke door het verbannen der voorige muitzugtige Kerkvoogden, en door de vlucht of het verschuilen van diergelyke gewaande Herders, dog ware Verleiders waren ingeslopen, uit te roeijen. Het zuipen van Kerkelyke personen wierd als een ergerlyke zaak veroordeeld, hunne gasteryen afgeschaft of gematigd; hen wierd het danssen en speelen met de Kaart en dobbelsteenen verboden, als mede het reizen met geestelyke Maagden, wordende de Roomsche Geestelykheid dus in behoorlyke tucht gehouden.

Hy schafte aanstonds een der slegste misbruiken der vorige tyden af, zynde hatelyk by de wettige Overigheden, als strekkende tot verstoring van de gemeene rust, bestaande hier in, dat de Huwelyken der Roomschgezinden, dewelke, volgens 's Lands wetten, voor de Overigheden, of door hunne openbare Bedienaren voltrokken wierden, by de Roomsche geestelyk voor krachteloos verklaard, en zelfs vernietigd wierden.

Men vind nog hedendaagsch Roomsch Catholyken, die het Huwelyk voor een Sacrament aanziende, daarom meenen, dat

Neerkassel daar in te verre is gegaan; dog hy heeft dit gedaan op het gezag van zeer deftige Roomsche Catholyke Leeraars, en naar het voorbeeld der omleggende Landen van Duitschland, en Vrankryk, die zig in dezelve zwarigheid bevonden; en op den Raad van de Bedienaars van den Stoel te Romen, met wien hy daar over raadpleegde, welke hem antwoorde, dat hy daaromtrent kon doen, zo als hy best zou oordelen tot rust en welstand van het Gemenebest: Ook wierd daaromtrent zyne aanrading en voorbeeld gevolgd door de naburige Roomschgezinde Kerken.

Eenige zouden konnen denken, dat dit alleen uit Staatkunde geschied was, dog de onzydigheid gebied ons, in een zaak van dit aanbelang te doen zien, dat de Heer *Neerkassel* daar in ten minsten, oprecht en op goede gronden te werk ging.

Alphonsus Bisschop van Mechelen, had hem den 15 February 1677 over eene Dochter, *van Viane* geschreven, die schoon Roomsch Catholyk zynde, voor de onroomsche Magistraat te Utrecht was getrouw, verzoekende hem zyn gevoelen daarover bekend te willen maken, dat de Heer van *Neerkassel* deed, aldus over de zaak redeneerende: Hy zegt.

Dat de vereenigingen, dewelke in deeze Landen voor de Magistraat, of voor hare Bedienaren ten dien einde geschieden, op dat de man en de vrouw echte Luiden zouden zyn, de naam van een wettig huwelyk verdienen, houde ik voor zeeker en ongetwyffeld: ten ware dat ze belet wierden door den band van een ander huwelyk, of door een groot Wydzel, of door de plechtelyke belofte van het Kloosterlyke leeven, of door een ander beletzel, 't welk by de Kerk in acht word genomen, en niet en geld by de Kerk der andere gezinden.

Om deeze vereenigingen voor wettelyke Huwelyken te houden, word ik eerstelyk bewogen, door het gezag van 't gantsche Christendom, het welk de Vereenigde Landschappen niet aan en ziet voor een Bende van Bastaarden, maar voor eene burgerlyke Vergadering, dog zy zouden geene burgerlyke Vergadering konnen uitmaken, indien 'er by hen niet en ware eene wettige vereeniging van man en vrouw: welke vereeniging het steunzel is van alle burgerlyke Vergaderingen, gelyk als ze het voornaamste contract is, waar door de menschen zig aan mal-

kan-

kander verbinden. Daarom is 'er in de Vrede, dewelke te Munster, tusschen den Catholyken Koning en onzen Staat is gesloten, onder andere Voorwaarden, met duidelyke woorden bedongen, dat de Huwelyken dewelke hier voor wettig worden gehouden, ook voor zodanige zouden gehouden worden in de Landen van zyne Catholyke Majesteit: En dat ook, van de andere kant, die Huwelyken hier te landen zouden gelden, dewelke in Braband, Vlaanderen, ofte in eene andere Landen van den Catholyken Koning, op een wettige wyze aangegaan waren. Indien dit gevoelen niet waar en was, zou 'er van twee, oncatholyke Echtgenoten nooit de eene tot het geloof konnen keeren, zonder zig van zyn wederpaar, welk in de Ketterye zou willen blyven, als van een onwettig Echtgenoot af te scheiden; want nooit zal een oncatholyke Vrouw zig laten wys maken, dat ze geen regte maar een onwettige Huisvrouw is; en vervolgens zal zy nooit te bewegen zyn, om weder voor een Priester te trouwen, en aldus kwanswyze eene regte en wettige Huisvrouwe van eene gewaande te worden. Voeg hier by, dat een catholyk manspersoon, dewelke voor den Magistraat of den Bedienaar, met een oncatholyke Vrouw is getrouwd, die het Huwelyk voor den Priester niet wil vernieuwen, zig insgelyks van haar zal moeten scheiden; het welk nogtans niet zal konnen geschieden, zonder de Staten op het uiterste te verstoren, en eene wrede vervolging tegens ons te verwekken; want daar kan niets schandelykers tegens de Staten gezeid ofte bedagt worden, als dat wy hen altemaal voor Bastaarden houden, en dat wy geen wettige Echtgenoten onder hen erkennen.

Als ik te Romen was, heb ik dit alles aan Myne Heeren de Cardinalen vertoond; dewelke door myne redenen bewogen, geantwoord hebben, dat ik in de Huwelyken van onze Landsluiden, dat gevoelen kon volgen, voor het welk zy my genegen zagen. Nogtans heb ik van hen geen plechtelyk of schriftelyk antwoord konnen verwerven; behalven dat een van de Roomsche Opper-Biechtvaders, daar toe van my verzogt zynde, my schriftelyk heeft geantwoord en verzekerd, dat het gevoelen dat ik beweer, te Romen, gevolgd word van de genen, dewelke de Biecht der Hoogduitschers, in de Vierscharen der Boetplegingen aanhoren.

Ein-

Eindelyk word dat gevoelen onderſteund, door het gebruik van gantſch Duitſchland; zo als bewezen word in een Werkje 't welk Stalenus, een Prieſter van het Oratori, nu twee ofte drie Jaren geleden, over deeze ſtoffe heeft uitgegeven; welk Werkje by na door de gantſche Hooge School van Keulen is, goedgekeurdt.

Twee zaken ſchynen tegens dit gevoelen te ſtryden; naamlyk, dat de Kerkvergadering van Trente, zo als gezegd word, hier zou afgekondigd zyn: en dat de Cardinalen, dewelke tot Uitleggers van gemelde Vergadering zyn aangeſteld, voor deezen wel geantwoord hebben, dat geene Huwelyken hier te Lande wettig zyn, ten zy dat ze voor den Prieſter aangegaan worden.

Maar hier antwoord ik op; dat de Kerkvergadering van Trente nooit in deeze Republyk is afgekondigt geweeſt; hoewel dat ze in deeze Landen afgekondigd is, ten tyde als de Catholyke Koning het Oppergezag aldaar voerde. Eene Burgerlyke Vergadering, een Republyk hebben hare form, gedaante en eenigheid van de Wetten, volgens welke zy geregeerd worden, ook van de Vorſten die 'er over heerſchen. De Wetten zyn veranderd: De Vorſten zyn veranderd: Voeg hier by, dat het Volk ook veranderd is. Het zy dan dat gy de form of de ſtoffe aanziet. Doorluchtigſte Heer, gy kond deeze Republyk voor dezelſde niet aanzien met de Republyk dewelke hier was, wanneer de Kerkvergadering van Trente hier afgekondigd wierd. Dierhalve kan 'er niets uit de Decreten der Trentſche Vergadering, tegens de Huwelyken van onze Landsluiden, beſloten worden, voor zo veel dezelven aangezien worden voor Contracten.

Wyders, (daar veel op gelet moet worden) is door de gemelde Kerkvergadering beſlooten, dat geen Huwelyk krachtig zou zyn, ten ware, dat het ook openbaar was. En op dat de Huwelyken openbaar zouden zyn, heeft hy begeerd, dat ze zoude aangegaan worden ten overſtaan van den Prieſter; ten einde dat ze van de tegenwoordigheid des Prieſters, als van een openbaar perſoon, eene openbare plechtigheid zouden ontleenen. Dog in deeze Landen zyn de Prieſters geen openbare Perſonen; en derhalven word de heimelykheid der Huwelyken, in deeze Republyk, door hen niet weggenomen, nogte de onheilen gemeid,

meid, dewelke uit de heimelyke Huwelyken voort komen, en zo wel de Kerk als de Republyk verstooren. Zo kan het dan de meening van de Trentische Kerkvergadering niet geweest zyn, dat zo een alhier de Bedienaar van 't Huwelyk zou wezen, door wien dezelve Vergadering haar oogmerk geenzints konde bereiken.

Wat het antwoord der Heeren Cardinalen belangd; dat is door hen gegeeven, wanneer deeze Provincien voor Spaansche maar geene vrye Landen wierden aangezien; wanneer de Ingezetenen derzelven nog niet en wisten hoe zy het zouden of willen hebben, en nog geen vaste form van eene Burgerlyke Vergadering of Republyk hadden aangenomen: En wanneer het gezondste, en misschien wel niet het geringste deel der Landzaten, den Spanjaard, in hun hart genegen was, en zig inbeelde, dat ze wel haast al te maal, na het slissen der beroerten, weder onder de gehoorzaamheid des Catholyken Konings zouden keeren. Zo is dan het antwoord van de Vaderen Cardinalen, gevoeglyk geweest in die omstandigheden van tyden en Plaatzen, in dewelken het gegeeven wierd, maar thans is het geenzints gevoeglyk, nu de Catholyken, zo wel als de andere Ingezetenen deezer Landen, geen anderen Heer erkennen als hunne Staten; en nu de Spanjaard zelf deeze Landen, in zyne Brieven, voor vrye Landen erkend, en met de Ingezetenen niet meer en handeld als met een weerspannig Volk, maar als met zyne Vrienden en Bondgenoten, welker magt hy eerder zou zoeken te verdedigen als te onderdrukken.

Maar vorders, hoewel dat ik van dit gevoelen ben, dat de Huwelyken, die voor de Magistraat aangegaan worden, wettige Huwelyken zyn, zodanig, dat de vleeschelyke vermenging, dewelke daar op volgd, moet vry gekend worden van den blaam van Hoererye, zo geloof ik echter niet dat zy verheven zyn tot de genade van een Sacrament, nademaal de Priesters alleen de Bedienaars der Sacramenten zyn; gelyk zy alleen de Bedienaars van Christus zyn, en de Uitdeelders van Gods geheimenissen.

Daar hebt gy, Doorluchtigen Heer, myn gevoelen over de Huwelyken van myne Landsluiden enz.

Aldus wist die schrandere Prelaat zonder de byzondere gevoelens van zyne Kerk te benadelen, als een goed Staatkundigen,

alles wat ongenoegen en wantrouwen, tegens de Roomsch Catholyken in deeze Landen, of onrust konde veroorzaken weg te neemen. Met dit oogmerk zogt hy, te Romen zynde, in 't Jaar 1610, een plechtig geschrift van den Roomschen Stoel te erlangen, waar in aan de Roomsch-Catholyke Ingezetenen van deeze Onroomsche Republyk op het allerernstigste wierd bevolen, de onroomsche Overigheden en Magistraaten alle getrouwheid, eerbied en gehoorzaamheid te betoonen, met dien uitslag, dat het Collegie der Cardinalen, na zyn vertrek hem, dien aangaande een openbaren Brief afzond, welke wy (als een Staatkundig Historie-Schryver) alleen mede deelen uit hoofde van de daar in vervatte vermaning, dat de Roomsch Catholyken in deeze Landen zig zo dienstwillig en zo vaardig zouden hebben te betoonen, in de bevelen der Magistraten aan te neemen en te gehoorzamen, dat de Hooge Overigheid daar uit ligtelyk konden begrypen, dat niemat hen in zucht tot de gerechtigheid, of in getrouwheid en liefde tot het Vaderland overtreft.

Daar zyn menschen in ons Vaderland, die dit vreemd in de ooren klinken, dog om hen te overtuigen, voegen wy de getrouwe Copy van dien aanmerkelyken Brief hier in, luidende.

DOORLUCHTIGE, HOOGWAARDIGSTE HEER
als BROEDER.

Onder het geen 't welke gy onlangs, te Romen zynde, rakende den toestand des Catholyken geloofs in de Nederlanden, aan de H. Vergadering hebt voorgedragen, zyn 'er drie dingen, dewelken onzen H. Vaders, en de Cardinalen derzelver vergaderinge ten hoogsten verblydt hebben: En dewelke niet alleen tot groot bewys verstrekken van uwen harderlyken yver, maar ook een blyk zyn van Gods zonderlinge goedheid voor ons en over zyne Kerke.

Het eerste was, dat de zendelingen, zo wel van de eene als van de andere Geestelykheid, alle naarstigheid aanwenden, om de Zaligheid van de Catholyken aldaar te bevorderen, en hen alle hulpmiddelen des geestelyken levens met een onvermoeiden yver en Vaderlyke liefde bezorgen.

Het tweede, dat deeze Catholyken, met alle mogelyke Godvruchtigheid en yver, en als om stryd, alles behertigen dat de zaak van den Godsdienst

ende

tuele eerbiedigheid, die zy den Kerkelyken Bedienaren schuldig zyn, 1581.
schynt te raken.

„ *Het derde was*, dat zy zig zo dienstwillig en zo vaardig too-
„ nen, in de bevelen der Magistraaten aan te neemen en te ge-
„ hoorzamen, dat de Hooge Overigheden ligtelyk begrypen dat
„ niemant hen in zucht tot de Gerechtigheid, of in getrouwig-
„ heid en liefde tot het Vaderland overtreft. Waar door zy voor-
„ waar betonen, dat zy ware en oprechte Kinderen zyn der Catho-
„ lyke Kerke, dewelke door Christus vermaninge geleerd zynde,
„ al van de tyden der Apostelen af, de gewoonte heeft gehad
„ van den Keizer te geeven 't geen den Keizer toekomt; ja zo wel
„ voor de Zaligheid en het welvaaren der wereldlyke Magten, als
„ voor hunne eigen Altaaren en woonplaatzen te bidden.

En wy twyffelen niet, of zy zullen altyd in dit gedrag, 't welk met de ware Godvruchtigheid en de Christelyke wysheid over een komt blyven volharden: te meer, daar zy u tot Aanmoediger en Leidsman hebben; door wiens uitstekende zorgvuldigheid en voorzichtigheid, zo als wy overtuigd zyn, de zaken van den Christelyken Godsdienst op zo goeden voet staan.

Dewyl echter zyne Heiligheid eene vurige begeerte heeft om den Godsdienst in die Landen, daar hy de uiterste genegenheid voor heeft, te bewaren en voort te zetten, kan hy niet nalaten van ons gedurig over de zaak aan te spreeken; gelyk wy ook niet konnen nalaten, van u gedurig tot het zelfde inzicht op te wekken.

Derhalven vermanen wy uwe Godvruchtigheid, en wy bidden haar op het allerkrachtigste in den Heere, dat gy, agtervolgens uwe magt over de Zendelingen, en uw gezag by de Catholyken, te weeg brengd, dat zy alle volstandig blyven in hunne zucht voor den Godsdienst, „ en in
„ hunne gehoorzaamheid aan 's Lands Overigheden, dewyl 'er
„ niets regtmatiger en dienstiger is te betonen en in 't werk te
„ stellen, en dat gy de gemelde Zendelingen door uwe bevelen,
„ en de andere Catholyken door uwe vermaningen in de onder-
„ houdinge van die Plichten bevestigd."

Want aldus zal het geschieden dat wy, van tyd tot tyd, nieuwe redenen zullen verkrygen om ons te verblyden, verstaande dat het daar gedurig al beeter en beeter met den Godsdienst staat, en dat wy uwe uitmuntende deugd, dewelke ons al over lang door de faam, en onlangs ook door de daad zelve bekend is geworden, en dewelke gy door uwe tegenwoordig-

digheid aangenamer en aanzienlyker heeft gemaakt, met nieuwe Lofredenen zullen mogen ten Hemel verheffen: Zullende zyne Heiligheid ook de gelegenheid niet laaten voorby gaan van dezelve uwe deugd te belonen. Ik wensch u van Godswege, alle heil en zegen.

UWER HOOGWAARDE als BROEDER.

Te Romen den 28 Maart 1671. ANTONIUS BARBARINI. Cardinaal.

(onder aan, wat ter zyde staat)

Deezen Brief komt met den oorspronkelyken brief over een. Dit getuige ik

BALTHAZAR WOVELINCHOVEN.

(Lager staat) FREDERICUS

Aartsbisschop van Cesarea.

Secretaris.

Die drie punten, in 't byzonder het derde, heeft hy met yver en getrouwheid, zelfs tot genoegen van de Onroomsche vervuld; en hy had daardoor zo veel achting by de overigheid verkregen dat, toen de Magistraat van Amsterdam, in 't Jaar 1686, ter oorzake van de vervolgingen dewelke in Vrankryk tegens hunne Geloofsgenooten opgerezen waren, besloten had, de geordende Priesters uit hunne Stad te verdryven, voor gevende dat dezelven, als doorgaans uitlanders zynde, minder zucht voor het Vaderland hadden, en veel gelds uit het zelven vervoerden, hem, als veel hoogachting voor zyn persoon hebbende, voor zig ontboden; waar op hy voor de gemelde geordende heeft gesproken, en met zo veel beleid en nadruk voor hen gepleit, dat de Magistraat van voornemen veranderden.

Op deeze wyze bleven de Roomsch Catholyken in ons Vaderland, als getrouwe en gehoorzame Onderdanen, in rust en vreede; maar toen *Petrus Kodde*, Aartsbisschop van Sebaste, Opvolger *van Neerkassel*, die mede zeer bescheiden te werk ging, door eenige nydige en doldriftige Papisten, aanhangers der Jezuiten, die een anderen weg wilden inslaan, by het Pauselyk Hof gelasterd, na Romen wierd ontboden om zig te verantwoorden, en de Staten van Holland, in 't Jaar 1702, hem wedereischten en Paus *Clemens de XI*, hem met den Pauselyken zegen en andere gunst bewyzen, te rug zond; dog te Leipzig gekomen zynde, ontfing hy bericht, dat hy in zyn Ampt was geschorst,

en, zonder zyne beschuldigers te mogen kennen, of te weeten waar mede hy beschuldigd wierd, afgezet zynde, wierd *Theodorus de Kok* in zyn plaats na de Vereenigde Nederlanden gezonden.

Hier door groote beroertens onder de Roomsch Catholyken ontstaande, zo wierden de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland te raade, niet om de Roomsch Catholyke Godsdienst te benadelen, maar om hunne Oppermagt en wettig gezag te handhavenen, een Placaat te doen afkondigen, waar in zy aan *Theodorus de Kok*, als door hen of hunne gecommitteerde Raden niet aangenomen zynde, de beoeffening van zyn Ampt te ontzeggen, en daar by te bevelen; „ dat niemant voor Vicaris zal „ mogen erkend worden, dan die geen die naar order, in deeze „ Landen gebruiklyk, behoorlyker wyze geëligeerd, en by de „ Heeren onze Gecommitteerde Raden geadmitteerd zal wezen. „ Ende die zig daar voor, ter contrarie zoude mogen uitgegee- „ ven, ofte die qualiteit aanmatigen, ofte denzelven daar voor „ erkennen, of respecteren, mede arbitralyk zullen werden ge- „ corrigeert.

De Roomsch-Catholyke Geestelykheid, wende wel alles aan om de Staaten van besluit te doen veranderen; dog die gaven aan de Klaagers ten antwoord, dat zy daarin niet anders te werk gingen dan de Catholyke Vorsten zelfs, en voornaamlyk, als de Koning van Vrankryk die zig nog onlangs, aldus omtrent een Pausselyke Ordonnantie had gedragen. *De Kok*, met zyne onrustige Aanhangers, die deeze bepaling van de aan hen gelatene vryheid, zig zelven op den hals hadden gehaald, door het verbreeken van de rust en vrede, zagen eerst hunnen mislag, toen dezelve niet meer te herstellen was. *Kok* liet nog dat zelfde Jaar, een Nederduitschen Brief uitgaan, geadresseert aan alle de vreedzame Ingezetenen der Vereenigde Nederlanden; waarin hy opentlyk betuigdt: *dat hy met geheel zyn hert en vermogen* (het zyn zyne eige woorden) *de beveelen van zyne hooge en wettige Overigheid zal obtempereren, tot dat het dezelve goedertierentlyk behagen mag, ter zake van het voorsz. Placaat, eenige verandering te maken, om zig nog in allen deelen te willen gedragen, gelyk een getrouw en gehoorzaam onderdaan op de aller beste wyze betaamdt.*

Dog *Kok*, met zyne Jezuitischen aanhang kon de oogen der scherp ziende Staten, door die schoonen uiterlyken schyn niet

verblinden, en vervielen al wederom tot onrustige ondernemingen, strydig met het gemelde Placaat, het geen oorzaak was dat hy, om twee gestrenge Placaten der Staten van Holland, (het eene, van 17 Augustus 1702; het andere van 8 Augustus 1703) zig buiten het Vaderland moest ophouden; en dewyl de Bisschop van *Sebaste*, uit eerbied voor den Pausselyken Stoel, zyn Ampt niet bediende, zo liepen de zaken van de Roomsch Catholyke Kerk in deeze Landen, grootelyks in de war. Tot dat eindelyk, de Hoofden der Geestelykheid, die de goede en vorige betamentlyke order zogten te behartigen, verscheide mannen, ter vervulling van het Ampt van Vicaris, aan de Gecommitteerde Raden der Staten van Holland, en aan den Pausselyken Nuntius voordroegen, waar van *Gerardus Potkamp* eindelyk wierd goedgekeurd.

Deeze, in den Jare 1705, zynde Pastoor te Lingen en Aarts-Priester, tot Pausselyke Nuntius in de Vereenigde Nederlanden benoemd zynde, ontfing den 13 November te Brussel, zyne aanstelling van den *Internuntius* van den Paus, en daar mede in den Haag gekomen zynde, ging hy eerst den Heer *Heinsius*, Raadpensionaris van Holland, en daar na de Pensionarissen der andere Steden, die door de Staten tot deeze zaak gemagtigd waren, spreeken, die hem vriendelyk ontfingen, en, met het voorschryven van eenige wetten, voornaamlyk, van geene nieuwe en ongewoone Decreten, in deeze Landen in te voeren, op voorraad aannamen.

Dog deeze, den 16 December van dat zelve Jaar, overleden zynde, en dus geen tyd hebbende gehad, om zyn gezag, ter herstelling van de rust der Roomsch-Catholyken in deeze Landen te doen gelden, zo schepten de Jesuiten nieuwen moed, zoekende het gezag van den Paus, boven dat der Staten, in de Vereenigde Nederlanden te doen zegenpralen; en hun Crediet te Rome was groot genoeg, om *Adam Daemen*, een Amsterdammer van geboorte, hunnen aanhanger, tot Pausselyke Vicaris in de Vereenigde Nederlanden, te doen aanstellen.

Deeze de Bulle zyner aanstelling ontfangen, en tot Aartsbisschop van Adrianopolen te Keulen ingewyd zynde, zo wierden de onrusten, onder de Roomsch Catholyken in Hollanders, dagelyks grooter, waar om de Paters Jezuiten, voor de Vergadering der gecommitteerde Heeren, op den 18 February

1708

1708 wierden ontboden, wanneer hen uit naam van de Staten van Holland wierd aangezegd, dat zy indien ze niet maakten, dat de vrede tusschen de Roomsch Catholyken, binnen de drie maanden tyds, hersteld was, uit Holland zouden worden gejaagd.

De Jesuiten belooft hebbende hun uiterste best tot het herstellen van die vrede te zullen doen, meenden dit op hunne gewoone wyze uit te voeren, naamlyk, met hunne tegenpartyen, door het gezag van *Daemen* eensklaps te verdrukken. Ten dien einde deeden zy hem van Keulen na Emmerik komen, alwaar hy, onder het luiden der Klokken, en het zingen van het *Te Deum*, feestelyk ingehaald wierd. Zelfs waren de Jezuiten aldaar verwaand genoeg om hem, door een openbaar Toneelspelter zyner eere gemaakt, veel geluks te wenschen, waar in zy, opentlyk betoonden dat zy hem voor hunnen Beschermer aanzagen.

Van daar begaf hy zich na Holland, en dewyl hy, door de Staten van Holland nog niet aangenomen zynde, gelyk door Placaten, niet lange te vooren afgekondigd, vereischt wierd, zyn Ampt, op eene onwettige wyze, in 't midden van Holland begon werkstellig te maken, wierd hem, op den 26 April 1709, door een openbaar Placaat verboden, zyne bediening waar te neemen op straffe van Arbitraire Correctie. Hier op begaf hy zig na den Haag om zyn doen te verantwoorden, waaruit klaar bleek, dat de Jezuiten, die altoos in troebel water zoeken te visschen, hem daar toe verleid hadden. Daar op wierden de Jezuiten, den 19de July 1708, uit Holland en Westvriesland gebannen; dog op alle vertogen van *Daemen* wierd geen acht geslagen, maar hem aangezegd, dat hy uit Holland zou hebben te vertrekken, en daar na toe niet weder te keeren, dan na dat hy schriftelyk van zyn Pausselyk Vicarisschap, afstand had gedaan, gelyk hy dit eindelyk deedt.

Ondertusschen bleven de aanhangers der Jesuiten, zoekende het Jubilé van Paus Clemens XI in te voeren, de verdeeldheden onder de Roomsch Catholyken aanblazen, het geen de Staten zo kwalyk namen, dat ze niet alleen alle uit landsche Bullen, dewelke dienden om onrusten te verwekken, maar allen door een Placaat van den 14 December 1708 scherpelyk verboden. Verder vonden de Staten goed, den 26 April 1709, dit Placaat te vernieuwen, en de Hoofden der Roomsche geestelykheid voor hunne Vergade-

ring

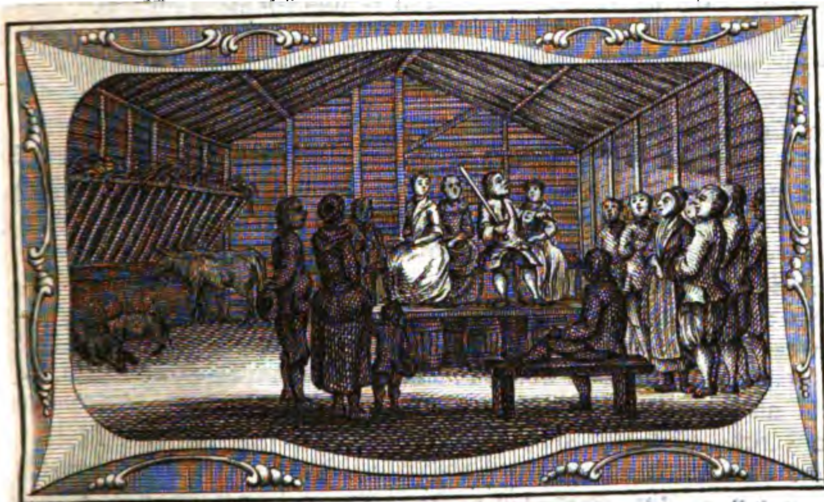
tig ontboden zynde, zo wierd hen eerst den 12 November, en nogmaals den 21ste van die maand op het strengste geboden, dat zy die zending van alle wereldlyke en geordende Priesters, dewelke zedert den dood van *Potkamp* in het Land gekomen waren, zouden onderzoeken, en hen de onderhouding van het gemelde Placaat doen beloven; en inzonderheid, dat zy in zaken, welke hunne Kerken aangingen met *Adam Daemen*, geene gemeenschap zouden hebben te houden; en dewyl een Priester te Leiden, en een in 't Gooy, dit bevel niet gehoorzaamde, wierden zy uit het Land gebannen.

Dus hebben wy overtuigend gezien, dat de Staten en Stadhouders, de Roomsch Catholyken in deeze Landen nooit hebben gezogt te verdrukken, nog hunne Godsdienst zoeken te benadeelen, schoon zy zeer waakzaam waren, om hun wettig gezag te handhavenen, en de gemeene rust te bewaren, en alle die welke zig als getrouwe en gehoorzame onderdanen gedroegen, wierden beschermd en genooten eene gewenschte vryheidt.

Dit had ook plaats, ten aanzien van alle de andere getolleteerde gezindheden; en niemant wierd in de oeffening van zyne Godsdienst, eenige verhindering toegebragt, maar alles geweerd, het geen bekwaam was om de gemeene rust te verstooren; als daar was het zorgen, dat de Geestdryvers en Nachtlopers, uit het Vaderland geweerd wierden, gelyk in dit Jaar 1581 zeer noodzakelyk was geworden, waar van wy de oorzaak kortelyk moeten voorstellen.

In dit Jaar stond 'er eenen *Jan Willems van Roermonde* op, zynde een Navolger van den beruchten *Jan van Leiden*, *Donk* en anderen, maar inzonderheid van eenen *Jan Appelman* die in 't Jaar 1510, te Utrecht onthalst wierd. Hy gaf voor, zo te Roermond als in 't land van Kleef, dat hy alleen de zuivre Leere bezat, en van God was afgezonden om die te verbreiden. Dat God hem het Zwaard Gideons in handen had gesteld, zo dat geen Overigheid, buiten hem, eenig gezag meer bezat, gevende aan zyne Aanhangers volkomen vryheid van te rooven en te steelen na wel gevallen. Als hy op het platte Land verscheen, vergezeld van verscheide wel gemaakte Vrouwen als zyn Lyfwacht, dragende Snaphanen, verkoor hy gemeenlyk een groote Beesten-Stal, alwaar hy in 't midden een Troon deed oprichten, bestaande uit eenige Tonnen

met planken gedekt, waar op een bank gesteld wierd. Hier op ging hy zitten, omringd van zyne Vrouwelyke Lyfwacht, en houdende een breed blood zwaard in de rechter hand, predikte hy voor de onweetende Boeren, en een Troep slegt volk die hem overal volgden, gelyk wy alhier vertonen.

Hier ziet men een groote boere stal, alwaar men eenige Koeijen en Varkens ziet staan. In het midden staan eenige Tonnen met planken bedekt, en voorzien van een houten bank, waar op *Jan Willems van Roermonde* zit, omringd van zyn Vrouwelyke Lyfwacht, houdende een bloot zwaard in zyn rechter hand, en predikende aldus voor een hoop boeren en slegt volk, die hem met opene monden als in verrukking aanhoorden. Wanneer hy die menschen dol genoeg gemaakt had, sprong hy van zyn zogenaamde Troon af, roepende volgt my, en daarop viel men aan het rooven en steelen, veele adelyke Sloten en aanzienlyke Landluiden wierden door hen by nacht geplunderd, en veele menschen wierden door die Nachtloopers vermoord, waar op hy eindelyk in hegtenis geraakten.

Zyne Aanhangers, waren zo sterk geworden, dat zy met

Gel-

Gelder, Gulik en zelfs tot over den Rhyn hunne geweldadigheden pleegden; en dit bleef omtrent vyf Jaren lang aanhouden, zo lang als *Jan Willems van Roermonde*, de stichter van dit Ryk der Oproermakers, te *Dinslaken* gevangen zat, die een groot getal geweer, in de omleggende Dorpen by een versameld had, door welkers ontdekking hy belet was geworden, om met een groote hoop Volk naar de Nederlanden af te konnen zakken.

Hy voerde ondertusschen, in zyne gevangenis, een wulps en gyl leeven, doende zelfs een Boek drukken, om te toonen dat de veelheid van Vrouwen niet alleen geoorloft, maar dat zy, zo wel als de goederen des Wereldts tot gemeen gebruik geschikt waren. Zyne bewaarders, die hy wist om te kopen, zagen dit alles met goede oogen aan, hem laatende doen wat hy wilde, en hy wist ze, door zyne woorden, zodanig te betoveren, dat zy hem voor een soort van Profeet begonden aan te zien, en het groot voordeel dat zy van hem trokken, was alleen de reeden dat zy hem niet lieten ontvluchten, gelyk eindelyk geschied zou zyn, zo een Meisje dit te Wezel aan de Magistraat niet had ontdekt.

Daar op wierd *Elsje* een van zyne voornaamste *Bywyven*, zo wel als haar Dogter *Elisabeth Anna*, een oude verleidster van 70 Jaren, met haar Boel *Simon Pieters*, die de Rol van Ministers van dezen dollemans Koning hadden gespeeld, gevangen genomen en ter dood veroordeeld en ondergingen het zelve lot, en wierden beiden onthalst, hebbende voor hun dood bekend, dat alle de aanhangers van *Jan Willems van Roermonde*, zo mannen als vrouwen, zonder onderscheid malkander vleesschelyk bekenden, en dat ieder zo veel Vrouwen mogt gebruiken als hy goedvond, om de onvruchtbaarheid te verbannen, die zy voor de grootste zonde aanzagen. Zy noemden elkander Zusters en Broeders. Zy beleden verder dat deezen *Jan Willems van Roermonde* na de dood van *Jan Appelman*, hun hoofd en Koning was geworden, zeggende door God daar toe geroepen te zyn. Dat hy de overtreedingen van zyn volk, met vasten, geesseling en somtyds met het zwaard straften, dat zy geene wetten hadden, maar dat het alleen aan hunnen Koning stond te oordeelen, of iet goed of kwaad was, dog dat niemand, onder de Broederschap, diefstal of straatschendery konde begaan; en andere diergelyke onzinnigheden meer.

Al-

Vervolg van het vorigen *van de verdere Gebeurtenissen in deeze Landen in den Jare* 1581.

Alle zyne Koninginne, Bywyven en Lyfwachten, zynde Hollanders of Vriezen, betoonden berouw, dat zy door dien gewaanden Profeet verleid waren geworden, waar om Hertog *Willem van Kleef*, haar genade bewees, wordende onder beloften, van zig voortaan van diergelyke schandelykheden te zullen onthouden, naar haar Vaderland te rug gezonden. Dog *Jan Willemse van Roermonde*, die niets wilde bekennen, en op alle de gedane vragen geen woord wilde antwoorde, wierd eindelyk te recht gesteld, en, door het eenparig getuigenisse van zyne Aanhangers, als overtuigd, veroordeeld om levendig verbrand te worden. Verre van enig berouw te betonen, zo veroorzaakte dit verschriklyk vonnis in hem geen zichtbare aandoening of onsteltenis. Hy liet zig met dezelve kloekmoedigheid en bedaardheid aan de brandstaak binden, en ziende een zware vlam, die zyne klederen had gevat, kort by hem opgaan, zo boog hy zyn hoofd en stak het in die vlam, die hem aanstonds verstikte, gevende aldus, zonder geluit te slaan den Geest, waar over ieder een verbaast stondt.

Dus hebben wy, op eene voldoende wyze gezien, dat Prins *Willem den Iste van Oranje*, en de Staten van oordeel waren, dat de Vryheid en Gereformeerde Godsdienst, de twee Zuilen waren, waar op het gebouw van het Gemenebest der Vereenigde Nederlanden rustede: Dat een van die twee zuilen niet kon benadeeld worden, zonder de andere mede te doen instorten: Dat het eenigste middel om dit gelukkig Gemenebest staande te houden en in voorspoed te doen bloeijen, was, eendragtig voor die beiden te zorgen: Voor de Vryheid, door ieder Lid, van de grootste tot de kleinste toe in zyne Rechten en Privilegien te handhavenen zonder toe te laten, dat iemand willekeurig verdrukt of onrechtvaardig gehandeld wierd. Voor de Gereformeerde Godsdienst, zonder de Andersgezinden te verdrukken of in hun geweeten te bezwaren, door dezelven te verdragen, en zo veel vryheid te laaten genieten, als met de zekerheid der Vryheid en Gereformeerde Godsdienst bestaanbaar was. Voor die beiden te zorgen, door de beteugeling van alles wat die gemene rust en eendragt in het Vaderland konde verstoren, het zy in Kerk of in Staat.

Dit zyn de vaste grondbeginzelen der Heeren Staten en Stadhouders geweest, van het eerste begin van dit vrye Gemenebest af aan: Dit zyn altoos hunne Grondbeginzelen gebleven: Hedendaags kennen zy nog geen andere. Wanneer het Vaderland, ongelukkig van de Stadhouderlyke bescherming en zorgdragenheid was berooft, vond men altoos Vaderen des Vaderlands, die deeze grondbeginzelen nooit uit het oog verlooren; maar toen het missen van dit Eminent-Hoofd, de eendracht in ons Vaderland verbrak, waar door de vrede en algemeene rust gestoord wierd, nam een heerschzuchtig Vyand, die gelegenheid waar, om Godsdienst en Vryheid te gelyk te verdrukken, en dit gelukkig Gemenebest om te keeren.

Dit deed de wyze Vaderen des Vaderlands, dit deed de getrouwe Ingezetenen, de voorstanders der Vryheid en Gereformeerde Godsdienst ontwaken, roepende den uitmuntende *Oranje Vorst* WILLEM DE IV, de Erfgenaam der Deugden, en van de Liefde voor de Vryheid en Godsdienst zyner Voorvaderen tot bystand, om als eerste Stadhouder der Unie voor het gantsche Vaderland en Gemenebest op een eenparigen voet te waken, en de verlopene zaken te herstellen.

Daar op brak de, tot dien tyd toe, onder de Wolken van wederstreving gedoken Orange-Zon, schielyk door, niet zonder ontroering aan den Hemel van Nederlands Gemenebest te veroorzaaken. De Ingezetenen juichten van vreugde. Het zieltogende Vaderland kreeg nieuwe krachten: de verslagenste schepten moed; de inwendige verwarring en onrust verdween: De Vyand stond verbaast en liet zyne overwinnende wapenen, uit de handen vallen. Ons vry Gemeenebest begon op nieuw te bloeijen. Alles gevoelde den invloed van die verkwikkende Orange-Straalen, door het getrouw behertigen van de oude grondbeginzelen der Heeren Staten en Stadhouders, waar tegen geen oneenigheid van binnen, nog listige aanslagen van buiten bestaan konnen. Het Vaderland zag oogschynlyk, hoe de Hemel de deugden van dien beminden Prins wilde belonen, door hem op den allerheuchelyksten dag den 8sten Maart 1748, op de vuurige gebeden der goede Ingezetenen eenen Zoon en Erfgenaam van het Doorluchtig Huis van Orange-Nassau te schenken.

Nederland begon zyne voorige rampen reets te vergeeten, wanneer

neer de verſchrikkelyke dag, den 22ſte October van het Jaar 1751 daagde, rukkende den mogelyk al te zeer aangebeden Vorſt WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, *Prins van Oranje en Naſſau*, *Erfſtadhouder*, *Capitein-Generaal en Admiraal der vereenigde Nederlanden*, op het onverwachtſte in het Graf. Neêrlands Hemel wierd op nieuw met donkere Wolken bedekt, de voorige vreugde zangen veranderden in Rouwklagen, ieder weende, en het zuchtend Vaderland zou gevaar geloopen hebben, van onder die zware Bezoeking te bezwyken, was het niet verkwikt geworden, door het beſchouwen van de LIEFDE VAN NEDERLAND, de maar naauwlyk drie Jaren oud geworden Oranje Spruit, WILLEM DE V, *Prins van Orange en Naſſau*, *Erfſtadhouder*, *Capitein Generaal en Admiraal der Vereenigde Nederlanden.*

De droevige Ingezetenen ſchepten nieuwen moed, ziende dien Hoop des Vaderlands, onder de zorgen van zyne Koninglyke Moeder, ANNA VAN BRUNSWYK LUNENBURG, *geborene Kroon Princeſſe van Groot-Brittannien*, *Gouvernante der Vereenigde Nederlanden*, voorſpoedig opwaſſen, tot dat zig eene tweede allertreurigſte dag, vertoonde op den 12 January 1759 wanneer die groote Vorſtinne mede in 't graf daalde, wordende door de rouw en liefde-tranen der Nederlanders tot in de Graf-kelder verzeld, wanneer het Koninglyke Lyk, plechtig wierd begraven.

Nogtans had Nederland niet alle grond van hoope verlooren, om eenmaal den IVden in den Vden WILLEM, in voorigen Luiſter te zien pralen, ziende dien Jongen Vorſt, onder de Voogdyſchap der Heeren Staten, en de getrouwe toeverzicht van den Prins LODEWYK ERNESTUS *van Brunswyk-Wolffenbuttel*, *Generaal*, *Veldmarſchalk van het Leger van deezen Staat* enz. Een Vorſt afkonſtig uit een Huis dat nooit anders dan deugdzame en Godvruchtige Helden heeft voortgebragt, opvoeden. De Vaderlyke zorgen van Voedſter-Heer en Staten, onderſteund door de yverige liefde beden der getrouwe Onderzaten, hebben den Hemel bewogen om zyne ontfermende en zegenende hand over Nederland, alwaar hy zyne zuivere Kerk, die altoos vryheid ademt geplant heeft, weder uit te breiden, en onder dien Jongen *Oranje boom* in voorſpoed te doen aanwaſſen.

Juich dierbaar Vaderland! Die ſchoone Orange boom bloeid: zyne Jonge cierlyke vruchten zyn ryp geworden: zedert weinige

dagen hebt gy zyne verkwikkende vruchten beginnen in te oogsten: Die heerlyke vruchten doen uwe vreugde in dankzeggingen ten Hemel klimmen, ziende den wensch uwes Herten, den Doorluchtigen Prins WILLEM DE Vde, nu agtien Jaren bereikt hebbende als een wys en dapper Heldenkroost, den Eeren stoel van zyne roemruchtige Voorvaderen bekleden: Die zal de oude grondbeginzelen van Neêrlands Gemenebest; die zal de vryheid en Gereformeerde Godsdienst beschermen, en het gantsche Vaderland gezegend en voorspoedig maken!

De Lezer houde ons, deeze uitweiding, uit hoofde van de algemeene vreugde ten goede, met ons na den Jare 1581, en de belegering van Steenwyk wederkerende in het:

II HOOFDSTUK.

Vervolg van de verdere gebeurtenissen in deezen Landen, in den Jare 1581.

DE Prins, aan wien het ontzet van Steenwyk grootelyks ter herte ging, verstaande dat de Stad gebrek aan veele noodwendigheden, voornaamlyk aan Buskruid begon te krygen, beval aan den Veldheer *Norrits* dat hy zyn best zou doen om daar in, by voorraad eenigzints te voorzien, dewyl hy zig in staat bevond om het opslaan van het Beleg, met hoop van een goeden uitslag, te ondernemen; ook kreeg de Overste *Jan Sloot* bevel, om zig daar over met *Norrits* te beraden en hem alle mogelyke bystand daartoe te verleenen. Hier toe wierden 40 stoute Soldaten verkoren, die dit gevaarlyk Stuk onder belofte van een goede beloning, als regte waaghalzen, ondernamen te volvoeren, onder het geleide van een Officier, zynde een Steenwyker van geboorte, (dog wiens naam ik niet gemeld vind) die dit Volk daar toe aanmoedigde, bereid zynde om zyn leven te wagen om zyn Vaderstad dien gewigtigen dienst te doen.

Deeze Edelmoedige Officier, aan wien de wegen zeer wel bekend waren, begaf zich, terwyl alles tot die onderneeming in gereedheid gebragt wierd, met de brieven van *Norrits* en *Sloot* dien

dien zelven nacht, onverzeld, na Steenwyk, alwaar hy behouden aankwam. Hy, met den Commandant afgesprooken hebbende: om, op den bepaalden tyd, en het beraamde teken, een uitval te doen, om hem, onder die begunstiging, met zyn Volk en de mede gebragte wagens binnen te laten, begaf zig andermaal op weg, en kwam behouden in het Staatsche Leger te rug, met tyding dat de weg, en den pas, waar voor hy vreesde, door den Vyand onbezet gelaten was.

Hy alles in gereedheid vindende, ging met vier wagens, geladen met mond en Krygsbehoeftens, waar onder 750 ponden Buskruid waren als mede eenig geld, geleid door zyne Waaghalzen met het vallen van de duisternis op weg, trekkende met de uiterste spoed voort. Hy by de gevreesde pas gekomen zynde, vond dezelve voor hem gesloten, zynde een Vaandel Spanjaarden even voor hem aldaar aangekomen, dog die dappere manschap viel die Spanjaarden zo geweldig en onverwacht op het Lyf, dat zy met groot verlies de vlucht namen, latende hun Vaandel in de Loop, dat op de voorste wagen gepland wierd, en dus trok die ontvertzaagden Troep zegenpralende binnen Steenwyk, zonder een eenig man te verliezen; dog de Commandant wilde die dappere manschap niet na het Staatsche Leger laten wederkeeren als hunnen bystand zeer noodig hebbende.

In 't begin van 't Jaar 1581, schreven de Belegerden aan *Norrits*, biddende andermaal van mond en Krygsbehoeften, en voornaamlyk van Buskruid voorzien te worden, dog die Afgezondene gevangen genomen zynde, zo viel die brief in handen van *Rennenberg*, welken toen voornam de Stad door een Krygslist te veroveren, door middel van twee Tamboers, zynde Overloopers, die de Hollandsche en Engelsche Marsch, volmaakt wel op den Trommel wisten te slaan; zynde dit het beraamde teeken, om aan de Bezetting bericht te geeven, dat de verwagt wordende Versterking na by was, om als dan de Poorten te openen, en dezelve binnen te laten, wanneer een Vyandlyke hinderlaag stond op te ryzen, om zig van de Poort te verzekeren, en de verdere Rennenbergsche Troepen de Stad te doen intrekken, het geen by na gelukt was: Want de Vyandlyke Troepen, onder begunstiging van een dikke mist, des nachts, de Stad genaderd zynde, zo begonden die verraadersche Trom-

mel-

melflagers, met het aanbreken van de Dag, het beraamde teken te geeven, door het flaan van de Hollandfche en Engelfche Marfch. Aanftonds wierd de Poort geopend, en de Wacht trok reets uit om hunne Vrienden binnen te laaten, dog de mift begon als toen, in een oogenblik, op te klaaren, waar op zy de Krygslift ontdekten, ziende de Vyandlyke Benden, met zo veel fpoed, op hen aanrukken, dat zy maar even tyds genoeg hadden, om te rug te keeren, en de Poort voor de na by zynde Vyanden te fluiten; ook begon de Bezetting zo geweldig op de bloot ftaande Vyand van de Wallen te vuuren, dat ze die Rennenbergers noodzaakten om met bebloede Koppen na hun Leeger de Vlucht te neemen.

Ondertusfchen was *Sonoy*, met eene verfterking van Noord-Hollandfche Troepen, na Blokzyl overgeftoken, en deed die plaats tot een verzekerde ruggefteun voor zyn Volk verfterken, wordende in 't vervolg, alle de noodige behoeftens, uit Holland, daar na toe gezonden, gelyk van daar het Leger onder *Norrits* mede van het noodige voorzien, en daar door in ftaat wierd gebragt van iets van gewigt te onderneemen. De voorzigtige Bevelhebber *Norrits*, die met zekerheid te werk zogt te gaan, oordeelde, dat men nog meerder verfterking moeft afwachten, om het ontzet te wagen, dog waar over die van Steenwyk, welke weder gebrek begonden te lyden, bittere klagten deeden, zeggende dat men hen verwaarloosde, ook oordeelde *Sonoy*, dat men zonder uitftel iets moeft wagen om de benauwde Stad te verloffen, of ten minften eenige adem-togt te bezorgen.

Norrits hier toe overgehaald zynde, fchreef aan de Belegerden, verzoekende hen zy wilden hem een ervaren bevelhebber toezenden om al het nodige te beramen; hier op zonden zy Capitein *Coen Dirkz* en de Luitenant *Olthof* na hem toe, die met *Norrits* alles overlegd hebbende, *Olthof* te rug zonden, om aan die van de Stad bekend te maken, dat de Bevelhebber *Norrits*, nog dien zelven nacht met zyn Leger ftond op te breeken om na Giethoorn te trekken en den Vyand onverwagt aan te tasten, en zy zig gereed zouden houden om, op een gegeeven teeken, uit te vallen. Hoe dit voorneemen aan den Vyand bekend was geworden, heeft men niet konnen ontdekken, dog *Rennenberg*, die de Poften welke aangetaft ftonden te worden, grootelyks deed

deed versterken, bleef met zyn Leeger dien gantschen Nacht onder de Wapenen, zo wel als de Belegerden, en *Norrits* kondschap daar van ontfangende, vond toen niet goed zyn voornemen werkstellig te maken, zo dat 'er weder niets van kwam, het geen die van de Stad kleinmoedig maakten. 1581.

RENNENBERG dit voorziende, zond een Trompetter na de Stad om dezelve nogmaals op te eisschen, en daar toe een Brief van hem over te leveren. Hy schreef hen hoofdzakelyk. Zy wilden ernstig overwegen, hoe het ontzetten van de Stad een volstrekt ondoenlyke zaak was, gelyk nu klaar was gebleken: dat ook de Staten besloten hadden niet verder hun Volk, dat zy zo hoognoodig hadden, daar aan te wagen, en dwaasheid zynde, het gantsche Land in gevaar te willen stellen, om te zien een Stad te behouden, en dat dit de Waarheid was kon hy hen op zyn woord van eer en Vorstelyke trouwe verzeekeren. Wat de beloften van den Prins van *Orange* aanging, die liet hy in zyn waarde, schoon aan de gantsche Wereld bekend was, hoe die Prins gewoonlyk de zyne verloften, hebbende geen magt om zyn voornemen werkstellig te maken, wordende altoos in zyne ontwerpen door de Staten gedwarsboomd. Hy bad hen derhalven, zy wilden dog letten op 't geen tot hun welzyn diende, en de Stad op goede Voorwaarden overgeeven, terwyl de Deur der Genade nog voor dezelve open stond. Hy verzogt en raade hen dit voor de laatste maal; en zo zy, gelyk hy hoopte, daar na geliefden te luisteren, dan zou deeze Brief voor hunne Gevolmagtigden tot een vry-geleide verstrekken, mits dat die binnen de twee Uuren tyds, met zyn Trompetter by hem kwamen om de Artykelen van het Verdrag op te stellen; dog zo zy dit weigerden, of dat zy den gestelden tyd lieten verlopen, het geen hy voor eene weigering zou opneemen, dan zou de Deur der Genade voortaan gesloten zyn, en hy niet nalaten, hen de gramschap en gestrenge ongenade des Konings te doen gevoelen.

Deezen Brief, door de Commandant, ten aanhoren van alle de Leden der Magistraat, de Capiteinen van de Bezetting en de Burger Hopluiden opentlyk gelezen zynde, zo waren zy niet dwaas genoeg van zig door die list te laten misleiden; want *Olthof* verklaarde dat *Norrits* en *Sonoy* niets van zodanig een besluit der Staten wisten; dat de Prins en Staten hunne Bevelhebbers dage-

lyke aanspoorden om het ontzet te onderneemen, zullende op nieuw eene Versterking na Blokzyl aan *Sonoy* toezenden: En dat het beraamde geen voortgang had genomen, betekende niets anders, dan, dat eenig onverwagt toeval zulks had belet; ook bood *Olthof* zig aan van weder na het Leger te keeren om *Norrits* en *Sonoy* te spreeken, met verzoek om deezen Brief aan den Prins en Staten toe te zenden, met bede, het ontzet met alle mogelyke spoed te willen bevorderen, dewyl de benaauwde Stad, wegens toeneemend gebrek, het niet lang meer zou konnen houden.

Dit goedgekeurd zynde, zo wierd den Trompetter van *Rennenberg* belast te vertrekken, en aan zynen Heer te zeggen; dat zy besloten hadden aan den Prins en Staten getrouw te blyven, en de Stad tot het uiterste te verdedigen; en dat hy nu verder kon doen wat hy goedvond; en daar op wierd die Vyandlyke Trompetter, onder bespotting der Soldaten buiten de Poort gezet. Hier op schreven die van de Stad een Brief aan den Prins en Staten, als mede aan *Norrits* en *Sonoy*, waar in zy hunnen uitstersten nood op eene hertroerende wyze te kennen gaven, verder smekende om spoedige bystandt.

Olthof met deeze Brieven in 't Leger gekomen zynde, zo wierd de Brief van *Rennenberg*, met die der Bezetting aan den Prins en Staten afgezonden; en *Norrits* toonde zig bereid om andermaal iets van belang tot verlossing van de Stad te onderneemen. Hy schreef aanstonds aan *Sonoy*, dat hy nog dien zelven nacht zyn heil met den Vyand wilde beproeven, verzoekende hem spoedig alle mogelyke bystand te verleenen; en na dat hy alles met de Bevelhebbers *Coen* en *Olthof* breedvoerig beraamd had, zond hy hen met een trooftryke Brief na de Stad, en hunne aankomst deed de moed der Belegerden herleven.

Norrits, schoon hy geen 2000 Man sterk was, trok aanstonds daar mede na Steenwyker-Wold; in de Nagt na den 17de January 1581, alwaar hy een goed deel van de Rennenbergsche Ruitery versloeg, dwingende zyne overige Vaandels, die aldaar gelegerd waren, de Wyk te neemen na de groote Kapel-Schans op de Steendyk. De belegerden het gedonder van het Geschut, en geweldig schieten uit handgeweer, ja de Brand te Steenwyker-Wold, in de Vyandlyke Legerplaats ziende opgaan, zo was de Kloekmoedige Bezetting niet langer binnen te houden. En na

dat

dat het gebed gedaan was, trok Capitein *Coen*, die het bevel voerde, aan hun hoofd ter Stad uit. Hun aanval was zo kloekmoedig, dat zy de Rennenbergsche uit de kleine Steendyk-Schans joegen; en die vervolgens in brand staken, waar na zy de groote Kapel-Schans besprongen, waar in de Graaf van *Rennenberg* zig toen bevond. Hier ontmoete zy eene geweldige tegenstand, konnende die Schans niet overweldigen, zo dat zy na een fel gevegt die onderneming moesten verlaten.

Coen met de zynen verloor daarom de moed niet, maar die Schans ter zyden latende leggen, drongen zy over land na Steenwyker wold, en kwamen zo digte by het Volk van *Norrits*, dat verleid door de Duisternisse, men op elkander begonden te schieten, dog welk misverstand wel haast ontdekt wierd. *Rennenberg* nu zyn Leger in twee lighamen verdeeld hebbende, deed *Norrits* met eene Corps aantasten, terwyl hy, aan 't hoofd van het tweede, de uitvallers zo geweldig op 't lyf viel, dat *Coen* genoodzaakt wierd al vegtende na de Stad te deinzen, wordende zo kort op de hielen door de Vyanden gevolgd, dat die met hen te gelyk in de Walpoort zouden gedrongen hebben, zo de dappere *Corput*, die met een hoop Volks uit de Stad getrokken was, om den aftogt der zynen te begunstigen, niet even in tyds, door den bedekten weg na de Conterscharp was getrokken, vallende de Vyand op eene zo geweldige wyze in de flank, dat hen de lust van verder voortterukken verging, waarop de Luitenant *Olthof* de Poort deed sluiten, wanneer de Vyanden te rug trokken.

Ondertusschen wierd het gevegt tusschen de Troepen van *Norrits*, en het andere Corps van *Rennenberg* manmoedig voortgezet, dog de laatste nu door *Rennenberg* versterkt zynde, zo vond *Norrits* goed, met zyn Volk de wyk na een Kamp te neemen, die met groote Boomen rontom bezet was, welke hy tot een retraite in tyd van nood, geschikt had, en die hy, by den ingang met een borst wering had doen versterken, en nu met geschut beplant wierd. Hier wierd hy door *Rennenberg* den gantschen dag met Veldstukken beschoten, zonder door het geweldig schieten van het Volk van *Norrits*, iets tegen hem te konnen uitvoeren; dog tegens den avond kwam *Rennenberg* met het grootste gedeelte van zyn Volk, die Kamp bestormen, dog wierd zo dapper ontfangen dat de Vyand met groot verlies te rug moest trekken.

Norrits bevond zig aldaar in een groote verlegenheid door gebrek van mond behoeftens, hebbende zig met geen grooter ballast op dien togt willen beladen, hebbende Capitein *Coen* hem verzekerd, dat hy met de bezetting de Kapelschans zou overmeesteren, waar op hy staat gemaakt had, als wanneer *Rennenberg* zekerlyk de belegering zou hebben moeten opbreeken; en hy was zeer gestoord op *Coen*, dat die zyn Woord niet had gehouden; dog het mislukken van die onderneeming was hem niet te wyten, hebbende hy, met zyn Volk alles daar toe gedaan, wat men van dappere mannen konde vorderen.

Die van de Stad, hadden nog geweldig dien gantsche dag horen schieten, maar den dikke Nevel belette de ontdekking wat daar van de ware oorzaak was, waar om zy twee Boden uitzonden om alles te verspieden. De eene Bode *Mattys Kiers* vond *Norrits* bezig met af te trekken, zonder vast te weeten, wat weg te kiezen, om door de Vyanden niet overvallen en geslagen te worden, dog deeze geleide hem veilig na *Blokzyl* alwaar hy zig by *Sonoy* voegde, en daar zy de verdere onderneemingen beraamden, geenzints voornemens zynde, om het ontzet aldus ten halven te laaten steken.

Terwyl *Norrits* zyne agtergelatene Benden by zig ontbood, zond hy *Kiers* na de Stad te rug, om de Belegerden moed te doen scheppen, en te zeggen wat hen verder te doen stond: Die ook aan dezelve berichte, dat een genoegzaam sterk ontzet by der hand was, en dat de Stad zekerlyk binnen weinig dagen ontzet zoude worden.

Norrits zyn Leger by *Blokzyl* verzameld, en de noodige mond en Krygsbehoeften by een bekomen hebbende, nevens verzekering dat de Vriesche en Noord-hollandsche Regimenten hem stonden te volgen, trok met zyn Volk weder na den Vyand, en sloeg zig te St. Jans Kamp neder, alwaar hy weder aanstonds door *Rennenberg* wierd besprongen; maar geen de minste voordeel op *Norrits* ziende te behalen, deed hy hem van alle kanten insluiten, en schanssen op de toegangen opwerpen, niets anders dan of hy niet alleen de Stad, maar ook de Ontzetters wilde belegeren, om te verhinderen dat *Norrits* geen meerder versterking ontfing.

Zo dra *Sonoy*, de verwagt wordende nieuwe versterking uit Noord-holland en Vriesland te Blokzyl ontfangen had, maakte hy

zig

zig gereed om *Norrits* te gaan ontzetten; maar *Rennenberg* hem niet durvende afwachten, verliet de nieuw op geworpene schansfen, en raadzaam vindende om alle zyne benden by een te trekken, *Norrits* en *Sonoy* het hoofd te konnen bieden, dog de Vyanden, op de tyding, dat reets 1500 Man Vriesche Troepen naderden, verlieten hunne besluiting met zo veel verhaasting, dat zy alle hunne Voorraad, Wyn Bier enz, agterlieten en Giethorn in brand gestoken hebbende, trokken zy te rug, meenende *Rennenberg* van spyt te bersten, ziende dat hem niets wilde gelukken.

Norrits was hier genoeg in de knel geweest, hebbende reets Paarden vleesch moeten eeten; ook had *Rennenberg* hem al aangetast, en het Klooster doen bestormen, maar de Engelschen hadden de Vyanden met bebloede koppen doen aftrekken, zo dat het ontzet van de zyde van Blokzyl, niet veel langer moest uitgebleven zyn; dog door den aftocht der Vyanden, wierden zy aanstonds van nieuwe voorraad voorzien; en zo dra *Norrits* bericht ontfing, dat *Rennenberg*, Steenwyker-wolde ook had verlaten, trok hy voort om die gewigtige Post in bezit te neemen: Dien zelven nagt zond dat dappere Staatsche Legerhoofd, in groote stilte, een Bende Ruiters af na Dieveren, een Dorp gelegen in Drenthe, alwaar zy de Rennenbergsche Ruiters overvielen, veele daar van doodsloegen, en de overige verstrooiden, brengende 126 Paarden tot buit, ten teeken van hunne overwinning mede, hebbende een groot getal wagenen met voorraad geladen, van de Vyanden in brand gestoken.

Norrits, wiens Leger nu bestond uit 3500 Man te voet, en zes Compagnien Ruiters, sloeg zig toen neder ten oosten van Steenwyker-wold, aan den voet van de hiddinge Berg, zynde een plaats die met heiningen omringd was, en aan de Soldaten tot borstweeringen konde verstrekken, en op de hoogte plantede hy de Princen standaard, in 't midden van vier stukken geschut, om de toegangen te bestryken, het geen men van de Stads wallen zeer klaar konde zien.

Rennenberg geraakte by zyn aftocht in het uiterste gevaar, om dat zyne Ruitery, die zig stil had gehouden, in hoope van volgens gedane toezegging, Steenwyk te zullen plunderen, nu ongeduldig en baloorig geworden zynde, ziende de zaken zo verre verlopen, tegens hem opstond, roepende om betaling, en dreigden,

den hem zelfs by de kop te zullen vatten; en schoon *Schenken Oyenburg* hun best deeden om dat Volk te stillen, so zogten zy hunnen Veldheer over al, zelfs plunderden zy de huizingen alwaar hy zyn verblyf hield; dog eindelyk wist hy hen te bevredigen, onder belofte van spoedinge voldoening, en hy hen, so men Steenwyk niet kon veroveren, naar een andere Plaats zouden geleiden, alwaar zy met veel minder gevaar dubbelden buit zouden bekomen.

De verovering van Vollenhoven, die in deezen tyd voorviel, ging deeze Graaf niet minder ter herten. *Sonoy* had zedert eenigen tyd verstand binnen die Stad gehouden, en zyne aanhangers nu de gelegenheid gunstig vindende, zo had hy eenig Volk daar na toegezonden, die niet alleen de Stad, maar ook het slot voor de Staten veroverden.

Norrits, wierd daar door zeer gestoord op *Sonoy*, om dat die hem, als Opper-Veldheer, geen kennis daar van had gegeven, daar *Sonoy* op antwoorde, dat hy zulks niet raadzaam had geoordeeld, en ook niet gehouden daar toe was geweest, als geensints onder *Norrits* staande, schoon hy eenig Volk om hem by te staan, na Blokzyl had gevoerd. Deeze verwydering, tusschen de twee voornaamste Veldoverstens zou van schroomlyke gevolgen zyn geweest, indien de Prins en Staten daar in niet spoedig voorzien hadden. *Sonoy* wierd daar voor plechtig bedankt, en de Prins schreef aan *Norrits*, dat hy geen reden had om daar over vertoornd op *Sonoy* te zyn, die dit niet voor hem verburgen had gehouden om zyn gezag te benadelen; maar dat *Sonoy*, met hunne Kennisse, reets voor zyn aankomst te Blokzyl, verstand binnen Vollenhoven had gehouden, om occasie te hebben van in der tyd eenig voordeel daar mede te doen; en nu had de goede gelegenheid om die Stad te veroveren, zig zo onverwagt opgedaan, dat *Sonoy* geen tyd had gehad, om daar van eenig bericht aan den Prins en Staten, veel minder aan hem als Veldheer te geeven, dan na dat dien aanslag gelukkig volbragt was geworden; en op die voorzichtige wyze wierden die twee groote Veldheren weder te samen verzoend, gaande verder, in eene gewenschte eendragt, in alle hunne beradingen en ondernemingen voort.

De Belegerden hadden in eenige dagen geen naricht van het Leger van *Norrits* ontfangen, dog hadden nieuwen moed geschept, ziende reets van de Wallen den Standaard van den Prins van *Oran-*

Oranje, op de hiddinge Berg geplant; echter wierd het gebrek en de hongersnood van tyd tot tyd grooter, ja het zag 'er zo bang uit, dat meer dan twee honderd Burgers op het Stadhuis verschenen verzoekende Brood voor hunne huisgezinnen, dog dit was buiten vermogen van de Magistraat. Hier op riepen eenige stoute en wanhopige Burgers, dat men hen buiten de Poort zouden laten, wanneer zy Brood zouden gaan halen. Dit geschiede, dog men gaf hen eenige van de Stoutsche Soldaten mede. Deeze moedigen hoop drong stout, te midden door de Schanssen en wachten van den Vyand, om na mondkost te zoeken, dat hen zo wel gelukten van tegens den Avond behouden weder te keeren, hebbende de 350 broden en 150 Kazen, met lonten te samen gebonden om hunne halsen hangen, ten einde met minder belemmering te konnen vegten. Voor de Poort gekomen zynde, wierpen zy dien aangewonnen en met gevaar van hun leven, bekomen buit, ter Aarde neder, zynde zo vermoeid dat zy zig naauwelyks op de been konden houden, zonder tot dien tyd toe eenige vermoeidheid ontwaar te zyn geworden, schoon zy dien gantschen dag door het Land hadden loopen stroopen, zonder ergens, uit vreeze voor den Vyand, eenige rust te durven neemen, dog de moed en vuurigheid, waar mede zy deeze loffelyke Onderneeming volbragten, had hunne kragten zodanig versterkt als nodig was om hun leven te redden, en den buit dus verre in een veiligen Haven te brengen, dog nu waren zy buiten staat om daar mede verder te komen, zelfs waren eenige te magteloos om hun geweer te dragen, zo dat 'er eenige Burgers uitgezonden moesten worden om dit voor hen te verrigten, die deeze dappere mannen, met hunnen Buit, als in Zegenpraal na binnen geleiden.

Des anderen daags, viel 'er te Steenwyk nog een ander geval voor, dat wy niet stilzwygende voor by konnen gaan. De Overste *Cornput*, met eenige Soldaten op de Wal staande, zo kwamen 'er drie Patryzen in de Stad vliegen, die zig met de hand lieten vangen. *Cornput*, die een ongemeen Caracter bezat, en in staat was om verscheide Rollen te vertonen, vond in dit geval goed, voor Profeet te ageren. Hy de Piek in zyn linkerhand, en zyn gevangen Patrys in de regterhand om hoog houdende, gelyk de Soldaten, die de twee andere Patryzen gevangen hadden, op zyn voorbeeld, dezelve mede om hoog staken, zo

zo riep hy met alle magt uit. „ Schep moed dappere Soldaten, „ ſchep moed getrouwe Burgers! De Hemel maakt u door dit „ teken, en mynen mond bekend, dat deeze benaauwde Stad, „ die in de bitterſte nood, nooit aan de Goddelyke byſtand en „ verloſſing getwyffeld heeft, binnen de drie dagen, niet alleen „ geſpyzigt, maar van het beleg verloſt zal worden. " En dus roepende trok hy met zyn Volk door de voornaamſte Straten der Stad tot voor het Stadshuis, wordende door een groot getal toegelopene Burgers gevolgd, die vaſtelyk gelovende, dat deeze voorzegging bewaarheid zou worden, van vreugde geſchrey den Hemel deden weergalmen, en dewyl die voorzegging in der daad vervuld wierd, hebben wy deeze aanmerkelyke zaken alhier, ter gedachteniſſe, doen afſchetzen.

Hier word de Stad Steenwyk van buiten, aan de zyde van de Wal-Poort vertoond. Door de Poort ziet men eenige Soldaten en Burgers nog gewapend welk op buit uit geweeſt zynde, wederkeeren; zommigen hebben broden en Kazen met Louten om den hals hangen, nog kragten genoeg hebbende om het geweer vaſt te houden; andere leggen hunnen buit voor de Poort neder, wederom andere bezwykende, vallen met buit en geweer

ter

ter Aarde needer, komende eenige Burgers na buiten om hunne Medebroederen bystand te verlenen. Boven op de Wal ziet men de Overste *Cornput* met eenige Soldaten staan. Die Bevelhebber, met de Sjerp om den hals, een hoed met Pluimen op het hoofd, en de Piek in de linker hand, houd de door hem in de vlucht gegrepene Patrys, met de regter hand om hoog, gelyk de Soldaten welke de twee andere Patryzen hebben gevangen mede doen. 1581.

RENNENBERG niet konnende verdragen dat *Norrits* zo stout was van zig aan de hiddingeberg, in 't gezicht van de Legerplaats neder te slaan, begon hem aanstonds met twee stukken Geschut te beschieten; daar op deedt de Veldheer der Staten met de gezegde vier stukken antwoorden, waar na de Vyandlyke Benden moedig aanrukten om de Staatsche Legerplaats te bestormen, maar die nog dapperder verdedigd wierd. Hier wierd hevig gevochten, schoon de Staatschen, bedekt staande, weinig, maar de Vyanden bloot staande, veel Volk verloren.

Dit vegten en schieten van de Wallen der Stad gezien wordende, zo deed *Cornput*, die zyne Voorzegging graag vervuld zag, met de zynen, een niet minder geweldigen uitval, met de Soldaten van de Bezetting, gevolgd van een goed getal Burgers. Zy overweldigden de Oost-Zyde van de Rennenbergsche Legerplaats, en doordringende, vonden zy een groot getal Wagens, geladen met allerhande mond- en Krygsbehoeftens, waarmede de Burgers ten spoedigsten na de Stad keerden terwyl de Soldaten het gevegt met de Vyanden lang genoeg met kloekheid staande hielden, om aan de Burgers den noodigen tyd te geeven om met hunnen buit in de Stad te geraken, die daar voor eerst genoegzaam mede gespyzigd en van het nodige verzorgd wierd. *Rennenberg* dit verstaande, deed aanstonds het bestormen van de Legerplaats van *Norrits* staken, om de Uitvallers te verdryven, dog die niet dwaas genoeg waren om hem en zyn gantsche macht af te wagten. *Cornput* beval de Vyandlyke Legerplaats, aan die zyde, in de Brand te steken, en terwyl de Vyanden bezig waren met dezelve te blusschen trok hy met zyn Volk in goede order na de Stad te rug, zynde de met blydschap ontfangen, wordende dit voor het eerste punt der vervulling van zyne voorzegging aangezien, en een vast bewys dat het overige zou volgen.

Norrits zat, na den aftegt van *Rennenberg* niet ſtil, en den begonnen door zyn voorneemen begunſtigende, zo deedt hy nog dien zelven nacht, een Schans, veel digter by de Stad opwerpen, en die met Volk en Geſchut bezetten, wordende wel aanſtonds door de Hennenbergſche aangetaſt, dog te vergeefs, moetende, met hebloede Koppen te rug trekken; dien dag kwam 'er een groot Convoy met allerhande voorraad voor de Stad, van Blokzyl aan; dog de toegang na de Stad wierd, nog verhinderd, door eene wyde Watergang; maar *Cornput* trok op bekomen bevel met zyn Volk, aanſtonds daar na toe, om die Watergang toe te Dammen, en dewyl de Correſpondentie tuſſchen de Stad en het Leger van *Norrits* openſtond trok dit Convoy na binnen. *Cornput* hier niet mede voldaan, en door eenig Volk van *Norrits* verſterkt, viel toen een Schans van *Rennenberg* aan, die hem in den weg lag, dog hy moeſt, na eene hevige beſtorming aftrekken, zonder dezelve te konnen veroveren.

Rennenberg ziende nu de Stad van alles op nieuw voorzien, dat *Norrits* geſtadig verſterkt, en dat zyn volk van dag tot dag onwilliger wierd, beſloot de Belegering in ſtilte op te breeken en in goede order af te trekken, vrezende niet alleen voor een nader uitval des Belegerden, maar ook dat *Norrits* die gelegenheid zou zoeken waar te neemen om hem te ſlaan. Hy betoonde in dit geval een voorzichtig Krygsoverſte te zyn, doende nog dien zelven nagt zyn Geſchut en voorraad weg voeren, en tegens den morgenſtond, begunſtigd door een zware miſt, verliet hy alle zyne ſchanſen, trekkende met ſtille trommels dog in goede order af.

Het was te verwonderen dat die van de Stad, welke een wakend oog in 't zeil hielden, en dien ganſche nacht tot digt onder de Vyandlyke ſchanſſen gepatrouilleerd hadden, niets daar van gewaar geworden zyn; dog toen zy, na het opgaan van de Zonne, ſchoon het nog ſterk miſte, een ongewoone ſtilte in de Vyandlyke ſchanſſen gewaar wierden, en zelfs de gewoone Schildwagten niet ontdekten, namen eenige Waaghalzen de ſtoutheid van in een der Vyandlyke ſchanſſen te klimmen, die zy verlaten vonden, hebbende de Vyand niets dan eenige remmeling niet waardig om te vervoeren, dog, het geen te verwonderen was, een goed getal ziekes en gekwetſten agtergelaten, en men vond het aldus over al geſteld, zynde de Belegering geheel opgebroken.

Deeze tyding baarde eene onuitspreekelyke vreugde, zo in de Stad als het Leger, en het Volk haakte om de Vyanden te vervolgen, ten welken einde *Cornput* met zyn Volk in slag order uittrok; dog de Veldheer *Norris*, wegens de aanhoudende mist, voor eenige Vyandlyke hinderlaag bekommerd zynde, wilde zulks niet toelaaten, maar zond het noodige Volk af om, met voorzichtigheid, de verlatene Vyandlyke Posten in bezit te neemen. De mist optrekkende zagen zy het Leger van *Rennenberg*, op de hoogte in slagorder geschaard staan, tot dekking van zyn Geschut bagagie en voorraad, waar op het Staten Volk te rug trok, en *Rennenberg* verder zyn aftocht in goede order vervolgde, en *Norris* vond niet goed iets daar tegen te onderneemen, en zyne bekome voordeelen, aan den onzekeren uitslag van een haggelyk gevegt bloot te stellen.

Norris gaf niet alleen aanstonds bevel om Steenwyk weder in volkomen Staat van tegenweer te stellen, en de Vyandlyke schansen enz. te slegten, maar gaf kennisse van dit ontzet aan de Heeren Gedeputeerden der Staten, die zig te Campen bevonden, met een bygevoegd ontwerp wat nu verder ondernomen dienden te worden, het geen goed gekeurd wierd, waar op *Makkum*, de *Kuinder*, de *Lemmer* en *Slooten* voor de Staten verzekerd wierden. *Staveren* nu de eenigste Plaats op de Kust van Vriesland zynde die de zyde van Spanjen hield, zo kreeg *Sonoy*, op 't verzoek van de Staten van Vriesland bevel die Stad te belegeren, wordende den 1ste Maart door hem verovert; dog het Slot bood wederstand tot den 10de April wanneer het overging.

Jonkheer Wigbold van *Eusum*, Heere van *Nienoort*, trok weder na de Ommelanden, alwaar hy *Winsum* ontzet hebbende, alle die de zyde van *Rennenberg* hielden, zware brandschattingen deed betalen; en dewyl *Nienoort* voor *Loppersum* lag, wierd *Oyenberg*, welke voor *Rennenberg* aldaar het bevel voerde, door een Kogel zo zwaar in zyn been gequetst, dat die wonde hem in 't Graf rukte, tot blydschap van alle welmeenende, dewyl die Roervink groot kwaad aan den Lande had gedaan, zynde een der grootste aanraders geweest om de Graaf van *Rennenberg*, op eene zo trouweloze wyze, de zyde van den Prins en Staten te te doen verlaten, strooyende allerhande lasteringen uit om den Prins van *Oranje* verdagt en gehaat te maken.

Rennenberg was weder in Salland getrokken, alwaar hy *Goor*, *Bosbergen* en eenige andere kleine Plaatjes veroverde, die hy aan zyn Volk ter plundering over gaf, om het zelve, by gebrek van geld, eenigzints te vrede te ſtellen,

Men zag toen een klaar bewys hoe geweldig de haat, nyd en kwaadaartigheid, tegens den Vader des Vaderland woede, dewyl alles wat men tegens het Vaderland ondernam, door de getrouwe zorge van dien voorzichtigen Palinuur mislukten, dewyl vryheid en Godsdienſt zig geruſt op hem verliet. Om die reden zogt men hem, omtrent die beide verdagt te maken; en om te doen zien, dat hy geenzints de Vryheid, maar zyn eigen belang beoogde, en dat zyn yver voor de Gereformeerde Godsdienſt loutere geveinſtheid was, zynde Roomſchgezind in zyn hert, en bereid om die hervormde Godsdienſt op te offeren, verſpreide men door het Land de afſchriften van een onderſchepten Brief, die de Prins aan den Hertog van *Alençon* zou hebben geſchreeven.

By dien Brief ried hy den gemelden Hertog, *dat hy, zonder verder uitſtel, in Vlaanderen zou vallen, ten einde zig van de beſte Steden te verzekeren, dewyl het nu den regten tyd was, om zyn onafhankelyk gezag in de Nederlanden vaſt te ſtellen; daar van reeden geevende; om dat de Koning van Spanje, 't Ryk van Portugal hebbende veroverd, hy daar door veel grooter magt dan voorheen ſtond te verkrygen, zullende allen handel ter Zee nu beletten. Dat hy zig op 't wiſpelturige Volk nooit zou konnen verlaten. Dat de Godsdienſt hem niet moeſt wederhouden, moetende zig gedragen als een getrouwe Voorſtander van de Hervormde Religie, want dat het misvertrouwen uit dien hoofde hem het meeſt in den Weg ſtond; dog, als hy eens zyn oogmerk berykt had, zou hy de Godsdienſt konnen veranderen zo als hy goed vond. Dat zyn geweten, als een goed Catholyk, hem daar in niet moeſt wederhouden, want hy kon immers van den Pauſſelyken Stoel, vergiffenis van alles verkrygen, het geen men zelfs voor een verdienſtelyk Werk zou aanzien, want de Staten onder de Knie gekregen hebbende, dan zou het hem gemakkelyk vallen, de Roomſche Godsdienſt opentlyk te herſtellen, en de Ingezetenen door geweld dezelve te doen aannemen, enz.*

Hoewel de Prins deeze laſteringen met verontwaardiging aanzag, en de zelve geen indrukzelen op hen konde maken, die

de Prins van na by kenden, zo baarde dit nogtans veel gemor onder het ligtgelovig en driftig Gemeen, dat niet zelden door lasteringen om den Tuin geleid word, waar aan het ligtelyk geloof slaat, voornaamlyk als eenige doldriftige Geestelyken het Volk daar toe voet geeven, de gedagten dat men hen, in 't punt van de Godsdienst zocht te bedriegen, zelfs niet konnende verdragen: Om dit te voorkomen verklaarde de Prins, den 25 Juny 1581, openlyk in de Vergadering der Algemeene Staten dat dit een valschen Brief was, dat hy nooit zodanigen Brief aan den Hertog van *Alençon* had geschreven, dat die zaken haare eigene valscheid ontdekten, als regel regt aanlopende tegen zyn eigen belang en wyze van denken; dat dit derhalven onbeschaamde logens en lasteringen waren: dat, zo iemant hem van iets diergelyks wist te overtuigen, hy bereid was om zyne Ampten niet alleen neder te leggen, maar Nederland voor altoos te verlaten. Maar zo niemant zig dorst vertonen, dan hield hy de Verdigters en Verbreiders van die bespottenswaardige Logenen, voor Eer-Dieven en Lasteraars.

Aanmerkelyk is het, dat een hedendaagsch Schryver, een zaak van zo veel gewigt, die zulken grooten gerucht gemaakt heeft, die hem niet onbekend kon zyn, die geen onzydig Histori-Schryver voor by kan gaan, heeft verzwegen; dog waarom dit echter gedaan is zullen wy niet onderzoeken, zynde het ons genoeg te doen zien, dat al dit lasteren van de Prinsen van Oranje, als rook is verdweenen.

De Staten te Delft vergaderd zynde, baden de Prins, zig aan die blyken van vuilaartigheid niet te stooren, dewyl zy van zyne getrouwheid en oprechtheid verzekert waren, gaande de Prins voort, met de raadplegingen om de regering van het Land op een vasten voet te stellen, en een Landraad voor alle de Provincien op te richten.

Dog laat ons tot de Belegering van Staveren wederkeren, dewyl het bovenstaande geval ons wat voor uit heeft gevoerd, en wy van dit beleg, eenige vorby gegane byzonderheden vinden aangetekend.

Deeze Stad was, wegens haare Oudheid nog in groot aanzien zynde, volgens het algemeen gevoelen, 25 Jaren voor de geboorte van Christus gebouwd, door *Azinga Acon*, toen Vorst des Lands,

Lands, zynde genaamd na den Afgod *Stavo* welke by de oude Heidensche Frisen, met groote eerbewyzingen gediend wierd. Dezelve was, uit hoofde van hare legging, zedert veele Jaaren, eene magtige en ryke Koopstad, hebbende eene zeer schoone Haven. Niet verre van daar was het vlie, en den Yssel stroomde ten oosten van deeze Stad; ook hadden de Friesche Koningen aldaar hunnen zeetel gevestigd, houdende hun verblyf op een zeer heerlyk Kasteel, maar dat eindelyk door het Vuur verteerd wierd. Het gebied van dit Ryk strekte zig uit tot Nymegen, alwaar nog, tot een gedenkteken aan de Poort te lezen staat, zynde in steen deeze woorden uitgehouwen *Huc usque jus Stavriæ*, of, tot zo verre strekt het gebied van Staveren, en nog op een andre Plaats: *Hic finitur Regnum Stavriæ*; hier eindigd het Ryk van Staveren. Dezelve hoorde mede onder het beruchte Verbond der Hanseſteden. Dog de Zee had de Stad toen reets zo veel schade toegebragt, dat ze een groot deel van haar oude Luister had verlooren, echter was zy nog van groot belang voor Vrieslandt.

Om deeze redenen hielden de Staten van Vriesland zeer sterk aan by hunnen Stadhouder, Prins *Willem den Isten van Oranje*, om deeze Plaats, die de eenigste was welke hen nog drukten, te doen veroveren, waar op de Prins bevel aan *Sonoy* zond, om dit beleg te onderneemen. Daar lagen, zo in de Stad als op het Kasteel dat grootelyks versterkt was, 170 Duitsche Soldaten, onder bevel van den trouwlozen *Rein Dekema*, een Aanhanger van den Graaf van *Rennenberg*, dog toen *Sonoy* de Stad, gelyk wy kortelyk gezien hebben, had ingenomen, weken zy na het slot. *Sonoy* deedt toen het Slot opeischen, aan de Soldaten, zo wel als aan hunnen Bevelhebber, genade en gunstige Voorwaarden latende aanbieden, dog die door *Dekema* met trotsheid van de hand wierden gewezen, waar op het Slot door *Sonoy* sterk beschoten en door *Dekema* niet minder dapper verdedigd wierd; dog toen *Sonoy* de poorten en wallen onder de Voet had geschoten, en zig tot den storm gereed maakte, riepen de Duitsche Soldaten, dat zy zig overgaven, en namen zelfs hunnen Bevelhebber *Rein Dekema* gevangen, hem geboeid in handen van *Sonoy* overleverde, die hem met zynen Broeder, gevangen na *Enkhuizen* zond; ook vereerde hy aan die Stad een Vyandlyk Vaandel, dat aldaar met tekenen van vreugde, in de Kerk wierd opgehangen.

hangen. Deeze verovering veroorzaakte een algemeene Vreugde zynde dit Kasteel in 't Jaar 1522 gebouwd, hebbende 43932 Ponden 8 Schellingen gekost, zynde een zeer aanzienlyke Somme gelds in dien tyd; waar uit men van de aanzienlykheid deezer Vesting kan oordeelen.

Gedurende deeze Belegering bevond de Prins van Orange zig te Amsterdam, alwaar de Graaf van *Hohenloh* hem kwam klagen, dat de Friesen niet nalieten, door lasteringen, wegens de geledene nederlaag op de Bourtagne zyn eer te beledigen, voorgevende, zo hy geene vergoeding daar voor ontfing, hy de Staten niet langer zou konnen dienen. De Prins schreef daar over aan de Staten van Vriesland, voorstellende hoe noodig het was, dit ontstane misnoegen, dat van kwade gevolgen zou konnen wezen, in tyds weg te neemen.

De Staten zonden daar op twee Gevolmagtigden na Amsterdam, aan zyn Doorluchtigheid voorstellende, dat zy geen deel aan die lasteringen hadden; dog dewyl 'er nog meer zaaken van het uiterste gewigt voor de Provincie Vriesland te regelen waren, zo verzogten de Staten, zyne Doorluchtigheid, die zedert zyne aanstelling tot hunnen Stadhouder, door deszelfs veelvuldige bezigheden, alleen door zynen Gevolmagtigde de Heer van *Merode* maar nooit in Persoon bezit daar van had genomen, wilde nu de gunstige toestand van zaken waarnemen, en in Persoon zig na Vriesland begeven, niet alleen om het misnoegen weg te neemen, maar ook 's Lands zaken, met berading der Staten, op een vasten voet te stellen.

De Prins stond hen dit verzoek toe, en begaf zig, den 2de April 1581, vergezeld door den Grave van *Hohenloh*, van Amsterdam na Vriesland. Te *Harlingen* en *Leeuwaarden* wierd hy met openbare tekenen van gulhertige Vreugde ontfangen, en verwellekomt. Ter vergadering van de Staten verschenen, en de klagten van den Grave van *Hohenloh* op het Tapyt gebragt zynde, zo antwoorden de Staten nogmaals, dat zy geen deel aan die lasteringen hadden, en dat zy voor geen byzonder geklap en straat taal konden instaan; dog *Hohenloh* deedt zien, dat eenige Leden zig niet ontzien hadden van zyn gedrag op een hoonende wyze te heekelen; en *Hohenloh* verdedigde zig by deeze gelegenheid zo wel, dat de Prins en Staten van Vriesland opentlyk verklaarden,

genoegen te neemen, waar mede alle misverstand wierd weggenomen.

Zyne Doorluchtigheid niet lang in Vriesland konnende vertoeven, maar de zaken spoedig op een vasten voet zoekende te stellen, schreef een Landdag uit, waar op alles in overweging genomen en bepaald wierd, inzonderheid, hoe verre het gezag van den Provincialen Raad zig zou uitstrekken; dat de Representant of Luitenant van den Stadhouder en Capitein Generaal, als president en hoofd der Gedeputeerde Raden, de Staten niet vergaderd zynde, macht zou hebben om alle voorvallende zaken te overwegen, en by meerderheid van stemmen, alle verschillen te beslissen, zelfs die de Privilegien en de vryheden des Lands aangingen zonder echter iets in de besluiten der Staten te mogen veranderen. Ook stond de Prins toe, dat *Cornelis Kempes*, Advocaat der Stad Groningen, die uit hoofde van zyne Verstandhouding met *Rennenberg*, gevangen zat, tegens Capitein *Keers* wierd uitgewisseld, waarop de Prins na Amsterdam keerde, alwaar de Staten van Holland stonden te vergaderen.

De Staten vonden goed, nu de Scheepvaart op Spanje en Portugal te verbieden, en de Prins zond bevel aan *Treslong*, met eenige Jagten in zee te steken, om alle de Koopvaardy Schepen daar van kennis te geeven, en dezelve na de Havens van den Staat te doen wederkeren.

Terwyl de Prins en Staten van Holland, te Amsterdam vergaderd waren, kwamen eenige voorname Roomsch Catholyke Burgers, (hoorende, dat men op 't Tapyt had gebragt, om eenige Steden van Holland van de aan hen toegezegde voldoening te doen afzien; ten einde de Roomsche Godsdienst geheel te doen ophouden, en alles op een eenparigen voet te stellen, ten einde de algemeene rust en veiligheid des Lands ten vollen te verzekeren; dewyl men bevond dat de Roomsch Catholyken, uit hoofde van hunnen Godsdienst, den Koning van Spanje, in 't geheim bleven aankleven en begunstigen,) by een kwamen ten huize van *Gerrit van Ravensbergen* om te raadplegen wat hen daar tegen te doen stond, en middelen te beramen om in de vrye oeffening van hunnen Godsdienst gemaintineerd te worden, waar toe zy uit hoofde van de gegevene voldoening recht meenden te hebben, besluitende ten dien einde een Verzoekschrift aan de Prins en Staten over te leveren.

Zy

Vervolg van de verdere gebeurtenissen in deeze Landen, in den Jare 1581.

Zy verzogten dan de Notaris *Dirk Volkertz. Cornhert* zodanig een verzoekschrift voor hen op te stellen, die schoon Gereformeerd zynde, geen zwarigheid maakte van zulks uit hoofde van zyn Ampt te doen. *Cornhert* een opstel daar van gemaakt hebbende, las die deeze Heeren voor, welke deeze *Minute* na zig namen om daar over te raadplegen, gelyk zy veele verandering daar in maakten, geevende die veranderde *Minute* aan *Cornhert* om ze in 't net over te schryven. Dit geschied zynde, las hy het hen nogmaals voor, in tegenwoordigheid van de gedeputeerde Burgemeester *Stuyver* en *Jan van Suyren*, die, als groote Voorstanders van de verdraagsaamheid, zig daar toe hadden laaten overhalen.

Dit verzoekschrift aldus goedgekeurd zynde, wierd door de Roomsch Catholyke Burgers getekend, die aan de daar by tegenwoordig zynde Heeren, en de Notaris *Cornhert* verzogten dat zy dit mede wilde onderschryven, dog dit wierd geweigerd, zeggende zulks niet te konnen doen om dat zy van hunne Godsdienst niet waaren, en *Cornhert* voegden 'er by, dat door de gemaakte verandering veele zaken daar in gebragt waren, die tegen zyn gevoelen streden, en dat hy dit als een onzydig openbaar Notaris, als daar toe verzogt zynde, in 't net had gesteld, zonder verder eenig deel daar aan te neemen.

Dit ter ooren van Schout en Schepenen gekomen zynde, zo wierd de Notaris *Cornhert* voor die Heeren ontboden; welke van hem begeerden te weeten wat 'er voorgevallen was, waar van hy een oprecht en eenvoudig verhaal dede, met byvoeging, dat hy dit in qualiteit van openbaar Notaris gedaan had, hebbende gemeend zulks niet te mogen weigeren. Een van de Heeren vroeg hem, of hy dan het doen van de Roomschgezinden billykte? Hier op antwoorde hy met deeze woorden: *Ik billyk geene van hunne bedryven, zelfs niet den inhoud van dit Request, dat my niet aan gaat, want ik houde de Roomsche Religie voor valsch, en de Roomsche Kerk voor een Moordkuil.* Men vroeg hem, of hy dat Request by zig had; en hy antwoorde, dat hy de Minute daar van by zig had gestoken, die zy begeerden te zien: dog *Cornhert* verzogt te weeten, met wat oogwit dit verzoek geschiede, om te konnen oordee-

deelen of hem vry ſtond zulks te doen. De Burgemeeſter *van der Laan*, daar by tegenwoordig zynde, zeide; de Magiſtraat begeert het te zien om als zy het verzoek der Roomſchgezinden wel gegrond vinden, dan een Gedeputeerde by de verzoekers te voegen, om dat Requeſt in order over te leveren, waaar op *Cornbert* de Minute daar van aan den gezegden Burgemeeſter overleverden, en toen vertrok.

Terwyl dit voorviel, kwam de vernietiging van de voldoening aan Haerlem en Amſterdam verleend, waar by aan de Roomſchgezinden, groote voordeele waren beloofd, tot ſtand, want de Magiſtraten van die beide Steden waren, zo wel als de Prins en Staten, door de veelvuldige onruſt verwekkende ongetrouwigheid der Roomſchgezinden daar toe overgehaald, zynde van gevoelen geworden, dat men de openbare oeffening van de Roomſch Catholyke Godsdienſt, zelfs niet op de Plaatzen, daar zy dit uitdrukkelyk by de voldoening bedongen hadden, niet konde toeſtaan; waarom die twee Steden plegtig van die voldoening afſtonden.

Haerlem deedt zulks eerſt, waar op de Staten van Holland, verſcheide geeſtelyke goederen aan die Stad ſchonken, tot vergoeding van de zwaare koſten, zo gedurende het beleg als naderhand geleden. Amſterdam volgde dit voorbeeld, ziende de veelvuldige ontſtane verſchillen niet anders weg te neemen; dog ſchoon dit toen beſloten wierd, verliepen 'er nog eenige Maanden, eer men over de voorwaarden over een kon komen.

Dit was ten minſten beſloten, toen de gezegde Roomſch-Catholyke Burgers, van dit beſluit nog geene kennnis gekregen hebbende, het gezegde Requeſt door *Cornbert* opgeſteld, en waar van de Minuten in handen van de Magiſtraat was, aan den Prins overleverden. Dog zyne Doorlugtigheid, die reets kennis van deszelfs inhoud had, oordeelde dat dit eigentlyk, wegens het genomen beſluit, de Staten van Holland aanging, en weigerde dit Requeſt aan te neemen, de verzoekers na de Staten wyzende, waar aan het Requeſt wierd overgegeven, die niet zonder reeden, onvergenoegt daar over waren, gelyk wy kortelyk aantoonen moeten.

Dit Requeſt was voornamelyk gegrond op de gegevene voldoening, of, gelyk wy zagen, op het verdrag met de Stad Amſter-

dam

dam gemaakt, waar by voor de Roomschgezinden zeer groote voordeelen, door de Roomschgezinden Vroedschappen waren bedongen, welke voordeelen te meermaalen, waaren beloofd met eede, dat ongeschonden zouden nagekomen worden. De Roomsch-Catholyke verzoekers daar op zig grondende, gaven hoofdzakelyk te kennen. Hoe zy nu reets vyf Jaren lang in goede vreede met hunne Mede-Burgeren geleeft hadden, schoon van verschillende Godsdienst zynde: dat men hen echter, strydig met de gedane beloften, twee Kerken en voornaamlyk de groote Kerk te *Haerlem* had afgenomen, en dat zulks geschied was door het onbedagt en onbetamelyk bedryf van den Commissaris der Heeren Staten: Hoe dat zeeker Priester in de Kerk was vermoord: ook klaagden zy over de Predikanten, die noemende Stokebranden, welke eene vervolging tegens de Roomsch-Catholyken zogten te doen onstaan. Het wegneemen van Beelden uit de Kerken, noemde men een daad, zo schandelyk als Strafbaar, maar die ongestraft was gelaten; en het verbieden van den Roomschen Godsdienst was zo veel als het weder invoeren van de scherpe Keizerlyke Placaten, en het was als of men de Inquisitie tegens de Roomsch Catholyken wilden invoeren, gelyk scheen te blyken uit het geen hen was wedervaren: Niettegenstaande dit alles, hadden zy zig vreedzaam en liefdenryk tegens hunne mede Ingezetenen blyven gedragen, waar uit klaar bleek, dat de oeffening van twee verschillende Godsdiensten, in een zelve Stad, zeer wel kon worden geleden, zonder dat daar door de rust en eendracht verbroken wierd, zo de kwaadaartigheid der Stokebranden maar beteugeld, en het beloofde heilig na gekomen wierd, gelyk zy niet anders van de Rechtvaardigheid van den Prins en Staten konden verwagten, enz.

De harde en verregaande uitdrukkingen waar mede dit Requestals door zaaid was, kon niet anders den ongenoegen baaren, dog het geen in den mond der Roomschgezinden nog eenigzints vergeeffelyk voorkwam, maar men nam het zeer kwalyk dat *Cornbert* die niet Roomschgezind maar Gereformeerd was, zyne handen had geleend aan het opstellen van een zo ergelyk Verzoek-Schrift; dog de Burgemeester *Van der Laan* zogt *Cornbert* te verontschuldigen, zeggende dat hy zulks alleen gedaan had in hoedanigheid van openbaar Notaris, ernstig daar toe verzogt zynde, gelyk aan de Magistraat overtuigend gebleken was; dog dit voldeed niet,

dewyl men, met recht staande hield, dat het geen Beampt Schryver vry stond, uitdrukkingen te gebruiken, die de achtbaarheid van de Hooge Regeering te na kwamen, gelyk 'er verscheide zulke zaken en uitdrukkingen in dit Request gevonden wierden, inzonderheid, dat alles door het onbedagt beleid van den Commissaris der Staten ongestraft was gepleegdt. En dewyl dit Request voornaamlyk, op de voorheen gegevene voldoening gegrond was, zo verklaarde de Staten, dat op het zelve geen reguard kon worden genomen, nademaal die voldoening afgeschaft en geheel vernietigd was, staande nu in die twee Steden gelyk met de andere Steden van Holland, en men besloot dat dit Request, met eene behoorlyke bestraffing, uit naam der Staten, opentlyk zou worden ingetrokken en vernietigd.

Ten dien einden wierden, in de maand July daar aan volgende alle de Ondertekenaars, benevens de Burgemeester *Stuyver*, en de Notaris *Cornbert*, voor eenige Commissarissen, van de Gecommitteerde Raden der Staten van Holland in s'Hage ontboden, om zig te verantwoorden. Aan de Ondertekenaars wierd afgevraagd, of zy dit Request voor het hunne erkenden, en of zy als nog daar by bleven volharden; waar op zy Ja antwoorden. Hier op wierd hen aangetoond, dat in dit Request veele onwaarheden wierden voorgesteld: Dat het werk te Haerlem, als het ontnemen van de groote Kerk aan de Roomschgezinden en het weg doen der Beelden, onder het beleid van den gestelden Commissaris, op uitdrukkelyken last van de Staten was geschied, welke bevolen hadden die Kerk aan de Gereformeerden in te ruimen, en tot hun gebruik in staat te stellen. Dat ook het voorgeven, dat het doodsteken van een Priester in die Kerk, op Sacramentsdag, ongestraft was gebleven, een valsch voorgeeven gaf, dewyl de daader, door het Hof van Justitie in s'Hage, daar over met de dood was gestraft. Dat daar in nog veele andere voorgevens die vervalscht, en met hoonende uitdrukkingen ter neder gesteld waren, waar door het bedryf der Staaten gelasterd, hun gezag en achtbaarheid wierd verkort, hebbende zig daar door strafbaar gemaakt. Dat die grooten roem van hunne eendracht en vredelievendheid met hunne mede Ingezetenen, meer valschheid dan waarheid behelsden, dewyl de bevinding het tegendeel overtuigend geleerd had, en hunne werken getuigden, dat zy zig nooit zouden stil houden, gelyk

bleek

bleek ter plaatze daar hunnen Haan alleen Koning kraaide, alwaar zy geen de minste verdraagzaamheid begeerden te oeffenen, en van hun geduld kon men oordeelen, uit de hoonende en beledigende uitdrukkingen, waar mede zy de Hervormden, en in 't byzonder de Predikanten te keer gingen. Dat hun geduld en verdraagzaamheid, voorheen, ten vollen gebleken was, in 't geval van eenen *Willem Rycken* die om het voortbrengen van een onnozel woord had moeten sterven, en dat vier van de onrechvaardige Regters, dit Request al mede ondertekend hadden.

De Ondertekenaars zig zoekende te verontschuldigen, betuigde niet geweten te hebben dat de gegeve voldoening door een nader verdrag vernietigd was geworden, gelyk zy ook geen kondschap hadden ontfangen, dat de Moorder van den Priester zyn straf had ontfangen. Zy betuigden vyanden van alle onrust te zyn, waarom dit Request maar door eenige weinige Roomsch-Catholyken was getekend om alle beweging, welke uit dien hoofde ontstaan kon, te voorkomen. Zy verklaarden verder, dat hunne meening geenzints geweest was, de eerbied aan de Heeren Staten verschuldigd, in 't minste te krenken, schoon zy geoordeeld hadden hunne zaak op het ernstigste te moeten voorstellen. Wat het geval van *Willem Rycken* aanging, dat was voor de vreede van Gent geschied, en was daar door in vergetenheid gesteld, gelyk het ook gesmoord moest blyven. Eindelyk verzogten zy, men wilde alles ten goeden duiden, en hunner goedgunstig by de Staten gedenken, dewyl zy zig bereidwillig en allergehoorzaamst onderwierpen, overboodig zynde om volgens derzelver bevel, van hun gedaan verzoek af te staan, met belofte van voortaan zig stil te houden en als vreedzame Burgers zig te zullen gedragen: En daar op moest ieder van hen zyn naam, onder het Request getekend, door schrabben.

Dit was zeker de veiligste weg die deeze Ondertekenaars inslaan konden, dog de Roomschgezinden waren 'er aan geërgerd, noemden zulks eene schandelyke Lafhertigheid, dewyl zy de zaak van hunne Geloofgenoten niet beter hadden verdedigd; en zy roemden het gedrag van den Burgemeester *Stuiver*. en voor al van de Notaris *Cornhert*, een schrander en overzaagd man die zig beeter kweet en daar door Roem behaalde, gelyk wy na zien moeten.

De Burgemeester *Stuyver* gevraagd zynde, wat hy daar van wist, aan-

antwoerde: Dat hy, op 't laast gevallig, by 't leezen en teekenen van dit Requeft, tegenswoordig was geweest, maar dat hy 'er zo veel onbetaamlykheid niet ingevonden had, om de verzoekers daar in te moeten wederhouden; ook was hy nog van gevoelen dat het verzoek, 't geen iemand deed, om zyn Godsdienst ongestoord te mogen plegen, voor geen onbillyke zaak kon aangezien worden. Het was by hem geen grooter Conscientie dwang iemant tot het omhelzen eener Religie te dwingen, welke hy voor valsch aanzag, dan het was iemand de openbare oeffening van eene Godsdienst te verbieden welke hy in zyn gemoed, voor God, gevoelde oprecht en waarachtig te zyn. *Hier in bestond*, na zyn gevoelen, *de oprechte vryheid, dat men mag laaten 't geen men kwaad oordeeld en volgen 't geen iemants geweten voor oprecht en goed acht*. Hy was al voor vyf en twintig Jaaren in dit gevoelen geweest, hebbende blyken daar van gegeven: want toen door de Hertoginne van *Parma*, het prediken buiten de Stad was toegelaten, had hy tot den opbouw van eene Kerk, buiten de Houtpoort te Haerlem, zo veel als iemant gecontribueert, hoewel hy toen de Hervormde Godsdienst nog niet omhelst had; hebbende altoos geloost, dat Keizer *Karel* en Koning *Philippus* zeer kwalyk hadden gedaan van geen andere Godsdienst dan de Roomsch Catholyke te willen toelaten; en niet konnende dulden, dat men de Gereformeerden en anderen door openbaar geweld zogt te verdrukken, had hy zig, toen *Haerlem* belegerd stond te worden, vrywillig in die Stad laaten besluiten, om die Stad na vermogen te helpen verdedigen, zonder acht te slaan op de Goederen die hy, zo binnen als buiten *Amsterdam* zyn geboorte plaats bezat, die ook door *Alba* verbeurd verklaard waren. Dat men hem met 57 gevangenen, aan een geketend, na het overgaan van die Stad, eerst na 't Spaansche Leger, en van daar, onder 't geleide van een Troep Soldaten, na Amsterdam had gevoerd, om aldaar gedood te worden, maar dat hy door de voorspraak van *Bossu* en andere magtige vrienden, verbeden was geworden. Uit welk alles zyne liefde en getrouwheid voor de gemeene zaak, zyne verdraagzaamheid en voorstand der vryheid genoeg bleek, waar by hy hoopte te leven en te sterven, waarom hy had geoordeeld, dat men niemant om zyn Godsdienst behoorden te verdrukken, ten minsten dat hy, die verdrukt meende te zyn, vryheid had om daar over te klagen en by de Staten redres en bescherming te verzoeken.

Cornbert vry ſcherp over zyn gehouden gedrag in deezen aangeſprooken zynde, antwoorde manmoedig, dat hy geen reeden kon vinden waarom het hem, als een openbaar Beampt-Schryver niet vry zou ſtaan, zodanig een Requeſt op 't verzoek der Supplianten op te ſtellen, dat ten allen tyden, in diergelyke gevallen geoorloofd was geweeſt: Dat zyne Doorluchtigheid het gedrag der Hollandſche Edelen, in het overleveren van hun verzoekſchrift aan de Hertoginne van *Parma*, dat vry wat verre gaande zaken behelsde, gebillykt, en altoos geoordeeld had, dat zy geen ſtraf uit dien hoofde verdiend hadden, ſchoon hunne Byeenkomſten en het opſtellen van hun Requeſt, buiten weeten van de Regeering geſchied was: Dat deeze Supplianten veel voorzigtiger waren te werk gegaan, zulks niet begeerende te doen, dan na alvorens kenniſſe daar van aan de Heeren Burgemeeſteren gegeven te hebben, en dat hy geoordeeld had zig te mogen laaten gebruiken in een zaak die voor geoorloft door Burgemeeſteren wierd aangezien. Vond men nu, dat het gezag der Staten daar in wierd benadeeld zo ſtond zulks geenzints ter zyner verantwoording, als hebbende den Inhoud van dit Requeſt, door zyne ondertekening geenzints gebillykt: Had hy iets verkeerd daar in geſteld, of eenige wat al te harde uitdrukkingen gebruikt, dan hadden de Supplianten het konnen doorhalen en wat anders in de plaats ſtellen, gelyk zy zeer groote veranderingen in zyn opſtel hadden gemaakt; dat hy niet voorneemens was geweeſt eenige harde of aanſtotelyke uitdrukkingen te gebruiken, hebbende alles op de zagſte en betamelykſte wyze voorgeſteld, dog dat die aan de Supplianten niet ernſtig nog nadrukkelyk genoeg waren voorgekomen, die dezelve daarom na hun goedvinden veranderd hadden. De reedenen welke hy tegens de Conſcientie dwang had bygebragt, waren dezelve waar van de Prins van Orange en de Gereformeerden zig voor heen bediend hadden, en die hy in gemoede goedkeurde, als hebbende de Conſcientie dwang en het Ketterdooden als een ongeoorlofde daad aangezien, die ſtrydig was met de Wet der Natuur en met Gods Heilig Woord; ziende hy het vervolgen der Ketters, zo in *Vrankryk*, *Duitſchland* en de *Nederlanden*, voor den Sprinkader aan van allerhande Gruwelen, en wilde men weder denzelven weg inſlaan, dan ſtond men weder in dezelve poel van Gruwelen en Elenden te ſtorten. Hier op had hy te vaſter geſteund 1581.

als zynde het gevoelen geweest der algemeene Staat, en van de Gereformeerden te *Antwerpen*, gelyk uit hunne vertoogen konde blyken, vertrouwende dat dit nog het gevoelen van den Prins en Staten van Holland was; om welke reeden hy dit Stuk van Conscientie dwang, waar over de Supplianten klaagden, aldus had moeten voorstellen, niet om de Staten daar door in hunne achtbaarheid te beledigen maar om hen, met ootmoet, op eene nadrukkelyke wyze, een zaak van dit gewigt onder 't oog te brengen, ten einde niet af te dwalen van hunne oude en wyze grondbeginzelen.

Hoe konde men oordeelen, dat hy te vry daar omtrent had gesproken, waar door de Achtbaarheid der Staten, als bezittende de Oppermagt, benadeeld was geworden; daar 'er verscheidene veel vrymoediger Verzoek-schriften in ieders handen waren welke de Staten aan den Koning, toen de Oppermagt bezittende, hadden overgeleverd, voornaamlyk by de Vredehandeling te Ceulen, oordeelende, dat de Achtbaarheid des Konings daar door geenzints benadeeld wierd, gelyk dit de waarheid was; want des Konings Achtbaarheid zou niet verminderd maar vermeerderd zyn geworden, indien hy de ernstige voorstellingen en trouwhertige vermaningen der Staten, ongeveinsd voorgedragen, in acht had genomen, en dit wyze voorbeeld had hy gemeend te moeten volgen.

Hem, uit dien hoofde voor een Vriend der Roomschgezinden en Voorstander van de Paapsche Godsdienst aan te zien was onbillyk, want veele zaaken die de Roomsche Kerk leerden, hield hy te zyn schadelyke Leugenen, Afgoderyen en ydele Bygelovigheden, en het grootste getal van hunne Leeraars, zag hy aan voor Verleiders en verslindende Wolven, zo verre was het 'er af dat hy de Paapsche Kerk zou voorstaan; dog hy was van gevoelen, dat men menschen, welke ter goeder trouwe dwaalden niet moest verdrukken: En in hen de oeffening hunner Godsdienst te willen verbieden had hy, onder verbeetering, niet konnen zien, dat zy met billykheid gehandeld wierden, dewyl hy dit aanzag als eene verstooring van de gemeene Eendracht en Vryheid, zo niet Conscientie dwang. Dat men den menschen door 't geestelyk woord, in zaken die de Godsdienst raken, moest overtuigen, maar niet door 't Wereldlyk Zwaard dwingen, dat zy, op

de eerste wyze, ontdekkende waar in zy dwaalden, zy die dwalingen vrywillig zouden verlaten; maar dat zy door dwang, uit angst en vrees, voor een korten tyd, zouden veinzen, om by de eerste gelegenheid tot hunne dwalingen, die zy in hun onvertuigd gemoed bleven liefkozen, weeder te keeren.

Dit alles had hy als een getrouw Beampt Schryver, in eerbiedige dog klare uitdrukkingen getracht voor te stellen; dog dewyl de Supplianten veel daar in hadden veranderd, zo was dit Geschrift niet meer het zyne, en stond niet ter zyner verantwoordiging. Hier op vertoonde hy zyne eerste Minute, en wat verandering de Supplianten daar in gemaakt hadden, waar door de Waarheid van zyn gezegde kwam te blyken. De Heeren Commissarissen daar in genoegen genomen hebbende, gaven bevel, het gemelde Request, zo wel het Request als de minute te scheuren en te verbranden, waar mede die geruchtmakende zaak een einde nam.

Dat de Gereformeerden en Roomschgezinden malkanderen niet konden verdragen, bleek, genoegzaam ter zelver tyd, te *Brussel* alwaar tusschen die beiden groote onrusten ontstonden, waar van wy den oorspronk wat nader moeten aantoonen.

Een zeker Dominicaner Monnik, genaamd *Anthony Ruyschenveld*, die uit hoofde van zyne twistgierigheid, uit *Gent* was verdreven, had zig na *Brussel* begeven, verwekkende door zyne bittere en hevige predicatien, die een verbazende toeloop hadden, mede veel onrust aldaar. De Magistraat die in alles voor de veiligheid en rust der Stad zogt te waken, zag dit met groot ongenoegen aan, zoekende door zagte middelen zig van dien oproermaker meede te ontslaan, voornaamlyk toen zy in 't zeekere bericht ontfingen, dat de Vyand verscheide aanslagen op hunne Stad maakten, en dat 'er onder de Roomschgezinden meer en meer samenrottingen gemaakt wierden om dezelve aan *Parma* over te leveren, onder beloften van alle de Onroomschen uit *Brussel* te zullen verdryven, en men hield de Monnik *Ruyschenveld* voor de hoofdaanlegger daar van.

Om zig nog aan versuim, nog aan onrechtvaardigheid schuldig te maken, deedt de Magistraat aan het Capittel van *St. Gudula* zeggen, dat zy hunnen Parochiaan *Anthony Ruyschenveld*, uit de Stad zouden hebben te doen vertrekken, dewyl zulks noodig geoordeeld was, zo om de aanslagen van de Vyanden te bree-

 ken,

ken, als om de Vreede en eendragt, onder de Ingezetenen van de beide Godsdienſten, die door zyn oproerig prediken geſtoord wierd, te handhavenen, dat men hem, om alle klagten af te ſnyden, eenige honderd Kroonen vereeren en een Jaargeld zou toeleggen, verkiezende liever de Stad deezen laſt op te leggen, dan de Burgers langer in vrees en wantrouw te doen leeven.

Het Capittel liet zig daar toe overhalen, en wiſten *Ruyſchenveld*, door zoete overreding, tot een vrywillig vertrek te doen beſluiten, zullende des Zondags daar aan voor de laatſte maal Prediken, wanneer hy aan zyne Toehoorders deszelfs vrywillig Banniſſement bekend maken, nemende van hen een hertroerend affcheid, dat hem zo zeer ter herte ging, dewyl hy ze aan de Verleiding der Ketters bloot geſteld hield, waar voor hy hen getracht had te behoeden, dog dat hy aan de bevelen van de Magiſtraat en van het Capittel moeſt gehoorzamen. Daar op begonden zy te roepen, dat zy hem niet miſſen wilden. Des anderen daags verſchenen alle de Roomſchgezinden op de Markt voor het Stadshuis, alwaar de Vroedſchap vergaderd was, roepende, dat zy, liever dan hunnen Prediker te verlaten, met Wyf en Kinderen in zyn gezelſchap uit de Stad wilde vertrekken. De Magiſtraat hier door in verlegenheid gebragt zynde deed, om dit Volk te ſtillen, afkondigen, dat de Monnik *Ruyſchenveld* in de Stad zou blyven, mits geen onruſt te verwekken, en onder verwagting dat ieder Ingezetene van de beide Godsdienſten, na vermogen het zyne zou toebrengen om de ruſt veiligheid en welvaard der Stad te bevorderen, en dus wiſt die liſtige Monnik, door het opſtoken der Roomſchgezinden de wyze maatregelen van de Magiſtraat te verydelen.

Men hield hem nogtans zo wel in 't oog dat men ontdekte, hoe *Ruyſchenveld* de Biechtvader was geweeſt van den Heer van *Ancby*, die uit hoofde van een aanſlag met den Vyand gezmeed, met zyn Huisvrouw gevangen zat, en hoe deeze Monnik dien Heer en Mevrouw daar toe had opgeſtookt. Dat *Ruyſchenveld* ook deel had gehad in den aanſlag op *Bruſſel*, die *Egmond* voormaals in 't Werk had geſteld; als mede aan de verradery van *Jan Coby*, een Engelſch Papiſt, die te Bruſſel was gevierendeeld; waar op de Magiſtraat beſloot, dien Monnik aanſtonds uit de Stad te doen vertrekken, dog om het Volk zig ſtil te doen houden,

den, waar by hy zo bemind was, zou men hem eenig geld toe leggen; dog *Ruyschenveld* hier van de lucht gekregen hebbende, hield zig verburgen en was nergens te vinden, schoon men de Huizen van verscheide Roomschgezinden deed doorzoeken.

By die gelegenheid bevond men dat de Buurhuizen der Roomschgezinden doorgaans van agteren met het doorslaan der Muuren in malkander liepen, om in stilten samenrottingen te maken, en elkander te konnen bystaan. Dit kwam de Magistraat zeer verdagt voor, zynde zeer gevaarlyk voor al in eene Stad, alwaar de Ingezetenen in twist en tweedragt leven, en daar den Vyand het oog op heeft; zo dat men toen nog scherper na dien oproermaker zogt dan voorheen.

Ruyschenveld zig niet langer verburgen ziende te houden, stookte zyne voornaamste Aanhangers op om, met een groot Troep Volks zig na 't Huis van de Stadhouder, de Heer *van den Tempel* te begeeven, om te verzoeken dat hy hen hunnen Prediker wilde laten behouden. Dit geschiede met het maken van een yslelyk gerucht. De Stadhouder antwoorde, dat dit niet van hem maar van de Magistraat afhing, waar op zy zig na het Raadhuis begaven, alwaar zy riepen, dat zy zig liever in stukken wilden laaten kappen, dan hunnen Prediker te willen missen, dat de Heer *van den Tempel* zyn blyven toestond.

Daar op liet de Magistraat aan den Stadhouder verzoeken, van zig na het Raadhuis te begeven om de Gemeinte te stillen het geen *van den Tempel* deed, dog alle zyne reedenen waren vruchteloos, zo dat de Magistraat zelf ondernam om het woedende gemeen te bevredigen, wordende hen aangezegt, dat zy eenige Gedeputeerden uit het midden van hen hadden te verkiezen, om met de Commissarissen van de Magistraat in onderhandeling te treden: Dog het woedende Gemeen, door zo veel toegevendheid nog stouter geworden zynde, begeerden daar na niet te luisteren, maar verwekten een volslagen oproer. Zy braken de Straten op, vallende met het werpen van Steenen, op den Stadhouder, den Amptman of Schout, op Burgemeesters en Schepenen aan, roepende, dat het nu tyd was om voor de Roomsche Godsdienst tegens de Ketters te vegten; en de onzinnigheid was zo groot, dat zy den Amptman, met een scherpe Byl kort voor by het hoofd heen wierpen; en de Heeren waren geluk-

kig

kig van hun dood in het Raadhuis te ontvluchten; dat gesloten wierd.

Terwyl het Volk het Raadhuis met Stenen bestormde, kwam niet alleen de Bezetting, maar ook de Onroomsche Burgery onder de Wapenen, doende de oproerigen wel haast verstuiven, wanneer men zag, dat verscheide Predikheren of onze lieve Vrouwen Broeders, zig onder den hoop bevonden, die het Volk tegen de Magistraat opstookte.

Den Raad hier over vergaderd zynde, deed een Placaat afkondigen, behelzende in Substantie: Dat *Ruyschenveld*, beschuldigd wierd, een voornemen te hebben gesmeed om, door zyne aanhaangers, plundering, oproer en bloedstorting te verwekken, en zo hy zig langer verburgen hield, dan zou hy als overtuigd van die misdaden worden aangemerkt, maar dat de Magistraat, na gepaste middelen om ieder op eene billyke wyze te bevredigen, aan ieder een, zelfs aan *Ruyschenveld*, tot zeven Uuren des avonds toe vryheid gaf om ongestoord in de Raadkamer te verschynen, ten einde zig te verantwoorden, of zyne klagten en verzoeken voor te stellen; of dat, by gebreken van dien, *Anthony Ruyschenveld*, met alle zyne Aanhangers, voor het ondergaan van de Zonne, de Stad zouden hebben te verlaten, en die, welke men na dien tyd, konde ontdekken, zouden, na bevind van zaken aan den Lyve worden gestraft; als mede die geenen, welke bevonden wierden huisvesting aan *Ruyschenveld* verleend te hebben: Eindelyk wierd bevolen, dat alle de Predikheren of Lieven Vrouwe Broeders, door de Soldaten aanstonds, uit de Stad zouden worden gezet, maar de overige Geestelyken, welke zig stil hielden zouden mogen blyven, tot nader order.

Ruyschenveld nu geen uitkomst ziende, begaf zig stoutmoedig na de Raadkamer, met de voornaamste hoofden van zyn aanhang; dog zy wisten zo weinig tot hunne verdediging te zeggen, en hun misdryf bleek zo klaar, dat zy alle, by een Vonnis uit de Stad wierden gebannen, op poene van Lyfstraf voor hen welke bestaan dorsten om weder te keeren, wordende met de Predikheren, tot buiten het gebied der Stad geleid. Daar op wierden de Kloosters, en Kerken der Roomschgezinden gesloten, en de Beelden daar uit weg genomen: Ook wierden de Soldaten

daten van de Bezetting, om dat zy zig zo getrouw hadden gedragen, met eene Weekelyksche Leening, en de Stadhouder met een goude Kop beschonken.

Om te betoonen, dat men, buiten de oproerigheid der Roomschgezinden; uit hoofde van de bedriegeryen der Monniken en Priesters redenen genoeg had, om de openbare oeffening van de Roomsche Godsdienst te doen ophouden, deed de Magistraat, den 1ste May 1681; eene Bekendmaking afkondigen, behelzende hoofdzakelyk.

„ Hoe men uit oude Brieven en echte bescheiden bevonden had, „ dat de zogenaamde Miraculeuze Hostie niet bebloed was ge„ weest, en dat dezelve door geene aanbidding vereerd was ge„ worden. Dat, het geen men de eenvoudige vroome menschen „ ter aanbidding voorstelde, nooit bestaan had uit het wezen van „ brood, maar dat het zelve bestond uit vermengde Stoffen, die „ eenig zweet van zig scheenen te geeven, en het geen men in „ den Jare 1529, by gelegenheid van eene zweetziekte had „ voortgebragt: Dat het zelve daar na, in plaats van drie be„ bloede Hostien, met groote pracht ter aanbidding vertoond „ was geworden, alleen om de gierigheid der Geestelyken te „ voldoen, schoon men eenige honderd Jaaren van te vooren, „ en toen dit Mirakel geschied zou zyn, daar af nooit had hooren „ spreeken, Dit was alles wat de oude Schriften daar van ge„ tuigden, zo wel ten aanzien van deszelfs oorspronk, als van „ het gewaande Mirakel zelf, zynde van het zelve alloy als de „ Kasse van *Wavre* en de Kasse van *St. Anthony*, welke door den „ Paus, op de Kerkvergadering te Trenten, als valsch waren „ veroordeeld geworden, zo dat men nu het beeter onderrechte „ Gemeen, niet langer met het zogenaamde Sacrament van Mi„ kel kon blindhokken.

„ Dat de Heeren van de Magistraat ook was komen te bly„ ken, hoe men in de Kloosters en Roomsche Kerken, brokken „ van ouden Elzen-Latten, in plaats van 't Kruys van Christus, „ door het geblinddoekte Gemeen had laaten aanbidden, als „ mede de gebeentens van Apen, Honden en andere Dieren, „ in plaats van Reliquien of Overblyfzels der Heiligen. Dat men „ strydig met de Leere der Roomsche Kerk, stukken van het „ Graf van *St. Michiel*, en andere onheilige zaken door het „ Volk deedt aanbidden. Dat men in de hoofden van eenige

„ beel-

„ beelden groote gaten had gevonden, om Oly of andere vog-
„ ten daar in te gieten, ten einde de Beelden daar door als te doen
„ zweeten; en dat men in anderen Raderen had gevonden ten
„ einde eenig Lid van het beeld te doen bewegen. Dat 'er byna
„ geen gevaar of Krankheid was, waar van men niet eenig Pa-
„ troon of Helper had vercierd, (waar van de Namen in 't bre-
„ de opgenoemd wierden) om dat men het ligt gelovig Gemeen,
„ meer toevlucht tot die Patronen deedt neemen, dan tot den
„ Almachtigen God. En alzo de Geestelyken, uit hoofde van
„ hunne gierigheid, onverbeeterlyk waren, zo hadden dezel-
„ ve, ter verkryging van een verraders Loon, verscheide aan-
„ slagen gesmeed, om de Stad Brussel aan den Vyand over te
„ leveren, die ieder in 't byzonder wierden voorgesteld. enz".

Dewyl de Roomsche Kerk hier door niet direct wierd aangetast, dewyl deeze de bedriegeryen der Papen en Monnikken, geenzints billykten, zo maakten dit veel indruk zelfs op het Roomsch Catholyke Gemeen, en nog meer, toen zulks in een gebeurtenis, te *Lissabon* voorgevallen, dat een groot gerucht door geheel Europa maakte, door de Roomsche Kerk zelfs bevestigd wierd, het geen wy kortelyk zullen voorstellen.

Te *Lissabon* was eene Prioresse, genaamd *Maria*, van de order van *St. Dominicus*, van jongs af aan in het Klooster opgevoed, en in allerhande soorten van bedriegeryen en geveinstheid doorleerd zynde, had zig door een zogenaamd heilig Leven zeer vermaard gemaakt; en geheel voor een uitmuntend Heilige willende doorgaan, gaf zy voor, dat zy, door hare gebeden, van God en van zyn Heilige Moeder, met groote openbaringen begenadigd wierd. Dat haar door een Engel, een Doorne Kroon, op het hoofd was gezet, die haar zodanig kwetste dat haar de droppelen bloed van het aanzicht liepen, in welke gestalte zy zig vertoonden. Dat *Christus* haar zyne wonden aan handen, voeten en Lichaam had ingedrukt, die zy aan de Nonnen liet zien; ook gaf zy voor, dat *Christus*, haar Bruidegom zynde, haar de Gebeden en Getyden kwam helpen leezen.

Zy bemerkende dat de Nonnen, die alles verdagt voorkwam, haar Kamer door eenige spleten in het beschot verspieden, zo wist zy, in 't donker, door een bekken, daar het Vuur tegen scheen een wederkaatzing in een Spiegel te maken, waar door zy geheel verlicht ja als opgeheven scheen te worden. Onder

de

de Nonnen zittende, maakte zy zomtyds schielyk plaats, voor 1581.
een ander om naast haar te konnen zitten. Door de Nonnen gevraagd zynde, waarom zy zulks deedt, zo antwoorde zy, dat zy *St. Dominicus* zag, die wat by haar zou komen zitten praten, schoon de andere Nonnen niet heilig genoeg waren om zig aan dezelve te vertonen. Zy deelde het bloed van hare Wonde, aan de Devote menschen, die daarom verzogten mildelyk uit, die haar voor eene Heilige van een verheven rang aanzagen; dog de andere Nonnen, welke haar benyde, kreten alles voor bedrog uit.

Dit aan de Bisschoppen van *Lissabon* en *Braga* als mede aan de Inquisiteurs ter ooren gekomen zynde, vonden zy goed alles naauwkeurig te onderzoeken, die haar wel verdagt hielden, maar van geen bedrog konnende overtuigen, deeden haar op het misboek en 't Crucifix zweeren, dat God haar wilde helpen indien zy de waarheid sprak; maar dat haar de Duivel mogt halen indien 'er eenig bedrog onder haar voorgeeven was. Zy zwoer dit stoutelyk, meenende die Geestelyke Vaders daar door te verstommen; dog die gewaande Wonden van *Christus* begerende te zien, bemerkten men wel haast het bedrog; en dewyl zy door geene beloften of dreigementen tot bekentenis was te brengen, deed men die gewaande Wonden met warm Water en Zeep wasschen, waar door de tekenen daar van verdwenen. Zy dit ziende begon van schrik te bezwyken en in flaauwte vallen, dog bekomen zynde, begon zy om genade te bidden en de Waarheid te beleiden, waar op zy aan de andere Nonnen ter bewaring wierd toevertrouwd. Hier kwam een Moor, zynde Onderkoning van *Boquino* haar bezoeken, en haar eenig heilig bloed af eischende, schoof zy uit beschaamdheid het Gordyn toe waar agter zy zat, en nog haare bedriegeryen niet konnende verlaten, zo sneed zy in haar vinger, en toen als in verrukking opstaande, stak zy haar hand, in zyne tegenswoordigheid, in haren boezem, en die bebloed daar uit halende, zo gaf zy het hem, als bloed dat uit de Wonde in hare zyde gevloeid was.

Ondertusschen wierd haar Rechtgeding voor de Rechtbank der Inquisitie voltrokken, hebbende bevonden dat alles valsch, en dit bedrog alleen gepleegd was om voor eene Heilige aangezien te worden; maar niet konnende ontdekken, dat zy met den

Duivel te doen had gehad, zo wierd zy tot een eeuwige Gevangenisse gedoemd; en dat zy in vyf Jaren, ten zy in gevaar des doods, niet zou mogen biechten of het Sacrament ontfangen; dat zy geen heil. Kleed mogt dragen of stem in het Capittel hebben; zy moest hare spyze van den grond eeten, en het overschot mogt niemant nuttigen maar moest verbrand worden. Zy moest op de grond neder leggen en laten de Nonnen, als ze uit de Eetplaats na derzelver Cellen gingen, haar met voeten treden. Des Woensdags en Vrydags moest zy met Roeden gekastyd worden, zo lang als de Psalm *Miserere mei Deus* enz. gezongen wierd.

Dus zien wy hoe het hatelyk gedrag der Geestelyken oorzaak was, waar om de Prins en Staten hen zo naauw in de oeffening van hunne Godsdienst bepaalden, maar dat dit geenzints geschiede om de Roomsche Kerk aan te tasten, of om iemants Conscientie daar omtrent te willen dwingen.

Het was om deezen tyd, dat de Spaansche Afgezant te Londen, door twee Vlissingsche Zee-Capiteinen zo leelyk bedrogen wierd, dat reets met een woord is aangeroerd geworden.

Parma, na het ontzetten van *Steenwyk*, eene afwending van gewigt ten behoeven van *Rennenberg* zoekende te maken, en ziende hoe zyn aanslag op *Brussel* in rook was verdwenen, maakte een aanslag om Vlissingen te overrompelen Ten dien einde schreef hy aan *Bernardinus de Mendoza*, Spaansche Afgezand te Londen, dat hy eenige Vlissingers, gewoon op Londen, over en weder te varen, in zyne belangen zou zien te wikkelen, en omtekopen om die Stad aan Parma over te leveren.

Mendoza trof eindelyk twee Vlissingsche Zee-Capiteinen aan, welke zig te Londen bevonden, naamlyk *Willem Jansz. van Hoorn* en *Cornelis Leenbouwer*, welke hy door goed onthaal en het geeven van geschenken zyne belangen zogt te doen omhelzen. *Willem Jansz.*, een moedig en schrander man, bemerkende dat 'er by den Spanjaard iets broeide, schoon die zig nog niet ongeveinst dorst verklaren, oordeelde alles te moeten aanwenden om dit geheim te ontdekken, geevende aan den Prins van *Oranje* daar van kennis.

Zyne Doorluchtigheid, had even van te vooren van Lissabon bericht ontfangen, hoe de Paus en Koning van Spanjen, na Por-

Portugal veroverd, en daarom den tyd gunstiger dan voorheen was, weder een besluit hadden genomen om in Engeland of Schotland te vallen, na dat hunne aanhangers aldaar zulks best zouden oordeelen, en waar toe reets toebereidzelen te Lissabon, met de uiterste geheimhouding gemaakt wierden, en waar van de Prins aan de Koninginne van Engeland en den Koning van Schotland bericht had gegeeven, en nu kwam het dien schranderen Vorst zeer waarschynlyk voor, dat het doelwit van *Mendoza* ten minsten eenige betrekking daar toe had, waarom hy aan *Willem Jansz.* beval, die navorsching met vlyt te volbrengen, en daar toe zig met *Mendoza* in te laten, zullende het Vaderland daar door een aanmerkelyke dienst geschiede, die ter zyner tyd beloond zou worden.

Willem Jansz, zo wel als *Cornelis Leenbeuwer* daar door aangemoedigd zynde, zeide tegen *Mendoza*, dat zy altoos veel achting voor den Koning van Spanje als hunnen wettigen Vorst hadden behouden, en indien de Heer *Mendoza*, van wien zy zo veele beleefdheden genoten, hen iets ten dienste des Konings te bevelen had, hy vryelyk mogt spreeken, konnende van hunne getrouwheid verzekerd zyn. *Mendoza* het voorneemen van *Parma* aan *Willem Jansz.* geopenbaard hebbende, vroeg of hy raad wist, om *Vlissingen* aan den Prins van *Parma* over te leveren, voor eene belooning van twintig duizend goude Kroonen. *Willem Jansz*, antwoorde, dat hen dit niet zeer moeijelyk zou vallen, mits dat de Prins van *Parma*, eenige Konings-Schepen, met de noodige manschap in gereedheid hield om, op den bestemden tyd, onder Engelsche vlaggen te Vlissingen in te loopen, waar op dit verraders Accoord wierd gesloten, en de gemelde Capiteinen, eenig geld op hand ontfangen hebbende, vertrokken na Vlissingen om aanhang daar toe te maken: ook gaf *Parma* bevel aan *La Motthe*, om de noodige Schepen en manschap daar toe gereed te houden.

Cornelis Leenbeuwer bleef te Vlissingen om nog meerder aanhang te maken, maar *Willem Jansz* ging vermomd den Prins van *Oranje* spreeken, die aan den Admiraal *Treslong* bevel gaf, om de de noodige oorlogschepen uit te rusten, ten einde de Vyanden wel te ontfangen. Onderwylen keerde *Willem Jansz* van Vlissingen na Londen, aan *Mendoza* bekend makende dat alles na wensch

 ging,

ging, maar dat hy beloofd had tien duizend goude kroonen aan zyne aanhangers te zullen uitdeelen, dog dat zy dit geld van te vooren in handen wilden hebben, als wanneer 'er aan de volbrenging niet meer zou zyn te twyffelen. *Mendoza* antwoorde, dat dit geld daar toe gereed lag, dog hy mogt het, zonder eenige verzekering niet overgeeven. *Willem Jansz* antwoorde, dat hy geene Goederen in Engeland bezittende, niets'anders dan zyn eigen Perſoon tot onderpand daar voor kon aanbieden; dog *Willem Jansz* den aanſlag in perſoon moetende voltrekken, zo zeide *Mendoza*, dat hy hem alle de twintig duizend kroonen zoude betalen, zo dra hy hem zyn Zoontje, zynde een Kind van omtrent elf Jaaren oud, tot onderpand in handen ſtelde. *Willem Jansz* zeide niet alleen meeſter daar van te zyn, maar dat hy de Moeder daar toe zou zien over te halen, keerende toen na Vliſſingen.

Willem Jansz, zeer bekommerd zynde wegens zyn Zoontje, vrezende het Kind aan zo veel gevaar bloot te ſtellen, ging daar over met den Prins te raade, die hem daar toe aanmoedigde, zeggende, dat hy het Kind geruſt aan *Mendoza* kon ter hand ſtellen, onder Schriftelyke beloſte, dat het niet uit Engeland vervoerd zou worden, dan zou hy wel raad weeten, om het zelve, al was het met byſtand van de Koninginne, weder magtigd te worden, neemende de uitvoering van die bevryding op zig. *Willem Jansz* zyn Zoontje, onder die Schriftelyke verzekering aan den Spaanſchen Afgezant te Londen overgeleverd, en het beloofde geld ontfangen hebbende, keerde weder na *Vliſſingen* met beloſte om den bepaalden dag, wanneer de Spaanſche Schepen voor Vliſſingen moeſten verſchynen, aan den Heer de *La Motte* bekend te zullen maken.

In de Maand May, wanneer den dag tot de uitvoering beſtemd, naderde, liet *Willem Jansz* aan den Heer de *La Motte* weeten, dat hy met zyne Schepen, des nachts na den 21ſte voor *Vliſſingen* moeſt maken te wezen, en ſtoutelyk in de Haven loopen, zonder eenig gevaar te vreezen, dewyl hy met zyne gewapenden Aanhang aldaar gereed zou ſtaan om hem te ontfangen, en de Stad te helpen overrompelen. Ook zond de Prins van *Oranje*, op dien zelven tyd, zyn geheimſchryver *Chriſtiaan Huigens* na Engeland om het Zoontje van Capitein *Willem Jansz* te verloſſen en na Holland te geleiden.

Hui-

Huigens te Londen gekomen zynde vervoegde zy by de fransche Predikant *de la Fontaine*, die dit werk uit last van den Prins bestierde, die hem by *Walsingham*, de vertrouwste staadsdienaar van de Koninginne *Elizabeth* bragt, welke hem uit naam van de Koninginne, de uitvoering daar van toestond, zelf om des noods geweld te gebruiken, zonder dat hy voor de Justitie had te schromen, waaromtrent de noodige order gesteld zou worden, dog alles moest als buiten kennis van het Hof geschieden. Ook maakte hy door toedoen van Do. *de la Fontaine* kennis met *Hans Hofstad* een Koopman van Leuven, woonende tegen over het Huis van den Afgezant *Mendoza*, en hebbende over zulks gelegenheid om het zelve te doen verspieden, en te onderzoeken waar het kind zig ophield, en men bevond dat het zelve wel onthaald en veel vryheid gelaten wierd.

Huigens, die zig voor een Fransman uitgaf, en zig meest in 't gezelschap van eenige Fransche Gereformeerden bevond, by wien Do. *de la Fontaine* hem in kennis gebragt had, nam verscheide franschen aan om hem in dien aanslag by te staan, die zich des nachts voor de uitvoering, in het Huis van *Hans Hofstad* verburgen hielden; ook wierd 'er een Scheepje op de Rivier, voorzien van een paspoort en bevelschrift van de Koninginne, van onder geen voorwendzel, hoe genaamd, beletzelen te ontfangen, gereed gehouden, om aanstonds te konnen vertrekken. De verlossing van het kind wierd vast gesteld, op dien dag, waarop de Spanjaarden verwagtende waren, dat *Vlissingen* in hunne handen zou worden overgeleverd; des namiddags kort na de Maaltyd, wanneer *Mendoza* gewoon was uit te reiden, als wanneer men aan het Zoontje van *Willem Jansz*, dat over het afzyn van zyne Ouders treurde, de vryheid liet om met eenige andere Kinderen van zyn Ouderdom te speelen, tot voor de deur van het Huis van *Mendoza*, schoon eenige bedienden van den Afgezant het zelve naauwkeurig in het oog hielden.

Dit geschiede op dien dag volgens gewoonte, wanneer *Huigens* vergezeld van *Anthony Vermeeren*, Hellebardier van den Prins, die met hem was overgekomen, en een stout sterk man was, toeschoot. *Vermeeren* greep het kind en liep 'er mede in een naburig Huis, dat tot dien einde van vooren en van agteren open gehouden wierd, sluitende de deur agter hem toe, van daar begaf

hy zig in een tweede en vervolgens in een derde Huis, alwaar het kind verstoken wierd. Zo dra het kind door *Vermeeren* geschaakt wierd, schooten de bedienden van den Afgezant toe om den schaker te vervolgen, schoon *Huigens* bygestaan door zyne gehuurde Franschen, met de bloote degen in de Vuyst hen zogt te werhouden; dog de woedende Spanjaarden, gestadig in getal toeneemende, zouden hen te magtig zyn geworden, zo *Hofstad* het toeschietende Gemeen niet tegens de Spanjaarden had opgestookt; die de Spanjaarden, door het werpen van Steenen, op de vlucht dreven.

Zo dra *Mendoza*, te huis gekomen zynde, het voorgevallene verstaan had, begaf hy zig na het Hof om aan de Koninginne daar over te klagen, en te verzoeken, dat de verdagte Huizen en Schepen doorzogt en hun vertrek belet mogt worden; dog men antwoorde hem, dat de Koninginne zig onpasselyk bevindende, en reets in haar slaapkamer was, hy dien avond geen audientie by haar Majesteit konde verkrygen. *Mendoza* woedende van spyt na zyn Hotel te rug gekeerd zynde, deed al zyn Volk wapenen, en begaf zig met eenige Schuiten op de Rivier, om de Schepen, die onder zeil wilden gaan, te doorzoeken, dog dit kon toen weinig baaten; want zo dra het gevegt, by de schaking van het kind ontstaan geëindigd was, begaf *Vermeeren* met het kind zig aan boord van het gereed leggende Scheepje, en de Heer *Huigens* kort daar aan aangekomen zynde, zeilde zy ten spoedigste de Rivier af, en geraakten nog voor het vallen van de duisternisse in Zee, en des anderen daags voor Rotterdam, van waar hy zig na denHaag begaf, alwaar de Prins zig toen bevondt.

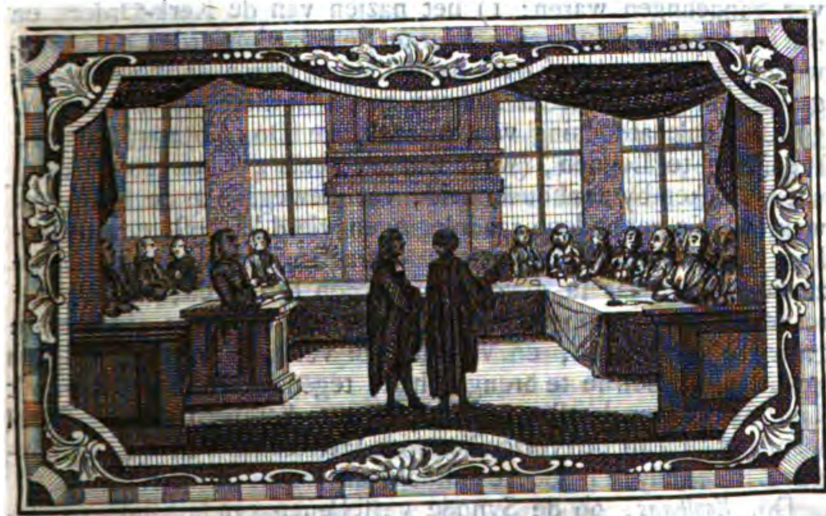
La Motte op den bestemden tyd met zyne Schepen zig na *Vlissingen* willende begeeven, ontfing nog even tydig bericht, dat de Admiraal *Treslong*, met eenige Oorlogschepen op hem pasten, waar uit hy besloot dat den aanslag ontdekt was geworden; en niet raadzaam oordeelende om zyne Schepen aan dit oogschynlyk gevaar bloot te stellen, zo gaf hy daar van kennis aan *Parma*, die kort daar aan mede tyding uit Engeland ontfing, hoe het kind van *Willem Jansz* geschaakt was geworden, waar uit bleek, dat de Spanjaarden zig hadden laten bedriegen, waarom hy zwoer, nooit meer vertrouwen op eenig Onroomsche te zullen stellen, als van

na-

natuure, uit hoofde van hunne Godsdienst, natuurlyke Vyanden des Konings zynde.

Ondertusschen had Capitein *Willem Jansz. van Hoorn*, zig van Vlissingen na den Haag begeeven, wordende met Lofstuitingen door den Prins ontfangen, en tot beloning van zyn getrouwe dienst, door zyne Doorluchtigheid omhangen met een Orange Lind, waar aan een grooten gouden Penning hing, hebbende tot opschrift: *Mandati strenue executi monum*; dat is ter Gedagtenis van bevel wakkerlyk uitgevoerd, waar op de Heer *Huigens* hem, zyn Zoontje, in tegenwoordigheid van den Prins, ter hand stelde.

Hier uit blykt, dat die loffelyke gewoonte, van uitmuntende daden, met openbare eertekenen te belonen, (welke in ons Vaderland buiten gebruik geraakt schynt te wezen) zeer nuttig by dien Vader des Vaderlands geoordeeld wierd, om andere daar door ter navolging aan te moedigen.

Terwyl de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden te Amsterdam vergaderd waren, gaven de Consistorien in de Hollandsche en Zeeuwsche Steden een Verzoek-schrift aan de Staten

ten over, daar in hoofdzakelyk te kennen geevende, hoe zy, om gewigtige redenen, den welstand der Kerke betreffende, een Synode te *Middelburg* in *Zeeland* hadden uitgeschreven, verzoekende dat de Staten eenige Gedeputeerden uit het midden van hen, geliefden te benoemen, om dezelve by te woonen, en de handelingen der Synode met derzelver achtbaarheid te sterken; dog de Staten gaven tot antwoord: Dat zy met het houden van de Synode vryelyk mogten voortvaaren, dog dat zy, voor deeze reize, geene Gevolmagtigden der Staten daar by hadden te verwagten, dewyl de Staten vast stelden, dat de Synode geen ander voorneemen konde hebben, dan om hunne handelingen alleen ter eere Gods, stichting, rust en vreede der Kerken te doen strekken.

Do. *Arnoldus Cornelius*, Predikant te Delft, wierd verkoren tot Voorzitter; Do. *Ysbrand Balk* tot zyn mede helper en Do. *Michiel Panneel* tot Scriba of Schryver, De drie Hoofdzaken van derzelver handelingen waren: 1) het nazien van de Kerk-Order, en die beknopter en in beeter order te stellen. 2) wierden eenige gewetens gevallen, waar over bedenkingen waren ontstaan, voorgesteld, waar over ieder Lid zyn gevoelen moest bekend maken. 3) De finale afdoening van de zaak van Do. *Casparus Koolhaas*, Predikant te Leyden, (waar van wy reets gesprooken hebben) wiens Boeken by aanhoudenheid, veel beweging in de Kerk verwekten. Na gehoudene raadplegingen wierd 'er besloten, de Boeken van *Koolhaas* te overzien; extracten van de aanstootelyke zaaken, die daar in gevonden wierden te maken, en *Koolhaas* te verzoeken van op het Synode te verschynen, ten einde zyne Leere te verdedigen, en van hem te verstaan wat hy, volgens zyn voorneemen in te brengen had, tegens de Kerk order van 't Jaar 1578; ten laatsten om middelen te beramen tot het finaal wegneemen van de verschillen, en Herstelling van de geschondene Broederlyke liefde, eendracht en vreede in de Kerke,

Do. *Koolhaas*, op de Synode verschenen zynde, gaf aan dezelve een Memorie over behelzende Hoofdzakelyk: 1) Dat de Magistraat van Leiden deeze vergadering niet wettig genoeg aanzag om zyn zaak finaal af te doen.

2) Dat

Vervolg van de verdere gebeurtenissen in deezen Landen, in den Jare 1581.

2) Dat veele verwonderd stonden, nadien zyn zaak binnen de Stad Leiden was af gedaan, de scheuring tusschen de Leeraars aldaar geheeld, en al het voorgevallene in eeuwige vergetenheid gesteld was, waarom men hem, met het doen van zulke groote kosten, na Zeeland had doen overkomen, als zynde onnodig, en boven dien ergernisse geevende: 3) Dat hy alleen verlof van de Magistraat van Leiden, maar niet van de Classis had verkregen om aldaar te verschynen. 4) Dat hy maar was gekomen om te hooren wat de Vergadering hem had te zeggen, en te verzoeken, zo men iets tegen hem had, hem zulks schriftelyk te willen voorstellen, by wyze van Informatie. 5) Dog de vergadering geliefde indachtig te zyn, dat hy dezelve niet voor zyne Rechters erkennen konde, nog aan derzelver oordeel zig niet begeerde te onderwerpen.

Hem wierd geantwoord, dat men bereid was de wettigheid der Synode, volgens het Besluit der Heeren Staten, overtuigend te doen zien, hoe wel zulks onnodig was, dewyl hy zelf voorheen had verklaard, bereid te zyn om te hooren wat de Synode tegens zyne Boeken en Gevoelens had in te brengen, en zo men uit de Heilige Schriftuur hem van dwalingen kon overtuigen, dan zou hy schuld bekennen, en zig met de Kerk vereenigen, waar toe men hem nu vermaande, dewyl zyne Boeken groote ergernissen hadden gegeeven, gelyk zy bereid waren om zulks te doen zien. *Koolhaas* zeide, zo de Vergadering hem zulks schriftelyk voorstelde, dan was hy bereid om rekenschap van zyn gevoelen te geeven. Daar op stelde hem de Synode eenige uittrekzels uit zyne Boeken ter hand, behelzende gevoelens, niet alleen strydig met de Geloofsbeleidenisse van de Gereformeerde Kerk, maar, na hun gevoelen, ook met de heilige Schriftuur. *Koolhaas* antwoorde daar op Schriftelyk, met zyn naam ondertekend, waar in hy zyn gevoelen over die punten rondelyk verklaarde, die hy wel bekende met de Geloofsbeleidenisse van de Gereformeerde Kerke, maar, zo hy meende, niet met de heilige Schriftuur, nog met de waarheid te stryden.

De Synode niet goed vindende met hem daar over in niets

beſliſſende diſputen te treden, oordeelde genoeg te zyn, dewyl uit zyn antwoord Zonneklaar bleek, dat zyne gevoelens ſtrydig waren met de zuivere Leere der Gereformeerde Kerk, nergens toe dienende dan om de Geloofs-Leere der Gereformeerde Kerk op ſchroeven te ſtellen, en de Kerk-Order te beſpotten, waar om zy als eene Gereformeerde Kerkvergadering dezelve met recht verwierpen, en dewyl geen Leeraar van de Gereformeerde Kerk, een Leeraar daar van kon zyn en blyven, zonder de Geloofs Leere van die Kerk voor waarheid aan te zien, en aan anderen als zodanige te leeren, zo had men recht om hem zyn Leeraars Ampt te ontneemen, en uit de Gereformeerde Kerk te verbannen, ſtaande het hem vry zig te voegen by zodanige Sectens, die zyne gevoelens voor waarheden hielden; nogtans had de Vergadering, om gewigtige redenen, daar toe nog niet willen komen; maar het oordeel van alle de Leden was: dat hy zyn ſchuld bekennen, God en de Vergadering om Vergiffenis zou bidden; dat hy beloven zou mede zyn beſt te zullen doen om zyne ergerlyke Boeken in te trekken, en voortaan niets te zullen leeren dan het geen overeenſtemde was met de Geloofsbeleidenisse van de Nederlandſche Gereformeerde Kerk en met Gods Woord; en dat hy de Kerkelyke Tucht, volgens de Kerk-Order zou onderſchryven en zig daar aan onderwerpen, zonder het welke hy geen Leeraar van de Gereformeerde Kerk kon zyn. Eindelyk dat dit oordeel in alle de Kerken, behoorende tot de Claſſis van Leiden, van de Predikſtoelen zou worden afgeleezen, met een bygevoegde vermaning aan alle de Kerken-Dienaars, van in vrede en eendracht met elkander te leeven, verklarende de Synode, zo Do. *Koolhaas* dit volbragt zy met hem in Broederſchap leeven en hem met eere wilde gedenken.

Dit aan Do. *Casparus Koolhaas* voorgeleezen zynde, zo weigerde hy zig dit oordeel te onderwerpen, zeggende uitdrukkelyk daar tegen te proteſteeren. Hier op wierd hy door de *Preſes* vermaand daar van af te ſtaan, en genoegen in dit oordeel van de vergadering te willen neemen, dewyl men anders tegens hem als een ongehoorzame, volgens de Kerkelyke Tucht, tot afzetting van zyn dienſt en den Kerkelyken Ban zou moeten voortvaren. *Koolhaas* klaagde daar tegen, dat de gemaakte uittrekzels uit zyne Boeken, met geene genoegzame onzydigheid opgeſteld waaren,

waar-

waarop hem nog andere uittrekzels ter hand wierden gefteld, waar uit het tegendeel bleek. Maar hy even hartnekkig blyvende, verklaarde, de Synode voor zyne Rechters niet te konnen erkennen, om dat zy zyne Aanklagers en te gelyk zyne Rechters waren, zig beroepende op het naaftvolgende Synode, dat door de Prins en Staten zou worden by een geroepen, te vreden zynde dat zyn zaak aanftonds voor de Prins en Staten wierd gebragt, aan wiens oordeel hy zig onderwierp, protefterende tegens alles wat de Synode inmiddels verder tegens hem zou willen onderneemen, verzoekende Copy van zyne proteftatie, dog dit wierd hem geweigerd.

Koolbaas toen goedvindende het gedrag van de Synode in deezen gehouden, door openbaare gefchriften te hekelen, zo befloot de vergadering, de zaak van Do. *Koolbaas* aan den Prins en Staten te verzenden, en het gedrag der Synode aan hun oordeel te onderwerpen. Daar toe wierden eenige Gevolmagtigden uit het midden der Staten, als mede uit de Magiftraat van de Stad *Leiden* verkooren, welke van oordeel waren, dat Do. *Koolbaas* fchuld behoorde te bekennen, dog waartoe hy niet begeerde te verftaan alleen betuigende dat het hem moeide, dat men zig aan zyne Boeken geërgerd had. De Gedeputeerden der Staten, daar in geen genoegen neemende, en hem nogmaals tot fchuld bekentenis aanmanende, zo antwoorde hy, bereid te zyn om zyne Boeken in te trekken, van zyn Predik ampt af te ftaan, en uit het Land te zullen vertrekken, verzoekende dat alles daarmede geeindigt mogt zyn; de Heeren Gedeputeerden namen ook daarin geen genoegen, dringende nogmaals op de fchuld bekentenis aan, die hy weigerde.

Daar op gaven de Gedeputeerden hun Rapport aan de Staten over, behelzende in Subftantie, dat de Synode, in allen deelen, volgens de Burgerlyke order gehandeld had; waarop de Staten die zaaken weder te rug zonden aan de Synode, om verder daar in te handelen zo als de vergadering, conform Gods Woord, tot ftichting ruft en vrede der Kerke zou bevinden te behoren; dat Do *Koolbaas* inmiddels in zyn dienft zou worden gefchort, zullende Do. *Warnerus Helmichius* den dienft in zyn plaats vervullen, tot dat die zaak door uitfpraak van de Synode finaal geeindigt was geworden. Daar op wierd Do. *Casparus Koolbaas* verklaard van

zyn Predikampt vervallen te zyn, en hy in den Kerkelyken ban gedaan.

Koolhaas gaf naderhand verscheide Boeken uit om zig te verdedigen, en aan te toonen dat zyne gevoelens geene dwalingen maar waarheden behelsden; dog de Vergadering vond goed niet daar op te antwoorden, als houdende *Casparus Koolhaas* voor gebannen en overwonnen, en zyn zaak voor afgedaan. Dit is altoos de wyze en bestendige Staatkunde van de Prinsen Stadhouders en Staten, als mede de Synoden, in alle Kerkelyke verschillen, tusschen de Leeraars van de Gereformeerde Kerk ontstaan, geweest, van zig in geene disputen in te laten, of iemands geweten te dwingen, met hem dit of dat voor waarheid of valsheid te doen aanneemen, maar alleen te doen onderzoeken, wiens gevoelen van de strydende partyen, met de Geloofsbelydenisse der Gereformeerde Kerke over een stemde of daar tegen streed, stantvastig oordeelende, dat zy, die de Geloofsbelydenisse van de Gereformeerde Kerke bestreden, geene Leraars van de Gereformeerde Kerk konden zyn, maar als vyanden en Tegenstrevers van de gemelde Kerk, en vervallen van hunnen dienst aangemerkt worden, nogtans met vryheid van zig te mogen voegen by zodanige, welke met hen van een gevoelen waren.

Dit is naderhand gebleken in het voorgevallene met de Remonstranten, welke men op den zelven voet, uit de Gereformeerde Kerk heeft gezet; en die het dwaasselyk als eene verdrukking uit kreeten, dat zy niet wilde toelaten dat zy Leeraars bleven van eene Kerk welker Geloofsbelydenisse door hen voor dwalend wierd uitgekreten, eischende de goede order, dat Dienaars op Loon aangesteld om zeekere zaaken als waarheden voor te stellen, ophouden zodanigen te zyn, wanneer zy die zaaken als onwaarheden bestryden, en dus zyn zy, gelyk wy nader zien zullen, door den Prins en Staten, uit de Gereformeerde Kerk gezet als daar toe niet behoorende, en om de geschondene rust en vreede te herstellen, niet om eenige gewetensdwang in te voeren, en de vryheid te benadelen, maar te bevestigen, want alle zogenaamde vryheid, die de rust van het Gemenebest verstoord is geene vryheid maar ongebondenheidt. Aldus hebben de Stadhouders en Staten zig nooit bemoeid met de byzondere disputen der Geleerden, latende ieders gevoelen in zyn waarde, maar getrouwelyk

lyk gewaakt, om de goede order, vrede en eendragt in Kerk en Staat, volgens de grondwetten van den Landen te handhavenen.

Daar van heeft Prins *Willem den Iste van Oranje* dus een Doorluchtig voorbeeld gegeven, zoekende het Gemenebest der Vereenigde Nederlanden, als een wys Staatkundige, door het handhavenen van Godsdienst en vryheid, van deszelfs eerste grondvesting af aan, eeuwig durend te maaken, en hy was by zig zelve zo verzekerd, dat dit toen nog zo zwakke en waggelende Staats-gebouw, op dien voet, bekroond door s' Hemels zegen, alle deszelfs vyanden zou verduuren; zo dat hy niet bekommerd was, om het Markgraafschap van Veere en Vlissingen, op de aansporing van de Staten van Holland, van 26 Juny 1581 te koopen voor de Sommen van 168600 guldens, om te voorkomen dat dit Markgraafschap kwam te vallen in andere handen, dat tot nadeel van Holland zou hebben konnen strekken; een zaak die uit hoofde van de gewigtige en byna onbevatbare gevolgen, hier ernstig in 't oog gehouden moet volgen, luidende dit Besluit aldus:

Extract uit de Resolutien van Holland van den Jare 1581.

26 Juny 1581.

„ Gehoord hebbende uit het rapport van den Advocaat, dat die van Antwerpen zyne Excellentie op gisteren hadden geopenbaard haar lieder last omme te koopen de Heerlykheid van Vlissingen en Ter Veere, daar af den verkoopdag op huiden was geleidt, en aanmerkende hoe veel die van Holland daar aan gelegen zoude zyn in haar lieder Traffyque en Negotie, zo verre die van Antwerpen hun by koope daar af meester zouden maken, en ook die van Middelburg of iemand anders, daar door die van Holland verkort zouden mogen worden; dat ook zyne Excellentie wel van meyningen zoude zyn de voorschreve Heerlykheden te koopen, zo verre dezelve niet boven de waarde verhoogd en werden, alhoewel die van Antwerpen voornoemd verklaard hebben, dat zy luiden het gebod van zyne Excellentie niet en zullen verhogen: Omme nogtans daar inne te voorzien, dat zyne Excellentie daar af kooper zoude mogen blyven, en zulks voorts gehandeld met zyne Excellentie, dat die van Holland, in toekomende tyden, aangaande

gaande haar luider Navigatie mogen blyven in haar geheel, is by forme van advis, en op het goed behagen van de Staten verklaard, dat de Gedeputeerden van zyne Excellentie zal mogen werden aangegeven, de koope van de voornoemde Heerlykheden, niet te willen nalaten, omme agt of tien duizend Guldens min of meer, indien het zelve zal noodig wezen boven de waarde te verhogen, mits dat die van Holland, zyne Excellentie daar van ontlasten zullen, onder al zulke Conditien als met zyne Excellentie dies aangaande gemaakt zullen mogen worden."

Wie had nu ooit konnen vermoeden dat dit Marquisaat, 151 Jaren naderhand, aan de wettigen Erfgenaam, zyne Hoogheid JOHAN WILLEM FRISO, *Prinse van Orange en Nassau, Erfstadhouder en Capitein Generaal van de Provincie van Vriesland, Stadhouder en Capitein Generaal van de Provincie Stad en Lande*, zonder wettige oorzaak, uit kracht van Opper-heerschappy, of *Dominium super eminens*, het bezit en gebruik van dit zyn Leengoed en wettig eigendom niet tegenstaande alle mogelyke tegenkantingen, zou worden onttrokken, welke nooit voor heen gehoorde zaak, nogtans eindelyk voltrokken wierd, op den 17 November 1732 volgens het navolgende:

Extract uit het Register der Resolutien van de Edele Heeren Staten van Zeeland.

Den 17 *November* 1732.

„ Is met eenparige bewilliging van alle de Leden goedgevonden en verstaan, gelyk goedgevonden en verstaand word by deezen, op gronden, meermaal zo by geschrifte als mondeling gededuceerd, *uit krachte van haar Edele Mogendens hooge Souverainiteit, en incontestable Magt*, de Steden *Vlissingen* en *Veere*, van nu aan voor altoos en ten eeuwige dage *te ontheffen, de facto & jure van alle Vasallage en Leenroerigheid, dezelve daar van ten volle en in alle zyne deelen libererende*, gemelde Steden tot vrye Graaffelyke, en als andere stemmende Steden dezer Provincie alleen directelyk en immediaat dependent en onderworpen de Souveraine vergadering van haar Ed. Mog., *declarerende de Bailluwen, alle de Regenten, subalterne Collegien, Officianten, haare Bedienden en alle Inwoonderen ontslaagen van alle verplichting en verbintenissen, daarmede*

de zy in 't gemeen ofte. in 't byzonder aan den Heer ofte Marquis zyn geobligeerd geweest, zonder hier mede eenigzints te prejudicieren de Provincie ofte de Respective Steden, Privilegien, hoog- ende gerechtigheden. 1581.

Dat tot een Dedommagement van de voorgem. Devasallagie, haar Ed: Mog: Ontfanger Generaal zal worden gelast ende geauthoriseerd, gelyk gelast en geauthoriseerd word met dezen op de Conditie, stipulatie en de verbintenisse als de laatst vorige gedane Negotiatie van Obligatien, op te neemen en te ligten, een Somme van honderd duizend Ryksdaalders, en de gemelde Somme by provisie en tot nader dispositie alhier in Banco te seponneren, ten behoeven van die geene, die tot de Seigneurie van gemelde Steden van Vlissingen en Veere gerechtigd bevonden zullen worden te zyn.

Dat van deeze Resolutie, ter bekwamer gelegenheid, kennis zal worden gegeven aan de Generaliteit, met allegatie van de redenen en motiven, die haar Ed. Mog. gepermoveerd hebben, om deeze Resolutie te neemen, en daar en boven te declareren, ingeval door Neutrale Arbitres, aan welkers uitsprake haar Ed. Mog. verklaren, geneigd en bereid te zyn, de Decisie daar over te laten, in 't vervolg geoordeeld mogt worden, de gemelde geseponneerde Somme niet de wezen geproportioneert na de waarde en estimatie der voorsz. Leenen, haar Ed. Mog. volveerdig gevonden zullen worden gezegde Somme na billykheid te augmenteeren, gelyk ook tot alle gevoeglyke inschikkentheid om in der minne (*voor behoudens nogtans de hier vooren gedaane Devassalagie en Leenteerigheid*) na redelykheid met de Geinteresseerde partyen daar over te convenieren en te verdragen.

Dat van nu af aan, ter vermeiding van alle Cavillatien en Retardement, die by onverhoopte discrepantie, daar aan zoude konnen worden toegebragt, de respective Leden zig verbinden, om voorzeide Surplus, ook by Negotiate op voorzeide voet te vinden, waar toe haar Ed. Mog, Ontfanger Generaal, of in der tyd zullende zyn, van nu af aan, daar toe word gelast en gequalificeerd jegens de als dan Cours zullende hebben Intrest, en op de Conditien, stipulatie, en onder verband als vooren. *Dat de Bailluwen der meergemelde Respective Steeden van Vlissingen en Veere zullen worden aangeschreven, voor het toekomende, de Vierscharen te spannen, uit*

naam van de Heeren Staten of Graaffelykheid van Zeeland met agterlating van alle het geene zyn relatie tot een Heer ofte Marquis van Vlissingen en Veere heeft.

Gelyk ook de Heeren Regeerders van de gemelde Steden van Vlissingen en Veere zullen worden verzogt, gelyk verzogt worden by dezen, voorzienige in den hare te doen, *dat alle bewoordingen zyne applicatie hebbende tot den Heer of Marquis, uit alle de Formulieren, zo van Borger-Brieven, Eeden als anders worden geroyeerd ende geligt; ook by Publicatie de Borgers en Ingezetenen gewaarschouwdt en behoorlyk geadverteerd, van alle verplichtingen aan een Heer ofte Marquis te zyn ontslagen.*

Dat de Heeren Haar Ed. Mog. Gecommitteerden Raden, die voorziening zullen doen, *dat geen Brieven van verhef ofte overdragt van Vlissingen en Veere meer werden gepasseerd*, en die van de Provinciale Rekenkamer, *dat die niet meer mogen worden geregistreerd*, en den Rentmeester Generaal Bewester Schelde geordonneerd, gelyk geordonneerd word by deezen, *geen brieven van verhef of transport van Vlissingen en Veere te doen opmaken ofte passeeren*, en de Leenmannen Bewester Schelde adverteeren en waarschouwen, *over geen diergelyk Transport te staan of die te bezegelen, indien daar toe mogten worden gerequireerd, maar op de Leenrolle of Register van de Lenen aan te tekenen, dat die Steden door Haar Ed. Mog. zyn en blyven ontheven van alle Vasallagie en Leenroerigheid ten eeuwigen dage.*

Dat van het geene voorschreven is, aan de Heeren Staten van Holland en Westvriesland, kennis zal worden gegeven en dezelve bedankt *voor de cordate en vriendelyke aanbiedinge by hare Missive van den 3 October laatstleden by het voornoemde point geweest* met verdere betuiging, *dat de verwagting, en het vertrouwen die haar Ed. Mog. hebben op het kragtig appuy in dezen van hooggemelde Heeren Staten ook gediend heeft om haar Ed. Mog. te permoveren tot het neemen van deeze haar Ed. Mog. Resolutie*; en dat by de eerste bekwame gelegenheid, getreden zal worden tot het benoemen van eenige Heeren, om meer hooggemelde Heeren Staten daar voor te bedanken, en om in communicatie te treeden.

En is verders goedgevonden, dat by de eerste Vergadering, tot het benoemen van de Heeren zal getreeden worden, tegens welken tyd ook een concept Instructie voor gemelde Heeren Gede-

puteerdens zal worden ontworpen, om daat op als dan nader te worden geresolveerdt.

En werden by deezen Gecommitteerd de Heeren Somer Tulleken, de Jong, Verselewel, Tureq van Pere van Sonburg, Huissen, benevens den Raad-Pensionaris, omme te visiteeren en examineren, wat tot meerder applaneringe van deeze Devasallagie zoude behoren te worden gedaan, en daar van rapport te doen.

(Onderstond)

Accordeerd met het voorsz. Register

(was getekend) DIGNUS KEETELAAR.

Deeze aanmerkelyke gebeurtenisse, die altoos eene aanzienlyke Plaats in de Historie van Nederland zal blyven beslaan, wierd zestien Jaren daar na, toen zyne Hoogheid, op het onverwagtste, tot Stadhouder der Vereenigde Nederlanden wierd verkoren, naauwelyks aangeroerd, en byna als nooit geschied zynde aangemerkt, waarom de Schryver van de hedendaagsche Vaderlandsche Historie naauwelyks die aangeroerd heeft; dog wy moeten dien aangaande, als een Staatkundig Schryver daar van een kortbondig verhaal geven in het navolgende.

III HOOFDSTUK.

Rakende het voorgevallene ten aanzien van het Marquisaat van Veere en Vlissingen.

HEt was den 27ste en 29ste Juny 1581 dat zyne Doorluchtigheid *Willem den 1ste* van Nassau, Prins van Oranje die dit Marquisaat, na voorgaande Publicatien en Affixie van billetten binnen 's Gravenhage op de publique Rolle van den Hove Provinciaal, openbaar kogt wierd voor 144600 guldens te weeten, voor de Stad van *Ter Veere* met derzelver toebehoren, benevens de Stad Domburg, 74500 guldens, voor de Stad van *Vlissingen*, 70100 guldens, boven nog 24000 guldens, die in den tyd van twee Jaaren betaald moesten worden aan den Heere *van Tremont* tot voldoening van zyne pretentie en particuliere schuld, en dus te samen

men 168600 guldens; na die gevaarlyke toestand van zaken, en schaarsheid van geld een aanmerkelyke Somme.

Hoe deeze openbare Verkoping geschiede, na voorgaande Vonnnis, by Executie, onder 't gezag van den Hoven ziet men alhier afgemaald.

Hier ziet men de Rolle van den Hove van Holland en Zeeland, alwaar deeze verkooping in 't openbaar, door den eersten Deurwaarder geschied, in 't byzyn van de Heeren Raden, die Prins *Willem den 1ste* daar mede geluk wenschen.

Wie had nu konnen denken, dat men 150 Jaren naderhand, dit wel verkregen Goed, aan den wettigen Erfgenaam van den kooper zou hebben betwist, ja zonder rechtspleging afgenomen: Een zaak waar van men nooit eenig voorbeeld in ons Vaderland gezien had; Een zaak die den Naneef in twyffel zal trekken, dewyl onze hedendaagsche Schryvers dezelve naauwelyks aanroeren.

Nogtans is het Wereldkundig en alom bekend, dat, na het overlyden van *Willem de III*, *Koning van Groot-Brittagne*, over deszelfs Nalatenschap veele verschillen zyn ontstaan, niet alleen tusschen eenige Hooge Pretendenten maar zelfs ook dat de Regenten

ten van de Steden *Veere* en *Vlissingen*, als mede haar Ed. Mog. de Heeren Staten van *Zeeland* hebben konnen goedvinden te disponeren over veele zaken, rechten en præminentien, aan die Nalatenschap uit hoofde van het Marquisaat van Veere en Vlissingen toebehorende.

Dat daar tegen wel, zo by de Hooge Geintereseerden in de voorzeide Nalatenschap, by die van den Rade en Meesters van de Rekeningen van den overleden Koning, tot de Provisionele administratie van den Boedel gevolmagtigd, als wel by Haar Hoog Mog. als Executeurs van den Testamente van gedagten Koning, menigvuldige verzoeken en instantien zyn gedaan, ten einde de zaken van het gemelde Marquisaat, aangaande de directie en bestelling van de Magistraturen als anderzints, zouden worden gelaten in denzelven staat, als voor henen, zonder daar omtrent eenige veranderingen of nieuwigheden in te voeren.

Maar dat alle deeze aangewende devoiren te vergeefsch, en de Heeren van Zeeland, zonder eenigzints acht daar op te geeven, zynde gepasseerd, deeze zaak eindelyk is gebragt aan de ordinaris Justitie, en van de Hoogen Rade van Holland en Zeeland zyn verkregen verscheide possessoire Mandamenten, tot maintien van de Rechten en Gerechtigheden van het gezegde Marquisaat.

Dog dat de Heeren Staten van Zeeland, door prohibitive Resolutien en Brieven, aan den gemelden Hoogen Rade, van tyd tot tyd geschreven, telkens daar wederom tusschen byden komende, zo veel hebben uitgewerkt, dat eerst den voortgang dezer Mandamenten, en de daar uit ontstaande Proceduren, zyn geschort en gehouden buiten vervolg.

Tot dat, ten laatsten, door een Extraordinaris Deputatie, by Haar E. Mog. de Heeren Staten van Zeeland, ten dien einde uitdrukkelyk geordonneerd, na eenige Conferentien, zo veel is te weeg gebragt, dat haar Ed. Groot Mogende, de Heeren Staten van Holland zyn gepersuadeert, met die van Zeeland in zo verre van een gevoelen te zyn, dat haar Ed. Groot Mog. by derzelver Resolutie van 21 October Anno 1705, behaagd hebben goed te vinden en te verstaan.

„ Dat den President en Raden van den Hoogen Raade, by „ provisie, zullen worden gedispenseert van de Judicature, in

„ de

„ de zaaken van de Magistraats bestellinge van Vlissingen en Vee-
„ re, met den gevolge en aankleven van dien."

Niettegenstaande deeze Resolutie maar schynd genomen te zyn by provisie, hangende de verschillen tusschen de hooge Geinteresseerden; dat ook by dezelve de vryheid werd gelaaten aan den geenen, die hier na het Recht tot het voorschreven Marquisaat zal hebben verkregen, en daar mede zal wezen verlyd, zyn actie en prætensie, ter zake van de gemelde Magistraats bestellinge, als anders, te mogen entameeren en vervolgen, daar en zo het behoordt.

Zo is het echter ook zeker en gewis, dat deeze Provisie voor den Boedel, en die naderhand dit Marquisaat te beurt zal vallen, gantsch niet gunstig is, maar in veelen deelen, onder reverentie van het uiterste nadeel.

Boven en behalven dat, hier door aan de meeste meenigte, geen rechte kennis van dezen zaken hebbende, vooroordeelen worden ingeboezemd, en gantsch geene voordelige gedagten gemaakt van het recht van den Heer Marquis; 't geen dan ook niet weinig kon contribueeren, aan de intentie en het oogmerk van hen, die, tot bereiking van hun eigen voordeel en belangen, dat recht van den Marquis, by alle wegen en middelen zogten te benadeelen, en het zelve te verkleinen, als mede aan de wereld een quaden en verkeerden indruk daar van te geven.

Waarom men van wegen hare Hoogheid, Mevrouwe de *Princesse van Nassau*, als Moeder en Voogdesse van haren minderjarigen Zoon, den Heer *Johan Willem Friso*, *Prins van Orange en Nassau*, eenige en Universele Erfgenaam van Koning *Willem de III*, en die daar en boven, uit anderen hoofden, specialyk, tot het Marquisaat van Veere en Vlissingen was gerechtigd en gequalificeerd, niet langer vermogt stil te zitten, maar onvermydelyk, en ook ten gemenen nutte en onderrechting dienstig oordeelde, by eene deftige Deductie, het goed en onbetwistbaar recht van den Heer Marquis te beweren, en tot onderrechting van een iegelyk klaar en eenvoudig voor te stellen; gelyk zulks naderhand door de Heeren Staten van Zeeland is erkend, toen zyne Doorluchtige Hoogheid *Willem Karel Hendrik Friso*, tot Stadhouder van Zeeland en Marquis van Veere opentlyk wierd geinstalleerd.

En nademaal deszelfs roemryken Zoon, *Willem de V*, in die

Jaar

Jaar 1766, zynen Doorluchtigen Vader, het bestier van het Stadhouderschap en van 't gemelde Marquisaat, tot vreugde van ieder een werkelyk aanvaard, zo is het noodzakelyk, deeze gewigtige zaak thans voor te stellen; en schoon wy alle de Documenten en bewyzen, in dit werk niet by konnen brengen, zo moet ik als een Staatkundig Schryver de noodige Stukken aanhalen, om de bescheidene en onpartydige wereld te overtuigen.

Dat de *Prædecesseurs* of Voorgangers van den Heer Marquis, dit meergemelde Marquisaat wel en deugdelyk, en met een lastigen en onereusen Tytel van aankomst, rechtvaardig hebben verkregen, en het zelve door een verre over de 120 Jaren onafgebrokene possessie of bezitting, rust en vredelyk bezeten, en daar in zyn gecontinueerdt.

En dat 'er derhalven, geene voorwendzels te bedenken zyn, waarom men den Heere *Johan Willem Friso* als toenmaligen Marquis, met eenige schyn van reden of recht, van dit Marquisaat zogt te berooven, en buiten bezit daar van te houden.

Ter bereiking van dit oogmerk, en om aan het ernstig verzoek van voorname beminnaars van dit Doorluchtig Huis, wiens liefde op fondamenten van rechtvaardigheid gegrond is, zullen wy, in onze Verhandeling, deeze drie Hoofdzaken in 't oog houden.

1) Den Oorsprong van dit Marquisaat, en waarin het zelve bestaat. 2) wie de rechten Marquis van Veere en Vlissingen toen was en nu is, en wat recht hem in die Steden toebehoordt. 3) Hoe de voorigen en navolgende Marquis, zedert de dood van Koning Willem de III, daar in is geturbeerd, gestoord en benadeeld geworden, en hoe alle het zelve, volgens de Wetten en Privilegien deezer Landen, behoorden en moest worden geredresseerd, gelyk ook eindelyk geschied is, toen de rechtvaardigheid zegenpraalde.

Belangende het eerste punt.

Het is uit de Historien deezer Landen ontwyffelbaar bekend, dat de Steeden van Veere en Vlissingen, gelyk meest alle anderen, zyn gesprooten en voortgekomen uit zeer geringe en kleine beginzelen, wordende in den beginne bewoond, door eenige weinige en arme Veerluiden en Visschers die, door den tyd, vermenig-

menigvuldigende, van langzamerhand, en als by trappen en graden, aan deeze Plaatzen, het wezen van *Gehuchten*, *Buurschappen*, *Vlekken* en *Dorpen* gegeeven hebben; die daar na, uit hoofde van derzelver goede legging of gesteldheid tot de Zeevaart en Koophandel, van tyd tot tyd, door haare byzondere Heeren, en ook door de Vorsten en Vorstinnen, de Graven en Gravinnen deezer Landen, met goede Wetten, loffelyke Privilegien en Voorrechten, meer en meer zyn gevordert en voortgezet, zo dat dezelve met Stads Rechten vereerd, besloten en bevestigd zynde, eindelyk, die staat van aanzien berykt hebben, waar in men dezelve tegenswoordig vind.

In het onderzoek na den oorsprong deezer Steden, zullen wy ons niet inlaten by de allereerste en duistere Oudheden, maar het zal tot dit oogwit genoeg zyn, vast te stellen, gelyk de meeste Geleerden van gevoelen zyn, dat, na het verdryven der Oosterſche Volkeren, uit den Lande van Zeeland, het Land van Walcheren is gegeeven en geschonken geweest, aan *Diderik* den eersten Grave van Holland en Zeeland: Gelyk blykt uit de Gifte daar van aan hem gedaan door Koning *Lodewyk*, in den Jare 868. (*Te zien by Boxhoorn in zyne Kronyk van Zeeland*, II. D. *Pag.* 6.)

Dat van toen af aan, en dus, van omtrent het midden der agtste, tot op het laatste van de vyftiende Eeuw, wanneer de Koning van Spanje verklaard wierd daar van vervallen te zyn, deeze Landen zyn bestierd en geregeerd geweest door byzondere Prinsen en Graven, oeffenende daar in, van allen ouden tyden, boven het recht van den eigendom der Landen en Gronden, ook allerhande soorten van authoriteit en gezag.

Ten minste met dien effecte, voor zo veel den eigendom belangd, dat de gemelde Prinsen van veele en meest alle de Goederen, in hunne Graafschappen gelegen, vryelyk hebben konnen disponeren, dezelve verpanden, verkopen, uit geven te Leen, vereeren ofte wegschenken; zo als de voorbeelden daar van in zo veele *Leenen*, *Ambachts-Heerlykheden*, en andere Goederen, door byzondere Personen van de Graven verkregen, menigvuldig en buiten getal zyn.

En aangaande derzelver authoriteit en gezag konnen getuigen, zo veele *Wetten*, *Ordonnantien*, *Voorrechten* en *Privilegien*, door

de

de gemelde Prinsen en Princessen, Graven en Gravinnen, aan 1581.
de respective Steden en Dorpen in den Lande van Holland en Zeeland, uit hunne Souvereine magt van tyd tot tyd, zyn gegeeven en geschonken.

Op welken grond dan ook het Ambacht van Zandyk, met zyn toebehoren, waar onder ook de Stad van *Ter Veere* is gelegen, door den Grave *Florens de Vde* van dien naam, en de negentiende Graave van Zeeland, omtrent den Jare 1280, is verkogt tot een *Kwaad Zeeuwsch Leen* (dat is, dat het zelve by gebrek van mannelyke Erfgenamen, wederom zoude moeten keeren in den boesem van den Grave), aan *Wolphaart van Borsselen* en *Sibylle zyn Vrouw* die daarna, aanmerkende het gebrek van Eigendom, uit hoofde van deeze voorwaardelyke koop voorspruitende, en zig tusschen beiden ingewikkeld hebbende in zware kosten, ten voordele van dit Leen, door bedykinge als andere bereids gedragen, te rade zyn geworden, dit meergemelde Leen, na de Costumen van dien tyd, wederom af te staan en over te dragen, aan *Beatrix*, Gemalinne van den gezegden Graaf *Florens*.

Deeze Gravinne heeft daar na, met toestemming en goedkeuring van denzelven Graaf *Florens* haren Man, het zelve Goed, ten anderen male, overgedragen aan den Heere *Wolphaart van Borsselen* reets genoemd; en *zyne Erfgenamen*, tot een *recht Erf-Leen* te houden van het Graafschap van Holland, volgens Brieven daar van gepasseerd in den Jare 1282. Het geen, in den Jare 1346, door *Margaretha*, Keizerinne van Romen, als Gravinne van Holland en Zeeland, volgens Acte van Confirmatie is bekragtigd, en in 't byzonder is geappliceerd op de veste van *Ter Veere*, wordende nog veel omstandiger uitgebreid door Hertog *Willem van Beyeren*, by zyne Brieven gegeven aan *Wolphaart van Borsselen*, 14 January 1350.

De Stad van *Ter Veere* hier door geraakt zynde in den Huize van Borsselen, zo is de possessie daar van gecontinueerd op *Wolphaart den Tweeden*, in den Jare 1355 op *Wolphaart den derden*, omtrent den Jare 1360 op *Hendrik den eersten*, daar na op *Wolphaart den vierden*; en eindelyk in den Jare 1409, op *Hendrik den tweeden*, alle te zamen (zo men meend) wettelyke Nakomelingen en successive Descedenten van den eerstgenoemden *Wolphaart van Borsselen* en zyne Gemalinne *Sibylle*, eersten Heer en Vrouwe van *Ter Veere*.

Wat de oorsprong van de Stad *Vlissinge* aangaat, men bevind daar van in de Historien, dat dezelve mede diergelyke geringe beginzelen heeft gehad, en door arme Visschers en Veerluiden, overzettende na Vlaanderen, gelyk die van *Ter Veere* op 't Land van *Campen*, en om die reden *Camp Veere* genaamd, bewoond is geweest. Dat dezelve, in den Jare 1290 nog een Dorp is geweest alwaar Graaf *Florens*, uit Engeland komende, aanlandde; tot dat, in 't begin van de dertiende Eeuw, Graaf *Willem van Henegouwen*, XXIIste Graaf van Holland en Zeeland, goed vond deeze Plaats Stads-Rechten te schenken; na dat hy alvoorens, om de goede en bekwaame gelegenheid, aldaar een nieuwe Zeehaven had doen maken, tot gerief van den Koophandel en Zeevaart, gelyk zeeker *Keure*, by denzelven Graaf *Willem* aan die van Vlissingen gegeven in den Jaare 1315, omstandig daar van spreekt.

De Stad *Vlissingen* aldus geformeert zynde, is gebleven in den eigendom en bezitting van verscheide achter een volgende Graven, tot den Jare 1451, wanneer dezelve, benevens de Steden *Westcappel* en *Domburg* met de Duinen, en het geen daar toe behoord, op den 25 Maart, door Hertog *Philips von Bourgoigne*, de XXIXste Graaf, is verkogt en afgestaan aan *Hendrik van Borssele*, Heere van *Ter Veere*, waar van wy voorheen gesproken hebben. By welke koop was geconditoneert en bedongen, dat den Heere *van Ter Veere* en zyne Erven, deeze voornoemde Steden en Heerlykheden zouden gebruiken, den tyd van zeventien Jaren, zonder dat den Hertog, gedurende dien tyd, dezelve Heerlykheden zou mogen lossen in eeniger manieren, maar wel daar na.

Deezen *Hendrik*, den tweeden van dien naam, Heere van *Ter Veere*, en nu ook van *Vlissingen*, in den Jare 1474 zynde overleden, zo is hy opgevolgd door zyn Zoon Wolphaart den Vde die de voornoemde Heerlykheden van *Vlissingen*, *Westcappel* en *Domburg*, &c. deeze gezegde zeventien Jaren toen verschenen zynde, nader en voor goed, (zo dat dezelve nimmermeer door den Graaf, of zyne Nakomelingen zouden gelost konnen worden,) gekogt heeft van Vrouw *Maria van Bourgoigne*, de XXXIIste Gravinne, volgens inhoudt der Brieven, daar van zynde, van 1 May 1477, en goedkeuring van haren Man, Aartshertog *Maximiliaan*, daar op gevolgd den 22 September deszelven Jaars.

Wol-

Wolphaart van Borsselen, in den Jare 1487, zonder wettige mannelyke Erven na te laaten, gestorven zynde zo zyn, onder anderen, de Steden van *Veere* en *Vlissingen*, vervallen op zyne Dogter *Anna van Borsselen*, getrouwd in den Jare 1489, aan *Philips van Bourgoigne*, een Zoon van *Anthony* genaamd den Grooten Bastaard, waar door deeze Steden, uit den Huise van *Borsselen* zyn overgebragt aan het Huis van *Bourgoigne*. Uit welk huwelyk is voortgekomen *Adolph van Bourgoigne*, die, by overlyden van zyn Vrouw Moeder, in den Jare 1518, deeze Heerlykheden heeft geerft, en wederom by zyn dood, in den Jare 1540, nagelaten aan zyn Zoon *Maximiliaan*.

Tot deezen tyd toe blykt, uit het voorgemelde, dat de Steden *Veere* en *Vlissingen*, alleen maar geweest zyn *vrye onversterffelyke Erf Lenen*, begiftigd met allerhande soorten van Jurisdictien, en andere zeer aanmerkelyke voordeelen meer: Maar by het leven van den gezegden Heer *Maximiliaan*, (een Heer van zeer groot aanzien en bedryf, en, daar en boven een groot gunsteling van Keizer *Karel den V.*) is het komen te gebeuren, dat die Keizer, als Grave van Holland en Zeeland, in den Jare 1555, deeze beide Steden, met het geen meerder daar by behoorde, heeft verheven tot de Eere en waardigheid van een *Mark-Graafschap*, ofte *Marquisaat*, zynde den gezegden Heer *Maximiliaan* daar mede verlyd, volgens de Brieven daar van gepasseerd te Brussel, den 21 October, van het gemelden Jaar 1555. (*te zien by Boxhorn*, *Pag.* 408.)

Maximiliaan van Bourgoigne, den eersten *Marquis van Veere* en *Vlissingen*, zonder wettige Kinderen komende te sterven, had te vooren by zyn Testament, tot navolger en Erfgenaam aangesteld, *Maximiliaan de Hennin*, den tweeden Zoon van zyne Zuster Vrouw *Anna van Bourgoigne*, verwekt by Messire *Johan de Hennin*, *Grave van Bossu*, dewelke, als Vader en Voogd van zynen minderjarigen Zoon, de gemelde Erffenisse heeft aanvaard, ook tot *Markgraaf van Veere en Vlissingen*, uit naam van den gemelden zynen Zoon, is aangenomen en erkent.

Maar nademaal den voorgenoemden Heer *Maximiliaan van Bourgoigne*, alle zyne Goederen, met zeer zware schulden had bekommerd en belast, zo is daar door veroorzaakt, dat, na zyn overlyden, de Crediteuren van zynen Boedel, by den Grooten

Raad van Mechelen, als toen het opperste Hof van Justitie deezer Landen, zo veel hebben weten te wege te brengen, dat het meergemelde Marquisaat met nog meer andere Goederen, tot voldoening van hun agter wezen, by Decreet van dien Rechter, in den Jare 1566, openbaar is verkogt, en door overlating van den Heere *van Auxi*, den eersten kooper, in den Jare 1567, is gekomen aan *Philippus* Koning van Spanjen, onder voorwaarde en beding, dat de schulden van den meergemelden *Maximiliaan*, op het gezegde Marquisaat gehypothequeert, voldaan zouden worden.

Dog de groote veranderingen en ontstane beroertens, omtrent den Jare 1572, de beloofde voldoening deezer schulden gestremt hebbende, zo addresseerden de gedagte Crediteuren zig op nieuws, aan den Hove Provinciaal van Holland en Zeeland, en hebben aldaar een nadere Provisie geobtineerd; en uit krachte van dien is de Heerlykheid van *Vlissingen*, binnen de Stad, in de Herreberg het Hert, andermaal provisionelyk verkogt, aan *Jacob Bouwensz.* Burgemeester, uit naam en van wegens de Regeerders en Magistraat derzelver Stede. En de Stad van *Ter Veere*, in de Herreberg de Roos aldaar, aan den Rentmeester *Jacob Campen*, voor zig zelfs en zyn Compagnons, en niet voor de Regenten van die Stad. Zynde de koopers, ter interpositie van den Decrete, dag betekend voor den Hove, tegens den 21 November als toen aanstaande.

Tot dat ten laatsten, op de nog nadere poursuites der gemelde Crediteuren, by den voorzeiden Hove Provinciaal, op den 12 May 1581 is geformeerd en geslagen het Dictum van Sententie en Interpositie. In voldoening, van welk, het meergemelde *Marquisaat van Ter Veere en Vlissingen*, na voorgaande Publicatien en Affixie van Billetten in deeze en andere Landen, binnen 'sGravenhage, (gelyk reets gezegt is) op de publique Rolle van den gedagten Hove, nogmaals is op geveild, en op den 27 en 29 Juny 1581, daar van de laatste Verhooger en Kooper gebleven, den Heer, *Willem van Nassau Prins van Orange en Grave van Nassau &c.* by ons bekend onder den naam van *Prins Willem den I.*, (gelyk wy zagen) te zamen voor 168690 guldens, de schuld aan den Heere *van Fremont*, van 24000 guldens daar onder gerekendt, en na dat dezen koop, met deszelfs solemniteiten,

ten, behoorlyk was geexamineert en geapprobeerd, zo heeft zyne Doorluchtigheid, Prins *Willem den I.*, ten zelven dage, daar over bekomen de volkomene en volle adjudicatie, onder zodanige Conditien en Voorwaarden als te zien zyn, in het navolgende Publique Instrument van (luidende van woord tot woord).

Finale Verkopinge van adjudicatie aan Prins WILLEM *van de Stad Veere*, 29 *Juny* 1581.

Ende om nu te volkomen, de voorsz. bezegeltheden, [bestaande uit deeze Documenten en Procespapieren: 1) *Extract uit het Decreet van de verkopinge van Ter Veere, gedaan in den Grooten Raad te Mechelen, in den Jare* 1566, tot bewys, dat den Boedel van den Heer Maximiliaan van Bourgoigne, door de Executeurs en Erfgenamen was geabandoneert: 2) *Appoictement tot Namptissement ten profyte van Wouter Blok*, voor verschenen, en onbetaalde Negen Jaren Renten, volgens twee Renten-Brieven, de eene van zes ponden Vlaams, de andre van drie Ponden Vlaams des Jaars. 3) *Letteren executoir van den voorenstaande Appoinctemente*, 4) *Extract uit het Verbaal van den Deurwaerder Joas van der Beecke*, aangaande de Verkoping van Ter Veere, aan den Rentmeester Campen, 22 October 1580. 5) *Appointement tot Namptissement ten Profyte van Lieven Bouwensz.*, voor drie Jaren verschenen en onbetaalde Renten, volgens drie Renten-Brieven, de eerste houdende een Rente van vyf ponden grooten Vlaams, de tweede van drie ponden Vlaams, en de derde van zes ponden Vlaams des Jaars. 6) *Letteren Executeir van den vorenstaande Appointementen*, 7) *Extract uit het verbaal van den Deurwaarder Joas van der Beeqke* aangaande de Verkopinge van de Stad Vlissingen, aan den Burgemeester Bouwensz., 18 October 1580. 8) *Extract uit het verbaal van den Deurwaarder*, rakende Ter Veere. 9) *Extract uit het verbaal*, rakende de Stad Vlissingen. 10) *Extract uit het verbaal van den Deurwaarder*, rakende Veere. 11) rakende Vlissingen. 12) *Extract uit de proceduren voor de Hoven gehouden*, rakende Ter Veere. 13) van Vlissingen. 14) *Sententie van interpositie tot verkoop van de Stad Veere.* 15) *Sententie van interpositie van de Stad Vlissingen*] zyn deeze jegenswoordige Brieven van Decrete, op huiden dato van dezen, als dagh profix daar toe gesteld, en de verkondigt, gebragt in de Raadt-Kamere ten Bureele met Wasse ende het zegele, en de is aldaar by den Substituit van den Griffier in 't openbaar verhaaldt,

haaldt, de Verkooping van der voorsz. Stad, van der Veer, het Kasteel van Sandenburg in die gedaante als 't nu is, met die Heerlykheden van den Polder, 't zamen tot eenen vryen Erf-Leen gehouden van den Koning als Grave van Hollandt ende van Zeelandt, nog in de Stad en vryheid van Domburg gehouden als vooren, met die Ambachtsheerlykheden van Sandyk, vast neffens de voorsz. Stede van der Veere gelegen met den appendentien en dependentien ten dien respect behorende, met al zulken lasten als hier vooren in de voorwaarden breeder verhaaldt staat, vragende met verlangen, woorden, of iemand iet meer daar voor bieden wilde, en naar veele en diversche oproepinge ende is eindelyk niemand gekomen of gecompareert geweest, die iet meer boven de voorsz. lasten, daar vooren geboden heeft dan de Doorluchtigsten, Hoog-geboren Vorst, Heere Wilhelm van Nassau, Prince van Orange, Grave van Nassau, &c. als daar vooren geboden hebbende de Somme van vier en zeventig duizend vyf honderd Carolus Guldens te veertig grooten 't stuk, en is mitsdien kooper gebleven, ende want in deezer manieren en volgende die voorsz. verkundinge, de solemniteiten in deezen gedaan, ende gehouden volbragt zyn, mits ligtende en de aftrekkende 't zegele van den wasse en de Brieven van Decrete:

Soo is 't, dat 't voorsz. Hof, met rype deliberatie van Rade, doorgezien, overgemerkt ende geconsideert hebbende, alle 't gunt ter materie dienende was, in den name en de van wegen des Koning van Spanjen, van beide Sicilien &c., als Grave van Holland, Zeeland en Vriesland, geapprobeert en geratificeerd heeft, approbeert en ratificeert het zelve Hof mitsdezen de voorsz. verkopinge, proceduren, en alle 't gunt dat in deezen gedaan ende geexploiteerdt is geweest, onterft den voornoemden Geexecuteerden, en allen anderen die eenig recht ofte Actie zouden willen pretendeeren, ofte vermeenen te hebben, aan of op de voorsz. Steden, Kasteelen en Ambachtsheerlykheden; ervende, vestigende ende decreterende daar inne mits deezen, den voornoemden Kooper, omme by hem en zyne Erven en de Nakomelingen, ofte Actie van hem hier af hebbende, te gebruiken tot eeuwigen dagen, condemneerende den voornoemden Hoog geboren Vorst en Heere Wilhelm van Nassau, Kooper, zyne penningen, by hem voor 't voorsz. perceel geboden ende be-

belooft op te brengen, ende te leggen in de Griffie voor den voorsz. Hove, omme daar van die regtelyke kosten betaald, die reste voorts gedistribueert te hebben by Ordonnantie van den voorsz. Hove, als daar toe dien einde behoren zal; ontbieden ende bevelen daar omme den voornoemden Geexecuteerden, ende alle anderen, des nood ende behoorlyk zynde, heure handen te trekken ende te houden, van de voorsz. verkogte Steden, Kasteelen en Heerlykheden en de daarmede te laten gewerden, den voornoemden Hoog-geboren Vorst, of Acte van zyne Vorstelyke Genade hier af hebbende, in der maniere voorsz.; lastende ende bevelende, den Officier van der Plecke en de Steden, daar de voorsz. Stad van der Veere, Kasteele van Sandenburg, met die Heerlykheid van den polder gestaan en gelegen zyn, den eersten Deurwaarder van de Kamere van den Rade van Holland, hier op verzogt, en alle anderen Officieren, Justicieren, Dienaren en de Onderzaten der Koninglyke Majesteit, dat zy luiden en dewelke van hen de voornoemde Hoog-geboren Vorst, Kooper, zyne Erven en de Nakomelingen, ofte Acte van hem Vorstelyke Genade hebbende, tot zynen versoeke, setten ende stellen in de volkomen vredige possessie en gebruikenisse van 't gunt, dezelve Vorstelyke Genade gekogt heeft, en daar inne houden, styven en de strekken tot eeuwigen dagen, zonder zyne Vorstelyke Genade daar inne te doen ofte laaten geschieden eenig hinder, letsel ofte moeijenisse, ter contrarien, in eeniger manieren, maar indien ter contrarie gebeurde, tot eeniger tyd dat zy dat af ende te niete doen realyken ende met ter daad hen luiden, en de elks van hen daartoe gevende volkomen magt, authoriteit en de zonderling bevel, imponerende hier op eenen yegelyken een eeuwig zwygen ende Silentium van iets ter contrarien te doen.

Gedaan in den Hage den negen en twintigsten Juny Anno 1581 voor Meesters Dirk van der Nieuburg en de Gerard van Wynbergen, Raadsluiden, als Commissarissen ter audientie van de Rolle gecommitteerd. 't Oorkonde 't zegel van Justitie hier onder aangehangen.

In kennisse van my
B. ERNST.

En is 't voorsz. Zeegel daar onder uithangende in dubblen staart.

Van

Van de Stad Vlissingen.

Ende omme nu te volkomen de voorsz. bezegeltheden, in deeze tegenwoordige Brieven van Decrete, op huyden datum van deeze, als dag prefix daar toe gesteld, verkondigt ende gebragt in de Raadkamer ten Bureele, met wasse, en 't zegele daar by voor alle den Volke bereit, omme te bezegelen, en is aldaar by den Substituit van de Griffie in 't openbaar verhaaldt, de Verkopinge van de voorsz. Stad en Heerlykheid van Vlissingen, met de Ambachtsheerlykheid van Oud Vlissingen, ende alle de eigene allodiale Goederen, onder de Jurisdictie van dezelve gelegen, mitsgaders alle de appendentien van dien, met de lasten daar op staande, als hier voorens breeder, ende in de voorwaarde, vragende met verlangen woorden, of iemant iet meer daar voor bieden wilde, ende naar veele en de diversche oproepingen ende verhogingen, ende is eindelyk niemant gekomen nogte gecompareert geweest, die iet boven de voornoemde lasten daar voor geboden heeft, dan den Doorluchtigen en de Hoog geboren Vorst, Heere Wilhelm van Nassau, Prince van Oranje, Grave van Nassau &c., als daar vooren geboden hebbende, de Somme van t'Seventig Duizendt een honderd Carolus guldens, tot veertig grooten 't Stuk, en is mits dien Kooper gebleven, ende want in dezen manieren, ende volgende de voorschreven verkondinge; de solemneteiten in dezen gedaan en de volbragt zyn, mits ligtende ende afbreekende 't Zegel van den Wasse en de Brieven van Decreet.

Soo is 't, dat 't voorsz. Hof, met rype deliberatie van Rade, doorgezien en de overwogen hebbende, alle 't gunt dat ter materie dienende was, in den name ende van wegens 's Konings van Spanjen, van beide Sicilien, als Grave van Holland, Zeeland ende Vriesland; geapprobeert ende geratificeert heeft, approbeert ende ratificeert 't zelve Hof mits dezen, de voorsz. proceduren ende alle het geene dat in dezen gedaan en de geexploiteert is geweest, onterft den voorsz. Geexecuteerden, ende allen anderen, die eenig recht, actie toezeggen, zouden willen pretenderen, ofte vermeenen te hebben, aan of op de voorsz. Stede en de Heerlykheid van Vlissingen ende Oude-Vlissingen, ervende, bevestigende ende decreterende mits dezen daar inne den voornoemden Kooper,

Om-

Vervolg van het voorgevallene ten aanzien van het Marquisaat van Veere en Vlissingen.

Omme by Hem, zyne Erven ende Nakomelingen, ofte Actie van hem hier af hebbende, te gebruiken tot den eeuwigen dagen, navolgende den voorsz. Koop ende inhouden van dien, condemneren den voornoemden kooper zyne penningen, by hem voor de voorsz. Stede ende Heerlykheden beloofd ende geboden op te brengen, ende te leggen in de Griffie van dezen Hove, om daar van de rechtelyke kosten betaald, de reste voorts gedistribueert te worden by Ordonnantie van de voorsz. Hove, als daar toe dienen en behooren zal, ontbieden ende bevelen daar omme den voornoemden Geexecuteerden, en alle andere des noods ende behoorlyk zynde, heure handen te trekken ende te houden van de voorsz. Perceelen, ende daar mede te laten beworden, den voorsz. kooper, zyne Erven en Nakomelingen, ofte Actie van hem hier af hebbende in der manieren voorsz., lastende ende bevelende den Officiers van der Plecken ende Steden, dat de voorsz. Stede van Vlissingen en Heerlykheden belend ende gelegen zyn, den eersten Deurwaarder van der Kamere van den voorsz. hier op verzogt, ende allen anderen Officiers, Justiciers, Dienaaren ende Onderfaten der Koninglyke Majesteit, dat zy luiden ende elks van hun, den voorgenoemden Hoog geboren Vorst, Heere Wilhelm van Nassau kooper, setten ende stellen in volkomen vredige possessie ende gebruikenisse, van 't geene hy gekogt heeft; ende daar inne houden, styven ende sterkken tot eeuwige dage, zonder hem daar inne te doen ofte laten geschieden, eenig hinder letzel ofte moeijenissen ter contrarie, in eeniger manieren, ter contrarie gebeurden, tot eeniger tyd, dat zy dat af ende te niete doen realyk ende metter daadt, hen lieden ende elks van hen daar toe gevende volkomen magt, authoriteit, en zonderling bevel, imponerende hier op eenen iegelyken een eeuwig stilzwygen, ende Silentium of iet ter contrarien te doen.

Gedaan in den Hage den zeven en twintigste Juny 1581, voor Meesters Dirk van der Nieuburg ende Gerard van Wyngaarden, Raadsluiden, als Commissarissen ter Audientie van de Rolle gecommitteerdt, t'oorkonde het Zegel van Justitie hier onder aangehangen.

In kennisse van my B. ERNST.

Ende is daar onder aan uithangende 't Zegele van zyne Majesteit in rooden wasse aan dubbele Franchyne staerten.

Uit deeze Documenten, volgens de styl van den Hove in dien tyd, ende daar by gevoegde Bescheiden, waar uit de voldoening van de beloofde koop Penningen ten vollen blykt, ziet men zonneklaar, dat Prins *Willem den 1ste*, deeze Heerlykheden, met den aankleven van dien, in eene zo wettigen Eigendom, zo voor zig zelfs, als voor zyne Erven en Nakomelingen had verkregen; dat niemand in ons Vaderland van zyn eigendom verzekerd kan zyn, zo dezelve in twyffel kan getrokken worden, ten minste zo de volkomen bezitneeming, en eene possessie van anderhalve Eeuw daar op gevolgd is, gelyk wy in dit geval moeten aantonen.

Zo dra deeze wettige verkoping aan de Regenten van *Veere* en *Vlissingen* bekend was geworden, ontstonden 'er wel eenige bedenkingen in de vroedschap wegens eenige verschillen wel eer met de voorige Heeren ontstaan, die weggenomen dienden te worden, voor en aleer men tot de installatie en inhuldiging kon overgaan, waar op eenige Heeren Gecommitteerden, aan zyne Doorluchtigheid na Antwerpen wierd gezonden, om met de Commissarissen van den Prins daar over in onderhandeling te treden, die tot wederzyds genoegen vereffend wierden gelyk blykt uit het navolgende:

EXTRACT, *uit het Policie-Boek, binnen de Stad Vlissingen.* „ luidende:

Policie dag gehouden den 17 January 1582.

Gehoord in 't Collegie van Wet en Raad, 't rapport van den Burgemeester Pieter de Wachter, van zyn gebesoigneerde met den Pensionaris, nopens hun gebesoigneerde met Commissarissen van zyne Excellentie, tot Antwerpen zynde, aangaande de punten, staande in differentie tusschen zyne Excellentie en onzer Stede Vlissingen, is met gemeene stemmen geresolveerdt, dat men zyne Excellentie zal laten gevolgen, alle zulke Gerechtigheden, Præminentien en Prærogativen, Baten en Emolumenten, als de Koninglyke Majesteit, by de gedecreteerde Condities tot Mechelen, in den Jare 1567, en onlangs in 't voorleden Jaar in de Maand van Mey, zyne Excellentie in 's Gravenhage als Kooper onzer Stede Vlissingen belooft en toegezeid is. *Actum ut Supra.*

Waar op de gemelde Prins geen zwarigheid maakte het navol-

volgende, aldus van woord tot woord te bezweren:

WILHELM, by der Gratie Gods, *Prince van Orange, Grave van Nassau, van Catsnellenbogen, van Vianden, van Diest, van Buren, van Leerdam &c. Heere en Baron van Breda, van Diest, van Grimbergen, van Arlay, van Noseroy, van Vlissingen &c. Burg-Grave van Antwerpen en Bezançon, &c.*

Bezweere hier by dezen op 't woord des Heiligen Evangeliums, als Erf-Heere onzer Stede van Vlissingen, ende haaren gevolgen, der Heiliger Gereformeerden Kerken-recht, Weduwen, Wezen, en onnozele miserable persoonen, mitsgaders dezelve onze Steden en Heerlykheid, en alle onze goede Burgers en Inwoonders, onze Onderdanen nu en altyd zynde, voor te staan in alle hunne goede Rechten, die te beschermen en doen beschermen tegens alle onrechten; Confirmeerende, tot goed onderhoud en vordering van Justitie en Policie, alle hunne goede Statuten, Privilegien en Liberteiten, met het goed recht convineerende, die te vermeerderen en niet te verminderen, en alles te doen, dat een goed Erf-Heer schuldig is en behoord te doen.

Zoo moet ons God helpen.

De Eed van de Gemeente, luide:

Wy zweeren myn Heer den *Prins van Orange, Grave van Nassau &c.*, over ons en alle onze Nakomers, als *Heere van Vlissingen* altyd *goede, getrouwe, eendrachtige en onderdanige onderzaten* te zyn, en in zynen nooden en goeden *rechten voor te staan*, met *onze Lyven en Goeden, tot allen tyden, na onzen vermogen, zonder verlaten voor al te doen, dat goede getrouwe, eendrachtige Onderzaten behooren te doen tot onzen Erf-Heer.*

Zoo moet ons God helpen.

De Eed van de Baillu̇w luide:

Ik zweere Baillu̇w te zyn der Stad en Jurisdictie van Vlissingen, alle Ordonnantien en Privilegien en Statuten gemaakt, en als nog te maken, te doen obſerveren; de Overtreders en Transgresseurs derzelver te corrigeren en amanderen, als na Rechte

 be-

behooren zal. Alle boeten en breuken, zo crimineel, als civile, die te myner kennisse komen zullen, met recht en sententie te executeren en doen berechten, van geene zaken te composeren nog distraheren buiten rechten, ofte contrarie den Ordonnantien: Derhalven vermeldende, ende geinteresseerde alvooren gecontenteert ende vereenigd zynde, alle drie ordinaire Recht dagen ter weeke, Dingsdags, Woensdags en Vrydags, voor partyen, en Saturdags den Heere by my te doen bewaren, ende ter Vierschare te compareeren; alle Sententien Interlocutoire ofte Difinitive ter executie te stellen, op dat daar by partyen geen verachtering en lyde: Geen partyen ofte zaaken aangaande de boeten ofte breuken tegens Recht te consulteren, instrueren ofte doen bedingen, secretelyk nog in het openbaar, alle suspecte Huizen ofte Herbergen, by my, ofte mynen Stadhouder alle avonden na der Wagt te visiteeren, tot bewaarnisse van den goedè Policie derzelver Stede. Ende dat op zulken profyten ende nutschappen, als hem den Heere zal gelieven toe te leggen, ende voorts te doen zulks als een goed en getrouw Bailluw schuldig is en behoord te doen.

Zoo moet ons God helpen.

De Eed van de Burgemeesters, luide:

Dat zweeren wy Burgemeesters te wezen deezer Stede van Vlissingen, de Heilige Christelyke, en na Gods woord, Gereformeerde Religie, mitsgaders de Exercitie van dien, voor te staan; en niet toe te laten, dat die in eeniger maniere verhinderd ofte verturbeerd werde, ofte dat iemant ter cause van dezelve Religie in zyn conscientie onderzogt werde. *Onzen genadigsten Heer zyn Recht te bewaren, getrouw en gehoorzaam te zyn*; de gemeene zaake tot wederstand van den algemenen Vaderlands vryheid te vorderen en te avanceeren na ons vermogen, alle aanslagen en listige Practyken des Vyands, die tot onzer kennisse komen, te openbaren en ontdekken: *Der Stede van Vlissingen haar recht wel te houden*, Weduwen en Wezen, en innocente miserable Persoonen te beschutten van onrecht, alle partyen, zo wel van buiten als van binnen: Ende den Heere van alle boeten en breuken,

elks

elks in het zyne te adminiſtreren altyds tot allen Dingsdagen en Vrydagen den partyen, en Saturdags den Heere, goed kort Recht ende Juſtitie; en ten zelven Rechtdage altyd te komen daarom ter Kamere, zonder vermaan, ten negen Uuren op 't Glas, mitsgaders ook des Woensdags, een overnachtſche Wete hebbende, ten dede ons wettig onſchuld. Alle Keuren, Verboden, Handveſten, Rechten, Privilegien ende goede Conſtumen te onderhouden, te vermeerderen en niet te verminderen, en daar na Recht een iegelyk te adminiſtreren, rechte Vonniſſen te wyzen, rechte kenniſſe te dragen, rechtvaardige Zegelingen te doen, alle Heimelykheid ende Secreten van *Zyne Hoogheid*, ende van dezen Kamere te heelen ende heimelyk te houden onder ons, en niemant wie hy zy, te openbaren; Recht, Wet ende Juſtitie te doen, ende te adminiſtreren eenen iegelyk, wanneer wy des vermaand zullen worden, van den Bailluw, ofte Rechten maander, alle der Steden goeden Inkomſten ende Domeinen getrouwelyk te helpen adminiſtreeren, mitsgaders daar van te doen houden goede rekeningen, bewys en reliqua, na ons beſte vermogen: *Dat en zullen wy niet laten, om lief, om leed, om gunſte ofte om geenderhande zaken, hoe men die noemen mag, ofte wezen mogen.*

Alzoo moet ons den Almachtigen God helpen.

De Eed van de Schepenen, luide:

Dat zweeren wy Schepenen te weezen dezer Stede van Vliſſingen, de Heilige Chriſtelyke en na Gods woord Gereformeerde Religie, mitsgaders de exercitie van dien voor te ſtaan, en niet toe te laten dat die in eeniger manieren verhinderd ofte geturbeerd worde, ofte dat iemant ter cauſe van de voorſz. Religie in zyn Conſcientie onderzogt worde. *Onzen genadigſten Heer zyn Recht te bewaren, getrouw ende gehoorzaam te zyn*; de gemeene zaake tot wederſtand van den algemeenen Vyand te vorderen en avanceren na ons vermogen, alle aanſlagen ende liſtige practyken des Vyands, die t'onzer kenniſſe komen zullen, te openbaren en ontdekken: *der Stede van Vliſſingen* haar recht wel te houden, Weduwen en Wezen te beſchutten van onrecht, Keuren, Rechten, Handveſten en Privilegien en goede Coſtumen te on-

onderhouden, te vermeerderen en niet te verminderen, rechte Vonnissen te wyzen, rechte kennisse te dragen, rechtvaardige Zegelingen te doen, alle heimelykheid en Secreten van *Zyne Hoogheid*, der Steden van Vlissingen, ofte de Rechten derzelver aangaande, te heelen ende heimelyk te houden onder ons, en niemant wie hy zy, te openbaren, Recht, Wet en Justicie te doen, ende te administreren; eenen iegelyken, wanneer wy des vermaand zullen worden van den Bailluw van Vlissingen, ofte van onzen Rechten-maander, na besten weeten, *dat en zullen wy niet nalaten, om lief, om leed, om geld, om gunste, ofte om eenigerbande zaaken, hoe men die noemen mag, ofte wezen mogen.*

Alzoo moet ons God den Almachtigen helpen.

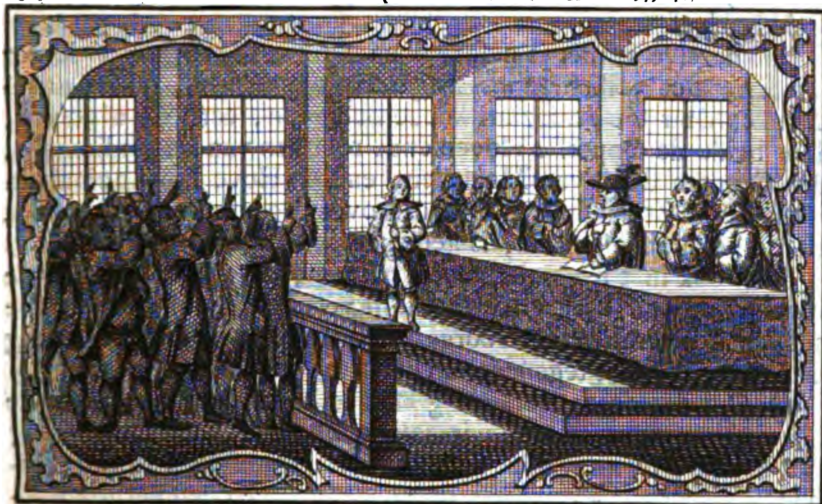
De Eed van de Poorters, luide:

Dat zweere ik, een goed en getrouw Poorter te zyn dezer Steede van Vlissingen: Ik beloove ende zweere myn zelven niet te behelpen met andere Poorteryen, zo lange ik Poorter van Vlissingen ben: *Ik beloove ende zweere myn genadigste Heeren Recht te blyven onderhouden ende te bewaren*, der Stede te bate te komen na myn vermogen, met myn lyve en goede, indien 't nood zy, deeze Poorterien te houden ten minste Jaar en dag, en voorts al te doene, dat een goed Poorter schuldig is te doene, byzonder wanneer ik daar toe vermaand zal zyn, by de Heeren of Burgemeesters, of Schepenen, of van den geenen die magt heeft.

Zoo waarlyk moet hun God Almachtig helpen.

Gelyk dit alles van woord tot woord, in de Origineelen gevonden word, zonder dat het noodig zal zyn, om herhalingen te vermyden, die van *Ter Veere*, hier mede over een stemmende, daar by te voegen; dog de ongehoorde gevolgen hebben ons de voltrekking daar van in Prent doen vertoonen.

Hier

Hier ziet men de Vierschaar van Vlissingen van onderen in 't Stads-Huis ter rechter hand inkomende, staande een langen Tafel met een Tapyt, op een Soldering, twee Schreden hoog, zynde met een hek van de voorgrond afgesloten. In 't midden agter de Tafel staat Prins Willem den Iste, aan zyn Rechter hand de Burgemeesteren, aan zyn Linker hand de Schepenen, voor de Tafel den Bailluw, en voor het Hek de Gemeente, alle over eind staande, bloods hoofds, met opgestokene Vingers den Eed doende. 1581.

Dewyl dit alles nu den wettigen Eigenaar van die Heerlykheden, in het behouden van zyn Recht niets heeft konnen baaten, zo moeten wy, in hoedanigheid van Rechtsgleerd en Staatkundig Schryver na de reeden daar van onderzoek doen.

Dat nu deeze Koop en verkoop is geschied om goede en rechtvaardige redenen, tot betaling van deugdelyke en wettige schulden, waar aan op geen andere manier was te geraken, dewyl den Erfgenaam, en de Executeurs der Boedel van den meergemelden Heer, *Maximiliaan van Bourgoigne*, in den Jaare 1564, dezelve hadden geabandonneert en verlaten, en dat de Koning van

R Span-

Spanjen, om de ontstane onrusten, in de beloofde betaling gebrekkig bleef.

Dat dezelve verder is geschied na *Order* ende *Costumen* deezer Landen, met volkomen *accomplissement van Justitie*, en na dat al het geen daar toe eenigzints konde behooren, eerst en alvorens, door beide de Opperste Hoven ende ressorten van de Judicature, den Grooten Raad van Mechelen, en den Hove Provinciaal van Holland en Zeeland, rypelyk was overwogen en gedecreteerd, en de penningen betaald, is gebleken.

Staat ook in 't byzonder aan te merken, dat door deeze laatste verkopinge van 1581 niemant wierd verongelykt; schoon eenige hebben gemeend dat de voorgaande verkopingen zulks onwettig maakten; dog het tegendeel blykt;

1) Om dat deeze verkoping niet in 't geheim, Simulaat ofte Clandestin, maar opentlyk is geschied. 2) Om dat de Koning van Spanje, by overlatinge van den Heere *van Auxi*, of by naastinge Kooper gebleven zynde, zo wel als *Auxi* den eersten Kooper, verplicht was, de Kooppenningen te voldoen, of by gebreken van dien, even als een byzonder Persoon verplicht was de penaliteiten, by de Conditien van verkoop vastgesteld te ondergaan; inhoudende: *Dat, in cas van wanbetaling, deeze goederen, ten kosten en schade van den manquerenden Kooper, andermaal met een Kerk gebod, wederom zouden worden verkogt*; of heeft die Koning by *vernaasting* deeze goederen overgenomen, dan zeggen onze wetten; dat zodanig een *Vernaaster* vooral niet kan worden toegelaten tot den eigendom der *genaaste Goederen*, dan na alvorens te voldoen aan de geeischte Conditien. 3) Dat de verkoop van *Ter Veer* aan *Jacob van Campen*, en van Vlissingen aan *Jacob Bouwensz*, geen hinder aan deeze laatste verkoop kon toebrengen (gelyk eenige Rechtsgeleerden van advys zyn geweest) daar omtrent staat tot nader opheldering, aan te merken:

Hier vooren is gezegd, dat na het overlyden van *Maximiliaan van Bourgoigne*, het Marquisaat, ter voldoening van de Schulden en Renten, daar op geaffecteerd door de gemeene Crediteuren, voor den Grooten Raad van Mechelen is uitgewonnen en gedecreteerd: Ook is gezegt, dat de Koning van Spanje, wegens het betalen van de Kooppenningen in gebreke bleef, zo dat eenige Crediteuren tien en meer Jaren Renten ten agteren waren ge-

geraakt, waarom dezelve Crediteuren, ter voldoening van de Hoofdsomme en verschene Renten, zig hebben vervoegd by den Hove Provinciaal, om te hebben de executie, en het effect van de Sententien, die ten hunnen voordeele, zo lange te vooren, door den Grooten Raad was geslagen, en waar op de bewuste Decretering bereids was gevolgdt.

Ten bewys daar van blykt, uit de aangehaalde Documenten: Dat *Frans van Couwenhoven*, als Procureur van den Voogden van de *Weeskinderen van wylen Wouter Block*, woonende te *Ter Veere*, voor den Hove van Holland en Zeeland gedagvaard heeft, den *Procureur Generaal*, de *Rekenmeester van Holland*, en den Rentmeester *Jacobus Campen*, als representeerende de Koning van Spanjen, concluderende tot betalinge en by Provisie tot namptissement van de Renten en verlopen Interessen op de Stad van *Ter Veere* gevestigd, of by foute van voldoeninge, de Stad executabel.

Dat, ten dage dienende, *Gerret van Corsbergen*, als Procureur van de Gedaagdens, is gecompareert, en niet anders heeft weeten te zeggen dan, *dat 'er geen geld in de beurse was*, verzoekende uitstel van veertien dagen, en dat daar op by den Hove de *Constitutie Brieven* zyn erkend en namptissement verleend, den 22 Juny 1580, te purgeren binnen drie weken.

By manquement van voldoening aan dit appointement zyn de Executorien daar opgeslagen den 20 Augustus van dat Jaar, uit krachte van welke de Deurwaarder, de Executie op *Ter Veere*, heeft begonnen te drossseren 6 September 1580, en met de gewoonlyke solemniteiten gecontinueert tot den 22ste October, als wanneer zo verre was geprocedeert, dat ten zelve dage, de Provisionele verkopinge aan *J. Campen* is geschied.

Al het zelve is ook gepractiseert ten reguarde van *Vlissingen*, onder anderen ten verzoeke van *Geleyn Bouwensen*, als Man en Voogd van zyn Vrouw, en als Voogd van de *Weesen van Lieven Bouwensen*, woonende te Vlissingen; beginnende de executie mede op den 6 September, en eindigende, voor zo verre, by provisionele Verkopinge aan den Burgemeester *Bouwensen*, den 18 October van dat Jaar.

Die nu geen volkomen kennis hebben, hoe men onroerende Goederen by *Executie* kan en moet verkopen, worden gewezen naar de Instructie en manier van Procedeeren voor den *Ho-*

ve van Holland Zeeland en Westvriesland, geordonneert by Keizer Karel 1531, alwaar men van Art. 179 tot 193 incluis, een accuraat Formulier vind, hoe men zig in deezen moet gedragen, en gelyk het zelve by deeze verkopingen, met de uiterste naauwkeurigheid, (volgens de verbalen) is nagekomen; en dan blykt, dat deeze voor verhaalde verkopingen van 1580, geen het allerminste recht van eigendom hebben konnen geeven aan de Koopers *Campen* en *Bouwensz*, ena.

Dewyl dezelve van die natuur zyn volgens haar Conditien, dat die door den Hove, by het aftrekken der zegele van Decrete, eerst en alvoren moeten werden geperfectioneerd; zynde tot zo lange ieder een, die eenig recht ofte actie op de geexecuteerde Goederen zouden vermeinen te hebben, gepermitteerd, tegens zodanigen koop te komen in oppositie: Zoo als het ook ieder een (zelfs buiten interest zynde) vry staat, tot zo lange zulken provisionelen Koop te mogen verhoogen met zodanige somme als het ieder een behaagd, blyvende den laatsten Verhooger, by het aftrekken der zegelen van de voorzeide Brieven van Decrete, eerst met ter daad Kooper; en wel met zulken effecte, dat aan hem den eigendom en het recht over de verkogte Goederen word gedecreteerdt.

Alle het welke, in dit geval, zeer ordentelyk is naargekomen; want de *Crediteuren*, en die vermeinde eenig recht of actie te hebben, zyn ten dage van de respective provisionele verkoping, den 18 en 22 October door den Deurwaarder in oppositie ontfangen.

Aan hen, beneffens aan de *Koopers* is, ter interpositie van den Decrete, by citatie dag beteekend tegens 21 November, volgende de aangehaalde Verbalen.

Daar op is ieder in zyn aanbrengen en Defensie gehoord, en na order en styl voort geprocedeert tot 13 Maart daar aan volgende; als toen zyn de *Non-comparanten*, by Appointement van den Hove, verklaart van derzelver pretensie vervallen, en van het geverbaliseerde Acten gemaakt, en gevoegd by den Decrete, op dat, in het visiteren van dien, daar op zodanig reguard zoude worden genomen als het behoorde.

Waar na, op den 12 Mey in order gevolgd is, de *Sententie van Interpositie*; in allen deelen applicabel, en ook mentie makende, van alle deeze voorgaande Proceduren: En eindelyk ook de finale

le en effectuele verkopinge aan den Heere Prince *Willem den Isten* Hoogloffelyker memorie, op den 27 en 29 Juny.

Zonder dat in alle deeze Proceduren en tusschen tyd, van de voorgaande Provisionele Koopers iet het allerminste word gewaagd tot een onwedersprekelyk bewys, dat die Provisioneele Koopers *J. Campen* en *J. Bouwens*, en hunne *Mandanten*, zig van hunnen Provisionelen Koop, met voorbedagten rede, en opgezetten wille hebben laten versteken, daar van ook, naar rechten, in der Eeuwigheid versteken moeten blyven.

Welke wil en intentie nog des te nadrukkelyker blykt doordien de Regenten van de beide Steden, beneffens de gemeene Ingezetenen, (waar onder die provisionele Koopers waren) deeze koop by hunne Resolutien en hun gedrag goedgekeurd, aangenomen en bevestigd hebben; en, uit dien hoofde, Prins *Willem den Iste*, op 8 Augustus daar aan volgende en naderhand zyn *Successeurs* respectivelyk, als wettige *Erfheeren* hulde gedaan en trouwe gezwooren hebben, volgens de gedane Eeden.

Na dat Prins *Willem den Iste*, in manieren voorschreven, wettigen Eigenaar en Possesseur van het *Marquisaat*, 1583 zo deerlyk binnen Delft vermoord en zynen tweeden Zoon, Prins *Maurits*, hem in de possessie van het Marquisaat gevolgd was; die 1625, zonder wettelyke Kinderen dit Marquisaat by Uiterste wille heeft gemaakt aan zynen Broeder, Prins *Frederik Hendrik*, die het zelve wederom nagelaten heeft, aan Prins *Willem den IIde*, van wien het 1650, op zynen Zoon, Prins *Willem den IIIde*, naderhand Koning van Groot-Brittannien is gekomen; die eindelyk dit *Marquisaat*, by zyne dispositie van Uiterste wille van 8 October 1695, met en beneffens zyne Majesteits andere goederen heeft overgedragen, aan zyne Hoogheid, den Heere *Johan Willem Friso*, Prince van Orange en Nassau, en by gevolg, na de dood van zyne Majesteit, de eenige en in allen deele wettige, *Marquis van Veere en Vlissingen*.

Waar mede nu aangetoond zynde, den oorspronk van de beide Steden: Dat dezelve van hare eerste beginzelen, tot nu toe, behoord en gestaan hebben onder byzondere Heeren: En hoe die zyn verheven tot Marquisen, en de Steden tot een Marquisaat; zo blykt ook met eenen, uit de Brieven van *Creatie* en *Exercitie*, (*Te vinden by Boxhorn* II. D. *van Pag.* 508 *tot* 512) het denumbre-

brement waarin het gedagte Marquisaat bestaat, naamlyk:

De Stad van *Ter Veere*, met het Kasteel van *Sandenburg*, 300 gemeten Lands, zynde de Vryheid van dezelver Stad: Het Dorp de *Polder*, met de Landen, Schorren en Gorsen daar aan gelegen; *Schorre*, strekkende na de kant van Arnemuyden, dependerende van de Stad Ter Veere: De *Steden*, *Landen*, en *Heerlykheden van Vlissingen*, *West-Cappele* en *Domburg*, met het geen daar af en aan behoord: Het Huis en Leen van *Popkensburg*; en het Leen van *Duynbeke* te samen gelegen in den Eilande van *Walcheren*, Land en Graafschap van *Zeeland*, en zyn alle deeze stukken, *Goede en onsterffelyke Lenen*, te houden van het *Graafschap van Hollandt*.

Daar aan zyn nog geannexeert alle de Ambagten, die *Maximiliaan van Bourgoigne*, toen ter tyd binnen Walcheren, als *kwade Lenen* heeft bezeten; naamlyk: Het Ambagt van *Zandyk*, *Serooskerke*, *Clewaardskerke*, *Koudekerke*, *Biggenkerke*, *Briggenboeke*, *Hoogelande*, *Willinckwerve*, en *Willinckwerve* in de Zuidwateringe, *St. Janskerk*, *Serpoppenkerke*, *Westcapel* buiten en *Wetkinsdorp*, *oud-Vlissingen* en *Welsingen*.

Dog naderhand zyn de Steden *West-Capelle* en *Domburg*, het Huis van *Popkensburg*, het Leen van *Duynbeke*, met nog eenige stukken *Lands*, *Tienden* en *Dyckettingen* omtrent de Polder gelegen, by verscheide Voorvallen, daar van afgescheurdt. Ook is 'er daarna, tusschen de drie *Hoofdsteden van Walcheren*, *Middelburg*, *Vlissingen* en *Ter Veere*, twist ontstaan over de Dorpen en Heerlykheden in het Eiland, en voor een gedeelte hier te vooren, aan het gedagte Marquisaat gehegt, zo is by Prins Maurits, (aan wiens uitspraak en decisie dit different was verbleven,) deeze verdeling daar van gemaakt te weeten:

Middelburg; Bredamme, Bottinge, Hogelande, Poppendamme, Grypskerke, Kerkwerve, St. Laurens, St. Mariekerk, St. Meliskerke, Serpoppenkerke, Hayman, Nieuwkerke, Mortier of Armur.

Vlissingen; Rutthem, Welsinge, Westersouburg, Oostersouburg, Coudekerke, Begenkerke, Crommenhoeke, Zoutelande, St. Jans Kerken, Serbondynskerke, de Confiscatie onder West-Capelle.

Veere; Sandyk, Cleeuwerskerke, Onze Vrouwen-Polder, Gapyn-

pynge, Schellacht, Serooskerke, Oost-Capelle, St. Achtekerke, de Confiscatie onder Domburg.

Dienvolgens hebben de gemelde drie Steden, van toen af tot nu toe, altyd geexerceerd, de Judicature en hooge Jurisdictie, over deeze haar toegedeelde Dorpen en Heerlykheden.

Overgaande tot het tweede punt.

By het voorige is reets aangetoond, dat zyn Hoogheid, Prins *Johan Willem Friso* van Orange en Nassau, na de dood van Willem den IIIde, volgens deszelfs Testament, was geworden, de eenige en wettige *Marquis van Veere* en *Vlissingen*; dog dit Testament wierd door de Koning van Pruissen gecontesteerd, menende dat dit Marquisaat hem toebehoorde. Deeze Koning was het alleen die pretentie maakte op dit Marquisaat; want de Prince van *Nassau-Siegen* eischte geen andere Goederen als die gekomen zyn van den Prince *Philips Willem*, oudsten Zoon van Prins Willem den Iste; ende Graaf *van Solre*, geen andere, als die van Vrouw *Anna van Egmond*, Gravinne van Buren, de eerste Vrouw van Prins Willem.

Wat nu de pretensie van den Koning van Pruissen aangaat, die alhier onderzogt moet worden: Het blykt uit zeekere *Summiere Informatien*, met den druk gemeen gemaakt, dat die Koning, in effect, in den boedel van Willem den IIIde pretendeerde, alle de Goederen, geene uitgezonderd, die ten tyd van de dood van Prins *Fredrik Hendrik* in den Huize *Nassau Oranje* zyn geweest.

Deeze pretensie sustineerde de Koning gefundeerd te wezen op de Testamenten van den Prince *René de Nassau Chalon Orange*; van Vrouw *Anna van Egmond*, Gravinne van Buren; van Prins *Willem den Iste*, en van Prins *Fredrik Hendrik*. Mitsgaders de respective *Octroyen* tot bevestiging van dezelve Testamente successivelyk verkregen, sustinerende, dat by alle dezelve vastgesteld is, een *Eeuwigdurend Fideicommis*, steunende op het Recht van Eerstgeboorte, en in faveur van de Vrouwen, by gebrek van Mans.

Volgens dit gesustineerde meende men te moeten volgen: Dat het Marquisaat van *Veere en Vlissingen*, geweest zynde onder de Goederen van den Huize van *Nassau-Orange*, ten tyde van het afsterven van Prins *Frederik Hendrik*, deeze generale dispositie en verband van *Fideicommis* mede subjet was, en, by gebrek

van

van wettige Descendenten, uit Koning *Willem den IIIde*, als nu gedevolveert op den Koning van Pruissen, gesprooten van *Louise van Nassau*, de Oudste Dogter en *Vrouws-böir* van den Huize van *Nassau-Orange*, voortgekomen van Prins *Frederik Hendrik*.

Tot destructie van deeze sustenu en pretensien met relatie tot het *Marquisaat van Veere en Vlissingen* in 't byzonder, staat peremptoir aan te merken: Dat de Koning van Pruissen, onder ootmoedige correctie, met geen reden of fundament kon sustineeren, dat dit *Marquisaat* begrepen was onder de Goederen van het *perpetueel Fideicommis*, na de meening van zyne Majesteit, by de gezegde Testamenten vastgesteld.

1) Eerst niet by het Testament van Prins *René de Chalon*: Om dat het zelve gemaakt zynde in den Jare 1544, en den Testateur kort daar aan komende te overlyden, nooit Eigenaar van dit *Marquisaat* is geweest, alzo het zelve eerst, lang daarna, en wel in den Jare 1581, door Prins *Willem den Iste* is verkregen.

2) Ook niet by het Testament van Vrouw *Anna van Egmond*, dewyl dezelve al mede lang te vooren was overleden, en van geene andere Goederen by het Testament van den Jare 1544 heeft gedisponeerd, als die zy zelfs uit haar eigen hoofde bezat en aan haren Gemaal, Prins *Willem den Iste*, ten huwelyk had aangebragt waar onder ook gantsch niet begreepen konnen zyn, die lang na haar dood eerst zyn aangekogt.

3) Dezelve sustenue kan ook niet gefundeert worden op de beide Testamenten van Prins *Willem den Iste*, van 11 Augustus 1544 en 16 Augustus 1557, (by deeze *Summiere* gedrukte *Informatien* bygebragt) aangezien (boven en behalve dat deeze Testamenten nooit zyn geperfectioneerd ofte gesolemniseert) zelfs als toen het *Marquisaat*, nog niet was in de magt van den Testateur. En dat het zelve, (al waren deeze twee Testamenten volmaakt,) niet bevat heeft konnen worden, onder deeze generale Clausule: *dat den Testateur de magt gehad, en ook effectivelyk gedisponeerd heeft zo wel van zyne toekomende als reets presente goederen* blykt, zonder tegenspraak: Om dat Prins *Willem den Iste*, tredende ten tweedemaal in Huwelyk met Vrouw *Anna van Saxen* vooraf, by Huwelyksche Voorwaarde, gepasseert binnen Gouda, 2 Juny 1561, zig heeft verbonden, aan den Zoon, die uit dat Huwelyk zou worden verwekt, te geeven de Tytel en Staat van *Markgraaf*, met over gif-

te

ten van *Heerlykheden*, *Landen* en *Luyden*, jaarlyks aan Renten en 1581.
Inkomen bedragenden, 60 of 70,000 Ponden Artois.

Gelyk dit Consteerd, uit het bygevoegde.

EXTRACT *van het Huwelyks Contract tusschen den Prins van Oranje, en Vrouwe Anna van Saxen van* 10 *Juny* 1561.

„ In den Naam van de Heilige Drieëenheid, Amen, enz.

„ En ingevalle ik, door de Genade Gods, by onze gezegde „ aanstaande Gemalinne, een *Wettige Zoon* verwekte, zo willen „ en bevelen wy, dat zodanigen Zoon, met onzer Raaden over- „ leg, of van den Hertog van Saxen, *zal voorzien en bezorgd* „ *worden den Staat van Marquis*, met overlevering van Landen „ en Onderdanen, als naamlyk het Graafschap van Viande, „ met andere daar by gevoegde Heerlykheden, op dat de ge- „ zegde Staten van den Marquis, zouden hebben een Jaarlyk- „ sche Renten of Inkomst van zestig of zeventig Duizend Flo- „ rynen. &c.

Dat, ter voldoening en præstatie deezer belofte, by de voorsz. Huwelyksche Voorwaarden gedaan, zodanigen *Marquisaat* onder de Goederen van Prins Willem den Iste voor den Koop van de Steden *Veere* en *Vlissingen* niet was te vinden; en derhalven, dat deeze koop is geschied, met intentie, van de gemelde Huwelyksche Voorwaarde te vervullen, kan men besluiten, door dien zyne Doorluchtigheid, daar na, met zyn eigen hand heeft opgesteld zeeker ontwerp van Uiterste wille en verdeeling zyner Goederen, dog door zyn schielyk en violente dood al mede onvolmaakt gebleven; waar by die Prins dit *Markgraafschap* toeeigend aan zyn tweeden Zoon Prins *Maurits*, verwekt by Vrouw *Anna van Saxen*. Immers zo is het buiten alle tegenspraak, dat Prins *Maurits*, na de dood van zyn Vader, dit *Marquisaat*, ook op dien grond en om deeze redenen heeft aangevaard, het zelve niet alleen aanmerkende, als *Erffenisse*, maar ook ten deelen als *Schuldt*, aan hem uit den boedel van zyn Heer Vader onbetwistbaar competerende: dat ook van die kracht en uitwerking is geweest, dat Prins *Maurits*, hangende de differenten en disputen, tusschen de drie Princen Gebroeders over andere Goederen, door hunnen Vader nagelaten, nogtans zonder contradictie of oppositie van iemant, den 20ste November 1588, tot *Marquis van Veere en Vlissingen* is aan-

genomen, erkend en gehuldigd: Het geen naderhand, door de solemnelen Partage van 27 Juny 1609, bevestigd en erkend is by zyne Broeders, dat hy dit Marquisaat bezat, volgens voorwaarde van zyne Moeder en intentie van zynen Vader.

Gelyk zulks ten vollen consteerd uit het navolgende

DECLARATOIR *van den Heere Prince Maurits, voor het aanvaarden van het Marquisaat.*

„ Zyne Excellentie verstaat het *Markgraafschap* van Ter Vee-
„ re, met zyn toebehoren *te ontfangen*, en de *possessie* daar van
„ aan te neemen, mits dat aan een iegelyk kennelyk en notoir is
„ zo wel volgens de geschreven als geconstitueerde Rechten
„ van den Lande, datter in de Nederlanden niemant meer is ge-
„ qualificeerd, om het voorsz. Markgraafschap en zyn toebeho-
„ rende Leden te ontfangen en de posséderen, als zyne Excellen-
„ tie; en dat, behalven dien, by *Contract van Huwelyk*, tusschen
„ zyne Vorstelyke Genade en myne Genade, Vrouwe Anna,
„ Hertoginne van Saxen Ryns Excellentie, Heer Vader en Vrouw
„ Moeder, hooglosfelyker gedagtenisse, den 2 Juny 1561, bin-
„ nen de Stad Tergouw gemaakt, *den Zoone, die uit dit Huwelyk*
„ *zoude werden geprocreerd*, beloofd en toegezegd is, den *Tytel*
„ en *Staat van Markgraafschap*, met leveringe van Heerlykheden,
„ Landen en luiden, jaarlyks aan Renten en Inkomen, uitbren-
„ gende zestig of zeventig duizend guldens s'Jaars, en dat 'er
„ by zyn Vorstelyke Genade, *geen ander*, als het voorsz. *Mark-*
„ *graafschap* is agtergelaten, die ook de belofte en obligatien, by
„ de voorsz. Huwelyks Voorwaarden gedaan, willende preste-
„ ren en voldoen, zo verre het den Almagtigen beliefd had zyn
„ Persoon te sparen, tot dat zyne Vorsteyke genade, zyne voor-
„ genomen Uiterste wille tot behoorlyke perfectie had mogen
„ brengen, *partagien van zyne Heerlykheden* met zyne eige hand
„ geschreven, en andere projecten van de voorsz. dispositie ge-
„ maakt, onder de Magistraat van Delft berustende, over alles
„ wat *Zyne Excellentie*, in 't voorsz. Markgraafschap van Ter
„ Veere, *zig heeft toegeeigend.*

„ Aldus gedaan by zyne Excellentie, onder zyn naam en Ca-
„ chet. Te Middelburg de negentiende dag van November 1581."

(was getekend) *Maurice de Nassau.*

[On-

[Onder het Originele Instrument staat]

„ gezien by Baillaw, Burgemeesters, Schepenen en Raad,
„ mitsgaders de Deekens en Overdekens van de drie Schutterye
„ der Stede van Ter Veere, de Acte van zyne Excellentie van
„ dato den negentienden dag van November 1588, daar by ge-
„ expresseerd en verklaard word, op wat Tytel en uit wat kragt
„ zyn Excellentie verstaat, het Marquisaatschap van Ter Veere
„ met zyn toebehoren, te ontfangen; verklarende dat zy, op
„ den inhoud van dezelve Acte wel rypelyk gelet, en daar over
„ contentement en de satisfactie genomen hebbende, mits dezen
„ te vreden zyn, zyn Excellentie voornoemd, als Marquis der
„ voorsz. Stede van Ter Veere te accepteren en in te huldigen,
„ met de solemniteiten daar toe van ouds gewoon, in een vaste
„ hoope en vertrouwen, dat zyne Excellentie hen lieden zal toe-
„ staan en accordeeren, de Punten en Artykelen, vervat in de
„ Remonstrantie by hen, op deeze huldiging geexhibeert en oot-
„ moedelyk verzogt.

„ Actum binnen der Stede van Ter Veere, op den negentien-
„ den November 1588.

„ My tegenwoordig.

(was getekend) *P. de Vos.*

Hier by was nog gevoegd het navolgende

EXTRACT *uit de Partage, tusschen de drie Prinsen, Philips Willem, Maurits en Frederik Hendrik.*

„ En wat den gemelden Prins *Maurits* aan belangd, die zal
„ ter zake van de Rechten by hem gepretendeert, voor zyne
„ Partâge hebben, de Landen en Heerlykheden die hier navol-
„ gen met de Goederen, Rechten, Tytels en Actien, die daar
„ van dependeren; naamlyk *het Marquisaat van Veere en Vlissingen*
„ *met de Heerlykheden van Domburg, nessens de andere Goederen,* die
„ in het Eiland van Walcheren gelegen zyn, zodanig als hy die
„ altans bezit enz.

„ De gemelde Heeren Broeders zullen de Rechten, Goederen,
„ Landen en Heerlykheden, in hare Partagie gevallen, als haar
„ eigen bezitten, daar van in alle vryheid konnen disponeren en
„ ordonneeren, zodanig als haar goeddunken zal; en indien zy
„ eenige Actien, d'een tegen den ander, zo wegens de Vader-

 lyke

„ lyke als Moederlyke goederen zouden mogen hebben, of om „ eenige andere oorzake, hoedanig die ook zouden mogen wezen, „ dezelve zullen door deeze tegenwoordige Partage vernietigd en „ gedooft blyven, &c.

„ Belovende de gemelde Heeren Broeders, op hare trouwe „ en de eere, den inhoud van het tegenwoordig Contract on„verbrekelyk te zullen onderhouden en agtervolgen en zonder „ in eenigerly wyze, hoedanig die ook zy, in malkanders Goed „ en partage te treden, nog zig eenig gezag op de Rechten en „ preëminentien, die daar van dependeren, toe te eigenen, ten „ effecte van 't welke, en tot vervulling van alle 't geene voor„schreven staan, zo verbinden zy respectivelyk gezamentlyk, „ en elk zyne Goederen, &c.

Prins *Maurits* disponerende van alle zyne Goederen, onder anderen ook van dit *Marquisaat*, en heeft dezelve gemaakt aan zynen Broeder *Frederik Hendrik*, en zyne wettelyke *Mannelyke Nakomelingen*, onder deeze voorwaarde en uitgedrukte Conditie: dat, *zo de Mannelyke Linie van Prins Frederik Hendrik mogt komen te deficieren*, ('t geen by het overlyden van Koning Willem de IIIde, is geschied) *alle de Goederen van hem* (Prins Maurits) *moeten overgaan aan zyn Neef*, Ernst Casimir, *Grave van Nassau &c.*, *en wettige mannelyke Descenten*, willende en ordonnerende dat de voorsz. onze onroerende Goederen; item Renten en Actien; *tot Conservatie van den Naam en de Stammen van Nassau*, zullen erven en succederen, zo by institutie als substitutie, op den oudsten van Linie tot Linie en van Graad tot Graad, en dat by representatie, waar van na de dood van Koning Willem de IIIde, niemant meer overig en in 't leeven was dan zyne Hoogheid den Heere Prince *Johan Willem Friso*, zo dat die, ontwyffelbaar was en moest zyn, *Marquis van Veere en Vlissingen*, waarom alle verdere uitvluchten van zelve vervallen waar mede wy ons hier niet ophouden.

Wat aangaat het voorgeven, dat het Marquisaat, zonder bewilliging van den Leen-heer, by Uiterste wille niet konde vermaakt word, word weggenomen, door het volgende

Octroy, *van de Heeren Staten van Zeeland, voor zyn Majesteit van Groot-Brittannie, Willem de III, glorieuser Memorie, om te mogen disponeren, zo dik-*

wils als het hem believen zal, van alle zyne Goederen, roerende en onroerende, zowel Lenen als andere, van wat natuur ofte qualiteit die wezen mogen, reets hebbende of nog verkrygende, gelegen binnen den Lande van Zeeland, gehouden van de Graaffelykheid van Zeeland, ofte den Vasallen derzelven &c., in dato den 17 September 1676.

De Staten van den Lande en Graaffelykheid van Zeeland, allen den geenen, die deeze tegenwoordige zullen zien, ofte hooren leezen, saluit.

Doen te weeten: Dat wy op het Vertoog ende Verzoek aan Ons gedaan, uit den naam ende van wegen den Doorluchtigen Hoog-geboren Vorst en Heere Willem Hendrik, Prince van Oranje, &c. &c. &c. Erf-Stadhouder Gouverneur ende Capitein, Admiraal, Generaal &c. &c. &c. aan zyne Hoogheid vergunt, geconsenteert ende geoctroyeert hebben, gunnen consenteren ende octroyeren by dezen Onzen Brieven, dat hy zal mogen disponeren, testeren en ordonneren, zo dikwils en meenigmaal als het hem believen zal, van alle zyne Goederen, roerende en onroerende, zo wel *Leenen*, als eigene ende andere Goederen, *hoedanig en van wat natuur of qualiteit die zyn of te wezen mogen*, die hy nu ter tyd heeft, ende gebruikt van zyn eigen patrimonie, ende van de geene die hy verkregen heeft, of te namaals verkrygen zal mogen, by Koop, Versterffenisse, Successie ofte anderſints, gelegen binnen den Lande van Zeeland, gehouden van de Graaffelykheid van Zeeland, ofte den Vasallen derzelve het zy by forme van Testamente ende Uiterste wille, Codicille, voor Notaris en Getuigen, Mannen van Leene ofte Wetten ende Rechteren, daar onder dezelve *Leenen* ofte Goederen gelegen zyn of te wezen zullen, als elders, ende anders tot zyne gelieven, ten profyte van zyne Kinderen, indien hy eenige heeft, Vrienden en Magen, ofte andere Vreemden, dien, het hem gelieven ende goeddunken zal; de voorsz. Leenen en Goederen derzelven zyne Kinderen ofte andere personen te geeven, transporteren, ofte laten in het geheel ofte deel, ofte daar op affigneren Renten, erffelyk ofte ten lyve, ofte daar op iement tocht bewyzen tot zyne discrete ende goede geliefte.

Oirloven, consenterende, ende octroyerende voorts den hooggedagten Heere Prince, dat hy zo in de Justitie, als Legaten ende andere makingen ofte assignatie van Lyftochte, ook Renten en Pensioenen, eerstelyk ofte ten lyve in en op zyne *Leengoederen, en alle graden zal mogen sustineren ende ordonneren aan wien, dat 't geene zyne Leengoederen by Justitie, Legaten, Makinge, ofte Assignatie, erffelyk ofte ten lyve, aan zyne Kinderen, Vrienden gemaakt is, zal erven succederen en de kommen*, na 't overlyden van denzelven, *niet tegenstaande tot nog toe anders van den Leenen van den voorsz, Landen, ende Vasallen deszelfs gebruikt is geweest*, welk gebruik wy, *na voorgaande beschryvinge*, goedgevonden hebben, met kennisse en na gelegenheid van zaken *te veranderen*, en ter instantie van Hooggedagte zyne Hoogheid, *veranderd hebben by deezen*; hebben voorts den Hooggedagten Prince verlof ende Consente gegeven, ende geven mits dezen, het voorsz. zyn Testamente ofte Uiterste wille, dat hy alzo maken zal, ofte voortyds gemaakt heeft, by Codicille ofte andere Ordonnantien van Uiterste wille, dat hy alzo maken zal, ofte voortyds gemaakt heeft by Codicille ofte andere Ordonnantien van Uiterste wille te mogen veranderen, vermeerderen, verminderen ende wederroepen wanneer en t'allen tyden als 't hem gelieven zal, welk Testament, Gifte ofte andere Ordonnantie, dat by hooggedagte zyne Hoogheid alzo gemaakt is, ofte zal wezen; *Wy als nu, voor als dan geconfirmeerd ende bevestigd hebben confirmeren ende bevestigen by deezen Onzen Brieven*, ende willen dat die onderhouden ende volkommen werde, ende van goeden waarde ende effecten blyven, ten eeuwigen dage, ende dat de geene die Hooggedagte Heere Prince dezelve *Lenen*, Goederen, ofte een deel van dien gemaakt, gegeven, ofte daar op eenige Renten ofte Tochten geassigneerd heeft daaraf gebruiken na de Rechten, Wetten ofte Costumen van den Plaatzen daar die gelegen zyn, ofte wezen zullen, gelyk in aller voegen ende manieren, ofte dezelve Gifte ofte Makingen voor Leenmannen der Graaffelykheid, ofte voor den Rechten en Wetten daar onder de Goederen gelegen, ofte daar die bevonden zullen zyn, gedaan en gepasseert waren, behoudelyk, dat de voorsz. Leengoederen aan den Heere ofte Vasallen niet sterffelyk en zyn, nogte ook gegeven ofte gemaakt zullen wezen, eenige Kerken, Kloosters, Godshuizen ofte Geestelyke Personen,

ofte andere, daar ze zouden vallen in dooder handt, behoudelyk ook, dat die geene, wien den Hooggedagten zyne Hoogheid, die voorsz. Leengoederen gegeven ende ordonneren ofte maken zal, het zy Mannen ofte Vrouwen, gehouden zullen zyn, binnen de zes weken, na den overlyden van Hooggedagten Heere Prince, ofte dat zy dezelve Goederen aanvaard zullen hebben, de voorsz. Graaffelykheid ofte Vasalheeren, van wien dezelve Leengoederen gehouden werden, Eed, Hulde en Manschap daar af te doen, ende te betalen de Rechten daar toe staande ende behorende, zonder dat Hooggedagte zyne Hoogheid gehouden zy, voor de confessie van deezen, eenige recognitie aan de Graaffelykheid te betalen, dewelke wy dezelven hebben geremitteert om redenen, des werden deeze geregistreert in onzen Reken-Kamer mitsgaders op de Comptoiren van de Respective Rentmeesters van Zeeland, Bewesten Schelde, Beooster Schelde ende Tholen, alles zonder fraude ende arglist, ende van Zeeland competerende; ontbieden daar omme, ende ordonnerende onzen Welbeminden, den President ende Luiden van den Hogen ende Provincialen Rade, die van de Reken-Kamer, in Zeeland, de voorzeide Vasallen, Mannen van Leenen, ende alle andere Justicieren, Officieren en Onderzaten van den voornoemden Lande, wien dat eenigzints zal mogen aangaan, hare Stedehouderen, ende een iegelyk van hen byzonder, zo hen toebehoren zal, *dat zy het Testament, Ordonnantien en Uiterste Wille*, van Hooggedagten Heere Prince, *zulks hy dat gemaakt zal hebben*, ende als by ons *bevestigd* ende *geconfirmeert*, zo voorzeid is, ofte *nog maken zal, onderhouden ende volkomen na zyne forme ende inhouden, ende den geene die by zyn Testament ende Uiterste wille de voorsz. Lenen ende Goederen gemaakt ende gegeven*, ofte daar op eenige Renten ofte Toggen bewezen ofte geassigneert zal hebben, ofte nog maken, geven ende assigneren zal, *daar van doen, laten en gedogen, rustelyk vredelyk ende volkomentlyk genieten ende gebruiken, zonder haar tot eenigen tyd, daar inne te doen ofte laten geschieden eenig hinder, letzel ofte moeijenisse ter Contrarie:* Des t'oirkonde hebben wy ons groot Zegel hier aan doen hangen.

Gegeven in het Hof van Zeeland binnen Middelburg den zeventienden September 1676.

Ter Ordonnantie van de op gemelde Heeren Staten.

(was getekend) P. DE HUYBERT.

Be-

Bezegeld met een groot uithangend Zegel, gedrukt in roden wassche, aan een Orange, zilver en blaauw door een gevlochte platte snoer, gestrikt met een strik, en twee quasten onder het voorsz. Zegel, gesloten in een ronden zilvre doos, daar op gegraveert staat het wapen van Zeeland.

(In dorso stond.)

Gezien ter Reken-Kamer van Zeeland, en geregistreerd aldaar in 't geluwe Register, met de Letters A A, folio 171 voorsz.

Actum ter Kamere voornoemd, tot Middelburg den een en twintigsten September 1676.

(was geparaphreert) *A. Cuninghame* vt.
(getekend) My present.
(Lager stond) *C. Mogge*

Gezien ten Comptoire Bewester Schelde, ende geregistreert aldaar in het eerste Register van de Octroyen, met de Letter A fo. 71 & *supra*.

Actum ten Comptoire voornoemd in Middelburg den twee en twintigsten September 1636.

(getekend) *F. Huissen.*

Het *recht* dat aan zyne Hoogheid Prins *Johan Willem Friso*, van Orange en Nassau &c., als Marquis, binnen de beide Steden van *Veere* en *Vlissingen* toebehoorde, kan niet wel te recht begreepen worden, zo men niet met eenen wel distingueert, wat *recht den Graaf* als Prince van den Lande, aan zig zelven heeft behouden; als mede, *wat recht de Regenten en gemeene Ingezetenen der zelver Stede* hebben gehad, ofte van tyd tot tyd verkregen.

Het *recht van den Graaf*: Aan hem is voorbehouden, zo wel over den *Marquis*, als de *Regenten* en de gemeene *Ingezetenen*, de *Souvereiniteit*, *trouwe*, *ressort* en *manschap* met alle de vruchten en effecten tot die specie van authoriteit behorende: Als mede, dat de Landen en Goederen, die Beeden of Herevaarden subject waren, daar aan subject moesten blyven, zo nogtans, dat niet meer moggen worden belast, als andere vrye Heerlykheden en niet meer.

Daar

Vervolg van het voorgevallene ten aanzien van het Marquisaat van Veere en Vlissingen.

Daar van heeft men, onder anderen, in *Reygersberg Cronyk van Zeeland Cap.* 37, op de Jare 1480, een zeer aanmerkelyk voorbeeld:

Het *recht van den Marquis*, dat aan denzelven en de *Steden* onder den anderen competeerd, is, of *generaal* of *particulier*. En moet beide worden gederiveerd van de *Brieven van Investituren*; de *Concordaten en Accorden*, tusschen den Heer en de Steden respectivelyk gemaakt, de *Privilegien* en *Voorrechten*, waar mede den *Marquis* ende Steden te samen, of ieder van hen, in 't byzonder, vanwegens den Graaf zyn begunstigd; als mede de *immemorable possessie* daarop zynde gevolgd.

Want zo zeggen in 't generaal de Conditien, waar op het gemelde Marquisaat, voor den Grooten Raad te Mechelen, in den Jare 1566, en naderhand, voor den Hove Provinciaal van Holland en Zeeland is verkogt, wel uitdrukkelyk: *Dat alle andere Domeinen en Heerlyke gevolgen, daar af de Koopbrieven geene mentie maken, en die nogtans den Heer ofte zyne Voorsaten gehad hebben, en van rechts wegen vermogen te hebben, den Kooper zullen volgen, zonder eenige reservatie.*

En wat in dezen belangd het *Generale Recht van den Marquis*, omtrent de Stad van *Vlissingen*.

De Brieven van den eersten koop en cessie houden in, dat aan den Heer werd overgedragen, de Stad, met alle haar toebehoren, en met allerhande vryheden en rechten, geene uitgezonderd, die de *Graven* aldaar hebben gehad, behoudens de reservatie van de *Souvereiniteit &c.* hier voor verhaald.

Wat aangaat de Stad van *Ter Veere*.

Het is bekend dat dezelve hare allereerste beginzelen is verschuldigd aan hare particuliere Heeren, die door bedykingen en aanwinningen van Landen, aan de Ambagte van Sandyke, de grond daar van hebben doen te voorschyn komen.

Dat dezelve, by verscheide Brieven, hier te vooren reets aangehaald, is gemaakt en gegeven aan hare Heeren, tot een gerechten *Erfleen*, *vry van allen Kosten*.

En dat den Heer aldaar, als wettigen Erf-Heer, van allen ouden tyden, heeft genoten en geexerceert een zeer groot aanzien en vermogen, word by de Oude-Historien, en de Archiven en Registers eenparig getuigd.

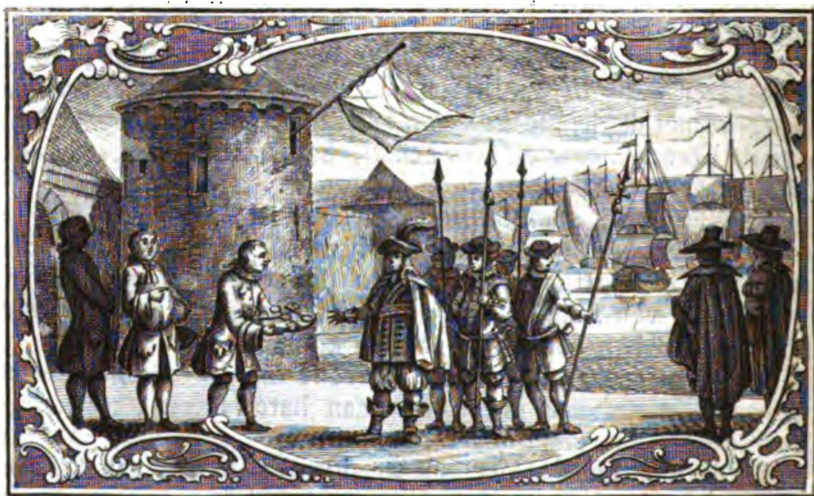
T Dat

dat wy, zonder misnoegen aan de Liefhebbers van de Vaderlandsche Historie te geeven, niet stilzwygend mogen voor by gaan, komende Hoofdzakelyk hier op uit:

Dat den *Heer* en *Ingezetenen van Ter Veere*, by den Aarts-Hertog *Maximiliaan*, de XXXIIIste Graaf, hatelyk waren verdagt gemaakt, als dat dezelve zyne Soldaten hadden gedood: Den Aarts-Hertog, met zeer veele Schepen en Mannen van Oorlog, daar na toekomende, om haar over dit misdryf te straffen, en, tusschen beide eenig ander onderrigt krygende, alleen met weinig gevolg in de Stad is gekomen: *Dat aan hem door de Bailluw de sleutelen zyn overgegeven; dat den Aartshertog daar op de Regeering heeft vermaakt, en de Regenten beneffens de Burgery genomen in zynen Eedt.*

Maar daar naar bevindende dat hy misleidt, en dat het met deeze zaak geheel anders was gelegen, zo heeft die Aarts-hertog, des anderen daags, *alles hersteld, zyne nieuw aangestelde Regeering verlaten, en dezelve, benevens de Burgery uit zynen Eedt wederom ontslagen; als mede de sleutels aan den Baillum gerestitueerd, met bevel, dat hy de Stad zoude bewaren, zo als het hem by Heer Wolphaart van Borsselen, Heer van Ter Veere, was bevolen.*

Dit gedenkwaardig geval, ziet men hier afgemaald.

Hier ziet men de Aartshertog *Maximiliaan* met eenige van zyn ge-

gevolg te *Ter Veere*, by den Toren aan de Haven landen, zynde vergezeld door *Wolphaart van Borssélen*, Heer van Ter-Veer, die hem van zyn Oorlogschip had wezen afhalen. De Bailluw bied hem de sleutels der Stad aan die hy aanneemd. Van den Toren waaid een grooten Vlag, en in 't Verschiet ziet men de Vloot, van den Aartshertog.

Dit voorbeeld strekt tot een overtuigend bewys, dat de Heeren, binnen de Stad van Ter Veere, al voor die tyden, het recht om de Stad te bewaren en die te regeeren, heeft toegekomen: Dat de *Bailluw* ende *Regenten* wierden aangesteld en van den Heer afhingen: Dat de *Regenten* ende *Burgers*, geweest zyn in den particulieren Eed van den Heer: En dat de *Graaf* als Souverein, daar omtrent geen verandering heeft mogen maken, voor dat den *Heer* de *Stad* te vooren *te Vuyr en te Zwaard was ontzegt* en *Rebel* verklaardt. Dat voor al staat in 't oog gehouden te moeten worden.

Keizer *Karel*, zo als reets gezegt is, heeft deeze beide Steden, met het geene daar toe behoord, opgerecht tot een Marquisaat, tot een en het zelfde vol-Leen en Manschap, van een natuur en qualiteit, met Conservatie van alle de Rechten en Gerechtigheden daar toe staande, en onder geen andere Reserven, dan, gelyk hier voor is aangetoond: Met welke algemeenheid van recht, den Heer Marquis geinvestieerd zynde, aan denzelven zyn gedefereert niet alleen *Jura personalia dignitatis, sed cum universitate omnia jurisdictionalia*, de den *Over-Heer* aldaar was hebbende; zo gezegt word by zeekere contra Deductie aan de Heeren Staten van Zeeland, ten deezen opzichte, overgegeven.

Belangende de *Steden*: Dezelve hebben ook in 't generaal, van ouden tyden, (even als andere *Societeiten* en *Corpora*) bezeten zeekere vermogens, en zyn byvoegd geweest haar eigene voordeel en bevordering te zoeken en voort te zetten, en daar omtrent alles in 't werk te stellen het geen niet komt te stryden met den Eed en de verplichting waar mede zy aan haren Erf-Heer zyn verknogt en verbonden, of waar door een derde niet wierd verongelykt.

Zo dat zy, op deezen voet, wettelyk hebben konnen tracteren en handelen, en by verscheide gelegenheden ook in der daad, getracteerd en gehandeld hebben, niet alleen met allen anderen, maar ook zelfs met haare eigene Erf-Heeren.

En op deeze gepræmitteerde generale gronden, zyn de beide Steden van Veere en Vlissingen, door hare particuliere Heeren en Marquisen altyd geregeert en bestierd, en door de Regenten en Ingezetenen, in alle trouwe en eendrachtigheid, gehoorzaamd geworden; zynde deeze goede harmonie en overeenkomst, tusschen de respective Erf-heeren ende Regenten en Ingezetenen, altyd aangezien en gehouden geweest, voor de voornaamste Bron van der Steden welzyn en geluk; en voornaamste zekerheid en veiligheid, waar mede de Ingezetenen zig hebben konnen dekken en beschutten tegens alle overlast en geweldt.

Nu staan te considereren, de *particuliere Gerechtigheden* van den Heer Marquis.

Dezelve staan, by de onderscheidene Brieven van Opdragt, en de voorhoemde Conditien van koop, speciaal genoemd en opgesteld, bestaande voornaamlyk hier in:

In alle Jurisdictie, hooge middelen en lage Excynsen, vont, bastaarde, onbehoorde en onbeheerde Goederen, Exue, Zeedrift en Lagaan, het recht van den brand, van de buiten en binnen-tonnen, van de maalderye, den hooft en den Visch-tol. Mitsgaders nog alle andere assisten, francisen, rechten, profyten, baaten, emolumenten en vervallen, die de voorgaande Marquisen en Heeren aldaar gehad hebben, of bezeten, of hadden mogen Competeren, geen van dien uitgezondert beneffens ampliatie van Jurisdictie, als de *Koning*, zedert zynen koop, en Prins *Willem den Iste* (gedurende den eersten Oorlog) daartoe heeft gedaan. Het Bailluwschap, de Schouts ampten met derzelver toebehoren, de Secretarye, het Rentmeesterschap, het Cipierschap, het Stede boodeschap, het vrye Roeperschap, het Schryf ambacht van de Visch. En voorts alle andere zaken, daar de gemelde Conditien van spreeken, en door geen andere Conventien en Accorden zyn afgestaan, ofte door latere Privilegien, in faveur van den Marquis ende Steden verandert, en zo als dezelve, tot op het overlyden van Koning *Willem den IIIde*, bezeten zyn geweest.

De natuur van dit Recht van *hooge Jurisdictie* hier voor gemeld, brengt onder anderen mede, de qualificatie tot aanstellen van Regenten, en het veranderen van de Magistrature waar omtrent de Heeren, voor heenen, gehad en gebruikt hebben eene onbepaalde vryheid, doende het zelve op zo eenen tyd, en daar toe verkiezende,

als

alsmede daar in continuerende zodanige Persoonen, als het hen wel geviel, zonder aan eenige voorstelling of Nominatie verbonden te zyn.

Maar de Steden naderhand van meerder aanzien en vermogen wordende, hebben ook daar door des te beeter in staat geweest, om aan haare Heeren, in der tyd, en ook aan andere extraordinaire particuliere diensten te doen en voordeelen toe te brengen, en hebben daar en tegen, van hare kant, wederom het eene en ander, tot haar eigen voordeel weten te bedingen, en daar van daan is de oorspronk en bestaat het particulier recht, aan de Steeden, toebehorende, zelfs tegens hare Erfheeren.

In dier voegen is by zeeker Concordaat en Contract, tusschen den Heer *Adolph van Bourgoigne*, als Heere van Vlissingen en de Magistraat derzelver Stede, in den Jare 1530 gemaakt, behelzende; *dat den Heer voortaan geobligeert zou zyn elk Jaar de Wet te vernieuwen, ten minsten voor de helft, het eene Jaar zes, en het andere Jaar vyf.*

Uit welk accord, aan de andere kant mede kan worden gezien, dat den Heer boven het reets gezegde, de faculteit gehad heeft tot het op en afzetten van Impositien met kennis van de wet, het maken van Keuren en Ordonnantien: Dat de Magistraat van haar bewind en administratie van de Stads penningen rekenschap schuldig is: dat over geene zaken, de Policie en gemeene welvaard der Stad betreffende, kan worden gebesoigneert, als ten overstaan van een Gemagtigden wegens den Heer, of ten minsten, dat den zelven, goedtyds, daar toe zal wezen geroepen. Waar mede, in sommige punten, over een komt zeker ander Accord tusschen den Heere *Maximiliaan*, en de Stad van *Ter Veere*, van 14 December 1553.

Maar voornaamlyk, zyn deeze Steden zeer hoog verheven, en merkelyk bevoordeeld geworden, door zeeker groot Privilegie, by Prins *Willem den Iste*, van wegens den Koning van Spanjen (zynde te gelyk Heer Marquis van Veere en Vlissingen, en ook met eenen Graaf en Souverein van den Landen,) aan elk van de voorsz. Steden in 't byzonder, dog meest van den zelven inhoudt, in 't Jaar 1574, is vergunt en gegeven.

Uit het leezen van welke Privilegien, (staande in *Boxhorns Cronyk van Zeeland*, Pag. 195 en 228,) onderscheidenlyk kan worden

den gezien; wat recht aan den Heer Marquis aldaar is geconserveert, en daar en boven, wat recht aan de gemelde Steden is afgestaan.

Maar nademaal over het verstand en de meening van deeze Privilegien, in den Jare 1651, na het overlyden van Prins *Willem den IIde* verschil is ontstaan; en dat daar over, zo wegens Haar Ed. Mog. de Heeren Gecommitteerde Raden van Zeeland, als ook wegens de Voogden van Prins *Willem den IIIde*, ter dier tyd, Deductien en Remonstrantien door den druk zyn gemeen gemaakt, (als nog te leezen in *de Herstelde Leeuw van Aitzema Pag.* 572 *en* 592) zo zullen wy den Lezer renvoyeeren tot de kragt van de redenen en motieven, die by het een en ander zyn ter neder gesteld; en de gefundeertheid van dien, met de redenen waarom, laten decideren door den Heer *Aitzema* in zyne Nederlandsche Historien, handelende over de zaken voorgevallen in den Jare 1651, Bladz. 473, daar men zulks kan naleezen, zynde te lange om hier in te voegen. Echter konnen wy, in 't voorby gaan, niet nalaten te remarkeren:

Dat H. Ed. Mog. de Heeren Gecommitteerde Raden van Zeeland, (op een tyd toen de animositeit tegens den Heer Marquis, Prins *Willem den IIIde*, en zyn recht ten sterksten gaande was,) na een nauwkeurig onderzoek, door de kragt der reden, en het recht overtuigd zyn geweest, en genoodzaakt by H. Ed. Mog. deductie, *Art.* 117, opentlyk te moeten bekennen:

„ Dat aan den Heer Marquis ongeschend en ongeprejudicieert „ behoord te worden gelaten, alle zodanige dispositie en gezag, „ als aan denzelven, by zyne Brieven van Investiture over de „ voorsz. Steden, is gegeven.

„ En dat dienvolgende Art. 118, den Marquis aldaar moet bly„ ven gebruiken de magt, omme tot administratie van de Cri„ minele en Civile Jurisdictie te stellen, en particulier te beëdigen, „ als naar gewoonte, zo *Bailluwen* en *Schepenen* als *Secretarissen* en „ andere *Suppoosten van de Justitie.*"

Trachtende Haar Ed. Mog. alleenig (onder reverentie) door zwakke raisonnementen, en zig zelfs contradicerende consequentien, eerst de *Burgemeesteren*, als Hoofden van de Policie, hier van te eximeren. En ten tweden, de *Bailluwen* en *Schepenen*, te brengen onder den Eed van de Provincie, als administrerende

de

de Justitie over het *Ressort*, en de *middelen van Consumptie*. 1581.

Het eerste, nopens de *Burgemeesteren*, wederspreekt zig zelve, en word krachteloos uit het voorgestelde Raisonnement van H. Ed. Mog. zelfs. Want niemant, (na het zeggen van H. Ed. Mog.) vermag, *als naar gewoonte*, *Justitie te administreren*, *als die*, *by den Marquis daar toe is aangesteld*, *en particulier beëedigd*.

Het tweede (rakende de Jurisdictie over het Ressort, en de gemeene middelen van Consumptie) is al zo ongegrond, gelyk wy nu kortelyk moeten aantoonen.

Want *Philips van Bourgoigne*, Heer van Veere en Vlissingen, heeft in den Jare 1497, den 18 October, Octroy verkregen om *hooge Justitie* te mogen exerceeren niet alleen over zyne *Steden*, maar ook zyne *Ambachten* en *Vryheden*, (dat is het Ressort) binnen den Lande van Zeelandt. Dit is nader bevestigd by de oprechting van het Marquisaat, in den Jare 1555, als waar by al mede de hooge en andere Jurisdictie aan den Heer Marquis worden beleend, niet alleen over de *Steden* en *Heerlykheden*, die het Marquisaat composeren, maar ook, daar en boven, over de andere *Heerlykheden* en *Vryheden*, aan het Marquisaat geannexeerd, en hier voor reets speciaal voorgesteld: Alle deeze Heerlykheden en Vryheden waren *Quade Zeeuwsche Lenen*, die by versterf, als anders, van Heer zyn veranderd, zo blyft nochtans de hooge Jurisdictie, daar dezelve door den Souverein te vooren was gedemandeerdt; dewyl naderhand niemand anders dan den Heer Marquis, daar mede geinvestineert is gebleven.

Hier op zo steund, en word nog meer bekragtigd door de laatste *partagie* reets bygebragt; want de Heeren Regenten van *Middelburg*, (zynde daarna geworden *Ambachts-Heeren* van eenige Dorpen aan het Marquisaat gevoegd) vermeinden niet betamelyk en strydig met haar Recht te zyn, dat de Regenten van een nabu-rige Stad by verkiezing van haren Heer, exerceerde hooge Jurisdictie uit naam van den Graaf, (waar van zy Heeren van Middelburg een mede-Lit waren) over zodanige Heerlykheden, als aan hen nu in eigendom waren toebehoorde.

Dog dit verschil is mede, om de gezegde oorzaak en redenen, wel en na billykheid gedecideerd op deeze wyze, dat de Steden *Vlissingen* en *Veere*, uit gezegden hoofde, volgens de gemelde partagie, hebben blyven behouden de hooge Jurisdictie, over de

Heerlykheden en Vryheden daar by gemeld, en onderhorig aan het Marquisaat.

Derhalven zo vermag, al wederom, na het oordeel van H. Ed. Mog. de Heeren Gecommitteerde Raden (hier voor bygebragt) *niemant de Justitie in het Ressort administreren, dan alleen de sulken die daar toe door den Marquis aangesteld en particulier beëdigd zyn*: Of anders zou zulks stryden tegens *de Costumen ende expresse termen van de Brieven van investiture*: waar by den Leen Heer (volgens het gezegde van H. Ed. Mog.) gehouden is stiptelyk te moeten blyven, zonder zig zelven daar van te konnen dispenseren.

Nu belangende, dat de Justitie ook word geadministreert over de Middelen van Consumptie; zo diend daar tegens, dat dit argument zo zwak, en daaren boven, door zo veel voorbeelden, in andere, en zelfs binnen de Provincie van Zeeland, is gecontrarieert dat 'er geene andere redenen ter wederlegging noodig zyn.

Nu moeten wy kortelyk trachten te bewyzen; dat de wil en intentie van Prins *Willem den Iste*, in het verlenen van deeze Privilegien, als mede van de Regenten en Gemeente der beide Steden in het verzoeken van dezelve (daar het hier ten principalen op aankomt) in der daad niet geweest is, of ook niet kan nog vermag geweest te zyn, de Rechten en Gerechtigheden van den Heer Marquis te vernietigen; om dat zulks voor eerst, in geen van beide de Privilegien, met eenige schyn, veel min uitdrukkelyk word gezegd, welk laatste nogtans, in zodanigen geval, noodzakelyk en onvermydelyk was geweest.

Want hier is na allen Rechten en Costumen onwedersprekelyk, en na de practyk van alle onpartydige Rechters, buiten bedenkelykheid; dat men om iemant te ontzetten van zyne wettig verkregene Goederen en Rechten, duidelyk en klare taal moet spreken, of anders blyft de presumptie ende decisie, by de minste twyffelachtigheid, voor de possessie en het oude Recht.

Ten anderen, zo men daar tegens met een onpartydig oordeel, overweegd den waren Zin, de meining en de Letter van deeze Privilegien, zo zal men niet langer in beraad staan om te besluiten; dat de Intentie van Prins *Willem den Iste*, in specie zig bepaald in deeze drie onderscheidene einden en oogmerken:

1) Om de Steden, ofte de Ingezetenen van dien, voor derzelver goede en getrouwe diensten te vergelden: daar toe dienen alle

alle de confiderabele Prærogativen en voordeelen, by de gemelde Privilegien, in zo een aanzienlyk getal en waarde gespecificeert; als by voorbeeld; dat zy zullen wezen Leden van de Staten van het Land en Graaffchap van Zeeland en van den Lande van Walcheren, (in het Privilegie van Vlissingen) *Art.* 25; dat zy Jurisdictie zullen hebben over haar Ressort, *Art.* 17, 18; dat zy het employ hebben van het Stads inkomen, *Art.* 8, en vry zyn van den Tol, *Art.* 22, en wat dies meer is.

2) Om den Heer Marquis in zyne Rechten en Gerechtigheden te conserveeren: En daarom werden de Privilegien, by des Konings Voorsaten ende Heeren gegeven, geconfirmeert *Art.* 1; daarom moet zyne Majesteits Authoriteit en Domeinen (hebbende geen andere als Marquis) in haar geheel blyven, *Art.* 7; zyne Majesteit (als Marquis) zal voortaan Burgemeesters en Schepenen maken, op de nominatie van een dubbeld getal, *Art.* 3; als mede een Burgemeester tusschen tyds stervende, *Art.* 4; Zyne Majesteit zal tot Vlissingen een Bailluw hebben, *Art.* 2; dewelke met Burgemeesters, Schepenen en Raden authoriteit zal hebben, te Statueren alle zaken die Justitie en Politie rakende &c. *Art.* 9; dat deeze Statuten by overdracht zullen sorteren, maar zo den Bailluw, met een derden deel van contrarie opinie waren, zal dit different tot hooger decisie gereserveert worden, *Art.* 10; &c. Alles in gevolge en Conformité van het Concordaat, tusschen den Heere en de Stad, in den Jare 1350 gemaakt en aangegaan.

Al te maal zaken die tot niemant anders betrekking konnen hebben, ofte applicabel zyn als op den Heer Marquis en zyn Recht; 't geen in deezen niet word verminderd, maar eenigzints geschoeid en applicabel gemaakt op de forme van de andere Graaffelyke Steden in Zeeland, en genoegzaam, belangende de meerder Constraínte, gecompenseert door het geene hier vooren is gezegd.

3) Om by tyden en wylen te verhoeden, dat den Marquis ofte zyne Officieren, die haar Recht in zaken van Justitie als anderzints, niet kwamen te misbruiken: Over zulks moet den Bailluw de Vonnissen van Burgemeesters en Schepenen ter executie leggen, of het mag door den Burgemeester geschieden, waar aan s'Heeren Dienaars zelfs, in zo een geval, moeten obedieren, *Art.* 13; de Burgemeester mag by absentie ofte by onwil van den Bailluw, Vierschaar doen spannen, *Art.* 14; De Bailluw zal geen

Burger, *nisi in flagranti*, apprehenderen, zonder consent van den Burgemeester, *Art.* 15; zal niemant ter Torture brengen, *Art.* 16; ofte geleide geeven, *Art.* 19; zonder toestaan van de Wet &c.

Dat nu al dit voorsz., en niet anders, het oogmerk van Prins *Willem den Iste* is geweest, verklaard zig nog nader uit de gevolgen: want zo de zaaken van den Marquis en zynen Officier verhaald, geappliceerd moeten worden op den Koning van Spanjen, als Graaf van Zeeland, en niet als Marquis van Veere en Vlissingen, zo volgd daar uit, onder anderen: Dat den Billuw, die van te vooren in geenen anderen Eed ofte Commissie was, dan in die van den Marquis, zou moeten zyn genomen geweest in den Eed, en gecommitteerd van wegens den Graaf: dan zoude de Vierschaar, na dien tyd, ook moeten gespannen zyn geworden uit naam van den Graaf en niet, als te vooren, uit naam van den Marquis: Dan zoude daar na het groot Zegel van het Marquisaat van Veere en Vlissingen, het geen men voor heen altyd tot Vlissingen, in het expedieren van alle zaken, had gebruikt, veranderd moeten zyn geweest, in het Zegel van de Stadt alleen; welke zaken nogtans, en nog veel meer anderen van die natuur tot huyden deezen dag en altoos, onveranderlyk zyn en blyven continueren, zonder dat een eenig voorbeeld ter contrarie zal konnen worden aangetoond of bewezen.

En wat redenen zyn 'er te bedenken of te imagineren, waarom dat den Bailluw van Vlissingen, by de gemelde Privilegien, meer aanzien en authoriteit in de Regeering word gegeven, als aan eenig Bailluw van de andere Graaffelyke Steden, en zelfs die van *Ter Veere*, zo het niet en is geweest, om dat zulks te vooren het recht was van den Marquis, en dat men daar door heeft willen toonen, dat 'er geen intentie is geweest om het zelve te præjudicieren.

Maar voor al kan deeze meining van Prins *Willem den Iste* omtrent het verleenen van dezelve Privilegien, niet beeter worden begrepen en verstaan, als uit het geen naderhand, door zyne Doorluchtigheid, zelfs deezen aangaande is gepractiseerdt; want in den Jare 1581 (zo als gezegd is,) het Marquisaat by Tytel van koop hebbende verkregen, is 'er niets anders gevolgd, dan al het zelve, dat hier te voren, na den inhoud van de Privilegien en Accorden is voorgesteld; nademaal by de latere Conventien

tus-

tusschen denzelven Prins, als Marquis, en de Stad van *Ter Veere* op den 20 January 1582, en die van *Vlissingen*, op den 31 July deszelven Jaars aangegaan, niet anders dan dezelve voetstappen zyn gevolgd, en dezelve zaken worden gevonden.

Dat nu met het voorzeide overeenkomt de wil en intentie van de Regenten en Ingezetenen van de beide Steden, en dat die al mede geen voornemen gehad hebben, den Marquis te verongelyken, is hier uit af neemen; om dat deeze Privilegien gegeven zyn op haar vervolg en ootmoedig verzoek, en derhalven hebben zy dezelve opgesteld en geprojecteerd; met reguard en behoudens het Recht van hunnen wettigen Erf-Heer en Marquis, zo als daar uit blykt en reets is aangetoondt.

Hier uit volgde; dat Prins *Willem den Iste*, het recht van den Marquis niet heeft konnen en vermogen te niet te doen: Aangezien dit Marqisaat, eigentlyk niet toebehoorde aan den Koning van Spanjen, (die eerst lange daar na verklaard is van zyne rechten binnen deeze Lande vervallen te zyn,) dewyl het zelve in dien tyd, nog niet was betaald, en met 'er daad, tot zo lang bleef het goed en *Hypotheecq* van de gemeene Crediteuren. En, wat ongehoorde injustitie, en hoe vreemd van de Maximes van dien tyd zou dat geweest zyn, dat men zo veel Weduwen en Weesen, en andere geprivilegeerde Personen, (voor een groot gedeelte binnen deeze Landen woonachtig, en zelfs mede Deelgenooten van de smerten en zwarigheden, tot welker soulaas deeze Privilegien gezegd worden verleend te zyn) die haar Geld en Goed op eene betamentlyke en wettige wyze aan dit Marquisaat hadden uitgezet, en daar op albereids voor den Grooten Raad van Mechelen, 21 February 1564, sententie van adjudicatie geobtineert; dat men zodanige Personen van haar Geld en Goed, en van haar Recht, by formeele sententie van den hoogsten Rechter bekomen, (zonder eenige vergoeding) wederom zouden hebben willen, ofte ook konnen depouilleeren en ontzetten.

Uit het welke men meend, op goede gronden, en suffisante redenen te mogen besluiten, dat het Recht van den Marquis, door deeze Privilegien geenzints is vernietigd; dat al het gezegde alleen applicabel is op den Koning van Spanjen, als Marquis, en niet als Graaf van den Lande.

En of hier tegen iemant, volgens het voorbeeld van menschen

met vooroordeelen ingenomen, en door deeze en geene onbedagten Schryver misleid, (door onkunde) zoude willen substineren, dat dit Marquisaat gekomen zynde, in den eigendom en bezitting van *Philips de IIde* Koning van Spanjen en Graaf van Zeeland, die beide Steden daar door vervallen waren in den Boezem van den Graaf, en geworden zyn van een natuur met de andere Graaffelyke Steden en by gevolg, dat Prins *Willem den Iste*, in het verlenen van deeze Privilegien, gehandeld zou hebben tegens de intentie van den Graaf, die zeggen wy, tot beeter onderrechting.

Eerst, dat uit het geavanceerde blykt, dat die Koning nooit waarlyk Eigenaar van dit Marquisaat is geweest. Ten anderen, dat uit het gedrag, daar omtrent gehouden, blykt dat de intentie van Koning *Philips* nooit geweest is, om deeze Steden van een natuur met de andere Graaffelyke Steden van Zeeland te maken, maar wel, dat hy dit Marquisaat heeft aangemerkt als een *Byzonder Domein*, onderscheiden van zyne andere Graaffelyke Goederen en Rechten: En dat daarom gedurende dat die Koning het zelve bezeten heeft, hy verscheide Commissien en orders heeft doen afvaardigen, die deeze Steden in 't byzonder betreffen, niet als Grave van Zeeland, maar als Marquis van Veere en Vlissingen, gelyk daar van veele bewyzen zyn.

Zo iemand hier tegen, nog tegenswoordig, uit louttre kwaadaardigheid (dat wy niet verhopen) zou willen in brengen; dat al het geen omtrent het geeven van de Privilegien, en deezen laatsten koop, met den aankleven van dien is geschied, veroorzaakt was, om het belang en groot vermogen van Prins *Willem den Iste* te bevorderen.

Dog om allen, die niet willens blind zyn, van het tegendeel te overtuigen, zo staat aan te merken: Eerst, dat deeze Privilegien gegeven zynde in den Jare 1574, de toestand van ons Gemenebest, al dien tyd, zo hachelyk en gevaarlyk is geweest, dat niemant gedagten konde maken, dat dezelve zoude blyven bestaan, gelyk ze ook te meermalen van haren ondergang en ruine, als by mirakel gered en gesalveerd is, by gevolg, dat Prins *Willem den Iste*, geen byzonder belang heeft konnen maken, ofte ook voorzien, dat hy, zeeven Jaren naderhand, gelegenheid zou konnen hebben, om deeze Steden te koopen, en daar by geinteresseert te worden. Ten anderen; dat het mede niet waarschynlyk is, en met

geen

geen schyn van reden kan worden voorgewend, dat Prins *Willem den Iste*, (aan wien de geheele Souvereiniteit en Opperheerschappye van alle de toen geunieerde Provincien voor niet was gepresenteerd, en ook werkelyk, zes of agt dagen na dezen koop, te weten 5 July 1581 over de Provincie van Holland, plechtig en met gemeene toestemmen van de Leden is opgedragen.

Dat die Prins zegt men (anders zo verstandig en wys) de dwaasheid zou gehad hebben, om zyn authoriteit te misbruiken, en dan daar en boven nog, zo veel geld van zyne eigene patrimoniele middelen te spenderen (in zo benauwden tyd en schaarsheid van geld, gelyk wy gezien hebben) slegs alleen maar eenig klein gedeelte van recht en aanzien te bekomen, in de Regeering van de twee laatste stemmende Steden van de Provincie van Zeelandt.

Dit Recht van den Heer Marquis, nu aldus, uit het *oude gebruik*, de *Costumen*, de *Brieven van Investiture*, de *Concordaten* en *Contracten*, als mede de *Privilegie* gededuceerd, is daar en boven zedert den koop van 1581, by de navolgende Prinsen van Orange, tot na het afsterven van Koning *Willem de IIIde* in den Jare 1702, en, over zulks, verre over de honderd Jaren, in dier voegen altyd bezeten.

Zo als uit dien hoofde, de Burgemeesters en Schepenen in de beide Steden, al mede ieder Jaar, door de gemelde Heeren Prinsen, niet in qualiteit van Stadhouders, uit naam en van wegen den Graaf, maar uit hun eigen naam en Caracter als Marquisen, zyn veranderd en vernieuwd; door den Bailluw de afgaande Regenten bedankt en van hunnen Eed ontslagen, en wederom de aankomende geinstalleerd en beedigd, op Commissie, en in de naam van den Marquis, en niet van den Graaf.

Zynde al het zelve, van den Jare 1651 tot 1669, ten tyde dat 'er geen Stadhouder was, gedurende de minderjarigheid van Prins *Willem de IIIde*, en het Eeuwig Edict, ook alzo gepractiseerd geworden, door deszelfs Vrouw Groot-Moeder en Moeder, als Voogdessen, te weeten, op den naam van de Princesse *Douariere* binnen *Veere*, en op den naam van de Princesse *Royale* binnen *Vlissingen*, volgens zekere Conventien daar over tusschen deeze Princessen, den 13de Augustus 1651, gesloten en gemaakt *Art.* 7. zynde de animositeit toen wel groot, maar echter zo groot niet, van den onmondigen Prins van zyn recht als Marquis te willen beroven.

Ein-

Eindelyk, wat nu de groote Zaak aangaat, en waar op men zo ſterk heeft blyven ſtaan, dat dit ſtrydig was met de vrye wettige Regeering van de Provincie Zeeland, zo antwoorden wy, dat deeze verandering de verkiezing van Magiſtraten in maniere voorſchreven, niet kan ſtrekken tot nadeel, of ſtrydig is tegens de gronden der vrye wettige Regeering van den Lande van Zeeland is klaar.

Om dat *Burgemeeſter* en *Schepenen*, in de Bedieningen van hare functien, volgens derzelver *Eed* en *Plicht*, gehouden en verbonden zyn, (voor zo veel de Juſtitie aangaat) goed, kort en onvertogen Recht te adminiſtreren, en zig in allen deelen te ſchikken en te reguleren na de Placaten en Ordonnantien, by den Souverein gemaakt en geëmaneert, ofte nog te maken en te emaneeren.

Om dat men van hunne Vonniſſen en gewysdens vermag te appelleren na een hooger en *Graaffelyken Rechter*, de beide Hoven van Juſtitie over Holland en Zeeland; ſtaande de gemelde *Burgemeeſters* en *Schepenen*, over hunne *Meſuſen* en *Wandevoiren*, ter inquiſitie en Calange, zo wel van den *Graaffelyken Officier*, den Advocaat van denzelven Hove, als wel van de *Bailluws* der Steden.

En voornaamlyk, om dat ook byzonderlyk (zo als te vooren is gezegd;) by het *Groot Privilegie* van den Jare 1574 is gepræcaveert en gezorgd, dat het gezag van den Heer Marquis, in der tyd, of zynen Officier, omtrent dit punt niet hinderlyk kan zyn.

Ten opzichte van de *Politie*, zyn dezelve Regenten al mede door Eedt en Plicht verbonden der *Stede* en der *gemeene zaken* welwezen en voordeel, te bezorgen en te behartigen, en in dit geval, hun doen en laten, of voor de *Graaffelyke Juſticie*, of voor de *Hooge Regering*, na voorval van zaaken, te moeten verantwoorden, aan wien zy in dezen mede reſponſabel zyn.

Zynde daar en boven de *Raden*, (om nog des te meer onafhankelyk te wezen van den Marquis) by ſpeciaal Octroy van H. Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland, in den Jare 1659 gemaakt en verklaard, in hunne functien *permanent*, en die te zullen bekleden hun *leven lang* gedurende, zonder door iemant, ofte om eenige andere redenen, als die in Rechten zyn gefundeert, daar van ontzet te konnen worden,

Zo dat ten deezen al verder zeer remarkabel is, dat in den

Eed,

Eed, die de gemelde *Raden*, in den aanvang van hunne bedienin- 1581.
gen gewoon zyn te doen, geen byzondere melding word gemaakt van den Heer Marquis.

Hebbende mitsdien, voor zo veel betreft de *exercitie* van hunne *Ampten* en *Bedieningen*, nog in het Stuk van *Justitie* nog in dat van de *Policie*, eenige de minste *Relatie* tot den Heere *Marquis*, aan wien zy niet anders gehouden of verplicht zyn, als dat zy moeten verzorgen dat den *Marquis zyne Rechten en Gerechtigheden zuyver en ongekrenkt bewaard blyven*; 't geen zy ook allen anderen, en de minste en geringste der Ingezetenen zyn verschuldigdt.

Derhalven kan het zonder tegenspraak wel bestaan, dat H. Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland, in de Steden van Veere en Vlissingen, als Grave van den Lande, exerceren het *Recht van Souvereiniteit*; dat de Heer Marquis de Magistraten aansteld, om de bevelen van deezen *Souverein* te executeren, en dat deeze Magistraten wederom, in het uitvoeren van hunne respective functien, zig reguleren na de ordere en het voorschrift van *denzelven Souverein*.

Belangende het derde en laatste Punt.

Men zoude voor af, met Haare *Hoogheid*, *Mevrouwe de Princesse Douariere van Orange en Nassau*, als Moeder en Voogdesse over de Vorstelyke weezen en nagelatene Kinderen, van wylen den Heere *Johan Willem Friso*, Prince van Orange en Nassau, betuigen konnen, gelyk toen geschiede, dat zy wel gewenscht had niet verplicht te zyn dit Punt te verhandelen, dog gelyk de qualiteit van die Vorstinne haar daar toe noodzaakten, zo moet ik, als een onpartydig Historie Schryver die de waarheid niet mag verduisteren, goede redenen hebben van te oordeelen, dat het beklagelyk en niet wel met de Reden en het Recht over een te brengen scheen te wezen.

Dat zyne Hoogheid, na het openen van de Testementaire Dispositie van wylen zyne Majesteit *Willem de III*, Koning van Groot Brittannie, bevonden zynde den *Eenigen* en *Universelen Erfgenaam* te zyn, niet heeft konnen geraken tot de possessie en het genot van eenige Goederen, (weinig Meubelen uitgezonderd) waar van, in het gezegde Testament, ten voordeele van zyne Hoogheid was gedisponeert, en zelfs niet van die

Goederen, waar over geen dispuut valt, of zelfs vallen kan.

Als daar zyn de Goederen gekomen uit den hoofde van Prins *Maurits*, voor zo verre als die Prins daar over de vrye en incontestable dispositie heeft gehad, en in het voorbeeld van het Marquisaat van Veere en Vlissingen is getoond en bewezen; als mede de Goederen by wylen Koning *Willem den III* zelfs aangewonnen en geconquesteerdt.

En alhoewel de intentie en het oogmerk van Haar Hoog Mog. als Executeurs van het Testament van wylen dien Koning, om deeze zaken en verschillen, liever by minnelyk verdrag, dan door een Rechtsgeding te doen beslissen, in alle manieren wel goed en heilzaam is geweest, en ook ten eene maale overeenkomende met de oprechte genegenheid en herten wensch van wylen Haare Hoogheid de *Princesse Douariere* als Voogdesse, zo heeft nogtans het ongeluk voor het belang van den Heer Prins haren Zoon gewild, dat deeze goede meininge van *Haar Hoog Mog.* en de Complaisante inschikkelykheid van wylen hare *Hoogheid*, in alle gelegenheid zo overbodig betoond, als mede de menigvuldige devoiren, met zo veel ernst en vlyt ten dien einde aangewend, van geen gewenscht effect zyn geweest, en men is gebleven in dezelve beklagelyke toestand.

Dat men aan de eene kant, geconsidereert werdende als *Erfgenaam*, moest ondergaan menigvuldige disputen en processen van alle die genen, die van deeze nalatenschap iets goed vonden te eischen en dat men daar door een zeer groot gedeelte van die Erffenisse moest zien verteeren en verloren gaan, met het maken van lastige en onnodige kosten.

Dat men aan de andere kant, verscheidene aanmerkelyke stukken Goeds, van het grootste gewigt en de beste inkomsten, van den Boedel zag afgescheurd; dat andere Goederen werkelyk tot niet gebragt wierden; en dat men, niettegenstaande dit alles, buiten effect van het Testament en de possessie van de Erffenisse, ten eenemaal wierd gehouden en gesloten.

Om waartoe na rechten te geraken, een Erfgenaam geen ander bewys behoefd voort te brengen, als *quod Testamentum in prima figura ulla vituperatione apparet*; 't geen by de Rechtsgeleerden, van zodanigen kracht geoordeeld is, dat het zelve gezegd word plaats te hebben, al was 't schoon dat iemant anders, en zelfs den

Erf-

Erfgenaam ab intestato sustineerde, *Testamentum esse Falsum, vel ruptum, vel irritum, vel nullum ob præteritionem, vel Testatorem non habuisse factionem.* Al het welk dan, in het geval voor handen nog des te krachtiger moet werken, om dat de Validiteit van het Testament van zyne Majesteit, belangende de vereische requisiten, nooit in verschil is getrokken.

Maar komende in 't byzonder tot de beletzelen, tegens de possessie van het Marquisaat, de nieuwigheden en veranderingen na de dood van zyne Majesteit voorgevallen, zo zyn dezelve veroorzaakt, en bestaan wel voornaamlyk in het volgende.

Om dat de differenten en geschillen over de successie van het Marquisaatschap, tusschen zyne Majesteit den *Koning van Pruissen*, en Haare Hoogheid, Mevrouw de *Princesse Douariere van Nassau*, in hare qualiteit, zig al aanstonds na het overlyden van den Koning van Groot-Brittannie hebben geopenbaardt.

Want zyne Majesteit *van Pruissen* heeft al vroeg, en voor het openen van het Testament, zo door Gemagtigden, als by eene byzondere Missive aan Haar Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland, doen verzoeken de possessie van alle de Goederen, by den Koning van Groot-Brittannie nagelaten, en in dezelve Provincie gelegen.

Waar tegens hare Hoogheid, van haar kant, zo by gemagtigde als by Missive, al mede van *Haar Ed. Mog.* heeft verzogt, dat alle de zaken van die Nalatenschap, zonder verandering mogten worden gelaten tot tyd en wylen by het openen van het Testament, als anderzints, zoude zyn bevonden, wie tot het meergemelde Marquisaat en andere Goederen was gerechtigd.

Zo als hare gedachte Hoogheid daar naar al verder, op zyn tyd, aan *Haar Ed. Mog.*, notificatie en kennis heeft gegeven, dat de *Heer Prins* haren Zoon geinstitueert was tot *Eenigen* en *Universele Erfgenaam*, insterende met eenen (nademaal haar Hoog Mog. by het zelve Testament ook waren aangesteld als Executeurs) haar Ed. Mog. concurrentie met de andere Provincien, om de hand daar aan te houden, dat het gemelde Testament effect mogt sorteren, en wel voornaamlyk, dat haar Ed. Mog. het zelve wilden werkstellig maken omtrent het Marquisaat en andere Goederen in *haar Ed. Mog.* Provincie gelegen.

Hebbende haare Hoogheid nog al nader, en in 't byzonder, de In-

Investiture van het *Marquisaat* laten vervorderen ten Comptoire *Beweften Schelde*, de Brieven daar toe dienende opmaken, en overbrengen aan Haar Ed. Mog. de Heeren *Gecommitteerde Raden*; maar hier is de zaak blyven fteeken zonder dat men, na alle aangewende devoiren en follicitatien, verdere expeditie, ofte het vereifchte accompliffement heeft konnen bekomen.

De reden en motiven, waarom de *extraditie* van deeze verzogte Brieven is geweigerd of zwarigheid daar omtrent wierd gemaakt, was hier op gegrond, dat haar Ed. Mog., tusfchen de beide hooge pretendenten, den gedagten Koning en Prins, zig zogten onpartydig te houden, zonder den een boven den anderen te præfereren, willende deeze zaak liever zo lang laten fteeken, tot dat de verfchillen over de Erffeniffe zoude zyn weggenomen.

Dog toen men aan haar Ed. Mog., hier omtrent genoegen zogt te geeven, en die hindernis, zo 'er die wezen mogt, uit den weg te ruimen, en dat, ten dien einde, volgens Refolutie van Haar Hoog Mog., in qualiteit als Executeurs, 15 January 1703, de Inveftiture buiten prejudicie van de beide hooge Contendenten tot het Marquifaat, is verzogt door den Rade van Rekeningen, exercerende de provifionele adminiftratie van des Konings Nalatenfchap, zo is het zelve echter en al mede onbeantwoord en deeze zaak buiten effect gebleven, en op de nadere inftantie van haar Hoog Mog., en die van haare Hoogheid, beide in haare qualiteit, niet anders geeffectueerd, als dat haar Ed. Mog., by derzelver Refolutie van 8 September 1708, hebbende gelieven te declareren, dat den *laps*, of verloop van tyd aan het reets verzogte verly niet en zoude fchaden, wordende de verzoeker voor diligent verklaard. En of men wel hadde gehoopt, en ook om de voor aangehaalde redenen en deeze laatfte Refolutie, niet anders vermeinde te zullen volgen, als dat haar Ed. Mog. voornemen en intentie was, de zaken van het Marquifaat te houden in ftaat, zo zyn echter daar omtrent zeer aanmerkelyke verandering voorgevallen, naamlyk:

Dat haar Ed. Mog. hebben gelieven goed te vinden, alle de Magiftraats beftelling, der beide Steden, aan zig te trekken.

Dat haar Ed. Mog. hebben gelieven te verhinderen, dat de Nominatie, ter verkiezing van Burgemeefteren en Schepenen, niet meer wierd gerenvoyeerd aan den Heer Marquis, of dieden-

denzelven reprefenteerd, maar aan de Tafel van haar Ed Mog.

Dat de Magiſtraat van de beide Steden, by Refolutie van haar Ed. Mog., zyn verzogt en gerecommandeert, de electie van Burgemeeſteren en Schepenen, die haar van wegens den Marquis gezonden zoude worden, niet aan te neemen.

Dat de Bailluwen en alle anderen, zyn geinterdiceert dezelve Burgemeeſteren en Schepenen, wegens den Heer Marquis, op een wettige Nominatie verkoren, te mogen beëedigen en inſtalleren.

Voorts dat de Bailluwen derzelver Steden genomen zyn in een byzonderen Eed van de Provincie, buiten eenig voorbeeld van den voorigen tyd.

Dat de Regenten der beide Steden zyn geinduceert, en by verſcheide Refolutien verplicht te formeren en maken nieuwe reglementen over de verandering van de Magiſtrature, direct aanlopende tegens het recht van den Heer Marquis, en tegens de proteſtatie van een aanzienlyk getal Mede-Regenten van dezelven Steden.

Dat het recht van Zeedriften den Marquis, genoegzaam met 'er daad, is afgenomen, en daar omtrent geprocedeert met dien ernſt, dat de Baillnw van de Wateren, te meermalen in Vliſſingen is gezonden om, eerſt met toelatinge, ofte naderhand, met de ſterke en Militaire hand te dringen in het Huis van den Heer Marquis, om eenige geſtrande en geborgene goederen te inventariſeren, en zig daar omtrent de directie te onderwinden op den naam van den Graaf.

De Bedienden van den Marquis heeft men gedreigt, met het reſſentiment van haar Ed. Mog., om dat zy alleen tyd verzogten om deeze zaak aan hunne Principalen bekend te maken, wyl zy zonder deszelver bevel, niets dorſten doen. Alles onaangezien den Heer Marquis, van dit recht, van onheuglyke tyden af, in bezitting is geweeſt, en uit de inveſtituren van de beide Steden duidelyke blykt, dat aan den Heer Marquis, het recht van de Zeedriften met deszelfs toebehoren, is verkogt.

Dat den Procureur Generaal, uit naam van den Graaf, by formele ſententie van den Grooten Raad te Mechelen, op den 24ſte September 1566, daar over ten voordeele van den Boedel van den Marquis en zyne Crediteuren is gecondemneerdt.

Dat

Dat by voorverhaalde Brieven van denumbrement, en het Octroy van 20 April 1444, als mede met de Privilegien van den Jaare 1574, is gedecideert, hoe verre de Limiten van de beide Steden zig daar omtrent komen uit te ſtrekken.

Dat by het 4de Capittel van de keuren van Zeeland, Art. 13, dit Recht van Zeedriften toegewezen word aan den genen, die de Graaf het zelve zal hebben gegond, of die daar af Privilegie zal hebben, of daar van in de poſſeſſie zal zyn. Zo is men nogtans gedwongen geworden den Bailluw van de Wateren, onder proteſtatie, mede toe te laaten, tot de beſtiering van de geborgene Goederen, hier voor genoemdt; en als tegens het vervolg van zodanige Proceduren over de gemelde Zeedriften, tot Conſervatie van de Gerechtigheden van den Heer Marquis, by die van den Raad van Rekeningen, op den 14de Maart 1704, van den Hoogen Rade was geimpetreert Mandament van Maintenue zo heeft het haar Ed. Mog. ook in dit byzonder geval, gelieft den voortgang der Juſtitie al mede te ſtremmen.

Verders, dat het haar Ed. Mog. behagen is geweeſt, alle deeze voorverhaalde zaken te laten beſchikken, zonder dat daar over ooit iemant, van wegens de geintereſſeerde hooge Prætendenten, haar Hoog Mog. als Executeurs, ofte die van den Raad van Rekeningen de adminiſtratie waarnemende, te hooren of dat ooit eenige van dien in hunne handen zyn geſteld; zyn in veele zaken voortgegaan met die verhaaſting dat 'er nog gelegenheid nog tyd gegeven is, om de reedenen en grieven van den Heer Marquis, te konnen of te mogen voorſtellen of by te brengen.

En dit alles zou zyn grond en oorzaak hebben, om dat 'er conteſtatie en diſputen zyn over den eigendom van dat Marquiſaat; dat 'er door deeze diſputen, by het afſterven van Koning Willem den IIIde, nog geen ſucceſſeur in het Marquiſaat bekend was gemaakt, veel min dat die de hulde en den Eed van getrouwheid aan den Grave zou hebben gepreſteerdt, en by gevolg, dat de directie en adminiſtratie was gevallen in den boeſem van haar Ed. Mog., als *Domini directi*, en repreſenterende den Graaf.

Niet tegenſtaande, zo als hier vooren is gezegt, aan haar Ed. Mog. by zyne Majeſteit den Koning van Pruiſſen, en by haare Hoog-

Hoogheid, de Princesse Douariere, voor den Prins haren Zoon, beide als Geintcresseerden in den Eigendom en deszelfs Rechten; en naderhand by haar Hoog Mog., als Executeurs, en by die van den Raad van Rekeningen, als Administrateurs, met veel yver, menigvuldige instantien en sollicitatien is gearbeid, om de investiture te mogen bekomen, en aan Haar Ed. Mog., te presteren, hulde, eed, hommagie, manschap, en al wat dies meer is, dat tot het Recht van haar Ed. Mog., als *Dominus Directus*, over dit Marquisaat toekomt; en by manquement van het welke, haar Ed. Mog. alleen, en om geen andere redenen, zo gezegt word, haar de zaken van het Marquisaat hebben te onderwinden en aan zig te trekken.

Als nu al het voorschreve op dien voet wierd verrigt, en dat nog de successie Brieven van haar Hoog Mog., nog van haar Hoogheid, nog die van den Raad van Rekeningen van eenig effect ofte vrucht waren, is men genoodzaakt geworden zig te vervoegen by de ordinaris Justitie, zo als daar op van den Hoogen Rade over Holland en Zeeland, op haar deugdelyk te kennen geeven, by die van den Raad van Rekeningen, in derzelver qualiteit, op den 4de December 1703., werkelyk verkregen zyn vier possessoire Mandamenten, disponerende twee, tegens de *Bailluws*, Burgemeesteren en Schepenen der beide Steden; en nog twee andere in 't byzonder tegens de Bailluwen; en alle te famen strekkende, om deeze turbatien en veranderingen, tegens het Recht van den Heer Marquis, te hebben vernietigd en afgedaan.

Maar de gemelde Regenten, deeze Mandamenten over brengende aan de Tafel van haar Ed. Mog., zo is vorders daar op geresolveerd, dat daar aan niet zou worden geobedieert, verbiedende zulks aan de Gedaagdens, op haar Ed. Mog. hoogste indignatie. En verder, dat aan den President en Raden van den Hoogen Rade zou worden aangeschreven, dat haar Ed. Mog. deeze voorsz. Mandamenten hadden ingetrokken, requirerende, dat uit dien hoofde geene proceduren zouden worden gehouden, volgens haar Ed. Mog. Missive van 8 December 1703.

Waar op gevolgd is, dat den President en Raden van den gemelden Hogen Rade, zig ten hoogsten over dit aanschryven bezwarende, goedgevonden hebben het zelve te representeren aan haar

Ed.

Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Holland (als mede Souverein zynde over de gecombineerde Justitie van Holland en Zeeland) by Missive van den 30 January 1704, verzoekende haar Ed. Gr. Mog. order en resolutie, hoe zy zig in deeze zaak zouden hebben te gedragen, als zeer onwettig en ergerlyk zynde: En om te doen zien, hoe ongehoord zulk een behandeling in ons Vaderland was, gebruikt die Hooge Rechtbank deeze navolgende de aanmerkelyke taal, die wy verplicht zyn aan te haalen, dewyl het stremmen van de Justitie aangemerkt word als eene benadeling van de vryheid en eigendom der Ingezetenen op de wetten gegrondvest. Aangehaald hebbende wat verzoeken aan den Hoogen Rade waren gedaan, zeggen haar Ed. Mog.

„ Wy hebbende, Edele Groot Mog. Heeren, delibereerende op de verzoeken, ons by opgemelde Vertoonders gedaan, gemeind niet te konnen afweezen, de voorsz. Mandamenten (als niet anders behelsende als een simpele provisie van Justitie) te verlenen, gelyk wy ook de voorsz. Mandamenten op den 4de December 1703 verleend hebben.

„ Welke Mandementen door een onzer Deurwaarders, na haar forme en inhouden geexploiteert, en de Opposanten gedagvaard zynde, voor ons jegens den eersten rechtdag na de tegenswoordige Zeeuwsche Vacantie, dewelke eindigt met den 5de February naastkomende, zo hebben wel verscheide van de voorsz. Regenten en by na de helft van dien, op het doen van het voorsz. Exploit gedeclareerd, dat zy haar geen party maakten, en zulks wel mogten lyden, dat de vertoonders in hare qualiteit in de voorsz. *possessie vel quasi* gemaintineerd wierden, maar andere hebben die gemakkelykheid niet gehad, *en een derzelver heeft zig verstout, van ten tyde, dat het voorsz. Mandament door den Deurwaarder, uit naam en van wegen de Hooge Overigheid en Graaffelykheid van Holland, Zeeland en West-Vriesland, aan hem wierde geexploiteerd, en alzo aan hem Copie van het voorsz Mandament overhandigd, dezelve Copie, ter presentie van den voorsz. Deurwaarder, en vilipendie van de Justitie, op het Vuur te werpen en te doen verbranden, gelyk dat uit het Relaas van denzelven Deurwaarder kan werden gezien.*

„ Dog

Vervolg van het voorgevallene ten aanzien van het Marquisaat van Veere en Vlissingen.

„ Dog de zaak is daar by niet gebleven, maar de Heeren Sta„ ten van Zeeland zig deeze Proceduren aantrekkende, hebben, „ by Missive van den 18 December 1703, ons gelieven aan te „ schryven, dat haar Ed. Mog. om redenen in de voorsz. Mis„ sive gemelt en hier Copielyk by gevoegd, waar toe wy ons refe„ reren, eenparig hadden goedgevonden, niet alleen te inter„ diceren aan alle de gedaagdens, zig in de voorsz. proceduren „ in te laten, maar van ons te requireren, dat alle de voorsz. „ Mandamenten zouden werden ingetrokken, zonder daar op eeni„ ge Proceduren te laaten houden, en daar benevens ook te be„ geeren, dat wy op diergelyke verzoeken van provisie, niet „ meer zouden disponeren, maar dezelve van de hand wyzen.

„ Waar op de bovengemelde Raden en Meesters van de Ree„ keningen der Domeinen van zyn Koninglyke Majesteit van „ Groot-Brittannien, glorieuser memorie, zig by een Schriftely„ ke Remonstrantie, vervat, ons hebben verzogt, dat wy aan „ de hier voorgemelde Missive van haar Ed. Mog., de Heeren „ Staten van Zeeland, niet zouden willen defereren, maar aan „ haar Vertoonders in hare voorsz, qualiteit, en onze verhin„ derde Cours van Justitie in de voorsz. zaken, recht doen er„ langen.

„ Allegerende tot dien einde, dat in de voorsz. zaken de „ voortgang van de Justitie, door zodanig aanschryven van de „ Heeren Staten van Zeeland, niet zoude behoren te werden „ gestremd, om dat haar Hoog Mog. by speciale Resolutie, op „ dat subject, met concurentie van de Edele Groot Mog, geno„ men, opgemelde Raden en Meesters van de Reekeningen, „ hadden geauthoriseerd en gelast, hem by wege van Justitie het „ recht van den Heere van Vlissingen en Ter Veere te confer„ veren tegen alle Nieuwigheden en veranderingen, die tegens „ het Recht van den zelven Heer, het zy by de Magistraten der „ voorsz. Steden, het zy, door iemant anders ondernomen zou„ den mogen werden.

„ Behalven dat de zaken, waar over de bovengemelde Man„ dementen waren geligt, ook alleen waren een object van Jus„ titie:

„ En dat ook, boven dien, het IX Art. van onze Instructie „ specialyk inhield, *dat de Justitie van den Hooge Rade niet ver-* „ *achterd, verlengd, nog verschoven mogt worden, om eenige besloote* „ *Missiven, al waren die door de Hooge Overigheid, Staten of andere* „ *gegeeven.*

Verder aantonende dat dit doen, streed met het Provisionneel accord tusschen Holland en Zeeland in den Jare 1674 gemaakt, en andere reedenen meer, te lang om hier aan te haalen; verzoekende te weeten hoe den hooge Raad zig hier in had te gedragen.

Welk verzoek, beneffens twee Remonstrantien, by die van den Rade van Rekeningen van zyn overledene Majesteit, al mede over die zake gepresenteerd, haar Ed, Gr. Mog. hebben doen examineren door Heeren Commissarissen, en op het raport van dezelve, op den 6 Juny 1704, gelieven te resolveren, dat aan den Heer Præsident en Raden voornoemd, zoude worden aangeschreven, en de gemelde zaken van de Mandamenten, by haar Ed. Mog. Missive van den 30 January gemeld, *zodanig te procedeeren, als dezelve, in goeden gemoede en Justitie, zouden vinden te behoren.*

Dog hier door wierd weinig gevorderd, hebbende haar Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland ondertusschen, door derzelver ernstige instantien, en een extraordinaire Deputatie, eindelyk by haar Ed. Gr. Mog. zo veel uitgewerkt, dat daar op gevolgd is de Resolutie van 21 October, reeds aangehaald, by Provisie is gesteld *hors de Cour*, of buiten het Hof.

En dewyl hier uit bleek, hoe zeer het Recht van den Heer Marquis wierd benadeeld, zo vond hare Hoogheid, in haar qualiteit zig genoodzaakt, voor de belangen van den Heer Prins haren Zoon te waken, en aan de Ed. Mog. Mog Heeren Staten van Zeeland zulks voor te dragen; te meer, dewyl haar Ed. Mog. alle haare Resolutien, zo haar bericht was, hadden gelieven te clausuleren, dat dezelve genomen wierden *ongeprejudiciert het recht van den Heere Marquis*, en dat haar Ed. Mog, ten deezen opzichten, nog al verder de goedheid gehad hadden van te meermalen te verklaren, dat haar Ed. Mog. *geen intentie hadden van de Heere Marquis te willen benadeelen, of verders eenige attentie te willen geeven ter verkortinge van het Recht den Marquis competerende.*

Ver-

Verzoekende derhalven, dat het haar Ed. Mog. niet kwalyk geliefde te neemen, dat hare Hoogheid, tot adstructie van het Recht van haren Zoon, goed vond voor te dragen:

Dat in het gemeen, de *Leen-Rechten* duidelyk zeggen, en alle de *Feudisten* daar omtrent van een gevoelen zyn, dat het *Leen-Recht* mede brengd eene onderlingen verbintenisse tusschen den *Leen-heer* en zynen *Leen-man*, en dat, uit krachte van dien, den *Leen-heer*, (onder reverentie) aan zynen *Leen-man* moet præsteren dat geene, waar toe hy, volgens de *Leen-rechten* is gehouden: Als naamlyk; het geeven van de *Investituren* of Brieven van *Verly*, het welk de *Leen-Heer* niet vermag te weigeren, dewyl het geschied buiten zyne præjuditie, en onder de gewoone Clausule, *behoudens ons en ieder zyn Recht*; dat zelfs, in zo een geval ieder een, de maar kan betoonen het minste *schyn van Recht* te hebben, den *Leen-heer*, voor het ordinaire Leen-Gerecht tot het geeven van dezelve Brieven kan en mag constringeren en bedwingen.

Dit heeft nog te meerder plaats, na de mening van de D. D. die deeze materie tracteren, in een onversterffelyk Erf Leen, *quia moribus nostris feuda hæc redacta sunt ad instar reliquorum, quæ in patrimoni sunt*.

En voor al zo vermag een *Erfgenaam* verly verzoekende niet werden afgewezen, of is., zulks geschiedende, bevoegd het *Leen* zonder *Verly* te bezitten, tot tyden en wylen dat men hem *verlyden* wil.

De *Keure van Zeeland* spreekt daar van aldus: „ Ende viel 'er „ gebrek in de verleeninge van 's Graven of Momboir 's Lands„ wegen, zo zal die geene daar het Goed aan bestorven is, gaan „ ter plaatze daar men die Vierschare pleeg te houden, in ken„ nisse van drie des Graven Mannen, ende van hen lieden Brie„ ven neemen, dat hy bereid is zyn Leen te ontfangen, ende al „ doen, dat hy van rechtswegen schuldig is te doen, ende hier „ mede zal hy zyn Goeden bezitten, zonder eenige schade daar „ af te lyden, ter tyd toe dat hy weet dat men het hem verlee„ nen wil, en dan zal hy het ontfangen als recht is:"

Hier mede stemd overeen het Groot-Privilegie van Vrouw Maria, van 14 Maart 1476. Art. 51.

Derhalven is het 'er in Rechten verre van daar, dat een *Leen-heer*,

heer, goedvindende of belang hebbende van geen *Verly* te verlenen, daar door gewettigd zoude zyn, de administratie der Goederen van het *Leen* aan zig te trekken.

Maar het gezegde is in 't byzonder toepasselyk op deeze zaak van het Marquisaat, nademaal de gedecreteerde *Landwet* of de voorgemelde *Keuren van Zeeland*, dit verschil, woordelyk beslist direct tegens de *Leen-heer*, zeggende:

„ Dat zo wanneer twist of geschil gevald over eenig Leen-„ goed, waar van *geen* der *partyen* in 't bezit zyn, zo zullen „ partyen met den anderen kiezen een *notabelen Man*, die het „ Leen getrouwlyk regeeren en bewaren zal, van harent wegen, „ en zo zy in haren keuren niet eens en werden, zo zal elk van „ haar kiezen twee Mannen tot *Keersluyden*, die dan te zamen, „ kiezen zullen eenen *Man*, om de voorsz. Lenen te regeeren.; „ zo Partyen, of iemant van haar, binnen een maand na de in-„ sinuatie geene *Keersluyden* verkoren, zo zal die verbeuren aan „ den Grave *tien ponden*.

„ Den *Rentmeester* waar onder de Goederen hooren zal, van „ 's Heeren wegen, kiezen andere *Keersluyden*, niet suspect aan „ partyen, in plaats, van die niet gekoren en hadde, en dan „ zullen de *Keersluyden* kiesen eenen *Man*, die het *Leen* regeeren „ zal agt dagen daar na; en zo zy zulks niet en deden, zo zal „ den *Rentmeester* eenen goeden Man setten, van des Heeren we-„ gen, die geen partye en is, ende daar partyen mede bewaard „ waren, die de voorsz. *Leenen* regeeren zal tot redelyken koste „ van dezelve.

Uit die zelve onderlinge verbintenissen tusschen den Leen heer en Leen-man, en na den eigen aart en natuur van het Leenrecht vloeid al mede, zo als aan de eene kant een *Leen-man* aan zynen *Leen-heer* schuldig is, Brieven van *Investiture* te verzoeken, *Hulde*, *Eedt* en *Manschap* te presteren, *Heer-gewaden* en *Hof-Rechten* te betalen, en voorts sodanige *diensten* te bewyzen, als by de Letteren van uitgifte zyn gestipuleert.

Zo is ook, aan de andre kant, den *Leen-heer* gehouden, zyn *Leenman gehouw en getrouw* te zyn, deszelfs *voordeel* te zoeken, hem ten besten te *raden*, te *helpen* en *by te staan*, zyn *nadeel* en *schade* te weeren, en te ontdekken wat daar toe zou konnen strekken.

Zo

Zo als uit dezelve *reciprocatie* van verbintenis al verder volgd, dat zo een *Leen-man*, op verbeurte van zyn *Leen goed* zig zelf door *ongeboorsaamheid* of *ontrouw* niet vermag te ontrekken, aan het geen zynen *Leen-heer* schuldig is, een *Leen heer* ook alzo verplicht en gehouden is, zynen *Leen-man* in het bezit van het *Leengoed* te behouden, zonder dat het den *Leen-heer*, in eeniger manieren vry staat, zynen *Leen-man*, eigener authoriteit, van syn *Leen-goed* te konnen of te mogen depossederen en ontzetten, *qui equitas in paribus causis paria jura desiderat.*

En zo daar over tusschen den *Leen-heer* en den *Leen-man* differenten en disputen mogten ontstaan, zo moeten dezelve, volgens de gemelde Leen-Rechten, en de Loffelyke Privilegien deezer vrye Landen, onderzogt, en gevonnist worden door een Competenten, neutralen en onzydigen Rechter, *nam in re propria iniquum ad modum est alecui licentiam tribuere sententia.*

Keizer Karel zegt op deeze materie, by zyne Ordonnantie van den eersten April 1521, wel uitdrukkelyk:

„ Dat voortaan de *Justitie* cours en loop hebben zoude, en dat „ dezelve aan zyne Onderzaten volkomentlyk, zondere eenig „ belet, geadministreerdt zoude worden, zonder iemant by „ wegen van *Feyten*, als anderzints, te mogen moeyelyk „ vallen.

„ En wel in zyne Voorreden, op de Instructien van den Hove, van den Jare 1531, dat in zyne Landen *Recht* ende *Justitie* onverbreekelyk, en zonder dissimulatie, geadministreerd zal „ worden.

Dog om alle vooroordeelen in deezen, zo veel doenlyk, weg te neemen, zal het niet ondienstig weezen wat nader te onderzoeken, wie volgens de Voorrechten en Privilegien van de Provincie Zeeland, voor zodanig een Competenten Rechter, in de zaken van dit Marquisaat, moet worden gehouden en aangezien.

Staat aan te merken, dat de naam van *Graaf* eigentlyk betekend *Opper-Rechter*; en dat het volgens de *Costuimen* van deezen Lande van Zeeland ten vollen bekend is, dat in voorige tyden gebruikelyk is geweest, dat de *Graven* en *Prinsen* van den Lande respective, in eigener Persoon, of door hunne *Stadhouders*, by representatie, ter hooger Vierschaar in 't openbaar hebben gezeeten, en aan hare Onderdanen, ten overstaan van Leenmannen,

en

en gegradueerde Klerken, *Recht* en *Justitie* gedaan hebben, over alle zaken, die tusschen hunne Onderdanen in geschil waren gelyk alhier verbeeld wordt.

Hier ziet men een hoogen Heuvel, waar op eenen grooten Eikenbom staat. Daar tegen staat een Stoel, waar op den Graaf in zyn Plecht gewaad zit. Voor hem, staat aan de rechterhand, een Heraut, die het bloote zwaard met de punt om hoog houd, en aan de linkerhand een Heraut dragende de Roede van Justitie. Ter wederzyden zitten, op een bank van Zoden, een Doctor in de Rechten en Leenmannen. Voor den Graaf staan twee Personen die hun zaak zelf beplyten.

Zo is het ook ten vollen bekend, dat deeze manier van Rechtspleging, om derzelver langzaamheit in de administratie, en het expedieren der zaken, mitsgaders de groote schade die de Ingezetenen daar door kwamen te lyden, is veranderd en vernietigd, in zo verre, dat ten dien einde, particuliere *Rechtbanken* en de *Hoven van Justitie*, in den zelven Lande, zyn aangesteld en opgerecht, die, volgens derzelver Instructie, na dat alvoorens daar over de toestemminge en het consent van de *Ridderschap*, *Edele* en Leenmannen, als daar by geintresseerd, was geobtineerd,

neerd, en, na mate van de magt derzelven, by de *Prinssen* en 1581.
Graven, als *Souvereinen* van den Lande gegeeven, voortaan den Ingezetenen, in hunne questieuse zaken hebben berecht. Uit krachte van die concessie en verandering, de Jurisdictie, omtrent zaken van Leenen, in den Lande van Zeeland is gedemandeert, of aan de *Hoven van Justitie*, of aan *Burggraaf* en *Leenmannen* van den zelven Lande.

Om die reeden zyn den President en Raden van den Hove en Hoogen Rade over Holland en Zeeland, by derzelver respective Instructien, gequalificeert geworden, ter eerster instantie, te mogen oordeelen, van alle materien *possessoor*, en wel in specie, roerende de *possessie* van *Beneficien*, *Leenen* en *Erven*; al hoewel de kennis der zelver zaken, ten *petitoiren* voor als nog is gelaten aan den *Burggrave* en *Mannen van Zeeland*, zo als zulks blykt gedecideert te zyn, ten verzoeke van de Heeren Staten van Zeeland, door Keizer Karel, by de Ampliatie van de Keuren van Zeeland, *Art.* 7, in den Jare 1515.

Dog naderhand is de Rechtbank van Burggraaf en Leenmannen al mede ten respecte van de *feuda immediata*, (om alle bedenken van eenzydigheid omtrent den Rechten weg te neemen) verandert, en in allen deelen overgebragt aan de gemelde Hoven van Justitie, volgens provisioneel Accord, daar over, tusschen de Provincien van Holland en Zeeland, in den Jare 1674 gesloten en gemaakt *Art.* 12. waar door de gemelde Hoven van Justitie, met 'er daad, geworden zyn, den eenigen Competenten Rechter, in alle de zaken van *Leenen*, en de Condependentie van dien, gelegen in den Lande van Zeelandt.

Van deeze *Rechts-Hoven* nu, aan den Ingezetenen by forme van Privilegie, en ten haren overstaan, toestemming en consent gestabileert, vermag zig niemant, wie hy ook zy, om eenige redenen te eximeren, dewyl aan den Presidenten en Raden de magt is gegeven, en zy ook by Eede verplicht zyn,

„ Goede Justitie te administreren, even gelyk, den Grooten,
„ Middelen en Klynen, zonder uitzondering, verkiezing van
„ personen, gunst, ongunst, ontzag en dissimulatie, waar om-
„ trent de *Hooge Overigheid* en de *Staten* henluiden dragen, hel-
„ pen en bystand doen tegens een iegelyk. Art. 7. Inst. van den
„ Hoogen Raadt.

„ Welke Justitie den Ingezetenen niet veragterd, verlengt
„ nog vertogen zal worden om eenige besloten Brieven, al wa-
„ ren die van de *Hooge Overigheid*, de *Staten*, of *andere*, itera-
„ tivelyk, ofte anderwerf gegeeven, nogte ook om eenige be-
„ den ende verzoeken, 't zy van grote *Personagien*, ofte ande-
„ re, van wat state ofte conditie die zyn, Art. 9.

Waar aan derhalven, de Princen van den Lande zelfs, onder ootmoedige correctie, om de gezegde redenen, verplicht en gebonden zyn:

„ Aangezien aan de gemelde *Hoven van Justitie*, alleen de ken-
„ nis toebehoord van zaken, roerende *de Vryheden en Rechten van*
„ *den Graaf.* Art. 8. Inst. van den Hove.

Al het welk dan nog op zyn allerkrachtigst plaats moet hebben, en werken, omtrent disputen over *Leenzaken* van den Lande van Zeeland, nademaal by het Groot Privilegie van Vrouw Maria, van den Jare 1476, deezen aangaande is gestatueert Art. 39.

„ Dat de *Graven*, ofte hare *Nakomelingen*, niemants *goed Leen*,
„ nog *Erve* binnen den Lande van Zeeland, tot haren Tafel leg-
„ gen en zullen (dat is, daar over byzonderlyk disponeren) nog
„ niemand by provisie, uit zyn *possessie* stellen en zullen, maar
„ zullen na dat die nature ende conditie van den goeden zyn, eerst
„ verwonnen zynde daarna geexecuteerd worden, navolgende die
„ *Rechten* en costumen van den Landen, Steden en Plecken, daar
„ die sententie of condemnatie gegeeven, of gedaan zal worden.

Dit aldus ten allerklaarste voorgesteld zynde, zo verzogt haare Hoogheid, Mevrouw de Princesse Douariere, by hare Memorie, in haar qualiteit, op het allervriendelykste, dat haar Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland, nu onderrigt zynde, wie den tegenswoordigen Marquis was, en waar in zyne rechten bestonden, de goedheid zouden hebben, dat recht aan den Heer Marquis, haren Zoon, te laten volgen.

Dat haar Ed. Mog., volgens derzelver oprechte en rechtvaardige protestatien, te vooren gemeld, en verscheide malen by de Resolutien van haar Ed. Mog. op het krachtigste herhaald, niet zouden gedogen, veel min zelfs daar toe contribueren, dat aan dit *Recht eenig nadeel wierd gedaan*, *of de minste atteinte gegeeven*, als mede, dat haar Ed. Mog. nu zouden doen zien dat zulks *nooit*

hare

hare intentie is geweest, en hoe afkeerig haar Ed. Mog. daarvan zyn. Immers, en ten minsten, dat haar Ed. Mog. niet meer zouden difficulteren, de deur van de Justitie wederom te doen openen, en die onverhinderd zyn cours en loop laten gaan.

Wat meer als Recht was, en aan haren meergemelden Zoon toekwam, zou hare Hoogheid niet ondernemen aan haar Ed. Mog. te verzoeken, nog te vragen.

Dat haar Hoogheid aan de Heeren *Regenten* van de beide Steden recommandeerde, het voorsz. te willen overwegen, en daar uit zien, hoe zeer het van hare verplichting was, den Heer Marquis in zyne rechtvaardige zaken en goede Rechten, niet hinderlyk te zyn, maar voor te staan, vertrouwende hare Hoogheid, dat de gemelde Heeren Regenten, daar van nu onderrecht zynde, dat niet zouden nalaten, maar voortaan, dezen aangaande, *alles zouden doen dat goede, getrouwe, eendragtige Onderzaten behoorden te doen ten opzigte van hunnen Erf-Heer.*

Dat voorts haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Holland en Westvriesland, op het ernstigste, door hare Hoogheid wierden gebeden, de goedheid te willen hebben, al het voorzeide mede te willen considereren; en, daar en boven, gunstige reflexie maken, dat den Heere Prins haren Zoon, *Johan Willem Friso*, (toen nog levende) als eenige en Universelen Erfgenaam van Koning Willem de III, het geluk had van te staan, en te behoren, onder de immediate protexie, beschutting en bescherming van haar Ed. Groot Mogende, niet alleen uit dien hoofde, dat haar Ed. Gr. Mog. beneffens de Heeren Staten van de andere Provincien, geliefd hadden te aanvaarden de administratie van de Nalatenschap van zyn gedagte overleden Majesteit, maar ook en wel in 't byzonder, om dat de gemelde Nalatenschap moet geconsidereerd werden gevallen te zyn op het Territoir en onder de Jurisdictie van haar Ed. Gr. Mog.

En dienvolgende, dat men van haar Ed. Gr. Mog. alom beruchte rechtvaardigheid, billykheid en Justitie, niet anders vermag te verwagten, en ook, onder reverentie, de vryheid heeft om, met behoorlyk respect, te mogen vragen, dat haar Ed. Gr. Mog., den meergemelden Heer Prins, by zyne Rechten willen bewaren en beschermen, en dat haar Ed. Gr. Mog. hare Souvereine magt niet meer zullen gelieven te leenen tot het

fluiten van de meergemelde deur van Justitie, voor het recht van zyne Hoogheid. Derhalven, dat haar Ed. Gr. Mog. deeze billyke condescendence wel zouden gelieven te hebben, van derzelver Resolutie van 21 October, op dit subject genomen, in te trekken, en te blyven persisteren by den inhoudt van haar Ed. Gr. Mog. voorgaande Resolutie van 6 Juny, beide des voorgaanden Jaars, en dien volgende, den President en Raaden van den Hogen-Rade, nogmaals aan te willen schryven, in *deeze zaken* (van het Marquisaat) *te procederen als dezelve in goeden gemoede en Justitie zullen vinden te beboren*, en dat, op dien grond, de proceduren mogten worden voortgezet. enz.

Dit was ten minste van zo veel vrucht, dat de Magistraat van Zirikzee, in de Maand January 1708, een Resolutie nam, en ter vergadering van haar Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland deed inleveren en in de Notulen insereren, op den 6 January 1708, rakende het stremmen en turberen van de Justitie, als mede het intrekken der Mandementen, by de respective Hoven van Holland en Zeeland geimpetreert, luidende van woord tot woord:

„ Gelezen zynde het tweede punt van beschryving, te kennen geevende, hoe de Heeren van Vlissingen gedurende den „ tusschen tyd hadden bekend gemaakt; dat aan Burgemeesteren „ en Schepenen aldaar was gedaan eene dagvaarding in cas van „ complainte, en, terwyl dit voorval vry wat bedenkelyk voorkwam, de Heeren Gecommitteerde Raden meenden niet te „ mogen ledig staan, om haar Ed. Mog. deliberatien over zo „ een voorval, niet te præjudicieren, of wel door zodanige ongewoone verkorte manier van procederen te laten grieven, „ aan den President en Raden van den Hove te schryven, *prout in Literis*, en daar op rypelyk zynde gedelibereert, is goedgevonden, voor advis van deeze Stad ter Vergadering van de „ Staten in te brengen, dat het afzenden van deeze Missive op „ den naam van de Gecommitteerde Raden, als wanneer 'er tusschen tyd overvloedig was, om de Leden haar advis by inschryving te vorderen, is een notoire nieuwigheid, regtdraadstegens de order en het aloud gebruik, aan haar Ed. Achtb. „ ook nog te onaangenamer, om dat hier door de cours van Justitie op nieuws word gestremd, en alzo aanleiding tot onlus-

„ ten

„ ten gegeeven: Dat, voor zo veel betreft het groote steunzel, „ waarop gemelde Missive schynd gefondeerd, naamlyk de Resolutie van den 21 October 1705, haar Ed. Achtb. van Zierikzee van die geheele behandeling t' eenemaal ignorant zyn, „ als wezende de deputatie tegens het goedvinden van hare Regeering, en de Justitie buiten haar kennis geformeerd, gelyk haar Ed. Achtbare, tot deeze uure toe, wat devoiren „ ook zyn aangewend, het faveur niet hebben mogen erlangen, om, daar van visie, veel min Copie te bekomen, waar „ omme dan aan dat argument ook niet kan worden gedefereert.

„ Dat wyders haar Ed. Achtb., met zonderling opmerkinge „ voorkomt in meergemelde Missive van den Hove, *of deeze* „ *zaak met wat meerder drift en toeleg wierd behandeld, als in neutrale Justitie wel betaamde, even of men beweeren wilde, dat meer* „ *zekerheid voor de Ingezetenen deezer Provincie te hoopen was, dat* „ *hare personen en Eigendommen van een Politique Vergaderinge (door* „ *verkeerde opinien, zomtyds interest, hoope of vreeze aangedreven)* „ *afhongen, dan die te laten aan de ordinaire cours van een Hof van* „ *Justitie, gecomposeerd door deftige, achtbaren en ervaren Heeren,* „ *geen relatie tot Regeering makende, buiten particuliere Vues of eigen* „ *belang, en gevolgelyk met alle requisiten van een onzydig Rechter* „ *voorzien*; dat haar Ed. Achtb. meenden, *het voornaamste Juweel* „ *van onze Vryheid te bestaan, in het handhavenen van goede Justitie, een Cieraad waarmede deeze Republique tot nog toe pronkt, en* „ *die haar als een grooten Titul en Eernaam van de nahurige Volkeren word gegeeven; dat deeze knoop eens ontbonden zynde, en de zaak* „ *na geen vaste Regulen of Wetten getracteerd, maar by overstemming, by een bevatting, of interest van sommigen; dat daar uit noodwendig volgen moet, dat den onmagtigen altoos voor den sterken buigen zal, zonder aan hem eenig Asylum zal overblyven, waar toe* „ *hy klaaglyk zyn toevlugt kan neemen.*

„ Om alle welke reedenen haar Ed. Achtb. van het voorig „ Sentiment zyn, en onveranderlyk blyven zullen, om den Cours „ van de Justitie open te laaten, zo als van Ouds, en daarom „ deeze provisionele stremming, door pluraliteit van de Heeren „ Gecommitteerde Raden gedaan, weder op te schryven en in „ te trekken, protesterende by onverwagte ontstentenisse tegens

„ den

„ den indragt der gerecipieerde forme van Regeering, met re-
„ servatie van zodanige verdere aantekeninge, als haar Ed.
„ Achtb. zullen goedvinden; en zal hier van werden Extract ter
„ hand gesteld aan de Heeren Gedeputeerden ter dagvaard gaan-
„ de, omme zulks in de Notulen te doen insereren.

Zy die, onder het schoon schynend voorwendzel van eene patriotschen yver voor de Vryheid, dit zo verre gebragt hadden, vonden echter goed om voort te gaan, met alles in 't werk te stellen, wat doenlyk was, om hun groot Doel te beryken; en nu tyd gehad hebbende om hunne banden vast te leggen, ten einde de Steden van Vlissingen en Veere van alle vassallage te ontslaan, en het Marquisaat, aan den Heer Prins van Orange Nassau te ontrekken, zo maakten zy die zaak in den Jaare 1722, op nieuw levendig, en gingen daar mede door, in spyt der Missive van hare Hoogheid Mevrouw de Princesse Douariere van Orange en Nassau van 2 February 1713 geschreven aan haar Hoog Mog. de Heeren Staten Generaal; zonder aanmerking te neemen op de verklaring van de Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Gelderland daar omtrent gedaan: van het advys van de Heeren Gedeputeerden van Vriesland, daarop ingebragt: Van de Missive van zyne Vorstelyke Doorluchtigheid den Heer Landgraaf van Hessen Cassel, en het verzoek by de Heeren van Vriesland, by die gelegenheid gedaan: Van de Resolutie van de Provincie van Overyssel, genomen op den 8 April 1723: Van de Resolutie van de Provincie van Stad en Lande op den 10 April 1723 genomen: Van de Resolutie van de Provincie van Gelderland genomen op den 21 April 1723.

Zy hadden zelfs zo veel invloed bekomen, om haar Ed. Gr. Mog. te persuaderen, en tot hun gevoelen over te halen, dat 'er, ten hunnen faveure, eene Propositie by de Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Holland en West-Vriesland, rakende de Steden Veere en Vlissingen, ter vergadering van haar Hoog Mog. wierd gedaan; niet gefondeerd op de Justitie maar op deeze Staatkundige grond, gelyk Haar E. Gr. Mog. eindelyk zeggen;

„ De billykheid, zo wel als de importantie van deeze zaak,
„ zal nog te grooter voorkomen, als men wyders considereert, dat
„ het onzeeker is, aan wien dit gesustineert recht, over de

„ voorsz.

„ voorsz. twee Steden, zal te beurte vallen; en het geen nog
„ verder gaat, (NB.) dat het onzeeker is, op wie het na deezen
„ zoude konnen devolveren: *Het was zelf niet onmogelyk, dat
„ dit Recht, t'eeniger tyd, op een Prins, niet zynde van de Prote-
„ stantsche Religie, zoude konnen komen.*

„ Deeze reflexien konnen niet werden aangezien als te verre
„ gezogt:

„ De experensie van vorige tyden, geeft genoeg exempelen
„ aan de hand, van onvoorziene veranderingen door sterfvallen,
„ huwelyken als andersints.

„ Als men ook particulierlyk zyne gedagten laat gaan op de
„ Familien en Staten, zedert de Reformatie, weder gekeerd
„ tot het Pausdom, of daar onder vervallen, en op de occasien
„ daar toe gediend hebbende, zal men deeze reeden van bekom-
„ mering niet verre gezogt bevinden; en genomen dat dit verre
„ gezogt was, zoude de mogelykheid alleen genoegzame reeden
„ geeven om zodanig ongeval tydig voor te komen.

„ Alle deeze reflexien geven, aan de hand, een peremtoire
„ wederlegging, van het geen, tegen het vast stellen van den
„ vrydom van de Steden Vlissingen en Veere is ingebragt, en
„ by zonderlyk, zo veel aangaat het geen zo iterativelyk is voor-
„ gesteld en aangedrongen, als of deeze zaak was een object
„ van de ordinaris Justitie; want immers is daar benevens t'el-
„ kens geadvoueert, dat aan den Souverein competeerd, het
„ recht om Goederen van Onderdanen, onder vergoedinge, na
„ zig te neemen. De bygevoegde limitatie, tot gevallen van
„ hoogdringenden nood, tot behoudenisse of evidente nuttigheid
„ van het Gemeen, in een gezonden zin opgenomen, voor ge-
„ vallen van groote aangelegentheid, geeft te kennen dat men,
„ zo veel het geval in quastie aangaat, daar over niet behoefd
„ te disputeren.

„ En zo met die woorden iets anders gemeint word, of ook
„ gemeint word de bepalinge tot het tegenwoordige, zodanig,
„ dat alle het toekomende, en alles dat nog niet t'eenemaal zee-
„ ker is, daar van zoude zyn gesecludeert, werd gerefereert tot
„ het geen, op dit Subject, onder de raisonnementen over het
„ recht in zig zelve, is aangetoond en gedemonstreerd.

„ Het

„ Het is onnodig nader te beantwoorden, het geen, iterati-
„ velyk, werd geinsinueert en aangedrongen, van de onbeta-
„ melykheid, disreputatie, en nadeel van den Gemeenen Staat,
„ in het onthouden of weigeren van Justitie; want, het zy daar
„ mede gemeind word, dat eenige injustitie zoude werden ge-
„ pleegd in het vrymaken van de twee Steden, onder voldoen-
„ de vergoeding, of dat die zaak aan de ordinaris Justitie zoude
„ moeten worden gebragt, vind het overvloedig zyne Solutie in
„ het geen hier vooren is gededuceert, van het recht van de
„ Souvereiniteit, van de betamelykheid in de Postpositie van
„ particuliere zinnelykheid aan de behoudenisse van de ge-
„ meene securiteit, vryheid en independentie van den Staat,
„ en in de eigenschap van het recht. In welkers exercitie geen
„ andere objecten konnen zyn, als van Politieque deliberatien,
„ en geenzints van de ordinaris Justitie &c.

Waar op haar Ed. Gr. Mog. vervolgens laaten volgen: „ Het
„ geen niemant, (te weten dit recht van *Dominium Eminens*)
„ zoude bedisputeren, in het gebruik van dit recht, van het
„ opperste gezag omtrent zaken daar het meest te passe komt,
„ men het meer gewoon is, als by exempel, in het vergraven
„ van Land tot Fortificatien of tot Dykagie. Het welk dan
„ even zeer gefondeerd is, in alle zaken van gelyke importantie
„ en noodwendigheid &c.

„ En al verder: „ Behalven dat een Souverein, uit krach-
„ te van de Souvereiniteit zelve, dat recht altoos kan exerce-
„ ren, niet alleen by nieuwlyks opkomende voorvallen, maar
„ ook by nadere reflexien op zaken, dewelke tot de exercitie
„ van dat recht suffisant zyn &c.

„ Op deeze Deductie van het recht van applicatie van dien,
„ en van de aanwyzinge van de daar uit profluerende Solutien,
„ op alle het geene daar tegen gemoverd is, is de conclusie lig-
„ telyk op te maken.

„ De rechtvaardigheid in deezen vereischte wel, aan de ee-
„ ne zyde, dat dit recht niet werde misbruikt, maar ook en
„ wel voornaamlyk, aan de andere zyde, dat niet werde ver-
„ zuimd het geen de overigheid aan den gemeenen Staat, en
„ zulks aan de Onderdanen, voor het tegenwoordige en voor het

„ toe-

„ toekomende, toestaat te bezorgen, en dat geen zo groot on- 1581.
„ gelyke werde gedaan, als dat zulks uit eenige Particuliere
„ consideratien, zouden werden nagelaten.

„ Het was onverantwoordelyk in deezen niet te vigileren, al
„ was het maar voor de Posteriteit, terwyl de vryheid en inde-
„ pendentie van deezen Staat aan de Voorouders zo duur heeft
„ gestaan.

„ En mag derhalven wel werde besloten, dat de Heeren
„ Staten van Zeeland, niet alleen suffisante reden en hebben,
„ om haar recht tot het vrystellen van de Steden van Vlissin-
„ gen en Veere, onder genoegzame vergoedinge, te gebrui-
„ ken, maar ook, zonder injustitie van haare Provintie, en
„ by vervolg ook aan andere Provintien te doen, niet konnen
„ negligeren.

„ En dat de Heeren Staten van Holland en Westvriesland,
„ als daar in, na de Provintie van Zeeland, wel meest gecon-
„ cerneert, bevoegd en verplicht zyn, daar aan de hand te
„ houden.

„ De drie Provincien, die den Heere Prince van Nassau heb-
„ ben tot haar Stadhouder, yveren zeer voor de Conservatie van
„ het voorschreven heerlyk recht, het geen zy sustineren aan
„ dezelve toe te komen.

„ Deeze Provincien werden gebeden zig, voor een moment,
„ te stellen in de plaatze van de Provincie van Zeeland, en ook
„ in de plaatze van de Provincie van Holland en Westvriesland,
„ daar mede zo veele relatie hebbende.

„ En zouden als dan, wel zekerlyk, de zaak begrypen, zo-
„ danig als die by deeze twee Provincien begreepen werd.

„ Te meer, aangezien elk van dezelve drie Provincien,
„ welk heeft goedgevonden, op het Stadhouderschap zo-
„ danige Instructie en Reglement te maken, dat de vry-
„ heid van de Staten, na hare gedagten, niet zoude werden
„ verkort.

„ Weshalven niet anders te besluiten is, of dezelve zou-
„ den, ten aanzien van het gemelde recht, raisonneren, als
„ nu by de Provincien van Holland en van Zeeland geraison-
„ neerd werd.

„ Wanneer by gemelde drie Provincien, allesints werd geïn-„ finueerd, dat gehouden zyn, respective, voor haren Pupil, „ en voor een Prins, waar toe zy zo veele relatie hebben, te vi-„ gileren, dat niet benadeeld mogt werden, gelieven dezelve „ zig ook, in dat opzicht, voor een moment, te stellen in de „ plaatze van de Provincien van Holland en Zeeland.

„ Als dan zouden, buiten twyffel, dezelve yver hebben om „ te waken, voor zo veele Pupillen als 'er Onderdanen zyn, en „ voor de gemeene vryheid van Provincien.

„ Wyders werden dezelve Provincien ook gebeden, Serieu-„ se reflexie te maken op de gevolgen, ten aanzien van de „ Unie, wanneer eenige Prins, en byzonderlyk t'eeniger tyd, „ een magtig Prins, en die in deezen Staat geen ander intrest „ zoude konnen hebben, door 't middel van de Regeeringe van „ twee Steden, van een zo considerabele en zo wel gesitueerde „ Provincie als is die van Zeeland, gelegentheid zoude hebben „ om die Provincie te troubleren, en, door dien weg, mede „ onlust in de aangelegene Provincien en de Unie te verwek-„ ken. In de naast gelegene Provincien, byzonderlyk van „ Holland en Westvriesland, door de naauwe gemeenschap „ van intereßen, commissien in de Hoven van Justitie, en „ Officien daar toe specteerende, en in de Vergaderin-„ ge van haar Hoog Mogende, en Generaliteits Collegien, door „ Heeren, uit die twee Steeden, daar in te deputeren.

„ Om alle welke redenen de gemelde Heeren Gedeputeerden „ uit de naam en van wegen de Heeren Staten van Holland en „ Westvriesland, haar Hoog Mog. verzogten, dat op de Missi-„ ven van de Vrouwe Vorstinne Douariere van Nassau, in dier „ voegen mogt werden geantwoord, dat aan dezelve geen ho-„ pe werde gegeeven, van de Provincie van Zeeland van het „ houden van de meergemelde Steden van Vlissingen en Veere „ buiten Vasallage, te dehorteren, en veel eer, tot preventie „ van onlusten, de hooggemelde Heer Landgraaf en Vrouwe „ Vorstinne mogen werden geëxhorteerd, om deeze zaken te „ helpen facilitéren.

„ Waar op gedelibereert zynde, hebben de Heeren Gedepu-„ teerden van de andere Provincien, het voorsz. geproponeerde

„ copie-

„ copielyk overgenomen, om in den haren breeder gecommu-
„ niceerd te werden.

„ En hebben de Heeren Gedeputeerden van de Provincien
„ van Gelderland, van Vriesland, en van Stad en Lande, gein-
„ tereert de Resolutien en Advisen van wegen hoog gemelde
„ Provincien, hier bevorens uitgebragt, ten einde de Heeren
„ Staten van Zeeland, gedehorteerd mogen werden, van voort
„ te gaan met de ontslaginge van Veere en Vlissinge uit de
„ Vassalage.

Hier tegen wierd eene Propositie, door de Heeren Gedepu-teerden van de Provintie van Vriesland, op den 2 July van den Jaare 1723, ter Vergadering van Haar Hoog Mog. gedaan, met een advys door de Heeren Gedeputeerden van Gelderland, waar mede de Gedeputeerden van Vriesland, mitsgaders die van Stad en Lande zig conformeerden: Aantonende; dat van deeze zaak te willen maken *een enkel object van solutie*, zoude konnen werden op-genomen, *als of het zelve sproot uit eene diffidentie, om de zake te. la-ten komen onder het oog van een neutraal en onpartydig Rechter, daar over te pordeelen volgens eed en concientie, na recht, en volgens de Wet-ten des Lands.* Dat ook hier op te willen appliceren het recht van de Opperste magt, *Dominium Eminens*, dat een Souverein heeft, om in cas van nood, of van publique Utiliteit, ten dien-ste van 't gemeen, onder vergoeding der Goederen, van parti-culiere Onderdanen te mogen gebruiken, zoude konnen voorko-men, *als of men wilde doorbakken een knoop, die niet anders los te maken zouden zyn.*

En verder; Dat haar Hoog Mog. niet onbewust waren, nog disconvenieerden, dat een Souverein zodanigen Recht heeft, maar dat het gebruik daar van dan eerst plaats kan hebben, als een hooge nood, of publique utiliteit van de gemeene societeit zulks vereischte, en *dat die nood en utiliteit zo klaar en zo doorste-kende moet zyn, dat die volkomen komt te blyken aan het geheele Volk, uit welkers boezem dat Recht van de Hoge Overigheid is gekomen, en dat welk te samen, en ieder goed Onderdaan in 't byzonder, gesteld moet worden wel te willen, dat in zodanigen geval het particuliere in-terest voor het gemeene wykt.*

(NB.) *Dog dat het zeer gevaarlyk schynt, dit Recht te verre te exten-*

extenderen, ofte ligtvaardig te gebruiken, alzo daar door ligtelyk vervallen zouden kunnen werden in Excessen, die zouden konnen degenereren in eene arbitraire magt, welkers oeffeninge in alle Regeeringen, en byzonder in die van deezen vryen staat, de uiterste kwade gevolgen zoude konnen naar zig sleepen.

Dat die groote nood ofte publique utiliteit, in de gezegde propositie van de Provincie van Holland en Westvriesland niet kwam te blyken, waarom men zig daar niet in zou laaten, zynde de intentie van haar Hoog Mog. voor het tegenwoordige alleen om de Heeren Staten van Zeeland vriendelyk te verzoeken, om niet te willen voortgaan, tot een resolutie van zo verren uitzicht, als zouden wezen het vernietigen en mortificeren van het heerlyk Recht van den Marquis van Veere en Vlissingen, door eene politique dispositie, buiten den weg van de Justitie, maar veel meer, het recht van den Marquis te laten in zyn geheel, en in allen gevallen, de zaake te laten aan de decisie van den Competenten Rechter, ten dien einde openende de Deur van de Justitie, die door de verleende surceantie gesloten was.

Hier op wierd, op den 18 October 1723, door de Heeren Gedeputeerden van Gelderland, ter Vergadering van Haar Hoog Mog. ingebragt, een Extract uit het vervolg des Reces van een Landdag, in September en October 1723, ordinarie, binnen Zutphen gehouden, dienende niet alleen om het bovenstaande te bevestigen, maar ook om aan te toonen, dat het voornemen van de Staten van Zeeland, om het Marquisaat van Veere en Vlissingen, *de facto* te willen mortificeren, tegens alle rechten zou aanlopen, en zelfs strydig was met het 17 Art. van de Unie van Utrecht.

Hier op wierd, door de Vorstelyke Voogden, van den zo droevig verongelukten Prins Johan Willem Frisoos kinderen, overgeleverd eene Deductie van Redenen, dienende tot beantwoording van de Propositie, wegens de Heeren Staten van Holland en Westvriesland, ter Vergadering van Haar Hoog. Mog. gedaan, rakende het mortificeren van het Marquisaat van Veere en Vlissingen, door het gebruik en applicatie van het Recht de Oppermagt competerende, gemeenlyk *Dominium Eminens* genaamd.

Die zaak, aldus ter vergadering van Haar Hoog Mog. niet door willende, zo bleef dezelve al wederom steken, tot dat zyne Doorluchtige Hoogheid, den Heer *Willem Karel Hendrik Friso* Prins van Orange en Nassau, besloot een Tractaat van Partage aan te gaan met zyne Majesteit van Pruissen, waar by die Koning afzag van zyne pretentie op het gezegde Marquisaat.

Daar door alle uitvluchte staande te verdwynen, zo meenden de sterke dryvers niet langer te mogen wagten, om die zaak door te zetten, zonder concurentie van de andere bondgenoten, behalven de Staten van Holland en Zeeland, zonder eenig reguard te neemen op de nadere Deductie wegens haare Hoogheid de Princesse Douariere van Orange en Nassau, als Moeder en wettige Voogdesse over de Vorstelyke Wezen, en nagelatene kinderen van wylen den Heere Johan Willem Friso, Prince van Orange en Nassau, Glorieuser gedagtenisse, dienende ter beantwoording van de Deductie, door Haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Holland en Westvriesland, ter Vergadering van Haar Hoog Mog. de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden ingebragt en overgegeven, rakende de Mortificatie en vernietiging van het Marquisaat van Vlissingen en Veere, door de Heeren Staten van Zeeland geprojecteerd en ondernomen.

Tegens deeze Propositien (Zirikzee nu mede daartoe overgehaald zynde), weigerde de Stad Veere hare toestemming te geeven, aantonende by derzelver overgeleverd advys: 1) Dat zodanigen Resolutie na order van Regeering, en gemeene Lands wetten niet wel zoude konnen worden genomen. 2) dat dezelve al genomen zynde, niet wel zoude konnen worden staande gehouden. 3) dat zulks kwade gevolgen en inconvenienten, in tyd en wylen zou konnen na zig sleepen; dog de overige Leden gingen zo sterk daar tegen aan, dat die Stad al mede bezweek; waar op met eenparige stemmen, door de Heeren Staten van Zeeland, den 17 November 1732, het finale besluit wierd genomen, *uit hare Hooge Souvereiniteit en inconteſtable Magt, de Steden Vlissingen en Veere ten eeuwigen dage te ontheffen, de facto & de jure van alle Vasallage en Leenroerigheid &c.*

Hier op bleef niets overig dan het advys van onzydige en bemende Rechtsgeleerden, op den 8 January 1707, in 's Graven-

hage,

hage, door de Advocaten Mr. *S. Thierens*, *Adr. van Dorsten*, *Pieter van Veblen*, *A. v. Edenburg* en *J. F. Vogelvanger* inscriptie gegeeven, den 6 January 1733, binnen 's Gravenhagen te doen confirmeren door de Heeren en Meesters *François Elinchuysen*, *S. H. Kruger*, *Blommesteyn*, *B. v. Honert*, en *C. de Waal*.

Een Instrument welke de Namen van deeze cordate Verdedigers des Rechts onsterffelyk maakt, veroordeelende deeze wyze van doen in een vryen Staat, bevestigd met zo veele fraaye aanhalingen en bewyzen, dat het onverantwoordelyk zou wezen, den vryen Vaderlander, het zelve te onthouden, waarom wy het navolgende Deel daar mede, ten besluit van die merkwaardige zaak, zullen openen.

E I N D E.

REGIS-

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

TWINTIGSTE DEEL.

LA

REGISTER.

EINDE.

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

EENENTWINTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1766.

STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Vervolg van de mortificatie van het Marquisaat van Veere en Vlissingen.

Deeze merkwaardige stoffe, in het vorige deel afgehandeld hebbende, zo hebben wy belooft, dit Deel te zullen openen, met het advys van beroemde Rechtsgeleerden, schriftelyk daar over gegeeven; van woord tot woord luidende:

CASUS.

Binnen zeekere Republyk, onder eene Aristocratice Regeering, zyn gelegen verscheide Ambachten, Heerlykheden en andere goederen by den Prince van den Lande te Leen uitgegeeven, en onder anderen is aldaar een aanzienlyk en onversterffelyk Erfleen, mede van de Staten releverende, het welk lang voor dato van de erectie van eene vrye Staats Regeering door den eersten Leenman, voor een groot gedeelte tot zynen kosten, met merkelyke Verbeeteringen en Aanwassen, was in wezen gebragt en alzo aan den Leenheer opgedragen en het wederom te Leen ontfangen, zynde het verdere gedeelte daar naar met geld aangekogt: Voorts is het zelve Leengoed, wegens de Voorsaten van den tegenswoordigen Leenvolger, al mede voor de tyden van de Vryheid, by Executie, in 't openbaar, en by publicque opveilinge, met Decreet van den Provintialen Rechter, gekogt en betaald, en zedert ook altoos zonder interruptie,

 meer

meer dan honderd en twintig Jaren lang, vreedsamelyk bezeten, en van tyd tot tyd, van den eenen Successeur op den anderen, zonder tegenspreken van ymant, gedurig op een nieuw verheven, de vorige Vasallen hebben ook ten allen tyden gehad en gebruikt alle zulke Gerechtigheden, als den eersten Verly-Brief en de opentlyke Conditien en Brieven van Decreet inhouden, en boven dien nog van hunne Leenheer verzogt en verkregen successive Octroyen, om van het voornoemde Leen by uiterste wille te mogen disponeeren.

Het is nu sulks, dat eenige Regenten in de Republyk het daarheen gaarn zouden dirigeren, dat men aan den jegenswoordigen Leenvolger Investiture bleef weigeren, en het Leengoed verklaarde de *facto* vry en ontheven van alle Versallage en Leenroerigheid, onder belofte van een equivalent, en tegens wil en dank van den Leenvolger, die elders is woonachtig: wordende daartoe voorgeslagen een *Dominium Super-eminens*, voortspruitende uit de despoticque Oppermagt van den Souverein, en wordende tot een grondreden van dien in dit geval aan de hand gegeeven, dat dit Leen zoude zyn van zo grooten gevolg en verren uitzien, ten minsten dat den aankomenden Leenman zig zouden konnen toevoegen zodanige Voorrechten, dat daar uit te vreezen zoude staan, *dat de Vryheid van de Staatsche Regeering van de Provincie en Steden heimelyk belaagd en onderkropen zou worden konnen, en vervolgens dat het uittrekken en vernietigen van dit Leen zouden geschieden, tot meerder vast stellen van de ordre en forme van Regeeringe in de Provincie, Steden en Leden van dien, en om dat het zelve alzo zoude behooren, om het recht, het nutte welzyn van het gemeene best.*

En aangezien den eersten Minister van de voorgemelde Provinice, by een integrerend en voornaam Lid van Staat, hier over geconsuleert zynde, opentlyk en schriftelyk heeft verklaard, *het zelve te houden voor een questio Juris, en wel van die importantie*, dat daarop behoorde te werden ingenomen het Advys van fameuse Rechtsgeleerden.

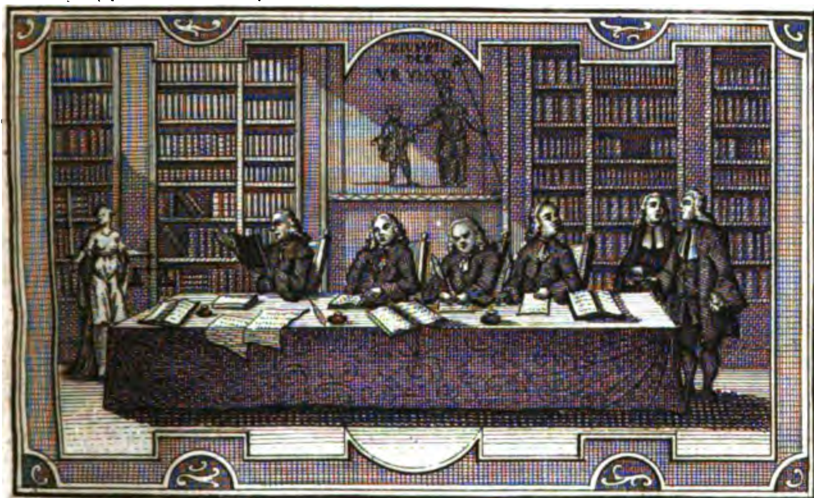
Soo wort gevraagt.

„ Of een wettig Leenopvolger, op zulke en diergelyke gronden, van hooger hand, wegens zyn Leenheer, uit het genot van zyne Leenrechten, zouden mogen werden gehouden, en

„ ver-

„ verders daar van geheel versteken."

Voor dat wy tot dit Antwoord overgaan, zullen wy hier tusschen beide lâssen het afbeeldzel van een, in dien tyd, niet onbekend geweest Staatkundige Zinnebeeldige Plaatje, maar zonder verder opschrift of verklaring naamlyk.

Hier ziet men in een Boekvertrek, rontom met Boekkassen gestoffeerd, aan een Tafel vier Advocaten zitten, hebbende verschei-de Boeken voor hen leggen, nevens papier en schryftuig met de Pen in de hand. In 't midden boven aan staat de Vryheid, houdende een aanzienlyk Jongeling by de hand; boven beider Hoofd staat geschreven TRIUMF DER VRYHEID, aan de Regter zy-de van de Tafel staan twee Rechters, en aan de Linker zyde van de Tafel de Justitie. Zonder ons wegens de Zinnebeeldige be-tekenis uit te laten gaan wy tot het antwoord over.

Gezien by de Ondergeschrevens het bovenstaande geval, en gelet op de Vrage daar uit voorgesteld, dunkt (onder verbete-ringe) dat, aangezien alle Leenen eerst gegrond zyn op een pre-cedent Contract feudaal, of van Leengunning, zo als het noemd *Hugo de Groot in zyn Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid* 3 *B.* 35. *D.*, uit kragte van het welke ontstaat een wederzydsche

 ver-

verbintenisse, van den Leenheer aan de eene zyde om het Leengoed, met alle bedonge Preëminentien en gerechtigheden, aan den Leenman behoorlyk te leveren, en van den Vasal aan de andere zyde, om aan zyn Heer te voldoen, de beloofde Manschap en Heergewaaden, en dewyl mede, het zelve van weerkanten zynde geadimpleert, gelyk den Vasal by continuatie, aan zyn Leenheer, in alle gelegentheden, schuldig blyft te bewyzen alle eere en respect, en als het nodig is op een nieuw verly te verzoeken, en 's Heeren Rechten daar voor te voldoen, alzo ook den Leenheer, altoos gehouden is zyn Vasal met de verzogte Brieven van Investiture te voorzien, hem by zyne Leenrechten te handhaven, en ten allen tyden na gerechtigheid, billykheid en Justitie te handelen; uit die reciproque beloften, en gedurige verbintenisse klaar genoeg deflueert en voortvloeid, dat geen Leenheer, hoewel met Souveraine magt bekleed, in zyn hand of wille heeft een Leen, eenmaal by hem geconstitueerd en solemnelyk uitgegeeven zynde, weder in te trekken, en aan den successeur van zyn overleden Vasal, te onthouden; *ex promisso &c. contractu enim Regis nascitur vera & propria obligatio, quæ jus dat ipsis subditis, ea enim est promissorum, &c. contractum natura, etiam inter Deum & hominem.* (of) Dewyl uit de toezegging en handelinge van een Koning, eene waare en eigentlyke verbintenisse geboren word, die aan de Onderdanen zelfs recht geeft; want dat is den aart en eigenschap van alle beloften en Contracten, al waren die zelfs tusschen God en den Mensche aangegaan, *Hugo de Groot de Jure Belli & Pacis, lib.* 2. *Capit.* 14. *num.* 5 & 6. *Perez, in Cod. lib.* 10. *tit.* 5. *num.* 6. *adde l.* 1. *pr. & l.* 7. & 7. *de Jure Noviss. lib.* 3. *Cap.* 7. *vers. emphytentico contractui &c.* want even en aleens, als een Vasal, uit hoofde van felonie of misdaad tegens zyn Heer, word verstaan te vervallen van zyn Leenrecht, zo zoude ook den Leenheer verliezen zyn *Dominium directum*, als hy in de plichten van protexie en bescherminge, ten opzichte van zyn Vasal, kwam te manqueren; *Dominus enim in his omnibus vicem fideli suo reddere debet*; (dat is) Aangezien den Leenheer, in dit alles, aan zyn Vasal op gelyke wyze als zyn Vasal aan hem is gehouden, *lib.* 2. *feud. tit.* 6. & *tit.* 26. *vers. domini committente &c. Item tit.* 47. En *Papon, lib.* 13. *Chapit. I. art.* 21. spreekt daarvan in deeze termen: *tout ainsi comme le Vasal*

sal perd son fief pour avoir fait injure à son Seigneur, ainsi le Seigneur perd son droit de fief ayant abusé de son authorité contre son Vasal; (of) Even eens als een Leenman zyn Leen verlieſt als hy zyn Leenheer heeft ſmaad aangedaan, alzo verlieſt den Heer zyn recht op het Leen, als hy zyn gezag tegens zyn Leenman heeft misbruikt. *Quod idem affirmant plurimi de eo casu si Vasallo petenti dominus investituram denegaverit*, (of) Dat veele mede ſtellen, in gevalle de Leenheer aan zyn Vaſal inveſtiture of Brieven van Verly eiſchende, dezelve mogt hebben geweigerd, *Guido Papa. quæst.* 168. *Jul. Clar. §. foud. quæst.* 99. *num. I. Dominus enim tenetur Vasallo facere Justitiam & cum contro jus non gravere, nec ab eo aliquid aufferre injuste.* (of) Want een Leenheer is gehouden, zyn Leenman na gerechtigheid te handelen, en hem niet te bezwaaren tegens het recht, of hem iets ten onrechte te ontvreemden, *Math. de affict. dec. Neap.* 263. *num.* 76. & *Zoes. de feud. Cap.* 14. *num*, 3. *expresse docet, vasallum posse implorare judicis officium contra Dominium turbantum*; (of) En Sof. &c. leerd wel uitdrukkelyk, dat een Leenman den weg van rechte mag inſlaan, tegen zyn Leenheer die hem verongelykt; waartoe ook by alle geciviliſeerde volkeren, en in wel geſtelde Regeringen, Koningen en Princen zig hebben onderworpen aan de ordinaire Parlementen, of afgezonderde Leengerichten, om over queſtien tuſſchen haar en onderhorige Vaſallen ontſtaande, na Wetten en Coſtumen, zo als dat behoord, te werden recht gedaan, en aldaar is het dat een Leenman, vermeinende door zyn Heer beledigd te zyn, zig kan en mag adreſſeren; en, ten welken einde in deeze Landen van Holland en Zeeland, by ſpeciale Inſtructien en overeenkomſten tuſſchen de beide Provintien, zyn gecommitteert, de Provintiale Hoven van Juſtitie, gelyk dat genoeg bekend is, alwaar een Leenman eerſt moet werden gedepoſſideert, volgens de Handveſten en Privilegien gemeenlyk genaamd, *het groot Privilegie van Vrouw Maria, aan deeze Landen gegeeven, op den* 14 *Maart* 1476. alwaar dezelve Gravinne, voor haar en hare Nakomelingen, onder anderen, *Art.* 39, wel duidelyk belooft in deeze termen: *Dat wy of onze Nakomelingen niemants goed Leen of Erve, binnen onze Lande van Holland, Zeeland ende Westvriesland, tot onzer Tafel leggen en sullen, nog niemant by provisie uit zyn possessie stellen en zullen, maar sullen na dat die Nature en Condi-*

Conditie van den goeden zyn, eerst verwonnen zyn, en daar naar geexecuteerd worden; zo verre is het 'er van daan, dat een Leenheer zig zoude konnen laten inleiden, om uit kracht van een despoticq bevel zyn Vasal te ontkleden, en zig alzo van het Leengoed, met de gevolgen van dien, te saiseren en meester te maken, niet anders als of het zelve door eenige hooggaande misdaad van felonie, was vervallen en Confiscabel, als wanneer nog naar Rechten, particulierlyk over de Lenen beschreven, word vereischt een voorgaande, gewysde van den Competenten Rechter, *per textum expressum in lib. I. feud. tit. 7. ube statuitur, quod natura feudi sit, ut si Princeps investiorit Capitaneas, suos de aliqui feudo, non potest eos devestire, sine culpa, & tit.* 20. *& 21. eod. Convicta culpa quæ sit laudanda per Juditium parium suorum,* (of) Volgens eene expresse passage van het Leenrecht, dicterende, dat de eigenschap van een Leen is, dat wanneer een Prins aan zyn Officieren een Leen heeft uitgegeven, hy haar van 't zelve niet wederom kan ontbloten, buiten haar schult, en dat wel, bewezen schult, dewelke voor zodanig by den ordinairen Leenrechter is verklaardt. Invoegen dat niet wel te begrypen is, hoe den Prins van den Landen, wel onderregt zynde, zig zoude laten bewegen, om de hand te leenen tot het Mortificeren van een Leen by hem zelfs uitgegeeven, en gevolgelyk niet alleen contrarie zyn geratificeerde beloften, waaraan alle menschen, zonder onderscheid, volgens Goddelyke en aangeboore Wetten, heiliglyk zyn verpligt, maar ook tegens het voorname oogmerk, waarmede een ygelyk zich. met meer andere, in de eerste samenkomste der Republicque heeft geassocieert, en gevoegd onder eene Regeeringe, waar uit alle heerschapyen, die niet door geweld zyn verkregen, haren eersten oorspronk hebben, om onder derzelver opzicht en directie, volgens egale Wetten, des gerusten te konnen leven, en te gevoeglyker elk met het zyne, buiten verboden misbruik, te konnen handelen naar welgevallen; *id est proprium civitatis atquæ urbis (ait Cicero de Offic. 2. Cap. 78.) ut sit libera & non sollicita suæ rei cujusque custodia,* en *Cap.* 13. te vooren, *hanc enim ab Causam, maxime ut sua tenerentur respublicæ civitates quæ constituæ sunt,* (of) dat is eigen aan alle burgerlyke Regeringen en Steden, (zegt Cicero) dat een ygelyk de vrye en onbezorgde bewaringe zyner goederen behoude; overmits om

die

die oorzake voornamelyk, ten einde een ygelyk van het zyne 1581.
zoude meester blyven, de Republiquen en Burgerlyke gemeenschappen opgeregt zyn. Wel is waar, dat uit dienzelven oorsprong voortvloeidt, dat daar dit gemeene welvaren, in die forme gelyk het is ingesteld, niet zoude konnen behouden blyven; en, in cas van onvoorziene toevallen van hoogdringende noodzakelykheid, of wezentlyke nuttigheid, of gebrek aan iets dat niet konde werden ontbeert, of in diergelyke voorvallen, een yder word onderfteld, van den beginne af aan daar in te hebben toegestemt, dat hy, als dan, ten behoeve van de gemeene zaak, van zyn eigen recht en eigendom wel zoude willen afgaan, dog altoos met dien verstande, dat het goed van een Particulier, ten gemenen welwezen niet zynde verbruikt, of tot een gedurig gebruik aangelegd, aan den vorigen Eigenaar moet werden weder gegeeven, en dat, buiten gevallen van zodanige necessiteit of nuttigheid, elk meester blyft van het zyne, en by het onverhinderd bezit en genot van dien, door ofte van wegens de hooge Regeringe moet werden gemaintineerd, die daar over doorgaans niet anders kan exerceren, als een Politicq gezag, en een algemeene directie; *Bona subditorum privata magistratui sunt commissa quo ad defensionem &c. conservationem contra omnem vim & injuriam, non quo ad alienationem & ademptionem, nisi ex causis duobus subditi nimirum culpa, vel publicæ salutis necessitate*, (of) de eigen goederen van Particuliere Onderdanen, zyn den Overheden aanbevolen; om die te beschermen en te bewaren tegens alle geweld en onrecht; en niet om dezelve te mogen vervreemden en de Eigenaars afneemen, als alleenig uit twee oorzaken; namelyk om de schuld des Eigenaars, of de noodzakelykheid van de gemeene behoudenisse; zegt daar van zeer wel. *Althusius in Politic. Cap.* 37. *num. III. & num.* 115. *&c. Grot. de Jur. Belli. & pacis. lib.* 2. *Cap.* 14. *num. ait; ubi Dominium aut jus aliud alicui legitimo modo partum est, id ne sine causa ei auferatur, juris est naturalis & Rex si contra faciat, facit contra verum jus subditi, Dominium autem, eminens vocat, quod civitas habet in cives & res civium, ad usum publicum* (of) Althusius en Grotius zegt, dat daar ymant den eigendom of eenig recht heeft verkregen, het aangeboren recht leerd, dat het zelve aan hem niet weder kan worden ontzet zonder oorzake, en dat, als een Koning contrarie doet, hy doet tegens

gens het waare recht van zyne Onderdaan: en het recht van oppermagt noemde Hugo de Groot, dat recht van heerschappy, het welk de Burgerlyke Societeit heeft over elk Burger en deszelfs goederen, tot gebruik van 't gemeen, *eo lib., cap. I lib. 3. num. 6, cap. I. num. 6. fin, ubi tamen videatur Zieglerus in anot. qui ambitiosum dicit vocabulum Domini ipsa enim ait; vis imperii propter salutem publicam sufficientem principi titulum prebet, urgente necessitate, utendi bonis suorum subditorum: Quod fundamentum habere docet Ulric Hubner, in tractat. de Jure civit. lib. I. Section 3. cap. 6. num. 39. & 40 in consu eorum qui constituunt civitatem, quo omnes ita velle Manifestum est, uit si contingat reipublice utilitatem non posse custodiri sine in commodo damnovi privatorum, utilitas publica privato preferatur, sic tamen, subjungit, num. 43 & 44, uit Respublica quam primum poterit ad restituendum teneatur, quia certum est populos quam minimo singulorum damno illud eminens Dominium fundare voluisse; & Sect. 9 ejusd. libri cap. 5 num. 20. requirit ad id, utilitatem magnam vel necessitatem rei publicae, modo tali pretextu non tegantur iniquitates & calumniae; ac ideo requiritur causa gravis, ardua & pregnans, & si aestimatio Domino non iniquo tribuatur, Peck. ad Regul. jur. reg. 79. num. 12 Princeps enim absolutam potestatem excercere non debet nisi justu & legitima causa & ratione suadente, Gaill. libr. 5. observ. cap. 56. num. 13. cui suffragatur, Rena in cod. lib. 10 tit. 6. num. 9. excederet enim. ait Princeps terminos justiciae, & pecaret contra ordinationem Dei, qua jubetur facere Justitiam & judicium, & Principis nomine se indignum redderet; & numero 10. in specie, vasallum feudo privare Princeps sine legitima causa non potest; add. num. 12 & 13;* (9)

Waar over nogtans moet naargezien worden Ziegler in zyne aanmerkingen, die het woord van heerschappye ambitieus noemd, want de kragt van bevel om het gemeene welwezen, zegt hy, geeft aan den Prins een genoegzamen titul om, in cas van hoogdringende nood, de goederen van zyne Onderdanen te mogen gebruiken. Het welk Huber leerd gegrond te zyn, in de overeenstemminge van die gene die een Burgerlyke Gemeenschap uitmaken, die ongetwyffeld alle wel willen, dat, als het komt te gebeuren, dat het nuttige van het gemenebest niet kan worden behouden, zonder ongemak of schade van particulieren, het gemene nut voor dat van elk in 't byzonder voorgaa, zo nogtans voegt hy 'er daar na by, dat de Republicq, zo dra als ze kan,

tot restitutie gehouden is, als zeker zynde, dat de Volkeren dit recht van boven gewonen eigendom met zo weinig nadeel van een ygelyk eigenaar, als mogelyk is, hebben willen invoeren. En Sect. 9. &c. vereischt hy daar toe, eene groote nuttigheid of noodzakelykheid voor het gemeen, mits dat onder zodanige voorwendzelen, geen ongerechtigheden en ondeugdelyke streken verholen leggen: en daarom moet 'er zyn een zwaarwigtige, hooggaande en dringende noodzakelykheid, en dan moet aan den eigenaar de rechte waardy van het goed nog worden betaald: door dien een Prins zig van zyne absolute magt niet moet bedienen, ten zy rechtmatige en wettige redenen hem daar toe aanraden; waar mede overeenstemd Perez &c. Want den Prins zoude de palen van de Justitie te buiten gaan zegt hy, en zoude zondigen tegen de instellingen van God, waar by hem bevolen word recht ende gerichte te oeffenen; ende hy zou zig den naam van een Prins onwaardig maken: En num. 10, zegt hy wel zonderling, een Prins vermag zyn Leenman van deszelfs Leen niet te beroven, zonder wettige oorzake, Zynde in dezen nog zeer applicabel, de Leere van *Molinæus ad consuet. Parisi tit.* 1. §. 51. *gloss.* 2, *num.* 98, *ubi agit de amortisatione Regia, ac causas allegat ob quos hæc fieri possit a regia Majestate in prejudicium domini inferioris, ita tamen, ait si non agatur de magno prejudicio nec de ample latifundo, sed de modi cisprediis: Cæterum hac vel simuli reipublicæ necessitate cessante, timet, quod pretextu amortisationis regiæ non magistenatur dominus inferior indemnitate accepta consentire, quam quilibet dominus justo recepto pretio rem suam vendere,* & *num.* 97. *precedenti dixerat non inveniri exemplum, quod a regia majestate emana, verit aliqua amortisatio in prejudicium tertii inferioris, non vocati, nec consentientis*; (of) Alwaar hy handeld van Amortizatien van Leenen, als den Koning dezelve in præjuditie van zyn Vasal, doet blyven in handen van eenig geestelyk of ander Collegie, en insgelyks de oorzaken by brengt om dewelke het zelve door de Koninglyke Majesteit kan geschieden, zo nogtans, zegt hy, als er niet gehandeld word van groote schade, of van wyd uitgestrekte goederen, maar van een gering stukje Lands. Voorts, zulke of diergelyke noodwendigheid voor het gemeen niet wordende gevonden, steld hy, dat onder pretext van amortizatie van den Koning, een Vasal niet meer gehouden is daar in onder een

æquivalent, toe te stemmen, als een ygelyk eigenaar, de waardy van zyn goed te ontfangen, en het zelve daar voor te verkopen. En Num. 9. had hy gezegt. dat 'er geen Exempel gevonden word, dat de Koning van Vrankryk heeft uitgegeven eenige amortizatie, in nadeel van zyn Vasal, ongeroepen en zonder deszelfs toestemming: Zo ook *Mr. Pieter Bort, in zyn Tractaat van 't Hollands Leenrecht.* 6. *p. tit.* 1. §. 30. alwaar hy handelende van *heerlykheid* en *jurisdictie* by den Prins van den Lande te leen uitgegeven, leerd, dat alleen aan den Persoon van den Prins blyft gereserveert, *ratione absoluti & super eminentis dominii, quævis extraordinaria justitiæ delatio seu revocatio*, (of). Ter zake van het absolute oppergezag, de bestellinge en herroepinge van de Justitie in eenige ongewone voorvallen; verre van daar dan, dat de Prins die gantsche Jurisdictie wederom zoude mogen aan den Vasal onttrekken, het welk denzelven *Bort*, even te vooren, contrarie hadde vast gesteld, *allegans L'Oiseau en son Traité des Seigneuries. tit.* 13. *num.* 19. *cum. seqq.* en *Toudut. in tractat. præuent judic. part.* 4 *cap* 11. *num.* 7 & 8. Nu werd in het voorgestelde geval niet gevonden, dat het Leen aldaar gemeld, als het in allodiaal zoude wezen geconverteerd, en den Leenvolger alzo ontvreemd daarom zoude zyn van grooter nuttigheid of ander gebruik voor het gemeen, als het is geweest gedurende dien gantschen tyd, dat het zelve by de jegenswoordige Vasals Predecesseuren is te Leen gehouden, en als zodanig by den Leenheer t'elkens, zo by vernieuwinge van investiture, als anderfints is erkend en bevestigd geworden, zonder dat daar door aan de erectie van eene vrye Staats-bestieringe belet is toegebragt, of de geduurzaamheid van dien tot nog toe is verhinderd geworden, veel minder nog dat de motiven, waar op de interpositie van het *Dominium eminens* in deezen zoude moeten berusten, zouden konnen gezegt worden van die nature te zyn, dat de Republicq het meergemelde Leengoed, tot eenig noodzakelyk of hoog nuttig gebruik, nu meer als te voren, zoude noodig hebben, en nog veel minder, dat die nuttigheid en noodzakelykheid zoude weezen van die aangelegentheid voor het gemeene best, als daar toe zoude worden vereischt: in tegendeel schynen de inzichten hunne betrekkinge niet zo veel te hebben op het goed zelve, als op *de persoon van den Leenvolger*, die buiten de Provintie, ook tot nog toe te

zyn

zyn onverlyt en buiten possessie en vervolgens geen reden kan hebben gegeven waarom men hem zoude verdenken, dat hy van zyne Leen rechten, en preëminentien zal maken een misbruik tegens zyn Leenheer, om denzelven *te belagen en te onderkruipen*, die als dan zyn recht zoude konnen gebruiken, en zig te vooren kan munieren met al zulke precautien als billyk en daar tegen noodig zyn, *Interim non debet tam tristes eventus expectari, nec ulla ratio ejus modi interesse haberi*, (of) inmiddels moet zo verkeerden uitkomst niet worden verwacht, of zodanigen interest niet in consideratie komen, zegt, op een gelyk *subject*, *Molinæ ad consuet Parisiens: tit:* 1. *gloss*, 2. §. 51. *num.* 63 & 64. Ook kan 'er geen een Lit van een Civiele Societeit gezegt worden in het instellen van dien, te hebben gedagt, veel min te hebben geconsenteerd, dat ymant uit ongegronde en verre gezogte suspicitie, van het zyne, ten behoeve van het gemeen, zoude mogen worden onteigend, en dat dit al mede, *inter casus eminentis dominii*, (of) onder de gevallen van een *Dominium super eminens*, zoude worden genoemd, het geen daar van de eerste source zoude moeten wezen, als vooren is gebleken; in tegendeel word het in de Populaire regeringe van de Grieken en Romeinen, voor een Tyrannie aangemerkt, dat het Volk zig door middel van dit *Dominium eminens* van groote luiden ontdede, alleenig om dat ze te magtig waren, en uit agterdogt dat ze na het oppergebied zouden staan, als in de *Aristides*, *Themistocles*, *Camillus* en andederen bekend is; en indien dat recht was, zo zou 'er geen Leenman zeeker zyn van zyn Leengoed tegens zyn Heer, die hem het zelve altoos, om de felonie quasi te voorkomen, zoude konnen af handig maken, en voornaamlyk zoude men dat zien practiseren daar de Leenluiden ruim zo magtig zyn als haare Heeren zelfs, waar van de Exempelen in Europa niet manqueren, en daar ook, daar de Leenluiden zelfs mede Leden in de Regeeringe zyn: Waarom niet veel eer gepresumeert en vast gesteld, dat den Leenvolger, by het geval in deezen gemeld, zyne Rechten en Preëminentien, hem uit kragte van het Leen in questie competerende, zal toebrengen ten meesten nutte en beste van de Provintie, waar in hy uit dien hoofde zo merkelyk is geinteresseerd? zynde, zo veel de ondergeschrevens hebben konnen nasneuren, geen exempelen te vinden, dat de Leenen van impor-

tantie

tantie by de Leenheren op zulken of diergelyke gronden zyn geincorporeert en vernietigd, en dat buiten eenige forme van Rechtpleginge; en indien het zelve in dit geval, bereids gebeurd ware, dat nogtans gezegd word zo verre niet te zyn gekomen, zo zoude men veel eer als te presumeren, dat de Prins van den Lande daar in, met voorbedagten raad hadde gehandeld, moeten geloven, dat het zelve zodanig, *door luiden, die daar in hun baat ofte heerszucht betrachten*, was bewerkt om het *dominum supereminens*, in het toekomende, ook tegens andere, op gelyke pretexten te onbeschroomder te konnen foveren en invoeren, en dat mitsdien den Prins of Overheid daar toe, sub en obreptive was geinduceert *non nunquam enim male, instruitur, & informatur Princeps, & nunquam presumitur principi aliquid placere nisi quod justum & verum sit. Gaill. libr. 2. observ. 58. num 7 & 8. en Num. 1. ait, equo anima Principem pati debere, cum veritas & justitia defenditur, cum ob multitudinem negotiorum Princeps omnibus intentus esse & omnium memoriam habere non possit*, (of) dewyl de Prins van den Lande wel al te mets qualyk word onderrigt, dog nooit word gepresumeert, dat aan hem iets behaagd, als het geene rechtmatig en waarachtig is. En Num. 9. zegt hy, dat de Prins het niet qualyk moet neemen als de waarheid en gerechtigheid worden voorgesproken, al konnende hy, om de menigte van bezigheden, niet over al op letten, en van alles geheugenis hebben; *add. nom.* 10. 11. & 12. *ibid. allag. plurim.* Anderszints zou men zig moeten overgeven aan de schadelyke Sentimenten en dwalingen van *Thomas Hobbes de Cive* (of) van 't Burgerrecht, op geen andere grond als van zo onredelyken *Dominum super-eminens* heeft gebouwd, en om het zelve (ware het mogelyk) staande te houden, niet alleenig tegens het gevoelen van alle andere regtzinnige schryvers, maar ook tegens alle reden en billykheid, daartoe heeft moeten vervallen, en tot een grondslag leggen, dat niemant iets eigen zoude hebben of houden, als het gene en zo lange het den gebiedende Prins of Heer van den Lande zoude gelieven; meerder Recht hadden dan de slaven tegens haare Heeren en Eigenaars *ita enim ait capite 8. num. 5. sic nihil igitur est quod servus possit ut suum contra dominum eo modo quo civi nihil est proprie suum contra voluntatem civitatis; en cap. 12. num. 7. dominium ergo en proprietas tua tanta est & tamdiu dierat, quanta & quamdiu civitas vult* (of) Want alzo spreekt hy; daar is dan niets het

gene

gene een slaaf voor het zyne kan behouden, tegens de wille van zyn Heer, even al eens als een Burger niets eigen heeft tegens het goeddunken van het Gemeen: En Cap. 12, invoegen dat uw recht van eigendom zodanig is, en zo lang duurt, als de Burgerlyke gemeenschap wilt: Even en al eens als voor deezen de Koningen in de Oostersche Landen, een Dominiaal gebied voerden over de goederen en persoonen van haare onderdanen, alwaar hare wyze van doen was, onder anderen, dat zy *de Akkers, Wyngaarden en Olyfgaarden van hunne Onderdanen namen, en gaven die aan hare knechten*, gelyk dat beschreven word 1 *Sam.* 8. *v*, 11 *en* 14. en dit was ook de maniere van doen waar van *Achab* zig bediende tegens *Naboth*, wanneer hy zig wilde meester maken van deszelfs Wyngaard, voor een ander Wyngaard die beter was, of deszelfs waarde in geld, om dat die aan het Paleys en zulks den Koning zeer wel gelegen was. 1 *Koning.* 21. *vers* 2. *add. vers* 19. geheel anders word het ware recht der Koningen beschreven *Deut.* 17. *v.* 14. *cum seqq.* en *Ezech.* 4. 5. *v.* 7. 8 9. & 10. & *Cap.* 46. *v.* 16. & 17; en voornamelyk behoorden zulken *Dominium super-eminens*, buiten noodzakelykheid niet te worden ingevoerd in eene *Aristocratie* of vrye Staats-regeering, waar aan het Volk zig ongetwyffeld te williger en te liever heeft gesubmitteert, om dat, gelyk dezelve aan de eene zyde, niemant van zyne Domestique bezigheden aftrekt, ook niet geschat word zo zeer subject te wezen aan Tumulten en Burgerlyke Tweedragten, als in eene Democratie, en of het Volk zelfs de bestieringe hadde, zo ook aan de andere zyde, een ygelyk in het zyne niet behoorden te wezen geexponeerd aan de exercitie van dit *Dominium super-eminens* of de despotique bevelen, die veel eer te wagten staan van de sinnelykheid van een Opperhoofd alleen, als van eene gantsche Staats-Vergaderinge, en zulks, om dat de Aristocratice form van regeringe wel word geschat, voor de zagtste en gemakkelykste van allen; ,, *iiqui rem publicam putebuntur imprimis operam dabunt ut juris & judiciorum æquitate suum quisque teneat, & neque tenuiores propter imbecillitatem circumveniantur, neque locupletibus ad sua vel tenenda vel recuperanda obsit invidia Cicero de Offic. libr.* 2. *cap.* 85, (of) Die geene welke het gemeene best bestieren, zullen vooral hun werk maken, dat door middel van billyke Rechten en Rechtsplegingen, een ygelyk by het zyne blyven

ven en dat de mindere ter oorzake van hunne onmagt, niet worden misleid, en dat die magtiger zyn, door nydigheid in het bezit en de invorderinge van het haare niet worden verhinderd. En aldus hebben het ook behandeld de Ed: Mog. Heeren Staten van Zeeland, in een zeer notabel voorval in den Jare 1585 (het welk hier wel tot een voorbeeld mag worden bygevoegd) als wanneer de Nederlanden in de uiterste nood en zwaarigheid waaren, om door de Spanjaards onder den Prince van Parma te worden overrompeld; den Prins van Oranje Willem den eersten was, s'Jaars te vooren, tot Delft zeer schielyk van zyn Leeven berooft: Prins Maurits was nog geheel jong: De Staten hadden het opperge-bied over de Landen gepresenteerd aan den Koning van Vrankryk, dog die hadde geweigerd het zelve aan te neemen, en alles stont geschapen om wederom te moeten vallen in de wreede handen van den Koning van Spanje, indien de Koninginne van Engeland zig niet eindelyk hadde laten bewegen om hulptroepen over te zenden, onder conditie dat dezelve by haar Provisionelyk geligt en betaald zouden worden, en dat, het Land dien storm weder te boven komende, en in beeter staat geraken-de, als dan de verschoote Soldyen en andere kosten, aan Engeland zoude werden gerembourseert; maar daar voor moeste men aan de Engelschen verpanden, en aan derzelver Benden zo lang inruimen, onder anderen, de Stad Vlissingen in Zeeland: Den welgemelden Prince Maurits was nu weinig te vooren in zyn Vaders plaats gesuccedeert als Marquis van Veere en Vlissingen (zynde een onversterffelyk Erfleen het welk verheven word van de Hooggemelde Heeren Staten van Zeeland) en of schoon denzelven Prince Maurits als doe in dat Mark-Graafschap nog niet was ingehuldigd, zo hebben egter de Heeren Staten van Zeeland als mede de Heeren Generale Staten, hoe zeer den nood drong de Stad van Vlissingen, in maniere en ter oorzake als voorzeid is, niet willen verpanden, en met Engelsch Garnisoen laten bezetten, voor en al eer den Prins daar inne vrywillig hadde geconsenteerd, en dat aan hem zynde gegeven een zeekere Acte van Indemniteit, hy hadde verklaard daar mede geconsenteerd en te vreeden te weezen; zo als nader te zien en te leezen is by *Bor. Christiaans in zyn Nederlandsche Historien het 20ste Boek; en by Emanuel van Meeteren in zyn Nederl. Hist. 13 B.*, alwaar werd ge-

vonden

wonden een Brief van den welgemelden Prince aan den Engelschen Ambassadeur Davidson, op den raad van zyne Vrienden geschreven, by dewelke hy, onder anderen, betuigd, *dat hy gewillig consenteerde, dat de Stad van Vlissingen, wezende zyn Patrimone, aan de Koninginne zoude in handen gesteld worden*; zynde de voorgemelde Stad daar naar ook, als de noodzakelykheid voor by was, en het Engelsch Garnisoen vertrokken, wedergekeerd tot den vorigen Eigenaar en Leenman, en voorts gedevolveert op zyne Navolgers tot den laatst overleden Koning van Engeland incluis, die mede Marquis van Veere en Vlissingen is gebleven, zyn leven lang gedurende en in dier voegen is men gewoon te handelen in zodanige omstandigheden van zaken, en daar het gemene welvaren anders zoude periclitteren: konnende de Ondergeschrevens niet twyffelen of den Leenheer in de Casus gemeld, zal op de gezonde reden en particulierlyk op dit Exempel, onder een wel geordineerde Staats-Regeringe voorgevallen, meer reguard neemen, als op de verkeerde Inductien van anderen:

Aldus geadviseert in s'Gravenhage op den 8 February 1707.

P. Emons. *S. Thierens.*
Adr. van Dorsten. *Pieter van Vehlen.*

Den ondergeschreven confirmeert zig met het voorenstaande Advys, behondelyk dat ingeval de *publica salus*, of nuttigheid van 't gemene best, absolutelyk vereischte, dat het Leengoed in dezen geroerd, wierde gemaakt vry van alle Leenroerigheid, dat in dat geval den Souverein zulks vermag te doen, mits aan den Leenman de waarde van het Leen vergoedende, of hem op een andere wyze contenterende.

A. v. Edenburg.

Den ondergeschreven conformeert zig als boven.

J. F. Vogelvanger.

Gezien by de ondergeschrevene, de geannexeerde Copie *Casus positie* en Advys van de Heeren *Emons*, *Tierens*, *van Dorsten* en *van Veblen*, met de confirmatien van de Heeren *van Edenburg* en *Vogelvanger*, zonder reguard te neemen op de reserve, door de gemelde Heeren van *Edenburg* en *Vogelvanger*, by hunne respective confirmatien gevoegd, als zynde daar aan by 't advys zelve genoeg voldaan, verklaren ons met de Resolutie op de voorgestelde vrage te conformeeren; te meer om dat de ondergeschrevenen geinformeerd zyn geworden, dat onder het voorschreven Leen zyn gehorende twee Steden, die voor dato dat het zelve Leen door den Prædecesseur van den tegenwoordigen Leenvolger is aangekogt, by den Souverein van den Lande zyn begiftigd geworden met een Privilegie, om te wezen integreerende Leden van Staat, en daar omme ook vermeinen, dat zo wanneer in deezen al gevonden wierd zodanig en pretensen hoogdringenden nood, dat daar omtrent zoude behoren te worden geexerceert het Recht van *Dominium eminens*, des neen, dan evenwel niet zoude behooren te worden vernietigd de Rechten van den Leenman die zyne Prædecesseurs, al voor het gemelde Privilegie hebben gecompeteert, maar dat, in dien gevalle alleen zoude behoren te worden ingetrokken het voorschreven Privilegie, waar door zoude zyn veroorzaakt die pretense hoogdringende nood en incompatibiliteit of strydigheid met of tegens de maximes van de regeering, naamlyk dat de Steden onder een particulieren Heer behorende, stem in Staat zouden hebben, zodanig nogtans, dat dan evenwel de Leenman, wiens Leen door het gemelde Privilegie, meer aanzien heeft bekomen, en daarom, na alle waarschynelykheid des te duurder is aangekogt, wegens en ter zake van de revocatie van het meergemelde Privilegie in alle redelykheid zoude behoren te worden gededomageert.

Aldus geadviseerd in s'Gravenhage den 6 January 1733.

François Ellinckhuizen. *S. H. Kruger.*
Blommenstein. *J. v. Honert.*
C. de Wael.

Dus hebben wy gezien hoe eenige Staatsmannen, die veel gezag hadden verkregen, het zy uit nydigheid, eigenbaat of heerszucht met verachting van het Recht middel wisten te vinden om den Leenheer te misleiden, onder voorgeeving van de

Vry-

Vryheid in de Staats-Regering te beveiligen, die zelve Vryheid daar door ondermynende, en de Vrye Staats-Regering in prykel brengende, steunende op het handhavenen van recht en billykheid, ieder in de bezitting van zyn Eigendom handhavenende ten gemeenen besten. Om hun oogwit te bereiken namen zy waar den tyd, dat die vrye Staats Regering was ontbloot van een *Eminent Hoofd*, waar aan was gedemandeerd de bescherming en handhavening van de Rechten, Wetten, Privilegien en Costumen, of de vryheid van den Lande, maar zo dra, door de stemmen van het gantsche Volk, de oude Constitutie was hersteld, verdween teffens de misleiding, en Vryheid en Recht juichte van vreugde, hebbende door dit Voorbeeld ondervonden, dat de Vryheid, zonder een *Eminent Hoofd*, altoos in gevaar staat van te pericliteren.

Dit bleek in de Maand April van het Jaar 1747, 14 Jaren 5 Maanden en 8 dagen na die misleiding: zynde den 17 November 1732, door de Heeren Staten van Zeeland, het finale besluit genomen, om, *uit haar Hooge Souvereiniteit en incontestable Magt, de Steden Vlissingen en Veere ten eeuwigen dage te ontheffen, de facto & de jure, van alle Vasallen en Leenroerigheid* [zie het voorige *XXIste Deel 159ste Stukje Bladz.* 171.] dat hun Edele Mog., door den nood des Lands, en het geroep der Burgery van *Veere* om hunnen beminden en wettigen *Marquis*, uit dien verleidende slaap wakker gemaakt wierden, wanneer het bleek, dat niet alleen de *Marquis*, maar ook de Onderdanen van het Marquisaat, die een onvergenoegd dog gehoorzaam stil zwygen, tot dien tyd toe hadden bewaard, dit besluit, als strydig tegens het Recht, en dus voor Nul en geener waarde hadden aangezien.

Den 17de April 1747, leverde de Abt de *la Ville* Fransche Minister na veelvuldige vleyingen, strydig met Recht en zeeden, een Declaratie van zynen Koning, aan de Heeren Staten Generaal over, dat de Commandanten van het Fransche Leger bevelen hadden ontfangen, van op het grondgebied der vereenigde Nederlanden te treden; op welken dag de Fransche Luitenant Generaal Grave van *Löwendahl* met 25000 Man in Staats Vlaanderen viel, neemende met eene verbazende snelheid, alle de sterktens weg, en zelfs het Land van Cadzand, tegens over Vlissingen bezettende, waar door niet alleen het Eiland van Walcheren, maar

gantsch Zeeland in het uiterste gevaar geraakte; hebbende die Generaal de verwaandheid van by zekere gelgenheid te zeggen: *Je prendrai la Zelande pour mon dejeuné.*

Deeze tyding ter ooren van zyne Doorl, Hoogh. WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, *Prince d'Orange & Nassau*, *Stadbouder*, *Capitein en Admiraal Generaal van Gelderland*, *Vriesland Groninge en en bet Landschap Drenthe*, gekomen zynde, zo schreef zyne Doorl. Hoogh. in hoedanigheid van *Marquis van Veere en Vlissingen*, den 25 April, aan de Heeren Staten van Zeeland, hen, als hunnen *Leenman* zynen dienst aanbiedende; zeggende, onder anderen:
„ Zo U Ed. Mogende zig deeze myne presentatie mogten laaten
„ wel gevallen ben ik gereed om met gelyke yver en bereid-
„ willigheid, als die van myne voorvaderen, myn persoon en
„ Middelen blymoedig te wagen, voor het welwezen van het
„ Gemeen, de Conservatie van Zeeland in 't particulier, en de
„ bescherming en de behouding van de dierbare en zo zeer pe-
„ riclerende panden van Godsdienst en Vryheid.

„ Ik ben gereed, om op de eersten Requisitie, aan schryving
„ of order van U Ed. Mog., my op zodanige plaats van Zeeland
„ te begeven als U Ed. Mog., het raadzaamst zullen oordeelen,
„ om op myn eigen kosten en zonder bezwaar van de Provincie
„ in deeze bekommerlyke tyden, zo veel tot de gemeene bescher-
„ ming van alles wat dierbaar is, te contribueren, als in myn
„ magt zal zyn, en met U Ed. Mog., en alle goede Ingezete-
„ nen van de Provincie van Zeeland te ondergaan en uit te
„ staan alle zodanige gevaren en evenementen, als de Godde-
„ lyke voorzienigheid over de Provincie mogt hebben bescho-
„ ren. enz."

Zo getrouw gedroeg deezen Doorl. Leenman zig, zonder de hem aangedane benadeling te willen gedenken vast stellende dat de Heeren Staten daar toe misleid waren geworden: ook niet minder getrouw, aan hunnen Heer en Marquis betoonden, zig de Burgers van *Veere*; want 's nachts, voor den 25 April de dag waarop zyne Doorl. Hoogheid, den bovengemelden Brief, aan de Heeren Staten van Zeeland had doen afgaan, hadden de Burgers van het Oranje Vaandel de Wacht; men redeneerde over 's Lands gevaarlyke toestand, en over de middelen van redres; men sprak van alles wat de Prinsen van Oranje, ten besten van

het

het Vaderland, met opzetting van goed en bloed hadden gewrogt, waar door Nederland altoos uit den nood gered, dog die Vaderen des Vaderlands, en nu hunnen wettigen Marquis, zeer slegt daar voor beloond waren geworden: Eenige gingen nog verder, en meenden men moest niet langer wagten om den tegenwoordige Prins, Erfgenaam van dit Doorl. Huis, niet alleen in zyn Marquisaatschap te herstellen, maar ook tot Stadhouder uit te roepen. Dit besluit wierd, zo dra het zig door de Stad versprei-de, door alle de Burgers goed gekeurd, en aan den president Burgemeester *Verelst* voorgesteld, die daar over ten uiterste verheugd, aanstonds Wet en Raad deed vergaderen, zo dat zyne Doorl. Hoogh. WILLEM DEN IV, *Prince d'Orange en Nassau*, *Marquis van Veere en Vlissingen*, nog voor 6 uuren, tot *Stadhouder Capitein en Admiraal Generaal* door de Magistraat wierd uitgeroepen, dat door alle de andere Steden wierd nagevolgd, en zelfs door de Staten van alle de Provincien.

De Heeren Staten van Zeeland, resolveerden ook met eenparigheid van stemmen, tot het vernietigen van de voorheen gemelde devassalage van het Marquisaat, om zyne Doorl. Hoogh., in deszelfs vaderlyke Erffenisse te herstellen, en hem voor wettig *Marquis van Veere en Vlissingen*, en *eerste Edele van Zeeland* te erkennen.

By de plechtige Installatie van zyne Doorl. Hoogheid, tot Marquis op den 5 Juny, 1751, viel 'er te Vlissingen iets zonderlins voor, dat wy niet stilzwygend voor by mogen gaan. Dit prachtige Feest wierd des avonds ten 10 Uuren met een fraai Vuurwerk beslooten: Onder anderen zag men, omtrent een Kwartier Uurs, drie Letters

V. O. R.

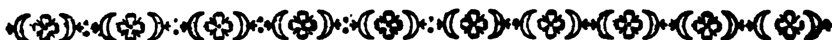
branden in een cierlyk en helder licht, onder het Wapen van zyne Doorl. Hoogheid, het geen door alle de Aanschouwer geadmireerd wierd; dog hunne gevoelens over de betekenisse van deeze Letters, waren verschillende: De een zeide het was VIVAT ORANGE; een tweede dogt het was VOOR ORANGE; dog een derde meenden men moest deeze Letteren aldus uitleggen: Nademaal in het Omschrift, van de Gedenkpenningen, onder het volk gestrooid te leezen stond:

Veterem Dominium Videtis Ulyssem:

De

De Burgery daar op antwoorde
Veteri Omnia Reddenda
of in 't Nederduitsch.
Hier ziet gy uwen Ouden Heer Ulysses weder :
waar op geantwoord:
Alles moet aan den Ouden Heer wederom gegeven worden.

En dus hebben wy gezien, dat niets, dan het geen op Recht en billykheid gegrond is, bestendig kan wezen.

II HOOFDSTUK.

Van den toestand deezer Landen omtrent de dood van Rennenberg, en het te Veld trekken van Anjou. 1581.

Willem den Iste, Prins van Oranje die een geruimen tyd in Holland zyn verblyf had gehouden, uit bekommering voor den Grave van *Rennenberg*, wiens moed en beleid hem bekend was, had zelfs de Algemene Staten, in plaats van te Antwerpen, in s'Gravenhage doen Vergaderen, maar toen dit gevaar voor by was, keerde zyn Doorluchtigheid, zo wel als de Algemene Staten na Braband, schynende de zaken door de dood van *Rennenberg* een gunstiger keer aldaar te zullen neemen.

Na dat aan *George de Lalain*, Grave van *Rennenberg*, den aanslag op Steenwyk zo leelyk was mislukt, kreeg hy een haat tegens de Spanjaarden, die hem tot gevaarlyke aanslagen, onder groote beloften van bystand aanspoorden en hem dan in de Pekel lieten steeken, zo dat hy zyn afval van den Prins en Staten met schending van zyn eer en eed, hertelyk begon te beklagen. Hy betoonde na dien tyd geen lust om iets te ondernemen, tot dat hy eindelyk in eene doodelyke kwyning storte. Hy wilde zyn Zuster *Cornelia de Lalain* die hem deeze ontrouw had doen begaan, en hem nu in zyne ziekte kwam vertroosten, niet zien nog spreeken; men hoorde in tegendeel hem van tyd tot tyd, al zugtende, deeze woorden zyn mont laten ontslippen. *Ach, wat heb ik bestaan! kwade raad, kwade daad! ô! Groningen, ô! Groningen! waar toe hebt gy my gebragt! Ach hoe beklaag ik dien dag &c.* en geen won-

wonder, want hy had den Prins van Oranje altoos hertelyk bemind, zo wel als zyn Broeder *Anthony Lalain* Grave van *Hoogstraten*, die door den Koning van Spanjen mede was gebannen, uit hoofde van zyne aankleving aan den Prins van *Oranje*, waarom dien Prins in den beginne geen geloof aan zyn Verraad kon slaan. Hy stierf in den Roomsche Godsdienst op den 25 July 1581, in den ouderdom van 31 Jaren, wordende begraven in de St. Martens Kerk te Groningen; dog het is waarschynlyk dat dit maar een uiterlyke statie begraaffenis is geweest om hem eere aan te doen, want anderen verzekeren dat zyn lighaam op zyn bevel in stilte te *Oostbroek* buiten Utrecht, en zyne ingewanden te *Westbroek* zyn begraven, en dat zyn Hert wierd bygezet in zyn Familie Graf te *Zuilen*. Men heeft aangemerkt, dat zyn Hert ongemeen klein en niet grooter dan een Walsche Noot bevonden wierd.

Deezen Heer wierd, in zyn Jeugd, de Heer *van Ville* genaamd, wordende opgevoed by zynen Neef, den Grave van *Lalain*, Stadhouder van Henegouwe, dog zyn Oom schonk hem het Graafschap *Rennenberg* en de Heerlykheid *Zuilen*. Hy was een zeer beminnelyk Heer, wel opgevoed, verstaande veele Talen en Wetenschappen, beminnelyk in de verkeering, niet minder dan twistgierig of hovaardig en een Vyand van dronkenschap en ontucht, beminnende de Muzyk en het Schaakspel dat zyne voornaamste uitspanningen waaren, en dewyl hy zeer mild was, hield hy veeltyds open Tafel; en vermits hy veeltyds gelukkig in zyne onderneemingen was, wierd hy van de Officieren en Soldaten zeer bemind. Dit was de reeden waarom *Taxis*, die onder hem het bevel voerde, zyn dood eenige dagen verborgen hield, om te beletten dat zyn Volk niet verliep; en zo dra de Prins van *Parma* zyn afsterven verstond, gaf hy bevel aan *François Verdugo*, die Stadhouder te Haerlem was geweest, om zig met tien Vaandelen Walen by *Taxis* te voegen, en het opperbevel aan te neemen, gelyk die ook deedt.

Ondertusschen had de Heer van *Nienoordt* 200 Soldaten na *Reyde* gezonden, 't welk over Embden aan den Dollaert legt, waar uit het volk van *Rennenberg* aanstonds de vlucht nam en verliep. *Egbert Beveland*, aan wien aldaar het bevel wierd opgedragen, met last om die plaats te versterken en wel te bewaren, vond in

die

die Landstreek alles in wanorder, zynde boven dien ontbloot van geld en noodige Voorraad; en op zyn Schryven kreeg hy ten antwoord, dat men niet in Staat was om hem zulks te bezorgen, zo dat hy zig zelfs moet zien te redden. Dit deed hy met goed beleid, door middel van de welmenende Edelluiden en Burgers, die zig uit de Ommelanden na Embden geretireerd hadden, aan wien hy vertoonde, hoe hun eigen belang vorderde die Plaats in zekerheid te stellen. Dit was van een gewenscht gevolgd, makende eenige Edelluiden de omleggende Boeren gewillig om aan de Verschansingen onder belofte van betaling te arbeiden, en het *Oldampt* bragt 900 gulden op, welk geld aan eenige Officieren, als Commissarissen wierd ter hand gesteld, om het oog op alles te houden, maar die, in plaats van zulks te doen, staken het geld in de zak, en mishandelde de Boeren in plaats van ze te betalen, zo dat de Gravers verliepen en het werk half voltooid bleef steken; daar was geen ordre of tucht, en ieder deedt wat hy goedvond, waar door de *Ommelanden* veel nadeel moesten lyden.

Inmiddels wierd *Norrits* mede verplicht, door gebrek van geld en voorraad *Groningen* te verlaten, en met al zyn Volk uit *Selwert* na *Collum* en *Doccum* te trekken, maar hy had nauwelyks den marsch daar na toe aangenomen, of *Verdugo* trok met eenig Volk na *Reyde*, om die plaats te bespringen, en schoon men deeze half voltooide Schans gemakkelyk te water had konnen ontzetten, zo wierd 'er niets tot redding ondernomen, ook wilde het grootste gedeelte der bezetting, zo Officieren als Soldaten geen stand houden, nemende de vlucht, uitgezonderd Kapitein *Kater*, die met zyn Volk manmoedig tegenstand bood, dog overmand zynde, eindelyk mede moest retireren; en schoon die laffers, naderhand, door de Krygsraad veroordeeld wierden, zo kon zulks dit verlies niet boeten.

Aldus wierd *Verdugo* wederom meester van *d'Ommelanden*, onderhoudende een zeer scherpe Krygstucht, in slagorde *Norrits* en zyn Leger vervolgende; daar op kwam de Landraad van de Oostzyde der Maze te *Leeuwaarden*, om van nader by ordre op alles te stellen, en *Verdugo* met zyn vliegent Leger het hoofd te bieden, om hem op te houden, en aan *Norrits* tyd te geeven om zyne Troepen in staat te stellen van de Vyand slag te konnen leveren.

Dog

Vervolg van den toestand deezer Landen omtrent de dood van Rennenberg, en het te Veldtrekken van Anjou. 1581.

Dog de Pest graseerde zo sterk onder de Staatsche Troepen, rukkende niet alleen een aanzienlyk getal gemene Soldaten maar ook van de ervarendste Officieren in 't graf, dat dit voornemen al mede in rook verdween. Eindelyk vond de Landraad goed alle de Troepen, onder *Norrits*, by *Collum* te vergaderen, doende het Leger de monstering passeeren, en aan ieder een maand Soldy betalen, en men vond het Staatsche Leger zodanig verzwakt, dat men byna niet wist wat te doen, zo men niet verder wilde wyken, dewyl *Verdugo* met 24 sterke Vaandels, zig in ieder Legerplaats, door goede borstweren versterkten.

Het Leger van *Norrits* by de monstering, nog bevonden zynde te bestaan uit 300 Vaandels, ieder van ruim 100 koppen, dat is 3000 voetknechten en 500 Ruiters, zo betoonde die dappere Krygsoverste zig te moedig om verder te trekken, en men besloot den Vyand af te wagten, dog *Verdugo* hield zig in zyn voordeel, zonder iets te willen wagen, wel weetende dat het Staatsche Leger aldaar niet langen tyd zou konnen bestaan, en *Norrits* zulks bevindende, besloot *Verdugo* in zyne verschansingen aan te tasten.

Met dit voornemen trok *Norrits*, met zyn gantsche magt, van *Nieuwerzyl* na *Northorn*, dog de wegen zyn daar zo smal, dat maar 3 Soldaten in 't gelit konden voorttrekken. Zo haast *Verdugo* zulks bemerkte stelde hy zyn Volk in slagordre, en het gebed was nauwelyks geëindigt, of de Staatsche bende kwam met geweld indringen. Capitein *Willem Rogier* en de Luitenant *Eldenborn* vielen, met de Engelsche Ruiters, op twee Vanen Vyandlyke Ruitery zo dapper aan, dat zy die op de Vlucht dreven en tot aan *Northorn* vervolgde, slaande veele daar van dood. *Norrits* dit gelukkig begin willende vervolgen, gaf bevel aan de Graaf *Willem van Nassau*, om de overige Ruitery, die by *Verdugo* was mede aan te tasten, het geen met zo veel beleid en manhaftigheid geschieden, dat de Vyand begon te deinzen, en gereed stond mede de vlucht te neemen, zo dat de overwinning de Staatsche reets begon toe te lagchen, wanneer het Voetvolk van *Verdugo*, uit *Northorn* vallende, een hoop Staatsche Ruiters van de

overige afsneden en op 't lyf vielen, dog Jonker *van Wyngaarden* viel met een andere afgezonderde hoop Ruiters zo geweldig op de Vyanden aan, dat ze te rug moesten deinzen, waar door de afgesnedene bende ontzet wierden; ook wierd hier een tyd lang zo verwoed ter wederzyden gevogten, als men nog ooit gezien had; en dewyl de Staatschen over al daar de Vyand zig dorst vertoonen, hem aanvielen en te rug dreeven, hield *Norrits* zig reets verzekerd van de overwinning, en den roem te zullen behalen van de trotsheid van *Verdugo*, een der beroemste Spaansche Krygsoverste na *Parma* te hebben doen dalen, neigende zyne benden reets over al na de vlucht.

Deeze verwachting van *Norrits* was niet zonder grond, dewyl *Verdugo* geen geschut by zig had, en de Staatschen, met twee Veldstukken, beschooten de Vyanden geweldig van ter zyden. Maar alzo de smalle wegen, vol gepropt met Volk waren, zo dat zy geen genoegzaame front tegens het Vyandlyke Voetvolk konden maken, waar door de Duitschers, niet genoeg door het Staatsche Voetvolk ondersteund wierden, namen eenige van hen de vlucht; *Norrits*, om de wanorder te voorkomen, en ziende dat de oorzaak daar van was, om dat die Ruiters, na de Duitsche wyze, maar met Pistolen en korte Roers gewapend waaren, stelde, onder zyn Broeder Eduard, 30 van zyne eigene Lanciers voor hun Front, om den Vyand tegen te houden, tot dat de Ruiters zig hersteld hadden; dog de Spaansche Overste *Thomas Albanois* liet hen daar toe den noodigen tyd niet, maar kwam, met twee Vanen Spaansche Ruiters en Lanciers, zo geweldig op de Duitsche waggelende Ruiters indringen, dat die op de vlucht geraakten, brengende het Staatsche Voetvolk op de smalle wegen, mede in wanorder. De Officiers, om zulks te herstellen deden hun Volk over de slooten springen en de naauwe graften passeren, om den Vyand te rug te dryven; dog *Verdugo*, die zyn meeste Voetvolk in een digte slagorder hield gesslooten, viel op het Staatsche Volk, voor dat het zig in slagorder kon stellen, of zig meester van de naauwe passen maken, die door het Volk van *Verdugo* geslooten wierden, zoekende het Staatsche Volk, dat by het geschut was, en voor hun schieten nu bloot stond, een goed heen komen verla-

latende het geſchut waar op de vlucht der Staatſchen algemeen wierd.

Te wederzyde bleef 'er zeer veel Volk dood. Graaf *Willem van Naſſau* ontfing meer dan vyf Schooten op zyn Scheutvry harnaſch, een andere Kogel ſchaafde zyn been, en nog een andere Kogel nam het Kruys van 't geveſt van zyn degen weg. Die Doorluchtige Held, zo wel als de dappere Veldheer *Norrits* ontkwamen dit gevaar op eene by na miraculeuze wyze, en men zag klaar, dat de hand der aanbiddelyke Voorzienigheid die Beſchermers der Vryheid had bewaard; want die twee Helden, met een kleine hoop Ruiters, zig door de Vyanden omringt ziende, namen een kort en goed beſluit, vallende met de Degen in de Vuiſt op den Vyand aan, onder een hagelbuy van Kogels, alles wat onder hun bereyk kwam moeſt ſneuvelen, en egter konden zy niet doordringen dan, na dat zy een groot gedeelte van hun Volk verlooren hadden, wanneer zy met ſtof, bloed en brein bedekt, het gevaar des doods ontworſtelde, zynde Norrits alleen aan zyn linkerhand gewond geworden, gelyk in dit Tafreel vertoond word.

Hier ziet men de twee gemelde Helden, met eenige Ruiters

te Paard omring door Vyandlyk Voetvolk, dat zonder ophouden hun Geweer op hen lost, dog die Heeren vallen met zo veel geweld op den Vyand aan, dat zy een gat daar in maken en gelukkig doordringen, waarlyk een Heldendaad die niet genoeg geroemd kan worden.

Het verlies der Staatschen was in der daad zeer groot, niet alleen om dat zo veel van de braafste Officieren, maar ook gemeenen daar by het leven verloren; want van 8 Vaandels kwamen 'er nauwelyks 230 man weder te voorschyn, ook verloren de Staatschen alhier 18 Vaandels. *Verdugo* liet by dit gevegd meer dan 600 man zitten, dog geen Bevelhebber van naam, uitgenomen *Wolf Prenger*, dog zy vonden goede buit by de Engelschen die wel van geld voorzien waren.

Verdugo zyne overwinning vervolgende, ondernam aanstonds de belegering van *Nieuwerzyl*, dog daar stiet hy zyn hoofd moetende met groot verlies te rug trekken; want de Landraad had na de uitslag van dit ongelukkig gevegt, spoedig daar in voorzien, met het doorsteeken der Dyken, waar door het Land, tot *Emmentil* geheel onder water stond schoon *Verdugo* zyne Troepen, op eenige hoogten deedt camperen, zo was hem den toevoer van mondbehoeftens daar door afgesneden, waar door hy na drie weeken belegs, vindende groote wederstand, door hongers nood te rug moest keeren, zo goed het hem doenlyk was. *Norrits* en *Willem van Nassau*, die zulks verwagtende waren, pasten daar op, en vielen met hunne Troepen zo wel te pas en dapper op des Vyands agterhoede, dat het grootste gedeelte daar van in de pan gehakt wierd, zo dat het Vyandlyk verlies toen ruim zo groot wierd dan het geen de Staatschen geleden hadden.

De Overste *Ysselstein* was, gedurende de Belegering van *Nieuwerzyl*, met eenig Volk na *Goor* getrokken, daar hy aanstonds een Vyandlyke Schans veroverde, en terwyl hy zig voor een tweede Schans had nedergeslagen, wierd hy door de berugte Overste *Schenk* ingesloten, zo dat hy geen de minste toevoer kon bekomen. Schoon deeze onderneeming zonder toestemming van den Landraad ondernomen was, (want ieder Overste deed wat hy goedvond) zo zond men nogtans eenig Volk tot ontzet, dog voor de aankomst was het Volk van daar van *Yssélstein* aan 't muiten geslagen gevende de veroverde Schans aan *Schenk* weder,

der, onder beloften van een vryen aftogt, ftellende hunne hoofden in handen van *Schenk*; naamlyk *Yſſelſtein*, de Capiteinen *Warmels*, *Coen Dirksz*, *Enſchede*, den Droſſaard van *Zalland*, een Burgemeeſter van *Deventer*, en twee Edelen met eenige Burgers uit Overyſſel, zy trokken met hun zydgeweer uit onder beloften van, binnen de eerſte drie maanden, tegens den Koning van Spanjen niet te zullen dienen. Dit verraderlyk bedryf wierd met reden zeer hoog genomen, en de Landraad beſloot de voornaamſte Belhamels van die oproerigen, ten voorbeelde van anderen met de dood te ſtraffen, dog daar kwam niet van; want dit beſluit wierd met zo veel gerugtmaking genomen, voor dat men de ſchuldigen in handen had, dat men hen den tyd liet om de gedreigde ſtraffen te ontvluchten, en tot de Vyanden over teloopen.

Die van *Braband* hadden ook een aanſlag gemaakt om 's *Hertogenboſch* te overrompelen, dog eenig onvoorzien voorval zulks hebbende doen mislukken, zo namen zy, te rug trekkende een Burger van *Eindhoven* gevangen, die hen de ware toeſtand, zo van de Stad als van het Kaſteel bekend maakte, en hoe het zelve ligtelyk was te veroveren. Aanſtonds trokken zy daar na toe en de Stad onverhoeds overvallende, bekwamen zy de Commandant van het Kaſteel gevangen, welke zy dwongen de Soldaten van de bezetting te bevelen het ſlot, op de voorgeſtelde Voorwaarden over te geeven, gelyk ook geſchiede. Dit was een aanmerkelyk voordeel voor de Algemene Staten, maar waar by de verwarring en oneensgezindheid zo groot was dat die Stad niet na eiſch wierd verzorgt, zo dat dezelve, twee maanden daar na, door *Mansveld* en *Haultepenne* weder aan de zyde van den Koning van Spanjen wierd gebragt

De Aarts-Hertog *Mathias* (gelyk wy reets iets daar van gemeld hebben) ziende alles op eene jammerlyke wyze verloopen, dat de Walſche Provintien, die hem boven alle de anderen met zo veel drift uit Duitſchland hadden ontboden, reets van de Algemeene Staten waren afgevallen; dat de Keulſche Vrede, waar op hy ſtaat had gemaakt, zekerlyk geen voortgang zou hebben; dat hy nog van den Keizer zynen broeder, nog van de Duitſche Vorſten eenig onderſtand had te wagten, dat de Staten den Koning van Spanjen reets plechtig hadden afgezworen, en den Hertog van *Anjou* en *Alençon* tot beſchermheer der Nederlanden

en

en Hertog van Braband verkoren, en hy dus van alle gezag beroofd was geworden, vond goed zyn Landvoogdyschap te verlaten en weder aan de Algemeene Staten over te geeven. Deeze namen zulks aan, geevende hem een eerlyk affcheid, en bedankte hem voor zyn getrouwen dienst.

Anderen, die deeze Vorst benyde, of wegens zyne Godsdienst niet meenden te mogen vertrouwen, lieten niet na van hem te lasteren, en hadden hem altoos verdagt gehouden, dat hy verstand met den Koning van Spanjen, ten nadele van den Prins van *Oranje* onderhield, en de Spaansch-gezinden stookten dit vermoeden door valsche gerugten nog meer aan, om dien Vorst van zyn gezag te ontroven; dog de Prins van *Oranje*, die openbaar toonde dien Vorst veel achting en eerbied toe te dragen, overtuigden daar door de welmenende, dat die vuile lasteringen ongegrond waren, zo dat men 'er niet meer van hoorden spreeken. Dog by zyn vertrek wierden die gerugten op nieuw levendig, en men wist niet wat daar van te denken, zelfs vreesde men dat hy niet geheel zuiver daar van was, volgens de beleidenis van zynen Bakker, en den Broeder van *Charles Rein*, die door de Aartshertog in de geheimste zaken gebruikt wierd, schoon bekend zynde voor een quaadaartig Papist, die de Nederlanden een quaad herte toedroeg, maar een groot Voorstander was van den Koning van Spanjen en het Huis van Oostenryk, dat altoos uitgemunt heeft in den haat tegens de Kerkhervorming, dog men heeft nooit wettig konnen bewyzen, dat de Aartshertog met eenig verraad heeft zwanger gegaan; waarom de Algemeene Staten hem, jaarlyks, tot zyn onderhoud 120 duizend guldens, en by zyn vertrek nog 50000 guld. jaarlyks hadden toegezegd.

Om dit met zekerheid te genieten had hy besloten zig nog een geruimen tyd in Holland op te houden; dog de Staten van Holland betoonde, by eene byzondere Resolutie, zulks niet goed te vinden, en de Prins van *Oranje* wilde zyn verzoek mede niet ondersteunen, een bewys, dat hy, uit hoofden van zyne Godsdienst in Holland en Zeeland verdagt gehouden wierd. Hy vertrok den 29ste October van Antwerpen na Zeeland, dog de Zeeuwen geen zin in dit bezoek hebbende, zonden hem eenige Oorlogschepen te gemoet, die hem, in plaatze van naar Zeeland, naar Ooltgensplaat geleiden, alwaar zy hem op een Hollands Oorlog-

Jogschip deeden overgaan, dat hem vergezeld van drie Zeeuwsche 1581.
Oorlogschepen, de Merwede en Waal op, na het Tolhuis voerde, van waar hy zig na Keulen begaf.

Naauwelyks was de Aartshertog vertokken, of men nam de zaak van deszelfs Jaar-wedde in nader overweging. Van de 120 duizend guldens jaarlyks achte men zig geheel ontslagen, dog de toegestane 50000 guldens 's jaars meende eenigen dat voldaan behoorden te worden, dog wierd aan de nadere beraadslagen overgegeven alwaar die zaak zedert is blyven steeken. Echter sloegen eenige in Holland voor, dat men hem, alleen wegens deeze Provincie, een Jaar geld van 7000 guld. moest toeleggen, zo lange hy den Lande gunstig bleef. De Edelen, als mede de Steden Amsterdam en Enkhuizen waren van gevoelen, dat Holland zyn aandeel in de gemelde 50000 ponden 's jaars behoorden te dragen; dog de andere Steden sloegen zulks geheel af. Zeeland, dat den Aartshertog nooit voor Stadhouder Generaal erkend had, had reets van te vooren besloten niets tot zyn Jaar-wedde te betalen en by de andere Provintien bleef die zaak aan de Spyker hangen zo dat die Aartshertog weinig voordeel daar by gedaan had. De eenige dankbaarheid welke men hem betoond heeft, is, dat de Prins en Staten naderhand hun best deeden om hem in plaats van *Gerard Gronsbeek*, tot Prins Bisschop van Luik te doen verkiezen; dog de Spanjaarden, geen zin daar in hebbende, wisten zo veel Kuyperyen in 't werk te stellen, dat *Ernst van Beyeren*, Bisschop van Freisingen daar toe verkoren wierd.

Het Land echter geen Eminent-hoofd, bekleed met een genoegzaam gezag konnende ontbeeren, dewyl de verwarring dagelyks grooter wierd, zo drong de Prins van *Oranje*, den Hertog van *Anjou* en *Alençon* sterk aan, om spoedig met zyn versameld Leger, over te komen, en zig gereed te maaken om na *Camerik* te trekken. *Parma* dit ziende, deed zyn uiterste best om die Stad welke hy, door eene groote meenigte Schanssen ingesloten hield, om dat de Staatsche Bezetting daar uit veel schade in Artois en Henegouwen deed, in zyn magt te krygen, ten einde het Fransche Leger aldaar te sluiten. Ten dien einde wierd nu de belegering zo sterk voortgezet, dat de belegerden tot de uiterste nood vervielen moetende Paarden, Katten en Honden eeten om niet van honger te sterven. De Hertog van *Anjou* had wel beloofd

die Stad te ontzetten, dog het was niet in zyn magt geweest om zulks te volbrengen, door den ontstanen twist tusschen de Fransche Hugenoten en den Koning.

Deezen twist, door de bemiddeling van den Hertog van *Alençon* bygelegd zynde, vergaderde hy zyn Leger te *Chateau Thiry*; terwyl de Prins en Staten bedagt waren om den Vyand in Vlaanderen, de handen vol werk te geeven, op dat dien Hertog des te minder tegenstand zou ontmoeten.

Dit Fransche Leger marschvaardig zynde bestond uit 4000 Lanciers te Paard, meest Edellieden welke door den Hertog tot deezen togt genodigd waren, 1000 Harkebuziers, en 1200 voetknechten, die al te maal zeer wel uitgerust waren, met nog vier Vaandels Walen, en 25 Vaandels Ruiters, hier by kwamen nog drie Regimenten Koninglyke Lyfwagten dienende tot een achterhoede, en een schoone trein Artillery. Dit Leger eene aanzienlyke vertoning makende, verscheen den 16de Augustus in 't gezigt van *Camerik*. De Prins van *Parma*, die in den beginne van voornemen was geweest om het Fransche Leger slag te leveren, en daartoe alles in gereedheid had gebragt, veranderde van besluit, ziende de overmagt der Franschen, en met wat drift dezelve tegen hem indrongen, zo verliet hy, des anderen daags de Stad en alle zyne Schanssen, welke hy met zeer groote kosten had doen opwerpen; en die aanstonds door de Franschen geslegt wierden.

Zo dra de Stad van al het nodige verzorgd en de bezetting met eenige Fransche benden versterkt was, wierd de Hertog van *Anjou* aldaar met groote pracht ingehaald, als Beschermer der Nelanden uitgeroepen, en door de gevolmagtigden der Algemene Staten gehuldigd, na dat hy onder solemnelen eede beloofd had, des Lands en Stads Vryheden, Rechten en Privilegien te zullen handhavenen, waar op hy eenige goudene en zilvre gedenkpenningen onder het Volk deed strooijen.

Parma had zig inmiddels, met zyn Leger, onder *Valenchien* sterk verschanst, zo dat *Anjou* niet goed vond hem aldaar te gaan aantasten, maar hy sloeg zyn Leger voor het slot van *Cambresis* neder, het zelve doende opeischen; dog de bezetting wilde zig niet overgeeven hoopende door *Parma* ontzet te zullen worden. Hier op wierd dit slot geweldig beschoten, maar niet minder dapper

ver-

verdedigt, zo dat de Commandant ziende dat 'er geen ontzet te hoopen was, het zelve by verdrag overgaf: Hier over wierd te Camerik groote vreugde bedreven, en *Thomas Tilius*, eertyds abt van *St Bernard*, maar nu zeer geacht Gereformeerd Predikant te *Antwerpen*, deed daar over een Zielroerende Predikatie, dankende God dat de Verlossing van Nederland nu een aanvang had genomen, niet twyffelende of zyne genadige hand, zou de Wapenen van deezen grooten Beschermer verder zodanig zegenen, dat het Land van den wreden Vyand wel haast ten eenemaal verlost zou zyn.

Na deeze zeegen spoorden de Prins en Algemeene Staten den Hertog aan om zyne overwinningen te vervolgen, en den verslagen Vyand geen adem te laaten halen; dog *Anjou* was voor die redenen doof en antwoorde, dat het groot getal van Edellieden, die hem vrywillig op deezen togt verzeld hadden, na huis begonden te verlangen en niet langer begeerden te dienen; dog de waare reden was, dat hy zeer gunstige tydingen van de Koninginne *Elisabeth* ontfangen hebbende, verlangde om na Engeland over te steeken, aldus het heil des Lands aan zyne minnaryen op offerende; en wat, daar tegen ingebragt wierd het kon niet baaten, en de Hertog ziende dat hy de voorzichtige *Parma*, niet uit zyn voordeel kon lokken, om hem slag te leveren, zo dankte hy de mede gebragte Edellieden af, die met roem na Vrankryk keerden, en het overige Volk zond hy, onder den Grave *van Rochepot*, over *Calais*, langs het strand, na *Vlaanderen* om zig by het Leger der Staten te voegen, dewyl de pas door Artois door *Parma* gesloten wierd gehouden. Dog hy zelf begaf zig, met een aanzienlyk gevolg te *Calais* scheep op de Engelsche Vloot, die de Koninginne *Elisabeth* had afgezonden, om hem af te halen.

De Krygsbedryven, tusschen de Staatsche Troepen en *Parma* wierden egter voortgezet, en de Prins van *Epinoy*, Gouverneur van *Doornik* overrompelden het Steedje *Gisleyn* maar het Leger van *Parma*, digte by de hand zynde, zo vond *Parma* wel haast middel om het zelve te heroveren; dog daar by liet hy 't niet, maar *Anjou* vertrokken ziende en verstaande, dat Doornik maar slegt van Volk en Krygsbehoeftens voorzien, en de Prins van *Epinoy* afweezig was, zo sloeg hy zig onverwagt voor *Doornik* needer, besluitende die gewigtige Stad, in der haast door veele

Schanssen, waar op hy de Stad met 23 zware Stukken Geschut heftig begon te beschieten. Het Krygsvolk en de Burgery verdedigden zig met veel dapperheid, daar toe aangemoedigd wordende door *Christina* Princesse *van Espinoy*, die het Volk voorging en zig gewapend op de wallen vertoonde, ontfangende zelfs een schoot in haren arm. Haar Broeder de Heer van *Montigny*, en haar Zwager, de Marquis van *Rysburg*, die de party van Parma en de Spanjaarden omhelst hadden, boden haar en haren Gemaal zeer groote voordelen aan indien zy die Stad wilde overgeeven, dog die edelmoedige Princesse bleef standvastig, wyzende alle die verleidende aanbiedingen van de hand, zeggende onbekwaam te zyn tot verraadt; zo dat *Parma* genoodzaakt wierd, het geschut daar voor te brengen en de Stad formeel te belegeren.

De Prins van *Oranje* die zig toen in *Vlaanderen* bevond, om de ontstane onlusten aldaar te stillen, wierd over de besluiting van *Doornik* geweldig ontroerd, hebbende de Algemeene Staten zo meenigmaal, met allen ernst aangespoord, om de bezetting te versterken en de Stad van noodige voorraad te voorzien, dat egter niet geschied was. Dies verliet hy Vlaanderen met een ontroerd gemoed, zig ten spoedigsten over *Gent* na Antwerpen begeevende alwaar hy de wet volgens ouder gewoonte herstelde, terwyl de Volmagten der Algemeene Staten, op zyn aanschryven, alhier by een kwamen.

De Prins, met een zeer ontzaglyk gelaat in de Vergadering tredende, sprak de Staten met de uiterste ernst aan, zeggende onder anderen.

„ Nademaal de Aartshertog *Matthias* deszelfs last, als Algemeen Landvoogd, in handen der Staten had nedergelegd, hy „ zig ook van zyn ampt, als deszelfs Luitenant, hield ontslagen; en dat hy, ziende de slegte ordre in de Regeering, reets „ voorheen verzogt had alle zyne Ampten te mogen nederleggen „ dewyl men weigerden na zyne raadgevingen, hoe nuttig ook, „ te luisteren. Nogtans had hy, ter bede van de Staten, en beloften, van beeter in alles te zullen voorzien, dezelve wederom aanvaard, onder vaste verwachting van herstelling en beetering. Maar dewyl alles in het wild bleef loopen, en niemant op zyne ernstige vermaningen pasten, vond hy zig genoodzaakt, om zyn gewissen, tot welweezen des Lands te ontlasten.

„ Dat

„ Dat de Vyand meester van het platte land was, doende
„ alles wat hy wilde, zonder dat men zulks konde beletten; en
„ de oorzaak waarom de Vyand tot nog toe geen meer kwaad
„ gedaan had, was dat hy zyne ervarenste Bevelhebbers en groot-
„ ste magt in *Artois* en *Henegouwen* had gebruikt, alwaar daarom
„ gelyk te *Camerik* en *Doornik* het meeste gevaar te vreezen was,
„ schoon men, niet tegenstaande alle zyne waarschouwingen,
„ daar op geen acht had begeeren te slaan. Aldus had men den
„ gantschen Zomer nutteloos laten verlopen, en was *Camerik* door
„ zyne Hoogheid, den Hertog van *Anjou* en *Alençon* niet ont-
„ zet geworden, dan zoude die Plaats met *Doornik*, door die
„ achtloosheid al voor lange verlooren zyn geweest. Daar was nu
„ reets een Jaar verloopen, wanneer hy aan de Staten had voor-
„ gedragen, wat het eenigste middel was om het Land in zee-
„ kerheid te stellen, naamlyk met 3000 uitlandsche Ruiters, en
„ nog twee Regimenten voetvolk, altemaal uitgelezen en ervaren
„ Krygsvolk, op de dubbelde Soldy in dienst te neemen, doch
„ men had zulks niet begeren te doen; maar nu het te laat en *Door-*
„ *nik* reets belegerd was, zag men malkander met droevige oo-
„ gen aan, weetende, uit hoofde van wanbetaling, en de sleg-
„ te order die men gehouden had, geen middel tot ontzet uit te
„ vinden, veel minder om den Vyand onder de oogen te zien;
„ dog dat de schuld daar van was te leggen op den geenen die
„ zynen goeden raad veracht hadden, schoon nu de een de schult
„ daar van op den ander zogt te leggen. Ondertusschen was het
„ onwedersprekelyk, dat, had men dit Krygsvolk vaardig en by
„ der hand gehad, toen de Hertog zig moedig in 't veld by
„ *Cambresis* vertoonde, gelyk men belooft en zyne Hoogheid
„ ook verwagt had, zo zoude men den Vyand over de Maas
„ gejaagd en uit het Land verdreven hebben, daar hy nu de beste
„ Steden belegerden en stond in te neemen, dewyl 'er geen hope
„ van ontzet was. Dat 'er nog grooter rampen op handen waaren,
„ waar voor hy vreesde, ziende nog tegenswoordig den tyd nut-
„ teloos doorbrengen, als of 'er geen Vyand te veld was, daar
„ men het donderen van het Geschut voor Doornik verre genoeg
„ konde hooren, en de Stormladders zien aanbrengen. Dit alles
„ was de vrucht van hunne sloffigheid, en van hen die hun ei-
„ gen baat boven het gemeene welzyn stelden, en de zaken zo

„ zorge-

„ zorgeloos behandelden, als of men niet vogt voor het behoud
„ van 't Leven, Vryheid en Godsdienst. Sprak ik van de noodzake-
„ lykheid om de noodige penningen, ter ondersteuning van de ge-
„ meene zaak op te brengen, (zeide hy,) dan was het zo veel als
„ of men tegens doove en doode menschen sprak, en de meesten
„ betoonden zig tot niets meerder onwillig, dan om geld op te
„ schieten, als of men besloten had Land, Vryheid en Religie te
„ laten dryven, Dit zeide hy niet met een oogwit om zyne han-
„ den met s' Lands penningen te willen bezoedelen, want die
„ had hy nooit aangeroerd, nog eenig voordeel daar van geno-
„ ten, schoon eenige Lasteraars, en Agterklappers, tegens hun
„ geweten, zulks uitstrooiden, om nog meerder verwarring en
„ oneenigheid te verwekken. En dewyl dit een gemeene zaak
„ was, behoorden men ook met vereende magten eenparig te
„ werk te gaan, het geen niet konde geschiede, om dat ieder
„ Provincie zyn eigen Raad, Krygsvolk en geld had, waar door
„ de magt van het Land gesmaldeeld, en buiten staat bleef ge-
„ steld om iets van gewigt tegen den vereenigden Vyand te on-
„ derneemen, of zynen voortgang te stuiten. 't Was waar, men
„ had een Algemeene Landraad aangesteld, maar dewyl men
„ die, de noodige penningen niet begeerden ter hand te stellen
„ om het Krygsvolk te betalen, en het noodige te verzorgen,
„ hoe kon men dan willen dat die het ontzag en de Krygstucht
„ zoude handhavenen, en dus deed yder wat hy wilde; want
„ hoe konden die geene, welke gelyk hy en zynen Raad niet een
„ enkelde Stuiver hadden om daar over te disponeren, hun gezag
„ doen gelden. Dit had hy, uit hoogdringende nood aan de
„ Staten moeten voordragen en teffens bekend maken, dat zy-
„ ne welmenende intentie hem drong om zig van alle zyne amp-
„ ten te ontslaan."

Deeze ernstige woorden baarden eene algemeene ontroering en verlegentheid, dewyl de Leden overtuigd waren dat de Prins als een wys en moedig Vader des Vaderlands dit alleen uit nood en tot behoud van Land en Vryheden zo ernstig had voorgedragen. Alle baden, zyn Doorluchtigheid wilde het nederleggen van zyne Ampten uit zyn gedagten stellen, dewyl men bereid was hem alle mogelyke voldoening te geeven. De Afgezondenen van Gelderland, Holland, Zeeland, Vriesland, Utrecht en Overys-

sel,

fel, als Leden van de Unie van Utrecht, wilden, men zoude aan den Prins, als Capitein Generaal, de Krygsmagten van alle de Provintien in handen te ftellen, om dezelve te vereenigen en na goedvinding daar over te befchikken, met magt om zo veel krygsvolk, en op zodanige Conditien als hy zou goedvinden te ligten, en dat ieder Provintie, volgens een gemaakte verdeeling, van maand tot maand, hare quota, tot het werven, betalen en onderhoud der Troepen, rigtig zou ter hand ftellen, om met den Hertog van Anjou en zyne franfche hulptroepen, den algemenen Vyand gelykelyk te keer te gaan; dog de Afgezondene van die Provintien, welke een byzonder verdrag met den Hertog van *Anjou* en *Alençon* hadden aangegaan, gaven tot antwoord, dat zy dit voorftel aan hunne Principalen bekend zouden maken: En het antwoord was, dat men zig verplicht vond alvorens daar over met den Hertog te raadplegen, dat men uit dien hoofden, den Heere *van Dolheim* en *D. Joan Junius* na Engeland had afgevaardig, om met den Heer van *St. Aldegonde*, die met den gemelden Hertog na Engeland was vertrokken, den te rug komft van zyne Hoogheid, zo veel doenlyk te verhaaften.

Hoe bekommerd het 'er aan de eene kant, door de voortgangen welke de ondernemende Parma bleef maken, 'er ook uitzag, was de vreugde aan de andere kant groot in het Land, wegens de afzweering van den Koning van Spanje, als Heer van deeze Landen: (die wy reets gezien hebben) de Staten van Holland lieten zelfs een Drinkglas maken, by wyze van een *glafe klokje*; waar uit zy op een groote maaltyd, die na de afkondiging van het Placaat van *Abdicatie* gegeven wierd, dronken op de welftand van het Vaderland; de vrye Staten en Prins van Oranje hun Eminent Hoofd en Herfteller der vryheid; tot gedagteniffe dat de Nederlandfche Edelen, die zig het eerft zo manmoedig tegen de Slaaffche verdrukking hadden aangekant, by die gelegenheid, uit het bekende Geufen napje elkander hadden toegedronken. Dit *glaaze klokje* maakte wel haaft op de maaltyden van alle vryheid lievende Hollanders en Zeeuwen in gebruik, waar aan men de naam van *Duc d'Alfs uitluiding* gaf; waar by veelen dan gewoon waren te zingen:

Duc d'Alf die heeft het te zwaar verbruidt.
Wy Luyen den Koning van Spanjen uit.

Deeze

Deeze afzweering had groote gevolgen; want die van *Amsterdam* gelyk wy zagen, eertyds met den Prins en Staten van Holland, eene zogenaamde voldoening, of accoord van Satisfactie aangegaan hebbende, waar uit zoo veel onrusten ontstaan waren, kwamen nu rustig tot een besluit, om daar van afstand te doen, en het in alles, zonder uitzondering, voortaan te houden met den Prins en Staten.

De Land-Raad, (waar van wy zo meenigmaal gesproken hebben,) die nu een geruimen tyd te *Leeuwaarden* had gezeten, die *Doccum*, *Staveren* en *Nieuwerzyl* bevestigd, en de *Kuinder*, *Lemmer* en *Blokzyl* van al het noodige had verzorgt, kreeg ook last om het Placaat van Abdicatie te doen afzweren, het geen dan ook aanstonds werkstellig wierd gemaakt Des Konings Wapens wierden over al afgewurpen, deszelfs Zeegels plat geklopt, en hy door alle en een ieder, welke eenig Ampt bezat, af gezworen; dog door de een met beeter goed herte dan door den ander, dewyl 'er nog gevonden wierden, die geloofden dat het niet geoorlofd was den Koning, en zyne Dienaars, in hunne Tyrannische verdrukkingen tegen te gaan, maar dat men met hier toe te komen, te verre ging. Dit zag men in *Focko Ralda*, Raadsheer in den Hove van Vriesland, die altoos, voor het uiterlyke, de party van den Prins en de Staten omhelst, en voorstander der Vryheid geweest was. Deeze, wanneer hem den Eed van afzweering wierd voorgehouden, ontroerde zodanig, dat hy in een beroerte viel, geevende den Geest, in tegenwoordigheid van de Raadsheren.

Daar viel, omtrent deezen tyd, ook een wonder zaak in Portugal voor, die de hoope in Nederland deed herleven, dat het de Spanjaarden, wien het alles in dat Ryk na wensch ging, nu zou beginnen tegen te loopen, op dat dit Hof daar door buiten Staat mogt geraken, om aan *Parma* verder onderstand te zenden, te weeten.

In Portugal wierd een opstand verwekt. Het hoofd van de Misnoegden was een Portugeeschen Boer *Solposto* genaamd; die door zyn beleid en dapperheid, vreezende voor geen gevaar, zig een onsterffelyke naam verwierf; te meer dewyl hy onbaatzuchtig was, doende alles alleen uit liefde voor de vryheid van zyn Vaderland. Deeze een aanzienlyke hoop stoute Portugeeschen in de

Wape-

Wapenen gebragt hebbende, verklaarde in zyn eigen Naam, den Oorlog aan den Koning van Spanjen, als mede aan alle de Spanjaarden en hunne Aanhangers, als Tyrannen en Barbaren, die niet alleen de vryheid met voeten traden, maar zo ontmenscht te werk gingen, dat zy onwaardig waren te leeven, hebbende de beestigheid gehad van hem aan een paal te binden, en zyn Huisvrouw in zyne tegenwoordigheid te schenden, het geen hy gezwooren had te zullen wreeken. 1581

Deezen stouten hoop begaf zig eerst in de Bosschen en Gebergtens, alle de Spanjaarden, welke zy magtig konden worden, doodslaande; dewyl zy geen Portugeesch eenig kwaad deeden of beroofden, kreeg *Solposto* wel haast een ongelooffelyken toeloop. Hy de list der Vyanden kennende, die zig aanstonds door de Moordenaars van hunnen Vyand zoeken te ontslaan, vertrouwde zig aan niemand, gaande alle avonden op een andere plaats rusten, zomtyds wel 10 a 12 Mylen van de plaats alwaar zyn Volk meenden dat hy zig bevond, en verschynenende des morgens wederom by zyn Volk. De Spanjaarden waren nergens veilig voor hem; hen dan hier, nu daar overvallende, alle Spanjaarden dood slaande en hunne goederen roovende of verwoestende; dog de Landgoederen der Portugesche Grooten, aanhangers van Spanjen, deed hy groote brandschattingen betalen. De Spaansche Koopliedeu moesten hunne Waren, die te Landen verzonden wierden, door benden van 4 a 500 Soldaten doen geleiden. In een woord, *Solposto* maakte zig zo gevreesd by de Spanjaarden, dat de Koning 100,000 Kroonen op zyn Lyf deed stellen, en veele Moordenaars om hem te ontlyven uitgezonden wierden, die niets tegen hem konden uitvoeren. Uit die beloofde Premie bleek, hoe ontzaglyk *Solposto* by Koning *Philips* geworden was, hebbende op het Lyf van Prins *Willem den Iste* van Oranje, maar 80,000 Kroonen gesteld.

Door dit bedryf schepte *Don Antonio* weder moed, hoopende nog eenmaal in 't bezit van de Kroon te zullen geraaken, waarom hy *Solposto* tot zyn opperste Krygsbevelhebber wilde aanstellen, maar die begeerde zulks niet aan te neemen. Hy zogt, in tegendeel, *Don Antonio* te bewegen om andermaal met een aanzienlyk Leger in Portugal te verschynen, beloovende eenige duizend Mannen van Wapen te voorzien, en het gantsche Leger

1582 een half Jaar lang te zullen betalen, dewyl hy zeer groote schatten, op de Spanjaarden veroverd, hier en daar begraven had; op deeze wyze speelde *Solposto*, wel zes Jaren lang den baas in Portugal, wanneer hy schielyk verdween, zonder dat men wist wat van hem geworden was. Eenige zeiden, dat hy van wraak en bloed verzadigd zynde, op een veilige plaats, rust was gaan zoeken; andere dat hy door ziekte overleden, of door een ongeluk om hals was geraakt. De Spanjaarden deeden daar omtrent alle mogelyke navorschingen, zo wel als de Portugezen, maar niemant heeft zyn lyk nergens konnen vinden; en nog Jaren daar na beefde de Spanjaarden van schrik, als men hen toeriep, *Solposto* komt.

Om nu van de aanslagen op *Bergen op Zoom*, *Borbourg*, *Groeningen* en *Oudenaarden*, welke mislukten, niet te gewagen, zoviel 'er in 't laatst van 't Jaar een geval in Spanje voor, dat niet gunstig voor ons Vaderland was, hier in bestaande.

De Prins van *Parma* schreef, zederd een geruimen tyd, te meermalen na Spanje, niet te konnen begrypen, van wien de Prins *van Oranje*, gestadig berichten ontfing van alles wat 'er in den Raad des Konings, ten opzichte van de Nederlanden besloten wierd; het geen klaar was te zien, door de voorbehoedzelen welke hy teegens alles wist te neemen, zo dat 'er een Verrader aan het Hof moest zyn, die hem daar van kennis gaf. Eindelyk, na veele nutteloze navorsingen ontdekte zy, dat de Prins *van Oranje*, zederd tien Jaren, gediend was geweest van heimelyke berigten, uit het Spaansche Hof, door den eersten Klerk van Gabriel de Cayas, Secretaris der Nederlandsche zaken. met name *Joan van Castilie*, die hem ook, van tyd tot tyd overzond, het Alphabet, of Cyffer der geheime brieven aan Parma geschreven, welk Cyffer de Spanjaarden verscheide maalen veranderde, om de ontcyffering van de onderschepte brieven te voorkomen, zonder dat zulks iets kon baaten, dewyl de Prins gestadig nieuwe onderschepte brieven, geheel ontcyfferd aan de Staten, als mede aan het Engelsche en Fransche Hof ter hand stelden, zo dat eenige vroegen of de Prins toveren kon. Deeze Klerk genoot daar voor drie honderd goudene Kroonen s' Jaars, welke somme de Prins uit zyn eigen beurs betaalde, om dit zelfs voor de Staaten verborgen te houden. Dog dien handel ongelukkig ontdekt

zynde

zynde, zo wierd *Joan van Castilie*, op bevel van Koning *Philippus*, door vier Paarden van een gescheurd. Dit was wel wreed maar niet onrechtvaardig, dog echter van veel nadeel voor ons Vaderland, dewyl 'er geen ander was te vinden, om die gevaarlyke diensten te verrichten. Dog hier mede eindigen wy dit Jaar 1581, overgaande tot het

III HOOFDSTUK.

Van het voorgevallene in deeze Landen, in den Jare 1582.

In alle deze netelige Omstandigheden, verlangde veele Nederlanders na de te rug komst van den Hertog van *Anjou en Alençon* uit Engeland, hopende dat de verschyning van die Nieuwe Sterre aan Nederlands Hemel, de mist van tegenspoed en verwarring geheel zou doen opklaren, met des te grooter hoope, zo hy met de Koninginne *Elisabeth* van Engeland kwam te trouwen.

Wy hebben daar van reets gesproken en, volgens het algemeen gevoelen, het te niet loopen van die zaak, toegeschreven, aan de wispelturigheid en Staatkunde van die Vorstinne, welke met dien franschen Prins den spot dreef, nooit gezind zynde geweest, om met hem te trouwen; dog naderhand ben ik, door een geleerd Engelsch Schryver van dien tyd beeter onderricht geworden, verzeekerende dat die Koninginne, dien Prins driftig beminde, hebbende in hare oude dagen lust gekregen om te trouwen, gelyk wel meer oude Vrysters overkomt, die in haar Jeugd den spot met het Huwelyk gedreven hebben. Zie hier hoe deeze Schryver daar van spreekt.

Schoon de tegenwoordigheid van den Hertog van *Anjou* in de Nederlanden ten uiterste noodig, en de Afgezanten der algemeene Staten hem, door Gezantschappen, op het ernstigste deeden bidden om spoedig te rug te keeren, om gehuldigd te worden, en de voortgangen der Vyanden te stuiten, zo scheen zyn eigen belang, zo wel als de zeekerheid der Nederlanden, hem nu minder dan voor heen ter herten te gaan, zynde verblind door de vleyende Liefkozingen van de Koninginne die hem heerlyk deedt onthalen, en niemant aan het Hof twyffelde, aan de voltrekking van dit Huwelyk; dog haare drie vertrouwste

Staatsdienaars en Gunstelingen, zynde yverige Protestanten, ziende dat die zaak ernst begon te worden, en vrezende dat dit Trouw verbond, zeer nadelig voor de vryheid en Protestantsche Godsdienst zou worden, besloten hun best te doen om zulks te beletten.

Dit was de Graaf van *Lycbester*, de Opper-Kamerheer *Hatton*, en de Secretaris van Staat *Walsingham*, die, ieder afzonderlyk, en eindelyk alle te samen, de Koninginne aan 't wankelen bragten, haar aantoonende, dat het met de vryheid van den Staat en de protestantsche Godsdienst gedaan was; dat zy de liefde van alle haare Onderdanen zou verliezen, en dat zy, die tot nog toe met zo veel roem en luister geregeerd had, geheel in verachting zou vallen, indien zy met deezen Hertog trouwde, hunne vertogen met een blakende yver voor haar dienst, en met welgegronde argumenten onderstennende, zo dat de Vrouwelyke drift van hare Majesteit, die zeer roemrugtig, en op de liefde des Volks, en protestantsche Godsdienst gezet was, daar door gestuit maar niet geheel gedood wierd; zy bragt dien gantschen nacht slapeloos, in zuchten en weenen door, zonder de oorzaak daar van te willen zeggen, zo dat haare Staats-Juffrouwen mede uit bekommering zaten te weenen.

Des anderen daags 's morgens deed zy de Hertog van *Anjou* verzoeken, in haar geheim vertrek te willen komen, Hy stond verbaast ziende de voorige vrolyke minzaamheid, in een nare droefgeestigheid veranderd. Hy vroeg wat haare Majesteit deerde? dog kreeg geen antwoord, houdende de oogen van hem afgewend. Hy haar door liefkozingen in een beeter luim zoekende te brengen wilde haar hand kussen, dog zy trok die schielyk te rug, en haare oogen als met verachting op hem slaande, zeide zy; ik begeer om uwent wille myn Heer, my niet gehaat en veracht by myne Onderdanen te maaken, en trek myn gegeven woord weer te rug; en teffens opstaande nam zy in de grootste ontroering haar afscheid, en begaf zig in een andere Kamer.

De Hertog die van verbaastheid geen woord had konnen antwoorde, keerde aanstonds na zyn Kamer te rug; en de onbestendigheid der Vrouwen vervloekende, zo wierp hy de van haar ontfangen trouwring ter Aarde, trappende dezelve, zo wel als zyn hoed met voeten, gedragende zig als een woedend mensch over

dit onverwagte toeval: Dog hy begon eindelyk te bedaren, door een straal van hope, dat de Koninginne van besluit zou veranderen, als zy zig nader bedagt zou hebben.

De Koninginne bevond zig in geen beeter toestand, duizend zaken en bekommernissen zweefde haar door het hoofd, zo dat zy zelve niet wist wat zy wilde en zonder een bestendig besluit te konnen nemen; in een woord de Koninginne bevond zig in een toestand, dat het gantsche Hof daar over verbaasd stond.

De Koninginne verscheide achtbare mannen hebbende doen roepen, beval hen voor de Vuist bekend te maken, wat men van haar aanstaande Huwelyk zeide. De Graaf van *Sussex* antwoorde; dat men in 't algemeen zeer bekommerd daar over was, en men liever zou zien dat zy nu ongetrouwd bleef, want kwam hare Majesteit met een Onderdaan te trouwen, dan zou de Nyd en Wangunst veel onrust baaren, gelyk het voorbeld van haren Over-Groot Vader Eduard IV, die een Onderdane tot eene Gemalinne nam, haar kost léeren, dewyl daar uit groote beroertens in 't Ryk waaren ontstaan. Met eenen vremdeling te trouwen was zig een vreemd Juk op den halsch te halen, de Wetten van Engeland te verpletteren, en de Engelsche Kerk een doodelyk neep te geeven; hoe het haar Zuster *Maria* bekomen was, die aan Koning *Philips* getrouwd was geweest, daar van had haare Majesteit zelve een smertelyk gevoel had, dog dat zy, die nu de Regmaar dat zy die nu alleen in handen had, doen konde wat haar behaagde, die nu van ieder een bemind was, dan mogelyk gehaat en gelasterd zou worden uit hoofde van zaake die tegen wil en dank geschiede.

Barley voegde daarby; dat hare Majesteit tegenwoordig niet meer behoefde te trouwen, om een Zoon en Erfgenaam voort te brengen, dewyl weinig hoop overig was dat zy zwanger zoude worden, en dat, zo dit al gelukte, nu haar Jeugd voorby gelopen was, de Kinderbaring, in den ouderdom van 48 Jaaren, zeer zorgelyk was; zo dat het best was, nog te rug te treden.

Anderen, in tegendeel waren van gevoelen, dat het daar toe te verre gekomen was, schoon zy erkenden dat de voortgang daar van droevige gevolgen kon na zig sleepen. Dat de Koning van Spanjen, om zig te wreeken, zyne Dogter de Infante, met den Koning van *Schotland* doende trouwen, zy dan de magt van Span-

Spanjen en Schotland, daar door vereenigd zynde, had te vrezen, die dan met de Roomsch Catholyken en andere misnoegdens aanspannende, Engeland op 't Lyf zouden vallen, en een bloedigen oorlog zoude verwekken, zonder die overmagt mogelyk te konnen wederstaan; en een Paapsch Vorst ten troon klimmende, dan zou de Vryheid en Godsdienst niet alleen verlooren gaan, maar ook haare Majesteit ongelooffelyke rampen komen te smaken.

Wederom anderen zeiden, dat het geslootene Huwelyk, nu geen voortgang te willen doen neemen, alzo zorgelyk was; want het zou den Koning van Vrankryk en zynen Broeder altoos in haare gedachten blyven, dat men na zo veele zendingen en hoofsche Eerbewyzingen, den Hertog met een hoonende weigering te rug zond, het geen dat Hof op weerwraak bedagt zou doen zyn; want al vond *Anjou* goed om voor eerst zyn misnoegen te ontveinzen, zo zou hem dien hoon altoos voor de oogen speelen en hy nooit konnen vergeeten dat hy zo misleid was geworden, hebbende altoos staat gemaakt op den bystand der Koninginne omtrent zyne verkryging van de Nederlanden; en genomen hare Majesteit vond goed om hem echter de noodige bystand daar toe te verleenen, zo dat hy zyn oogmerk ten dien aanzien bereikten, zo was het te dugten, dat hy deeze nieuw verkregen magt, by die van Vrankryk voegende, die tegens Engeland zou gebruiken om zig te wreeken; en zou het niet konnen gebeuren dat Koning *Philips*, ziende de Nederlanden voor hem verloren, zyne Dogter aan den Hertog van *Anjou* ten Huwelyk gaf, en met haar de Nederlanden afstond om, met vereende magten, zyn ouden wrok tegens Engeland uit te voeren, dewyl hare Majesteit reets door den Paus, als Ketterisch gedoemd en van haar Kroon vervallen verklaard was, schenkende haar Ryk aan die geen welke het zelve zou konnen bemagtigen; ten minsten zoo zou zodanig eene onderneming, door bystand van de Roomschgezinden, eene gevaarlyke vlam van oproer in het Ryk konnen ontsteken.

Dit alles maakte de Koninginne nog radelozer, zo dat zy niet wist wat best te besluiten; maar niets ging haar meerder ter herte, dan haar gedrag door Schimpschriften opentlyk te zien hekelen, die alle op dit Huwelyk schrolde. Onder die was een zeeker scherp geschrift, tegens de aanraders van dit Huwelyk opge-

gesteld, die daar in voor Verraders der Koninginne en des Ryks wierden uitgescholden. Ja die Schryver verschoonde de Koninginne zelve niet, haar, dog op eene verbloemde wyze verwytende, dat zy vergeetén had wie zy was. De Hertog van *Anjou* wierd ook scherpelyk daar in döorgestreken, en de fransche bloed dorst en haat tegens de Hervormde Godsdienst, by de Parysche moord gebleken, daarin op het nadrukkelykste voorgesteld, en dat de Engelschen, door dit doen, mede aan diergelyke wrede mishandelingen wierden bloot gesteld; Om die reden wierd dit Huwelyk voor godloos en onwettig uitgekreeten. Godloos ten aanzien van den Godsdienst, om dat een Dochter van de waare Kerk, de Bruid van Christus, met een Zoon van de Antichrist zoude paaren; ook onwettig, om dat het Parlement, nog de Pairs, nog het Volk ooit daar in vrywillig, maar alleen door dwang zou toestemmen.

Hoe sterk diergelyke heekelingen de fiere Koninginne *Elizabeth* ter herte gingen is ligtelyk te bevroeden. Dit Boek wierd veroordeeld om door Beuls handen verbrand te worden; en men zogt met zo veel drift om den Schryver daar van te ontdekken, dat men te weeten kwam, dat eenen *Johan Stubbe*, Zwager van *Thomas Cartwright*, een der yverigste Puriteinen daar van de eerste opstelder was, die dit geschrift, met behulp van *Willem Paghe*, mede een yverig Puritein, het zelve naderhand nog verder hadden uitgebreid; waarom de Koninginne *Elizabeth*, die secte altoos een doodelyken haat heeft toegedragen.

Stubbe en *Paghe* gevangen genomen en overtuigd zynde, wierden, volgens de Wetten ten tyde van de vorige Koninginne *Maria*, Zuster van *Elizabeth* veroordeeld om de rechter handen op het Schavot te worden afgekapt. Dit volbragt en *Stubbe* verbonden zynde, zo nam hy, met de grootste bedaardheid de hand op, en die met de Linker hand om hoog houdende, zo riep hy uit, *Lang leeve de Koninginne*; de groote meenigte van Aanschouwers, welke anders, volgens gewoonte, niet nagelaten zouden hebben een groot gerucht te maken, stonden daar over als verbluft, en veele rolden de tranen van medelyden uit de oogen, want *Stubbe* stond bekend voor een Vroom man van een onbesprooken handel en wandel, die tegen dit door hen gehaate Huwelyk zo heevig was uitgevaren, alleen uit Liefde voor de Vry-

heid

heid en de zuivre Godsdienst, en die straffe maakte hen nog eerwaardiger by het Gemeen.

De Koninginne aldaar haar wraakluft voldaan hebbende, vreesde met reede, dat dit geval de liefde der Onderdanen voor haar Persoon, veel zou doen verkoelen, besloot om zulks te voorkomen, te doen zien, dat zy dezelve Vyandinne van de Roomsche Godsdienst, en Voorstanderesse van de Hervorming was en bleef, zy deed eenige Pausselyke zendelingen, zynde vermomde Jesuiten, wegens eenige oproerige woorden gevangen genomen, opentlyk onthalzen.

Schoon zy daar door op nieuw de gunst van het Gemeen won, besloot zy echter, met raad van hare Gunstelingen, op eene Staatkundige wyze ten opzichte van den Hertog van *Anjou* te handelen; met het Huwelyk niet af te breeken nog voortgang te doen hebben, maar hem in twyffeling na de Nederlanden te laaten vertrekken om te zien hoe hy zig aldaar ten aanzien van de Vryheid en Protestantsche Godsdienst zou gedragen. Ten dien einde begon de Koninginne den Hertog weder vriendelyk te behandelen, en de vryery scheen op nieuw voort te gaan, tot verwondering van ieder een.

Die Vorstinne verstaande, hoe veele Grooten voorgaven niet te konnen begrypen, hoe hare Majesteit behagen kon scheppen in een man die zo weinig schoonheid bezat, gaf tot antwoord, *dat zy in zyne schoonheid, gelyk hy in haaren ouderdom genoegen nam*, het geen veele deed oordeelen, dat dit Huwelyk nog eindelyk voortgang zou hebben, waar door zy veelen bedroog, zelfs de schrandere Heer van *St. Allegonde*, die deeze veinzingen voor waarheid op nam; want het is zeeker dat *Elizabeth*, door het voorgevallene, een weerzin tegen dit Huwelyk had opgevat.

De Hertog van *Anjou*, door die veinzery opgehouden, en den tyd van nog drie maanden met Ridder-Speelen en andere vermaken, nutteloos doorgebragt hebbende, wierd eindelyk met groote pracht uitgeleid, wordende door de Koninginne tot *Cantelberg* verzeld, alwaar zy hem verzekerden van hare bystand in het verdryven der Spanjaarden uit de Nederlanden, en dat zy, voor het overige, een vast besluit zou neemen, na zyne handelingen aldaar zulks zouden verdienen.

Vervolg van het voorgevallene in deeze Landen in den Jare 1582.

Anjou, den 10 February 1582, te Vlissingen, en den 19 te Antwerpen, prachtigd ingehaald en gehuldigd zynde, (gelyk wy reets gezien hebben) zo ſtaat hier nog by te voegen, dat de huldiging veel tegenſtand by Holland en Zeeland bleef ontmoeten, die den Hertog van *Anjou* geenzints tot hunnen Heer en Graaf wilde aanneemen, maar den Prins *van Oranje* bleven aandringen om het oppergebied te aanvaarden; dog het geen de Prins bleef weigeren, oordeelende dat het veiliger en heilzamer was, den Hertog van *Anjou* eenparig, als Beſchermer der Nederlanden aan te neemen. Maar de Staten niet Franſch gezint zynde, en geen vertrouwen in dien Hertog ſtellende, uit hoofde van zyne Godsdienſt, wilden nergens in toeſtemmen, voor dat *Willem den Iſte* (gelyk wy zagen) het oppergezag voor Holland, Zeeland en Utrecht had aangenomen, verzeld met eene plechtige beloften, van den Hertog, als Beſchermer der Nederlanden, uit haren Naam niet te huldigen dan, na dat die een ontlaſt Brief aan zyne Doorluchtigheid had ter hand geſteld, waar in hy plechtig beloofde: *dat ſchoon de Staten van Holland en Utrecht, aan hem de Eeds deeden, by die drie Provintien geheel zou laten onder het Opper-Beſtier van den Prins van Oranje.*

Veelen ſtonden verwonderd over dit doen van dien Prins, welke daar door tegens zyne byzondere belangen ſcheen aan te gaan, dog die wyze Vorſt, alles met een ſcherpzinnig oog beſchouwende wilde de huldiging van *Aujou* niet beletten, (nog al vaſt ſtellende, volgens de verzekering van *Allegonde*, dat het Huwelyk van dien Hertog eindelyk voltrokken zou worden) om daar door de gunſt van de Koninginne te winnen, en zig van hare byſtand tegen de Spanjaarden te verzekeren: want veele Engelſche Grooten, en zelfs eenige Gunſtelingen van die Vorſtinne overgekomen zynde, om by de huldiging tegenwoordig te zyn, zo oordeelde hy alleen geen hinder paal daar tegen te moeten wezen.

Echter bleef hy niet in gebreken, om aan den Hertog van *Anjou* rontborſtig alle de zwarigheden, welke de Provincien die onder zyn Stadhouderſchap ſtonden, tegens zyne huldiging inbragten, te vertonen. De Hertog zeer wel bezeffende, dat hy zonder het beleid en byſtand van dien Prins, nooit zyn oogwit

zou beryken verzekerde hem, dat zyn meening nooit geweest was, om hem het bewind der Landen, die onder zyn bestiering stonden, te ontneemen, of hem in zyne Rechten te benadeelen, maar dat hy van voorneemen was om die Landen met alle derzelver Rechten en Vryheden, in dien Staat te laaten, waarin zy zig thans bevonden.

Hier op droeg de Prins aan den Hertog voor, hoe die van Holland zeer groote Privilegie bezaten, die de Graven by hunne huldiging moesten bezweeren, korteling hier in bestaande: „ Dat „ geen Gravinne mogt trouwen, dan met believen van de Sta„ ten van Holland. De Raadsheren, Rechters, Thesauriers „ enz. moesten Inboorlingen wezen. De Staten mogten verga„ deren als zy zulks goedvonden. Geene Tollen of Belastin„ gen mogten worden opgelegd dan met bewilliging der Staten; „ geen oorlog aan te gaan dan na berading en toestemming der „ Staten. Alle openbaare Brieven moesten in 't Hollands wor„ den geschreven. Gene Munten te slaan nog te veranderen, „ dan by goedvinden der Staten. Geene Domeinen nog heerly„ ke Inkomsten te verpanden, nog te vervreemden. Dat de „ Staten ter vergadering niet buiten Holland zullen mogen wor„ den beroepen. Had de Vorst schattingen of onderstand gel„ den noodig, dan moest hy zulks in Persoon, niet door gevol„ magtigden van de Staten verzoeken. De Prins mogt niemant „ eenige lasten opleggen, dan met vrywillige toestemming der „ Staten. Dat men geene rechtsplegingen of rechtvorderingen „ zal mogen plegen dan door de gewoonlyke Rechters. Alle „ oude herkomens en Costuimen zouden onverbrekelyk onder„ houden worden, en zo de Graaf iets daar tegen wilde onderne„ men, zou niemant hem daar in behoeven te gehoorzamen." Hier by voegde de Prins de byzondere Vryheden welke die van Zeeland en Utrecht, als meede de andere Provincien bezaten.

De Hertog van *Anjou* was zeer bereid om, op zyn Vorstelyk woord te beloven, van dit alles te zullen houden en nakomen; dog zyne Doorluchtigheid wel weetende dat alle die hoffelyke woorden en schoone beloften, maar wind waren en weinig betekende, drong 'er ernstig op aan, dat zyn Hoogheid hem daar van een Schriftelyk bewys, met zyne handtekening en zegel bekrachtigd zoude ter hand stellen,

Dit geschieden op den 22 February 1582, te weeten: Aangaande de zwarigheden door die van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* ingebragt, wegens den Eedt, Zeegel en Tytel zyner Hoogheid, en andere dingen, rakende den handel van *Bourdeaux* van 23 January 1581 enz., ter wederzyde bevestigd, verklaarde de Hertog, dat zyn meening nooit was geweest, iets ten nadele van de Vrede van Gent te ondernemen, of zelfs iets te doen ten nadele van de belofte, ten nadeele van zyn Neef, den Prins *van Oranje* gedaan om die, door deezen Eed, onder de verbintenis te willen begrypen. Dat hy, in dit voorneemen blyvende volharden, verklaarde, dat de Gevolmagtigden der Staten van Holland, Zeeland en Utrecht, ten aanzien van het voorstel der andere Provincien, ten opzicht der meerderheid van stemmen, of anderzints, om in dien Eed te bewilligen, ook wegens het Zeegel, eed en Tytel, daar in niet verder waren verplicht, dan, om in alle eendracht met de andere Provincien te leeven, en zig daar mede te vereenigen, in het geen den algemeenen Oorlog en bescherming betreften, om daar toe hun aandeel op te brengen; dog dat zy daar door geenzints waren verbonden tot eenige andere last, nog onder eenig ander gebied, zelfs niet in de bediening der Politie, of Staatsbestiering, dan tegenwoordig in deeze Landen gebruikelyk was, onder het Opper-bestier van den Prins *van Oranje*; en alles verder in dien staat zoude gelaten worden, als het was ten tyde van de Vrede van *Gent*, en by het geen hy beloofd had aan den gemelden Prins zyn Neef.

Deeze zaak aldus in order afgehandeld zynde, zo begon de Hertog de Lands-zaken by der hand te vatten, verzoekende aan de Prinsen van *Oranje* en *Epinoy*, als mede den Raad van Staten nademaal hem nog veele zaken onbekend waren, zy wilden hem daar in de behulpzame hand bieden, om de vervallene zaken te herstellen, en de ingeslopene feilen te verbeeteren, om dan de noodige maatregelen met de Staten te overwegen, en het beslotene, ten gemeenen nutte des Lands werkstellig te maken.

Hier op gaven de Prins, *Epinoy* en de overige Raden van Staten, een lang geschrift over, waarop zy meenden dat ernstig gelet behoorden te worden, behelzende Hoofdzakelyk: „ Dat 'er „ voor alles geld noodig was, zonder het welk nog Staat, nog „ Recht, nog Krygstucht onderhouden kost worden: Dat alle

 „ die

„ die gelden in een gemeene kas behoorden te werden gebragt, en „ aan den algemeenen Thesaurier in handen gesteld: dat door „ den Raad van State de uitgifte daar van behoorden te worden „ gedaan, ook het aanneemen en afdanken van 't Krygsvolk, „ en dat, welke onwillig waren om hun aandeel op te brengen, „ door een genoegzaam gezag daar toe zoude werden gedwon„ gen. Dat men nieuwe geldmiddelen moest uitvinden, ver„ mits de tegenwoordige niet voldoende waren om de Oorlogs „ kosten goed te maken: dat het, tot voortzetting van de „ Justitie noodig was, den hoogen Raad van *Mechelen*, of den „ geheimen Raad te vervullen, waar voor alle hooge zaken des „ Lands plagten te komen enz., welke geschrift aan de Staten „ door *Anjou* wierd overleverdt.

De Prins *van Oranje* het gemelde Renversaal van den Hertog van *Anjou* (dat verscheidemaal veranderd wierd, om dat zyn Doorluchtigheid geen genoegen daar in nam,) eindelyk op eene voldoende wyze ontfangen hebbende, gaf daar van kennisse aan de Staten van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*, verzoekende, dat men nu den eed aan den Hertog, als Beschermer der Nederlanden geliefden te doen. Die van Holland lieten zig daar toe overreden, als geheelyk steunende op den Prins *van Oranje* en het Renversaal aan dien Prins gegeven. Die van *Utrecht* bewilligde in geene beloften van den eed, maar stemden daar mede over een, onder een schriftelyk protest, dat hen zulks tot geen nadeel zou verstrekken. Die van Gelderland deeden het zelve; die van Overyssel en de Ommelanden waren 'er niet tegenwoordig; dog die van Gelderland namen de Hertog van *Anjou* den 2 April aan tot hunnen Hertog en Grave van Zutphen; ook volgden die van Groningen en d'Ommelanden, den 12 July dit voorbeeldt.

De Spanjaarden zagen dit alles met geen onverschillig oog, en oordeelde het nu hoog tyd te worden om zig van den Prins *van Oranje* te ontslaan, ten einde het voornemen van *Anjou* te doen mislukken, en *Parma* was van oordeel, dat dit het eenigste middel was om het verlies der Nederlanden te voorkomen, wel weetende, dat hy de vereende magt van Nederland, gesterkt door de bystand van Vrankryk en Engeland, niet zou konnen verduren. De Ziel van dit alles is den Prins *van Oranje*, zeide de Spanjaarden, en die van kant geholpen zynde, zullen alle die

groote

grooте voornemens op niet uitloopen, en dus wierd het vermoorden van Prins *Willem den Iste van Oranje*, eerst in Spanje, en naderhand by *Parma* vastgesteld.

Van de uitvoering zelfs hebben wy, met een woord, iets gezegd, dog wy moeten dit nu omstandiger verhandelen, dewyl eenige aanmerkelyke omstandigheden, by andere, stilzwygend werden voor by gegaan.

Daar woonde zeeker Koopman, zynde een Biscayér van geboorte, genaamd *Johan d'Isunha* te Antwerpen, die een geheime Brief-Wisseling met den Prins van *Parma* onderhield; welke na den ban tegens den Prins afgekondigd, bevel uit Spanjen ontfangen had, om na middelen om te zien, hoe men dien Prins, met veiligheid zou konnen doen vermoorden, zullende Koning *Philips* hem, en die hy daar toe zoude gebruiken, beloonen met 80,000 Ducaten, en een Commandery van de Ridder Orde van St. Jacob. Hier over had *d'Isunha* verscheide Brieven met *Parma* gewisseld, dog die niet zeer bereid scheen te weezen om zig hier mede in te laaten, vrezende zyn eigen eer daar door te zullen bevlekken; dog de zaaken nu in de Nederlanden tot dien staat gebragt zynde dat alles voor Spanje verlooren stond te gaan, indien den Prins van *Oranje* niet spoedig uit den weg geruimd wierd, die voor den aanlegger van alles gehouden was, en den Hertog van *Anjou*, als een speel pop gebruikten om zyn Staatkundig dogwit te bereiken; wierd *Parma*, op uitdrukkelyk bevel des Konings *d'Isunha* nu aangespoord om dit zonder uitstel te doen uitvoeren.

D'ISUNHA verkoor daar toe zynen Landsman *Casper d'Anastro* mede een Koopman zyn ouden Vriend, die hy wist dat groote schade in den Koophandel geleden had, en op het punt stond van bankroet te spelen, en die ook, niet zeer lange daar na een bankroet maakte van 20,000 Guldens; deeze mede te Antwerpen woonende, wierd daar toe van *d'Isunha*, met Brieven en beede verzogt, niet twyffelen of hy zou om zyne vervallene zaken te herstellen, zulks aanneemen; ten dien einde zond *Parma* hem toe, eene schriftelyke belofte, door 's Konings eigen hand getekend, met verzekering van hem 80,000 Ducaten te zullen vereeren, en daar en boven hem te zullen beschenken met een Commandery der Orde van St. Jacob, na dat de Prins van *Oranje* ontlyft zou zyn.

Casper d'Anastro, die deeze beloning niet geheel wilde verliezen, en nogtans geen moed genoeg had om die daad zelfs uit te voeren, bleef dit volstandig weigeren, maar zogt zyne Boekhouder *Antoni de Sanero* daar toe te bewegen; hem met tranen in de oogen tot die daad zoekende te bewegen; voorstellende, dat hy niet alleen zyn ongelukkigen meester aldus zou uit den nood redden, maar ook wat eer en voordeel hy voor zig zelven daar door zou komen te behalen, te meer dewyl het ombrengen van dien Prins geen zonde of misdaad was, zynde reets door den Koning als een verrader ter dood veroordeeld; ook maakte hy hem den gantschen handel met *d'Isunba* bekend: dog *Venero* verschrikte van dit voorstel en wees het van de hand; en hoorende, dat *d'Anastro* zynen Knecht *Jauragui* daar toe dan zou zoeken te bewegen, zo hield *Venero* staande, dat het niet betamelyk was dien Jongman aldus in zyn bederf te willen storten, waarom d'*Anastro*, zyn Boekhouder *Venero* deed vertrekken, als geen deel daar aan willende neemen, niet tegenstaande d'*Anastro* hem aantoonde, hoe hy daar over met voorname Godsgeleerden in Spanjen geraadpleegd was, die zulks verklaard hadden, niet alleen een geoorlofd maar pryslelyk en verdienstelyk werk te zyn.

Jauragui geroepen zynde zo sprak hy hem met nadruk op deeze wyze aan. *Jan*, ik ken uwen yver en Godvruchtige getrouwheid voor de Catholyke Kerk en Koning, en gy de myne wiens hert als schynd te willen breeken, wanneer ik bedenk, hoe de Koning zyne Landen zo schandelyk werden ontvreemd, ook weet gy wat schade my daar door is overgekomen, en ik heb lange te vergeefs getracht om die te herstellen; maar nu toond ons den Hemel zyn gunst en bied ons een schoone gelegenheid aan, om den Koning en deeze Landen, ja ook my zelf van alle rampen te verlossen, door het verdelgen van deszelfs gevaarlykften Vyand.

Dit is den Prins van *Oranje*, die, zyn Eed aan God, de Catholyke Kerk en den Koning gedaan, trouwlooslyk verbrekende, de achtbaarheid des Konings met voeten heeft getrapt, en nu na 't verschoppen van zyne Majesteit zig uit heerzucht het oppergebied zoekt aan te matigen. Die daar en boven nog een vreemd Prins durft inhaalen, om zo veel zekerder zyn doel te bereiken. Dus is het door den ban en veroordeeling, als mede uit

uit hoofde van de beloften des Konings, door de Geestelyke vryspreeking, en om my uit myne schulden te redden, en u rykdommen, Staat en een eeuwige naam te verwerven, hoognoodig dat men den Prins van Oranje, dien Tyran en Vyand Gods en der menschen van der Aarde weg ruime, en aldus de Catholyke Kerk en des Konings recht verzeekere, waar toe ik u myn getrouwen Dienaar heb verkooren. 1582.

Jan Jauragui, zynde een bitter Papist, van een wreede geaartheid en veeltyds droefgeestig, nam zeer greetig en met een onverschrokken moed aan om dit schelmstuk uit te voeren, zo dat *Anastro*, daar over verheugd hem, ten teken van zyne hertelyke genegenheid omhelsde. *Jan* bekende toen vrymoedig, dat hem het vermoorden van dien Ketterschen en Verraderschen Prins al voor lang in de zinnen had gespeeld, om daar door in de Wereld zyn fortuin te maken, en na zyn dood terstond ten Hemel te varen, maar dat hy tegen niemant daar van had durven spreeken; maar nu was hy bereid om dien aanslag moedig te volbrengen, zonder eenig gevaar te schroomen: Dog dewyl hy de behandeling van het Sinkroer ongewoon was, dagt hem best den Degen daar toe te gebruiken om den slag met alle zekerheid te geeven; maar *Anastro* ontried hem dit, dewyl het niet zeeker ging dat hy den Prins daar toe van na by genoeg zou konnen naderen, maar wel om hem van wat verder met een Sinkroer te konnen treffen waartoe hy hem twee van de beste zou bezorgen: Ook wierd best geoordeeld, dat hy een gelegenheid zou zoeken om dit in de wooning van den Prins werkstellig te maken, en zo dit niet wilde gelukken, dan zou hy zeekerlyk wel occasie daar toe vinden in het Hof van den Hertog van *Anjou*, alwaar hy op een prachtig gastmaal stond te verschynen.

Jauragui nam dit nogmaals rustig aan, dog smeekte *Anastro* dat die eenige gebeden tot God wilde laten doen, dat die hem wilde moedigen en sterken, en zyn voornemen voorspoedig doen gelukken: Ook was hy alleen bekommerd voor zyn stok ouden Vader, zo hy in dien aanslag mogt komen te sneuvelen, waarom hy *Anastro* bezwoer, zo hem dit ongeluk overkwam, den Koning te smeken, dat die zynen Vader van eenige onderhoud wilde doen bezorgen, op dat die niet berooid en elendig zyn leven mogt eindigen. Dit beloofde *Anastro* hem by der hand, en

om hem nog meer aan te moedigen, verzekerde hy hem dat dien verdienſtigen daad, welke tèn voordeele van de Catholyke Godsdienſt, op de voorbidding der Heiligen, zekerlyk zou gelukken, en hy, in de verwarring wel gelegenheid zou vinden, om te ontkomen, ten einde als dan met eer en rykdommen bekroond te worden, en om daar aan niet te konnen twyffelen, zou hy hem eenige gewyde zaken bezorgen om by zig te dragen; ook beloofde hy hem veele gebeden te zullen laten doen, voor hem te vaſten en bedevaarten te doen houden, ook dat hy groote geſchenken zou geven aan de wonderdadige beelden van *Chriſtus* en *Maria*. En genomen, hy wierd in het vluchten gevangen genomen, zo was het zeeker dat de Magiſtraat hem niet hard zou durven handelen, uit ontzag voor den Koning, op wiens hoog bevel hy dit ſtuk ondernomen had, en uit vreeze dat zyn Majeſteit en de Prins van *Parma* dit op hen zouden wreeken, dewyl het Land, na de dood van den Prins van *Oranje*, zekerlyk aanſtonds weer onder de gehoorzaamheid des Konings zou keeren.

Jauragui nu volkomen gehard, en alles dus met *Anaſtro* vaſtgeſteld hebbende, ging des morgens van den 19 Maart 1582 by den Prieſter *Timmerman* ter Biecht, hem niet alleen alle zyne zonden, maar ook zyn voornemen om den Prins van *Oranje* van 't leven te beroven beleidende. Deeze Prieſter moedigde hem daar toe aan, met verzeekering zo hy deeze verdienſtelyke daad, ten nutte van de Kerk en den Koning volbragt, hem alle zyne zonden zouden zyn vergeeven, en zo hy in dien aanſlag om hals geraakten, dan kon hem de Kroon der Martelaren in den Hemel niet ontgaan, waarop hy hem abſolveerde en het gewyde Misbrood deed ontfangen.

Die booswigt daar door nog meer gemoedigt zynde, en zyn hert met een goede dronk Malveſey-Wyn geſterkt hebbende, begaf zig, men twee geladene Sinkroers onder zyne klederen verburgen, omtrent de middag, na het afgeworpen Kaſteel, alwaar de Prins van *Oranje* was gehuisveſt. Zyne Doorluchtigheid des voormiddags in de Predikatie geweeſt zynde, hield het middagmaal met de Graven van *Laval*, *Hohenlo* en verſcheide andere Edelen; en van Tafel opſtaande begaf de Prins, gevolgd van zyne Gaſten, zig na de Zaal, alwaar *Jauragui* hem ſtond te wagten, houdende het geladene Sinkroer, met de overgehaalde haan,

ag-

agter zyn hoed verborgen dat hy op dien Vader des Vaderlands, in 't voorby gaan losbrande, waar door het Loot onder zyn rechter oor, het slinker kakebeen doorboorde, zo dat het gehemelte des monds daar door gequetst was.

De Prins, gelyk hy naderhand verhaalde, gevoelde in den beginne niet dat hy gewond was geworden, wordende alleen eenige verduistering in zyn gezicht gewaar. Men kan echter ligtelyk nagaan, welk eene ontsteltenis dat dit in de daar by tegenwoordig zynde Persoonen verwekten, vallende eenige Edelen, met ontbloot zydgeweer op den Moordenaar aan, hem verscheide steeken toebrengende, en de Hellebardiers mede toeschietende, bragten hem verder om het leven.

Zyne Doorluchtigheid inmiddels de hand aan zyn hoofd brengende, en uit het gezengde hoofd hair en bloed gevoelende dat hy door de schoot getroffen was geworden, en ziende hoe men op den Moordenaar aanviel, riep, *Laat hem leven, ik vergeef hem alles;* en zig na eenige fransche Edellieden keerende, voegde hy daar by, *zyn Hoogheid verliest in my een getrouw Dienaar*, waar op hy ter Aarde nederzeeg, dog de Prins wierd aanstonds door eenige Edellieden opgeheft en na zyn slaapkamer gedragen om aldaar verbonden te worden.

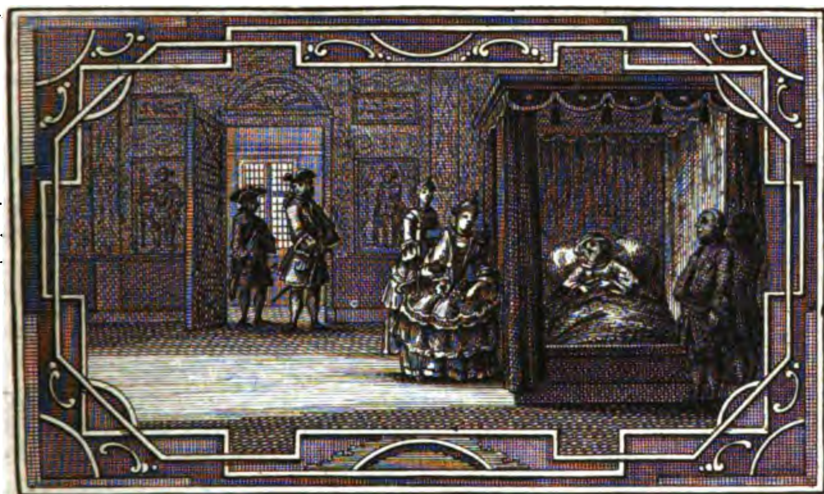
Deeze droevige tyding vloog als eene snelle blixem door de Stad; de woedende Burgers kwamen aanstonds onder de Wapenen, de Keetens wierden gespannen, hebbende de schrik ieder een bevangen. Men hoorde niet dan schelden, vloeken, weenen, zuchten en jammerklagten over de dood van hunnen beminden *Vader Willem*, gelyk men hem noemde. Ieder was radeloos, de een vroeg aan den ander, wie is den aanlegger van dit vervloekt bedryf, waar op geantwoord wierd, de Moordenaar is dood, en door de Franschen aanstonds om 't leven gebragt, en wie zal het, ons nu zeggen! Hier op wierden de Franschen en de Roomsch-Catholyken, door de meeste Burgers voor de aanleggers van dien moord uitgekreten. De woedende Burgers ontwapenden alle de Franschen die hen op de straat tegen kwamen, en het liep gevaar dat het tot een bloedbad zou zyn uitgeborsten, want eenige al te dol driftige Gereformeerden riepen, dat men, om dit bedryf en de parysche moord te wreeken, den Hertog van *Anjou*, met alle zyne Franschen den hals behoorden te breken.

De Hertog, op het hooren van dit droevig geval, doodelyk verschrikkende, begaf zig aanstonds met zyn Lyfwacht na de wooning van den Prins om hem alle mogelyke bystand te verleenen, dog wierd door de gewapende Burgery gestuit, dewelke onder groote bedreigingen begeerden, dat de fransche hunne Wapenen zouden nederleggen, en de Hertog van *Anjou* ziende de woede der Burgers, en hoorende hoe de Franschen verdagt gehouden wierden, als deel aan die moord hebbende, gaf aanstonds bevel aan zyn Volk, van hunne Wapenen in de handen van de Burger Colonellen over te geeven.

Terwyl dit geschiede, maakte ieder gissingen na zyn goedvinden, en zo die moord, gelyk het voornemen was geweest, in het Paleis van den Hertog van *Anjou* was geschied, die de Prins van *Oranje*, en alle de voornaamste Edelen op een Vorstelyk banket op zyn geboorte dag had genodigd, zo is het zeeker, dat men alle de Franschen, schoon onschuldig, uit weerwraak zou gedood hebben. Daar nu de Burgers (gelyk wy gezien hebben) aanstonds in de Wapenen verschenen wel woedend en begeerig waren om die Vader moord op de gestrengste wyze te wreeken, niet wisten op wien zy het vuur hunner gramschap moesten koelen. Die onzeekerheid maakte hen nog wanhoopiger, de een lag de schuld op de Franschen, andere op de Papisten, zo dat in de Stad een bloedbad zou ontstaan zyn, was daar in niet voorzien geworden.

Ondertusschen kwam 'er tyding, dat de Prins wel gequetst maar niet dood was, zelfs dat 'er hoope was, zyne Doorluchtigheid nog in 't leven te zullen houden; Dit stilde wel eenigzints de woede des Volks, schoon maar weinige zulks wilden gelooven, en men zond een Burger Capitein na de wooning van den Prins, om met zeekerheid na alles te verneemen. Aldaar gekomen zynde, wierd hem wel de toestand van den Prins bekend gemaakt, dog hy wilde niet te rug keeren, zonder zelfs ooggetuigen te zyn dat die Vorst nog leefde, waar op hy door Graaf *Maurits*, des Prinsen tweeden Zoon, in de Slaapkamer van zyne Doorluchtigheid wierd geleid, gelyk in deeze print verbeelding vertoond word.

Het

Het zelve vertoond de Slaapkamer van den Prins van *Oranje*, liggende dien gewonden Vorst op een Ledikant, hebbende het hoofd met doeken omwonden. Aan het Hoofdeinde zit deszelfs weenende Gemalinne, *Charlotta van Bourbon*, in een armstoel; een Staatdame staat achter haar, en aan 't voet einde twee kamerlingen: ook ziet men hoe Graaf *Maurits van Nassau*, dien Jongeling van 15 Jaren, den Burger Capitein, met de Sjerp omhangen, binnen leidt.

De Prins uit zyn Zoon verstaande, wat den Hertog van *Anjou*, en de Fransche om zynent wille, door de onzinnige Burgery was overgekomen, deed die Burger Capitein tot aan zyn bed naderen, zeggende: *Ik beklaag zyn Hoogheid dat hem dit ongeval is overgekomen, en verzeeker u dat de Franschen geen de minste schuld aan dit moordadig bedryf hebben, want wy weeten nu met zeekerheid, dat dit een wrede vrucht is van de bittere wraakzucht der Spanjaarden tegens myn Persoon; verzoek daar om de Burgery uit myn naam te bedaren en zig stil te houden. Myn Zoon zal u het overige zeggen*, waar op die Capitein vertrok,

In de voorzaal of Antichambre gekomen zynde, verhaalde hem Graaf *Maurits*, hoe hy, by dit ongelukkig geval tegenwoor-

woordig zynde, schoon hy van droefheid meende te bezwyken, terwyl de Prins zyn Heer Vader wierd weg geleid om verbonden te worden, goedgevonden had om het Lyk van den Moordenaar, met den Heer van *St. Aldegonde* naauwkeurig te bezigtigen, om te ontdekken wie de aanleggers van dien moord mogten wezen, terwyl de Graaf van *Hohenlo* alle de toegangen had doen bezetten. Dat men het Sinkroer of Pistool, waar mede dien rampzaligen schoot gedaan was, niet verre van den Moordenaar, op de grond had vinden leggen, dat men nog een ander diergelyk Pistool, onder zyne klederen en een blooten Ponjaard in zyn kousen verburgen had gevonden, als mede verscheide kleine boekjens en eenige Papieren. De Heer van *Allegonde* verder zeer naauwkeurig zyne klederen doorsnuffelende, had in de voering van zyn rok gevonden, twee Wisselbrieven, de eene van 2000 kronen, en de andere van 877 Ducaten, met Advysbrieven in 't Spaansch, aan de Spaansche Kooplieden geschreven ten wiens lasten de Wisselbrieven getrokken waren. Die Boekjens waren de Roomsche getyden, een gebede boekje, en een Cathechismus der Jezuiten; verder een *Agnus Dei* en een groene wassekaars; ook een geschrift bevattende een reeks van gedane geloften, dewelke volbragt zouden worden zo den aanslag ten dienste des Konings en de Catholyke Kerk na wensch kwam te gelukken, bestaande in vasten, het doen van bedevaarten, en dat men aan het beeld van onze Lieve Vrouwe, een nieuwe Tabbaard en Kroon zou vereeren, waar uit klaar bleek dat dit het bedryf van de verradersche Spanjaarden was.

De Burger Capitein zeer vergenoegd weder gekeerd, en rapport van zyn wedervaren gedaan hebbende, zo begon de Burgery geheel te bedaren; de woede veranderde in liefde tranen, en in zuchtingen ten Hemel, biddende dat hy het dierbaar leven van den Prins wilde sparen. Aan de Franschen wierd het afgenomen Geweer weder ter hand gesteld, en zyn Hoogheid door de Colonellen met alle erbied na zyn Paleis te rug geleid.

Ondertusschen had men het Lyk van den Moordenaar op een open wagen gelegd en na de Stad gevoerd, toelatende aan het toevloeijende gemeen om het zelve te beschouwen, ten einde te ontdekken wie het was. Een van de omstanders toonde den schelm te kennen, zeggende, dat is *Jan Jauragui*, de knegt van den

den Spaanschen Koopman d'*Anastro*, het geen door meer andere bevestigd werd. Aanstonds ylde de Justitie na het huis van d'*Anastro*, alwaar zy deszelfs Boekhouder *Venero* vonden, die hen antwoorde, dat zyn Heer dien zelven morgen uit de Stad was gegaan zonder te zeggen waar na toe, en dat hy nergens van wist, dog men leide hem na de gevangenis. De Rechters hem verhoorende, bleef hy in den beginne hardnekkig, dog het Lyk van den Moordenaar aan hem vertoond hebbende, zo bekende hy, dat dit *Jan Jauragui* de knegt van zyn Heer was, maar niet te konnen begrypen hoe hy tot de gruwelyke daad was gekomen, zelfs niet te konnen geloven dat zyn Heer iets daar van wist.

Terwyl men d'*Anastro* op de hielen na zat onstond 'er een gerucht dat *Jauragui* nog dien zelven morgen te biecht was geweest by den Priester *Timmerman*, welke dien zelven nacht van zyn bed wierd geligt, zynde een Monnik van de Orde der Predikheren. *Venero* des anderen daags, den 19de, nogmaals verhoord zynde, bekende eindelyk de onderhandeling tusschen d'*Isuncha* en d'*Anastro* en hoe de laatste hem daar toe had zoeken te bewegen, maar dat hy zulks had geweigerd, zelfs vertoonde hy de eigenhandige belofte des Konings, waar van wy reets gesproken hebben: dat hy zyn Heer, die dat feyt door zyn knegt had willen laaten voltrekken, had voorgesteld, dat het hem niet vrystond dien Jongman aldus in het verderf te storten, en verder had hy zig met die zaak niet bemoeid, en meende dus onschuldig te wezen.

De Priester *Anthony Timmerman* bekende aanstonds, dat *Jan Jauragui* by hem ter biecht gekomen, dit zyn voornemen had ontdekt, het geen hy als onzondig had aangemerkt, zo dat hy geen zwarigheid had gemaakt hem de Absolutie en het misbrood toe te dienen. Hy hield staande daar in volgens zyn Ampt en plicht na behoren gehandeld te hebben, hebbende zulks niet om geld en goed, maar alleen ter Liefde Gods en yver voor de Roomsche Godsdienst gedaan; dog die verblinde man naderhand, beeter onderricht zynde, bekende zyne dwaling; hy betoonde groot berouw, en bad God, den Prins en de Justitie om vergiffenis, en dat men in het Vonnis, by zyn misdaad wilde voegen, wat dwaling hem daar toe gebragt had op dat anderen zig daar aan zouden spiegelen.

Het Lyk van den Moordenaar had men gevierendeeld, en de dee-

deelen zo wel als het hoofd op ſtaaken geſteld. *Venero* en *Timmerman* ondergingen ook dezelve ſtraf, maar wierden eerſt gewurgt.

Hier op wierd door de Magiſtraat een Vaſt, Boet en Bede-dag uitgeſchreven, om den Hemel de herſtelling van den Prins af te ſmeeken, en nooit is zulks met meer yver en hertelykheid gevierd, want het volk liep met meenigte na de Kerken, en de meeſten liepen onder het gebed de tranen langs de wangen, waar uit de gantſche Wereld en in 't byzonder den Hertog van *Anjou* kon zien hoe algemeen dien Vader des Vaderlands bemind was, en hoe veel dienſt hy van deszelfs getrouwen en wyzen raad zou konnen trekken; ook bleven de Staaten van Holland, Zeeland en Utrecht volſtrekt weigeren, met het erkennen van den Hertog voort te gaan, dan na dat den Prins *van Oranje* ten vollen in gezondheid herſteld zou zyn.

D'Iſuncba was eenige dagen te vooren uit de Stad vertrokken, en d'*Anaſtro* had mede zyne maatregelen om te ontvluchten, zo wel genomen, dat men hem niet had konnen onderhalen, brengende de tyding van des Prinſen dood, te Doornik aan *Parma*, waarop die Veldoverſte, die voor den bitteren Vyand zo heuchelyke tyding, met de uiterſte ſpoed, aan de Koning van Spanjen, den Paus en anderen, door Poſt-loopers bekend deed maken, die daar over openbare dankzeggingen in de Kerken lieten doen, en vreugden Vuuren deeden ontſteeken.

D'*Anaſtro*, die openbare roem op deeze fraaije daad droeg, wiſt den Prins van *Parma* te bewegen, om nu de nodige middelen in 't werk te ſtellen, om de afgevallene Landen, wederom onder des Konings gehoorzaamheid te doen keeren. Ten dien einde ſchreef *Parma* zeer vriendelyke brieven, aan de Magiſtraaten van Bruſſel, Antwerpen, Gent, Brugge en veele andere Steden ook aan verſcheide byzondere Perſoonen, en door d'*Anaſtro*, zelfs aan den Heer *Treslong*, Admiraal van Zeeland, als mede aan Capitein *Marten Droge*, van deezen hoofdzakelyken Inhoudt.

Na betuiging van de hertelyke genegenheid, die hy den Lande in 't algemeen, en hen in 't byzonder altoos had toegedragen betuigde hy nooit geen ander voornemen te hebben gehad, dan om de Nederlanden de voorige ruſt en welvaard weder te bezorgen, door alle en een ieder op nieuw de gunſt en goedheid weder

der te doen genieten, zynde zy alleen door de argelistige verleiding van den Prins *van Oranje*, van de gehoorzaamheid aan zyne Majesteit afgeweken, en geenzints uit eigene beweging; maar nu, door de dood van dien Prins, die al het onderlinge misvertrouwen had gevoed, alleen om zyne Staatzucht onder schoon voorgeeven te verbergen, en hen door zyne listen van den Koning af te trekken, zo twyffelde hy niet, of die verblinding stond nu geheel te verdwynen, en dat zy deeze gunstige gelegenheid zouden waarnemen, om tot hunnen plicht weder te keeren. Dat hy zynen dienst aanbood om hen met den Koning te verzoenen, en den Landen alle vergenoeging te doen erlangen hen verzekerende, dat hy hen alle gunst en genade van zyne Majesteit zou doen verwerven, die zyne goedertierene armen tot hen uitstrekten, met aanbieding van alle liefde en gunst, en zo gelyk hy verwachte, zy die aanbieding goedwillig aannamen, zo wachte hy maar na hun antwoord, om hen spoedig alles wat zy verlangden te doen wedervaren, ten einde de landen, de gewenschte rust en welvaard te bezorgen. 1582.

Niemant verwaardigde zig daar op te antwoorden, maar ieders gemoed wierd nog meer in haat tegens de verraadersche Spanjaarden over dit gruwelyk bedryf ontstoken; men zond deeze brieven aan den Prins, en de Brengers daar van wierden gevangen gezet. De Staten van Holland, Zeeland en Utrecht, die zyne Doorluchtigheid als hunnen Vader beminde, stonden op de eerste tyding van dien ysselyken slag als bedwelmd, dog wierden door de hoope van genezing verkwikt en gemoedigd; dog dit duurde niet lang, door de droevige tyding, dat de Wonde weder was opgeborsten en dat men het bloeden niet konde stelpen, zo dat men aan 's Princen leven wanhoopte. Volgens het verhaal van den Arts *Jan Petit*, wierden daar toe negen dagen en nachten lang, verscheide Doctoren, Chirurgyns en Edelieden gebruikt die, by beurten, door het zoetelyk drukken met hunne duimen, de wonde dekten en het bloeden voorkwamen, tot dat de Natuur zig daar aan gewende, en het bloed een anderen loop had genomen, zo dat de Wonde, met behulp van gepaste geneesmiddelen gesloten, en zyn Doorluchtigheid, door de Goddelyke genade, eindelyk volkomen genezen en hersteld wierd.

Ondertusschen waren de Staten van Holland en Zeeland in

'sGravenhage by een te komen, om voor de veiligheid van die Landschappen te zorgen, met een vast besluit van niet te scheiden, tot dat den Prins hersteld was, om, zo hy mogt komen te sterven, de zaken van den Landen op een zo vasten voet te stellen, dat de Vryheid en Godsdienst daar door in zeekerheid gesteld wierd: En die groote Vergadering scheide ook niet dan, na dat de Prins, den 2 May 1582, zyn Kerkgang gedaan, en een plechtige dankdag gehouden was, om den Hemel te looven dat hy dien dierbaren Landsvader, als uit de Kaken des doods, tot behoud des Vaderlands gered had, en tot dat de Staten, door gevolmagtigden, de plechtige begraaffenisse van de Princesse *Charlotta van Bourbon* Gemalinne van Prins *Willem den Iste van Oranje* hadden bygewoont.

Want deeze Princesse, die den Prins haren Gemaal tederlyk beminde, wierd, door de schrik over het wonden van zyne Doorluchtigheid zodanig ontsteld, dat zy daags daar aan in het krankbedde stortede; dog de hoope van zyne genezing verkwikte haar zodanig, dat de koorts begon te verminderen, en met een spoedig herstel verwagte: Dog toen de wonde, op het onverwagste wederom opbrak, en men geen raad wist om het bloeden te stelpen, zo dat men aan deszelfs leeven wanhoopte, wierd zy door die droevige tyding zo heevig aan getast, dat zy geheel in storte, de Koorts verhefte zig zo geweldig, dat zy daar door den 5 May, drie dagen na dat de Prins zyn Kerkgang gedaan had, in 't graf wierd gerukt.

Zy was de Dogter van *Louis de Bourbon*, Hertog van *Montpensier*, Prins van den bloede van Vrankryk, die hem zes dogters naliet; *Louiza Juliana*, *Elizabeth*, *Catharina Belgica*, *Flandrina*, *Charlotta Brabantina* en *Emelia Secunda*.

De dood van deeze Princesse was, voor den naauwelyks herstelde en zwakke Prins, een nieuwe en zware slag, die zyne verdere geneezing vertraagde, zo dat de Prins niet in staat was om de begraving van deze zyne geliefde Gemalinne by te woonen, maar Graaf *Maurits van Nassau* vertegenswoordigde daar by den Prins zyn Vader, wordende gevolgd door de Gedeputeerden der Staten, Magistraten, en door eene groote meenigte, zo Nederlandsche Edelen, zo dat meer dan 2000 persoonen, in rouwgewaad, deze Lykstatie bywoonden.

Op den 26ste May, deed *Parma* een Placaat des Konings afkondigen tegens de nieuw opgerichte Hoogeschool te Leiden, onder voorgeving, dat de Theologie aldaar geleerd, nergens toe strekten dan om de Ketteryen voort te planten, en de Jeugd het fenyn der hervorming graetig te doen inzwelgen, waar om hy scherpelyk verbood, zig daar na toe te begeeven, of zig aldaar op te houden, op straffe van verdagtheid van Kettery, en onbekwaam te worden verklaard om eenig Ampt, Staat, Waardigheid, dienst of weldadigheid te konnen genieten: Verder gebiedende de Ouders en Voogden, van hunne Kinderen geenzints daar na toe te verzenden, en die 'er waren, aanstonds te rug te roepen, op pœne van als Ketters gestraft te zullen worden, met confiscatie van alle hunne goederen.

Den oorlog ging ondertusschen mede zyn gang. De Land-Raad, met de Staten van Vriesland hadden, gelyk wy zagen, *Doccum*, *Staveren* en *Nieuwerzyl* doen bevestigen, om te verhinderen, dat de zogenaamde Malcontenten onder *Verdugo*, niet in Vriesland kwamen te vallen; ook had *Bernhard van Merode*, Heer *van Ruinen*, Luitenant van den Prins van Oranje, den Heer van *Nienoort* gelast, *Oostborn* te verschanssen, daar hy zelf met 600 Mannen binnen lag. *Verdugo*, die yverig op het behalen van eenig voordeel loerde, was op het laatst van de Winter, by gelegenheid van een felle Vorst die 'er in 't begin van Maart ontstond met 17 Vaandelen voetvolk en 150 Paarden, uit de Ommelanden, in Vriesland te *Boekveen* gekomen. *Merode* deed aanstonds alle de plaatzen waarschouwen van op hun hoede te zyn, meenende dat dien togt alleen was aangelegd om te stroopen, dog *Verdugo* sloeg zig voor *Oldeborn* needer, daar hy een geweldigen aanval op deed; dog de Soldaten welken in de Schanssen lagen vogten als Leeuwen, den Vyand met verlies te rug dryvende; ook bragten die van Vriesland een groot getal gewapende Boeren op de been, daar zy eenige Soldaten onder mengden, trekkende manmoedig op de aangevallene Schanssen aan, om dezelve te ontzetten. *Verdugo* hier uit ziende, dat aldaar niet dan slagen in plaats van buit te halen was, trok schielyk te rug, rovende en plunderende alles wat hem voorkwam, dog de Heer van *Nienoort* hem nazettende, viel op s' Vyands agter hoede aan, veel manschap doodslaande en gevangen neemende: Ook wierd

Verdugo overvallen door een schielyke dooy, zo dat hy met alle moogelyke snelheid na de Ommelanden wederkeerden, hebbende niets uitgericht dan eenige boeren te bederven, het geen een groot getal Volk kwam te kosten: Ook waren de Staatschen in de *Marne* gevallen, alleen om *Verdugo* spoedig Vriesland te doen verlaten.

Binnen de Stad *Utrecht* ontstond mede eenig gemor onder de Burgers, Koopluiden en Schutteryen, tegens den Geestelyken stand, verzoekende dat den eersten stand, naamlyk de Geestlyke aanstonds mogt worden afgeschaft; gelyk zulks in Braband, Holland, Vriesland en elders geschied was. Dit wierd, om den onrust te stillen, by voorraad toegestemt, en beloofd, zo het noodig was, dien stand uit den Raad te zullen houden, tot dat men het goedvinden van den Prins *van Oranje* daar over verstaan zou hebben; want schoon dit by voorraad was toe gestaan om de Gemeente te vreden te stellen, zo kwam in bedenken, of het wel billyk was, de geestelyken of den eersten Stand aldus van een oud Recht te ontzetten, dat hem volgens de Costumen van Regering toekwam.

Op den 9de April deed de Landraad, volgens het goedvinden van zyne Doorluchtigheid, daar over dezen uitspraak: dat de vyf Collegien, die men den Geestlyken staat noemden, by Capittelen zoude mogen vergaderen, om te raadplegen over de zaken van Staat, Regering, Oorlog enz., maar niet uit hoofde van zaken die enkel Kerkelyk waren, mogende zig alleen met hunne Goederen en Eer-Ampten bemoeijen. Dat by den Raad, 10 of 12 deftige Patriotten van de Gereformeerde Religie, of die dezelve van harten toegedaan waren, uit de vyf Collegien zouden worden uitgekozen, waar uit dan by de Riderschap en Steden, zes of agt zouden worden verkoren, die het eerste Lid van Staat en het Landschap van Utrecht zouden vertoonen; en die niet zouden aangezien worden voor Geestelyke, maar voor wereldlyke personen, en die aanstonds na hunne verkiezing, het Pausdom, als mede alle plichten waar door zy daar aan verbonden waren, met en benevens den Koning van Spanjen, zouden moeten afzweren. Dat men aan deeze Geëligeerde alle zaken, daar over gehandelt moest worden, zoude overbrengen, om ter Vergadering van de beschrevene Staten hun besluit daar over in te brengen, zullende onder Eede verbonden zyn het zelve aan niemant te openbaren,

en

en dan zouden deeze stemmen, ten eeuwigen dagen, zo bondig worden geacht, als of die besluiten in de volle Collegien en Capittelen genomen waren.

Dit alles wierd door den Prins *van Oranje* bekrachtigd. De Burger Hop-luiden verzogten den 14 July, opening, en mede te mogen weeten, op wat wyze men den Prins *van Oranje*, de Hooge Overigheid over de Lande van Utrecht wilde opdragen. Dit wierd hen, onder Eede van stilzwygentheid, en zonder dat zulks in gevolg zou mogen getrokken worden, toegestaan, en hun vertoond, waar mede dit ongenoegen een einde nam.

De Franschen maakten inmiddels een aanslag op *Namen*, die zy met omtrent 600 Ruiters en 3000 Voetknegten, terwyl der zelver Stadhouder *Balaimont* afweezig was, zogten werkstellig te maken. Zy hadden veele zware te samen slaande Ladders by zig om de Muuren van het Kasteel te beklimmen, dog zo als zy zulks onderstonden te doen, wierd hunnen aanslag ontdekt, zo dat zy, met agterlating, van eenige deezer Ladders en Wagens, onverrigter zake af moesten trekken.

Den 4de April wierd den beruchten Oversten *Marten Schenk van Nydek*, op den vollen dag, door den Graaf van *Hogen Saxen*, Stadhouder van *Gelder*, voor de Stad *Santen* opgeligt en gevangen na *Gelder* gevoerd; want die Graaf kondschap van zyn aanstaand vertrek ontfangen hebbende deedt een hinderlaag niet verre van *Santen* leggen die op hem pasten, zo dat *Schenk* naauwelyk buiten de Poort met een klein geleide gekomen zynde, door de Staatsche Ruiters van de Stad wierd afgesneden, terwyl het Voetvolk op het geleide aanviel. *Schenk* wierd van zyn Paard gerukt en gebonden agter een Ruiter spoorslags na Gelder gevoerd, Hier moest hy een langen tyd gevangen blyven, dewyl men hem niet dan voor een zeer ongewoon rantzoen wilde ontslaan, tot wraak, om dat hy de Overste *Ysselstein*, die in zyne handen gevallen was, voor niet minder dan 6000 Guldens had willen ontslaan, en die Overste, na de voldoening van dit zwaar Rantzoen willende vertrekken, zo had hy hem nog 1500 guldens voor verteerde kosten afgekneveld, dat hem nu betaald gezet wierd.

De Prins van *Parma* nu de zekerheid van het huldigen van den Hertog van *Anjou* verstaan hebbende, deed de Staaten van *Artois* en *Henegouwen* (die zig met den Koning van Spanjen verzoend had-

hadden) vergaderen, waar aan hy voorstelde, hoe zy in de arglistige streeken van den Prins *van Oranje* klaar konden ontdekken, dat hy in dit doen geen ander oogmerk had, dan, met die vermeerdering van magt, die twee Provincien aan te vallen, om zig op dezelve te wreeken, zo dat die nu alleen den last van een gevaarlyken Oorlog zouden hebben uit te staan; dat men, om dit voornemen te verbreken, *Oranje* op verscheide andere Plaatzen, zo veel werk moest zien te geeven, dat hy en *Anjou* gedwongen wierden om hunne magten, van hen af te wenden. Ten dien einde gaf hy hen in overweging, (dewyl zy geen magt genoeg hadden om zulks te doen, en de Koning alle de Spaansche Troepen, volgens het gemaakte verding, uit het Land had doen vertrekken) of zy niet wel zouden doen, zyne Majesteit te smeeken, van te bevelen dat die Troepen zouden hebben weder te keeren om hen by te staan; want het bleek nu klaar, dat de oproerigen, met de Franschen, de oude Vyanden des Konings en der Nederlanden te samen spanden, om, met die hulpe versterkt, het Vaderlyk Erfgoed geheel uit handen van zyne Majesteit te rukken; dat men in den nood niet moest dralen, maar in tyds, na de nodige bystand moest uit zien, eer de Vyand hen verraste.

Dit voorstel wierd, by meerderheid van Stemmen goedgekeurd en den Abt van *St. Vaste*, door de Staten van die twee Provintien na Spanje gezonden, om den Koning te smeeken, dat hy de Spaansche en de Italiaansche Regimenten na de Nederlanden, wilde doen wederkeeren, en een goede somme gelds over te zenden, om den Oorlog met meer nadruk voort te zetten. De looze *Philips*, die niets anders zogt, wilde echter niet te schielyk het oor aan dit verzoek leenen, onder voorwendzel van geen aanleiding te willen geeven om te doen denken, dat hy zyne gedane beloften zogt te verbreken, dog die op het aandringen van den gemelden Abt, zulks eindelyk genadig toestond, waar op men die oude Spaansche en Italiaansche Regimenten, die zo veel nadeel aan de Nederlanden hadden toegebragt, als een blixem uit Burgundie na Artois zag afkomen, wordende gevolgd door vyftien honderd nieuw geworvene Hoogduitsche Soldaten.

Parma aldus versterkt, noodzaakte de Fransche Troepen, welke *Lans* in Artois hadden verrast, die plaats wederom te verlaten, die door den Heer *van Montigni* bezet wierd; aanstonds

deedt

deedt die Vyandlyke Veldheer zyn Leger zodanig eene beweging maken, welke deedt denken, dat zyn voornemen was om *Menen* te belegeren, waarom eenige Staatsche Troepen, afgezonden om de bezetting van Oudenaarden te versterken, zig in *Menen* wierpen, dog toen sloeg *Parma* op het onverwagtste zig, den 8ste April, voor de gewigtige Vesting *Oudenaarden* needer, waar in de Overste *van der Burgt*, met eene bezetting van niet meer dan vier honderd Soldaaten, het bevel voerde, zo dat hy de Burgers de Wapenen moest doen opvatten, om de Stad te verdedigen, het geen, zo lang de eendragt tusschen de bezetting duurden, met veel manmoedigheid verrigt werd.

De Belegeraars vonden uit gebrek van bekwame Ingenieurs, en Kundige Gravers, als mede door het geweldig schieten der Belegerden, veel zwarigheden in het openen der Loopgraven, waarom men eenige Boheemsche Bergwerkers ontbood om dit werk beeter voortgang te doen neemen, en dewyl de Belegerden, eenige kleine Dyken doorstaken, en de Sluizen opende waar door het Land onder water wierd gesteld zo maakte *Parma* zig meester van eenige hoogtens en kleine bergen, die over de Stad commandeerde, alwaar hy uit die opgeworpenen batteryen, geweldig van boven in de Stad schoot, en schoon de Belegerden, door het opwerpen van borstweringen de Straten zogten te beveiligen, zo bragt hy hen dog veel schaden toe, durvende byna niemant de Straat gebruiken.

Dit ging aldus zyn gang, tot dat hy hoorde, dat men in Braband toestel maakten om de Stad te ontzetten, waar om hy zyne benden met nog 3000 Man versterkten. Ook arriveerde de Boheemsche Bergwerkers in zyn Leger, die aanstonds hunne konst in 't werk stelden om het water af te tappen en de Loopgraven te voltooyen. De Belegerden deeden wel eenige uitvallen om zulks te beletten, maar wierden door de overmagt der Vyanden gestadig te rug gedreven. Na het geweldig beschieten van een zeeker Ravelyn, vattede hy, na een geweldige tegenstand, aldaar post. Ook had hy het groote Bolwerk doen ondergraven, en het zelve met een goeden uitslag hebbende doen springen, en daar door de gemaakte opening in Persoon bezichtigd hebbende, bereide hy zig tot den storm, dog de Soldaten riepen om geld, en wilde alvoorens van hunne agterstallen voldaan zyn,

waar-

waar door het ſtormen geen voortgang had.

De wakkere Stadsvoogd *Fredrik van der Burgt*, maakten een goed gebruik van dit uitſtel, en deedt de Breſſe hermaken, dog *Parma* zyn Volk te vreede geſteld hebbende viel zo geweldig op dat nieuw werk aan, dat hy het zelve vermeeſterde; maar de belegerden, die zulks voorzien hadden, wierpen aanſtonds een halve Maan daar tegen op, waar door alles herſteld wierd.

Ondertuſſchen vergaderde de *Hertog van Braband*, gelyk men den Hertog van *Anjou* en *Alençon* nu gewoon was te noemen, een Leger omtrent *Gent*, (met oogwit om *Oudenaarden* te ontzetten) onder het opperbevel van den Engelſchen Krygsbevelhebber *Norrits*, beſtaande uit 4000 zo Schotten als Engelſchen, en dewyl men na de Staatſche en Franſche Troepen wagtede, deed hy een vry Leger afkondigen. Hier bleef dit Leger een geruimen tyd leggen, wagtende te vergeeſſch na het overige Krygsvolk, en ſchoon *Norrits* door *van der Burgt* geſtadig wierd aangezet om het ontzet te ondernemen, zo vond *Norrits*, uit gebrek van magt, zig daar toe buiten ſtaat.

Dit maakte de Burgers, die verdriet in het beleg begonden te krygen, moedeloos, willende de Stad by verdrag overgeeven, dog waar toe de Stadsvoogd en de bezetting geenzints begeerden te verſtaan, door welke tweedragt veel verwarring ontſtond. *Van der Burgt*, deed wel alles wat mogelyk was, om de Burgers te vreede te ſtellen, hen aantonende, dat zy nog nergens gebrek aan hadden, en de plaats het nog een geruimen tyd kon houden, ook dat de Veldoverſte *Norrits* in 't korte het ontzet ſtond te ondernemen, zo dat men nog wat geduld behoorden te hebben; dog dit alles kon niet baaten; de Burgers gaven tot antwoord dat zy het Geweer neder zouden leggen en maakten zelfs, buiten hem, een Verdrag met *Parma*, zo de Stadsvoogd dit niet begeerden te doen; zo dat *van der Burgt*, ziende de onwilligheid der Burgers, de zwakheid van de bezetting, de langdurentheid van het beleg, en dat 'er in der daad geen ontzet te hoopen was de Stad op zeer eerlyke Voorwaarden overgaf.

By dit verdrag was hy bedagt geweeſt de onwilligheid der Burgers te kaſtyden, want zy moeſten binnen een maand tyds 70,000 Guldens contant geld aan *Parma* betalen, waar tegens de Bezetting met volle geweer en bagagie vry mogt aftrekken.

Vervolg van het voorgevallene in deeze Landen, in den Jare 1582.

De Gereformeerde Inwoonders zouden mogen in de Stad blyven woonen, mits geen ergernisse geevende, met vryheid om hunne Godsdienst in stilte te oeffenen, en om dit begeerde te voltrekken, wierd een jaar tyds toegestaan om hunne goederen, die zy niet mede konden voeren, te verkopen; en dus viel die gewigtige Stad in de handen der Vyanden, welke zig daar op meester maakten van het Slot *Gevern* gelegen tusschen Gent en deze Stad

Terwyl *Parma* voor *Oudenaarde* lag, maakten de Heeren *van Merode* en *Olivier van den Tempel*, een aanslag op de Stad *Aalst*, die zy aan de zwakste zyde begonden aan te tasten, dog de gantsche bezetting, ter verdediging daar na toe geschoten zynde, om *Merode* te keer te gaan, deed *van den Tempel*, die Stad met zyn volk, aan de sterkste zyde beklimmen; en eenige Soldaten binnen geraakt zynde opende de Brusselsche Poort, en lieten de overige Troepen binnen trekken. Hier op ontstond, tusschen de beide partyen een hevig gevegt, waar door het grootste gedeelte der Vyandlyke bezetting, in de pan gehakt wierd. *Parma* wierd hier over zo toornig dat hy, twee dagen daar na, om zig te wreeken, eenig volk afzond, die veinzende in dienst van den Hertog van *Anjou* te zyn, het Slot *Gaasbeek* vermeesterde, dog *Merode* en *van den Tempel* daar op toeschietende, noodzaakten den Vyand deeze plaats weder te verlaten. Ook deed *Parma*, den 19de May, de Stad *Diest* die redelyk wel bezet was, des nachts beklimmen. Een goed gedeelte van des Vyands Volk was reets in de Stad gekomen, voor dat de bezetting in staat was om ze te sluiten, maar de dappere Burgery mede toeschietende, zo wierden de Vyanden wederom uit de Stad gedreven, moetende met een aanmerkelyk verlies de vlucht neemen, zonder iets diergelyks meer te durven ondernemen.

Omtrent deezen tyd kwam de Heer *van Blieuure*, Afgezant van Vrankryk, met een aanzienlyk gevolg te Antwerpen, om de Algemeene Staaten, uit naam van den Koning zyn Meester, te bedanken voor de Eer, die zy deszelfs Broeder, den Hertog van *Anjou* en *Alençon* hadden aangedaan, met verzeekering, dat de Koning bereid was, om de Nederlanden, een aanzienlyke hulpe

en byſtand tegen de Spanjaarden te verleenen. De Prins *van Oranje* had de plechtige Audientie, die in de volle vergadering, aan deezen Afgezant verleend wierd, niet konnen bywoonen, uit hoofde van eene zinking op beide zyne Kaken gevallen, die daar door zeer gezwollen waren; en dewyl men ze, door geene geneesmiddelen konde verdryven, wordende de zwelling dagelyks nog grooter, zo wierd men ten uiterſte bekommerd voor de gevolgen; dog eindelyk maakte die ſcherpe vogten zig een opening, door 't zelve gat alwaar hy te vooren geſchooten was geweeſt, waar op eene ſpoedige genezing, tot blydſchap van alle getrouwe Nederlanders volgden.

De Prins nu volkomen herſteld zynde, wilde aan het verlangen van den Hertog van *Braband*, om mede in Vlaanderen geinſtaleerd te worden voldoen, en, wanneer alles daar toe in gereedheid gebragt was, verſcheen 'er een Eſquader Zeeuwſche Oorlogſchepen, onder bevel van den Admiraal *Treslong* voor de Stad *Antwerpen*, waar op de Hertog en Prins, met een groot getal zo Nederlandſche als Franſche Edellieden, zig begaven, zeilende na Vliſſingen, alwaar dit hooge Gezelſchap, onder het gebalder van het Geſchut met alle eerbewyzingen wierd ontfangen. De Prins den Hertog en alle de Edelen aldaar heerlyk onthaald hebbende, begaven zy zig over *Sluis in Vlaanderen* na Brugge, daar alles tot eene plechtige inhaling in gereedheid was gebragt.

Buiten de Poort ſtond de gewapende Burgery in 't geweer; aan hun hoofd hebbende de Magiſtraat der Stad en het Vrye, die den Hertog een hoffelyk Compliment van verwelkoming maakten, waar op den intogt begon, onder het losbranden van het Geſchut der Wallen, en het ſteken der Trompetten. Na de voor af trekkende Trompetters volgden tien Vaandels Burgers; verder veele aanzienlyke Kooplieden, en Edelen, die in de Stad woonden, alle te Paarden zeer heerlyk uitgedoſt: De voornaamſte Amptenaren der Stad: De Magiſtraats-Perſonen zo van de Stad als van het Vrye, gekleed in 't zwart fluweel en Zyde, mede te Paard, omringd met de Stads Bodens en Dienaars te voet. Hier op volgde twee Herauten te Paard, dragende het Wapenſchild van den Hertog en van de Provincie Vlaanderen, gevolgd, door de Lyfwachten zo te Paard als te voet, als mede de Hellebardiers van den Prins van *Oranje*, gekleed in den rouw, over de

dood

dood van de Princesse *Charlotta van Bourbon*: Daar na de 100 Zwitzers, half in witte en half in Oranje Zyde gekleed: De Lyfwacht des Hertogs, gekleed in rood Fluweel, gevolgd door de voornaamste Hovelingen te Paard.

Kort hier op volgde de Lyf-koets van den Prins *van Oranje*, waar in zat *l'Amoraal d'Egmond*, (die op de bede van de Weduwe van den onthalsten l'Amoraal d'Egmond, Prins van Gaveren, op haar dood bedde aan den Prins gedaan, hem in zyn byzondere bescherming en hoede had genomen) gevolgd door den Prins *van Oranje* te Paard in 't zwart gekleed met een lange Rouw-mantel omhangen: daarop den Hertog *van Braband*, mede te Paard, omhangen met een Groene zyde Mantel cierlyk met Goud geborduurd. Aan de Kruispoort, wierd de Hertog ingewagt door de Hoofdmannen, met een verhemelte van blaauwe zyde met goude Lelien bezaaid, die zy, van deeze plaats af aan, boven zyn hoofd droegen. Agter den Hertog volgden eenige Lyfwachten, alle zyne Dienaars en zyn gantschen Hofstoet, wordende den trein door eenige gewapende Burgers besloten, trekkende aldus na de groote Markt.

Alhier hadden de zyde en Laken Fabrikeurs en Winkeliers een Schip toegesteld, zynde zeer fraai toegetakeld met Masten, Marssen, witte zyde Vanen, zeer konstig beschilderd, waar uit groote vreugde bedreven wierd, zo met schieten als met afsteeken van Vuurwerken. In de breede Hoofdvlag stond een zonne geschilderd, die door een mist en damp kwam breeken, met het omschrift *Fovet & discutit*; zo veel willende zeggen, als dat zy het Aardryk stoofde en de mistige dampen verdreef, zinspelende op de nu ontlonkene welstand en het verdryven der Spanjaarden. Alle de Straten, waar door den trein passeerde waren vervuld met Eerebogen, Portalen en Colommen, vercierd met vercierselen en opschriften. In een woord de blydschap was alhier ten hoogsten top geklommen, te meer, dewyl zy den alomme geliefden Prins *van Oranje* als van den dood verrezen, wederom ten vollen hersteld voor hunne oogen zagen, niet twyffelende of die zou nu, met den nieuwen Beschermer der Nederlanden, over 's Lands algemeenen Vyand ten vollen triumferen. Dog zo wisselvallig zyn de Ondermaansche zaken, dat het Ongeluk, wanneer men het zelve ontworsteld meend te hebben, en men daar over uitgelaten

van

van vreugde is, dikwils gereed ſtaat om ons nog zwaarder ſlag toe te brengen, en die blydſchap in bittere rouw te doen verkeeren, gelyk wy wat breder moeten aantonen.

Eenen *Pedro de Salſada*, een Spaanſch Edelman uit het geſlacht van *Mendoza*, in dienſt van Vrankryk, het bewind over eenige Plaatzen by *Metz* gehad hebbende, had zig gekant tegens den *Cardinaal van Lottheringen*, uit het geſlacht van *Guize*, dog was naderhand in de Paryſche moord, mede om halſch geraakt. Deeze had een Zoon, genaamd *Nicolaas de Salſede*, geboren uit een Nicht van *Maria van Luxenburg*. Deeze Jongeling, een ongebonden leven leidende, en na het doorbrengen zyner goederen, wederom fortuin zoekende te maken, vergat het geen de Eer en zyns Vaders rampzalige dood, hem ſcheenen te gebieden, omhelzende de Party van den Hertog *van Guize*, met wien hy heimelyk verſtand hield, zyn werk makende om de Hugenoten te verraden.

De beloning welke hy daar voor genoot, niet toereikende zynde om zyn ongebondene Levens wyze te voeden, zo begaf hy zig tot het munten van valſch geld, waarom hy te *Rouaan* ter dood wierd verwezen, dog op de beede van den Hertog *van Guize*, gaf de Koning hem Pardon. In plaats van zig daar voor dankbaar te betoonen, zogt hy na middelen om de armoede te ontworſtelen door aan Vrankryk eenig zwaar onheil toe te brengen. Hy begaf zig ten dien einde by *Parma*, wien hy aanbood, niet alleen om den Prins *van Oranje*, maar ook den Hertog *van Anjou* te vermoorden, waar toe hy goede gelegenheid zou zien te verkrygen, door zig in gunſt by den Hertog en Prins te wikkelen, die hem niet zouden mistrouwen, maar met medelyden ontfangen uit hoofde van zyn Edele geboorte en de rampzalige dood van zynen Vader, en dat hy, om des te beter geloofd te worden, aan den Hertog en Prins bekend zou maken, dat hy in het Leger der Malcontenten geweeſt was om het zelve te verſpieden, en hoe hy ontdekt had, dat die op een zeeker plaats een hinderlaag gelegd hadden, om een geheimen aanſlag uit te voeren, verzoekende aan *Parma* eenig Volk aldaar te doen verbergen; dat hy boven dien zig zou vervoegen by *L'Amiraal d'Egmond*, om hem in de *Alchimie* te onderwyzen, waar van die Heer een beminnaar was, om aldus een vryen toegang in het Hof van den Prins *van Oranje* te bekomen. Eindelyk, dat men hem een of

twee

twee vertrouwde Persoonen gelliefde toe te voegen, om zyn Hoogheid onmiddelyk bericht van alles te konnen geeven.

Dit aldus vastgesteld, en *Parma* hem 4000 Ducaten ter hand hebbende gesteld, om volgens zyn geboorte te voorschyn te komen, om beeter ingang te vinden, begaf *Salseda* zig stoutelyk by den Hertog *van Brabant*, aan wien hy zyne geboorte en Maagschap, het onheil zyn Vader overgekomen en hoe hy, uit hoofde van zyne kundigheden in de *Alchimie*, verdagt was gehouden als deel hebbende in het munten van valsch geld, dog dat hy, door een byzondere gunst van zyne Majesteit, uit dat gevaar verlost was geworden; waarop hy besloten had zig na de Nederlanden te begeeven, om dienst by zyn Koninglyke Hoogheid en den Prins *van Oranje* te zoeken: Dat hy, om zyne dankbaarheid aan zyne Majesteit van Vrankryk te betoonen, vermomd door het Leger van de Malcontenten was gepasseerd, alwaar hy had ontdekt, dat *Parma*, ter uitvoering van zeekere geheime aanslag, eenig Volk in een hinderlaag, op een Plaats die hy noemde had gelegd, agtende zig verpligt dit aan dien Prins bekend te maken.

De Hertog eenig Volk daar na toe gezonden hebbende, zo namen de Malcontenten, die aldaar verburgen waren, de vlucht, en die aanbrenging dus waarheid bevonden zynde, zo meenden de Hertog, op dien ongelukkigen Edelman zig gerust te konnen vertrouwen; dog de Prins *van Oranje* overwegende, dat die Spanjaard, een valsche Munter en vleyer was, die van een lieftallig gedrag scheen te wezen, dat hy zelfs in het Leger van *Parma* zig had durven ophouden, dat hy, niet tegenstaande zyne overgekomene rampen overvloedig van geld voorzien was, deed zyn handel en wandel van naby gaade slaan, waardoor hy ontdekte, dat *Salseda* zeer gemeenzaam verkeerde met *L'Amoraal d'Egmond*, en dat zy dikwils geheime byeenkomsten hadden, wanneer zy zaken van gewigt scheenen te verhandelen, het geen aan den Prins verdagt voorkwam.

Om dit te onderzoeken, deedt de Prins *van Oranje*, den Jongen Heer *d'Egmond* by hem in zyn geheim vertrek komen, hem vragende, of zyne beminde Moeder hem op haar doodbedde had aanbevolen, met een verraderlyk Spanjaard, en valsche Munter te verkeeren, die mogelyk na het leven van zynen tweeden Vader

en Beschermer stond? houdende inmiddels den Jongen *d'Egmond* op een minnelyke wyze by de hand vast, en hem met grooten ernst aanziende gelyk alhier vertoond word.

Hier ziet men het geheim vertrek van den Prins, *Willem den Iste* in het Hof te Brugge, gezeten zynde in een Arm-Stoel, voor hem staat den Jongen Heer *L'Amoraal d'Egmond*, zoon van zynen ouden Vriend de Prins van Gaveren die, met den Grave van *Hornes*, door den wreden *Duc d'Alva*, was onthalst geworden; hy houd de hand van dien jongen Heer vast, ten teken van zyne liefde en zachtheid waar mede hy hem aanspreekt.

D'Egmont, over deeze vraag niet weinig ontroerd zynde, antwoorde met teekenen van verwarring, dat *Salseda* hem in de *Alchimie* onderwees; dog de Prins toonde hem de ydelheid van die konst aan, die veele menschen in het verderf had gesleept; dat zy die, zig daar mede ophielden, bedriegers en gevaarlyke menschen waren welke men als de Pest moest schuwen, en dat hy daarom alle verkeering met *Salseda*, als een verdagt persoon zynde moest afbreken. Dit beloofde *Egmond* dog in plaats van zulks te doen, maakte hy dit alles aan *Salseda* be-

bekend, komende des nachts in stilte by elkander, dat aan den 1582.
naauwziende Prins wel haast bekend gemaakt wierd, wanneer zyne Doorluchtige Hoogheid niet meer twyfelde of zy gingen met een gevaarlyke onderneming zwanger.

De Prins maakte daar op zyn argwaan aan den Hertog van *Braband* bekend, zeggende niet te twyffelen of *Salseda* was een verraader, door *Parma* uitgezonden om een geheim oogwit uit te voeren, en dat hy *l'Amoraal d'Egmond* mede daar toe zogt te verleiden: Het geen hem nog meer in dit vermoeden versterkte was, niet alleen om dat *Salseda*, van afkomst een Spanjaard zynde niet was te vertrouwen, maar ook dat zyn Vader niet uit Liefde tot de *Huguenoten*, maar uit wraakzucht tegens het Huis van *Lotheringen* zig by die party gevoegd had, en als een aanhanger daar van mede om 't leven was gebragt. Dat deeze zyn Zoon, in plaats van zig daar over gevoelig te toonen, in 't geheim de party van den Hertog van *Guize* had omhelsd, zyn werk makende om zyne gewaande Vrienden te verraden; dat men hem beschuldigde verscheide geheime gesprekken met *Parma* te hebben gehouden, van wien hy zeekerlyk geld moest hebben ontfangen, dewyl hy veel Spaansch goud uitgaf, schoon hy eerst onlangs dood arm uit Vrankryk vertrokken was. Dit alles kwam den Hertog zeer bedenkelyk voor die aannam *Salseda* te doen roepen, om te zien of hy het geheim niet kon ontdekken.

Terwyl *Salseda* zig by den Hertog bevond, wierd het voorgenome verraad gevallig ontdekt. Voor het Hof van den Hertog, gingen twee personen, gekleed als Fransche Edellieden wandelen, wagtende op *Salseda* die beloofd had aanstonds by hen te zullen komen. Deeze persoonen waren *Franciscus Basa*, zynde een Italiaans Ruiter onder den Oversten *Gonzaga;* en de andere een Waal *Nicolaas Hugot*, in de wandeling genaamd *La Borde*. Deeze persoonen niet konnende begrypen waar *Salseda* (die by den Hertog wierd opgehouden) zo lang bleef, en volgens den aart der verraders altoos voor onheil vreesden, vroegen aan eenige Dienaars van den Prins van *Oranje*, of den Heer *Salseda* nog binnen het Hof was, die ja antwoorde; dog deeze Dienaars, zo wel als de Hovelingen na het verraderlyk bedryf van *Jauregui* te Antwerpen, bevel hebbende, om naauwkeurig op alle vreemdelingen te letten, uit hun taal bemerkende, dat dit geen

Franschen waren, gelyk hunne kleding aantoonden, kregen argwaan uit die vermomming, vroegen aan die vreemdelingen of zy kennis aan den Heer *Salseda* hadden, die mede ja daar op antwoorden, waar op eenige van 's Prinsen Dienaars na binnen gingen, zeggende den Heer *Salseda* te zullen roepen, dog wezentlyk om hun vermoeden bekend te maken.

Nicolaas Hugot, uit dit schielyk vertrek eenig kwaad dugtende nam de vlucht, wordende gevolgd door *Baza*; de andere Dienaars van den Prins niet twyffelende of het waren verraders, snelde hen agter na, en voerden *Baza* te rug na het Hof, dog *Hugot* hadden zy niet konnen agter halen, ook was *Salseda*, uit het vertrek van den Hertog komende op vermoeden gearresteerd geworden. *Basa*, in tegenwoordigheid van den Hertog en Prins gebragt om verhoord te worden, viel op zyn knien biddende om genade. Hy bekende wie hy was, en hoe hy, met *Hugot*, door *Parma*, uit naam van den Koning van Spanjen waren omgekogt, om den Hertog *van Anjou* en Prins *van Oranje* te vermoorden, moetende daartoe de beveelen opvolgen, die *Salseda*, de Hoofdaanlegger van dien aanslag hen zoude geven.

Salseda mede binnengebragt zynde, ontstelde doodelyk, dog ontkende alles wat *Basa* hem in het aangezigt opteeg; die hem toen aantoonde hoe hy 4000 Ducaten van *Parma* ontfangen had, om dien aanslag uit te voeren, met andere omstandigheden meer; dog *Salseda* hield staande, dat alles gelogen was, waar op die beiden na de Gevangenisse gezonden, en aan de gewoone Rechters wierden overgegeeven.

Basa pynlyk onderzogt zynde bleef standvastig by zyn gezegde dog *Salseda* bleef halsterrig alles lochenen, dog geraakten, door de veelvuldige vragen en wroeging aan zyn geweten, eindelyk zodanig in verwarring, dat hy zyn misdaad niet langer konnende ontkennen, alles beleed. *Basa*, die inmiddels in een byzonder vertrek gebragt, door de uitgestane pyniging, en vreeze voor de ysselyk straffen wanhopig was geworden, een mes ziende leggende, greep het en gaf zig zelve daar mede twee steken in de Navel van de Buik en een in de Linker borst, met zo veel gezwindheid, dat zyn Oppassers, die daarop niet bedagt waren zulks niet konden beletten, aan welke wonden hy eenige uuren daar na stierf.

Hier op volgden een vonnis van het Leenhof van *Brugge* beve-

velende, dat zyn dood lighaam by de voeten, langs de trappen van het Hof tot op de Straat, en vervolgens gebonden aan de staart van een Paard, na het galge-veld zou worden gesleept, om verder daar mede gehandeld te worden, zo als de hooge Justitie zulks zou konnen goed vinden: Deeze bevestigde dit vonnis, beval, dat dit Lighaam aan de galg gehangen, daar na gevierendeeld, en de deelen op de Bolwerken, en het hoofd op de St. *Catharina* Poort, tot een schouwspel zou worden opgericht, met dit opschrift, in 't Duitsch en Fransch, onder aan de beenen: *Dat* FRANCISCUS BASA, *van verraad overtuigd en door de Prins van* PARMA *omgekogt, voorgenomen had om den Hertog van* BRABAND *en Prins van* ORANJE, *door fenyn als anderzints te vermoorden.*

SALSEDA wierd, op het verzoek van den Koning van Vrankryk, na *Parys* gezonden, en aldaar te recht gesteld. Niettegenstaande zyne bekentenisse te *Brugge*, bekende hy wel, den Prins *van Oranje* te hebben willen vermoorden, maar zeide nooit van voornemen te zyn geweest om iets tegen het leven van den Hertog *van Anjou* te onderneemen, maar dat hy zig in deszelfs dienst had begeeven om gelegenheid te zoeken, ten einde *Duinkerken* en *Camerik* in handen der Spanjaarden te doen vallen, om de geheimen na te vorschen en die aan *Parma* en *Guise* over te schryven. Dat 'er een samenswering tusschen *Parma* en het Huis van *Lottheringen* was gesmeed, om den Koning van den Troon te stooten, en *Vrankryk* aan *Spanjen* te brengen; en dat veele Steden en Grooten deel daar aan hadden, dit had *Salseda*, voor zyn vertrek uit Bruggen, reets aan den Hertog van *Braband* beleden, die zulks aan den Koning van Vrankryk overschreef, hem radende die van Lottheringen in tyds te beteugelen, op dat het Ryk, door een gevaarlyk uitstel niet eenige schade mogt komen te lyden.

SALSEDA, op de Pynbank scherpelyk onderzogt zynde, bleef by die bekentenis volharden, wanneer men hem een Pater *Jezuit* bezorgde om hem ter dood te bereiden, op wiens raad hy de Lotteringers weder zogt te verschonen. Het Parlement verwees hem om met vier Paarden van een gescheurd te worden, en om de vier deelen op de Poorten ten toon te stellen, en men zond het hoofd aan de Magistraat te Antwerpen, op den 15 October 1582, om daar mede te handelen na goedvinden; ook getuigen

eenige Fransche Schryvers, dat de Koninginne Moeder een eigenhandige Brief aan *Parma* schreef: *Dat aan haar, als eene Italiaansche Vorstinne, zo wel als aan hem, de gewoone Italiaansche middelen, om zig door Moordenaars van zyn Vyand te ontdoen, ten vollen bekend waren, en, zo'er wederom iets tegens het Leven van eenige Franschman wierd ondernomen, zy hem zulks, door het verlies van zyn leven zou doen boeten, zonder dat iets bekwaam zou zyn om hem tegens hare wraak te beveiligen:* Ook dorst dien anders beroemden Veldheer, die zig niet ontzag, om de wraak van den wreden Koning *Philips* ten dienst te staan, en door moordlust zyn eer te bevlekken, zederd niets tegens eenig fransch Grote ondernemen.

De Graaf *L'Amoraal van Egmond*, eenigzints mede plichtig aan dit verraad bevonden zynde, wierd op de beede van den Prins *van Oranje*, in deszelfs handen gesteld, die, uit zyn Huis, waar in men hem in verzekering had gesteld, na het Slot, te Sluis in Vlaanderen wierd vervoerd om hem te tuchtigen, hy verkreeg, op belofte van beterschap en getrouwheid, wel haast zyn ontslag; dog toen de zaken van gedaante veranderde, verliet hy den Prins *van Oranje* op de ondankbaarste wyze, vertrekkende met den Hertog van *Anjou* na Vrankryk.

Terwyl de Hertog en Prins zig te Brugge ophielden, volgde de eene ramp na den andre, wordende ook de Stad *Lier*, eene kleine dog gewigtige Stad, maar twee mylen van *Antwerpen* gelegen, door verraad aan den Vyand overgeleverd, en wel op de navolgende wyze.

De Commandant van deeze Plaats, was een Edelman van Antwerpen, genaamd *Eedveld* hebbende tot bezetting, zyn eigen Regiment, en een Vendel Schotten onder bevel van *William Simpel* een Schotsman, voerende deszelfs Broeder *John Simpel* het bevel onder hem. Deeze *William Simpel* het zy uit gierigheid, het zy om zig over eenig gewaand ongelyk op de Staten te wreken, gelyk hy naderhand voorgaf, schreef aan de Overste *Hautepenne*, van wegens den Koning van Spanje, Gouverneur van Breda, zyn wel bekende, hoe hy bereid was de Stad *Lier*, voor een seekere somme gelds aan *Parma* over te leveren, door welkers bemiddeling dit accoord geslooten wierd.

Om dit werkstellig te maken ging *William Simpel*, den 1ste Augustus, by de Stadsvoogd *Eedveld* het middagmaal houden; by

by welke gelegenheid hy hem bekent maakte, hoe eene van zyne beste Adelborsten, in handen van den Vyand gevallen zynde, voor het gewoone Rantsoen niet los te krygen was, en dat hy dien man, uit hoofde van deszelfs bekende dapperheid, niet gaarne zou missen; ten dien einde had hy een voornemen gesmeed om eenig Volk van den Vyand op te ligten, om die tegens zynen braven Adelborst uit te wisselen, indien de Stadsvoogd zulks geliefde toestaan. *Eedveld* stond hem zulks niet alleen toe, maar prees zyn moedig voornemen; zo dat hy dien avond in persoon uit trok met dertig Schotten, en tien Soldaten van *Eedveld*. Omtrent twee mylen voortgetrokken zynde, vielen de Schotten onverhoeds op de Soldaten van *Eedveld* aan, die zy wel vast knevelde en in een Kerk opgesloten lieten leggen; en kort daar op kwam de Overste *Hautepenne* met een Vaandel Ruiters en twee Vaandels Voetvolk van Breda mede aldaar aan, trekkende te zamen na *Lier*, alwaar zy in stilte omtrent middernagt aankwamen.

John Simpel, de Broeder van *William*, kennis van alles hebbende, had, boven en behalven het sterk bezetten van de twee Wachthuizen, alle de Schotten in stilte by een doen vergaderen, met voornemen, zo de Stads-Voogd de Sleutels weigerde te geeven om zyn Broeder in te laaten, hem het Leven te beneemen om de Sleutels met geweld in handen te krygen; dog die voorzorg was onnodig, dewyl die Schotsche Overste te zeer in gunst by den Stadsvoogd *Eedveld* stond om hem de Sleutels te weigeren. Zo dra *William Simpel* aan de Poort genaderd, en de Wacht toegeroepen had, dat men verzoeken zou hem met de gemaakte Gevangenen en buit binnen te laaten, begaf zyn Broeder *John*, zig na de Burger Hoofdwacht op het Stadhuis, verzoekende aan den Heer *Cornelis Krikaart*, Burger Capitein en Schepen, dat hy den Stadsvoogd wilde doen bewilligen om zyn Broeder *William* met de gemaakte buit en gevangenen, zonder uitstel binnen te laaten. de Heer *Krikaart* deed zulks met vermaak, gelyk de Stadsvoogd mede bereidwillig daar in toestemde.

De Heer *Krikaart* met de Sleutels te rug komende, zond een Detachement Burgers, met *John Simpel* na de Poort, belastende aan den Commanderende Officier, van het klinket der Poort alleen te openen, en wanneer de Schotsche Overste met zyn Volk

en gevangenen binnen was gelaten, het zelve aanſtonds weder te ſluiten en te grendelen. Zo dra de Portier, met de Commanderende Officier, en eenige weinige Officiers het Klinket geopend hadden, trok *William Simpel* met zyne Schotten binnen, den Portier aanſtonds doorſtekende, en de Burger Officier gevaarlyk wondende, makende zig teffens meeſter van de Sleutels. Daar op viel zyn Broeder *John* met de Schotten op het Burger detachement aan, en terwyl dit Volk gevangen genomen en ontwapend wierd, opende men de Poort, waar door het Vyandlyk Krygsvolk in ſtilte na binnen trok, zo dat by na niemant der Ingezetenen zulks gewaar wierd; dog een der Soldaten van den Stadsvoogd, genaamd *Anthony Kaay*, zig by geval daar omtrent bevindende, en zo veel vreemd Krygsvolk ziende binnen trekken, begaf zig, zo hard als hy loopen kon, na het Stadhuis, roepende alarm alarm, wy zyn verraden.

Een der Wykmeeſter vroeg wat 'er te doen was, en kreeg tot antwoord, de Vyanden trekken de Leuvenſche Poort in; de gemelde Wykmeeſter, *Adriaan van Bauren*, gewapend voor den dag komende om de Burgers te vergaderen, wierd door *John Simpel* aangevallen en in het hoofd gewond. Daar op verſpreide het alarm zig door de gantſche Stad, als wanneer de gewapende Burgers zig na hunne loopplaatzen begonden te begeeven, zonder te konnen vergaderen, dewyl alle de toegangen door de Schotten bezet waren; hier op begon de Vyandlyke Ruitery, met de blooten degen in de hand, zodanig door de Straten te rennen, dat niemant meer zig bloot dorſt geeven, maar ieder zogt na een goed heen komen; en de Soldaten van *Eedveld*, met verſcheidene Burgers, ſprongen over de Wallen om over de Graft met zwemmen te ontkomen; en de Stadsvoogd ontkwam het gevaar in zyn hembd door middel van een ſchuitje.

De Woede van de Vyanden was verſchrikkelyk; geen ſoort van wreedheid was 'er te bedenken die zy niet pleegden. Alle die hen tegen kwamen wierden dood geſlagen of deerlyk mishandeld, de Vrouwen, Kinderen en Bagynen, ja zelfs de Gaſthuizen wierden niet verſchoond; meer dan twee honderd Vrouwen wierden 'er vermoord, zonder te ſpreeken van die 'er geſchoffeerd en op de beeſtachtigſte wyze mishandeld wierden. De gantſche Stad wierd geplundert, en de Burgers, die zig in den begin-

ginne verstoken hadden, en naderhand ontdekt wierden, moesten de ysselykste pynigingen ondergaan, om ze te doen klappen waar zy hun geld en goed verstooken hadden. Een zeeker Capitein, *Alonso* genaamd, een Spanjaard van geboorte die de Hervormde Godsdienst aangenomen, en de Staten, zedert lange Jaren, getrouwelyk gediend had, en aan een bekome quetzuur Krank te bedde lag, wierd na de Galg gesleept, aan het eene been opgehangen, toen gevierendeelt, en die deelen weder aan de Galg gehangen; dog de Ruitery van Antwerpen haalde, naderhand, die deelen daar van af, wordende in een Kist gelegd en met de gewoone Krygs-Eer begraven.

Men kan ligtelyk begrypen, welk een ontsteltenis dit te *Antwerpen*, *Mechelen* en *Brussel* verspreide, te meer dewyl *Hautepenne* met zyn Volk tot by *Antwerpen* kwam stroopen, de beesten uit de Weiden weg voerende. Die van *Antwerpen*, wurven daar op een bende Ruiters en eenig Voetvolk om de Vyanden te verdryven; ook wierd, op bevel der Staten, het Klooster van *St. Bernard* geslegt, op dat de Malcontenten daar in niet zouden nestelen; dog kort daar aan kreeg men een weinig ademhaling; want *Carel*, de Zoon van *Albert van Mansveld*, welke door den Hertog na Vrankryk was gezonden om de Hulptroepen af te halen, kwam met 1500 Hoogduitsche Ruiters, en 3000 fransche Voetknegten langs het strant, te *Duinkerken*, alwaar de Graaf *van Rochepot*, met de Troepen omtrent Gent vergaderd, zig by hem voegden, met voornemen om *Oudenaerde* dat toen nog belegerd wierd, te ontzetten, slaande hun Leeger tusschen *Wynoxbergen* en Duinkerken needer.

Parma trok daar op het grootste gedeelte van zyn magt by een, gaande in 't gesicht van *Wynoxbergen* leggen, met voorneemen om een Veldslag te wagen, trekkende *Mansveld* en *Rochepot* hem te gemoet. Des anderen daags begosten de wederzydsche Troepen, by *Wynoxbergen* te schermutselen, spelende het grof geschut der Stad op de vyanden: Des na demiddaags, kwamen de wederzydsche Troepen nog digter by een, zo dat de twee Leegers maar door een klein Watertje van een gescheiden wierden.

Rochepot die te *Wynoxbergen* in 't ziek bedde gestort was, liet zig na de Wallen dragen, om het Leger van *Parma* te bezichtigen, en hy beval 2000 voetknegten en 500 Ruiters, ervaren voet-

voetvolk uit te kiezen, die des namiddags, terwyl het overige Volk zig in slagorde stelden, uit trokken, en den stryd begonden. De Spanjaarden kregen, in 't begin, het voordeel der Wegen en Graften in bezit, dog des Hertogs Volk drong zo dapper op hen in, dat de Vyanden met groot verlies, moesten wyken. *Parma* dit ziende zond de Overste *Balanson*, namaals Graaf van *Verax* met een Cornet Paarden, en eenig Voetvolk daar na toe om de Franschen in de flank te doen vallen, dog hy wierd door de Engelsche Troepen gestuit, die hem met zo veel woede op 't Lyf vielen, dat meer dan de helft van zyn Volk in de pan gehakt en hy zelfs gevangen genomen wierd, terwyl het gevegt tusschen de overige Troepen over al hevig begon te worden. *Parma* ziende dat hy reets meer dan vier honderd man verlooren had, en dat zyn Volk hier en daar begon te wankelen, dorst het gevegt niet vervolgen, maar trok te rug.

Wy hebben gezien hoe de Portugeesche Boer *Solposto*, den Spanjaarden in Portugal de handen vol werk gaf, en *Don Antonio* de wettige Erfgenaam van die Kroon noodigde om over te komen: De Koning van Vrankryk, zig niet opentlyk daar in willende laaten, zo had de Koninginne Moeder, *Catharina de Medicis*, belooft hem een vloot Schepen, onder den Admiraal *Philippus Strozzi* te bezorgen: Ook zond *Don Antonio*, zig noemende Koning van Portugal, aan de Staaten, verzoekende om eenig onderstant, dewyl hy voornemens was een afwending ten voordeele van de Nederlanden te maken; en schoon de Algemeene Staten genoeg met zig zelven te doen hadden, stonden zy hem 6 wel geruste Oorlogschepen toe die zig by de vloot van den Admiraal *Strozzi* voegden.

De Koning van Spanjen had daar tegen, onder den Markgraaf *Sante Croce*, een vloot doen uitrusten, bestaande uit veele zeer groote Oorlogschepen en 98 Galeyen; hebbende aan boord 8970 Soldaten, 3820 Matrozen, zeer veele Priesters, Monniken en veele vrywilligers, waar onder men meer dan 50 Ridders telden. Deeze twee vloten in 't gezicht van *St. Michiel* elkander ontmoetende, geraakten in een heevig gevegt, het geen zo nadeelig voor *Strozzi* uitviel, dat het grootste gedeelte der Franschen en Portugezen om 't leven geraakten, en ruim 2000 Spanjaarden in 't water versmoorden. Hier door liepen de zaken van *Don Antonio*

nio geheel in het riet, zo dat hy na Vrankryk moest wederkeeren. Maar door het op nieuw uitbarsten van een Burgerlyken oorlog in dat Ryk, begaf hy zig na Engeland, alwaar hy een Jaargeld van 20000 guldens, tot zyn onderhoudt, van de Koninginne *Elizabeth* verkreeg. Een van zyne Zoonen begaf zig naderhand na Holland, alwaar hy trouwde met *Emilia* Dogter van *Willem den Iste*, Prins van Oranje. 1582.

Het aanneemen van den Hertog van *Anjou* tot Heer der Nederlanden, waar over de Spanjaarden een groot gerucht maakten scheen den Keizer en het Ryk bedenkelyk voor te koomen; om die reden verzogten de Algemeene Staten aan den Hertog, nademaal Keizer *Rudolphus* een Ryksdag te *Augsburg* had uitgeschreven, hy wilde een plechtig Gezandschap daar na toe doen vertrekken, om den Keizer en het Ryk van het goed oogwit der Algemeene Staten, zo wel als van derzelver Opperhoofd, den gemelden Hertog, om in vreede en vriendschap met den Keizer en de Ryksvorsten te leeven, te overtuigen, alle lasteringen door het voorstellen der zuivere waarheid weg te neemen, en de Vereenigde Nederlanden van de vriendschap des Keizers, en de Medeleden des Duitschen Ryks, te verzekeren.

De noodzakelykheid daar van wierd door den Hertog wel toegestemd, dog hy verklaarde aan de Keurvorsten reets daar over geschreven te hebben, dog die zwarigheid makende om hem den Tytel van *Hertog van Braband* te geeven, tot dat zy nader van alles onderricht zouden zyn, zo wierd best geoordeeld, dit Gezantschap, uit naam van de Algemeene Staten, na den Ryksdag te zenden.

Hier toe wierden verkooren, den Hertog van *Bouillon*, de Heeren van *Plessis Mornay* en *Jan van de Werke*, Pensionaris van Antwerpen, die met een breede last en volmagt daar na toe wierden afgevaardigd.

In de Credentialen wierd gezegt, dat de Algemeene Staten deeze Gezanten hadden afgezonden, om een bewys te geeven van hunne achting en eerbied voor den Keizer en het Duitsche Ryk; met beede, men wilde deeze Gezanten volkomen geloof geeven, in het klaar openleggen van den Grond waar op de Staten waren te werk gegaan, op dat ieder een, welke nog eenige zucht voor de verdrukte Nederlanden bezat, en daar tegen niet

vooringenomen waren, met rechte Wetenschap daar van zoude konnen oordeelen; verder verzoekende, men wilde de reedenen, in een zaak van zo veel gewigt, met lankmoedigheid aanhoren en in aanmerking neemen. In dit vertoog wierden de navolgende Punten hoofdzakelyk verhandeld.

Een Vertoog van de wederzydsche plichten tusschen Heer en Onderdaan, waar van ieder, door de gezonde reden, en volgens de natuurlyke betrekking, in gemoede overtuigd moest wezen.

Het was zeeker, dat de Vorsten door God gesteld, en door het Volk verkoren wierden, om Recht en Gerechtigheid te oeffenen, en het Volk te beschermen.

Maar door dien, deeze onderlinge banden, door de natuurlyke verdurventheid des menschen, hare kragten zouden verliezen, wanneer het aan ieder een vry stond daar omtrent na welgevallen te handelen, zonder door de Wet bepaald te worden, zo was deeze onderlinge wettige verbintenissen, in de Nederlanden altoos met plechtige Eede, zo van de zyde van den Vorst als van de Staten, gestaafd en verzekerd geworden; en volgens dien vastgestelden grond, kon men nu, van alle de navolgende handelingen rechtvaardig oordeelen.

De Nederlanden hadden veele Jaaren onder de bescheidene regeering der Vorsten van *Burgundien*, uit Koninglyke fransche bloede in voorspoed gebloeid.

Dezelve waren door het Huwelyk van *Maria van Burgundien*, met *Maximiliaan van Oostenryk*, aan het Huis van *Oostenryk* ten deel gevallen.

Welke *Maximiliaan* met Eede plechtiglyk beloofd had, deeze Landen, volgens derzelver Rechten, Privilegien en Costumen te zullen bestieren, zonder immer daar tegen aan te gaan; gelyk ook gedaan had, deszelfs Zoon *Philippus den Iste*, ook deezes Zoon *Karel de Vde* en eindelyk zynen Zoon *Philippus den II*, na dat zyn Vader *Karel* hem deeze Landen had opgedragen.

Nu meenden de Staten, dat deeze laatsten, zyn gedanen Eed, waar op zy hem hadden aangenomen, had verbroken, en dat zy daar door van alle gehoorzaamheid en plicht ten zynen opzichte, ontslagen waren geworden.

Dat deeze Voorwaarden, waar op de Regeering aan deeze Vor-

Vorsten was opgedragen, geen vergezogte Spitsvinnigheden, maar vaste Wetten waren, door de natuur en de gezonde reeden bevestigd, en die in alle Ryken in zwang gingen, kon klaarlyk blyken uit de Goudene Bulle van *Karel de IVde.*

Dat de Vorst, eer hy als Hertog van *Braband* en Grave van *Vlaanderen* wierd uitgeroepen en gehuldigd, alvoorens plechtig moest zweeren, alle de Wetten, Instellingen en Privilegien deezer Landen, onverbrekelyk te onderhouden, en alles te zullen beleggen by het advys van een Raad bestaande uit de voortreffelykste des Volks.

Dat hy geene nieuwigheden, in den Landen zou mogen invoeren, zonder het goedvinden en bewilliging der Staten; ook geene schattingen opleggen, of Oorlog aanvangen, of iets zou mogen doen, waar uit die zou konnen ontstaan.

Dat de onderdanen aan geene geestelyke Vonnissen zouden zyn onderwurpen, dan die, uit hoofde van Huwelyk aangegaan tusschen Persoonen die elkander in al te naauwe bloedverwandschap bestonden.

Dat de Geestelyken, geen grooter staat, magt of gezag, dan zy voorheen bezaten, zig zouden mogen aanmatigen, dan met goedvinden en bewilliging der Staten.

Dat de Staten, ten allen tyden zouden mogen vergaderen, en buitens Lands niet beschreven, nog gedwongen zouden mogen worden, om iets tegen hun goedvinden te besluiten.

Dat, buiten het goedvinden en bevel der Magistraat geen gevangene na elders zouden mogen worden vervoerd.

Dat buiten het bevel der Staten, geene muntspecie, zoude mogen worden geslagen.

Dat geene vreemdelingen in het bekleden der Eerampten zouden mogen ingedrongen worden.

Dat geene Soldaten, nog in de Steden, nog ten platten Lande zoude worden gelegd, zonder het goedvinden der Staten.

Dat de Vorst alle de verzoekschriften des Volks, zo algemeene als byzondere geredelyk en met goedwilligheid zou aannemen, om met billykheid daar op te letten.

Dat hy niets tegen het Leven of Goederen van iemant zou mogen ondernemen buiten de gewoone Rechtbanken, voor den

Competenten Rechter van ieders plaats, mogende de beschuldigden door een voorspraak zig verweren.

Gelyk dit alles by de blyde Inkomst gezien kon worden.

Gelyk nu uit de natuurlyke verplichting ter wederzyden klaar blykt, dat, zo de Prins dien eed kwam te verbreken, en daar tegen handelde, dan daar door zyn gezag en achtbaarheid verloor en de gemeinte van alle gehoorzaamheid ontslagen en vry was, zo is dit met nog meerder reeden waar, ten aanzien van een Stadhouder die zyn Eed verbreekt, en daar door *ipso jure*, alles wat hy doet van geener waarde moet worden verklaard, verliezende zyn gezag, komende zyn Ampt aan den Lande, konnende die waardigheid na goedvinden aan een ander opdraagen.

Volgens de Wetten, en op deezen grond, word niet alleen den Keizer door het Duitsche Ryk, en de Koningen van Hongaryen en Bohemen, door de Stenden van die Ryken, maar ook de Heeren der Nederlanden door de Staten aangenomen; want het geen de Prins zweert, daar in is ook de Gemeente verplicht.

Hoedanig nu de Nederlanden, volgens hunnen Eed zig hebben gekweeten, blykt uit de Geschied-Boeken, die de getrouwheid, aldus aan hunne Heeren betoond, niet genoeg konnen roemen. Ja Keizer *Karel de Vde* kon altoos vast staat op deeze Landen maken wanneer hy tegen Vrankryk te Veld trok, als een bewys hoe mildelyk de Nederlanden hem met geld en volk ondersteunden. Dus hebben zy zig ook voor zynen Zoon in de bresse gesteld, in twee Veldslagen voor hem de overwinning tegens Vrankryk wegdragende.

Boven dien, kan met onwraakbare bewyzen worden aangetoond, dat de Nederlanden, buiten de gewoone lasten, in negen Jaren tyds, zonder verplichting, enkel uit goede wille, meer dan 40 Millioenen, extraordinaire bede, aan *Philips de IIde* hebben verstrekt, waar van men in weinige Landen voorbeelden kan aantoonen.

Het is echter waarachtig, dat deeze Negen Jarige beede, die zo aanmerkelyk was, in plaats van liefde en erkentenis te verwekken, den Koning aanleiding heeft gegeven, om de Staten met een wrevelig oog aan te zien, als begaan hebbende misdaad van gekwet-

kwetste Majesteit, om dat zy verstonden, die beeden door de Staten moesten worden ingewilligd, en die gelden geheven worden door getrouwe mannen, by de Staten daar toe te benoemen, op dat ze niet kwamen te vallen in handen van vreemde Roofvogels.

Dus moet de gantsche wereld verbaast staan te zien, hoe ondankbaar de getrouwe weldaden der Nederlanden die de Koning met zo veel roem, ten kosten van hun goed en bloed de overwinning hadden doen behalen, beloond zyn geworden.

Het bleek ook aanstonds, dat Koning *Philips de IIde* van *Spanjen* de vrede met Koning *Hendrik de IIde* van *Vrankryk* niet had gesloten, om de Nederlanden eenige rust te gunnen, en de vruchten daar van te doen genieten, maar om een arglistigen Oorlog tegen zyne getrouwe Nederlanden te voeren, en zyne Vreemde Troepen te gebruiken, om dezelve, tegens zyn eed, in de Spaansche Slaverny te doen storten, en die door het Spaansche Juk te breidelen en te verdrukken.

Dit bleek, want toen de vreede hersteld was, zogt de Koning het Spaansche en ander vreemd Krygsvolk, dat allerhande wanorder en moedwil bedreef, het land verdierf en het volk verdrukten, in 't land te houden, tegens wil en dank der Staten; en toen hy eindelyk, op het sterk aanhouden der Nederlanders, dezelve van daar te rug ontbood, geschiede zulks om de gevolgen van de nederlaag te *Gerbi* geleden, te voorkomen.

Toen trachte de Koning, op een andre wyze, zyn oogwit te bereiken, naamlyk, door het opperbestier der Landen, in handen van Spanjaarden en Vreemdelingen te stellen, gelyk de Gouvernante, Hertoginne van Parma, alles volgens den raad van den Uitlandschen Cardinaal *Granvelle* bestierde, wordende aan de Nederlandsche Heeren niets overgelaten dan, om Ja en Amen op alles te zeggen, zynde men gewoon de Nederlandschen Adel te noemen, *Vermomde Dienaars* van den Staat; en of dit niet genoeg was, zo gebruikten men alle bedenkelyke tergingen ten einde onrust te verwekken, om, onder dit voorwendzel, de Spaansche en vreemde Troepen, weder na de Nederlanden te doen keeren.

Hier toe vond men goed om eerst de Uitlanders, welke de Kerkhervorming toegedaan waren, en, uit hoofde van den Koop-

han-

handel aldaar verkeerden, met onthalzen, hangen, branden en confisqueren van hunne goederen te verdelgen, dat kort daar aan tot de Inboorlingen zig uitſtrekten, tot dat men hunne getergde lydzaamheid, in woede en wanhoop deed verkeeren.

Deeze gelegenheid had men waargenomen om de Spaanſche Inquiſitie, zo regel regt, ſtrydende met Wetten, Rechten, Privilegien en vryheden des Lands, in te voeren, waar tegen niet alleen de Nederlanders, maar verſcheide Vorſten en Ryks-Steden verzoekſchriften aan den Koning hadden overgeleverd, biddende zulks niet te willen doen, dog die alle had men agter de Bank geworpen; dewyl men niet anders zogt dan de bloedige Placaten en het *Conſilie van Trente* in te voeren, dat de meeſte Vorſten zelfs *Vrankryk* weigerde aan te neemen, behalven Spanjen, als zynde het gereedſte om ieder een het ſlaafſche Tyannige Juk op den hals te werpen, en hen, die dit tegenſtreefden, ſchuldig aan gekwetſte Majeſteit te verklaren, om ze te doen vluchten en hunne goederen te roven, tot bederf van den Koophandel, de Zuil van Nederlands welvaard, die zonder vryheid niet beſtaan kan.

Veele deſtige en ernſtige Vertogen en Verzoekſchriften, had men aan de Hertoginne van *Parma* overgeleverd, en aanzienlyke bezendingen aan den Koning daar over gedaan: men gaf wel uiterlyke eenige hoope van geneezing, terwyl men van binnen het vuur der vervolging zo veel te felder aanſtookten; en of men door bondige redenen, en voorbeelden der Nabuuren, zo der burgelyke Oorlogen in Duitſchland en Vrankryk aantoonden wat gevolgen daar uit te verwagten waren, het was alles te vergeefs, zelfs den raad van Keizer *Ferdinand*, Broeder van *Karel de Vde*, die de Koning zyn Neef, voor de vuiſt te kennen gaf, dat hy den verkeerden weg in ſloeg, dat men te vergeefſch het zwaard gebruikten, om de zielen en conſcientien der menſchen te dwingen.

(Verder wierd breedvoerig aangetoond, wat men van 1562 tot 1565 niet al had aangewend om den Koning te vermurwen.)

De zoete en ſchoone beloften, aan de Nederlandſche Afgezondene gedaan, hadden niet anders geweeſt, dan loutere geveinsdheid en valſcheid; van de tong rolde lieffelyke woorden, maar het herte was vervuld met het bitterſte fenyn der wraak.

Het

Het herdenken van de Tyranny, geweld en bloed vergieting door *Alba* gepleegd, baarde nog schrik in de gemoederen. Onder *Don Louis* was het niet veel beeter gegaan; de verradery van *Rhoda*, de moordadige handelingen der plunderzieke Spanjaarden, het arglistig en heerschzugtig bedryf van *Don Jan*, die alle de gemaakte verdragen met voeten trad, was niet na behooren uit te drukken. Ja, in de vredehandeling te Keulen, zelfs, door de bemiddeling der Ryks Vorsten geen stilstand van Wapenen konnende bekomen, had men zyn werk gemaakt, om de Provincien tegen elkander op te hitzen, en die alle te bedriegen.

Men had eindelyk klaar bevonden, dat de Koning in zyn Vyandelyk opzet tegens de Nederlanden, tot derzelver ondergang, hardnekkig bleef volharden, zonder dat eenige voorspraak kon baaten; en dat hy eindelyk tot de buitensporigheid was vervallen van een gruzame Ban tegens de Staten en hunne Stadhouder te doen afkondigen, hen scheldende voor Oproerigen die Lyf en ziel verbeurd hadden, en stellende op het Lyf van den Prins *van Oranje* een groote somme gelds, om hem te doen vermoorden; waar uit overtuigend bleek, dat zyn Vyandlyk gemoed niets anders beoogden, dan om de Landen te verdelgen en de voornaamste Ingezetenen te doen sterven.

Dat zy, om deeze redenen, volgens de wet der Natuur en aller Volken Recht, (gelyk wy reets aangetoond hebben) en volgens het voorbeeld, van *Vrankryk*, *Spanjen*, *Engeland*, *Schotland*, *Denemarken* en het *Duitsche Ryk*, die, in gelyke voorvallen, zig van hunne Vorsten hadden ontslagen, door een besluit van de Staten en Raden des Lands, schoon de Nederlansche Vorsten nog veel strikter aan de Wetten waren verbonden, verplicht waren geweest, voor hun eigen welstand te zorgen, en het Vyandlyke opzet tegen te gaan.

Ook hadden zy zig niet gesteld, tegens een onafhanglyk Keizer of Koning, maar tegens een Hertog van *Braband* of Graaf van *Vlaanderen*, tegens wiens zy voorlange, om de gewigtige redenen, hun wettig gezag hadden behoren in 't werk te stellen, hem verklarende vervallen te zyn, van zyne rechten op de Nederlanden, na het voorbeeld van andere, die hunne Heeren, alleen uit hoofde van hunne lossigheid, losbandigheid en overdaad.

daar hadden verworpen, gelyk op die wyze het Huis van *Oostenryk* aan het Keizerryk, en dat van *Vrankryk* aan het Fransche Ryk, was geraakt, daar de Staten zulks niet gedaan hadden dan na het ondergaan van alle bedenkelyke gruwelen, en ongehoorde wreedheden, waar mede zy zo veele Jaaren geplaagd waren geweest; en na dat zy overtuigd waren geworden, dat een zo trots en hardnekkig Vorst, niet dan door harde middelen te breidelen was.

Dat zy alleen hadden verlangd na zodanigen Vorst, waar onder zy in vryheid, niet in ongebondenheid, gelyk men hen na gaf, maar bestierd volgens de Wetten van den Landen, waar door Vorst en Onderdanen bepaald wierden, mogten leven; en dat zy, met dit inzicht, hunnen toevlucht hadden genomen tot den Hertog van *Anjou*, die zy tot hunnen Vorst en Heer hadden verkoren.

Het kon ook, aan de Ryks-Vorsten en andere Heeren niet onbekend zyn, hoe 'er, na 't afbreken van de vredehandeling te Keulen, wanneer de Staten dit hun voornemen reeds bekend hadden gemaakt, meer dan een Jaar was verloopen, zonder aan den Lande zyn leedwezen over 't voorgevallene te betoonen; maar dat het in plaats van zulks te doen, van kwaad tot erger was gelopen. Dat hen ook, na dien tyd nog van Duitschland, nog van elders, eenige onderstand, of bemiddeling tot vrede was aangeboden; en zo zy nog al in hoope hadden geleefd, dat de Koning bedaren en van zyne hardnekkigheid zou afstaan, zo was zulks te vergeefsch geweest en derhalven zo hadden zy, uit onvermydelyke nood, die geen Wet kend, zig tot den Hertog van *Anjou* gekeerd, voornaamlyk om dat deezen Staat veele Jaaren lang, in vreede en voorspoed, door de Vorsten van *Burgundien*, uit den Huize van Vrankryk, loffelyk bestierd was geworden.

Dat de Staten, verder, niets meerder ter herte namen, dan het heilig onderhouden van de naauwe verbintenis, waar in zy met het Heil. Roomsche Ryk en deszelfs Standen stonden, met wien zy in spraak, nabuurschap en gewoontens onderling zo naauw waren verknogt, en dat de Vorsten, gesproten uit den Huize van Vrankryk, altoos het Ryk behoorlyke achting hadden toegedragen, en het zelve bygestaan, gelyk gebleken was, toen de Spanjaarden het Duitsche Ryk getracht had te overheeren.

Vervolg van het voorgevallene in deeze Landen in den Jare 1582.

En dat zy ook verzekerd waren, dat de Hertog, hunnen nieuwen Vorst, alle de verbintenissen en nabuurschap zyner Voorvaderen met het Duitsche Ryk zou bevorderen en handhavenen, als zynde een kragtige stut der Nederlanden.

Dat de Hertog deeze Landen geenzints had overheerd, maar dat hy door de Staten, wettig en vrywillig, tot Hertog van *Braband* en Graaf van *Vlaanderen* was verkoren en gehuldigt, die de oude vriendschap met de Naburen geenzints zou verbreeken, maar alles doen wat mogelyk was, om die onderlinge banden nog naauwer toe te halen, waar toe de Staten hem altoos de behulpzame hand zouden bieden.

Boven dien zo had God, den gemelden Hertog, begaafd met deugd, rechtvaardig- en bescheidenheid, weetende, hoe verre de magt van een Vorst, in 't bestieren van een vryen staat, zig uitstrekten, overtuigd zynde, dat men geen Zwaard, Vuur of Strop moest gebruiken, om het geweeten te dwingen, maar dat men alle vreedzame Ingezetenen moest toestaan hunne Godsdienst in vryheid en stilligheid te beleven; dat men de afgewekenen, door het eenigste wettige middel, het Geestelyk Zwaard van Gods woord, beeter behoorden te onderrichten, en dat hy nooit iets zoude doen dan met berading der Staten. (Hoe de Staten zig in die verwachting bedrogen hebben gevonden zullen wy in 't vervolg zien.)

Dat de Staten, hopeloos geworden zynde, nu het uiterste Plecht-Anker uitgeworpen, en deezen Prins tot hunnen Vorst verkoren hadden, in hoope dat die hunne volkomene verlossing van de Spaansche woede, zou volmaken; en zy vertrouwden dat dit hun voornemen by de Ryksvergadering zou worden gebillykt, als die met medelyden wilde gedenken, hoe veele verdrukkingen en mishandelingen zy met lydzaamheid hadden uitgestaan.

Verder baden zy, het Duitsche Ryk, wilde hen nu bystand verleenen tegens hunne Vyanden, volgens de gemaakte oude verbonden, en niet gedogen dat 'er, tot hun nadeel, eenig Volk in Duitschland wierd geworven, en dat men de Duitsche Soldaten, die in dienst van hunne Vyanden zig bevonden te rug wil-

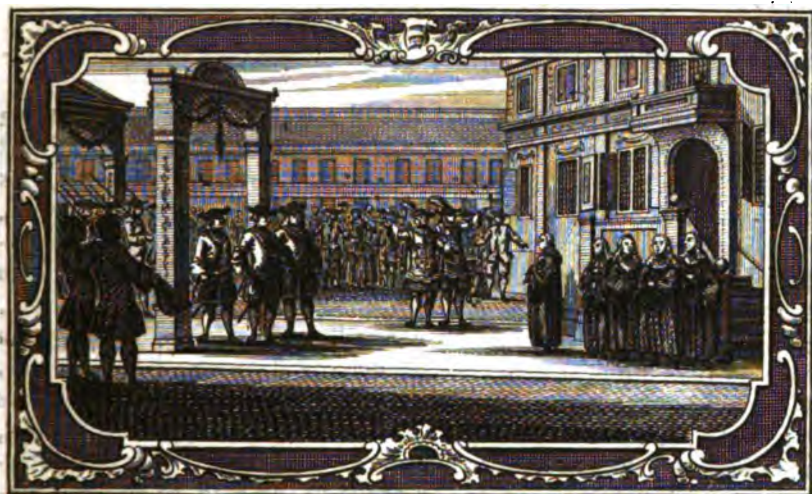
N den

den roepen. Hier door zou men de Staten meer en meer de verplichting opleggen, om het Ryk alle eerbied en aankleeving te betoonen. Zynde dit hunnen last by de Algemeene Staten beraamdt.

Op den 19de Augustus 1582, begaf den Hertog, met den Prins van *Oranje* zig na *Gent*, om aldaar als Grave van *Vlaanderen* gehuldigd te worden, wordende door de Burgers van *Bruggen* zeer staatelyk uitgeleidt, onder het steken der Trompetteren, en het daveren van het Geschut der Wallen. Van plaats tot plaats waren Eere-Bogen, vercierd met Vaandels, Schilderyen, Zinnebeelden en allerhande kostelyke verciersels. Voor af trok een bende Muzicanten, welke zig lustig lieten hooren; daar na de Magistraat en Corps, in hun plechtgewaad, en agter aan volgden 10 Vaandels Burgers, hem verzellende tot buiten het vrye, alwaar de Gentenaars den Hertog te gemoet kwamen. De inhalng te Gent was niet alleen prachtig, heerlyk en kostbaar, maar zelfs zo overdadig dat het alle geloof te boven gaat, zo dat wy den Leezer, met de beschryving daar van niet zullen ophouden.

De Hertog van *Anjou* en *Braband* wierd dan, op den 23 Augustus mede als Grave van *Vlaanderen* gehuldigd; by welke gelegenheid de Raad-Pensionaris *Tajart*, in een cierlyke Aanspraak, de redenen vermelde, die de Staten hadden bewogen om zyne Hoogheid boven anderen, tot Graaf van *Vlaanderen* te verkiezen. Na dat de wederzydsche Eden waren afgelegd, wierd hem een Mantel van Purper Fluweel met Armyn, omhangen, en een diergelyke Vorstelyke hoed, met een Graaffelyke Krans, met Paarlen en Gesteentens bezet omslingerd, op het hoofd gezet. Daar op begon het vreugde geroep des Volks, Leeve den *Grave van Vlaanderen*; waar na men goudene en zilvre gedenkpenningen onder het Volk wierp, staande op de eene zyde den Hertog te Paard, en op de andere zyde, deszelfs Wapen-Schild.

In deeze Vorstelyke Kleeding ging den Graaf van *Vlaanderen*, te voet tusschen de Prinsen van *Oranjen* en *Epinoy*, gevolgd van eenige Lyfwagten, en voorgegaan door twee Herauten, die gedenkpenningen onder het Volk strooiden, na het Raadhuis om aldaar op een prachtig Banket onthaald te worden, gelyk wy alhier vertoonen.

Hier ziet men het Stadhuis van Gent, ſtaande de Magiſtraat aan de Trappen. Op de Markt ſtaan twee Eere-Poorten, en de Straat tot aan het Stadshuis is met rood Laken belegd, waar langs de Hertog in zyn plechtgewaad, tuſſchen de Prinſen van *Oranje* en *Epinoy*, komt aangetreden, gevolgd van eenige Lyfwachten; vooraf gaan twee Herauten, werpende gedenkpenningen onder het juichende Volk.

Ieder een was als uitgelaten, zynde de vreugde in den hoogſten top geklommen; al het geſchut langs de Wallen wierd verſcheide malen losgebrand, en de Lucht weergalmde van het geluid der Trompetten. De Huizen en Torens waren met Wimpels en Vaandels vercierd; des avonds was de gantſche Stad verlicht en overal wierden Vuurwerken afgeſtoken.

Deeze vreugde wierd al wederom door een kommerlyke gebeurteniſſe geſtoord. *Parma* wel weetende, dat de uitgelatene vreugde gemeenlyk zorgeloosheid baard, en dat de luchtige Franſchen nu weinig om hunne Vyanden zouden denken, gelyk ook de meeſte Officiers uit 't Leger dat voor *Gent* gecampeerd lag, zig binnen de Stad bevonden om deeze vreugdebedryven by te

woonen, had een voornemen gesmeed om dit Leeger, geduurende deeze vreugde onverhoeds aan te tasten. Ten dien einde had hy Volk uit alle de Steden geligt, welke zig gevoegd hadden by de uit *Burgundien* wedergekeerde Spanjaarden en Italianen enz.

Dien aanslag, schoon wel beleid, gelukten echter niet na wensch, want eenige fransche Officiers, tegens den morgenstond na het Leger keerende, hoorden van verre een gerucht, als gewoonlyk door het aanrukken van veel Volk veroorzaakt word, zynde dit de Voortocht van het Leger van *Parma*. De Marschalk *La Pierre*, zig in het Leger bevindende, stelde aanstonds het Volk in slagorde, en gaf bevel aan den Heer van *Seiseval*, dat hy met de Ruitery, den aannaderende Vyand zo lang zou zien op te houden, tot dat alle de groove Bagagie, het Geschut, Krygstuig enz., onder het Geschut der Stad in verzekering was gebragt, en dat hy dan, wanneer het Hoofd Leger van *Parma*, te voorschyn begon te komen, voet voor voet, al schermutserende, met zyn Volk in goede order na de Stad te rug zou wyken, niet twyffelende of het Leger van *Parma*, was twee maal zo sterk als het zyne.

SEISEVAL volvoerde dit bevel op eene zeer loffelyke wyze, en schermutserende met zo veel beleid, tegens de voortogt van het fransche Leger, tot dat alles onder de Muuren van Gent was, aangekomen, en op het eerste alarm in de Stad, waren alle de Officiers na het Leger wedergekeerd, en de Bezetting zo wel als de Burgers kwamen onder de wapenen. De Hertog met de Prinsen van *Oranje* en *Epinoy* begaven zig na de Wallen, en deeden het Geschut in gereedheid brengen. De Veld Overste *Rocbepot*, schoon nog niet ten vollen van zyne ziekte hersteld zynde, sprong te paard, neemende met eenige Engelsche en Fransche Troepen de hoogtens en Molenbergen in bezit. Ondertusschen week de Heer van *Seiseval* met zyn Volk te rug, dat de Vyand voor een vlucht aanzag, hem met vuurigheid vervolgende tot onder het Geschut der Stad; dog toen begon het Kanon der wallen heftig op de Vyandlyke Troepen te speelen, en de Veldoverste *Rocbepot* taste den Vyand met zo veel manhaftigheid in de flank aan, dat *Parma* bevel gaf om te rug te trekken, slaande zyn Leger, even buiten het bereik van het Geschut neder.

Hier bleef het Leeger éenige dagen leggen, zonder zyne Tenten op te slaan, het geen zyne Hoogheid en de Prins deed vermoeden, dat *Parma* van voornemen was de Rivier te passeeren, waar om de Ruitery bevel kreeg om door de Stad te passeeren, om daar op een wakend oog te houden. *Parma* door een Overloper daar van verwittigt, en ziende nu des Hertogs Leger van Ruitery ontbloot, zynde daar by maar drie Cornetten gebleven, kwam, den 29ste, met zyn magt op het Leger des Hertogs aanvallen, dog hy wierd zo dapper te keer gegaân, en door het geweldig schieten van het Stads Geschut, zo deerlyk gehavend, dat hy met een zeer groot verlies moest wyken, te rug keerende zonder iets verder te durven onderneemen. Het Hertoglyk Leger had ook wel eenig volk verloren, dog dit verlies was op verre na niet te vergelyken, by het geen de Vyand geleden had.

Des daags daar aan keerde de Hertog en Prins over *Dendermonde* na *Antwerpen*, om goede order op de zaken aldaar te stellen, alwaar zy den 2de September 1582 aankwamen. Dog nu moeten wy wat te rug keeren, om te zien wat er elders voorviel.

Franciscus Verdugo, dien beroemden Spaanschen Veldoverste, beklede wel, gelyk wy zagen, na de dood van den Graaf van *Rennenberg*, het Opperbevel over de Vyandlyke Krygsmagt in de Ommelanden, dog die van de Stad, geen Spanjaard vertrouwende, hadden hem niet in hunne Stad willen ontfangen, waarom hy alle de rontom leggende Plaatzen onder brandschatting had gesteld; hy haalde in deezen tyd een grooten roof uit *Drenthe* en *Zevenwolde*, trekkende vervolgens na *Lochum*, als of hy voornemens was die Stad, die redelyk wel versterkt was, te beleggen; dog zyn voornaamste oogwit was *Groningen* te veroveren, waarom hy vyf Vaandelen van zyn Volk te *Roon* agter gelaten had, staat makende, dat die van *Groningen* hem met het belegeren van *Lochum* beezig ziende, hem door zorgeloosheid gelegenheid zouden geeven, om die vyf Vaandelen in *Groningen* te werpen, dog de Groningers zyn aanslag nog tydig ontdekt hebbende dreven die Troepen te rug.

De Vriezen, welke veel belang in het behoud van *Lochum* hadden, bleven ook niet stil zitten, maar zy zonden, om *Verdugo*, deeze Stad te doen verlaten, veel Volk in de *Marne*, alwaar zy

by

by groot *Andewaart* en *Leeckerkerk*, zo in *Drent* als *Twent*, wel dertig Dorpen, en al het gewas te Veld ſtaande, in brand ſtaken en vernielden. Ook geraakten *Azinga* en *Jacob Entes*, te *Delfzyl* gevangen zittende, door liſt uit de gevangeniſſe, tot blydſchap der Vriezen.

Verdugo ſcheen zig dit alles weinig te bekreunen, bleef voor *Lochum* leggen, zoekende de Stad van alle kanten in te ſluiten; dog Graaf *Willem*, bragt den 27ſte Auguſtus, nog een goede Voorraad van mond en Krygsbehoeften, met eenige manſchap, ter verſterking van de bezetting, daar binnen. *Verdugo* echter ſtaat makende, dat die voorraad van mondbehoeften niet verre zou konnen ſtrekken, gemerkt het groot getal Soldaten en Inwoonders die zig binnen de Stad bevonden, deed dezelve door Zeventien Schanſſen zeer naauw inſluiten, en vond boven dien goed om zyn Leger op een Berg te verſchanſſen.

Graaf *Willem* en *Hohenlo* dit ziende, bragten omtrent 4000 Voetknegten, en 1000 Ruiters by een, trokken met eenige Veldſtukken op *Lochum* aan, waar door eenige ſchermutzeringen met de Troepen van *Verdugo* voorvielen, dog die van geen groot aanbelang waren, houdende de Vyanden zig in hun voordeel; maar des anderen daags, vielen de beide Graven op een ſterke Schans, die hen het naderen van *Lochum* beletten, zo manmoedig, onder het geweldig ſchieten uit het Geſchut aan, dat zy dezelve Stormenderhand veroverden, ſlaande de Vyandlyke bezetting dood. Gedurende dit Gevegt, bragten de Belegerden hunne Schipbruggen over de Graft, zo dat *Lochum* op nieuw van alle noodige voorraad bezorgd wierd. *Verdugo* uitgetrokken zynde, om de aangevallene Schans byſtand te verleenen, ſchoon hy daar toe te laat kwam, bleef in ſlag order ſtaan; zo dat de beide Graven beſloten hem ſlag te leeveren, dog *Verdugo* trok na zyn verſchanſte Legerplaats te rug, krygende de Overſte *Hollack* bevel hem in 't oog te houden.

Deeze Overſte had de onvoorzigtigheid van zyn Volk in drie hoopen te verdeelen, om dit des te beeter werkſtellig te maken; dog de liſtige *Verdugo* dit ziende, beſloot zyn voordeel daar mede te doen, vallende onverwagt op den zwakſten hoop aan, by welke nederlaag vele Officieren en Soldaten het Leven verloren; dog de drie Zoonen van Graaf *van den Berg*, benevens eenige Gel-

der-

dersche Edellieden, de vlucht na de Stad neemende, ontkwamen nog gelukkig het gevaar. 1582.

Door dit ongeval wierden de beide Graven verplicht om met hunne benden te rug te trekken, waar na *Verdugo* de Stad nog veel vaster besloot dan voorheen, ook schreef hy aan *Parma* om bystand, die hem aanstonds 600 Ruiters en 1500 Voetknegten, onder *Carel van Mansfeld* en *Hautepenne* toezond. Hier op deed *Verdugo* de Stad opeischen, vast stellende dat de mondbehoeftens in de Stad schaars moesten beginnen te worden, dewyl de bezetting 800 Man sterker was dan voorheen; dog de Belegerden gaven hem niet alleen een schamper antwoord, maar deeden ook verscheidene moedige uitvallen, altoos met voordeel, het behalen van buit en het maken van Gevangenen, wederkerende.

Na het bekomen van de gemelde nederlaag, verdeelde de Graaf van *Hohenlo* zyn Volk omtrent Zutphen, begevende zig vervolgens in Persoon na *Antwerpen*, om aan den Hertog en Prins de waare toestand van zaaken bekend te maken, verzoekende om spoedige bystand, wordende hem 1500 Ruiters, 2500 Voetknegten, en 3 Cornetten Engelsche, onder de Opper-Bevelhebber *Norrits* toegestaan.

Hohenlo aldus versterkt, beyverde het ontzetten van de Stad zo veel hem doenlyk was, en trok met 2500 Voetknegten en 500 Ruiters regelregt op de Stad aan, wordende door *Norrits* met de overige Troepen gevolgd, ook voerde hy met zig verscheide stukken Geschut, en veele Wagens beladen met Pontons, Krygs- en Mondbehoeften. Hy de Stad op een halve Myl genaderd zynde, zo verlieten de Spanjaarden uit vreeze, een groote Schans, die de toegang na de Stad sloot, welke door het Volk van *Hohenlo* bezet wierd, zo dat de andere Schanssen nu voor hem bloot lagen. *Hohenlo* sloeg zig tusschen de Schanssen needer, en nog een Schans veroverd, en de Pontons over het Water geslagen hebbende, zo was de Communicatie tusschen het Leger en *Lochem* weder volkomen open, trekkende de Voorraad-Wagens na binnen.

Verdugo ziende de vorderingen der Ontzetters, besloot het beleg op te breeken; ook trok dien nacht de gantsche Bezetting, op 400 man na uit *Lochem*, om zig by *Hohenlo* te voegen, welke voorgenomen had de Belegeraars in de overige Schanssen aan te tas-

ten. *Verdugo* ziende nu de Stad genoegzaam ontzet, ſtelde zyn Volk in ſlag-order als of hy van voornemen was geweeſt *Hohenlohi* af te wagten; dog bevreeſt zynde, dat zyn Volk in de Schanſſen zou worden afgeſneden, trok hy het zelve te rug, en by dit opbreken van het beleg, deedt hy de Schanſſen en alle zyne Werken in Brand ſteeken, trekkende vervolgens binnen zyne verſchanſſingen, die van alle kanten zeer ſterk en wel met grof Geſchut voorzien waren. *Hohenlo* zeer wel weetende dat *Verdugo* niet ligtelyk uit zyn voordeelige Legerplaats te verdryven zou zyn, vond niet goed hem aldaar aan te taſten; maar de Schanſſen geſlegt en de Stad van alles voorzien hebbende, trok hy weder af, waar op *Verdugo* ook van daar af trok.

De Staatſche Troepen veroverden, na 't ontzet van *Lochem*, het Huis te *Keppel* by *Doesburg*, als mede het Huis te *Batenburg* by *Nimmegen*. De Hooplieden *Krom van Steenwyk*, *Wolter van Doorn* en *Nicolaas van Haren*, yder met 50 Mannen, overvielen, met het openen van de Poort, de Stad *Haſſelt*, dezelve veroverende, ſchoon met verlies van eenige manſchap. Zo dra dit Volk de Stad bezet hadden, wierden de Beelden in de Kerk met touwen van boven neder gehaald en verbryſeld, beginnende de Gereformeerden daar in te prediken. De Franſchen hadden mede een aanſlag op *Lloon* geſmeed, welke Stad zy ook verraſten, dog zy wierden door het Volk van *Parma* weder daar uitgejaagd.

Parma veroverde mede het Slot te *Cambreſis*, toeſtaande dat de bezetting, beſtaande in 250 Franſche Soldaten, met hunne Wapenen daar uit trokken. *Nyneven*, eenige ſtormen uitgeſtaan hebbende, gaf zig mede aan hem over by Verdrag; en *Parma* daar door aangemoedigd zynde, ſloeg zyn Leeger in 't gezigt van *Bruſſel* neder, als of hy van voornemen was deeze aanzienlyke en ſterke Stad te belegeren; dog in aanmerking neemende, dat de Stad zeer wel verſterkt, van Geſchut, Krygs- en Mondbehoeften in overvloed voorzien was om een langdurend beleg te konnen uitſtaan; dat behalve de oude en gewoone bezetting, nog ruim 2000 Man, zo Franſchen als Engelſchen daar binnen getrokken waren, en dat de dappere en wel geoeffende Schuttery, die voor geene Militaire behoefden te wyken, gantſch niet Spaanſch gezind was, zo brak hy op en trok weg.

De Spaanſche Overſte Luitenant *Taxis*, met de Droſt van *Coe-*

Coevorden genaamd *Evert van Eems*, hadden een aanslag op *Steenwyk* gesmeed, daar toe aangezet zynde door een Drentsche Boer, met wien zy een Verdrag slooten, dat hy een bepaalde somme gelds zoude genieten, indien den aanslag gelukten, maar viel dezelve, door het begaan van eenige misslag kwalyk uit, dan zou hy aan een Boom opgehangen worden. Deeze Boer geleide hen, met 500 Man, alle uitgelezene Soldaten, begunstigd door de duisterheid, des nachts van den 15de November, te midden door de Graft, by de Oost-Poort, beklimmende de Wal in zodanig eene groote stilte dat het niemant gewaar wierd, waar na zy in goede order voorttrokken. Omtrent de Markt gekomen zynde, wierden zy ontdekt door een oud Wyf, dat zig gevallig op Straat bevond, die aanstonds luids keel begon te roepen, *Verraad, Verraad, den Vyand is in de Stad.* Door het daar uit ontstane alarm greep ieder een, met groote verbaastheid, na 't geweer, dog dit kwam te laat. De Hoofdwacht wierd, in het Raadhuis opgesloten, en *Taxis* schonk hen de genade van, dog zonder geweer, uit de Stad te trekken; de overige bezetting wierd geplundert en op Rantzoen gesteld. De Commandeur, met eenige Officiers en Soldaten sprongen over de Wallen, en ontkwamen het gevaar met door de ondiepe Graft te baden.

Graaf *Willem* deedt de Commandeur, met alle die het door de vlucht ontkomen waren, in arrest zetten, ten einde door hunne ondervraging te ontdekken, of onder dit geval niet eenige trouwloosheid schuilde, gelyk men vermoede, dog men kon niets diergelyks ontdekken, zo dat de Gevangenen weder ontslagen wierden. By dit ongeluk kwam nog een ramp, naamlyk, dat de sterke Schans in de *Kuindert*, en de Vesting-werken van *Blokzyl*, door een verschrikkelyke Stormwind en hoogen Vloed, grootelyks beschadigd, en by na buiten staat van tegenweer te konnen bieden, gesteld wierden.

De Algemeene Staten vergaderden, in de Maand December, te *Antwerpen*, om, over eenige voorstellingen van den Hertog, rakende de verdediging des Lands te raadplegen, want de Krygsmagt van *Parma* gemonsterd zynde, was bevonden te bestaan uit 56550 Voetknegten en 3537 Ruiters; de Voetknegten waren verdeeld onder 300 Vendels, en de Ruitery onder 33 Cornetten. Dit Leger kwam aan den Koning van Spanjen, maandelyks 642356

Guldens te kosten: Dog hy had zo veele Plaatzen te bezetten, dat hy naauwelyks 18000 Man te velde kon brengen; ook kwam 'er een groote sterfte onder zyn Volk, zo dat hy het zelve in de Winterkwartieren moest leggen.

Het Leger des Hertogs, onlangs versterkt met 4000 Franschen, en 3000 Zwitsers te voet, en ettelyke Benden Ruitery, onder den Marschalk van *Biron*, wierd in de Steden van Vlaanderen gelegd. Het zelve had ook veel geleden, zo door de sterfte, die daar onder niet minder als onder die 'er Vyanden gewoed had, als uit hoofde van wanbetaling, waar door veel Fransche Soldaten zo arm waren geworden, dat zy schandelyk liepen bedelen.

De Hertog klaagden dan aan de Staten: Dat de kosten gedaan tot het werven en op de been brengen van een zo groot getal Soldaten als 'er noodig waren om den Lande te beschermen, veel hooger waren geloopen, dan hy zig had konnen verbeelden, en dat het derhalven noodig was, dat de Algemeene Staaten, als getrouwe Voorstanders, mede het hunne edelmoedig daar toe wilde opbrengen, na dien de schade welke den Vyand, gedurende den Oorlog, het land anders stond aan te doen, hen meest stond te treffen; en dat hy om het Land wel te beschermen, en voor derzelver welstand te zorgen, dat zyn eenigste doelwit was, groote onderstand gelden noodig had; en derhalven verzogt hy dat de Staten, in plaats van drie, vier Millioenen s'Jaars tot den Oorlog wilden inwilligen, en nog voor de Maanden *April*, *May*, *Juny* en *July* van het toekomende Jaar 1583, 600000 Guldens, of 150000 Guldens voor ieder Maand, voor buiten gewoone kosten, als mede tot onderhout van zyn Hofstoet en Tafel, en daar en boven nog 1600 Guldens tot betaling van den Raad van Staate; verzoekende men wilde een Cordaat besluit daar op neemen.

Omtrent het verzoek van vier in plaats van drie Millioenen vond de Staten goed den Hertog te believen, mits dat het ligten dier Penningen door bekwame middelen, by de Staten te beramen, zoude geschieden, en dat de Schattingen op de onroerende goederen daar door niet bezwaard zouden worden. Den eisch van nog zes Tonnen Gouds, boven de vier Millioenen, vond meerder zwarigheid, want dewyl men de vermogen-

ste

ſte menſchen die Penningen wilde doen opbrengen niet dorſt bezwaren, zo wilden veelen van de Gedeputeerden ter dagvaard, zonder nader laſt van hunne Principalen, daar toe niet verſtaan, en dus ſcheide de Vergadering zonder iets daar omtrent te beſluiten.

De Staten van *Braband* ſchooten, op reekening van de ingewilligde beede van vier Millioenen, een aanzienlyke ſomme gelds op, ten einde de Troepen, zonder uitſtel, van het noodige te bezorgen; maar uit Vrankryk kwam nog geld nog onderſtand, gelyk de Hertog beloofd had, maar die nu, ſchoon hy grooter Rykdommen had dan ooit Broeder van een Koning van Vrankryk bezeten had, al den laſt des Oorlogs op der Staten ſchouwders zogt te leggen.

Voor het eindigen van het Jaar 1582 voerde Paus *Gregorius de XIIIde*, zynde een groot Liefhebber van de Starrekunde, den zogenaamden nieuwen ſtyl in, vindende dat de Almanach, door het verloopen van den tyd, waarlyk verbeetering noodig had. Dewyl in 't Concilie van Nicea in 't Jaar 328, beſlooten was, dat de Chriſtenen, tot onderſcheid der Jooden, het Paaſch-Feeſt altoos op den 14de dag der Mane, of op den Zondag daar aan volgende die na de dag van de dag en nacht-evening komt, zouden vieren; en voor den dag der dag en nacht evening of het begin der Lente, had men te houden den 21ſte Maart, waar op zy toen viel. Dog dewyl men het Burger Jaar altoos gewoon was te reekenen op 365 dagen en een vierde, welk vierde, om de vier Jaaren een dag uitmaakt, zo was dit een Schrikkel-Jaar, zynde men gewoon dien dag, na den 14ſte van Sprokkel maand in te voegen, En nadien de Zon haren loop in 365 dagen 5 Uuren en 49 Minuten volbrengd, zo viel het natuurlyke Zonne Jaar, omtrent 11 Minuten korter, dat in 333 Jaren omtrent een dag uitleverde, zo was hier uit gevolgd, dat de dag en nacht evening der Lente in dit Jaar, op den 11de, in plaats van den 21ſte Maart kwam te vallen dat is 10 dagen vroeger dan ten tyde van het Concilie van *Nicea*.

Dewyl nu uit dit groot Verſchil van 't gemeene en Zonne-Jaar, groote verwarring, voornamelyk in Kerkelyke Feeſtdagen te gemoet gezien wierd, dewyl de Kersdag, dan eindelyk in de Zomer zou komen te vallen, zo wierd daar in aldus voorzien. Om het Paaſchfeeſt, volgens de bepaling van het Concilie

van *Nicea* te herstellen zo had de Paus, van deeze 582 Jaren, 10 dagen afgetrokken, en bevolen dat men, na den 4den October, zynde de Feestdag van *St. Franciscus*, in plaats van den 5de, den 15de October zou schryven, waar door de dag en nacht-evening van de Lente, weder zou komen te vallen op den 21ste Maart, gelyk dezelve viel ten tyde van het Concilie van *Nicea*.

Verder bepaalde de Paus dat men, om diergelyk verloop van tyd, in 't vervolg voor te komen, dat men, na 't Jaar 1600, men de drie volgende honderste Jaren, te weeten het Jaar 1700, 1800 en 1900, voor geene Schrikkel-Jaren zou hebben te houden, gelyk, volgens den ouden styl moest geschieden, maar dat men het 2000ste Jaar, voor een Schrikkel-Jaar, en zo voorts zou aannemen; door welke schikking het verschil van Passchen, en van de andere Feestdagen voor veele Duizend Jaren genoegzaam voorkomen wierd.

De Landgraaf Willem van *Hessen-Cassel*, die mede een groot Liefhebber van de Sterrekunde was, schreef hier over aan den Keurvorst van *Saxen*, dat de verbeetering van *Gregorius* weinig om 't Lyf had, dat men het verlopen van de *Aequinoctien* en *Solstitien* konde voorkomen, maar dat de *Aequinoctie* van de Lente altyd zou beginnen tusschen de 10de en 11de Maart; dat men dan van alle 132 Jaren, van 't Jaar 1600 af, een dag van February afnam, die dan 28 dagen lang zou zyn, en wederom, in 't Jaar 1732 ook een dag, en ook een dag in 't Jaar 1868, en voorts zoude men in February altyd 28 dagen behouden, en dus was dit gebrek voor den tyd van 1712 Jaren verholpen. Dus zoude men, zo lang als de Wereld stond, geen aanmerkelyke doling meer gewaar worden, en de *Aequinoctie* der Lente, zou altoos blyven tusschen den 10 en 11 Maart. Dan was, aan de Joden en Turken alle aanleiding tot lasteren benomen, als of de Christenen, de geboorte van hunnen Heiland *Jezus Christus*, en de Feestdagen, onzeeker stelden. Het was niet moeyelyk om het Paasch-Feest te verhelpen, en te maken dat het zoude overeenkomen, met het besluit van het Concilie van *Nicea*; dat men ten dien einde het zelve, na de eerste volle Maan die den 12 Maart inviel, zou stellen op den 21ste Maart nieuwe styl, als wanneer het *Aequinoctium* geschiede.

Hy voegden daar by, dat, of schoon de Paus en zyne aanhangers dit Gregoriaansche besluit aannamen, zo waren de Protestantsche Vorsten van Duitschland daar aan niet gehouden, zynde dit een stuk van de Regering, die mede aan hen stond, en waar over zy niet waren gekend; en schoon eenige Mogendheden daar op geen acht zouden geeven, zo was dit nogtans een zaak, die aan den Paus alleen niet toekwam, maar met algemeene stemmen behoorden te geschieden, als die de Staatsbestiering betrefte.

Veele Protestantsche Godgeleerden schrolden geweldig over deeze verandering, die aanziende voor een teken van den komst des Antichrists, die ondernam, volgens de Voorzegging van *Daniel VII: vs.* 25, de tyden en wetten te veranderen;

De Protestantsche Mogendheden als *Engeland*, *Denemarken* en *Zweden*, benevens de Luthersche en Gereformeerde Ryks-Vorsten weigerden den nieuwen styl, om dat het een Pausselyke Ordonnantie was, aan te nemen; maar de Keizer, de Koningen van *Bohemen*, de *Elzas*, *Moravien*, *Silesien*, *Spanje*, *Vrankryk*, en alle de Italiaansche Vorsten, omhelsde dezelve geredelyk. De Hertog van *Anjou* gaf ook den 10de October een Placaat uit, bevelende, dat men in de Nederlanden, den 15de van dien Maand, de 25ste zou schryven, waar door die Maand maar 21 dagen zou hebben, dog dat egter daar door, in dit loopende Jaar geen verandering in de verval en betaal tyden zou gemaakt worden. *Braband*, *Vlaanderen*, *Artois*, *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland* namen den nieuwen styl aan; en de twee laatste Provintien kondigde dit Placaat af, op uitdrukkelyke aanschryving van den Prins van *Oranje*, egter met deeze bepaling, welke de Staten daar by voegden, dat die 10 dagen op de Jaarwedde van zyne Doorluchtigheid, die, kort te vooren met 1500 Guldens ter maand verhoogd was, niet zouden worden gekort; maar in *Gelderland*, *Zutphen*, *Utrecht*, *Over-Yssel*, *Vriesland*, *Groningen* en elders, hield men zig nog lang aan den ouden styl; die nog veelen als bekwamer tot het rekenen der tyden bleven aanpryzen.

De Algemeene Staten eindelyk mede aan den Hertog zyn versoek toegestaan hebbende, zo scheen die met allen yver bedagt te zyn, om het Leger, gedurende de Winter in zodanigen staat te stellen, dat men, in het vroege Voojaar, den Vyand met voordeel zou konnen aantasten, waar mede dit Jaar ten einde liep.

IV. HOOFD-

IV. HOOFDSTUK.

Van het voorgevallene in de Nederlanden, gedurende het Jaar 1583.

Dit Jaar, dat met zo veel ophef begon, zo dat men niet anders dan geluk voorſpelde, viel nogtans geheel anders uit; want ſchoon de Franſchen, niet tegenſtaande de tegenkanting van Spanje, met de Zwitſerſche Cantons, een Tractaat hadden geſlooten, om een aanzienlyk getal Troepen na de Nederlanden te zenden, zo wierden dezelve zo ſlegt in hunnen togt van het noodige bezorgt, dat dit Volk in een deerlyken toeſtand in Braband aankwam zynde veele daar van, om niet van honger te ſterven, gedeſerteerd: In *Braband* was mede geene voorziening gedaan, om die Troepen te onderhouden, veel minder om ze te verkwikken, en van de geledene ongemakken te doen bekomen, waar door nog veele verliepen, laatende wel 800 zo dooden als kranken omtrent *Bruſſel* leggen. Niemant kon de reeden daar van begrypen, gemerkt de groote toegeſtane onderſtand gelden, en de zorg welke de Prins *van Oranje* inzonderheid droeg, dat dezelve ſpoedig opgebragt wierden, om de Krygstoebereidſelen niet te vertragen.

Schoon dezelve zeer groot ſcheenen te weezen, wierd 'er nog niet anders uitgeregt dan, dat de Franſche Troepen, onder den Heer *Bonivet*, aangevoerd door eenen *Heynken de Schermer*, op den 1ſte January 1583. de Stad Eindhoven, omtrent 4 Mylen van *s'Hertogenboſch* gelegen, in den vroegen morgenſtond beklommen, en ook vermeeſterden, na dat men omtrent 50 Albanoizen verſlagen had. Kort daar op wierd *Helmond*, zynde voorzien van een ſterk Slot, niet verre van *s'Hertogenboſch* gelegen, mede veroverd, waar door men in ſtaat geſteld wierd, om die ſterke Veſting grotelyks te benauwen; te meer, dewyl de Vyandlyke Veldoverſte *Carel van Mansveldt* daar door zodanig verſchrikte, dat hy met zyne verzwakte Benden, de gantſche Meyery verliet, als mede het Land van Kempen, trekkende na *Luxenburg* en *Namen*.

De Inwoonders van *s'Hertogenboſch*, door het afſnyden van alle toevoer, veel ſchade, en zelfs gebrek aan Leeftocht beginnende te lyden, begonden bereidwilligheid te betoonen, om, onder billy-

billyke voorwaarden, de party der Staten te omhelzen, waar 1583.
uit een groot voordeel zou zyn ontstaan; voor al, om dat men als dan een vryer Communicatie met het Stift Keulen zou hebben verkregen, waar in het toen alles in rep en roer begon te raken, zoekende de Keurvorst van *Keulen* zig met de Staten te verbinden gelyk wy zien zullen.

De Magistraat van *s'Hertogenbosch* zond ten dien einde, in alle mogelyke stilte, twee Gevolmagtigden aan den Hertog van *Braband*, na *Antwerpen*, om in eene geheime Audientie aan zyne Hoogheid hun voornemen bekend te maken, om vervolgens daar over met alle geheimhouding in onderhandeling te treeden; met verbod van iemant, buiten den Hertog, kennis daar van te mogen geeven, want de Magistraat van *s'Hertogenbosch*, bitter Roomschgezind zynde, scheen den Prins van *Oranje*, om dat die Protestantsch was, niet te vertrouwen; dog die afgezondenen konden geen geheim gehoor by den Hertog verkrygen, zynde zyne Hoogheid, volgens de Mode van het Fransche Hof, zo bezet met het houden van Dansseryen, geeven van Banketten en plegen van Minnaryen, dat hy geen tyd overig had van om iets anders te denken, door welke Fransche losbandigheid, dit voornemen geheel in 't Riet liep; want die Afgezondenen, keerden eindelyk na *s'Hertogenbosch*, zonder gelegenheid te hebben konnen vinden om hunnen last werkstellig te maken, waar op de Magistraat een geheel ander besluit nam, ziende hoe 'er op de lachtige Franschen zeer weinig te vertrouwen was.

Na dat *Salentinus*, geboren Graave van Isenburg, het Stift *Ceulen*, in Qualiteit van Aartsbisschop, den tyd van 14 Jaren, in rust en Vrede had bestierd, zo verkreeg hy verlof van Paus *Gregorius de XIII*, om den geestelyken Staat, en het Aartsbisdom te verlaten, en te mogen trouwen met *Wilhelmina*, Gravinne van *Arenberg*, in hoope van wettige Erfgenamen by haar te zullen verwekken, dewyl anders zyn Geslacht met hem stond uit te sterven.

In deszelfs plaats wierd *Geberhard Truchses van Walburg* tot Aartsbisschop van Keulen verkoren: Na dat hy reets eenige Jaren geregeerd had, liet hy den 17 January 1583, een Placaat afkondigen, behelzende hoofdzakelyk. Dat hy door eenige uit de Ridderschap, en veele hooge en laage Standspersoonen, onder

de voorschryving en aanbeveling van verscheide Ryks-Stenden, ootmoedig verzogt was, om aan hen de openbare prediking des Evangeliums, en het bedienen der heil. Sacramenten, volgens de Augsburgsche Geloofsbeleidenisse te willen toestaan, het geen hy hen genadig vergunt had, mogende derhalven de Luthersche Godsdienst, vryelyk, in 't openbaar oeffenen, onder verzekering, dat niemant daar over aangesproken nog in zyn eer of goederen nadeel zoude komen te lyden; verbiedende aan de Beleiders van de beide Godsdiensten, zo Roomsch-Catholyken als Luthersen, elkander te lasteren of te smaalen, met bevel van in vreede te samen te leeven, zullende hy de beide Godsdiensten, op een eenparigen voet blyven beschermen: En dewyl hy uit Gods woord, zo het oude als nieuwe Testament, geleerd had, dat het Trouwen der Priesters en Geestelyken een geoorlofde zaak was, zo had hy besloten zig in den echten staat te begeeven. Dat hy, door dit te doen, geenzins zyn eigen voordeel, of van zyne Wettige Kinderen, welke hy uit dit Huwelyk stond te verwekken, beoogden, maar dat het aan 't Dom-Kapittel, na zyn afsterven, vry zou staan, een ander in zyn plaats te verkiezen, gelyk het zelve als dan geraden zou vinden. Hier op voltrok hy zyn Huwelyk met *Agnes*, Dogter van *Johan Georg* Grave van *Mansvelds*, wordende dit Huwelyk ingezegend, door den Lutherschen Leeraar *Casparus Olevianus*.

Eene zo schielyke omkeering, op een zo lossen grond, zonder het Dom-Kapittel, of de Standen van het Stift daar toe te hebben voorbereid, en zonder met de Protestantsche Ryks-Vorsten en andere Mogendheden alvorens daar over geraadpleegd te hebben, wierd door de Staatkundigen in 't algemeen, zo dra dit voornemen ruchtbaar wierd, als een onvoorzichtig en al te driftig bestaan aangemerkt. Men raade hem, met zyn voorgenomen Huwelyk niet voort te gaan, maar het afgekondigde Placaat aanstonds weder in te trekken, zonder opentlyk te toonen, dat hy Luthersch in zyn herte was. Voor dat hy iets, dienaangaande ondernam, moest hy zig eerst Vrienden zoeken te maken, Protestantschgezinde Personen in de ampten stellen; de Vastigheden en Sloten door vertrouwde Personen doen verzekeren; alle magt aan de verdagte Personen beneemen, overvloed van geld en Voorraad by der hand maken te hebben, om een aanzienlyk

Leger

Leger te kunnen werven en onderhouden, en het eindelyk zo zien te maken, dat de Leden van het Dom-Kapittel hun eigen voordeel by die verandering vonden. Dog de verliefde Aartsbisschop was veel te driftig om die gewigtige zaak met zo veel voorzigtigheid en gematigheid te beleggen; maar die wyze raadgevingen verachtende, voltrok hy zyn trouw, waar door zyn onderneeming zo ras gestuit als begonnen wierd.

Zo dra dit den Paus ter ooren kwam, verklaarde die hem, den 1ste April, vervallen te zyn van zyn Aartsbisdom, en sloeg hem als een Ketter in den Kerkelyken Ban: De Keizer en Keurvorsten deeden van s'gelyken. Het Dom-Kapittel wierd gelast en aangespoord, om aanstonds tot eene nieuwe verkiezing te treeden. Daar en tegen beloofden eenige Duitsche Vorsten, aan den Aartsbisschop hulpe en bystand te zullen verleenen, en na dat men, zo aan den Keizer als andere Mogendheden, te vergeefsch eenige bezendingen had gedaan, greep men te wederzyden na de Wapenen.

Het Dom-Kapittel verkoor, op aanpryzing, zo van den Keizer als Koning van Spanje, tot hunnen nieuwen Bisschop, den Prins *Ernestus*, Zoon van Hertog *Albrecht van Beyeren*, verwekt by de Dogter van Keizer *Ferdinand*, en dus een Bloedverwant van den Koning van Spanjen, die reets van te vooren veel moeiten gedaan had, om *Ernestus* tot Aartsbisschop te doen verkiezen, op dat die, dewyl het Aarts-Stift *Ceulen* aan de Nederlanden grensde, de Spanjaarden ondersteunen, en de misnoegde Staten alle mogelyk nadeel zou toebrengen; gelyk de Staatkundige Koning *Philippus*, reets Spaanschgezinde Persoonen, met dat zelve oogwit, in de Bisschoplyke Zeetels van *Lubek*, *Munster* en *Hildesheim* had weeten te dringen, waar door zyn Land, van Braband af tot Duitschland toe, deeze Landen als met een Wal omeingelden, en geen andere Weg na de Nederlanden, als door zyn gebied, was overig gebleven; dus vorderde de gezonde Staatkunde, den Aartsbisschop *Truchses*, tegens *Ernestus* en het Dom-Kapittel bystand te verleenen, om *Parma*, die zekerlyk toegeschoten zou zyn, om den laatsten te helpen, in het Keulsche de handen vol werk te geeven, en daar door gelegenheid te bekomen, om het geledene verlies in de Nederlanden te herstellen: Dog de ligthoofdige Hertog sloeg dit alles in den Wind, zonder

eenigzints daar op acht te slaan, zo door zyn overdadig slempen, en van den dag zyn nacht te maken, als den tyd met ligte Vrouwen, in het plegen van allerhande geilheid en dartelheid te slyten.

Dus behield Spanjen, met den Keizer en Roomschgezinden de handen vry, om *Ernestus* met nadruk te ondersteunen. De Woede in het Stift was, tusschen de twee Partyen onbeschryffelyk, dog *Truchses* niet genoeg ondersteunt wordende, moest eindelyk voor *Ernestus* wyken; zo dat *Truchses* alles verloren ziende zig by den Prins van *Oranje* na *Delft* begaf, om eenige bystand van denzelven te bekomen, dog de kans was daar toe te verre verlopen, zo dat hy weinig troost erlangde.

De Hertog van *Anjou*, door het verkrygen der Nederlanden, nog staatzuchtiger en verwaander geworden zynde, en door zyne vleyers en voeders van zyn ligtvaardig gedrag dagelyks wordende opgestookt, deedt ook klaarlyk blyken, dat hy verre gaande staatzuchtige voornemens smede, die hem daar na, tot zyn schade en schande zo zuur zyn opgebroken. De Staatkunde van het Fransche Hof, was zo arglistig en wispelturig, dat men zig daar van niets goeds kon beloven, zo dat de Nederlanden, in het aanneemen van den Hertog van *Anjou*, tot hunnen Bescherm-Heer, zig eindelyk, in hunne verwagting deerlyk bedrogen vonden. Dog het voegd ons, als een Staatkundig Schryver, de oorzaken daar van na te vorschen.

De Koning van Vrankryk, die zyn Broeder van *Anjou*, geen regt Broederlyk herte toe droeg, maar zyne grootheid benyde, overleggende wat van den uitslag van deszelfs onderneming eindelyk zou konnen worden, was over zyns Broeders Voorspoed en Tegenspoed even zeer bekommerd. Hy vreesde, zo de onderneming van zyn Broeder, na deszelfs verlangen uitviel, en zo die, gelyk hy wist dat zyn voornemen was, onafhankelyk Heer van de Nederlanden wierd, dat hy zou goedvinden, ter voldoening van zyn ontembare heerschzucht, Vrankryk zelfs aan te tasten, om zig meester van de Kroon te maken; viel deszelfs voornemen kwalyk uit, dan zouden niet alleen de middelen van den Hertog, maar ook van de Kroon, te vergeefsch verspild zyn geworden, maar Vrankryk ook oneer en smaad daar door behalen: Om deeze redenen hield hy de beloofde bystand te rug, of zond die zo spaarzaam en laat, dat de Nederlanden weinig of geen voordeel daar van trokken.

De

De verreziende Raad des Konings, had ook hier by haar zwaarhoofdige bekommeringen, en heerszuchtige inzichten. De Raden waren van gevoelen, nademaal de Nederlanden, den Koning van Spanjen hadden afgezworen, zyne Majesteit bedagt behoorden te wezen om die Landen, welke eertyds van zyn Kroon waren afgescheurd, weder daar aan te hegten en dan zou Vrankryk de nyd en wangunst van alle de Mogendheden ontwassen zyn, zonder iemant meer te moeten ontzien. Dat hy derhalven in de voorbaat moest wezen door het stellen van de Nederlanden tot een Voormuur van Vrankryk, om alle vyandlyke aanvallen af te keeren, en die den last des Oorlogs te doen dragen. Dat hy aan den Hertog van *Anjou* geen onderstand van wegens de Kroon moest toezenden, tot dat de Nederlanden in de uiterste nood gevallen waren, en dan zou zyne Majesteit de Nederlanders Wetten na zyn goedvinden konnen voorschryven, en het was beeter dat hy 'er meester van wierd dan den Vyand, ook zouden de Nederlanders zig liever in de armen van Vrankryk werpen, dan zig aan den gehaten Spanjaard overgeven: dan zouden de Nederlanders de noodige gelden wel moeten opbrengen om zig zelven te helpen, terwyl hy genoeg Krygsvolk, die zy moesten betalen en onderhouden, hen dan kon toezende; en dus meester van de Nederlanden geworden zynde, dan kon men den Oorlog aan Spanjen verklaren, hem alle toevoer affnyden, en zig meester van de Zee maken, waar toe men als dan de schoonste gelegenheid des Wereld zou hebben. Te Land had men maar de toegangen te sluiten, *Dietboven* en *Monmedy* bemachtigen, en *Luxemburg* met een Leger verzeekeren, om over den Ryn en Moezel te gebieden; dan zou een ieder zyn Majesteit na de oogen moeten zien. Men moest den Oorlog op s' Vyands bodem beginnen, aldaar alles vernielen, en geen Veldslag wagen zonder van de overwinning verzeekerd te zyn. Het is waar dat de Franschen daardoor gedrukt zouden worden, en veel volk komen te verliesen, dog hunnen al te vuurige drift diende zomtyds, door een rykelyke bloed aftapping verkoeld te worden; ook kon de Koning altoos Volk genoeg bekomen om het getal der gesneuvelden te vervullen. Het onweder stond wel haast op te steeken, want tegens den Spanjaard zonder Franschen bystand, niets konnende uitvoeren, zo stond den Hertog van *Anjou* moedeloos en de Staten onvergenoegd te worden, klagende dat hun geld nutteloos

verspild wierd waar uit twist en wantrouw moest ontstaan, en alles in de war loopen, en dat zy beide dan hunne toevlucht tot zyne Majesteit zouden neemen.

Anderen bragten daar tegen in bedenken, dat de Staten den Hertog van *Anjou* als dan den schop zouden geeven, wanneer hy uitspattende zig zeekerlyk met geweld van de een of andre vaste plaats zou verzekeren om zig tegen de Staten te konnen verzetten; en dat de Hertog dan met een zak vol klagten by den Koning zou komen. Of zyne Majesteit het als dan wel geraden zou vinden, om eene Stad, zig in een gevaarlyken Oorlog te wikkelen. Dat men derhalven moest overwegen, wat de Koning dan nu te doen stond, daar zyne Majesteit nu zo grooten kans zag, om zo veele Landen en Steden, als met een slag, onder zyn bewind te krygen. Of het dan wel raadzaam was, door het niet ondersteunen van den Hertog van *Anjou*, de Nederlanden die men door deszelfs middel reets genoegzaam onder de knie had, zo schandelyk te verlaten, en men zodanigen schoonen gelegenheid, die naauwelyks in duizend Jaaren eens voorviel, zoude verwaarloozen. Door dit middel kon de Koning zyn Land met een sterke voorschans verzeekeren. Zyn Majesteit kon hier uit afmeeten, tot wat schande het aan de Kroon zou verstrekken, indien men den Hertog van *Anjou* niet ondersteunde, en hem, die driftig was, daar door aanleiding gaf om tot een wanhopig bedryf, zelfs ten nadeele van Vrankryk uit te spatten. Hier in moest men by tyds voorzien. Men moest zig dan met magt tegens Spanjen aankanten, de wapenen manmoedig opvatten, de zaken van de Nederlanden, of liever van den Hertog van *Anjou* handhavenen, en doen dat eerlyk en voordeelig voor het Ryk was, want *Anjou* daar door Meester van alles geworden, zo konden die Landen den Koning niet ontgaan.

De Koning, die wel meest na dit voorstel scheen te luisteren, wierd, door het opsteken zyner Gunstelingen, daar over zeer zwaarmoedig; en zig nader bedagt hebbende, was zyn besluit, om zig in een Verbond van bescherming met den Hertog van *Anjou* en de Nederlanden in te laaten, dog onder deeze uitdrukkelyke Voorwaarde, dat, zo de Hertog van *Anjou*, zonder een mannelyk oir na te laten, kwam te sterven, dat dan de Nederlanden aan de Fransche Kroon zouden komen te vervallen, op

dat

dat het Ryk, voor de groote aangewende kosten, als dan ten minsten, eenig nut daar van kwam te genieten, en, onder die Voorwaarde was de Koning bereid om de Nederlanden, ten spoedigsten, een zeer aanzienlyke onderstand toe te zenden. Dit wierd, uit naam des Konings aan de Algemeene Staten voorgeslagen; dog die betoonde geen lust daar toe te hebben, en dus bleef dit onderstand agter.

Zie daar hoe de Fransche Histori-Schryvers daar van spreeken, genoegzaam eenparig erkennende, dat het oogwit van den Koning zo wel als van den Hertog was, in het aanbieding hunner scherming aan de Nederlanden, om derzelver Vryheden en Voorrechten te vertreden, en eene onbepaalde Heerschappy daar over te verkrygen. Dit hebben wy van de zyde van Vrankryk reets gezien, dog nu moeten wy, op het Voetspoor van die zelve Schryvers zien, hoe dit medo aan de zyde van den Hertog van *Anjou* is gebleken.

Deeze zyn versterkt en op nieuws van alles wel voorzien Leger, by *Antwerpen* verzamelende, zo twyffelde nu niemant, of de Hertog zou thans betonen dat hy de ware Verlosser en Beschermer der Nederlanden was, door dit aanzienlyk Leger te doen dienen, niet alleen om de Spanjaarden te rug te dryven, maar om ze geheel uit het Land te Jagen, ten einde de Hertog als dan verder het Land in Vrede na de Wetten zou bestieren.

De Hertog wierd moedig, ziende zig aan 't Hoofd van een zo ontzaglyk Leger, waar mede hy vast stelde over den Vyand te zullen zegenpralen: Dog hy kon de gedagten niet verkroppen, dat hy eindelyk geen andere vrucht daar van stond te genieten dan het voeren van eene door de Wetten bepaalde Regeering, schoon hy zig met den roem van een wettig Hertog van *Brabant* en Graaf van *Vlaanderen*, die hy met zo veel moeite had verkregen, had behoren te vergenoegen; dog zyne heerszucht vertoonde hem gestadig, dat al het gezag in handen bleef van de Algemeene Staten, dat de Prins *van Oranje* meer bemind wierd dan hy, die alle herten tot zig trok, en daar door zyn luister verdoofden, en dat het altoos, door de gunst des Volks, in de magt van dien Prins zou staan, om hem paalen te stellen en eindelyk te doen vallen, zo hy hem niet na de oogen wilde zien. Zyne Vleyers, aan wien hy zig daar over beklaag-

de,

de, voerde hem te gemoed, dat dit ondragelyk was voor een Broeder des Konings van Vrankryk; dat hy voor eerst, het Reuversaal, aan den Prins van *Oranje* gegeeven, waar in hy de Regeering over Holland, Zeeland en Utrecht aan hem afstond, weder moest zien magtig te worden, en dat hy nu de magt in handen had om zig van alle die gehaate banden te ontslaan.

Over dit alles raadpleegde hy met *Biron*, *Fervaques* en anderen, overleggende hoe hy best de volkome magt in handen zou konnen krygen, ten einde als een onbepaald en onafhankelyk Vorst na eigen goeddunken over de Nederlanden heerschappy te voeren. Klagende dat hem deeze Hoogheid alleen in schaduwe en doode Schildery was opgedragen; dat hy reeds veele beledigingen had moeten uitstaan, die het een Prins van rang en geboorte, niet betaamde te gedogen: dat hy die ondankbare behandeling had moeten ondergaan, schoon hy zyne middelen en het bloed zyner Dienaars, en zelfs zyn eigen Persoon, ten dienst der Staten, niet had verschoond. Dat hy nu byna een Jaar had doorgebragt, om zig in het gezag te vestigen, schoon hy door getrouwe diensten en minnelyke wegen niets had konnen vorderen. Dat de Staten hem de bestiering der geldmiddelen wel hadden beloofd, om die na zyn goedvinden tot het voortzetten van den Oorlog te besteden, maar dat zy nu het geld in hunne handen bleven houden, hem zoekende te paayen met nietige briefjes, van reeds gedane en door hen betaalden kosten; dat zy zelfs met zyne heerlyke Inkomsten omsprongen na welgevallen. Men hield hem voor een groote O in 't Cyffer, en voor een Bullebak om den Spanjaard te verschrikken. Zo hadden zy ook met den Aarts-Hertog *Matthias* gehandeld, regt strydend met hunne beloften. Zy hadden hem gedwongen, een Raad van Staten aan te stellen, niet na zyn maar na hun goedvinden. Men had hem tegens de order, de Magistraat van *Antwerpen* doen bevestigen. Dagelyks zag hy zyne Soldaten door wanbetaling, uit gebrek voor zyne oogen sterven. Men gaf hem geen geld, maar nietige Papieren en Rekeningen, daar anderen met de Penningen speelden.

Het

Vervolg van het voorgevallene in de Nederlanden, geduurende het Jaar 1583.

Het trof hem boven dien, aan het herte, dat men de Catholyken, die in zyne Capelle ter Misse kwamen, gevangen nam, en boete daar voor afperste; dat men de huizen dorst doorzoeken om zulks te beletten; dat men zeekere Bruid en Bruidegom, die in zyne Capelle getrouwd waren, uit dien hoofde had gearresteerd, alles buiten zyn kennis en zonder een woord daar tegen te derven spreeken. Dat zyn eer en aanzien by de Catholyke Christenen verlooren ging, om dat hy gedoogde dat de Catholyke Religie tegen zyn gewisse verdrukt wierd; dat hy, een Roomsch Catholyk Christelyk Prins, daar door de Schandnaam had verkregen van Atheist en Godloze.

Hy had dikwils overwogen hoe dit best te voorkomen; dat hy maar twee hulpmiddelen en wegen daar toe had konnen uitvinden; eerstelyk, zyn bediening neder te leggen, en uit het Land te vertrekken; of, zyn gezag, met bystand van eenig magtiger Vorst met geweld te handhaven. Het eerste zou zyn Eer en Roem bezwalken, en hem doen aanzien voor een ligtvaardig en wispelturig Prins, waarom hy raadzamer vond den anderen weg in te slaan.

Fervaques, dien grooten Hoofdschen Vleyer, zeide het is beeter nooit meer om de Nederlanden te denken, dan toe te staan, dat de Glory van Vrankryk aldus met voeten word getreden; en een diepe zucht geloost hebbende, vervolgde hy, hoofdzakelyk op deeze wyze. „ Helaas Prins! Gy zyt de eenige Broeder „ des Konings, op wien de Kroon waarschynlyk zal komen; hoe „ kan het dan zyn, dat uwe zaken zo verward staan. Zeekerlyk word gy te sterk ingetoomd en men heeft uwe handen schandelyk gebonden. Eerstelyk door den Prins van *Oranje*, die toezicht „ neemd op alle uwe bedryven, daar na door de Staten, zelfs „ de kleinste Steden durven uwen handel en wandel wraken, gy „ zyt geenzints de Vorst maar het Weeskind van den Staat; de „ Staten en het Volk uwe Voogden; en de Prins van *Oranje* is „ hunnen Afgod, die door zyne begocheling hen doed doen wat „ hy wil. Hy word aangebeden, men ziet hem na de oogen, „ en zyne woorden worden zo vast geloofd als het Evangelium. „ Hoe zou het Koninglyk gemoed van een Franschen Prins dit

„ met lydzaamheid konnen verdragen? Alle uwe Dienaars ziet „ men over den schouwder aan. Het lyden van honger, van ver- „ smaadheid, en het verspillen van hun bloed, zyn de beloonin- „ gen uwer Soldaten! waar wil dit ten laatsten heen, ziet dog in „ tyds uit uwe oogen Prins. Dit betaamd geen Vorst van uw „ geslacht. De Nederlanders zyn dartel en weeldrig, om dat ze „ zoetelyk gestreeld worden; maar gy moet ze een hard gebid „ in den mond leggen om ze te breidelen. Gy vind u verstrikt „ door hunne Wetten en Voorrechten; dog gy behoefd dezel- „ ve niet te ontzien, al hebt gy zulks by Eede beloofd, want „ het verdrukken van de Roomsch Catholyke Godsdienst, en „ het schenden van de Wet der Natuur, welke leerd, dat de „ Vorst moet gebieden, en de Onderdanen gehoorzamen, ver- „ breekt alle Eeden, Voorwaarden en Verbonden. De drift van „ het gemeene Volk is niet meer dan een Vlam van Stroo, die „ zo ras verdwynd als ze gezien word, en daar om geen kwaad „ kan doen. Gy hebt de magt om onbepaald te heerschen, in „ uwe handen. De nood kend geene Wetten of verplichting. „ Bedenk Prins, in wat gevaar gy u bevonden hebt, toen *Jau- „ regui* den Prins van *Oranje* zogt te vermoorden, hoe men u, „ en alle de Franschen, zyn misdaad wilde doen boeten; dat „ hollend Paard zoekt zyn bereider uit den Zadel te ligten; en „ kunnen zy hun oogwit niet bereiken, dan zullen zy u einde- „ lyk gevangen neemen, en na Spanjen vervoeren, om des „ Konings gunst te verwerven, en een voordeelig Verdrag met „ hem te maken? Gy hebt, boven uw voorig Krygsvolk, nog „ 4000 nieuw over gekome Franschen, van uw eigene Onder- „ danen, 3000 Zwitsers en 1000 Ruiters aan de hand, die be- „ reid zyn om alles te doen wat gy hen beveeld, en op uw oog- „ wenk staat het Leger gereed, om niet alleen gantsch *Braband* „ en *Vlaanderen*, maar teffens *Antwerpen* te overheeren. Uwe „ Hovelingen en Lyfwachten zyn 'er reets binnen. De Poorten „ staan voor u open. Wanneer dien aanslag gelukt is, zult gy „ de Franschen, als een hagel buy, na de Nederlanden zien af- „ komen, zelfs tegens wil en dank van den Koning, zo die uit „ nyd u geen bystand wilde verlenen. Dan zullen zy, die nu uw „ gezag ondermynen, beschaamd en verlegen staan kyken. Dan „ zal zyne Majesteit op nieuw bedenken, hoe de Nederlanden, in- dien

„ dien uwe Hoogheid, zonder Nazaten mogt komen te ſterven,
„ aan de Franſche Kroon ſtaan te vervallen, dat zyn groot oogwit is, en alleen verkregen kan worden, door aan zynen broeder byſtand te verlenen. De Franſche Lely zal dan ontluiken, en de Prins van *Oranje* niet meer uwen Voogd zyn, maar onder uwe Voogdy moeten ſtaan. Een eenige zaak ſtaat 'er nog te betrachten, en dat is; dat men dit werk ſpoedig ter hand neemen en krachtdadig moet volbrengen, zonder te aarzelen, daar in volgende de leſſe van *Parma*; *dat hy, die het zwaard tegens zyn Heer durft trekken, hem aanſtonds de ſchede in het aangezicht moet werpen*; want een onderneeming van zo veel gewigt, moet zo ſpoedig volbragt als begonnen worden."

(Ik kan niet nalaten van tuſſchen beiden, deeze Staatkundige aanmerking daar over te maken; hoe gevaarlyk het voor een vryen Staat is, een magtige byſtand van Vreemdelingen in het Land te brengen, om dat de Beſchermers ligtelyk in Verdrukkers verkeeren, en dat het veel vyliger is, op zyn eigen ingebooren Vorſt te vertrouwen, en zelf meeſter te blyven, volgens het ſpreekwoord:

Non ſit alterius, qui ſuus eſſe poteſt.

Dog Holland en Zeeland, waaren daar om te wys geweeſt, van het voorbeeld van *Braband* en *Vlaanderen* te volgen.)

Alle de overige Gunſtelingen van *Anjou*, hadden dit voorſtel van *Fervaques* naauwelyks gehoord, en ziende hoe de Hertog met genoegen daar na luiſterde, of zy hingen hun zeegel daar aan, zo dat de Hertog van *Anjou* zig geredelyk liet overhalen tot een beſluit daar hy na rykhalsde.

Dit viel voor op den 8ſte January, dog buiten kenniſſe van den Hertog van *Montpenſier*, *Laval*, *Rochefoucault* en andere voorname Franſche Heeren, voor wien men dit alles verburgen had gehouden, met het Staatkundig inzicht van, zo den aanſlag miſlukte, die Heeren tot bemiddelaars te gebruiken, ten einde de zaak te redden; ook zegt de beroemde Franſche Hiſtorie Schryver *Thuanus*, dat de Marſchalk van *Biron*, by den Hertog komende, en dit beſluit uit zyn mond verſtaande, die verraderlyke aanſlag had vervloekt, waar door de Hertog weder aan 't waggelen was gebragt; dog *Biron* vertrokken zynde, zo had *Jan Bodinus*, Raadsheer van den Hertog hem weder overgehaald om by

zyn besluit te blyven volharden, zonder zig aan de redenen van *Biron* te stooren.

Dit geschiede zo als de Hertog zig ter rust stond te begeeven, dog door opstooking van *Bodinus*, wierd hy 'er zo vuurig van, dat toen hy al te bedde lag, hy zynen geheimen Raad, voor zyn Ledikant deed vergaderen, gelyk alhier vertoond wordt.

Hier ziet men de Slaapkamer van den Hertog van *Anjou*, zittende hy over eind in zyn Vorstelyk Ledikant. Voor het zelve zitten eenige Fransche Heeren, zyne geheime Raden op stoelen; en aan het voeteinde staat deszelfs Hofmeester *la Fougere*, die eenige bevelen van den Hertog ontfangt en eenige Officieren staan agter de Raden.

De Hertog verhaalde aan zyn geheime Raden, dat 'er groote onrusten te *Duinkerken* waren ontstaan, en dat eenige persoonen daar door om 't leven waren geraakt; en dat hy voornemens was zyn Hofmeester *la Fougere*, daar na toe te zenden om dien oproer te stillen; ten einde dit geen beletzel aan de uitvoering van zyne beraamde aanslagen, mogt toebrengen, welke hy voornemens was, op eenen dag overal te gelyk werkstellig te maken. *La*

Fou-

Fougere, verzogt daar van verschoond te blyven; dog de Hertog antwoordde; Neen, neen, gy zyt de regte man daar toe, gelyk de Prins van *Oranje* hem ook daar toe had aangeprezen; waar op *Fougere* zulks aannam, die toen verder last ontfing hoe zig daar omtrent te gedragen. Hy zond de Prevoost *La Valette* mede na *Duinkerken*, om de bezetting te verwisselen en de oproerigen te straffen; ook wierd de Colonel *Despies* na *Brugge* gezonden met een geheimen last.

De Hertog maakte toen aan alle zyne Krygsbevelhebbers bekend, hoe hy te raade was geworden, om zig volkomen meester te maken van alle de vaste plaatsen, waar in Fransche Bezetting lag, ten einde zyn gezag op een vasten grond te vestigen, en zyne wederstrevers die zyn Eer, gezag, inkomsten, en de Roomsche Religie benadeelden, van kant te helpen. Wanneer dit geschied was, en de Zwitsers het Kasteel van Antwerpen in bezit genomen hadden, was hy van voornemen de Algemeene Staten te doen vergaderen, eene Religie vrede voor te slaan, geevende aan de beide Godsdiensten, gelyke vryheid om hunne Godsdienst in 't openbaar te plegen, om alle verdere misverstanden weg te neemen, een algemeene Amnistie en Vergiffenis af te kondigen; een vaste order op alles te stellen, een treffelyk Leger uit beider geldmiddelen te vergaderen, het Krygsvolk, alrede in dienst zynde, te voegen by de andere Troepen welke reets op de Grenzen lagen, ten einde de Spanjaarden behoorlyke wederstand te bieden, hebbende voor dien tyd geen bystand van den Koning zynen Broeder te wagten; maar als hy zyn gezag dus behoorlyk gevestigd zag, dan was die bereid, een aanzienlyk Leger by het zyne te voegen, om de Spanjaarden geheel te verdryven. Boven alles wilde hy zig van die plaatsen verzeekeren, waar door men de vrye Communicatie met Vrankryk kon open houden ten einde, zo zyne wederstrevers, hem aan den Koning van Spanjen zogten over te leveren, om een des te voordeeliger Verdrag met die Kroon te konnen maken, gelyk hy daar voor gewaarschouwd was, hy gelegenheid mogt hebben om, door de vlucht na Vrankryk te ontkomen.

Ondertusschen had de Hertog van *Chamois*, zig meester gemaakt van *Duinkerken*, overvallende de twee Nederlandsche Vaandels van *Jan van Egmont* en *Aarnout de Lange*, die het geweer moes-

moeften afleggen en uit de Stad te vertrekken, Capitein *Grifpere*, mede laft ontfangen hebbende om de Stad te verlaten wierd door *Chamois* op gehouden, die hem eenige Goederen toebehorende aan den Admiraal *Treflong*, Stadhouder van de Steden in Weft-Vlaanderen, ontnam egter eifchende van hem een handfchrift, waar uit kwam te blyken, dat hy alle de Goederen, zo van dien Admiraal als de zyne had mede genomen, en dat hy vrywillig uit de Stad was vertrokken. *Grispere* weigerde zulks, dog vond zig eindelyk genoodzaakt, wilde hy niet mishandeld worden, een Papier in *blanco* te teekenen, op dat *Chamois* daar boven zou konnen doen fchryven wat hy goed vond, fchoon *Grispere*, voor God en de Wereld daar tegen betuigde; en zo dra hy ontflagen was, ging hy den Admiraal *Treflong*, en zelfs den Prins van *Oranje* bekend maken, wat daar omtrent was voorgevallen, onder betuiging met folemneelen Eede dat hy de waarheid fprak, gelyk ook na onderzoek zou komen te blyken, wat *Chamois* ook valfchlyk mogt voorgeven.

De Staatfche Bezetting uit *Duinkerken* vertrokken zynde, zo wierd aan de Burgers bevolen, op Lyfftraffe al hun Geweer op 't Raadhuis te brengen, en *Chamois* verzekerde zig van alle de Poften. Hy had ook laft gegeeven om, op dezelve wyze te *Nieuwpoort* te werk te gaan; dog dit mislukte, waar op de Burgers alle de Franfchen uit de Stad joegen, die zig naar *Dixmuiden* begaven, die plaats in brand ftekende, en toen de Burgers de handen vol werk hadden, zoekende den brand te bluffchen, zo vielen de Franfchen onverhoeds op hen aan, en na 't vermoorden der Burgers wierd die Stad geplunderd.

Op deeze en diergelyke fchandelyke wyzen, gingen de Franfchen te *Dendermonde*, *Vilvoorden*, *Aalft* en *Meenen* ook te werk; dog te Ooftende, alwaar een Franfch en Nederlands Vaandel in bezetting lag, kwam Capitein *Utrecht* de Franfchen te vooren; hy floot de Franfchen in de Kerk, en deed ze, ontwapend zynde, vertrekken. *La Fougere*, te *Duinkerken* gekomen zynde om de onruft te ftillen, de zaken aldus gefteld vindende, zag toen klaar, dat hem dit bevel uit arglistigheid gegeeven was, om den aanflag bedekt te houden, en dus keerde hy in ftilte te rug, zonder zynen laft aan *Chamois* open te leggen.

Binnen *Brugge* lag de Colonel *d'Efpies*, met vyf Vaandelen Fran-

Fransche Soldaten. Zo dra het voorgevallene te *Duinkerken* bekend wierd, ging de Heer *van Gryse* by de Burger-Hopluiden rond, om hen daar van kennis te geeven, met waarschouwing van wel op hunne hoede te wezen. Hy deed met de Burgemeester *Winkelman* de ronde, en stelde goede order op alles, en maakte dat men de Franschen, gelyk het hun beurt was, des anderen daags, de wacht aan de Poort niet wilde toe vertrouwen. Hier op verscheen Capitein *Rebours*, met vyf Vaandelen voor de Poort, verzoekende door de Stad te trekken; ook was de Groot Provoost *Valette*, met brieven van den Hertog aan de Magistraat aldaar gekomen, aan de Heeren bekend makende, hoe zyn Hoogheid met groot ongenoegen het voorgevallene te *Duinkerken* verstaan, en den Groot-Provoost daar na toe gezonden had, om de zaak te onderzoeken, en de Oproerigen te straffen. Dit gaf groot genoegen aan de Magistraat, welke de Groot-Provoost hunne achting betoonde. Weinig oogenblikken daar na, kreeg *Valette* nader brieven van den Hertog, met bevel om het zo te maken, dat *Rebours* met zyn Volk in de Stad gelaten wierd, om die Vaandels wat te verkwikken, die bevel hadden om, met hem, zig dan aanstonds na *Duinkerken* te begeeven. De Groot-Provoost zulks aan de misleide Magistraat verzoekende, zo wierd *Rebours* met zyn Volk ingelaten. 1583.

Deeze omtrent de middag, met zyn Volk in de Stad gekomen zynde, trok regelregt na de Markt, maakte zig meester van het Geschut dat aldaar stond; ook deed hy op het toelopende Volk vuur geeven om het zelve te verstrooyen, waar door een Vrouw kwam te sneuvelen, en het Verraad nu klaar kwam te blyken. Daar op kreeg de Burgery bevel om zig ten spoedigsten onder de Wapenen te begeeven, ten einde het Vergaderen der Soldaten van *Espies* te beletten. *Gryze* begaf zig na de Burgt, die, van 't Stadhuis af, omheind zynde, maar een naauwe toegang na de Markt overig liet. Hier verscheen de Groot-Provoost *Valette*, met de beide Colonellen D'*Espies* en *Rebours*, onder een geleide van 30 Soldaten, om met de Magistraat in onderhandeling te treden, wordende door de Bailluw ontfangen; onder de plichtplegingen liet *Rebours* zig ontvallen, dat hy, om den aanslag van

eenige Spaanschgezinden te breeken, besloten had met zyn Volk aldaar in bezetting te blyven, niet twyffelende of dit zou de Magistraat aangenaam zyn.

De Bailluw *Gryze* daar van aan Burgemeesteren kennis gegeeven hebbende, kwam met de Burgemeester *Casembroth* te rug, die de Heeren Colonellen, met de Groot-Provoost, zeer beleefdelyk verzogt, de Heeren wilde de goedheid hebben van zig mede na het Raadhuis te begeven, ten einde met den Raad, volgens het goedvinden van zyne Hoogheid, wiens gehoorzame Dienaars zy waren, alles te schikken. Deeze Fransche Heeren meende dus reets alles gewonnen te hebben, en gingen goedwillig mede. Op het Raadhuis gekomen en in een Kamer geleid zynde, wierden deeze drie Heeren, onder het maken van duizend Complimenten, tegens de Bailluw en Burgemeesters, door de andere Raadspersonen overvallen, ontwapend, en in een soort van Portaal opgeslooten, van waar zy aan niemant, buiten het Raadhuis, kennis konden geeven, wat hen was overgekomen, en dit ging zo stil te werk, dat de Stads-Bodens, die zig op het Raadhuis bevonden, niets daar van gewaar wierden. Hier op ging de Bailluw *Gryze*, de Hopluiden en aanzienlykste Burgers aandringen, te willen maken, dat de Burgery zonder uitstel, de Wapenen opvatte, waar op twee Hopluiden, by de Burgt woonende, hun Volk spoedig by een verzamelden, waar by zig 40 gewapende Stads Soldaten voegden, te rug komende van het begraven van hunnen Vaandrig, die zy de laatste Krygs-eer hadden bewezen, door het losbranden van hun geweer; deeze kregen last om de Burgt te bezetten; dog de Bailluw *Gryze* liep voor uit, zeggende tegens de 30 Franschen, welke op het Voorplyn in de Wapenen stonden, dat hy hen uit naam der Heeren Colonellen kwam aanzeggen, zig van daar na de markt te begeeven, om de te rug komst hunner Opper-Officiers van het Stadshuis af te wagten, dat die Soldaten aanstonds deeden.

Kort daar aan kwam het Vaandel van d'*Espies*, gecommandeerd door den Luitenant, na de Burgt trekken, zynde deeze Luitenant een Fransch Hugenoot die niets van den geheimen aanslag wist. *Gryze* hen te gemoet treedende, maakte aan dien Luitenant bekend, hoe het voor hem niet raadzaam was om ver-

der

der te trekken, dewyl de Burgers uit wantrouwen, wegens het voorgevallene te *Duinkerken*, de Burgt reets bezet hadden; dog dat de beide Colonellen, met den Groot-Provooft *Valette*, zig op het Raadhuis bevonden, om met de Magiftraat de noodige maatregelen te beramen, terwyl hy als Hoog-Bailluw alle wanorder zogt te voorkomen; waar door die Luitenant zig liet gezeggen, trekkende te rug om nader bevel van d'*Efpies* af te wagten. Ondertusfchen was de gantfche Burgery onder de Wapenen gekomen, die alle de toegangen bezettede, waar door het Volk van de overige vier Vaandels van d'*Efpies* verhinderd wierden te verfamelen: Ondertusfchen begonden eenige daar toe opgemaakte Roomfchgezinden te fchreeuwen: *Leeve den Hertog*, *Leeve de Misfe*, dog de gewapende Burgers deed ze haaft zwygen.

De opgeflootene Colonellen en Groot-Provooft, bleven ondertusfchen aan den Burgemeefter *Cafembroth* en overige Magiftraats-Perfonen die hen bleven verzellen, ernftig aanhouden te mogen weeten, wat die ongehoorde behandeling beteekende? waar op de Burgemeefter antwoorde, dat hy na zyn Amptgenoot den Burgemeefter *Pieter Dominiche* wagte om den Raad te doen vergaderen, ten einde de Heeren genoegen te geeven. Dog het wagten gefchiede niet na dien Burgemeefter, maar na de terug komft van den Bailluw *Gryze*.

Deeze eindelyk, vergezeld van 12 Stads Soldaten in de Kamer verfchynende, zeide tegens de Colonels en Provooft, dat hunnen verraderlyke aanflag ontdekt zynde, de gantfche Burgery onder de Wapen gekomen, en den Burgt met alle de Poften bezet hadden, begeerende dat alle de Franfchen de Stad zouden verlaten: Dat hy hen derhalven moeft zeggen, dat men hen niet zoude los laten voor dat alle hunne Soldaten de Stad ontruimd hadden; dat het ingevalle van weigering, zekerlyk tot een bloedbad zou komen, dog dat zy dan het eerft aan de wraak zouden worden opgeofferdt. Zy beriepen zig op den uitdrukkelyken laft des Hertogs, die niets anders zogt, dan dat men hem eene behoorlyke gehoorzaamheid bewees, en de vrye oeffening van de Roomfche Godsdienft wederom ingevoerd wierd. Eenige Roomfchgezinde Leden van de Magiftraat zeiden daar op, dat dit wel te wenfchen was, maar dat zulks, volgens order van den Lande,

 door

door een wettig Raadsbesluit, maar niet door geweld van Wapenen moest geschieden.

D'*Espies*, ziende dat niets konde baaten, zeide de Heeren moeten voorzichtig zyn, en bedenken aan wat groot gevaar zy zig bloot stellen, gelyk ik hen bekend maak, dat een diergelyken aanslag, op dit zelve Uur, te *Antwerpen* en in alle de andere Steden mede is volbragt, zo dat nu alles onder de magt van zyn Hoogheid moet bukken, die niet zal nalaaten deeze belediging, zyne getrouwe Dienaars aangedaan, op het gestrengste te straffen, zo gy u nu niet vrywillig aan zyn bevel wildt onderwerpen. Op deeze woorden begonden veele Magistraats-Persoonen van schrik te beeven; dog de moedige Bailluw *Gryze* stoorde zig weinig daar aan. Het zy zo, gaf hy d'*Espies* tot antwoord, daar mag van komen wat het wil, zo moeten de Fransche Soldaten, zonder verder uitstel de Stad verlaaten, of ik zal ze allen, zo wel als u en deeze Heeren den Hals doen breeken, want ik kan de Burgers niet langer wederhouden, en moet *Brugge* zig naderhand overgeeven, dan is eene zo groote en aanzienlyke Stad, ten minsten een goed verdrag waardig.

Hier op kwamen eenige gewapende Burgers op het Raadhuis, roepende, zo de Franschen niet aanstonds vertrekken, zal 'er geen een in 't leven gelaten worden, wy ontzien ons eigen leven niet, en staan gereed om den aanval te beginnen, zynde wy reets wederom meester van het Geschut geworden, ook zyn de Vensters der Huizen rontom de Markt met Burgers bezet, om, by het losbranden van het Geschut uit de Burgt, de Fransche Soldaten van alle kanten met Kogels te begroeten. Men bragt de twee Colonellen aan een Venster dat op de Markt uitzag, waar door zy overtuigd wierden, dat de Burgery de waarheid spraken. Ook verschenen 'er twee Capiteinen van *Rebours* op het Raadhuis, verzoekende bevel van hunnen Colonel om af te trekken, dewyl zy alle anders lyveloos waren.

De Colonel *Rebours*, nam toen aan om met zyn Volk aanstonds uit de Stad te zullen trekken, zo de Magistraat hem een schriftelyk bevel daar toe geliefde ter hand te stellen, om dit zyn doen te konnen verantwoorden, het geen wierd toegestaan, wordende op zyn woord van eer ontslagen, dog d'*Espies* en *La Valette* moes-

moeften, als Pandsluiden, voor zyn trouw, gevangen blyven. *Rebours* voerde zyn Volk van de Markt na de Gentfche Poort, alwaar hy halte hield; maar ziende zig door eenige Vaandels Burgers, en den Burgemeefter *Cafenbroth* met een groote hoop Burger Ruitery vervolgd, zo trok hy weg, zonder na verder befcheid van d'*Efpies* en *La Valette* te wagten.

Dit Volk vertrokken zynde, zo verfchenen twee Capiteinen, van het Volk van d'*Efpies*, met den Hoog Bailluw *Gryze* op het Raadhuis, wanneer aan d'*Efpies* en *La Valette*, de verdere dreigementen der Burgers wierden voor oogen gehouden, waarom die twee Capiteinen Permiffie verzogten om mede af te trekken. Deeze ftonden zulks toe, onder voorwaarde, dat de Magistraat hen een fchriftelyk bevel daar toe ter hand zoude ftellen het geen hen toegezegd wierd. Deeze Capiteins fpoedig te rug keerende, zo verlieten alle de Franfchen met zodanig eene verhaasting de Stad, dat veele hunne Wapenen agter lieten, zonder zig verder om de Heeren d'*Efpies* en *La Valette* te bekommeren.

Die van *Brugge* waren zeer verheugd, dat zy van die laftige Gaften ontflagen waren. De Hoog-Bailluw *Gryze* tot beloning van zyne dapperheid en het behouden der Stad verkreeg een Lyfwacht van zes Hellebardiers, en naderhand nog 150 Guldens ter maand. De Heeren van de Magiftraat, die den gehelen dag geen fpyze genuttigd hadden gingen nog dien zelven avond, by den Burgemeefter *Dominicle*, wiens Dogter des morgens getrouwd was, ter Bruiloft. Nog aan tafel zittende ontfingen de Burgemeefters, met een Poftloper, Brieven van *Antwerpen*, met bericht dat den aanflag der Franfchen op die Stad mislukt was. Dit vermeerderde de Vreugde van het gantfche gezelfchap, die God daar voor dankten, en den gantfchen nacht in betamelyke blydfchap door bragten.

La Valette en d'*Efpies* bleven nog in verzekering, en hadden die van *Brugge* geweeten het miflukken van den aanflag op *Antwerpen*, die hen door vreeze wederhouden had, zo zouden zy, met *Rebours*, dien dag aan hunne wraakzucht zyn opgeofferd geworden; en het zou nog flegt men hen afgelopen hebben, zo men hen, op voorfpraak van den Prins van *Oranje*, niet naderhand ontflagen had, na dat zy zelfs gepynigd waren geworden; want *La Fougere*, door den Heer van *Zwieten* gevangen genomen, en na Brug-

ge

ge gevoerd zynde, wierd ieder van deeze Gevangenen, in 't byzonder wegens de verraderlyken aanslag van den Hertog van Anjou, pynlyk ondervraagd, wanneer zy eenparig verklaarden in substantie de Waarheid te zyn:

Dat de Hertog van *Anjou* van voornemen was geweest om zig van de magtigste Steden, als mede den Prins van *Oranje* te verzeekeren, om zyn Renversaal, of Brieven van ontkrachtiging, aan hem ter hand gesteld, waar by hy de Regeering over *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*, volkomen aan hem afstond, weder magtig te worden. *La Fougere*, om zyn Heer zo veel te ontschuldigen als mogelyk was, voegde daar by; dat de Hertog, by de berading, had voorgesteld, (gelyk wy gezien hebben) en hoe hy verklaard had, zyn Geweten niet te willen kwetsen door het gedogen van eenige plundering of bloedstorting. Dat de Hertog in tegenwoordigheid van den Grave van S. *Anjou*, *Biron*, *Borgy* en andere had verklaard, dat hy alle onkuisheid en hoerery, waar toe hy vervallen was wilde verlaten, om voortaan een kuisch en onergerlyk leeven te leiden, hebbende God, met gevouwen handen, leggende op zyne knien aan zyn bed sponde, ernstig gebeden, hem die genade te willen bewyzen, enz. Dog laat ons den aanslag op *Antwerpen*, naderhand de *Fransche Furie* genaamd, van naby bezien.

Weinig dagen voor de uitvoering verscheen den Hertog, met zyn toegevoegde Raad van Staate, in de Vergadering van de Algemeene Staten, heevig klagende over de geringe authoriteit welke hy bezat, en dat, zo zyn last niet veel verder werd uitgebreid, hy buiten staat was om het Land te beschermen, zynde in alles veel te naauw bepaald. De Heer van *St. Aldegonde*, die, uit naam van den Hertog het woord voerde, meetende die klagten zeer breed uit, en drong met zyne gewoone welsprekendheid hard daar op aan, dat men een veel grooter magt aan zyn Hoogheid moest opdragen, zonder hem in zo naauwe banden te sluiten; dog de Staten namen zulks niet eens in overweging, ook behaalde Aldegonde weinig eer daar mede, nog by de Staten, nog by den Prins van *Oranje*, buiten wiens kennis dit geschiede; dog de Hertog van *Anjou* had hem daar toe overgehaald, en zyn aanslag eenigzints op die verwachting gebouwd, dat de Staten, op 't ernstig vertoog van *Aldegonde*, een gunstig besluit daar op zouden

den neemen, vast stellende dat dit mede het goedvinden van den Prins was, wyl *Aldegonde* zulks anders niet zou doen; dog die van den eigentlyken aanslag niets wist.

Schoon dit mislukt was, wierd 'er uitgestrooid, dat de Hertog van voornemen was, om zyne overwinning, te *Eyndhoven* behaald, krachtdadig te vervolgen, waarom alle de Troepen, tegen den 15de January 1583 moesten versamelen, gelyk ook alle zyne Fransche Benden uit Vlaanderen, zig voegden by de Engelschen en Schotten, als mede de Ruitery van *Carel van Mansveld*, te *Berchem*, *Burgerhout* &c., die alle zeer digt onder de Stad wierden geleid, en de Zwitsers en anderen kwamen mede daar na toe afzakken. Ook had hy veele Fransche Heeren, Eedelen en Bevelhebbers, met een groot gevolg, alle voorzien van geweer in zyn Hof doen huisvesten, en de gemeenen in verscheide Huizen daar omtrent gelegen.

Tot den 15de toe had men geen de minste agterdogt gehad, en met goede oogen aangezien, dat de Soldaten vryelyk uit het Leeger na de Stad gingen, of uit de Stad na het Leger zig begaven; dog dien dag ontstond 'er onder de Burgers een gemompel, dat de Franschen iets kwaads tegens de Stad in 't zin hadden; en kort daar aan, zeide men opentlyk, dat de Fransche Soldaten, om hunne betaling te verzeekeren, van voornemen waren om de Stad te vermeesteren, en daar toe dien zelven nacht zig van de Kroonenburger Poort te verzeekeren: Anderen zeiden en verzekerden, dat men de schuld daar van niet op de Soldaten moest leggen, maar op den Hertog, die voornemens was, des nachts, de Kroonenburger Poort te doen openen, het Leger na binnen te doen trekken, en zig dus volkomen meester van de Stad te maken, dat in der daad de waarheid was.

Het is zeeker dat 'er iets van den toeleg des Hertogs was uitgelekt, schoon men met geen volle zeekerheid zeggen kon hoe dit geschied was. Het is echter gewis dat de Marschalk *Biron*, aan den Prins van *Oranje* had bekend gemaakt, hoe hy bekommerd was of de Hertog, door zyne vleyers opgestookt, niet wel iets ligtvaardigs zou zoeken te ondernemen; dog de Prins antwoorde, dat men niets diergelyks van den Hertog moest vermoeden, die niets van gewigt, buiten hem, gewoon was te onderneemen: Ook kwam 'er, volgens het verhaal van *Reyd*, een vermomd

Fransch

Fransch Heer, in het Wachthuis der Burgers, zeggende; Vrienden, weest wel op u hoeden, want de Stad hangd een groot gevaar over het hoofd.

Aan Do. *Pieter Villiers*, Predikant van den Prins van *Oranje*, was ook iets van gewigt ter ooren gekomen, dat hy aan zyne Doorluchtigheid, en, op deszelfs bevel aan de Magistraat van *Antwerpen* bekend ging maken. Men weet niet eigentlyk waar in zulks bestond, maar het moet van geen gering belang zyn geweest, dewyl de Magistraat dien namiddag expres daarom vergaderden, en besloot om de nodige order te stellen ten einde de Stad voor het dreigend gevaar te verzeekeren; en eenige oordeelden, men moest den Hertog daar over aanspreeken, om hem die genomene maatregelen te doen toestemmen, dog niemant wilde zig daar toe laaten gebruiken, vast stellende, dat de Hertog het kwalyk zou neemen, indien hy verstond, dat men hem of zyn Volk dorst mistrouwen.

De Burgemeester *Pieter van Aalst* nam, schoon het reets avond en laat geworden was, den last op zig, gaande den Hertog aanstonds spreeken; aan wien hy bekend maakte, hoe aan de Magistraat verscheide vreemde gerugten ter ooren gekomen waren, als of de Stad een zwaar onheil over het hoofd hing, waar door een groot gemompel onder de Burgery was ontstaan, waarom de Raad goedgevonden had, de Straatkeetenen aanstonds te doen spannen, en de Lantarens uit te hangen, om het Volk alle vreeze en ongerustheid te beneemen, want het groot getal van Krygsvolk had de Burgery in veel bekommering doen vallen. De Hertog dit hoorende wierd bleek van kwaadheid, en zyn gramschap over dit voorstel niet konnende verbergen, voerde hy de Burgemeester te gemoed; men behandeld myn Volk op een opgeschofte wyze, en door dit te doen, schynd gy het graauw ook tegens my te willen ophitzen. De Heer *van Aalst* antwoorde: Het is verre van daar dat den Raad diergelyke voornemens zou hebben, maar wel om den Persoon van uwe Hoogheid, en de Stad voor alle gevaar te beveiligen, als mede om de rust der Inwoonders te verzeekeren. De Hertog van *Montpensier*, voor wien men den aanslag (gelyk wy gezien hebben) verburgen had gehouden, en die by het gesprek tegenwoordig was, zeide. Uwe Hoogheid moet dit voorstel zo kwalyk niet neemen, dewyl zulks te

te *Parys* dikwyls geschied, wanneer men voor eenig gevaar bedugt is. Hier op begon de Hertog wat te bedaren, zeggende, het vald my hard te zien dat men my mistrouwd, daar ik de Nederlanden, en inzonderheid *Braband* en *Vlaanderen* zodanig eene teedere en hertelyke liefde toedraag, die niet opregter en getrouwer kan zyn; waar op de Burgemeester, (die waarlyk daar door beeter gedagten van den Hertog begon op te vatten) antwoorde: Wy twyffelen daar niet aan, en hebben daar om vast gesteld, dat uwe Hoogheid onze voorstelling zou goed keuren, ten teeken hoe zeer de veiligheid der Stad en rust der Burgery hem lief was. Wel zeide de Hertog, ik stem het dan toe; en dus mislukté dien avond het voorneemen om zig in dien nacht van de Stad en den Prins van *Oranje* te verzeekeren, en des morgens de Algemeene Staten te doen vergaderen om die door het Krygsvolk te dwingen, hem van alle zyne gedane beloften te ontslaan, en voor Oppermagtig Vorst van alle de Nederlanden te doen uitroepen. 1583.

De Hertog liet daar om den aanslag niet varen, maar nam des te eerder een besluit, om die des anderen daags s'morgens voortgang te doen neemen, dewyl de Marschalk *Biron*, die dezelve als onbetamelyk afkeurde, in het Leger was gaan slapen, om niet genoodzaakt te worden van daar aan deel te neemen, of zig opzetlyk tegen den Hertog te moeten aankanten.

Anjou zond dan des morgens, zyn Geheim-Schryver *Quinzi* aan den Prins van *Oranje*, verzoekende met hem na 't Leger te reiden, om het te monsteren; dog zyn Doorluchtigheid (welke uit het voorverhaalde wel zag dat de Wagen niet regt ging, schoon nog niet genoeg weetende, om een vast besluit daar over te maken) vond niet goed van zig in handen der Franschen zo ligtvaardig over te geeven, maar wees het verzoek van den Hertog, op eene hoffelyke wyze van der hand, zeggende, dat het weer voor hem, die eerst uit het ziekbedde kwam en nog zig zeer zwak bevond, veel te onguur en te onstuimig was. Hier op begaf de Hertog zig in Persoon, na de Slaapkamer van den Prins, om hem te overreden van zig met hem na het Leger te begeeven; dog de Prins antwoorde, dat hy niet konde en hoe het mogelyk best zou zyn, de monstering uit te stellen; en het Leger verder van de Stad te doen camperen, de argwanende Burgers zig

verbeeldede; dat hy Hertog stond uit te reiden, om met het gantsche Leger weder te keeren; het geen de Hertog, heenen gaande met een lachje beantwoorden.

Dat dit zeggen van den Prins den Hertog getroffen had, bleek; want hy zond aanstonds om de Burgemeesters en Burger Colonellen, klaagende dat 'er diergelyke geruchten door de Stad liepen, verzoekende men wilde na den eersten uitstrooyer van dit verdigtsel doen zoeken, om den Lasteraar na verdienste te straffen, en aan de Burgery alle argwaan te willen beneemen; waar op die Heeren vertrokken, met beloften van hunnen Plicht in allen deelen te zullen betrachten; en naauwelyks waren die Heeren vertrokken, of hy zond de Heer van *Espruneaux* nogmaals aan den Prins, hem biddende, dewyl het Weer begon op te klaaren, met den Hertog na het Leger te willen reiden; dog zyne Doorluchtigheid, bleef dit volstandig weigeren, als zulks niet raadzaam vindende. Ook bleven de Keetenen nog gespannen, en de Poorten wierden gesloten gehouden.

De Hertog begaf zig ten 12 uuren (veel vroeger als na gewoonte) aan Tafel om het middagmaal te houden, met de Heeren die hem stonden te verzellen; dog over Tafel zittende ontfing hy een Brief (zo men zegt van *Biron*) die hem bleek van Schrik en ontsteltenis deed worden, zeekerlyk die hem waarschouwde voor het gevaar, voor de schande en smaat die hy zig zelfs op den hals stond te halen, dog dit kon hem niet wederhouden. Hy stond schielyk van de Tafel op om te Paard te klimmen; dog dit Paard was zo dartel, of liever wild en ontembaar, dat de Hertog, anders een goed ruiter, geen kans zag om 'er op te komen, waar op hy bevel gaf om een ander Paard voor hem te zadelen gelyk geschiede; dog dit tweede Paard, by den Hertog gebragt zynde kreeg dezelve nukken, schoon dit de gewoone Rypaarden van den Hertog waren, zo dat het lang aan liep voor dat den Hertog daar op konde komen; en toen dit al gelukt was, scheelde het weinig of dit Paard had den Hertog uit de Sadel gewurpen, en schoon hy vast bleef zitten, zo ontviel hem den Hertoglyken Mantel.

De Schryver van de *Hedendaagsche Historie*, is mogelyk deeze omstandigheid, als een zaak van weinig belang, stilzwygend voor by gegaan, dog by my word dit geval als zeer aanmerkelyk

aan-

aangezien niet alleen om dat de aanschouwers dit voor een kwaad voorteken aanzagen, en dat daar uit bleek hoe onvast hem, zonder de bystand van den Prins van *Oranje*, de Hertoglyke Mantel zat, die hy by zyne huldiging aangenomen had, zonder deszelfs hulpe wel vast te zullen houden; maar voornaamlyk, om dat die vertraging, oorzaak was, dat de Hertog niet in stilte uit de Stad met zyn Volk kon geraken; want het was tusschen twaalf en een Uur, wanneer de Hertog te Paard wilde steigen; een tyd wanneer de meeste gemeene Burgers hunne maaltyd houden en de meeste, van de Poorten en uit de Wachthuizen, na hunne huizen gaan eeten; dog dit ongewoone geval met de anders wel gedresseerde Reipaarden van den Hertog, was oorzaak, dat het gerugt van het vertrek des Hertogs, zig door de gantsche Stad verspreide, keerende de Burgers, die de wacht hadden, spoedig na hunne Posten en Poorten te rug; Ja de twee Burger Colonellen kwamen mede op de Been, trekkende de Colonel *La Taille* na de Roode, en de Colonel *Adriaan Vierendeel*, ieder gevolgd door een Vaandel Burgers, na de Kipdorps Poort, hebbende verstaan, dat de Keetenen, op bevel van den Hertog, en buiten hunne kennisse ontspannen waren, het geen hen zeer verdagt voorkwam, waarom zy de Burgers deeden aanzeggen, dat ieder zig by der hand en zyn geweer gereed zou hebben te houden om, op het eerste alarm, zig onder de Wapenen te begeeven; ook was Graaf *Justinus van Nassau*, van wegens den Prins, en de Burgemeester *Schoonhoven*, van wegens den Magistraat toegeschoten, onder voorgeeven van den Hertog te verzellen en hem eer te willen aan te doen, dog in der daad, om van na by gade te slaan wat 'er voorvallen zou.

De Hertog reed dan, kort na een Uure, met twee honderd Ruiters en zyn gantsche Lyfwacht, zo Franschen als Zwitsers; gevolgd door den Hertog van *Montpensier*, en zyn groot gevolg van Edelen en Hovelingen na buiten, onder het aanschouwen van een aanzienlyk getal Burgers welke toegelopen waren om den uittogt te zien. De Hertog betoonde in het uitreiden, zig zo beleefd en gunstig tegens de Burgers, met het vriendelyk toe knikken, buigen van zyn hoofd en afneemen van den hoed, tegens zyn gewoonte, dat eenige van 't gemeen zeide, dat is al te beleefd om oprecht te zyn; zo dat zyn al te groote gedienstigheid nog

meer argwaan verwekten, die nog toenam wanneer men door de beweging der Paarden ontdekten, dat de Hertog zo wel als de meeste Heeren van zyn gevolg, van harnassen onder hunne rokken voorzien waren, zo dat men begon te zeggen, dat volk zou zig wel van een der Poorten konnen verzeekeren.

De Hertog ter Poort uitreidende, zo plaatsten zig de Zwitsers ter wederzyden van de Brugge; terwyl een bende Ruitery uit het Leger na de Poort kwam trekken, als om den Hertog te ontfangen en hem eer aan te doen. Zyne Hoogheid met de Hertog van *Montpensier*, gevolgd door de Graven *Laval* en *Rochefoucault*, door de Zwitsers trekkende, hield hy op de Brug stil, makende zyn voorneemen aan die drie Heeren bekend. *Montpensier* hier over zig ontzettende, verklaarde; *dat hy niemant in trouwe voor zyne Hoogheid wilde wyken, maar dat het zyn Doorluchtig Huis een eeuwige Vlek zou aanvryven wanneer hy een zo trouwloze daad uitvoerde*; en de twede Grave zeide het zelve, waar op de Hertog antwoorde: *Het is nu te laat om te rug te keeren.*

De Grave van *Rochepot* op de tweede Valbrug den Hertog te gemoet komende, hield zig als of hy zig aan zyn Been bezeerd had, waar op de uittrekkende halte hielden, dog dit geschiede om eenige aanrukkende Vaandels in te wagten, en die genoeg genaderd zynde, zo riep hy *Ma Jambe est rompue*; dit was de leuze, waar op alle de Franschen begonden te roepen *Jambe rompue*, *Jambe rompue*, of gebroken been, gebroken been, ook wierd 'er een Roer afgeschoten, zynde een teeken voor het Leger om aan te komen rukken. Op het geroep *Jambe rompue* trok *Rochepot* zyn deegen en doorstak den Burger-Serjant *Keyzer*, die hem wilde opheffen om na zyn Been te zien, en het in 't Burger wachthuis, dat buiten de Poort stond te doen verbinden; en terwyl dit geschiede, wierp een Zwitser de Deur van dat Wachthuis toe, meer dan dertig Burgers daar in sluitende; en voorts op de overige Burgers aanvallende, doodende alle die zy magtig konden worden, waar onder de Colonel *Vierendeel* was.

Daar op zwenkte de 200 Speer-Ruiters, die met den Hertog uitgetrokken, en nog een gelyk getal, die hem te gemoet gekomen waren, zig daar by gevoegd hebbende, zo trokken zy weder ter Stad in. Het gantsche Leger in beweging geraakt zynde, trok mede na de Stad toe, voor by den Hertog heen, die hen

met

met deeze woorden aanmoedigde: *Marchez mes Enfans, marchez, mais ne pillez point;* dat is; *trek voort myne Kinderen, trek voort, maar plundert niet.* Zeventien Vaandels Voetknegten, trekken met de gezegde vier honderd Ruiters ter Stad in, zonder eenige tegenstand te ontmoeten, de Ruiters ter wederzyden, binnen de Poort, de Straaten bezet hebbende, zo maakte het Voetvolk zig meester van het Kanon op de Wallen, het geen zy na de Stad toekeerden. Daar op hoorden men een algemeen geroep *La Ville est gaignée, Vive La Messe, tué, tué, tué,* dat is, *de Stad is gewonnen, Leeve de Misse, sla dood, sla dood;* dog eenige andere riepen; *Non, non, Nous sommes Amis,* of *Neen, neen, wy zyn Vrienden.* Zy hadden een huis in de brand gestoken om schrik te baaren, waar op de Soldaten begonden te steelen, rooven, en allerhande beestachtigheden te pleegen met de Vrouwen en Dogters.

Op het eerste alarm daar over ontstaan, sprongen de gewapende Burgers, (die niets beeters van de brooddronkene Franssen verwagten dan zy eertyds van de Spanjaarden ondervonden hadden) voor den dag, en zig te samen voegende vielen zy, zonder na hunne Officieren te wagten, hunne gewaande Vrienden op het Lyf, met een zo goeden uitslag, dat de plunderzieke Franschen in wanorder geraakten, en het verder intrekken van Volk gestuit wierd: Ook kwamen alle de overige Burger Vaandels, onder hunne Bevelhebbers, met zo veel vuurigheid daar na toe schieten, dat het by na ongelooffelyk was; en de woede der Burgers was onbeschryffelyk. Zo zag men zeeker Bakker, met het boven lyf naakt, met het lange yzer, waar mede hy het Brood in den Oven schoot, komen aangelopen, ligtende een Ruiter van het Paard, daar hy op sprong, en de aanrukkende Burgers te gemoet reed; alle de rontomme wonende Burgers, tot Vrouwen en Kinderen incluis, wierpen Steenen, houten, Pannen, banken, en alles wat maar kwetsen kon, van de daken en uit de Vensters op de Franschen, die niet wisten waar zy zig bergen zouden, zo dat veelen wederom na buiten de vlucht namen. De Burgemeester *Schoonhoven* raakten zodanig onder de Franschen verward, dat hy in groot gevaar geraakten, wordende de Groot-Serjant van zyn Regiment, *Jasper de Hoedemaker* aan zyn zyde doodgeschoten, dog de Burgemeester nog gelukkig

uit het gedrang geraakt zynde, deed aanstonds de Ketens aan de Poort spannen. De Burgers, geen onderscheid van Religie meer kennende, vogten met vereenigde herten, als Leeuwen tegens de ingetrokkene Franschen, waar door 'er een groot getal sneuvelden, eenige rukten de Zilvre Knoopen van hunne Wambuizen, andere namen het Geld dat zy by zig hadden, en kaauwden het tot Kogels om zo veel beeter te treffen.

De Graaf van *Rochepot*, staande buiten, aan 't begin van de Brug, met de degen in de vuyst, om de Soldaten tot het intrekken aan te moedigen, door stak eenige Franschen die na buiten kwamen vluchten, doch den aandrang van vluchtelingen wierd zo groot, dat hy daar door weggesleept zynde, in gevaar van zyn leven geraakten. *Fervaques* de voornaamste beleider van deezen aanslag, hield zig in 't Klooster van St. Michiel, met 600 Franschen verburgen, hebbende last om den Prins van *Oranje* op te ligten, waar toe hy, op verscheide andere plaatsen, nog 1200 man verstoken had; dog een Regiment Burgers, door de Magistraat af gezonden om voor de veiligheid van den Prins van *Oranje* te waken, dit ontdekt hebbende, namen *Fervaques* met zyn Volk gevangen, en zyn overige Volk zogt door de vlucht te ontkomen; en des anderen daags wierden verscheide Wagens en Karren, met Oorlogstuig, geweer en buskruid van daar gehaald, die 'er de Franschen verburgen hadden.

De Prins van Oranje, die niet verre van dit Klooster, op den Burgt aan 't einde der Stad gehuisvest was, horende dat 'er een gevegt tusschen de Burgers en Franschen op de Wallen was ontstaan, zonder nog de ware oorzaak daar van te weten, begaf zig, niet tegenstaande zyne zwakheid, daar na toe, en ziende het geschut van de Wallen, dat de Burgers weder magtig geworden waren, op het Leger speelen, zo riep hy, *Mannen schiet niet, het is een misverstand.* De Prins deedt dit zeeker met een goed inzicht, om te zien of hy door zyne bemiddeling de zaken niet konde herstellen, dog hy kon uit dien hoofde, de argwaan van veelen, en het ongenoegen van andere niet ontgaan, hoe voorzichtig hy ook te werk ging.

De Burgers nu de overhand gekregen hebbende, bleeven egter eeven vuurig in 't vervolgen der Franschen, dog de Poort erlang door de gewonden en gesneuvelden gestopt zynde, en de Ruiters

geen

geen heen komen meer weetende sprongen met hunne Paarden van boven neer in de Graft, en verdronken meest allen, dog veele Voetknegten die dit ook deeden, ontkwamen door 't zwemmen. De Hertog van *Anjou*, die beezig was om de Zwitsers voort te dryven, meende dat de aanslag gelukt was, dewyl 'er reets meer dan 4000 van zyne Soldaten binnen getrokken waren, en ziende zo veel volk, van de Wallen in de Graft springen, die hy voor Stedelingen aanzag, zeide, *dat gaat goed, het gespuis springd over de Wallen om te vlugten*; dog hy ontdekte wel haast, aan de lange lobben dat dit Franschen waren; maar hy ontstelde nog meerder, ziende hoe het Geschut van de Wallen op de aannaderende Zwitsers, met zo veel hevigheid wierd losgebrand, dat hy met zyn Volk zig te rug moest begeeven, om niet getroffen te worden; en hier op nam die *Fransche Furie* tot hun eigen schade en schande een einde.

Toen het gevegd geeindigd was omhelsden de Burgers malkanderen van Vreugde, maar kosten de plaatzen, daar de hevigste gevegten waren voorgevallen, niet zonder yzing aanschouwen. Van de zyde der Burgeren waren omtrent 30 persoonen gesneuveld waar onder men telde, de Colonel *Vierendeel*, de Capitein en Wachtmeester, *Balthasar Tas*, Jasper de Hoedemaker, Serjant Majoor, *Reinier*, *Michaut* enz. Het getal der gesneuvelde Franschen beliep ruim 1500 waar onder veele aanzienlyke Edellieden waren, en de Lyken van meer dan 1200 Fransche Soldaten, wierden in een kuil op de Wal gedolven. Het getal der Gevangenen beliep mede ruim 1500, waar onder veele Edelen gevonden wierden, inzonderheid de Bisschop van *Constance*, Groot Aalmoessenier des Hertogs. Eenige Heeren die, zonder iets van den aanslag te weeten, met den Hertog na buiten gereden waren geraakten in gevaar. *Robrecht van Merode*, Stadhouder van Aalst, een getrouw Nederlander, die men voor een Franschman had aangezien, sprong van de Wal af, dog wierd in 't zwemmen doorschooten. De Graaf van *Laval* ontkwam het met de vlucht, en *Justinus van Nassau*, de Natuurlyke Zoon van den Prins, was door de Franschen gevangen genomen. Volgens de bekentenisse van *Fervaques*, waren 'er meer dan 50 Edellieden gesneuveld waar van de minste over de 6000 Livres 's Jaars te verteeren had. Boven de Poort

van

van Antwerpen wierden deeze woorden geplaaft, die het Jaargetal uitdrukten luidende

aUXILIuM sUIs DeUs.

of op de zelve wyze in 't Nederduitsch.

goD VVas VerDeeDIger zIIns VoLX.

De Magiftraat van Antwerpen gaf van dit Voorval aanftonds bericht aan de Staten van de andere Provintien en de voornaamfte Steden, op dat die zorg zouden dragen dat hen niets diergelyks overkwam. Ook ftelde men hier op, in Holland, de noodige Order, en de Staten van Holland en Zeeland wierden tegen de 6de February befchreven. Dewyl men in die Provincien verftond, dat de Prins van *Oranje* te Antwerpen in het uiterfte gevaar was geweeft, zo wierd zyn Doorluchtigheid ernftelyk verzogt, in Holland zyn verblyf te komen neemen, en, by alle verdere handelingen met den Hertog van *Anjou*, voor zyn eigen Perfoon, en voor de Landen van Holland en Zeeland, de vereifchte zorge te willen dragen, als welkers veiligheid en welvaard van zyn leven afhing.

Men befchuldigde *Johannes Bodinus*, geheime Raad van den Hertog, anders een geleerd man, maar zeer verwaand en wispeltuurig, dat die zyn Hoogheid voornaamlyk daar toe opgeftookt had; en om hem daar toe te overreden, had hy hem voorgefteld, het voorbeeld van zyn Broeder *Hendrik*, toen die nog Koning van Polen was. Deeze twift met den Poolfchen Adel gekregen hebbende, voerde hen deeze woorden te gemoet: „ Ik ben alhier „ geen Inwoonder, maar een vry man gebooren. Eer ik tot u „ kwam heeft het my nooit aan koft en klederen ontbroken. Ik „ ben gebeden en geroepen om tot u te komen, en gy hebt my „ de kroon op het hoofd gezet. Ik ben derhalven uwen Koning „ geen gewaande of uitgebeelde Koning, maar een Koning die „ u zal moeten regeeren en gebieden. Ik wil niet dat gy de School- „ meefters zult zyn van myne Raden. Gy zyt wel bewaarders „ van uwe Vryheid, maar ik moet daar voor zorgen op eene „ wyze dat die niet in ongebondentheid ontaard." Op zodanigen wyze, met de Staaten te handelen, die hem te naauwe paalen ftelden, betaamden hem ook enz.

Vervolg van het voorgevallene in de Nederlanden, geduurende het Jaar 1583.

Andere zogten den Hertog van *Anjou* te verontschuldigen, zeggende; dat een zo hoog Vorstelyk gemoed zig niet ligtelyk in naauwe paalen liet besluiten; dat hy zyne Soldaten in de voornaamste Steden had willen leggen, alleen om zig van die te verzekeren, maar geenzints om ze te plunderen, De Voorbeelden van Koning *Philippus* en den Aartshertog *Matthias* die men had verstooten, speelde hem gestadig voor oogen, en hy, had de schande van een diergelyk Lot zoeken te ontgaan. Boven dien zo was het maar betamelyk (gelyk hy dit naderhand tegens de Afgezondenen der Staten verklaarde) dat hy de Nederlanden, als een Erfgoed aan zyn Huis na liet, zo hy zonder Lyferven na te laten kwam te sterven; want met wat ander inzicht zou de Koning zyn Broeder hem ondersteunen, en, des noods, den Oorlog aan Spanjen verklaren; met wat inzicht zou den Franschen Adel zyn goed en bloed voor hem opofferen, zo het niet was om eenige vergelding daar voor te genieten, en het was billyk dat hy de klagten van hen, die hunne middelen tot dienst, zo van hem als van den Lande, hadden opgeofferd vergelde, trachtende na genoegzame magt om aan die plichten te voldoen. Alle de gunsten, die hy hen had zoeken te bewyzen, waaren als ongeoorloofd van de hand gewezen, moetende de Ampten, niet door Vreemdelingen maar alleen door Inboorlingen bekleed worden, het geen aan een zo hoog vorstelyk gemoed onverdraaglyk moest voorkomen. Het was hem ook niet kwalyk te neemen, dat hy de openbare Oeffening van de Roomsch Catholyke Religie, daar hy zo veel liefde voor had, op een gelyken voet, met die der Gereformeerden, in den Lande had zoeken in te voeren. En genomen hy had ergens in aan kwaade raad gehoor gegeven of misgetast, zo zou het onredelyk zyn den Hertog daarom te verwerpen, daar men zo veele verre gaande beledigingen van Spanjen met lydsaamheid had ondergaan. Dat men alles in 't vergeetboek stellende, de misverstanden gemakkelyk konde weg neemen, wanneer men naderhand zo veel te meer dienst van den Hertog zou konnen trekken, gelyk geschied was ten aanzien van Hertog *Philips van Burgundien*, welke in zwaar verschil met die van *Brugge* geraakt zynde, door wraak-

zucht te verre was gegaan, dog na de verzoening had hy zig zo wel gekweeten dat men hem met den naam van *Philips de goede* had vereerd.

Alle deeze verſchoningen wierden by de Staten voor krachteloze uitvluchten aangezien, dewyl het zonneklaar bleek, dat hy de vryheid der Landen, met een wreed en vyandlyk gemoed op een verraderlyke wyze, met opzet had zoeken te verdelgen. Dit bleek; want hy had het op moord toegelegd; zo had hy de Burgerwacht aan de Poort, en zelfs den Burger Colonel, die hem, by zyn uittogt, met ontblooten hoofde, alle Eer bewees, doen doorſteken, en zyn Volk door zyne Lyfwachten afmaken. Dit was met voordagt, en na lange en rype beradingen vaſt geſteld, en met verachting van zyn eed en plicht door trotsheid en heerszucht ondernomen, zelfs met inzicht om de ſchatten der Burgers te rooven; want het was ten vollen gebleken, dat *Rochepot*, en andere Franſche Officieren, uitvoerders en beſtierders van dit goddeloos bedryf, korts voor de uitvoering van den ſchandelyken aanſlag, alle de fraaijigheden der Juweliers, en van de kostelykſte Winkels waren komen door ſnuffelen, onder voorgeeving van het een of ander te willen kopen, maar in der daad om een Lyſt te maken van de Huizen alwaar de grootſte ſchatten te vinden waren, om dezelve, by het plunderen van de Stad zig toe te eigenen. Dat de Hertog, na de toegeſtane beede van vier, in plaats van drie Millioenen Guldens, aan de Staten had verzogt, hem aanſtonds de noodige Penningen, om twee Maanden Soldy aan de Franſche Troepen te betalen ter hand te ſtellen, die hem aanſtonds door de Stad *Antwerpen* waren bezorgt, boven dien nog drie Tonnen Gouds, om de Nederlanders en Schotten te betalen, waar by die van *Vlaanderen* nog 90000 Guldens hadden gevoegd; dog dat hy al dit geld aan de Franſchen had gegeeven, en geen duit aan de Nederlanders of Schotten, om nyd onder de Soldaten te verwekken, en de eerſte bereidwillig tot de uitvoering van zyn verraderlyk voorneemen te maaken.

Dat dien aanſlag al lang in til was geweeſt, want de Koninginne van Engeland, het zy dat haare Majeſteit, die de bedryven van den Hertog naauwkeurig in 't oog hield, iets van de lichtvaardige trouwloosheid der Franſchen had beſpeurd, of iets van den aanſlag ontdekt, had reets, drie weeken te vooren, haare

Onder-

Onderdanen doen waarschouwen, dat zy, met hunne goederen, *Antwerpen* verlaten en zig na *Middelburg* zouden hebben te begeeven, dewyl zy aldaar niet veilig waren. Ook was uit het bedryf van de eerst in gerukte Franschen, die zig aanstonds, aan het rooven, plunderen, moorden, en het schenden van Vrouwen en Maagden hadden overgegeven, genoeg af te neemen, wat het rampzalig noodlot van de Stad *Antwerpen* zou zyn geweest, zo de dapperheid der Burgers zulks niet had belet: dat het verbod des Hertogs, van niet te plunderen, maar om welstands wille, en zyn eer niet te bevlekken geschied was, wel weetende, dat de Franschen, in diergelyke gelegenheden, op geene bevelen passen maar hunne natuurlyke driften tot rooven, plunderen, plegen van beestachtige ontuchtigheden en gruwelyke bedryven, den vollen toom gewoon zyn te vieren.

Eindelyk kon men zig niet genoeg verwonderen over de onbezonnenheid en dwaasheid, waar mede dien hatelyken aanslag was beleid en ondernomen, waar uit bleek, dat de Alwyze God de oogen der Franschen had verblind, om hunne boosheid openbaar te doen worden; en het voorgenome kwaad op hunne eigene hoofden te doen storten. Zy hadden de kans niet schoonder konnen wenschen, dog zy hadden dezelve niet onachtzamer konnen verwaarlozen. Meer dan 5000 oude en wel geoeffende Soldaten reeds in de Stad gebragt te hebben, en dan toe te laten dat die aan 't steelen en 't verkragten der Vrouwen vielen en daar door in wanorder geraakten, en tyd gunnende aan de Burgery om de Wapenen op te vatten, en toe te schieten, was de dwaaste handeling, daar ooit Krygsbevelhebber zig aan had schuldig gemaakt. Boven dien, toen men nog geen argwaan op den Hertog had, zelfs toen 'er eenige argwaan was ontstaan, schoon men de regte grond daar van nog niet wist: Toen de Prins van van *Oranje*, en andere nog een goed gevoelen van hem hadden, en zyne Soldaten nog vryelyk in en uitgingen, had hy in stilte en met voorzigtigheid zig meester van alle de voornaamste Posten, van den Prins van *Oranje*, van de voornaamste Magistraats Personen en de Colonels der Burgery, konnen maken; dog in plaats van zulks te doen, had de Hertog door zyn domme dolle drift; den gantschen aanslag verbrod en doen mislukken, tot zyn eigen schaden en schande.

„ het gevoelen van den Lande bekend te maken; en over het
„ wegneemen der ontstane misverstanden, waar toe zy niet wisten
„ eenige aanleiding gegeeven te hebben, te raadplegen. Indien
„ zyn Hoogheid daar toe geneigd was, dan verzogten zy, met
„ de brenger van deezen Brief Vrygeleid-Brieven voor die Gevolmachtigden
„ om in volkomen veiligheid met hem in Onderhandeling
„ te treeden. Inmiddels konden zy niet nalaaten te verklaren,
„ dat hen nooit droeviger geval als dit was overgekomen;
„ zy meenden zulks niet verdiend te hebben, als geweest
„ zynde zyne onderdanige Dienaars en toegenegene Vrienden,
„ die nooit hunnen plicht vergeeten hadden."

De Hertog was zeer verheugd over dit schryven, en dat de Staaten met hem in onderhandeling wilde treeden, waar aan hy in den beginnen zeer getwyffeld had; en hem wroegde het gemoed, dat 'er zo veele Edellieden en Soldaten door dit bedryf het leven verlooren hadden: Zyn Leger vond zig ook in een droevigen toestand voornaamlyk door gebrek van mondbehoeften, die hy niet wist te bekomen, zo lang het misverstand duurden. De Hertog zelfs had 'er zyn deel van; en terwyl zyn Leger, na het mislukken van zyn Aanslag op *Antwerpen*, te *Dussel* was gaan camperen, moest hy zyn maaltyd doen met het eeten van raauwe Rapen, en een weinigje Boter op een Stuk Tarwen Brood, dat hard viel voor een Prins, die gewoon was een dartel en wellustig leven te voeren, schoon hy deeze kastyding dubbeld verdiend had.

Eindelyk trok hy met zyn Leger, geperst door den hongersnood, van *Dussel*, over de *Neethe*, naar *Runenant*, om aldaar de *Dyle* te passeren, voornemens zynde over *Vilvoorden* naar *Dendermonde* te geraken, alwaar de zynen Meesters waren. Te *Runenant* vond hy de *Dyle*, (zo door den geweldigen Regen, als om dat die van *Mechelen* deeze Rivier gestopt hadden om ze te doen over loopen, ten einde het Land rontom onder water te zetten, om voor een schielyken overval gedekt te zyn) zo hoog gezwollen, dat dezelve niet te doorwaden was, zo dat hy de Zwitsers beval een Brug over de Rivier te slaan, dog dezelve brak door den geweldigen stroom en dreef weg. Daar op begaven de hongerige Soldaten, welke aan de overzyde mondkost hoopten te vinden, zig te Water, maar met eenen zodanigen droevigen uitslag, dat 'er

'er wel duizend man verdronk. De Hertog van *Montpensier*, zig 1583.
te Paard in den stroom begeeven hebbende om over te zwemmen, van zyn Paard geslagen zynde, had het geluk de Piek van een Zwitser te vatten, waar door hy nog ter naauwer nood behouden wierd. De Hertog van *Anjou* was in geen minder gevaar, moetende, rustende met zyne armen op een stuk hout, tot over de schouwders, door het water baden, gelyk alhier vertoond word.

Hier ziet men de Stad *Runenaut* in 't verschiet, en de voor by loopende Rivier de *Dyle* die over hare Oevers stroomd. Van verre ziet men de gebrokene Brug weg dryven, en verscheide Soldaten die verdrinken, als mede het Paard van den Hertog van *Montpensier* die een Piek vast houdende na den Oever dryft; ook ziet men den Hertog van *Anjou*, op een stuk hout leunende, het Water tot aan de Schouwders doorbaden.

De Hertog, de Brief van de Algemeene Staten ontfangen hebbende, zond zyn Hofmeester *Gordes*, met het antwoord aan de Staten na *Antwerpen*, „ waar in hy de nood van zyn Leger be-
„ kend maakten, biddende de Staten wilden hem aanstonds de

„ noodige mondbehoeftens toe doen komen; zelfs betuigde hy van„ agteren de zaak beziende, verblyd te zyn dat het mislukt was; „ de Staten mogten volkomen verzeekerd zyn, dat hy bereid was om „ alles te doen wat men van een goedertieren Prins konde verwag„ ten; maar het kwam hem wat vreemd voor, dat de Staten nog „ eenige wantrouw schenen te voeden verzoekende een vrygeleide „ tot zeekerheid van hunne Gevolmagtigden, als of hy zyn mis„ noegen nog niet volkomen had afgelegd; het voorgevallene „ bleef by hem onder de Assche gesmoord en begraven; hunne „ Afgezondenen konden, zonder eenige schroom by hem in het „ Leger komen. Zyn woord zou zyn Zegel zyn, dat hy altoos „ wilde gestand doen enz."

De Prins en Algemeene Staten, waaren niet onwillig zyn Leeger eenige mondkost te bezorgen, om het Volk niet geheel te doen verlopen, gelyk de Zwitzers den Hertog reets verlaten hadden, maar zy dorsten zulks niet doen, uit vreeze dat het nog verbitterde Gemeen zou opstaan om zulks te beletten.

Hy schreef ook uit *Vilvoorden* aan den Heer Gouverneur van *den Tempel*, „ klagende dat [illegible] van *Antwerpen* [illegible] schuld „ van alles zogt te geeven [illegible] op eene onwaardige [illegible] had„ den gehandeld; dat hy [illegible] willende [illegible], een „ oploop aan de Poort, tot zyn leedwezen, was voorgeval„ len, waar uit veel onlust was ontstaan. Hy kon hem echter „ verzekeren, dat zyne genegenheid tot den Lande daar door in „ 't geringste niet verminderd was. Dat het Leger, het geen hy „ van *Antwerpen* had doen verwyderen, om verdere onlusten „ voor te komen, groot gebrek aan mondbehoeftens leed, waar „ om zyn ernstig verzoek was, hy wilde hem die, van *Brussel* doen „ toekomen; zullende hem naderhand, zyne wettige redenen „ van beklag nader bekend maken;" dog de Heer *van den Tempel*, die reets een omstandig bericht van dien aanslag ontfangen had, zond geen antwoord, veel minder mondbehoeftens.

Den 19 January, schreef hy wederom aan de Algemeene Staten, zeggende; het kwam hem voor, dat het voor beide best was, dat hy met zyn Leeger de Stad *Antwerpen* weder naderde, om het te doen campeeren by het Klooster van St. Bernard; zo om het Leger des te beeter van mondbehoeftens te voorzien, als om het ontruimen der Stad van Franschen gemakkelyk te maken;

V dog

dog hy kreeg tot antwoord; dat de Afgezondenen der Staaten, ten eersten by zyn Hoogheid zouden komen. Ondertusschen had hy ook geen antwoord, of eenige bystand van *Mechelen* en andere plaatzen ontfangen, schoon de Hertog zig onpasselyk bevond, want dit doorwaden van de *Dyle* in het barre van den Winter, was hem zo kwalyk bekomen, dat het naderhand de natuurlyke oorzaak van zyn vroeg tydige dood is geworden: Want die van *Antwerpen* bleven halstarrig weigeren om hem eenige de minste laffenis of verkwikking te doen toekomen, dewyl hy de schult van zyn misdryf op hunne schouwders zogt te leggen.

De Gevolmagtigden der Algemeene Staten, by den Hertog van *Anjou* te *Vilvoorden* gekomen zynde, stelden hem eenige Punten van verzoening voor, dog hy wilde gantsch geen schuld bekennen, maar hy klaagde over het weinig ontzag, dat men in 't algemeen, en die van *Antwerpen* in 't byzonder hem toegedragen hadden, dat de oorzaak van alles was, hebbende hy zulks niet langer konnen verdragen: Men had, zeide hy, voor hem als het Hoofd, en voor het algemeene welzyn, eerst en voor al moeten zorgen; dit had men niet gedaan, maar ieder had zyn eigen voordeel gezogt; men moest dan de schuld leggen op hen die hunne pracht en gewinzucht, niet na genoegen konden voldoen dan door zodanige onbehoorlyke middelen: Om nogtans, zyne genegenheid en liefde voor den Lande te betonen, wilde hy wel, ter beede van de Staten, alle Wantrouw en ongenoegen afleggen, en het voorgevallene geheel in 't vergeetboek stellen.

De Gevolmagtigden der Algemeene Staten gantsch geen genoegen in dit antwoord neemende, zeide: Zo dit in der daad de meening was, dan baden zy, dat zyn Hoogheid voor de vuist te werk wilde gaan, rondborstig verklarende; *waar in zyn wettig gezag benadeeld was geworden: Wie de Persoonen waren, die het aan hem verschuldigde ontzag met voeten had durven treden: En wat de ware oorzaak was die hem tot het onderneemen van een zo snoden aanslag, die tot ondergang van den Lande strekken, had doen besluiten, dewyl het veinzen en zoeken van uitvluchten geheel ontydig was geworden;* Dog de Hertog was daar toe niet te bewegen, en gaf tot antwoord, dat zyn voornemen niet was om de wonde weder op te krabben, maar om dezelve te geneezen en te heelen. De Gevolmagtigden toonde hem aan dat dit geenzints voldoende was; maar dat de

Algemeene Staten het kwaad grondig moeften kennen, ten einde in ftaat gefteld te worden om zyn Hoogheid, volgens den eifch der regtvaardigheid genoegen te geeven; het kwaad in den grond te genezen en daar tegen, in 't vervolg te voorzien. Eindelyk ftelden hy eenige zaaken voor waar over hy zig bezwaard vond, alle te malen uitlopende, op vermeerdering van gezag, en verbreking der voorwaarden die men noodig geoordeeld had om de vryheid van den Lande te bewaren, en waar op hy gehuldigd was geworden, dog die, als ftrydig met het verdrag van *Bourdeaux* door de Gevolmagtigde der Algemeene Staten verworpen wierden; dog hy verzogt, zy wilden de Algemeene Staten voorftellen om daar over te raadplegen, en dan zou hy zyn yver tegens de Vyanden, meer dan te vooren doen blyken, ja, hy zou zo vuurig daar in te werk gaan, als men van een goed Prins, die den Lande tedere Liefde toe droeg, en voor derzelver befcherming waakte, konde vereifchen; en dan zou hy zorg dragen dat het nergens meer aan feilde; en met dit Antwoord keerden de Gevolmagtigden na *Antwerpen*, om rapport van hunné verrichtingen aan de Algemeene Staten te doen.

De Staten gantfch geen fmaak in die voorftelling vindende, zo bleef die zaak ter vergadering hangen, dewyl ze niet weinig bekommering baarde, als zynde van een ver uitzicht. Dit uitftel verdroot de Hertog geweldig, biddende zy wilden fpoedig een vaft befluit neemen, om eenmaal uit den Doolhof te geraken, hy hoopte dat uit dit misverftand meer nut dan onheil zou ontftaan, dewyl ieder een uit zyn gedrag in 't vervolg, overtuigd zou worden, dat hy in geen zaak, die tot heil der Landen kon verftrekken, iets wilde verzuimen.

Dog het was niet in het vermogen der Staten fpoedig een vaft befluit daar omtrent te neemen, dewyl de Leden niet eensgezind daar omtrent waren; en van dien tyd af aan ontftond 'er een zeekere wantrouw onder de Provincien, die naderhand van gevolg wierd. De een wilde dit, een ander wat anders. *Bor* zegt uit den mond van *Jacob Zweerius*, Raadsheer te *Antwerpen*, die mede een der Gevolmagtigden was geweeft, dat men de Prins van *Oranje* het Hertogdom *Braband* aanbood, dog dat die zulks van de hand wees, zeggende geen magt genoeg te hebben om het te befchermen, en den Koning van Spanje ook geen reden

te

te willen geeven om te zeggen, dat hy alleen gezogt had hem alle zyne Landen te ontneemen. Dit moet niet verstaan worden, als of de Staten van Braband hem die aanbieding gedaan hadden, want dan zou zulks uit een Staatsbesluit moeten blyken; maar het was een voorstel van die van *Antwerpen*, die wy zagen dat ten uiterste verbitterd tegens den Hertog van *Anjou* waren geworden; en had de Prins het Oor daar na geleend, zou zouden zy hun best gedaan hebben, om de andere Leden van *Braband* daar toe over te halen.

Zo was het ook op 't verzoek van die van *Antwerpen*, gelyk *Bor* duidelyk zegt, dat de Prins van *Oranje* zyne gedagten, over den tegenwoordigen Staat der zaken openlag; hy toonde aan, dat de Hertog, door dit sporeloos en haatelyk bedryf, al zyn recht had verlooren op de Heerschappy hem by het Tractaat van *Bourdeaux* opgedragen; dog dat de Nederlanders egter veel verplichting aan hem en de Franschen hadden; dewyl men door hunne bystand tyd had gewonnen, een Vyandlyk Leger te zien smelten, een ander bedwongen, en *Lochem*, daar *Gelderland* en *Zutphen* aanhing, behouden had: Dat des Hertogs beroeping ook gelegenheid gegeeven had tot afzweeren der Spanjaarden, den rechten grond van s'Lands vryheid, zo men 'er maar wel op wist te bouwen. Dat hier toe alleen drie middelen waren: Of dat men zig verzoende met den Koning van Spanjen: Of een nieuw verdrag te maken met den Hertog van *Anjou*: Of zig te beschermen met eigen magt.

In alle deeze wegen zag zyne Doorluchtigheid grote zwarigheden: In de verzoening met Spanje stak het grootste gevaar: In het handelen met zyn Hoogheid stak het minste dewyl men nu goede Voorwaarden, zo ten opzichte van den Godsdienst als anderzints, van hem zou konnen bedingen, daar men zig, onverzoenlyk houdende, Hem, Vrankryk en waarschynlyk ook Engeland tegen zou krygen: Den derden weg hield hy nogtans voor den besten, zo men gereeder was dan voorheen in het opbrengen der noodige Penningen; en het stellen van goede order op alles; dog dit was het waar aan hy wanhoopte; en die daar ook voor vreesden, begonden over te hellen om een accoord met den Hertog te maken.

Om die reden schreef de Prins den 27 January 1583 aan den Her-

Hertog, hoofdzakelyk: „ Hy twyffelde niet of zyn Hoogheid, en „ die van zynen Rade, hadden genoeg uit alle zyne daaden konnen zien, hoe groot en oprecht zyne genegenheid voor hem „ en de Fransche Natie in 't algemeen was: Hy kon met eede verklaaren, dat hy nooit iets anders had gezogt, dan de goede „ en betamentlyke begeertens van zyne Hoogheid, volbragt te „ zien, hopende dat hy niets anders zou begeeren of zoeken, „ dan het geen tot welstand van den Lande dienden; maar nu „ had men overtuigd gezien, dat het oogwit zyner Hoogheid, „ geenzints was geweest, het welzyn der Nederlanden, maar „ zyn byzonder inzicht te bevorderen. Hier door was de liefde „ en geneigtheid, die de Gemeinte hem had toegedragen, zynde zo groot van bereid te zyn geweest, om, ter zyner bescherming, voor zyne voeten te sterven, maar die hatelyken „ aanslag, die was zy gelukt, den ondergang van Land en Volk „ zou hebben na zig gesleept, veranderd in de grootste afkeerigheid van zyne Hoogheid en de Fransche Natie. Dus getergd „ zynde, riepen de Landzaten uit, dat het oogwit van hem zyne „ Natie was, hunne vryheid, veiligheid en welvaard ten gelyk den „ doodsteek te geeven, en dat het oogmerk was geweest, om „ zulks op eene dag over al te volvoeren, kon op geener hande „ wyze verbloemd worden. Om egter alles zo veel doenlyk te „ herstellen, had hy met de Staten niet getwyffeld, of hy zou „ daar toe, aan de Gevolmagten der Staten een bekwaam en „ vaardig middel hebben aangetoond, om de gemoederen te doen „ bedaren, en de verbittering te verzoeten, gelyk hy dit, zonder uitstel, nog behoorde te doen; want de Voorstellen door „ hem, aan de Gevolmagtigden Staten gedaan, waaren zodanig, „ dat het niet veilig was daar van te reppen, dewyl het daar uit „ scheen, dat zyn Hoogheid het Vuur niet zogt uit te dooven, „ maar nog meer te doen ontvonken, dewyl hy alle de voorwaarden van het Tractaat van *Bourdeaux* had verbroken, en daar „ aan niet meer gehouden wilde zyn. Hy bad daarom, zyn Hoogheid wilde zig nog bedenken, en nader voorstellingen doen, „ die met dat Tractaat over een te brengen waaren enz.

De listige *Parma* zogt in dit troebel Water te visschen, en weetende dat den haat tusschen de allervertrouwste en naauw vereenigde Vrienden de allerfelste is, zo zogt hy die verder geheel onver-

verzoenbaar te maken. Ten dien einde zo schreeven de Heeren van *Rysburg*, *Montigny* en *Rassinghem*, den 22 January, niet alleen aan de algemeene Staten, maar ook aan de byzondere Steden, hen voorstellende, *de groote wreedheid die zy van Anjou hadden ondervonden, zoekende zyne beste Vrienden te verdelgen; dog dit was de geaartheid der Franschen, van wien zy verder niets anders te wagten hadden. Verder in 't breede voorstellende, wat al trouwloosheden zy al begaan hadden. Waaren dit geen schoone Beschermers der vryheid, die het zwaard gebruikten, niet om hunne Vrienden te verdedigen, maar die te keelen, te ontlyven, en door verraad in boeyens te kluisteren, en in het uiterste verderf te doen storten. Hy moest blinder dan een Mol zyn, die zulks niet zag. Het was tyd om nu uit de Slaapziekte te ontwaken. Het Vaderland moest gered geworden, door het zelve op goede en vorderlyke Voorwaarden, onder deszelfs natuurlyken Vorst te doen wederkeren, deszelfs Glory en welstand te bevorderen. De oprechtheid des Konings, en die van Parma was bekend. Hem zou geen moeite nog arbeid vervelen, om de zaken daar heen te wenden, dat niet alleen de Nederlanden maar ook het gantsche Christenryk het voordeel daar van gewaar zou worden. Zy twyffelden niet of dit zou een gewenschten uitslag hebben, zo men maar alle argwaan, en misvertrouwen uit het gemoed wilde verbannen, en, op deeze gunstige aanbieding, Gevolmagtigden Heeren benoemen om met hem, uit naam des Konings en Prins van Parma in onderhandeling te treden, ten einde deeze gunstige gelegenheid, tot verkryging eener bevrediging, die God en de Weereld zou behagen, hem niet mogt ontslippen.*

Niet alleen de Marquis van Bergen, maar ook *Parma* zelfs schreef daar over aan de Staten en Steden, dewyl hy verstond dat veele zig niet kwalyk daar toe geneigd betoonden, dog zig niet dorsten uiten, uit vreeze voor den Prins van *Oranje*, die eerst wilde zien, hoe het omtrent de verzoening van *Anjou* zoude afloopen, voor dat hy volmondig zig nader wilde verklaren; en dus wierd 'er op dit Schryven niet geantwoord.

Het gerucht van deezen aanslag op *Antwerpen*, vloog als een Blixem door alle de Hoven, en ieder een oordeelde daar van zo als hy gezind was. De Hertog van *Anjou* had daar ook over geschreven aan zyn Broeder den Koning van Vrankryk, en aan de Koninginne Moeder, vergezeld met zeer groote klagten, dog op eene niet voldoende wyze, en zodanig dat die Vorst genoeg kon

afnee-

afneemen, dat de Hertog niet betamelyk daar in te werk gegaan had, en dat hy veele zaken verzweeg.

Om deeze reeden zond de Koning, *François du Pont*, Heere van *Mirambeau*, zynde van de Gereformeerde Godsdienst, en wiens Zoon mede in deezen opstand was gesneuveld, na Nederland, als bekwaamst zynde om alles grondig te onderzoeken. Deeze stelde aan den Prins van *Oranje* een brief ter hand geschreven door de Koninginne Moeder, houdende aan *Myn Neef den Prins van Oranje*: Hoofdzakelyk behelzende, dat de Koning en zy, den Heer van *Mirambeau* hadden afgezonden, alleen om onderzoek te doen na de waarheid van een zeeker gerugt dat zich in Vrankryk verspreid had Zy kon niet begrypen dat hy daar aan eenig deel kon hebben; want zy hield hem voor veel te edelmoedigen man, dan dat hy haren Zoon den Hertog, en de zynen zo ondankbaar zou hebben behandeld; zy had te veel vertrouwen op hem gesteld dan te konnen vermoeden, dat hy haren Zoon een zo snoden trek zo hebben willen speelen, die deszelfs Broeder, den Koning van Vrankryk, tot zyn Beschermer en magtigen helper had. Zo lang haar dan het tegendeel niet kwam te blyken, bleef zy in die hoope en verwagting, dat hy zyn hulpe aan haren Zoon altoos zou blyven verlenen, het geen zy aan hem ende de zynen zoude met dankbaarheid erkennen enz. Deeze Brief was gedatteerd den 30 January 1583.

Mirambeau, den 7 February, in de Vergadering ter gehoor ingeleid zynde, verklaarde: Door zyne Majesteit te zyn afgezonden, „ dewyl aan den Koning ter ooren gekomen was, dat „ men zeer veele Franschen te *Antwerpen* had vermoord, om de „ waren oorzaak daar van, en hoe zig dit had toegedragen te „ verstaan en te betuigen, hoe leed dit geval den Koning deedt; „ met beede, de Staten wilde de zoetste hulpmiddelen ter ge- „ neezing van die wonde gebruiken, op dat de welstand van den „ Lande daar door geen nadeel kwam te leiden, waar toe de Ko- „ ning en den Hertog zeer geneigd waren, als die nooit in het „ bystaan van den Lande zoude bezwyken. Al hun heil bestond „ in zig te verzoenen, en herstelling der eendracht met den Her- „ tog, vertrouwende, al had die een onvoorzichtige pas be- „ gaan, zy om die misslag hem niet geheel voor het hoofd zou- „ den willen stooten; want zy konden ligtelyk begrypen, dat die

geen-

„ geenzints uit zyn goedaardigen inborst, maar uit kwaade raad- 1583.
„ geevingen, en overyling was voortgekomen. Men moest hier
„ in met wysheid en cordaatheid te werk gaan, op dat dit onge-
„ lukkig geval niet tot nadeel van den Lande, en voordeel van
„ den Vyand kwam te gedyen."

MIRAMBEAU voegde daar by, „ hoe de Koning hem belast
„ had, den Hertog te gaan spreeken, indien de Staten zulks
„ goedvonden, om hem de nodige voorstellingen ter verzoening
„ te doen, ook zou zyne Majesteit dan bereid zyn, om, aan zyn
„ eenigen Broeder alle bystand toe te zenden; en dat de Koning
„ en de Koninginne Moeder besloten hadden, den Heer van *Bel-*
„ *lievre* mede af te zenden, om met den Hertog en Prins te spree-
„ ken, ten einde zyne Majesteit van alles grondig onderrigt mogt
„ worden."

Mirambeau, opende ook zyn last aan den Prins van *Oranje* in 't byzonder, verzoekende hy wilde alle zyne pogingen aanwenden, om de verdeelde gemoederen te vereenigen, en eene spoedige verzoening tusschen den Hertog en de Algemene Staten te weeg te brengen. De Prins antwoorde daar op: *Dat hy die zaak reets met zo veel yver had beginnen te bevorderen, dat hy, uit dien hoofde, by het Volk, en by de Staten verdagt wierd gehouden, zo dat het geschapen stond, dat zyn yver in deezen, mogelyk meer nadeel als voordeel daar aan zou konnen doen; dog het geringe gezag, dat hem nog mogt zyn overgebleven, wilde hy gaarne tot bevordering van het gemeene welzyn besteden; dog dan moest de Hertog oprecht en ongeveinsd te werk gaan, zig houdende aan de Voorwaarden, waar op hy verkoren en gehuldigd was geworden. De begane misslag was, in der daad, niet te verontschuldigen, als zynde een opzettelyken aanslag, aangelegd om die, op eene dag, in zo veele aanzienlyke Steden, geweldadig ter uitvoer te stellen. Dat de versmading, waar over de Hertog klaagde, niet gegrond was, veel minder dat die in evenwigt zou konnen worden gesteld, met de uit dien hoofde begane trouwloosheid; en de niets betekenende uitvluchten van zyne Hoogheid, baarden nog meerder verbitterdheid en wantrouwen. Zyn Hoogheid moest rondborstig te werk gaan en voor de vuist zyn misslag belyden, en geenzints de Stad Antwerpen de schuld daar van geeven, die onschuldig daar aan was, hebbende de Inwoonders zig altoos gedragen als zeer getrouwe Dienaars en yverige voorstanders van zyn Hoogheid; waarom die van Antwerpen zig over die onrechtvaardigheid*

beklaagden, als hebbende geen de minste oorzaak daar toe gegeeven.

Deeze zaak, ter vergadering van de Algemeene Staten, in deliberatie genomen zynde, zo wist men niet hoe de zaak best aan te vatten; de een wilde dit, en een ander wat anders, tot dat men den Prins van *Oranje* verzogt, de Vergadering te willen komen bywonen, om zyn gevoelen daar over te uiten; dog die antwoorde, dewyl hy, schoon onschuldig, door eenige verdagt gehouden wierd, zo verzogt hy daar van verschoond te blyven; maar de Staten sterk daar op aandringende, zo stelde de Prins, dit, in een breedvoerig schriftelyk vertoog, openhertig voor.

Parma een afschrift daar van magtig zynde geworden, en ziende hoe ernstig de Prins alle verzoening met den Koning van Spanjen, zo uit hoofde van de vryheid als Godsdienst, bleef afraden, en dat een ieder het oor daar na leende, wierd daar over zo toornig van uit te roepen: *Dus ondertekend de Prins van Oranje zyn eigen dood vonnis; nu moet hy van kant, het mag kosten wat het wil.* De Spanjaarden gaven dit Geschrift in druk uit, met eene bygevoegde wederlegging, maar die zo onbeschoft en vol logenen was, dat het zig zelve schaamde, want de hel zelve kon geen grooter bitterheid uitbraken, en had geen ander oogwit, dan om de gantsche Wereld tegens den Prins van *Oranje* op te stooken, en te doen zien, dat, zo men hem, op wat wyze zulks ook wezen mogt, van kant hielp, alles gewonnen, en het Land zo goed als in rust gebragt was, dat hy alleen wist te beletten, hem, uit dien hoofde scheldende voor een Godloos mensch, die de Godsdienst slechts voor een momme-tuig gebruikte; ook wierd daar in zyn Predikant *Villiers* deerlyk over den hekel gehaald, als die dit voorstel aan de Staten had voorgesteld, hebbende geld getrokken van *Anjou*, ten einde de Hertog met de Staten te bevredigen. Men gaf lasterlyk voor, dat *Villiers* uit Engeland en Vrankryk was gebannen, om dat hy zig tot Paus der Hervormden had zoeken op te werpen. Dat *Villiers*, de Hertog van *Anjou* en de Prins van *Oranje* te samen een Complot hadden gemaakt om alles na hun zin te draayen.

Dit lasterschrift zo vol handtastelyke en bespottelyke Logenen, maakte wel geen de minste indruk, nog op de Staten nog op het Volk, maar strekten tot een overtuigend bewys, van de bittere wraakzucht die de Spanjaarden, den Prins van *Oranje* toedroegen, en hoe zy voorgenomen hadden hem te vermoorden.

Men zag 'er ook wel haast de droevige uitwerkselen van; want den 27 February 1583, nam men eenige Persoonen te *Delft* gevangen, beschuldigd wordende van Landverraad. De Hoofdbeleider daar van was eenen *Cornelis Hooghe*, geboren in *s'Gravenhage*, die by *Philips Galle* de Konst van Plaatsnyden geleerd had. Met hem wierden gevangen genomen *Asper Fransen*, Brouwer en Burger Capitein, als mede *Cornelis Slootmaker*: Te *Rotterdam* wierden gevangen gesteld, *Dirk Mullem*, Boekdrukker, *Jacob de Vos*, zynde Medicinae Doctor, en eenen *Jan Rateller*, geboortig uit Vriesland. De reeden van dit gevangen neemen was, om dat *Cornelis de Hooghe*, aan den Boekdrukker *Joris Willaborts*, het drukken van 4000 schadelyke Boeken had aanbesteed, voerende tot Tytel: *Hoognoodig Advertissement*; en 600 Brieven, aan alle de Bevelhebbers der Steden, geschreven door *Karel van Oostenryk*, Natuurlyke Zoon van Keizer *Karel de Vde*.

De Drukker, den Inhoudt van die verraderlyke Geschriften gezien hebbende, en daar door verlegen geworden zynde, bragt de Copy aan de Magistraat. De *Hooghe* daar op in stilte geligt en na *s'Gravenhage* gevoerd zynde, bekende voor het Hof van Holland. Dat hy door den Koning van *Spanje*, als zynde een Bastaard van Keizer *Karel de Vde*, na dat de Keulsche Vredehandeling vruchteloos was afgelopen, aangesproken en gevraagd was, of 'er niet eenig middel zou uit te vinden zyn om de rebellige Nederlanden weder onder zyne gehoorzaamheid te doen keeren, en dat hy hem, dit weetende te volbrengen, tot zeer groote staat en Eer zou verheffen. Ten dien einde na Nederland gekeerd zynde, had hy met *Jacob de Vos* alles overleid, en *Jan Rateller*, met zyn gemaakt ontwerp na Spanjen aan den Koning gezonden, gevende hem 400 gulden tot reisgeld mede. Hy had, vyf maanden daar na Geloofsbrieven van hem ontfangen met berigt, dat hy den Koning had gesproken, die een goed gevallen in zyn ontwerp nam, en dat die hem, zo te Frankfurt als elders 200,000 Daalers zou doen tellen, om Volk tot zyn bystand aan te neemen, en dat zyn Majesteit hem met den Naam van *Hertog van Gelder*, of een andre diergelyke Tytel zou vereeren; en, ter verzeekering daar van had de Koning hem toegezonden een fraaye Diamant Ring, zynde in de Diamant het Wapenschild van het Huis van *Oostenryk* gesneden, op dat hy hem, voor een Bastaard van Kei-

zer *Karel* de Vde zou konnen uitgeven: Dat hy dit oproerig Boek, met behulp van *Jacob de Vos* en *Jan Rateller* had doen drukken, om een opstand onder het Volk te verwekken.

Hy wierd den 29 Maart 1583, gevonnist om onthoofd, gevierendeeld, en de deelen op de vier hoeken van *s'Gravenhage*, en zyn hoofd op een Pen ten toon gesteld te worden. Het Vonnis hem op de Rolle voorgelezen wordende, en daar in onder anderen werd gezegd, dat hy zig valschelyk voor een Bastaard van Keizer *Karel de Vde* had uitgegeven, viel hy de Griffier in de reeden zeggende; *Ja dat ben ik en dat zal ik sterven*, (zo verre ging zyn hoogmoed en trotsheid, zoekende voor een man van een hogen Adel en uit een Vorstelyke Stam te zyn gesproten, te worden aangezien, ondertusschen was zyn Moeder, een gemeene Vrouw, toen hy gevangen genomen wierd, in *s'Gravenhage*, dog zy vertrok aanstonds, met hare beide Dogters, na *Brunswyk*.)

Cornelis Slootmaker en *Asper Fransen* wierden onder handtasting ontslagen, maar *Dirk Mullem* voor eenige Jaren uit Holland gebannen om dat hy, dit oproerig Boek, geweigerd hebbende te drukken, het zelve aan de Magistraat niet had aangebragt. *Jacob de Vos* en *Jan Rateller* wierden ten eeuwigen dagen uit het Land gebannen. Nog verscheide anderen, die 'er kennis van hadden waren gevlucht; dog *Jacob Antonis van Schiedam*, een Scheeps Capitein, die zig eenige Jaren te Haerlem in stilte had opgehouden, kreeg naderhand Pardon, maar ik heb niet konnen ontdekken, wat deel hy aan dit bedryf gehad had.

Kort na het gevangen neemen van *Cornelis de Hooghe*, en wel den 13 Maart, de eerste dag van de vasten, wierd de Beurs te *Antwerpen* des nachts in brand gestoken. Men meenden dat dit veroorzaakt was om dat eenige Kramers op 't Pand, het Vuur niet wel verzorgt hadden; dog andere zeiden het was verraad, en daar stak meer agter, om dat de Brand op verscheide plaatzen te gelyk was uitgeborsten. De verbaasde Burgers, aan wien den aanslag van *Anjou* nog versch in 't geheugen lag, begaven zig met hunne Wapenen na de gestelde Loopplaatzen. Zes of zeeven Persoonen, die de Brand zogten te blusschen geraakten, door het breeken van een Ladder, ongelukkig om halsch. De vlam woede zo geweldig dat meest alle de Koopmanschappen, door het Vuur verteerd of beschadigd wierden.

De

De Magistraat naauwkeurig onderzoek doende, of men ook eenige verradery konde ontdekken, zo wierd, op wel gegronde suspitie, gevangen genomen, eenen Spanjaard, genaamd *Pedro de Dordogno*, die, agt Jaren te voren, in Krygsdienst zynde, de Stad *Antwerpen* mede had helpen plunderen. Hy, verscheide talen sprekende, had, om verburgen te blyven, zig voor een *Croaat* uitgegeeven, dog bekend zynde geworden had men hem in hegtenis gesteld en onderzogt, vindende verscheide zaken in zyne Kleederen verburgen, die hem voor een Verrader bekend maakten. Eindelyk bekende hy, uit Spanjen na *Antwerpen* te zyn gezonden om den Prins van *Oranjen* te vermoorden, zeggende, met den Koning van *Spanjen* zelfs daar over gehandeld te hebben; dog hy herhaalde dit naderhand, zeggende maar met de Secretaris des Konings daar over gehandeld, en met *La Motte* te *Grevelingen* daar van gesproken te hebben. Het schynd niet dat hy iets van de *Hooghe*, of *de Hooghe* iets van hem wist, schoon beider aanslagen op den zelven tyd moesten worden uitgevoerd, om alles in de war te helpen, en *Parma* des te beeter gelegenheid te geeven om des Konings oogwit te bereiken: *Dordogno* wierd in Maart gehangen en gevierendeeldt.

Door dit alles wierd het misvertrouwen nog dagelyks grooter. Men mistrouwde niet alleen de Spanjaarden, maar ook de Franschen en voornaamlyk de Roomsch Catholyke, en inzonderheid hunne Geestelyken; want schoon de oeffening van de Roomsche Godsdienst, by de Staten van Holland was verboden, zo kropen zy over al weêr in, en dorsten te *Spanbroek* openbaar vergaderen. Hier om beval de Princes aan *Sonoy*, dat men die Vergaderingen storen en boven alles op de Priesters zou doen passen, waar op die vergaderingen gestoord wierden.

De Prins van *Oranje* trouwde, den 11 April 1583, met zyn vierde Gemalinne *Louiza de Coligny*, Dogter van *Caspar de Coligny*, Grave van *Chastillon*, Admiraal van Vrankryk, Weduwe van den Heer *Tiligny*, oud dertig Jaren, zynde haaren Vader en Man, als de voornaamste Voorstanders der Gereformeerden, in de Parysche moord omgebragt geworden; deeze trouw wierd met grote vreugde betoningen voltrokken. Dit Huwelyk maakte zyne Doorluchtigheid, nog al verder by de Antwerpenaars verdagt, als of hy met de Franschen heulden; de Hollanders waren niet

geheel vry daar van, dewyl de Prins vry ſterk op de verzoening met den Hertog van *Anjou* bleef aanhouden, wegens de groote voortgangen die Parma maakte, zedert men van de Franſche byſtand ontzet was geworden, zo dat het Land, zonder hunne byſtand niet te behouden ſcheen te wezen.

Aangaande de verzoening van *Anjou*, zo wilde de Staten van Holland in 't geheel daar toe niet verſtaan, maar zy namen den 25 Auguſtus een beſluit, om eenige Gevolmagtigden aan den Prins te zenden, en zyne Doorluchtigheid ernſtig te verzoeken, verder dog geen vertrouwen op den handel met *Anjou* te willen ſtellen, maar hem te laaten vaaren, en de zaak zodanig aan te vatten, als niet twyffelende of het Vaderland was, met byſtand van den Almagtigen God, alleen door eendracht, en het ſtellen van goede order op alles, genoeg door eigen middelen in ſtaat om zig zelven te handhavenen.

Dewyl de Prins de Vergadering der Algemeene Staten te *Antwerpen* moeſt blyven bywoonen, zo wierden gevolmagtigd om hem met hunnen raad by te ſtaan, Jonkheer *Adriaan van Zwieten*, *Michiel van Beveren* wegens *Dordrecht*; *Jacob Cornelis Moerkerk*, wegens *Delft*; *Reinier Kant* wegens *Amſterdam*, de eerſte, uit de Ridderſchap, de andere Burgemeeſters van die Steden; Mr. *Johan van Oldenbarneveld*, Penſionaris van *Rotterdam*; *Leendert Joris*, Vroedſchap van *Schiedam*, en *Pieter Hermans*, Burgemeeſter van *Hoorn*. Deeze Heeren by den Prins gekomen zynde opende hunnen laſt van wegens de Staten van *Holland*, met aanbieding van hunne onderdanigen dienſt. Verder voorſtellende, hoe de Staten noodig oordeelden, dat eenmal een vaſten voet op de regeering, order, ontzag, hervorming der ongeregeldheden, omtrent den Oorlog als anderzints wierd genomen, om daar door alle wantrouw en aanleiding tot opſtand weg te neemen.

En nadien, door de byſtand Gods, de gantſche magt des Lands beſtond, in de bereidwillige onderdanigheid der Landzaten, zo waren zy, onder verbeetering, van gevoelen, ja zy achtede het hoog nodig te zyn, dat zyne Doorluchtigheid verder geen het minſte vertrouwen ſtelde, op de byſtand van den Hertog van *Anjou*, waar omtrent tot nog toe eenige ſchyn van hoope was geweeſt; veel minder hunne magt en middelen in zyne handen te ſtellen, en, om zulks te billyken, had men zig maar zyn ſnoden han-

handel zo te *Antwerpen* als in Vlaanderen gepleegd te herinneren. De Gemeinte in Holland was daar over zo verbitterd, dat zig alles tot een algemenen opſtand ſcheen te ſchikken, zo de onderhandeling met *Anjou*, die hen geweldig tegen de borſt ſtiet, verder wierd voortgezet, en dewyl de Burgemeeſteren der Steden dit zeer wel bewuſt was, verklaarde de Staten zeer bedugt daar voor te wezen, en derhalven was het hoog tyd, om zodanige middelen in 't werk te ſtellen, die bekwaam waren om alle argwaan te doen verdwynen.

Dewyl de Staten zeer wel wiſten, dat zyne Doorluchtigheid niets anders bedoelde, dan het geen tot bevordering van het Gemeene Beſt verſtrekten, en het Land van deezen zwaren Oorlog te verloſſen, zo was het ook waar, dat de Staatkundige bedoelingen en veinſery der Hoven niet gemakkelyk vielen te doorgronden. Dog nadien aan de Staten, zo wel als aan het Volk, de moordluſt en ontrouw der Franſchen, inzonderheid tegens die van de hervormde Godsdienſt, zo klaar bleek, als de Zon op den middag ſchynd, zo kon niemand goede gedagten van hen maken, en die hunne wrede en ontrouwe bedryven, maar eenigzints zogt te verſchonen, wierd daar door mede verdagt gehouden.

Boven dien zo meenden de Staten, dat den toeſtand der Nederlanden niet kon vergeleken worden, met die van andere Vorſten en Mogendheden, die op zig zelven konden beſtaan; maar hier moeſt de goede wille en ruſt der Gemeinte in acht werden genomen, zonder welke deezen Staat, niet alleen onbeſtendig maar bouwvallig was. Veele waren van gevoelen, dat zyne Doorluchtigheid, zo wel als andere menſchen, bedrogen zou konnen worden, en waar voor de Staten ſchrikten; volgens hun gevoelen was het ook ſtrydig met Godswoord, zyn vertrouwen te ſtellen op ongelovigen, die een tegenſtrydige Godsdienſt oeffende, het geen, onder ſterke dreigementen, door God was verboden. Daar om waren zy gelaſt zyn Doorluchtigheid te bidden, hy wilde van *Anjou* geheel afzien, en zig met de eigene middelen van den Landen behelpen, dewyl op geen vreemde byſtand te vertrouwen was. Zy twyffelden niet, of de Staten van de andere Landſchappen zouden van het zelve gevoelen worden, zo hy hunne Gedeputeerden maar ernſtig voorſtelde, in wat zwarigheid het Land zou blyven ſteken, zo men met *Anjou* verzoende, die de eerſte

gele-

gelegenheid zou waarnemen, om zyn begonne ſnoode rol te volſpelen; en dat bedenkende, dan kon men niet twyffelen, of de andere Landſchappen, zouden mede zodanige middelen beramen, als nodig waren om het gezag van zyn Doorluchtigheid te handhavenen, en hem in ſtaat te ſtellen om het Land tegens den Vyand te beſchermen.

Ter uitvoering daar van wilde de Staten van *Holland*, de andere Landſchappen met een goed voorbeeld voorgaan, op eene wyze dat zyne Doorluchtigheid, met reden daar in genoegen zou neemen. Derhalven hadden de Staten reets beſloten, boven en behalven de vaſt geſtelde 2500,000 Guldens ter maand, nog in te willigen de Convoyen en Licenten, gelei en verlof gelden, als mede 50 Gulden op 't honderd Zout; 12 Stuivers op de Tonne Zeep, 2 Stuivers op een Ton binnelands gebrouwen Bier, alle de reets gelegden impoſt op de Wynen en vreemde Bieren; zynde dit beſluit aan de Algemeene Staten bekend gemaakt; als mede met aanbieding, van alle verdere voorwaarden, bepalingen en beſliſſingen, zo ten aanzien der Steden van Holland als de andere Provincien, die zig zeekerlyk by *Holland* zouden voegen, te ſtellen in handen van zyne Doorluchtigheid, ten einde op de beſcherming der Landen, zo te Water als te Land, goede order wierd geſteld.

Ook hadden de Staten van *Holland* beſlooten, dat men zodanigen ſtaat van Oorlog zou beramen, als zyne Doorluchtigheid noodig voor den Lande zou oordeelen, om zulks uit die middelen te vinden; en te bezorgen, dat 'er aanſtonds 200,000 Guldens wierden geligt, om met ſpoed, zodanige maatregelen werkſtellig te maken als den nood zoude vereiſchen, of zo veel als de beſcheidenheid van zyne Doorluchtigheid geraden zou vinden.

Eindelyk baden zy, dat zyne Doorluchtigheid, deeze voorſtellingen in 't goede wilde op neemen, en zig verzekerd te houden, dat de Staten die beſluiten niet ter vlucht, maar na rype berading in alle de Vroedſchappen hadden genomen, en dat de zaken wel waren gewikt en gewogen, eer men had beſloten om zulks, door deeze bezending aan zyne Doorluchtigheid voor te dragen, om na antwoord te wagten.

Vervolg van het voorgevallene in de Nederlanden, gedurende het Jaar 1583.

Parma ging het inmiddels voor de Wind, door het doen van groote veroveringen, zelfs wist hy Graaf *Willem van den Berg*, Stadhouder van Gelderland, Zwager van den Prins, over te halen, om de Staten te verlaten en de party van den Koning te omhelsen, dog waar van wy, in 't vervolg nader moeten spreeken; zelfs wist hy de Engelsche Troepen om te kopen, om *Aalst* over te leveren, en die, na het ontfangen van de beloofde 300,000 Kroonen meest alle verliepen.

De Heer *Bernhard van Merode*, Heer van *Ruinen*, Stadhouder van *Vriesland*, op zyn aanhoudend verzoek, wegens zyn hoogen Ouderdom ontslaging ontfangen hebbende, zo wierd dit Stadhouderschap mede aan den Prins van *Oranje* opgedragen; en Graaf *Willem Lodewyk van Nassau*, wierd tot Opperbevelhebber van de gantsche Krygsmagt, om die met berading van eenige Gedeputeerden uit de Staten, te commanderen, aangesteld, ontfangende zyn Lastbrief uit handen van den Prins.

De Algemeene Staten, die nog tot geen besluit waren gekomen, wegens de voorstellingen, ziende de wankelbare toestand van den Lande, de magt en list des Vyands, ook overwegende wat hen van de Franschen was overgekomen, wierden eindelyk overreed, dat het meer dan tyd was geworden, om ernstig op den toestand des Lands te letten, inzonderheid wegens het Krygsbeleid, zullende alle bedryven wel haast moeten stilstaan, dewyl de Last van den Landraad alrede was verstreken, en dus waren alle van een gevoelen geworden, dat men alle de Provincien, in een nog veel naauwer vereeniging behoorden te doen treden, ten welken einde de Algemeene Staten te *Middelburg* by een kwamen.

Eenige stelden voor, dat men de nadere Unie of Vereeniging van 't Jaar 1579; zou in overweging neemen; dog die van *Holland* en *Zeeland* oordeelden, dat die Unie zo loffelyk was ingesteld, dat het onnodig was iets daar by te voegen, en dat men dezelve, ter verzekering van een eeuwigdurende eendracht maar had te bevestigen. Maar voor zo verre bevonden wierd, dat eenige Artykelen, door den Oorlog of uit hoofde van andere beletzelen, hun volkomen beslag niet hadden verkregen, of dat daar

in eenige duisternis was overig gebleven, zo kon men nu daarin voorzien, gelyk in 't XXI Artykel wierd gezegd: En dewyl het XIIIde Artykel van de Religie sprak, zo was zulks, ten opzichte van de andere Provincien alzo gesteld, dat *Holland* en *Zeeland* waren uitgezonderd, en dat de andere Provincien de Roomsche Religie nog bleven behouden; derhalven moest men in overweging neemen, of het niet geraden was, daar in zodanige verandering te maken, als men ten dienste van den Landen nodig zoude achten, en bevinden te behoren.

Dit in berading genomen zynde, zo wierd voorgesteld: Nadien alle de Vereenigde Provincien, door Gods Genade, de Evangelische Gereformeerde Religie hadden aangenomen; of het niet geraden was, dat men daar in zoude volharden, zonder daarin, dan met gemeene bewilliging der Bondgenoten, verandering te maken, ook om zulks, in toekomende tyden, te verhoeden? wel verstaande, by aldien eenige Provincien, Leden of Steden van dien, van de Roomsche en andere Religie wezende zig, hier na, in deeze vereeniging wilde begeven, of dezelve met gemeene toestemming zouden worden aangenomen, en hunne vryheid, in de Religie mogen behouden? Hier op wierd besloten; dat de Evangelisch Gereformeerde Religie zoude werden gehandhaaft en beschermd, zonder eenige andere openbare Religie oeffening in den Lande toe te laaten, en dat men de andere Provincien, volgens hun eigen goedvinden, dien aangaande, zoude aanneemen. Ook wierden 'er eenige stukken, rakende de Regeering, beraamd, dog maar by voorraad, en tot nader besluit.

Maar dewyl de Provincien elkanderen daar in niet kosten verstaan, zo liep alles in de war, en de Vyand kreeg daar door de handen zo ruim, dat hy doen kon wat hy wilde, en dus scheide deeze Vergadering onverrichter zaken; ook waren de Gevolmagtigden van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overyssel* daar by tegenwoordig, waarom besloten wierd, deeze zaken, by een nader Vergadering te *Dordrecht* te hervatten.

Holland, *Zeeland* en *Utrecht* eindelyk ziende, dat de andere Provincien, omtrent het boven verhaalde, tot geen vast besluit te brengen waren, gelyk de nood zulks vereischten, zo baden zy den Prins van *Oranje*, dat hy de Opperhoofdigheid in de Regeering, nefsens eenige Raden, na het ontwerp by hem opgesteld, wilde aan-

vaar-

vaarden, in hoope en verwagting, dat de andere Provincien, hier door naauwer op hunne befcherming zouden letten, en de zaak vlytiger behertigen, om aldus, zo in 't ftuk der Regeering, als der inkomften, een vaften voet te beramen, op dat de vereeniging te vafter wierd gemaakt, zonder dat het gezag van den Prins, daar door wierd verkort of ingebonden.

Met dit inzicht wierd 'er, by Voorraad, een Raad van twaalf Perfonen aangefteld, waar in zeven Gevolmagtigden uit *Holland*, drie uit *Zeeland*, en twee uit Utrecht zouden verfchynen; en deeze zouden mede zitting hebben in den Raad van Staate, die wegens de Generaliteit zou werden verkoren.

Deeze de zaak met ernft voortzettende, en zeekere noodige Punten beraamd zynde, zo wierd aan den Prins van *Oranje*, de gantfche Opperhoofdigheid, met volkomen magt toegeftaan, en om een Raad van Landzaten, of andere bekwamer Perfonen, neffens hem, tot de beftiering te gebruiken.

Met dit alles liep een Maand of twee weg, wanneer de Opperhoofdigheid, in de Maand December 1583 aan zyn Doorluchtigheid wierd opgedragen. Dog de Prins antwoorde, dat alvorens, het Krygsvolk, op alle plaatzen, wegens hunne agterftallen, ten vollen moeft worden voldaan. Dit wierd van allen toegeftemt. Daar op drong *Holland* fterk aan, dat men die befluiten voltrekken en, zonder uitftel, tot de inhuldiging van den Prins, als Grave van *Holland*, zoude voortvaren; dog zyn Doorluchtigheid antwoorde, dat het beraamde eerft in de Vroedfchappen overwogen en beveftigd moeft worden.

Den 29 January 1584 wierd *Fredrik Hendrik*, de derden Zoon van Prins *Willem den Iste* van *Oranje*, te *Delft* geboren. Hy wierd ten doop gehouden, door de Afgezanten van *Fredrik*, Koning van *Denemarken*, en *Hendrik van Bourbon*, Koning van *Navarre*, wordende na beide die Vorften *Fredrik Hendrik* genaamd.

Op dit Doop-feeft waren mede genodigt, de Heer van St. *Aldegonde*, Burgemeefter, en *Willem Martini*, Griffier van *Antwerpen*, met opzet, om over zaken van het uiterfte gewigt, wegens hunne Stad met die Heeren te fpreeken. Na dat alles geeindigd was, en die Heeren affcheid van den Prins kwamen neemen, om dan aanftonds te vertrekken, ging hy met hen in zyn geheim vertrek, om ze alleen te fpreeken, wanneer hy tegens hen zeide:

U beiden, nog eenigen tyd, alhier te zien blyven, zou my zeer aangenaam zyn, maar uw vertrek kan niet uitgesteld worden, dewyl ik een zeeker bericht heb ontfangen, dat *Parma* beslooten heeft, de Stad *Antwerpen* te belegeren; zelfs heeft hy deeze woorden gebruikt: „ dat hy de Byl aan den Wortel des Booms wilde „ leggen, als wetende dat alles aan het veroveren van deeze Stad „ was gelegen, en dat dan den Oorlog geeindigd zoude zyn: want „ hy was verzekerd, dat *Holland* en *Zeeland* als dan, in eene zo- „ danige verslagendheid zouden geraken, dat hy spoedig met die „ twee Provincien een goed verdrag zou konnen treffen, hebben- „ de beslоten hen alles toe te zullen geeven, tot de Religie in- „ cluis. Wat aangaat den Prins van *Oranje*, die zou hem, na 't „ veroveren van *Antwerpen* niet in den weg zyn, *want wie wist* „ *of zyn gezag en leven wel zo lang zou duuren*," (aanmerkelyke woorden, die wederom een gevaarlyken aanslag tegen het leven van den Prins schenen te voorspellen, en die *Parma* ontwyffelbaar stelde, wyl hy het verdrag met *Holland* en *Zeeland* daar op bouwde.) „ en de Gemeinte zou zekerlyk ook genoegen in het „ voorgevallene scheppen, wel ziende dat zy anders, om dien „ man alleen, in oorlog zouden hebben moeten blyven enz."

De Prins voegde daar by; wat zyn Persoon aanging, hy was te vreden, zo als de Voorzienigheid het goed vond, maar het besluit van den Vyand om *Antwerpen* te belegeren, moest niet in den wind geslagen worden, als buiten twyffel zynde, dewyl het hem, door een Persoon, die by het neemen van dit besluit was tegenwoordig geweest, ontdekt was geworden: Zy moesten zig daar over niet ontzetten, maar met manhaftigheid de Wapenen opvatten, alles tot een dappere en langdurende tegenweer in gereedheid brengen, de Stad, ten minsten voor drie maanden, overvloedig met Krygs- en Mondbehoeftens voorzien; en de Burgery voor alles tot volstandigheid aanmaanen; wat hem aanging hy zou, van nu af aan (zynde den 12 Juny 1584, wanneer de Prins dit mondgesprek met beide deeze Heeren hield) met vlyt toe leggen om de Stad, binnen den tyd van twee Maanden, en, kon het zyn, nog voor 't eindigen van July, te ontzetten.

Martini antwoorde; het gevaar der Stad zou voor eerst zo groot niet zyn, om een zo spoedig ontzet noodig te hebben, want *Antwerpen* was wel, voor een Jaar, van alle voorraad voorzien. Dat niet,

niet, antwoorde de Prins; indien uwe Stad, binnen de twee Maanden niet word ontzet, zal *Parma* de Rivier zodanig sluiten, dat men 'er niet ligtelyk zal konnen doorbooren, daarom is myn raad, dat men de blaauwgarens Dyk wel verzeekere, dewyl de Schuuringen der Zeeuwsche Stroomen regt daar op aanvallen, en de Landen, daar tusschen gelegen, vol kreken en Poelen zyn. *Martini* meende, dat dit nog beeter door *Saftingen* en de *Cbyns Polder* konde geschieden. De Prins toonde het tegendeel, en bleef by zyn voorstel, om de blaauwgarens Dyk te doorsteeken, en het Land onder Water te zetten, om de Communicatie tusschen Zeeland en Antwerpen open te houden, dat de Vyand, door de geweldige Zeeuwsche Stroomen niet konde beletten.

Deeze twee Heeren, te *Antwerpen*, weder gekeerd zynde gaven daar van terstond kennisse aan den Raad van Staten, en aan den gantschen Raad van *Antwerpen*, welke Heeren niet weinig daar over versteld stonden; zy waren bereid om den Raad van den Prins te volgen, dog gaven daar van alvorens kennisse aan de Gildens en de Gemeinten. Hier tegens bragt het Vleeshouwers Gilde veel tegenstand te berde, aantoonende hoe groote schade zy daar door zouden komen te lyden, dewyl hunne Ossen aldaar weidden; en dewyl zy grooten aanhang wisten te krygen, liep dit door hun eigenbaat in 't riet. Ook geraakten alles in *Vlaanderen*, door de trouwloozen afval van den Prins van *Chimay*, Gouverneur van die Provincie (waar van nader gesproken zal worden) in de uiterste verwarring, en op veele andere plaatzen was het niet beeter gesteld.

Te Vlissingen wierd een verschrikkelyk verraad ontdekt door een Vriesch, genaamd *N. Aukama*, gebrouwen, door een Koopman *Hans Janssen* genaamd, die *Aukama* had omgekogt om hem te helpen; dog *Aukama* een afschrik daar van hebbende, maakte alles aan de Magistraat bekend, waar op *Hans Janssen* gevangen genomen wierd. Deeze *Hans Janssen* had, onder het Stadhuis te Vlissingen, toen de Prins aldaar zig bevond, een Kelder gehuurd, om 'er Buskruit in te leggen, met voornemen, om die te doen springen wanneer de Prins aan Tafel zou zitten; en, zo dit mislukte, dan was hy voornemens om in de Kerk onder de gewoone Zitplaats van den Prins, een Grafkelder te doen maken, en die met buskruid te voorzien om het zelve, als de Prins zig in de Kerk zou bevinden, door een loopend Vuur aan te steken:

ken: Ook had hy te *Middelburg* een Huis gehuurd, regt over de Fransche Kerk, alwaar hy twee of drie honderd geladene Musketten geplaatst had om op de Deur, daar de Prins, in de Kerk zynde, met zyn gevolg uit moest komen, door een lopend Vuur, te gelyk te doen losbranden. Of anders had hy besloten, den Prins, waar het ook wezen mogt, door zyn eigen handen, het leven te benemen, en de Stad *Vlissingen* aan *Parma* over te leveren.

Hans Janssen wierd wel haast tot belydenisse van dit alles gebragt, daar by voegende dat hy daar toe was omgekogt door den Spaanschen Afgezant in *Vrankryk*; om dit alles werd hy den 13 April 1584 onthalst; en zyn hoofd op een Pen op de Vest ten toon gesteld. Zyn eenigen Zoon, die zig *Jan Stramman* noemde, en zig toen in Italien bevond, die, om zyns Vaders dood te wreken, na *Vlissingen* overkwam; hy *Aukema*, den avond gevallen zynde, zyn Huis ziende sluiten, doorstak hem, waar op hy, over de nog toeleggende Stads Graften de vlucht nam en na Italien keerde. Hy bleef een tyd lang zig te *Venetien* ophouden, doende pardon van den Prins verzoeken, met aanbieding van zig in 's Lands Dienst te begeven. Dit afgeslagen zynde begaf hy zig, als Soldaat, in dienst van de Malthesers, en hunne verwyfdheid verachtende, maakte hy een Complot, om het Schip af te loopen, en daar mede na Barbaryen te steevenen: dog dien aanslag ontdekt zynde, zo wierden alle zyne medeplichtigen gehangen, maar hy wierd, op een plank gebonden, buiten boord gezet; hy bad toen aan een Soldaat, dat hy hem met zyn eigen geweer wilden doorschieten, en dat hy niet na zou laten van, in de andere wereld bekend te maken, op wat goddeloze wyze de Ridders van *Maltha* in deeze wereld huis hielden.

Dat *Parma* en de Spanjaarden, toen verscheide Moordenaars op maakten, om te gelyk op het Leven van den Prins van *Oranje* toe te leggen, op dat zulks ten minsten, aan een van allen mogt gelukken, waar om hy zo zeeker staat daar op maakten, bleek klaar; want dit Onweder, dat het hoofd van den Prins in Zeeland gedreigd had, ontstak kort daar aan weer op nieuw: Want zeeker Fransch Capitein *Le Got* genaamd, behorende tot de bezettinge van *Ter Neuze*, ten tweede maal in handen van den Spaanschen Veldoversten, Marquis *de Roubaix* gevallen zynde, zo dreigde die hem met de dood, om dat hy, de eerste maal, door zwemmen,

men, zyn gevangenis ontkomen was, ten ware hy zyn Leven 1584.
en vryheid wilde koopen, door hem de sterkte van *Ter Neuze*, waar in zyn Vaandel lag, over te leveren. *Le Got*, antwoorde dat dit buiten zyn magt was. Toen zogt hy hem, door groote beloften over te halen, om den Prins van *Oranjen* aan kant te helpen, waar voor hy van *Parma*, rykelyk zou beloond worden. Dit nam *Le Got* aan, zeggende zeer wel raad te weeten om dien Prins te vergeeven, door een Paling - Pottagie, waar van de Prins een groot Liefhebber was. *Roubaix* vond dit goed, en schreef daar over aan *Parma*, die zulks mede goedkeurde, en hem magt gaf om *Le Got* een aanzienlyke somme gelds toe te zeggen, zo hy zulks spoedig volvoerde, Dit verdrag gesloten, en aan *Le Got* eenig geld op hand gegeeven zynde, zo liet *Roubaix* hem los, mits betalende een Maand Gagie voor zyn Rantzoen, om alle vermoeden, dat tusschen hen beiden eenige verstandhouding was te voorkomen. Maar deeze Capitein ontslagen, en na *Ter Neuze* gekeerd zynde, maakte die den Schelmsen aanslag aan den Prins bekend, zynde het Land nog verscheide Jaren getrouw gebleven, en in desselfs dienst gesturven,

De Onderhandelingen tusschen *Braband* en *Vlaanderen* en den Hertog van *Anjou*, op de lange baan geschoven zynde, was hy inmiddels na Vrankryk gekeerd, hebbende, zederd het rampzalig doorwaden van de Dyle, nooit geen gezond uur gehad. Dog in May 1584, bevond die Prins zig in een redelyken toestand, wanneer hy gehoor verleende aan *Mouilliers* en *Asselliers*, door de Algemeene Staten afgezonden om een spoedige onderstand te verzoeken, die hen ook gunstig wierd toegezegd; dog welk onderstand zo spoedig niet volgde als men wel gewenscht had, en de nood vorderde, zo wierd andermaal aan den Hertog door de Algemene Staten afgevaardigd den Heer *Noel Caron*, Heere van *Schonewal*, om het afzenden van de beloofde hulpbenden te doen verhaasten,

In die zelve Maand May kwam 'er te *Delft*, aan 't Hof van den Prins van *Oranje*, gehuisvest in het gewezen Clooster van *St. Agatha*, een zeker Jongeling, oud tusschen de 26 en 27 Jaren, kortachtig van Persoon, slegt van gedaante en lelyk van opzicht, eigentlyk (gelyk men naderhand ontdekte,) genaamd *Balthasar Gerards*, geboortig van *Villefans in Burgundien*; maar hy noemde zig

François Guyon geboortig van *Besançon*, en Zoon van *Pieter Guyon* van *Lions* die eertyds in een aanslag, ten voordele van de Gereformeerde Religie gesmeed, gevangen, en, om dat hy de Hervormde Godsdienst niet wilde afzweeren, ter dood gebragt was.

Deeze Jongman, had tegens den Prins van *Oranje* gezegd, of liever hem laten aandienen, dat hy, omtrent twee Jaren geleden, van *Besançon* na de Nederlanden reizende, om dienst by zyne Doorluchtigheid te zoeken, te *Luxemburg* gekomen was by zyn Neef *Jan du Pré*, Secretaris van den Grave *Pieter Ernst van Mansfeld*; dat die hem eenigen tyd opgehouden, en gebruikt had voor zyn voornaamsten Klerk, zo dat hy het Zegel van den Graaf van *Mansfeld*, dikwyls gebruikt en in zyn magt gehad had. Om nu zyn Doorluchtigheid eenigen dienst te doen, had hy een klein pakje met afdrukzels of vliegende zegels mede gebragt; want hem dagt dat men door middel van die zegels, eenigen aanslag op eenige Steden van *Luxemburg* zou konnen maken, of ten minste, zo die Steden daar toe te verre afgelegen waren, dat zy dan zouden konnen dienen voor de Verspieders en anderen die uitgezonden wierden; met andere diergelyke omstandigheden meer strekkende om door dien dienst in eenig aanzien by den Prins te geraken. En om in kennisse by de Hof bedienden van den Prins te komen, veinsde hy een groot beminnaar van de Gereformeerde Godsdienst te wezen, verschynende vlytig in de Hof kerk by de Predicatie en Avond gebeden met godvrugtige gebaarden, hebbende altoos den Bybel, het Nieuwe Testament of Psalmboek in de hand.

De Prins zyn voorstel hebbende overwogen, deed hem roepen, zeggende niet te konnen zien dat door die zegels eenige aanslag te maken was, dog dat de Boden, welke van *Cameryk* en *Brussel* over en weder reisden, zig daar van zouden konnen bedienen, waar om hy hem gebood eenige van die zegels daar te laaten, en dat hy zig by den Heer van *Schonewal* had te vervoegen, om in desselfs dienst en gevolg mede na Vrankryk te gaan, om de overige Zegels, tot een diergelyk gebruik, aan den Marschalk *Biron* ter hand te stellen, die tot Gouverneur van *Cameryk* benoemd was: en daar op trok hy met den Heer *Caron* na Parys.

Deeze Heer, in 't begin van Juny 1584 aldaar aangekomen zynde, vond den Hertog van *Anjou* weder ingestort, en zelfs zo gevaarlyk, dat die Prins den 8ste Juny, op *Chateau Thiery*, zyn

uiter-

uiterste wille deed beschryven; van deezen hoofdzakelyken Inhoud.

„ Voor eerst beval hy zyn Ziel in de Goedertierne handen „ Gods, biddende om vergeevinge van alle zyne Zonden, hoo„ pende dat die alleen, door het bloedig Lyden en sterven, van „ den eenigen Zaligmaker *Jezus Christus*, uit genade, waren „ kwyt gescholden. Wat aangaat zyn uitvaard en begraaffenisse, „ die liet hy over aan het goedvinden van zyn Broeder en Moe„ der. Het deed hem van herten leed dat hy de gramschap van „ de Staten des Ryks op zig had geladen, even wel betuigen„ de, dat hy altoos het welzyn van het Fransche Ryk gezogt „ had te behertigen, derhalven bad hy dat men hem alles ten „ goeden wilde houden. Hy bedankte de Koning zynen Broe„ der, dat hem die niet alleen met zo veele voortreffelyke Lands„ Heerlykheden had verrykt, maar die nog gestadig vermeerderd, „ verzoekende dat men de inkomsten daar van ten voordeele zyne „ schuld eischers wilde doen strekken. Hy had van veele Edelen en „ Heeren vrywillige onderstand genoten, die daar door zig van „ hunne middelen vonden berooft, waar door zy kaal gemaakt „ en genoegzaam op den Dyk gezet waren. Zyne Dienaars en „ dienst-boden, welke hem zo getrouwelyk ten dienste hadden „ gestaan, konde hy geen vergelding doen, hebbende zo veel niet „ overig om hun wel verdiend Loon te betalen, waar door zyne „ Ziels smerten verdubbeld wierden. Hy was omtrent drie hon„ derd duizend Kroonen schuldig, en nu zou hy, in zyn dood, „ al hunne goederen, en te gelyk hunne klagten en tranen met „ hem in 't graf slepen, want hy wist geen middel om zig „ daar van te ontlasten. Hy bad de Koning zyn Broeder medely„ den met hem te willen hebben, en hem de eere aan te doen, „ van zyne schulden te doen betalen, en zyne Dienaars te willen „ belonen, als zynde zyn Broeder, wegens de geboorte, en Zoon „ uit hoofde van de genotene weldaden, hy wilde dierhalven, „ zyn arme en berooide Nalatenschap goedgunstig aanvaarden. „ Hy bad zyne Moeder, zy wilde als een goede Moeder, gelyk zy „ altoos gedaan had, hem de gunst bewyzen, om de Koning voor „ hem aan te spreeken. Zy wist wel dat de Rykswetten hem „ niet toelieten om iets te vermaken of weg te schenken, maar „ dat alles aan den Koning toe behoorden, echter hoopte hy dat „ zy deel zoude neemen in zyn hertzeer en droefheid. Hy bad

„ zy wilde zyn eer helpen bewaren, in 't vergelden van zyne ge-
„ trouwe Dienaars, die tot den bedelzak waren vervallen, en
„ dat de ontfangene geschenken, en drie Jaren inkomsten van
„ zyne goederen, daartoe mogten worden besteed. Dat zyne
„ Dienaars ook mogten worden ontlast, van het geen zy voor
„ hem hadden opgenomen. Hy beveelde zyne getrouwe Dienaars
„ in des Konings gunst, inzonderheid de Heeren *Fervacques*, *Au-
„ relbi* en *Quinzac* hebbende uitmuntende blyken van hunne ge-
„ trouwheid ondervonden, biddende de Koning wilde hun het
„ gemaakte laten behouden, of weldadig vermeerderen. Min-
„ der Vorsten, dan zyne Majesteit, hadden wel groote kosten
„ tot de Uitvaart van hunne Bloedverwanten aangewend; dog
„ hy begeerde geen hoogmoedig Graf, nog opgeregte Tombe;
„ maar wenschte te blyven leeven in het herte zyner Dienaars.
„ Hy hoopte de Koning zoude die nutteloze kosten, liever tot
„ beloning zyner Dienaars aanwenden. Had hy een Koningryk na
„ te laten, zo zou de Koning, niet alleen uit hoofde van de na-
„ tuur en geboorte, maar uit genegenheid zyn Erfgenaam zyn.
„ Niets, buiten moeijelyke aanslagen was zyn eigen geweest, het
„ overige had hy van des Konings mildadigheid genooten. De
„ Tytels van *Hertog van Braband* en *Grave van Vlaanderen* kwamen
„ hem duur te staan, en de Rechten welke hy daar op mogt be-
„ zitten droeg hy aan den Koning op, ten aanzien van de bezwo-
„ rene verbonden met de Staten aangegaan. En dewyl *Cameryk*, tot
„ een vastigheid aan *Vrankryk* kon dienen, droeg hy die Stad aan
„ den Koning op, als zynde door deszelfs middelen verkregen,
„ ook bleef hy de Burgers verplicht, dat die, met zulk een oprech-
„ te genegenheid, zig in zyne handen hadden gewurpen. Hy bad
„ derhalven, in Gods naam, den Koning, dat die nu als hunnen
„ Heer, zyn magt en gezag wilde besteden, om de verwoesting
„ en ondergang van dit goede Volk voor te komen, enz."

Kort daar aan bevond de Hertog zig zo reedelyk, dat hy de Heer *Noel Caron*, Heer van *Schonewal*, Afgezant der Algemeene Staten voor zyn bed ter gehoor deed komen, dog terwyl die Heer in de Kamer was, wierd hy door zulke verschrikkelyke pynen en Stuiptrekkingen overvallen, dat het bloed uit alle de Leden en zelfs by de Nagels kwam uitbarsten, gelyk dit ook aan zynen Broeder, *Karel de IX* gebeurd was en hier vertoond word.

Hier

Hier ziet men de Vorstelyke Slaapkamer van den Hertog van *Anjou*, op het Kasteel *Thiery*. Voor het Vorstlyk Ledikant staat de Heer *Caron*, en aan het Hoofdeinde den Arts *J. Petit* by een Tafeltje waar op eenige Medicamenten staan. Men ziet hem een ysselyk geschreeuw maken, waarop eenige bedienden komen toeschieten. Aan de deur staat *François Guion*, eigentlyk *Balthasar Gerards*, Dienaar van den Heer *Caron*, kortachtig van persoon, sluik van haar, en verwilderd van gezicht, welk schrikdier kort daar aan wierd de Moordenaar van den Vader des Vaderlands, *Willem den Iste*, Prins van *Oranje*, gelyk wy zo aanstonds zullen moeten zien.

Omtrent de dood van den Hertog van *Anjou* staat nog aan te merken, dat hy, toen de pyn wat bedaard was, en men hem de Laatste Kerk gerechten wilde toedienen, volgens de gewoonte van de Roomsche Kerk, hy die weigerde te ontfangen, zelfs wilde hy geen Priester of Biechtvader in zyn Kamer dulden. Daar over aangesproken zynde antwoorde hy: *Ik heb myne Zonden aan God gebiegd*, en stel al myn hoope en vertrouwen op de voldoening en verdiensten van *Jezus Christus*, den eenigen Heiland en Zaligmaker.

De-

De Arts *J. Petit*, die altoos by den Hertog is gebleven, verhaald, dat hy groot berouw had over het geen 'er te *Antwerpen* geschied was, en dat hy na snoode Raadgeevers had geluisterd; en zo God hem het leven spaarde, zou hy geredelyk schuld bekennen en alles verbeteren; Ook had hy hem, tien dagen voor zyn dood, groote rouwe zien bedryven: Hy had, te bedde leggende aan *Petit* geklaagd, dat hy, schoon Hertog van *Braband* zynde, nooit te *Brussel* had geweest, daar nogtans het Hof der Hertogen van Braband was: Ook had hy hem gelast, den Heer *van den Tempel*, Stadhouder aldaar van zynent wege te groeten, en hem te zeggen, dat, zo dra hy zo verre gebeterd zou zyn van te paard te zitten of in de Koets te konnen reiden, hy voornemens was zig na *Brussel* te begeeven, met een zo klein gevolg, die niemant toe liet voor iets args te vrezen; zo dat hy nog hoop had op zyn herstel, en om zig met de Staten te verzoenen; dog die gruwelyke aanvallen van pynen, kramp in de Ingewanden en Stuiptrekkingen, kwamen dikwyls wederom, zonder na eenige Geneesmiddelen te luisteren, zo dat hy eindelyk op de verschrikkelykste wyze den Geest gaf.

Eindelyk lekte het door zyn Hofmeester uit, dat hy vergeeven was, en wel door toe doen van de Koninginne Moeder; schoon aan haar kant met geen opzet. Daar was een Italiaans Geneesheer te *Parys* gekomen, die, door zyne wonderbare Genezingen een grooten ophef maakten, en dewyl de Fransche Doctoren, wegens den oorsprong der ziekte van den Hertog van *Anjou* niet eensgezind waren, zond de Koninginne Moeder hem na het Kasteel van *Thiery*, om den Hertog te visiteren. Deeze Italiaan wederkeerende deed een zeer waarschynlyk verhaal van de oorzaak deezer Ziekte, zelfs nam hy aan hem een Geneesmiddel te zullen gereed maken, waar by hy aanstonds zou groote baat vinden, en hem in 't korte van alle kwalen zou verlossen. Dit geschiede. De Italiaan, den Hertog in persoon dit geneesmiddel zynde komen ingeven, keerde na Parys te rug, met belofte van des anderen daags na den Hertog te zullen komen zien. Dien nacht en den volgende morgen ging alles na wensch, maar des namiddags wierd hy door die ysselyke pynen en Stuiptrekkingen aangetast, zonder dat de Italiaan kwam opdagen. Men zond aanstonds na *Parys* om hem te haalen, maar hy was nergens te vinden; eindelyk

ontdekte men dat die Italiaan, zo dra hy het gemelde Geneesmiddel den Hertog had ingegeeven, te Paard geklommen was, neemende de vlucht; hy wierd wel spoedig nagejaagd, dog zonder hem te konnen agterhalen, dewyl overal gesadelde Paarden, om te konnen ontkomen, voor hem gereed gehouden waren: En de Doctoren verklaarde, dat die Verrader den Hertog een geprepareerd fenyn had ingegeven, dat eerst de kwaal had verdooft, maar nu zo fel op de Zenuwen en Ingewanden werkten; zy deeden wel hun best om dit tegen te gaan maar konden den dood niet voorkomen.

Dus had de Spaansche Moordlust zig van het beletzel, den Hertog van *Anjou* ontslagen, en nu wierd het de beurt van den Prins die ook van kant moest, het mogt kosten wat het wilde, en dan stelde *Parma* vast, dat niets hem zou konnen verhinderen, om de Nederlanden weder geheel onder de knie te krygen, en om dien moordadigen aanslag seeuur te doen gelukken stelde men vyf Moordenaars te gelyk daar toe in 't werk, naamlyk een Franschman, een Lotharinger, een Engelsman, een Schot en een Burgondier, zonder dat den een iets van den anderwist, dog nu moeten wy de uitvoeringe van dien helschen aanslag van na by bezien.

Zo dra de Hertog van *Anjou* overleden was beval de Heer *Caron* van *Schoneval*, zyn Dienaar den gewaanden *François Guion*, ten spoedigsten na *Delft* te vertrekken, en een Brief van hem aan den Prins van *Oranje* over te geeven, waar in zyne Doorluchtigheid en de Staten narigt van dit Sterfgeval wierd gegeven. Zo dra deezen Brief aan den Prins, door deszelfs Geheimschryver wierd overhandigd, zo beval zyn Doorluchtigheid, die nog te bedde lag, dat men *Guion* binnen zou doen treeden, om nog eenige omstandigheden uit hem te verneemen, waar omtrent hy zyn Doorluchtigheid vry wel voldeed: (Naderhand bekende hy, dat hy op dien tyd, met den Prins alleen in de Kamer zynde, hem zoude vermoord hebben, zo hy zyn Ponjard by hem had gehad,) Hy uit de Kamer van den Prins tredende, en de Kerkklok horende luiden, zo begaf hy zig daar na toe, leenende een Bybel van den Portier, zo dat niemand eenige kwade gedagten kon maken van een (*quasi*) zo Godvruchtig Jongman, die niet alleen door de Prins en *Caron* reets geëmployeerd wierd, maar ook niet onbekend by de Hofbedienden was.

Hy, op dien 8 Juny 1584, zig uit de Kerk weder na het Hof

van den Prins begeevende, om nader bevelen af te wagten, zo wierd hem door den Geheimschryver van zyn Doorluchtigheid aangezegd, dat hy ten eersten na Vrankryk moest keeren, om zig weder by den Heer *Caron* te vervoegen. Hy antwoordde geen geld overig te hebben, om die reize te konnen doen, en dat hy ook alvorens koussen, schoenen en andere noodwendigheden moest kopen. De Geheimschryver zulks aan den Prins bekend hebbende gemaakt, stelde hem de noodige penningen daar toe ter hand, hem belovende zyn Paspoort en afscheidbrief, ten teken dat hy zyne Commissie getrouwelyk had volbragt, des anderen daags ter hand te zullen stellen.

Op den 9 July kogt hy voor een gedeelte van dit geld, twee Zinkroers of Pistolen, van twee Soldaten van de Wagt, met voorneemen om daar mede den Prins te doorschieten, en om zeeker te gaan eischte hy van de Soldaten teerling loot of gekapte kogels, krygende woorden met een van deeze Soldaten, om dat hy zulk moorddadig loot niet voor hem wilde maken, en het is te verwonderen dat men hier uit geen argwaan tegens hem opvatte, want schon de Pistolen voor hem, op zyn aanstaande reize, van gebruik konden zyn, zo scheen het eischen van gekapt loot eenig moorddadig opzet te kennen te geeven; dog de losse Soldaten schynen zo verre niet gedagt te hebben.

Den 10 July, de Prins aan Tafel, zullende gaan, vond hem aan de deur van de Zaal, wanneer hy toetrad, vragende aan de Prins na zyn Paspoort en afscheid, wyl hy gereed stond om te vertrekken, dog dit geschiede met een zo verbaast gelaat en beevende stemme, dat de Princesse, die haar oog op hem liet vallen, aan haren Gemaal vroeg, *wie den mensch was met dat kwade gelaat?* De Prins antwoorde, *het is een man die zyn Paspoort en afscheid verzoekt, die gereed gemaakt word*, en zig na den gewaanden *Guion* keerende, vervolgde de Prins, *wagt wat*, waar op hy, omtrent de Stallen wat heen en weder ging wandelen.

Tegens het eindigen van de Maaltyd, vervoegde hy zig weder by de Eetzaal, met den Mantel op de linker schouwder, hangende de pistolen aan een riem onder zyn rok, het eene geladen met drie en het andere met twee Kogels, hy plaatste zig op de nieuwe trap van de Eetzaal. De Prins ten twee uuren van Tafel opstaande, zo trad de Moordenaar toe, met gebaarden als

of hy zyn verzoek aan zyn Doorluchtigheid wilde vernieuwen, maar het was om het eene pistool, geladen met drie kogels op hem te lossen, schietende hem dwars door 't Lyf. *Strada* zegt, dwars door het herte; dog dit kan niet wezen; want de Prins nedervallende sprak nog deeze woorden: *Mon Dieu, mon Dieu, ayez pitié de moi & de ton pauvre peuple*, dat is: *Myn God, myn God, heb medelyden met my en met uw arm Volk.* Op het gerucht van de Schoot kwam men van alle kanten toeschieten. Des Prinsen Stalmeester *Jacob van Maldere*, kwam nog schielyk genoeg aangelopen, om den Prins te ondersteunen en op de trappen neder te zetten, zynde reets sprakeloos. Zyne Zuster, de Gravinne van Swartsenburg, daar by komende, vroeg hem in het hoogduitsch, *of hy zyn Ziel niet beval in de handen van zyn Zaligmaker Jesus Christus*, waar op hy flaauwelyk *Ja* antwoordde, en toen den geest gaf: schoon andere schryvers staande houden, dat de Prins nog zo lang, schoon sprakeloos, geleefd heeft, tot dat zyne Gemalinne daar by was gekomen, barstende in bittere tranen en zuchten uit, terwyl de Prins op een rustbedde wierd gelegd, in de zelve Kamer alwaar hy gegeeten had, stervende kort daar aan. 1584.

Ondertusschen zogt de Moordenaar te ontvluchten langs de agterplaats, laatende het tweede pistool in 't loopen vallen. Hy was reets de Stallen, die in de Schoolstraat uitkomen gepasseerd, spoedende, na de Stadsvesten, en, schoon hy, onder het loopen, over een hoop stroo struikelde en needer storte, zo was hy vlug weder op gestaan, loopende de Wal op, met voornemen om in de Stads-vesten, welke toen vol waren, te springen en over te zwemmen, en aldus te ontkomen, waartoe hy twee blazen om de middel had gebonden, die een weinigje opgeblazen waren, en in ieder stak een pypje om ze verder op te blazen; dog in 't oplopen van de wal wierd hy door twee Dienaars van den Prins agterhaald en vast gehouden, waar op de volgende kwamen toeschieten.

Toen hy zag dat die Dienaars geen voornemen hadden om hem dood te slaan, speelde hy de onvervaarde, zig houdende als of hy een roemryke zaak had uitgevoerd. Een van die Dienaars tegen hem zeggende, *O snooden schelm, gy hebt den Prins onzen goeden Heer vermoord*, gaf hy tot antwoord; *ik ben geen schelm, en heb*

maar gelaan 't geen de Koning myn meester myn belast had. Men vroeg *wat Koning*, en hy antwoorde *de Koning van Spanje.*

Hy door de Poort, waar uit hy gelopen was, na een Kamer van de *Conchergerie* gebragt wordende, riep hy op het zien van de Poort uit: *O Poort, gy hebt my bedrogen, ik ben een dood man*; en kort daar aan vergaderden alhier het Gerecht der Stad *Delft*, om den Moordenaar te examineren: (Schoon naderhand, eenige gecommitteerde Raadsheeren uit den Hoge Rade en Hove van Holland daar by gevoegd wierden.) Maar hy eischte Pen, Papier en Inkt, beloyende, na dien hy een gevange man was, hy in alles de waarheid zoude bekend maken. Dog hy deed zulks maar gedeeltelyk, mengende veele Logenen onder de waarheid, gelyk naderhand kwam te blyken.

Zyn vrywillige Bekentenisse was dan hoofdzakelyk: Dat hy genaamd was *Balthasar Gerards* van *Villefans* in *Burgundie*: Dat hy reets zes Jaren geleden; ja, ten tyde dat de Pacificatie van Gent verbroken wierd, van voornemen was geweest om den Prins van *Oranje* te vermoorden. Hy had getoond van het zelve voornemen te zyn, toen hy binnen *Dole* was, ten huize van *Jan Villevaux*, omtrent zes Jaren geleden, wanneer hy, een bloote Ponjard in zyn hand hebbende daar mede met al zyn magt in de deur stak, zeggende, wel te wenschen dat die steek het herte van den Prins van *Oranje* had getroffen; dog waar over hy door *Jan Willem Ponthiers* van *Vitret* in Burgundien berispt was geworden, die hem zeide, dat het aan niemant toekwam Princen te vermoorden.

Dat hy verder nu drie Jaren herwaard, had verstaan, dat de Koning van *Spanje*, een Vonnisse van veroordeeling had geveld tegens denzelven Prins, vryheid geevende van hem te mogen vermoorden waar het ook was, waarom hy zig uit Burgundien na Nederland had begeeven, om dit Koninglyk Vonnis met de daad te voltrekken, maar in Maart te *Luxemburg* horende zeggen, dat een *Biscayer* den Prins van *Oranje* vermoord had, zo had hy zig in dienst begeeven van *Jan du Pre*, Secretaris van den Grave van *Mansveld*: Maar naderhand verstaande, dat den gemelden Prins toen niet vermoord was geworden, zo had hy vast voorgenomen om zyn gezegde voornemen te volbrengen, wat 'er ook van komen mogt, hoopende den bekwamen tyd om zulks te doen

te zullen konnen waarnemen, naamlyk, wanneer de Grave van *Mansveld* in 't Leger zou wezen, omtrent eenige plaats daar de Prins niet verre van daan was; en dat hy hem eenige vliegende Zegels zou presenteren, gedrukt in rood was, met het Signet van denzelven Grave; hy had ook hope aldus een vryen toegang tot het Hof van den gemelden Prins te zullen vinden, om het vermoorden van den Prins werkstellig te konnen maken, met zo weinig gevaar als het eenigzints zyn kon. Hy door verscheide oorzaken belet geworden zynde, zo had hy eerst, in Maart laatstleden van zyn Meester oorlof genomen.

Te *Trier* gekomen zynde, had hy zyn gantsche voornemen, in de Biecht, aan een *Jezuit* bekend gemaakt, aan wien hy ook de voorzeide Zegels hadde vertoond, met beede dat hy zulks tot Paasschen geheim wilde houden, en het dan aan den Grave van *Mansveld* bekend te maken: Deeze *Jezuit* had hem ook geraden, daar van kennisse te geeven aan den Prins van *Parma*, gelyk hy daar na uit *Doornik* door een Brief gedaan had; dog hy had aldaar geen antwoord op dien Brief durven afwagten, vrezende, dat het namaken en mede neemen van die vliegende Zegels, al te kwalyk zou worden opgenomen. Dat hy daar op, met die Zegels te Delft was gekomen, om zyn voornemen te volbrengen en zyn slag daar toe waar te neemen: Maar dewyl hy daar toe nog geen gelegenheid vond, was hy met den Heer *Caron* na Vrankryk gereisd, van waar hy met Brieven (inhoudende de dood van den Hertog van *Anjou*) aan den Prins en Staten werd gezonden: Verder had hy alle middelen bedagt om zyn boozen aanslag te volvoeren; maar alzo hy geen bekwamer en vond, dan met hem te doorschieten, als hy na de Predicatie zou gaan, of als hy na beneden zou komen om te eeten, of als hy na den eeten zou uitkomen, zo had hy daags te vooren twee Zinkroers gekogt, en had het eene geladen met drie Loden, en het ander met twee, waar van hy 't geene dat met drie Loden geladen was, geloft had op de borst van den voorzeiden Prins, en, uit hoofde van de tegenweer der Hellebardiers, had hy het tweede niet konnen afschieten, dat hem leed deed: Verder verzekerende dat, zo hy tegenwoordig nog twee duizend Mylen van hier was, dat hy hier na toe zou komen om den Prins te vermoorden.

Dit is in effecte, het geen zyne schriftelyke Confessie, of het

geen hy vrywillig, buiten pyn en banden had opgeschreven beselsden: Dog na de gevangenisse gebragt zynde, zo is hy verscheide reizen verhoord en onderzogt, wanneer hy beleed, dat de Spanjaarden, in 't byzonder de Raadsheer *d'Assonville*, hem daar toe had omgekogt, en waar by hy tot aan zyn dood is gebleven.

Volgens deeze Confessie, waarin hy tot aan zyn dood is blyven volharden, wierd door de Raadsheren van den Hogen Rade, en Raden in den Provincialen Raad van Holland, beneffens de Heeren Schepenen van Delft, tegens den gemelden Moordenaar geveld het navolgende woordelyke

VONNIS.

„ Alzo Balthazar Gerards, geboren van Villefans in 't Graaf-
„ schap van Burgundien, onder het gebied des Konings van Span-
„ jen, tegenwoordig gevangen, bekend heeft: Dat hy voorge-
„ nomen hebbende omme te brengen, den Persoon van den Door-
„ luchtigen Hooggeboren Vorst en Heere den Prins van Oranje,
„ Grave van Nassau, omtrent twee Jaren en een half geleden, hem
„ begeven heeft uit den Lande van Burgundien, in den Lande van
„ Luxemburg, alwaar hy hem begeeven hebbende in dienst van den
„ Secretaris des Grave van Mansveld, Gouverneur, aldaar, afge-
„ drukt heeft zeeker groot getal van des Grave van Mansvelds se-
„ crete pitzeer Zegelen, hebbende ook geleerd conterfeyten de on-
„ dertekening van den zelven Grave van Mansveld, om met behulp
„ van dien, acces te maken in den Hove des voornoemden Prince
„ van Oranjen, welk zyn voornemen hy bekend heeft, in Maart
„ voorleden, schriftelyk binnen de Stad Doornik, te kennen gegee-
„ ven te hebben aan den Prins van Parma, dewelke door zyn Raads-
„ heer Christoffel d'Assonville, daar toe Gecommitteerd, met
„ hem Gevangene, daar op in communicatie en onderhandeling
„ getreden zynde, hem Gevangene toegezeid heeft, dat, indien
„ hy zyn voornemen wist te volbrengen, en den Ban of Pros-
„ criptie van den Koning van Spanjen, tegens den Persoon van
„ den Heer Prins van Oranjen uitgegeven, ter executie bragt, dat
„ de Koning van Spanjen hem zoude voldoen, 't geen hy by de
„ Sententie inhoudende, onder meer andere punten, de somme van
„ vyf en twintig Duizend Ducaten, toegezeid en beloofd heeft.
„ En dat hy Gevangene met den zelven d'Assonville beraadslaagd
„ hebbende op 't volbrengen van 't voorgeschreven Feit, met hem

be-

„ beslooten heeft; dat hy Gevangene hem herwaards over, in 't Hof „ van den voornoemden Heer Prins zoude begeeven, noemende hem „ François Guion, een Zoon van Pieter Guion, eertyds Burger van „ Besançon, dewelke eertyds om de Religie omgebragt zou zyn, „ met Confiscatie van Goederen. En dat hy Gevangene, onder het „ schynzel, dat hy van jongs op de Religie zou toegedaan zyn, en „ omme dezelve zyne Ouders en Goederen verloren zoude hebben, „ met alzulken vervalschten Naam, en met de voorzeide afgedruk„ te pitzeer Zegelen en geconterfeite Ondertekeninge des Grave van „ Mansveld, toegang in den Hove des voornoemden Heere Prin„ ce van Oranjen zoude maken; volgens welk beraadslaagde opzet, „ hy Gevangene, alhier in 't Hof van den voornoemden Heere Prin„ ce van Oranjen gekomen is, en zynen naam vervalschende, hem „ genoemd heeft François Guion, en zulks in 't Hof van den voor„ noemden Heere Prince van Oranjen gekomen zynde, hem vervor„ derd heeft, op den negenden deezer maand, te kopen twee Pisto„ len of korte Sinkroers, ende op den tienden deezer, op den mid„ dag, verspied hebbende in 't Hof, daar den voornoemden Heere „ Prince van Oranjen, in 't Salet aan Tafel gezeten was, hy Gevan„ gene gegaan is in zyn Logement, en die twee Sinkroers geladen „ hebbende, het eene met drie, en het andere met twee Loden of „ Ballen, weder in 't Hof gegaan is, hebbende de twee Sinkroers „ hangende aan zynen riem, op zyn slinker zyde, onder zynen „ Mantel, laatende zyn mantel van zyn rechter schouwder neder „ hangen, op dat hy niet en zoude schyne niet onder zynen mantel ge„ laden te hebben: En dat hy den voornoemden Heere Prince, komen„ de van de Tafel, en uit het Salet gaande, om de trappen op te treden „ na zyn Kamer, het eene Sinkroer of Pistool, met drie Loden of „ Ballen geladen, op den zelven Heer Prins afgeschoten heeft, van „ welke schoot den voornoemden Heere Prince (tot groot leedwe„ zen van alle goede Patriotten) gestorven is. 't Welk wezende een „ valsch verraders feyt, bedreeven aan den Persoon van alzulken „ Personagie, als den voornoemden Doorluchtigen, Hooggeboren „ Vorst, den Heere Prince van Oranje, hooger Memorie, geweest „ is, niet behoord ongestraft te blyven, maar ten exempelen van „ anderen zeer rigourenselyk behoord gestraft te worden.

„ Zoo is 't, dat myne Heeren, de Gecommitteerden van den Ho„ gen en Provincialen Raden, ter examinatie en judicature van den „ voorschreven Gevangenen, beneffens de Heeren van den Gerechte „ deezer Stad gecommitteerd, en myne Heeren de Schepenen dee„ zer Stad, wel en rypelyk overwogen hebbende, de confessien „ van den voorschreven Gevangenen, en alle het geene in dezen te „ considereren stond, den voornoemden Balthasar Gerards Gevan„ gene, gecomdemneerd hebben, ende condemneren by dezen, „ geleid te worden op 't Schavot alhier voor 't Stadhuis opgeregt.

Omme

„ Omme aldaar eerst zyn rechter hand, daar hy het voorschreven
„ verradersch moordadig Feit mede bedreven heeft, met een gloe-
„ yend toesluitend yzer, geschroeid en afgebrand te worden; en dat
„ daar na, met gloeyende tangen, tot zes reizen, en op verschei-
„ dene Plaatzen, zo aan armen, beenen, en 't geen daar zyn lig-
„ haam meest met vleesch bedekt is, het vleesch uitgebrand en af-
„ genepen zal worden, en dat hy, daar na levendig, aan vier Quar-
„ tieren gehouwen zal worden, beginnende van onderen, en, ten
„ laatsten hem de Buik opgesneden, en zyn herte uitgenomen, en
„ in zyn aangezichte gewurpen, en daar na zyn hoofd afgehouwen
„ zal worden: En dat zyn vier Quartieren, op de bolwerken van
„ de Haag-Poort, Oost poort, Ketel-poort en Watersloots-poorten,
„ deezer Stad, uitgehangen, en zyn hoofd op den Schooltoren,
„ agter het Logement, van den voornoemden Heer Prins, op een
„ staak gesteld zal worden. Verklarende alle zyne Goederen ge-
„ confisqueert, ten profyte van den Heere.

„ Aldus gepronunicieert, op 't Stadhuis der Stad Delft, den 14
„ July 1584.

(was onderteekend) *A. van der Meen.*

Toen hem vrydag den 13de July, aangekondigd wierd, dat hy zig zou hebben te bereiden om des anderendaags te sterven, was hy, in den beginne zeer verschrikt, vervloekende, dat hy ooit te *Dole* de praktyk geleerd had, wenschende liever een arm ambachtsman geweest te zyn, wanneer hem dit niet zou zyn overgekomen; Maar nu de dwaasheid begaan hebbende, moest hy ook den last dragen; dog zig weder herstellende, zeide hy: *Ik zal de reize na den Hemel aanneemen, en den menschen by God ten voorspraak verstrekken.*

Zaturdags den 14 July wierd dit Vonnis na de Letter uitgevoerd en toen zyn hand, met een gloeyend Wafel-Yzer wierd afgeknepen, zo dat de gantsche Markt met rook en stank vervuld wierd, sloeg hy zelfs geen geluid.

Ieder vervloekten dien moord, dog de helsche Jezuiten alleen, dorsten ze pryzen, gelyk Pater *Herrera*, de dood van dien vervloekten booswigt, *Glorioso Martyrio* durft noemen, en als of Christus en zyne Heiligen, hem een voorbeeld tot zulken moord gegeeven hadden, gebruikt hy, onder anderen, deeze woorden: *Hy overwegende hoe hy zig verder moest gedragen in het uitvoeren van zyn onderneming, en blyvende vast in zyn voornemen, volgens het voorbeeld van onzen Heyland Christus Jesus en zyne Heiligen, begaf zig op den 10 July by den Muitemaker.*

Dog ik, met alle ware Liefhebbers des Vaderlands, over dit gevalzuchtende, verstommen van droefheid.

Einde van het Een en Twintigste Deel.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

EEN EN TWINTIGSTE DEEL.

HYNE-

REGISTER.

EINDE.

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur; Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

TWE EN TWINTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1767.

VOORREDEN.

GEACHTEN LEEZER,

Y hebt, als getrouwe Liefhebbers van ons vrye Vaderland, niet zonder zuchten, het voorige Deel geeindigt, ziende 's Lands eersten Vader, WILLEM DEN Iste, *Prins van Oranje, de Grondlegger van het Gemenebest der Vereenigde Nederlanden, na het uitstaan van zo veele wederwaardigheden en gevaren, zo door zyne al te driftige als geveinsde Vrienden, Vyanden en Verraders berokkend, door de hand van een Monster der Natuur, ten grave dalen.*

Toen meende de bittere PHILIP DE II *van Spanjen, toenstelde de Prins van* PARMA, *die zyn Krygsroem, door zyn Italiaansche verradersche moordlust bezwalkte, dat alles gewonnen was. De twee Zuilen, daar de Nederlanden op steunden,* ANJOU *en* ORANJE *lagen om verre gerukt. Door de dood van den eersten, had men geen bystand meer van Vrankryk te wagten; Engeland moest, door de toebereiding eener verschrikkelyke Vloot in Spanje, op eigen bescherming bedagt zyn. Door het vermoorden van den laatsten, moest alles inwendig in verwarring en magteloos worden. Nu ontbrak het maar aan 't veroveren van Antwerpen om de Landen te doen bezwyken. De Vyand was vol moed; 's Lands beschrevene Vaderen by na radeloos, hebbende geen toevlucht, geen beschermer, dan een Jongeling van 17 Jaren, wel moedig en van groote hoop, maar te jong om, met schyn van een goeden uitslag, het Gebouw van Staat te schragen, zo dat Vriend en Vyand, een rampzaligen uitslag te gemoet zagen; dog het is, door de Goddelyke bestiering, tegens het vermoeden van beiden uitge-*

vallen. Hen, die het alles voor de wind ging, wierden door den Jongen MAURITS, *met schaamte en schande bedekt; en zy die twyffelmoedig waren, wierden door zyn dapperen Arm gemoedigt, en door zyne wyze raadgevingen verkwikt.*

Dus heeft deezen Staat, tot verbazing van de gantsche Wereld, tegen het vermoeden van alle menschen, in de uiterste nood, het hoofd boven 't Water gehouden. Een hoopje Lands, een hand vol Volk heeft het magtige Spanjen, niet alleen wederstaan, maar eindelyk doen zwygen. Waar is de Wereldwyze die, ons kan zeggen, hoe dit is toegekomen. De Turkschen Keizer AMURAT DE III, *vroeg aan zyne Bassaas, hoe een klein stukje Lands, gelyk Holland en Zeeland was, gelyk hy hen in de Landkaarten vertoonde, al het geweld van Spanjen had konnen verduren? Men kon daar op niet antwoorden. De Venetiaanschen afgezand schreef het toe, aan de bystand van Engeland en Vrankryk en de situatie van Nederland. Neen, zeide die schrandere Vorst, die twee ryken hadden genoeg met zig zelven te doen, en Spanjen bezat tien malen meerder magt dan noodig was, om alle de overige zwarigheden weg te neemen, maar heeft niets konnen uitvoeren. 't Is God! 't Is God alleen, wyzende met zyne hand ten Hemel, die deeze Landen heeft behouden, anders was zulks onmogelyk geweest.*

Dit moet erkend worden door allen, die niet blinder zyn dan een ongelovigen Turk. Wy zullen dit, op een zeer zonderlinge wyze, in onze Staatkundige betrachtingen bewaarheid zien, waartoe wy overgaan zullen, zo dra wy 's Lands vermoorden Vader, met onze liefde tranen, naar de Grafkelder hebben verzeld, waar toe wy U nodigen.

STAAT-

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Behelzende de plechtige Lykstatie van Willem den Iste Prins van Oranje, en Grafstombe te Delft.

Terwyl de Spanjaarden, s' Lands algemeene Vyanden van Vreugde juichten, als of zy een groote overwinning hadden behaald, smolten alle rechtgeaarde Nederlanders in hunne tranen, beweenende de dood van den algemenen Lands Vader, *Willem den Iste*, Prins van *Oranje* enz. in den Ouderdom van een en vyftig Jaren, en byna drie maanden, door een Moorders hand neder geveld. Dit niet alleen, maar het Krygsvolk van *Parma*, inboorlingen van die Landschappen, die met den Koning verzoend waren, vervloekten die schandelyke moord: Ja een Overste, in de belegerde Schans voor *Zutphen*, riep vol van Verontwaardiging, zelfs ten aanhooren van 's Konings Krygsvolk uit, zeggende tegens het Volk in dienst van de Vereenigde Provincien, *dat het een schelms feyt was, dat het een schelm was die zulks volbragt, geraden of bevolen had, al was 't zyn Konings zelfs.* De Roomsche Geestelyken, in de Spaansche Nederlandsche Steden, wilden openbare Vreugde tekenen daar over betoonen, dog de Burgers wilden het niet gedogen. De Kannuniken te Brussel ziende dat het Volk hen zulks niet wilde toelaten, vergaderden in het Choor van de Domkerk, houdende de Kerkdeuren gesloten, zingende het *Te Deum Laudamus*, om God daar voor te danken; dog den Hemel als vertoorend over die

die Heilig schendige daad, deed nog dien avond, een verschrikkelyk Onweder, verzeld van donder en blixem ontstaan, die de Toren van de Domkerk in brand stak, en tot Assche verteerde, zonder dat 'er een eenig Huis in die Stad beschadigd wierd.

In de Vereenigde Nederlanden was de droefheid onbeschryffelyk, en men kan met recht zeggen: *Nooit wierd een Vader of Weldoender meerder beklaagd; nooit baarde de dood van eenig Vorst meer droefheid dan deeze in Nederland. 's Prinsen dood*, meende men, was de dood van Land en Staat, want ieder verliet zig, naast God, op hem, alles gerust op hem latende aankomen, als op een getrouwen Vader; maar nu meende men dat Vryheid, Goed, Land Godsdienst ja alles verloren was; de Staten zeiden zelfs: *dat zy vreesden, dat het teedre Gebouw, van deezen nieuwgeboren Staat zoude instorten, en dat de Inwoonders weder zouden geraken onder de Spaansche Slaverny.* De Gemalinne van den Vermoorden Prins, beweende op eene bezadigde wyze haren Gemaal en Heer. Zy het Vorstelyk Lyk ziende viel op hare knien; en, met nat betraande oogen, een diepe zucht lozende, en hare handen, ten Hemel opheffende, riep zy uit: *Almachtige God, die my niet hebt verlaten, toen ik myn Vader om de Godsdienst zag vermoorden; ondersteun my in deeze beproeving, op dat ik zo ongelukkig niet worde van tegens uwen wille te murmureren! Maurits* gedroeg zig ook veel manmoediger, dan men van een Jongeling van 17 Jaren, in die droevige omstandigheid kon verwagten, want (volgens het getuigenis van meer dan een Fransch en Engelsch schryver) hy zoekende de Princesse, en alle de schreyende Hovelingen te vertroosten zeide tegens *Louiza de Coligny, gy beweend met recht een goed Gemaal, Mevrouw, ik een goeden Vader, en deeze een goed Meester; maar het Vaderland verliest meer dan wy allen. Hy was altoos bereid om te sterven en zyn bloed voor het Vaderland op te offeren, wel weetende dat de verraderssche Spanjaarden niet zouden rusten, voor dat dien verschrikkelyken slag gegeeven zou zyn; daarom was hy gewoon te zeggen; myn leven is alleen zo lang veilig tot dat een Booswicht besluit om met my te sterven.*

Het Lyk van den Prins wierd s'anderen daags na den moord gebalzemd, en op een Paradebed ten toon gelegd, gelyk alhier vertoond word.

Hier ziet men een groote Zaal, rontom met zwart laken en den grond mede met zwart laken bekleed; en het Ledikant is voorzien, met opgeslagene gordeinen van zwart laken. Het Lyk is bedekt met een zwart fluweel kleed, waar op geborduurd was het volle overdekte en gequartierde Wapenschild; en rondom het Ledikant hingen de Quartieren, of de Wapens van *Breda*, van *Veere*, van *Vlissingen*, van *Chalon*, van *Diest*, van *Catzenellebogen*, van *Nassau*, van *Oranje*, Boven aan hingen, op de hoeken, de vier Hoofd-Quartieren, van *Nassau*, van *Stolberg*, van *Hessen*, en van *Koningstein*. Op vier Tabouretten leggen op kussens, de Prinselyke Kroon, het Zwaard van de Souvereiniteit, de vergulden Helm, bedekt men een bosch van Oranje, Blaauwe en Witte Vederen, en op de laatste de Staf van Commando. By het Ledikant ziet men twee Kamerheren, en twee Hellebardiers staan aan de deur op Schildwacht.

De Staten van Holland, Zeeland, Vriesland en Utrecht, toen te *Delft*, vergaderd, besloten het Prinselyk Lyk, ten teken van hunne eerbied, hoogachting, en eeuwigdurende verplich-op een meer dan Vorstlyke, ja Koninglyke wyze, ter aarde

te bestellen; waar toe aanstonds een Grafkelder wierd vervaardigd in 't midden van het Choor in de nieuwe Kerk, staande aan de markt over het Stadhuis: Over welke Grafkelder de Staten voornemens waren, eene heerlyk Graf-Tombe, in 't vervolg te doen oprichten, ter eere en eeuwiger nagedachtenisse van dien Vader des Vaderlands.

Alles tot deeze prachtige Lykstatie in gereedheid gebragt zynde, wierd dezelve, den 3de Augustus 1584 aldus volbragt.

I. De geheele Burgery van Delft, in volle Wapenen, op de rouwdragende wyze, met sleepende Pieken, en de Musketten verkeerd verdekt; want die Prins had, deeze Burgery, welke van te vooren bestond, in *vaat- kruis- windaas- band en flitsboogschieters*, in 't Jaar 1580 hervormd in vier Vaandelen of Compagnien, waar van ieder bestaan moest uit een derde Piekeniers en twee derde Muskettiers.

II. Eenige Trompetten, blazende op *Sourdinen*, zynde een soort van Pypen, die een doove droevige klank geeven, en by zodanige plechtige Begraaffenissen in de plaats van Trompetten gebruikt worden.

III. Jonkheer *Gerard van Schoten* en Jonkheer *Paulus Wits*, geleidende een Paard, dat, gelyk ook de zeeven volgende Paarden, tot der Aarde toe met zwart laken behangen was, en, op ieder Dye van dit Paard, zag men het Wapen van *Breda*.

IV. Jonkheer *Philips de Grutere* of *Gruytere*. Heere van Dirkland, dragende de *Banderolle*, Vane en Banjere van BREDA.

V. Jonkheer *Van der Delft*, en Jonkheer *N. de Roules*, geleidende het paard, met de Wapenen van TER VEERE en VLISSINGEN op ieder Dye.

VI. Jonkheer *Jan van Egmond*, dragende de *Banderolle* van VEERE en VLISSINGEN.

VII. Jonkheer *N. van Sprangen* en Jonkheer *Jan van Oostrum*, Kastelein van Woerden, geleidende het Paard met de Wapenen van CHALONS.

VIII. Jonkheer *Rosus*, dragende de *Banderolle* van CHALON.

IX. Jonkheer *Floris Serclaes* en Jonkheer *Pieter van Roon*, Bailluw van Putten, geleidende het Paard met de Wapenen van DIEST.

X. Jonkheer *Jasper van Poelgeest*, dragende de *Banderolle* van DIEST.

XI.

XI. Jonkheer *Jacob van Almonde* en Jonkheer *Nicolaas van Raapborst*, geleidende het paard met de Wapenen van VIANDEN.

XII. Jonkheer *Gerard van der Aa*, dragende de *Banderolle* van VIANDEN.

XIII. Jonkheer *Cornelis van Wyngaarden* en Jonkheer *van der Linden*, geleidende het Paard met de Wapenen van CATZENELLEBOGEN.

XIV. Jonkheer *Lancelot*, dragende de *Banderolle* van CATZENELLENBOGEN.

XV. Jonkheer *Philips van der Aa* en Jonkheer *Herman van Utenborst*, geleidende het Paard met de Wapenen van NASSAU.

XVI. Jonkheer *Cornelis van Zwieten*, dragende de *Banderolle* van NASSAU.

XVII. Jonkheer *Jan Bacx*, Castelein van Heusden en Jonkheer *Diderik van Duvenvoorde*, Bailluw van den Briel, geleidende het paard met de Wapenen van ORANJE.

XVIII. De Heer *van Marquette*, dragende de *Banderolle* van ORANJE.

Alle deeze Edellieden zo die de paarden geleiden, als die de Banderollen of Banieren droegen, waren gekleed in 't zwart, dragende slepende Rouwmantels.

XIX. De Heer van *Mansart*, dragende *la Cornette des Couleurs*, of de *Cornette der Kleuren.*

XX. De Heer van *Ryboven*, dragende de *Guidon des Couleurs*, of *Guidon van de Kleuren* zynde de Veldwimpel van Oorlog, wat grooter als de *Cornette*, zynde beide van Damast, beschilderd en verguld na eisch, met de volle Wapenen van den Prins, bezet met franje van rood, wit, blaauw, geel en zwart, zynde de kleuren, die in de Wapenen staan: Deeze *Cornette* en *Guidon* waren gehegt aan een blaauw geschilderde Lancie, met de Cyffers van 's Prinsen naam.

XXI. Jonkheer *Jan van Naaldwyk*, dragende den *Grooten Standaard van de Kleuren*, mede van Oranje, blaauw en wit Damast met franjes van dezelve kleuren, en ieder met byzondere Deviesen en Zinspreuken van wylen den Prins, welke onder andere waren, PRO LEGE, GREGE ET REGE, dat is, *voor de Wetten, voor het Volk en voor den Koning*: Als mede, SAEVIS TRANQUILLUS IN UNDIS, dat is, *gerust in 't midden der baaren*, zinspe-

lende op den daar boven geschilderden *Alcyon* of Ysvogel, zittende gerust in zyn nest, dryvende op de baren van eene woeste Zee.

XXII. De Baanderheer van *Petershem*, dragende het quartier van 's Prinsen Wapen, naamlyk ORANJE.

XXIII. De Baanderheer van *Deure*, dragende het tweede quartier van STOLBURG.

XXIV, Jonkheer *Wencely van Boetselaar*, dragende het derde quartier van HESSEN.

XXV. De Heer *Jan van Assendelft*, Jonkheer van Kralingen, dragende het vierde quartier van KONINGSTEIN.

XXVI. De Heer *Jacob van Egmond*, Heere van Keenenburg dragende het zogenaamde *L'Ecu aux pleines armes, timbré & couronné;* anders het volle overdekte en gequartierde *Wapenschild*, fraai gekleurd en verguld na vereisch.

XXVII. Jonkheer *Daniel van Boetselaar*, Heere Merwe, dragende den HELM, fraai verguld en overdekt met een pluim van Oranje, blauwe en witte Vederen.

XXVIII. Jonkheer *Duyts*, Capitein van de Guardes, dragende *L'Espée des Armes*, anders het RYDTZWEERD, of Rapier van Wapenen in de Schede.

XXIX. De Heer *Wolfaard van Brederode*, dragende de fraai geborduurde, *la Cotte d'Armes* of WAPENROK.

XXX. Jonkheer *Brecht* en Jonkheer van *Maldereede*, geleidende het ROUW-PAARD, 't welk met zwart fluweel, ter aarde toe, behangen was.

XXXI. De Graaf van *Overstein*, dragende een bloot zwaard, zynde 'T ZWAARD VAN SOUVEREINITEIT.

XXXII. De Baron van *Creange*, dragende de goude Vorstelyke KROON.

XXXIII, Drie Hofmeesters, naamlyk, de Heeren *van der As*, *van Andenfort* en van *Viery*; met hunne Staven of Stokken in de hand.

XXXIV. Het VORSTELYK LYK, gedragen door twaalf Edelluiden, op eene Baar; over de kist lag een fluweel kleed, vercierd met de Wapenen van wylen den Prins.

XXXV. Naast het Lyk gingen de Heeren *Jan van Burgundie*, van *Freymont*, *Malrave*, van *Brederode*, van *Merode* en van *Sotterwoude*.

XXXVI.

XXXVI. Een Heraut of Wapenkoning.

XXXVII. De Prins MAURITS, Grave van Nassau, Zoon van wylen den Prins, toen tusschen de zeventien en agtien Jaren oud, wordende de sleep van deszelfs Rouwmantel opgehouden door zyn Gouverneur, den Heer van *Sonsveld*, en hebbende aan zyn Rechterhand *Gebbard Truchses*, Keurvorst van Keulen, en aan zyn slinkerhand, den Grave *Philips van Hohenlohe*.

XXXVIII, Den Grave *Willem Lodewyk van Nassau*.

XXXIX. Den Grave *Philips van Nassau*.

XL. Den Grave van *Solms*, sluitende den Rouw.

XLI. Hun Hoog Mogende de Heeren *Staten Generaal*, gaande de Gevolmagtigden van Holland, Zeeland, Vriesland en Utrecht volgens den rang hunner Provincien.

XLII. De Raad van Staten.

XLIII. De Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland, behalven de Gevolmagtigden van negen der kleine Steden.

XLIV. De Presidenten en Raden van den Hogen en Provincialen Rade van Holland, benevens derzelver Secretarissen, ieder in zyn rang.

XLV. De Heeren van de Kamer van Rekeningen, met hunne Secretarissen, Griffiers en Auditeurs.

XLVI. De Schout, Burgermeesteren en gantsche Magistraat van Delft.

XLVII. De Predikanten van Delft.

XLVIII. De Capiteins der Trawanten van den Prins.

XLIX. Een groot getal Capiteinen en andere Militaire Officieren.

L. Een ontelbare meenigte Volks, van allerleye rang en staat, dog zonder order, alle in 't zwart gekleed.

Deeze Vorstelyke Lykstatie, onder een algemeen rouwklagen, zuchten en weenen, over 's Prinsen geweldigen en ontydigen dood, in de Grafkelder gezet zynde, wierd 'er een korte troostryke Lyk-reden gedaan over wylen den Prins, door Do. *Arent Cornelisz.* of *Arnoldus Cornelii*, predikant te Delft, over de woorden van *Openb. XIV. vs.* 13. *Zalig zyn de dooden, die in den* HEERE *sterven, van nu aan; Ja, zegt de Geest, op dat zy rusten mogen van haren arbeid, ende hare werken volgen met haar*, werdende deeze opbeurende Lykpredicatie met aandagt dog gelatene

weemoedigheid aangehoord. Op den dag der begraaffenisse, en een dag voor en na denzelven, wierden de grootste Klokken, in alle de Steden van Holland, drie maal daags geluid, ieder maal een half uur lang. Dus eindigde de rouwstatie, maar niet den rouw over het missen van dien Vader des Vaderlands, die nog in de herten der rechtgeaarde Nederlanders blyft leeven.

De Heeren Staten Generaal deeden, ter vereeuwiging van 's Prinsen deugden op zyn Graf stellen.

D. O. M.

Et Æternæ Memoriæ.

GUILIELMI NASSAVII, *Supremi Arausoniensium Principis, Patris Patriæ, qui Belgii Fortunis suas post habuitæ suorum. Validissimos exercitus ære plurimum privato bis conscripsit, bis induxit Ordinum auspiciis. Hispaniæ tyrannidem propulit, veræ religionis cultum, avitas Patriæ Leges revocavit, restituit. Ipsam denique Libertatem, tantum non assertam, Mauritio Principi, paternæ virtutis Hæredi Filio, stabiliendam reliquit. Herois vere pii, prudentis, invicti, quem, Philippus II. Hispaniarum Rex, ille Europæ timor, timuit, non domuit, non terra uit, sed empto percussore fraude nefanda sustulit. Fæderatæ. Belgii provincis, peremii Meritorum Monumente.*

luidende in 't Nederduitsch

TER EERE VAN GOD ALMACHTIG.

En ter Eeuwiger Gedachtenisse

Van WILLEM VAN NASSAU, Prins van Oranje, Vader des Vaderlands, die het welvaren der Nederlanden meer geacht heeft, dan zyne eigene belangen, en die van de zynen. Die twee malen, meest ten kosten van zyn eigen middelen, magtige Legers heeft geligt, en onder het gezag van de Staten te velde gebragt. Die de dwingeland van Spanje afgeweerd, den waren Godsdienst hersteld, en de aloude Vaderlandsche Wetten weder ingevoerd heeft. Die eindelyk diezelve byna wedergekregene Vryheid om te bevestigen overgelaten heeft aan den Prins Maurits, zynen Zoon en Erfgenaam van 's Vaders deugden. Een Held, waarlyk Godvruchtig, voorzichtig, en onverwinnelyk, wien Philips de II, Koning van Spanjen, die schrik van Europa, gevreest, niet t'onder gebragt, niet verschrikt heeft, maar die hem, door de hand van een gehuurden Moordenaar, door

een

een schendig bedrog heeft omgebragt; hebben de Vereenigde Nederlanden, dit ter eeuwiger gedachteniſſe van zyne dienſten doen ſtellen.

Dat hy niet bemind was by den wreden Philippus II, Koning van Spanjen, dien Aartsvyand der Vryheid en ſuivre Godsdienſt, welke hy te meermalen had doen beeven, zo dat die op het ontfangen van die tyding uitriep: *Ach! was hem dien ſlag over twaalf Jaaren gegeeven*! is niet te verwonderen; ook niet dat hy gevloekt was by de liſtige benden van *Lojola*, doldriftige voorſtanders van de Slaverny, Gewetensdwang en Bygeloof, die volgens hunne grondbeginzelen, dat het geoorloofd is zyn Vyand, door leugen en laſter taal gehaat te maken en te vermoorden, op eene wyze van dien grooten Prins ſchryven, dat het byna ongelooffelyk is.

Zo heeft men een Boek te *Douay* gedrukt, voerende den Tytel: *Triumphante Martelisatie van Balthaſar Gerards*, opgeſtapeld, met zeer vinnige laſteringen, vervloekende deezen Prins tot in de Helle onder de Duivels, en verheffende deezen Moordenaar onder de Heiligen in den Hemel. De Prins noemd men *Seba*, Zoone van *Bochri*, een *Jerobeam*, een bedrieglyken Vos, een Tyran, Rover enz., en een Tyran mogt, by de Romeinen, om geld, van der Aarde weggeruimd worden. Dat hy was meinedig, een Ketter, eerſt *Roomſch*, daar na *Lutherſch*, weer *Calviniſt* en eindelyk *Atheiſt*. Dat hy een Kerk en Bloedſchender was. Dat hy eene Nonne, Abdiſſe had getrouwd, die zig aan Gode had toegewyd. Zo een verſchrikkelyke daad hadden de Romeinen, in de Veſtaalſche Maagden, altoos met de dood geſtraft; en Jezuitiſche Herszenen, geene vuiligheden meer weetende te verzinnen, zo zegt hy zyn pen verder te zullen wederhouden; en dat men God moeſt danken, dat hy deeze gelukzalige handen tot die moord had verwekt; dat men uit zyn manhaftigen dood klaar kon zien dat het de wille Gods was geweeſt. Dat hy, ten dienſten van God, den Koning en de Nederlanden, een pryswaardig ſtuk had beſtaan. Dat de vrome *Balthaſar*, uit hoofde van zyne uitmuntende deugden, een veel langer leven waardig was geweeſt, om de Koninglyke vergelding op Aarde te genieten; maar dat God, hem barmhartigheid bewyzende, uit vreeze dat hy, door die eere en vergelding, zyn verdienſtelyk werk met zonde zoude onteeren, hem tot zig in den Hemel

had genomen, om hem met eeuwige heerlykheid te belonen; hem vereerende met de Kroon der Martelaren, Confessoren enz. Zo dat hy gereed stond om uit te roepen: *St. Balthasar Gerards bid voor my.*

Die nog eenige twyffel daar aan mogten slaan, dewyl dit Boek zeldsaam is geworden; die konnen zig daar van verzekeren met het doorbladeren van het Boek, genaamd *De Martelaren van Gorcum*, eerst by *W. Estius*, in 't Latyn, en daar na door *Speelbergen* vertaald, en in de Plantynsche Boekdrukkery, in 't Jaar 1604, by *Moerentorf*, in 8, uitgegeven, waar in de vroomheid van *Balthasar Gerards*, hemel hoog word geprezen, zeggende: dat hy den gemeenen Vyand des Land, en der Religie, kloekmoedig had om hals gebragt, en die Lighamelyke pynen, hem door de Ketters aangedaan, met groote lydzaamheid uitgestaan; dat hy zig had gedragen als een tweede *Joan Nicodemensis*, die de Goddeloze placaten tegens de Christenen afgekondigd en aangeplakt, uit een Godvruchtigen yver had afgescheurd en daar over de wrede nepen van den beul, met gloeijende tangen had uitgestaan, met eene ongelooffelyke lydsaamheid. Dat *Gerards* dit heerlyk stuk niet had aangevangen, zonder alvorens met het Schild des Gebeds gewapend te zyn. Dat hy op den Verjaardag der Martelaren van *Gorcum*, twaalf Jaren na hun overlyden, binnen *Delft* was gekomen om dit stuk uit te voeren, heimelyk in den Tempel was gegaan, met bloote hoofde, geboogene Knien, met opgehevene handen, en groote innige aandoening van zyn gemoed, God wel een Uur lang had gebeden. Dat de uitkomst had getoond, dat zyn gebed verhoord was geworden, uit hoofde van zyne ongemeene stoutmoedigheid, die hy op den 10 July 1584 had betoond, als wanneer hy dien Tyran verslagen, en vervolgens door allerhande pynigingen, en de aller ysselykste dood, zyn gloryryk Martelaarschap voleindigd had, zelfs tot verbazing zyner Vyanden. Zo dat men zig niet anders moest verbeelden, dat die heerlyke en ten allen tyden roemwaardige overwinning, door God aan den zaligen *Balthasar* was verleend, alleen op de voorbidding en om de verdiensten van de Martelaren van *Gorcum*, op wiens Verjaardag hy zynen aanstaanden stryd, God den Heere, met zulk eene vuurigheid des Gebeds, zo hoog had aanbevolen, enz.

Veele

Veele blinde Roomschgezinden, plaatsten hem onder de Roomsche Martelaren, en namen *Geraards* voor hunnen Patroon en voorspraak by God aan. Ja 't *Flos Sanctorum*, geschreven door de *Infante Isabelle van Spanjen*, gedrukt te *Salamanca*, steld den Moordenaar *Balthasar* zeer hoog, ja onder de zodanigen die door den Paus behoorden gecanoniseerd en onder de Heiligen ter aanbidding geplaatst te worden; zelfs zou die Infante by de Koning aangehouden hebben, om die Canonisatie by den Roomschen Stoel te verzoeken; dog de Koning had geantwoord; de Paus en Cardinalen zyn niet dwaas genoeg zig, door dit te doen, voor de gantsche wereld bespottelyk ten toon te stellen.

Dog die hersenlose Schryvers, daar latende, zo is het zeeker, dat de Roomsche Geestelyken, dien Prins hebben aangezien als hunnen geslagen Vyand, waar over zy zig door lasteringen zoeken te wreeken. Dog de beroemde Fransche Histori-schryver en Raadsheer *Thuanus*, schoon Roomsch Catholyk zynde, getuigd van den Prins: *dat hy begaafd was met voorzigtigheid, stantvastigheid, grootmoedigheid, geduld en matigheid*; deugden die naauwelyks in een persoon teffens te vinden zyn.

Twee andere Roomsgezinde Schryvers van naam, aan wien de waarheid niet onbekend was, hebben, uit schaamte, mede zyne groote hoedanigheden geroemd, dog alleen met oogwit, om, als Kerkelyken, hunnen bitteren haat, onder dien dekmantel, des te vryer den Teugel te vieren,

De Cardinaal *Bentivoglio*, hem zeer loffelyke hoedanigheden toegeëigent hebbende, zelfs dat hy was fris van Lighaam en geeststantvastig van gemoed, wakker ter Taal, wys van Raad, en van wonderbare gaauwigheid en vlugheid enz., laat daar op volgen, dat alle deeze deugden tegens zyne ondeugden in de schaal gelegd zynde, de laatsten de eersten zouden ophalen; want dat in hem geen trouwe, geen goedaartigheid en geen schaamte was, hebbende geen Godsdienst dan in schyn, zynde van een ongerust gemoed en ten hoogsten staatgierig. Dat 'er nooit voorheen iemant was gevonden, die het volk meerder met list wist tot zig te lokken, nog zyn zucht tot heerschen beeter wist te bedekken, met den mantel van yver voor het welzyn van 't Gemenebest.

De Jezuit *Strada*, volgd *Bentivoglio* op het spoor, met den

Prins

Prins, uit hoofde van zyne deugden ten troon te doen verheffen, maar wegens zyne ondeugden, in den afgrond te ſtooten, dog beide deeze Schryvers zyn daar, door by de voornaamſte Geleerden in verachting geraakt, zo dat zyne Vyanden en die van zyn Doorluchtigheid, dit niet meer hebben durven wagen, zig vergenoegende, door vervalſingen of ontwykingen, dien Vader des Vaderlands zyn wel verdiende roem te verkleinen. Dog alle waarheid lievende Nederlanders, zullen uit het tot hier toe verhandelde, (wat breed uitgelopen, om al dit valſche en gebrekkige met voldoende bewyzen te konnen verbeeteren) nu met my beleiden; dat die Doorluchtige Grondveſter van ons vry Gemenebeſt, een zeer langen tyd, by die van Holland, Zeeland en anderen, in alle nooden en gevaren zig zo getrouwelyk, goedaardig, beminnelyk, beleeft, zeedig en Godvruchtig heeft gedragen, dat hy uit dien hoofde, zo by de Staten, als by de Burgers, en voorſtanders van verſcheide gezintheden, tot zyn dood toe is bemind geweeſt; zo dat ieder een, zonder onderſcheid, wanneer hem iets gevaarlyks ontmoete, tot in zyn Ziel was ontroerd. Ja, hy klaagde meenigmaal, dat men te veel met hem, die maar een ſterffelyk en feilbaar menſch was, ophad.

Dit zou onmogelyk hebben konnen geſchieden, zo hy met de voorgewende Ondeugden beſmet was geweeſt, daar zulks aan hen, welke dagelyks met hem verkeerden, meer of minder bekend zou zyn geworden, want laat een Geveinsde zyne Ondeugden zo argliſtig verholen houden als hy wil of kan, zo zullen zy altoos, vroeg of laat, op het onvoorzienſte uit den breidel ſpatten en openbaar worden. In tegendeel, zo blykt nu, uit ons verhandelde, zyn verheven vernuft, verſtand, wysheid, grootmoedigheid, lydzaamheid, deugd en oprechtheid, die hy tot in zyn dood betoond heeft, zo klaar, dat niemand meer daar aan kan twyffelen.

Het is echter waar, dat die beroemden Prins, in den loop van zyne beſtiering, altoos, en in alle zaken, ieder een geen volkomen genoegen heeft konnen geeven; zo dat hy dikwils in het uiterſte gevaar is geraakt, niet door toedoen van zyne vyanden alleen, maar zelfs van zyne heet gebakerde en driftige vrienden, van wien na gegeven word, dat zy hem eenmaal met

groote dreigementen, het Pistool op de borst hebben gesteld, en door wien hy naderhand voor een Verrader, een Godloos mensch, een Papist, en zelfs voor een Atheist wierd uitgekreeten, om dat hy, door hunne dwaze of ontydige driften zig niet mede wilde laten weg sleepen. Dog zoude een Prins, in zulke verwarde tyden, in die gesting der gemoederen over den Godsdienst, een ieder voldoen, dan moest hy meer als een God, dan als een Mensch, onder de menschen verkeeren.

Hy was de ervarendste Vorst in de kunst van Regeering, die in het Christenryk was te vinden. Meer dan neegen Jaren lang, onder het oog, en als in de Kamer van den Staatkundigen Keizer *Karel de Vde* opgevoed zynde, zo was die gewoon, in de neeteligste voorvallen, in het ontwerpen van de grootste Ondernemingen, met hem alles te overleggen, voor dat hy die zaken, ter overweging in zyn geheimen Raad bragt; en in de gevaarlykste Krygstochten, voerde hy, het hoogste bewind. Hy was maar een en twintig Jaren oud, wanneer de Keizer hem, tot Opperste Velheer over deszelfs Leger aanstelde, hem wegens zyne ervarendheid, moed en voorzichtigheid, waar van hy door veele proeven verzekerd was geworden, zo veele Oude Krygsbevelhebbers als *Bossu*, *Lalaing*, *Egmond*, *Megen*, *Arenberg* en *van Rossum* voortrekkende.

Hy was Stadhouder in dienst des Keizers geweest, over *Burgundien*, *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* en Koning *Philippus II*, had hem tot Raad van Staten aangesteld. Hy was Afgezant van dien Koning by de Vredehandeling tusschen Spanjen en Vrankryk, daar hy al het geheim, wegens het Verbond van *Bajonne*, tot uitroeijing der zogenaamde Ketters zo in Vrankryk als de Nederlanden, door zyn schrander beleid wist uit te vissen. Wat oproer in het Land ook mogt ontstaan, zo wist hy alle de verschillen, door zyne wysheid te beslissen en de onrusten te stillen; maar ziende de argwaan, en het kwaadaartig voornemen des Konings om den Hertog van *Alba*, met een groote Krygsmagt na de Nederlanden te zenden, en hem des Konings voornemen, om zig op den Nederlandschen Adel te wreken, dewyl die tot handhaving van s' Lands Vryheid rustig zig hadden durven uitlaten, en door het invoeren van de Spaansche Inquisitie, een bloedbad in Nederland aan te rechten, en de geaartheid van den

bloeddorstigen *Alba*, die zulks op de aller onrechtvaardigste wyze en wreedheid stond uit te voeren, ontdekt hebbende, zo waarschouwde hy zyne vrienden, *Egmond* en *Hoorne*, hen radende het Land in tyds te verlaten, om zyn voorbeeld te volgen, hebbende besloten alle zyne Ampten in handen van de Gouvernante neder te leggen, en in tyds het Onweder te ontwyken. Dog die Heeren steunende op hun onschuld en gedane groote diensten, dit als een ongegronde vreeze veragtende, zo vertrok hy na Duitschland om voortaan in rust en vreede zyn leven te slyten, en God te bidden voor het rampzalige Nederland, dat hy de getrouwste en tederste liefde bleef toedragen.

Maar ziende de gruwelyke Tiranny van den trotschen *Alba*; zig badende in het bloed van *Egmond*, *Hoorne* en veele andere Edelen; die zo veele vroome menschen door beuls-handen om hals liet brengen; die een ontelbare menigte van onschuldige Ingezetenen deed verbranden, met verbeurd verklaring van hunne goederen; die, boven dien, hem in zyn Eere dorst aantasten; zynen Zoon van de Hooge School te *Leuven* deed opligten en na Spanjen deed vervoeren, besloot uit dien hoofde, tot redding van zyn eer, leven en goederen en redding der verdrukte Nederlanden, de Wapenen op te vatten, en *Alba* manmoedig onder 't oog te zien, dog de Maas door een Krygslist gepasseerd zynde, kon hy *Alba*, die door *Maastrigt* gedekt lag, en zig in zyn voordeel hield, tot geen Veldslag noodzaken, zo dat hy door den nood geperst, zig verplicht vond, in het midden van den barren Winter het Land te verlaten.

Daar na door de Edelen, en voornaamste Ingezetenen der Landen en Steden, daar toe verzogt zynde, heeft hy andermaal een magtig Leger uitgerust; dog veel beter van moed dan van geld voorzien zynde, en de fransche zaaken, daar hy voornaamlyk staat op maakte, een andre keer genomen hebbende, zo verdween ook deeze onderneeming in rook. Daar na door die van *Holland* en *Zeeland*, op nieuw tot bystand aangezogt zynde, heeft hy met geringe magt en middelen, maar meest door wys beleid, de zaken aldaar zo verre en op een voet gebragt, dat de gantsche Wareld daar over verbaast stond.

Met hoe veel wysheid, voorzichtigheid, beleid en geduld die Doorluchtige Prins, zig na de vrede van *Gent* heeft gedragen, worste-

worstelende tegens allerhande wederstrevingen is, gelyk wy gezien hebben, niet minder wonderbaar. Gebrek aan geld, die Zenuw des Oorlogs, bragt hem meenigmaal in de uiterste verlegentheid, zo dat hy zyne vertrouwste vrienden, zelfs Burgers daar over moest aanspreken, en om kleine sommen gelds lastig vallen, en echter betoonde hy zig moedig, schoon de Staten radeloos waren, hen altoos, in de uiterste benaauwdheid troostende, met toeverzicht op de Goddelyke bystand, dat die het zuchtend Vaderland eindelyk met een goeden uitkomst zou zegenen; schoon het hem zeer aan zyn herte deed, ziende zyne beste aanslagen, om dat men geene toereikende penningen wilde opbrengen, in 't riet lopen.

Hy was zo schrander en yverig in het doorsnuffelen van s' Vyands geheimen, dat hy altoos iemand aan 't Hof van Spanjen en een ander by *Parma* had, ten kosten van zyn eigen beurs, die hem alle de Vyandlyke raadslagen en voornemens van beiden in 't geheim bekend maakte, waar na hy dan zyne wyze maatregelen, verbrekende de Vyandlyke aanslagen, voor dat men die werkstellig zogt te maken, waar door Spanjen onnoemlyke schatten vruchteloos verspilden, en zig zelven magteloos maakte, zo dat *Philips* en zyn Veldheer *Parma* overtuigd wierden, dat de Nederlanden niet weder onder de gehoorzaamheid des Konings te brengen waren, zo lang dien wyzen en beminden Prins leefde, op wien de Staten en het volk, naast God, alleen vertrouwden, als zynde den algemeenen Vader en Toevlucht.

De Koning van Spanjen besloot dan eindelyk zig van dien scherpen doorn, die hem zo yslelyk stak en magteloos maakte, te ontslaan, het mogt dan kosten wat het wilde; en hy oordeelde, het gereedste middel daar toe te zyn, den Prins in den ban te doen, en tagtig duizend Kroonen op zyn lyf te zetten, om den Prins uit den weg te ruimen, zelfs den Booswicht die deeze moord zoude uitvoeren voor Edel te verklaren; aan hoe veel schelmstukken hy zig ook schuldig gemaakt mogt hebben, en om het Moorders Rot, nog meer daar toe aan te spooren, zo voegde de Roomsche Geestelyken daar by, de Kroon der Zalige Martelaren in den Hemel; zo dat, indien het booste helleswicht in het volbrengen van zyn moorddadig oogwit kwam te sneuvelen, hy

hy van zyn eeuwige Zaligheid zig verzekerd kon houden, waar op de aanhangers van het dwaze bygeloof blindling vertrouwden. Geen wonder dan dat die helschen aanslag te meermalen ondernomen wierd, tot dat het deezen *Balthasar Gerards*, vervloekter gedachtenisse, eindelyk gelukten, tot vreugde des Konings van Spanjen, van het Roomsche Hof en den Drom der Helsche Sprinkhanen, de Jezuiten, want brave Catholyken, hebben dien Vader-moord niet minder vervloekt dan de Onroomschen.

Na den ban wist de Prins zeer wel aan hoe veele gevaren hy dagelyks was bloot gesteld; dog ziende hoe die gestadige bekommering en vreeze hem eindelyk geheel buiten staat zou stellen om s'Lands heil na behoren te betrachten, zo wierp hy alle zorg en bekommering voor zyn eigen leeven weg, om alleen God te vertrouwen, die met hem doen kon zo als deszelfs wysheid het goed vond. Dus bereide hy zig, alle avonden en alle morgens tot de dood, in een vuurig gebed tot den Almachtigen, zynde gewoon zyn Gebed met deeze woorden te sluiten. *Weest uwen knegt om Jezus wille genadig, en doe dan met hem, wat goed is in uwen oogen*; waar na hy gemoedigd opstond, zonder verder om eenig doodsgevaar te denken.

Zyne Vrienden waarschouwden hem dikwyls, dat hy geen zorg genoeg voor zyn eigene veiligheid droeg, dog dan antwoorde hy; *het is onmogelyk my te Wapenen tegens hem die besloten heeft met my te sterven*, volgens de woorden van *Seneca*, *dat die Heer is van eens anders levens, die te gelyk zyn eigen leven in de Waagschaal stelt.*

Hy leefde, in 't midden van een oogschynlyk doods gevaar, zo onbekommerd, dat hy, volgens zyn oude gewoonte vrolyk en zomtyds boertend in zyne gesprekken was met zyne Vrienden; zeggende dat hy zyn gemoed niet beeter kon verfrissen en van zorgen ontlasten, dan in een gulhertig en vrolyk gesprek met zyne ware Vrienden. In het onthalen van zyne Vrienden dorst hy wel een styve of zogenaamden duitschen dronk doen, dog bleef altoos binnen de palen van bescheidenheid. Hy vond geen vermaak, in de gewoone Vorstlyke tydverkwistingen, als daar is het Jagen, ryden, spelen, danssen en andere Hoofsche dertelheden. Hy hield zig altoos beezig met schryven, raadplegen, overleggen, en de bestiering des Landszaken, tot ver-

moei-

moeijens toe. Schoon hy gemeensaam, vriendelyk en zelfs vrolyk in zyne gesprekken was, (de gewone uitwerkzelen van een gemoed dat geen knaging gevoeld) wist hy zyn achtbaarheid, als het wezen moest, zeer wel te bewaren; zelfs dorst hy, als 't noodig was, wel ernstig en voor de vuist zyn gevoelen zeggen, tastende deeze en geene wel scherpelyk in het gemoed, zonder bekommerd te zyn voor eenig steekend antwoord; dewyl hy zyne handen, ten aanzien van 's lands middelen, altoos zuiver had gehouden, meenigmaal zyn eigen belang ter zyde stellende, zo dat hy eindelyk zo arm was geworden, door al het zyne by den oorlog op te zetten, dat zyne Erfgenamen, na zyn dood, lang in beraad stonden, of zy zyne Nalatenschap wilde aanvaarden ofte niet; en, schoon zy zulks deeden, wierd zyn Huisraad, Zilver, Goud, Tapyten, ja de klederen van zyn Lyf, tot voldoening van zyne schulden opentlyk verkogt, zo dat hy geen ander voordeel van de Nederlanden heeft getrokken, dan de onsterffelyke roem van zyn goed en bloed, ter verdediging van de Vryheid en zuivre Godsdienst te hebben opgeofferd.

Deezen Prins was (gelyk wy voor heen breedvoerig gezien hebben,) den 14de April 1533 te Dillenburg geboren. Hy had vier broeders en zeeven Zusters. Het Prinsdom van Oranje was hem, by uiterste wille door *René de Chalons* gemaakt, wiens naaste Erfgenaam hy was, want deze *René* of *Reinier*, was zyn vollen Neef, een Zoon van *Hendrik van Nassau*, die van zyn Oom Philibert, het Prinsdom van *Oranje*, *Chalon* en andere Heerlykheden had verkregen.

De Landgraaf *Willem van Hessen*, die by de Historischryvers, als een van de verstandigste Vorsten van Duitschland, te boek staat was gewoon deezen Prins, by *Judas Machabeus*, verlosser der Joden, te vergelyken; en niet zonder grond; want die beiden, voor de vrye en ware Godsdienst yverende, weerstonden met weinig magt, ieder den grootsten Monarch van hunnen tyd, en herstelden den Staat in eene aanzienlyke welstand. En gelyk het Geslacht van *Machabeus* bestond uit vyf Broeders, die elkander zo getrouwelyk bystonden dat zy alle vyf, het zy in den stryd, of op een verraderlyke wyze zyn omgekomen, zo bestond de Familie van deezen Prins ook uit vyf Gebroeders, die elkander getrouwelyk hebben bygestaan, *Adolph*, *Lodewyk* en *Hendrik*,

drik, hebben hun bloed, in gevegten, ten dienften van den Landen uitgeftord, en deezen Prins is op een verraderlyke wyze vermoord geworden.

Het is waar dat de vierde Broeder, Graaf *Johan van Nassau*, na dat hy het Stadhouderfchap van *Gelderland* had nedergelegd, om het Graaffchap *Nassau Dillenburg* te beftieren, in 't Jaar 1606, oud 71 Jaren aldaar is gefturven, dog daar om verliet hy het Vaderland niet, dewyl vier van zyne Zoonen *Willem*, *Philip*, *Hendrik* en *Lodwyk*, in deszelfs plaats, Nederland met roem hebben gediend; en de Princeffen zynen Zufters zyn alle aan aanzienlyk Graven uitgetrouwd geworden.

Zyn Vader was *Willem* Grave van *Nassau*, gemeenlyk *Willem den Ouden* genaamd, overleed in 't Jaar 1559; en zyne Moeder *Juliana* geborene Gravinne van *Stolberg*, die 1578 in een hoogen Ouderdom ftierf, zag voor haar dood 123, of zo andere zeggen, 160, kinderen en kindskinderen, alle uit haaren lyve voortgekomen; want een Hoogduitfch fchryver zegt duidelyk, dat zy zag 123 levendige Graven, en dus zullen de ovrige 37 als Dogters of Dogters kinderen moeten worden aangemerkt.

Deezen Prins heeft vier Gemalinnen gehad. De eerfte was *Anna*, de eenigfte Dogter van *Maximiliaan van Egmond*, Grave van *Buuren*, getrouwd in 't Jaar 1550, te *Breda* overleden 1558, waar by hy gewan *Philips*, die in 1567 na Spanjen vervoerd, agt en twintig Jaren daar na, met den Aartshertog *Albertus* weder in de Nederlanden kwam, zynde getrouwd met *Eleonora van Bourbon*, Princeffe van *Condé*. Zyn tweede Gemalinne was *Anna*, de eenigfte Dogter van *Maurits*, Hertog van *Saxen*, die hy den 10de Auguftus 1561, te Leipzig trouwde, waar by hy drie kinderen gewan, *Maurits*, *Anna* en *Emelia*. *Maurits* die den 23 November 1567 ter wereld kwam, en zyn Vader als Stadhouder &c. is opgevolgd, is in 1624 overleden. Zyne Dogter *Anna*, trouwde met *Willem Lodewyk*, haar Ooms Zoon, Stadhouder van *Vriesland*, uit welk Huwelyk de eerfte Erfftadhouder der Vereenigde Nederlanden, de Heeren Princen van Oranje en Naffau, *Willem Karel Hendrik Friso*, en *Willem den Vde* zyn voortgefproten, deeze Princeffe is in 1588 overleden, en wierd in een Heerlyke Grafftede te *Leeuwaarden*, in de *Jacobine Kerk* ter Aarde befteld, door haren man *Willem Lodewyk* 1620 gevolgd.

Wel-

Welke Grafstede naderhand de Vorstelyke Begraafplaats van alle de Navolgende Heeren Prinsen Stadhouders van *Vriesland* is gebleven, tot op den beroemden Krygsheld *Johan Wilhelm Friso*, Prins van *Oranje* en *Nassau*, dog wiens, roemruchtigen Zoon *Willem Karel Hendrik Friso* Prins van *Oranje* en *Nassau*, als eerste Erfstadhouder der Vereenigde Nederlanden, in het Graf der Stadhouders van Holland te *Delft* is begraven. Zyn tweede Dogter *Emelia* trouwde met *Emanuel*, Prins van Portugal. Met zyn derde Gemalinne, *Charlotta van Bourbon*, trouwde hy den 12 July 1515 in den Briel, zynde eene Dogter van den Hertog van *Monpensier*, daar hy zes Dogters by gewonnen heeft: als *Louiza Juliana*, getrouwd met *Fredrik den IV*, Palzgraaf aan den Rhyn en Keurvorst: *Elisabeth* getrouwd met *Hendrik*, Hertog van *Bouljon*: *Catharina Belgica* getrouwd met den Grave van *Hanau*: *Flandrina*, die Abdisse in Vrankryk wierd: *Charlotta Brabantina*, getrouwd met den Hertog van *Tremouille*; en *Emilia Secunda*, ongetrouwd gestorven. Zyn vierde Huisvrouw *Louiza de Coligny*, dogter van *Caspar de Coligny*, Admiraal van Vrankryk, trouwde hy den 12 April 1583 binnen *Antwerpen*, die hem den 29 January 1584, ter Wereld bragt *Fredrik Hendrik*, den 14 Maart 1647, als Stadhouder van *Holland*, *Zeeland*, *Gelderland*, *Utrecht*, *Groningen* en d'Ommelanden overleden: Ook liet hy na, een natuurlyke Zoon genaamd *Justinius van Nassau*.

Deezen Prins was van meer dan middelbare lengte, bruin van Haair en oogen, die hem zeer levendig en vrolyk in het voorhoofd stonden; wel mager, dog wel gemaakt van lyf en leden; zyn stem was lieffelyk, maar door dringend, ernsthaftig en scherp als den nood het vereischten, of als hy een zaak van gewigt poogde door te dryven. Hy was goedaartig van inborst, een Vyand van alle bitterheid en partyschappen; voor al had hy een afschrik, van het moorden, dooden en vervolgen van gemoedelyke menschen, wegens de Godsdienst. Ja hy betoonde zodanig afkeer van de wreedheid, die Graaf *van der Mark* tegens de Roomsche Geestelyke had gepleegd, het geen in dien verwarden tyd niet te beletten was geweest, maar hy ruste niet voor dat die Graaf het Land had moeten verlaten. Nooit wilde hy dulde dat men iemant, wegens zyn Geloof overlast aan deed. Hy begeerde niet te hebben dat de *Luthersschen* of Doopsgezinden, op eenigerhande

wyze

wyze verdrukt wierden, gelyk veele van zyne Brieven getuigen, zeggende, dat zy, als oprechte Patriotten, zo wel hun leven als goederen by den Lande opgezet, en de Tiranny, wederwaardigheden en lasten, met de anderen gewillig hadden gedragen.

De Roomschgezinden zelve heeft hy een langen tyd de hand boven het hoofd gehouden, zo dat hy zelfs, door eenige doldriftige kerkelyken daar over gelasterd wierd, dog hy wilde niet toestaan dat zy hard gehandeld wierden, zo lang zy zig als getrouwe Onderdanen gedroegen, maar na de schandelyke en meinedige afval van den Grave van *Rennenberg*, begost hy hen te wantrouwen als die even als dien Verrader, door den Paus, van hunnen gedanen Eed konden worden ontslagen; egter wilde hy nooit gedogen, dat men hun geweten eenig geweld aandeed.

Tot het einde van zyn leven heeft hy belydenisse gedaan van de zuivre Evangelische Gereformeerde Godsdienst, schoon hy een afkeer had van het liefdeloos twisten over zaken die het menschelyk verstand te boven gaan.

De Staten van *Braband*, schonken hem een aanzienlyk Stuk Gronds, ter betuiging van hunne hoogachting, waar op hy de Steden *Willemstad* en de *Klunders* heeft doen aanleggen. In *Holland Zeeland* en *Utrecht* was hy zo bemind, dat de Staten hem, de Hooge Overigheid der Landen genoegzaam als opgedrongen hadden, en men was reets zo verre daar mede gevorderd, dat 'er maar alleen de huldiging aan ontbrak.

Het is dan niet te verwonderen dat de Staten de nagedagtenisse van dien beminden Vader des Vaderlands, met eene zo prachtige uitvaard vereerden, maar ook besloten, een Graf kelder, in 't midden van 't Choor der Nieuwe Kerk te *Delft*, boven zyne Vorstelyk Praal-Graf op te regten, dat ook ten tyde van het Twaalf Jarig Bestand, wanneer het Vaderland wat adem begon te halen, volbragt wierd. Want den beroemden Bouwmeester en Beeldhouwer *Hendrik de Keizer*, heeft het in 't Jaar 1609 begonnen en 1621 voltooid, hebbende 12 Jaren daar aan gewerkt. In den beginnen was het aanbesteed voor 28000 guldens en 1000 guldens tot een vereering, maar door 't omvallen van de *Faam*, veroorzaakt door den moeijelyken en konstigen stand van dat Beeld, daar ieder zig over verwonderd, heeft het nog eenige duizend Guldens meerder gekost.

Dit

Behelzende de plechtige Lykstatie van Willem den Iste Prins van Oranje, en Graftombe te Delft.

Dit geheele Werk, gemaakt van Dynantschen toets-steen, uit Italiaansch Marmer, zwart geaderd Italiaansch Marmer en Metaal, zynde alles natuurlyk Steen, zonder dat 'er iets artificieels of geschilderd aan gevonden word, is lang 20, breed 15 en hoog 27 voeten, ieder voet tegen 11 duimen gerekend.

De onderste drie trappen, te samen 2 voeten hoog, zyn van Dynantschen toets-steen, waar op eene Tombe rust, ter hoogte van 2 voeten 3 en een halven duim, mede van toets-steen, lang 8 voet en 10 duim, breed 3 voet en 7 duim, vercierd met *Moeluren*, anders lysten of uitlopende randen en kopere Lofwerken, waar op het beeld van den Prins legd, levensgroote, in Vorstelyk gewaad, alles zo wel als de kunstig gewevene Matras, en een hond die aan 's Prinsen voeten legd, (eenige meenen, dat dit het beeld is van de hond, die den Prins te Bergen opwekte, en daar door belette dat hy niet in handen der Vyanden viel; ten minsten de afbeelding van 's Prinsen hond, die in trouwe gelyk, toen zyn Meester overleden was, niet wilde eeten of drinken, nog 't Lyk verlaten, tot dat hy van honger en dorst mede stierf) uitmuntend fraai, van zuiver wit Italiaansch Marmer gemaakt.

Rondomme de Tombe staan 22 ronde Zuilen of Kolommen, van zwart Italiaansch geaderd Marmer, zonder de Pedestallen, 16 voet 4 duim lang, en dik in den omtrek 9 duimen. De Pedestallen, Bazes en Kapitelen van zuilen, zyn van wit Marmer, na de *Dorische Bouworder*. Op de vier zyden der Pedestallen, leggen platen van geaderd Marmer, en de agt groote plaatzen, ieder bevattende 2 Zuilen, zyn met toets-steen ingelegt. De vier hoek-stylen zyn van wit Italiaansch Marmer, elk uitgehold met 2 Nissen, en samen vercierd met 16 Metalen Wapenschilden, met hunne behoorlyke kleuren onderscheiden, en verbeeldende ieder de 4 Quartieren van 's Prinsen Wapen, naamlyk Nassau, Stolberg, Hessen en Koningstein, die, op zodanigen wyze geschikt zyn, dat van welke kant men de Tombe beschouwd, men altoos vier van dezelve in 't gezigt krygt.

Op de uiterste vier hoeken van het werk, zyn vier wit marmere Pedestallen, elk vercierd met een vrouwen tronie en fes-

tonnen of Sluyers van Metaal, en ſtaande op een toets-ſtenen voet; op ieder van dezelve ſtaat nog een kleinder Pedeſtal, waar van het Lighaam van gemengeld zwart marmer, en de onderſte *Plint* en de bovenſte *Mouluren* van Dynantſche Toets-ſteen zyn; op ieder van die 4 Pedeſtallen ſtaat, tegen een Nis van Toets-ſteen, 6 en drie quart voeten hoog, en 2 voet 6 duim breed, een metaal Vrouwenbeeld; welke vier Vrouwenbeelden, ieder om 't zeerſt, in ſchoonheid uitmunten, en het uiterſte vermogen der konſt vertonen: de twee eerſte verbeelden de VRYHEID en de GERECHTIGHEID, en de twee agterſten, de GODSDIENST en de DAPPERHEID. De Gerechtigheid draagt, in de regter hand, een *vergulde Waagſchaal*, en houd de ſlinkerhand in de zyde, terwyl ze met deftigheid en aandagt het oog houd op den *Evenaar*: De Vryheid houd, in de regter hand, een *vergulden Scepter*, en, in de ſlinkerhand een *vergulden hoed*, waar op met zwarter letters ſtaat AUREA LIBERTAS, de *gulde vryheid*; de Godsdienſt houd, in de regter hand, een *Open Boek*, waar in ze met aandagt ſchynd te lezen; en in de ſlinkerhand een *vergulden Tempel*, die met het einde ruſt op de Dye van haar ſlinker been, waar mede het beeld op een vierkanten zwarten *ſteen* ruſt, waar op, met vergulde Letters den Naam CHRISTUS ſtaat; De Dapperheid of *Sterkheid* draagt, tot een Helm en Schouwdergewaad, den *Huid van een Leeuw*; en dewyl de Leeuw niet alleen ſterk en voorzichtig is, zo betekend dit Vrouwenbeeld teffens de *Voorzichtigheid*, want ſterkte zonder voorzichtigheid of beleid, bouwd in haar woede haar eigen Graf; in de regter hand heeft zy een *Doorntakje*, en de ſlinkerhand houd zy in de zyde.

Boven ieder Vrouwenbeeld, aan wederzyden van het hoofd, op de vier façades of zyden ziet men, in agt wit marmere vierkante Platen, fraai uitgehouwen, vier Vorſtelyke Deviefen van wylen den Prins, dat ieder Devies twee malen, naamlyk, eens voor en eens agter, gezien word, op deeze wyze; Het beeld van de Vryheid heeft, aan de linker zyde, het Devies JE MAINTIENDRAI PIETE' ET JUSTICE, *ik zal den Godsdienſt en de Gerechtigheid handhaven*, verbeeld door een *hand uit de Wolken*, met een gelyke *Weegſchaal*, boven eenen *brandenden Altaar*, en, aan de regter zyde het Devies, TE VINDICE, TUTA LIBERTAS, *wanneer gy wreker zyt, dan is de Vryheid veilig*, verbeeld door een *geopend Boek*:

Boek leggende op verscheide *Bladeren* pargament, waar aan samen 7 *Zeegels* hangen, terwyl de Hebreuwschen Naam Jehovah, in goude Letteren, in de Wolken gezien word: Het beeld der Gerechtigheit heeft aan de slinkerhand, het Devies, Saevis tranquillus in undis, *gerust midden in de woedende Zeebaren*, verbeeld door een *Alcyon* of Ysvogel in zyn nest, by een rots die door de Winden bestormd word, terwyl een *Hand met een Scepter* uit de wolken steekt boven een *opkomenden Zon*; en aan de regter zyde het Devies Je Maintiendrai, *ik zal handhaven*, verbeeld door een *open hand* uit de wolken steekende, boven twee kruiswys staande *Ankers*, omringd met *Water* en *Vuurvlammen*: Het beeld der Godsdienst heeft, te weder zyden, dezelve Deviesen en Zinnebeelden als dat der Vryheid, en het beeld der Sterkte als dat van de Gerechtigheid. Van deeze Deviezen zyn de *Archit aven*, de onderbalk of het beneden deel van de Kroonlyst, de *Teillages*, staande aan den kant van het Lystwerk, de *Cornissen*, Krans of Kroonlysten van wit, en de *Friesen*, boordzels van het Lystwerk, van zwart geaderd marmer.

Boven de Beelden zyn, tusschen zwart en wit marmer, 4 plinten van Toets-steen, op ieder van dewelken staan vier doodshoofden van wit marmer, omringd met metale Cieradien; op die doodshoofden rust een vierkante Pyramide van zwart marmer. 9 en een halve voet hoog, en van onderen 14 duimen dik, en op elk der vier Pyramiden is een koperen bol, voorzien met een spitze punt, en met blad-goud verguld, 7 en een halve duim dik in den omtrek. Boven de Zuilen zyn 7 Bogen van wit marmer, ieder in 't midden met metale krollen vercierd. Op ieder zyde boven de middelste Zuil, is een Cartouche of Snywerk van fraaije Lofwerken, en voor elk van de zelven zit een metaal schreyend Kind, houdende in ieder hand een brandenden Toorts of Fakkel.

Tusschen de vier pyramiden is een rond cierlyk wit marmer gewelf, voor en agter, midden op 't zelve, is een wit marmere Pedestal; op ieder Pedestal staat een metaal Kindje, en beide wyzen zy, met de Vinger op een zwaren Plaat van Toets-steen, hoog 3 voet, 6 duim, en lang 3 en een halve voet, rondom met koper Lofwerk vercierd, en pronkende van boven, en aan weerskanten, met een schreyend gevleugeld Kinderhoofd van metaal. Op dien toets-steen ziet men, aan beide zyden, het Grafschrift

(te

(te vooren reets opgegeeven) in 't Latyn, met vergulde Letters.

Aan het hoofd einde van het leggende beeld van den Prins van marmer, op de verhoogde vloer van drie trappen hoog, waar op de Tombe staat, ziet men vlak van vooren, den Prins in 't volle harnasch, levens groote van metaal, met het zwaard, de *Escharpe* en den Bevelhebbers staf, en met ontblooten hoofde, zittende op een ongemeen konstigen zeetel zonder Leuningen, in de gedaante van een fraai gewerkte Pedestal, op vier voeten, in de gedaante van krollen, welke Pedestal, boven die hooge vloer, nog met toets-steen trappen verhoogd, en, nevens het kussen, met vier quasten, waar op de Prins zit, mede van metaal is gegoten, zo als ook de Helm, die met fraaije metale pluimen is overdekt, en die op den tweeden trap van den grond af, voor s' Prinsen voeten staat.

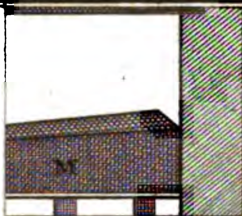
Vlak van agteren, aan de voeten van het leggende Beeld, staat een vliegende Faam, met de Vleugels uitgespreid, 6 voeten hoog, van metaal, rustende alleenlyk, met den grooten toon van de regter voet op vier metale tronien, die de vier winden verbeelden, en blazende op een Bazuin, die zy in de eene hand houdt, terwyl zy in de andere mede een Bazuin heeft, zynde dit laatste Beeld het grootste konststuk van 't geheele Werk.

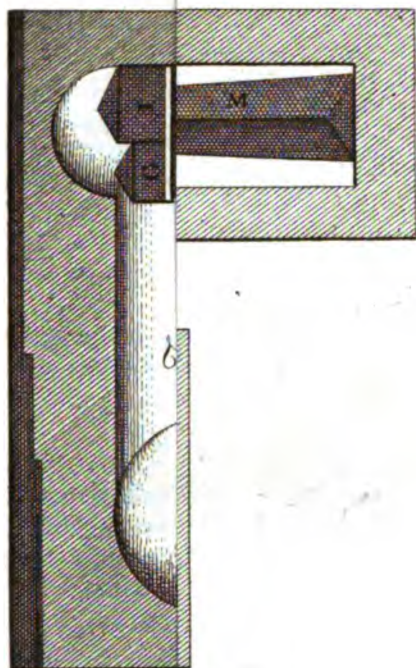
Boven het hoofd van den zittenden Prins, aan het bovenste Gewelf, vlak van vooren, ziet men het konstig gewrocht Wapen van den zelven, gedekt met drie Helmen, waarvan de middelste is voorzien met een Vorstelyke Kroon, waar uit twee Hartshoornen ryzen.

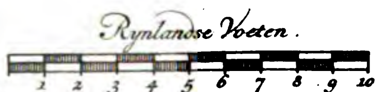
Het geheele Werk is omringd door een konstig gewerkt, agtkantig Yzer Hek, het welk de Graftombe, op den afstand van tusschen de 6 of 7 voeten omringt. Boven de Tombe hangen de Wapens, Eer-tekenen, Standaarten, Vendels en Banieren, van de vyf Prinsen Stadhouders thans in deeze Grafkelder begraven.

By de Oude Grafkelder, is een Nieuwe Grafkelder gevoegd, in 't Jaar 1752 gemaakt door *C. v. Duin*; en in beide staan de Vorstelyke Overblyfzels van het Doorluchtige Huis *Oranje-Nassau*, volgens de Order zo als de Lyken aldaar zyn bygezet tot heden toe, gelyk wy alhier vertonen.

Hier ziet men de Oude en Nieuwe Grafkelder, met aanwyzing door Letteren, hoe de Vorstelyke Lyken daar in geplaatst staan; naamlyk: A. De

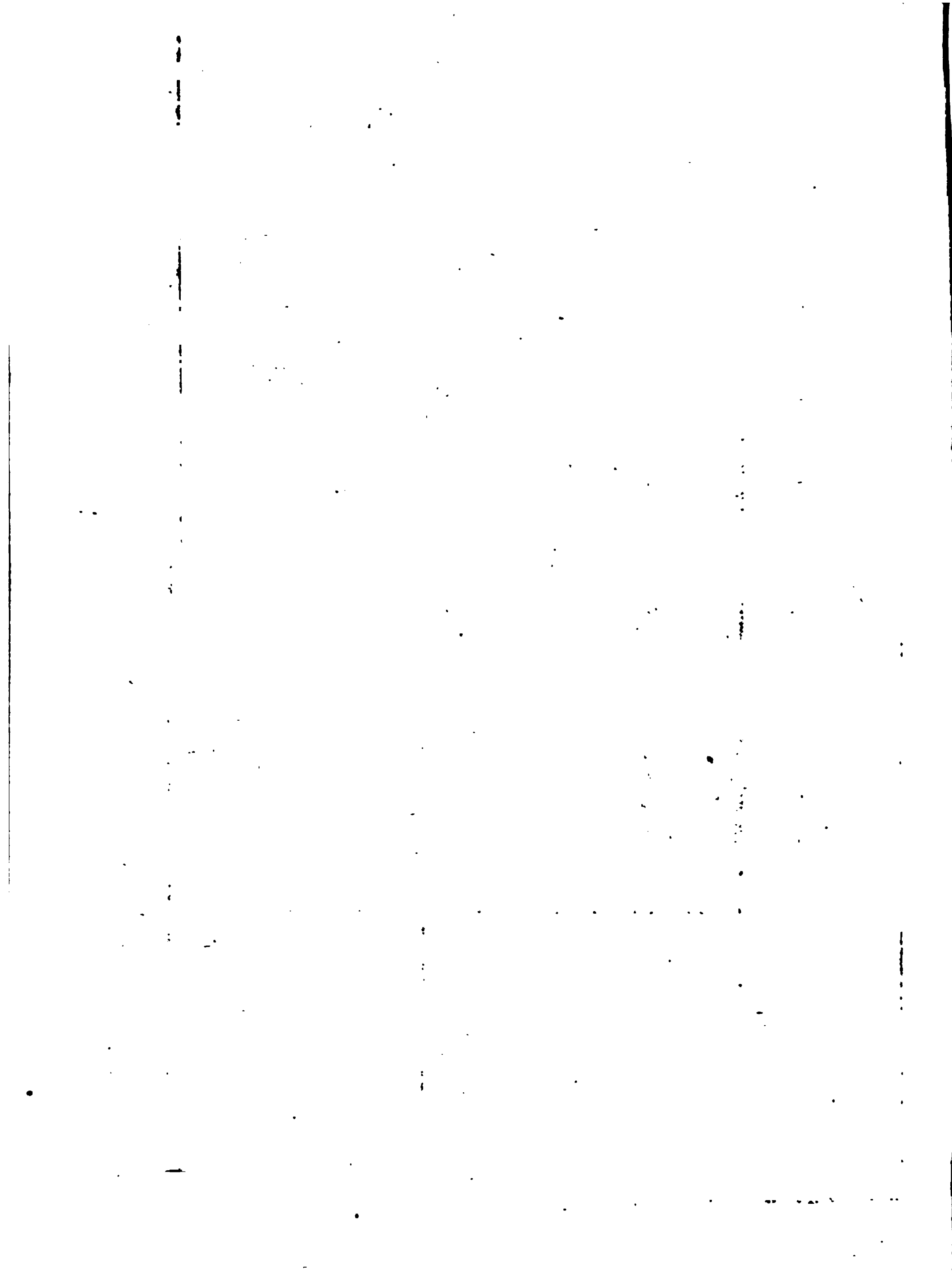

H. v. Heyd del. Philips fec.

Afbeeldinge van de de Nieuwe Kerk te Delft.

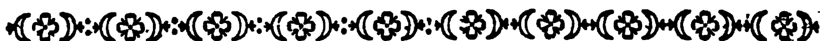

A. De Trap tot den ingang van de Nieuwe Grafkelder.
B. De Nieuwe Grafkelder.
C. De doorgang uit de Oude naar de Nieuwe Grafkelder.
D. De Oude Grafkelder.
E. De Kist van Prins WILLEM DEN I, overleden *den* 10 *July* 1584.
F. De Kist van de Princesse LOUIZA DE COLIGNY, vierde Gemalinne van Prins Willem den I, overleden *den* 9 *October* 1620.
G. Op de yzere Rooster, de Kist van Prins MAURITS, overleden *den* 23 *April* 1625.
H. Het Lyk van de Princesse IZABELLA CHARLOTTA, overleden *den* 17 *May* 1647.
I. Op de Yzere Rooster, de Kist van Prins FREDRIK HENDRIK, overleden *den* 12 *Maart* 1647.
K. De Kist van de Princesse CATHARINA BELGICA, Dogter van Prins Willem den I, overleden *den* 12 *April* 1648.
L. De Kist van Prins WILLEM DEN II, overleden *den* 6 *November* 1648.
M. De Kist van de Princesse EMELIA VAN SOLMS, Douariere van Prins Fredrik Hendrik, overleden *den* 8 *September* 1675. (Alle deze Kisten zyn, behalven Letter K, in 't Jaar 1754, in nieuw Loot gelegd, door den Mr. Lootgieter *J. v. Stolberg*.
N. De Kist van de Eerst geborene Dogter, Princes ANNA, van Prins Willem den IV, overleden *den* 19 *September* 1736.
O. De Kist van Prins WILLEM KAREL HENDRIK FRISO of WILLEM DEN IV. overleden *den* 22 *November* 1751.
P. De Kist van Hare Koninglyke Hoogheid ANNA VAN BRUNSWYK-LUNENBURG, Kroon-Princesse van Groot-Brittannien, Douariere van Prins Willem den IV, overleden *den* 12 *January* 1759.

En eindelyk, de Kist van Prins GEORGE WILLEM BELGICUS, Oudsten Zoon van Prins *Karel Christiaan*, Vorst van Nassau-Weilburg, en deszelfs Gemalinne *Wilhelmina Carolina*, Princesse van Nassau-Orange, Dogter van Prins Willem den IV.; overleden *den* 27 *May* 1762.

Waar mede wy overgaan tot het navolgende.

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

Van den toestand deezer Landen kort voor en na de dood van Prins Willem den Iste.

Dat de droevige en onverwagte dood, van 's Lands algemeenen Vader, veel droefheid, onrust, vreeze en verwarringen in Nederland moest veroorzaken is genoeg uit de zaak zelve afte neemen, zonder dat wy ons daar over breedvoerig behoeven uit te laaten: Maar de schrandere *Parma*, stelde vast nu groote voortgangen te zullen doen, niet alleen om dat de Staten nu van hunnen grootsten steun beroofd waren, maar voornaamlyk, om dat hy verwagten, dat 'er een soort van tweedragt onder de Provinciën zoude ontstaan, dewyl niet ligtelyk allen een Hoofd en Stadhouder, zouden verkiezen, waar toe des Prinsen tweeden Zoon, *Maurits* wel de naaste scheen te zyn; dog hy en zyne Aanhangers, waren van oordeel dat die Vorst, schoon het hem aan geen dapperheid ontbrak, niet alleen uit hoofde van zyn groote Jonkheid en onbedrevenheid, maar ook uit Staatkunde, om dat zynen Vader eindelyk, de aangebodene Souvereiniteit over Holland had aangenomen, dat de Voorstanders der Vryheid, in de andere Landschappen onbegrypelyk voorkwam, aldaar veel tegenstand zou ontmoeten, door die onvoorzichtigen stap van zynen Vader, den *Prins Willem den I*, waar door het voorgeven der Spanjaarden, die hem van heerschzucht beschuldigde gebillykt scheen te worden; en den uitslag leerde dat de verwagting van *Parma* wegens het verbreken der Eendragt, maar al te wel bevestigd wierd.

Dat de Tegenstrevers van het Doorluchtig Huis *Nassau-Orange*, altoos smadelyk daar van gesproken hebben, moet niemand verwonderen, want de getrouwste Voorstanders van dien beroemden Prins, die hem, als ware Voorstanders der Vryheid, voor de Grondzuil, daar van aanzagen, konden en konnen nog niet begrypen, wat dien wyzen Prins, na zo veele tegenstands, eindelyk bewogen heeft tot een daad, die de naauwelyks verkregene Vryheid, scheen te zullen benadeelen; zo dat de getrouwen

wen Vaderlandschen Dichter, schoon hy Vader Willem zo hoog waardeerde, niet nalaat van zig daar over te bedroeven, en dit als een zwakheid aan te merken, zeggende

En zou die Prins by ons geen eeuw'gen naam verwerven,
Die 't heil, en 't best van 't Land zelfs niet vergat in 't sterven,
Ter dood gewond, zelf in dien laatsten oogenblik,
Maar God zyn Ziel en 't Land als met den laatsten snik
Zo teeder aanbeval, ten blyk, hoe men de Liefde
Van 't lieve Vaderland zo diep in 't harte griefde?
Wat wonder? smolt dan 't Land als in een tranen vloed,
Wanneer men zulk een Vorst, zo wys, zo vroom, zo goed,
Als kloek en dapper, door het moordgeweer zag sterven,
En 't Land, gelyk een Wees, moest zulk een Vader derven.
O Landgenoten, is uw Vryheid u dan waard,
Gegrondvest door zyn raad, verdedigd door zyn zwaard.
Gedoog, en laak niet, dat wy hier als aan de kanten
Van 's Helden Graftomb de Lykcypressen planten,
Ter eere van zyn trouw voor Vaderland en Kerk,
Zo rys zyn naam gestaag tot aan het Hemel zwerk,
En blyve onsterffelyk in aller harten leeven,
Ten spoor voor Vorsten om dien Puikheld na te streeven,
Ter heug'nis van die Ster, die hier zo helder blonk,
Ter dankbaarheid aan God, die ons dien schutsheer schonk!
„ Dit voegd ons beeter dan zyn fouten op te haalen,
„ Hy was een sterveling, en kon dies volgens dwaalen,
„ En vond men ergens in dien Prins, een fout, of vlek?
„ 't Past dat men Liefderyk de fout eens Vaders dek:
„ *Ja bragt de voorspoed hem wat schemering in de oogen,*
„ *En wierd hy eenigzints door zugt tot staat bewoogen?*
„ *Waar is, al is 't een Held, dog ooit zo kloek een Man,*
„ *Die 't aller tyd die zugt geheel verwinnen kan?*
„ Dus viel, in vollen blad, die hoog verheeve Ceeder,
„ Als door een wervel wind van Onweers storm ter needer,
„ Die Land en Kerk had met zyn schaduw overdekt,
„ En ter beschutting voor der rampen storm gestrekt,
„ Die haar voor 't steeken van verdrukkings zon kon vryden,
„ In 't heetste van 't gevaar, in de allerbangste tyden;

„ Dus viel de Oranjenboom, wiens vrucht zo zoet van ſmaak,
„ Als aangenaam van geur, was ieder tot vermaak.

Om die reeden vind men nog veele Liefhebbers van dien grooten Prins, welke het voorgeeven van dien handel verdagt voorkomt, te meer dewyl men nergens een aaneengeſchakeld verhaal, voor al van 't gemaakte Verdrag, tuſſchen zyn Doorluchtigheid en de Staten van Holland, Zeeland en Utrecht, wegens de Opdragt des Graaffelykheids van Holland, aan dien Prins vind; dog wy, die niemant in Liefde voor de Vryheid en dien Vader des Vaderlands wyken, dog de zuivre waarheid moeten verdedigen, laten dit kort dog waarachtig Verhaal daar van hier volgen: Om te doen zien, hoe zyne Vleyers eindelyk, op de geſlotene Voorwaarde, hem de Graaffelyke Kroon deeden aanneemen.

De Staten van Holland, Zeeland en Utrecht, ziende dat de andere Provincien, in dien hachelyken toeſtand, tot geen vaſt beſluit konden komen, maar dat men allerhande kuiperyen in 't werk ſtelden om hen een Roomſch Vorſt op te dringen, ſtelden by wyze van voorraad, eenige order op de Regeering, en maakte een Raad van Staten; waar in zeven Hollandſche, drie Zeeuwſche en twee Utrechtſche Heeren zitten, om den Prins, als Opperhoofd, de zaken te helpen beſtieren. Die zelve twaalf Heeren zouden ook zitting hebben, in den Raad van Staten. En na dat men den Prins, den 14 Auguſtus 1582, te Brugge, eindelyk, dog met veel moeiten bewogen had om de hem aangebodene graaffelyke waardigheid aan te neemen, daar toe vermoedelyk alleen gekomen, om de Staten van de vreeze voor *Anjou* te verloſſen, en mogelyk, uit gevoeligheid tegens den Koning van Spanjen, die zulk een bitteren ban tegens hem had doen afkondigen, en die reets twee aanſlagen op zyn leeven had gemaakt, gingen de Staten met hunne deliberatien voort, om het beraamde ter uitvoer te ſtellen.

Op dit doen was veel te zeggen gevallen. Eenige waren van gevoelen dat zulks ſtreed met de Unie van Utrecht, als mogende zonder toeſtemming der andere Bondgenoten niet geſchieden; Anderen oordeelden, dat dit de uitheemſche Vorſten, in het verlenen van byſtand zou wederhouden, daar de magt van den Prins niet

niet in ſtaat was om die der Spanjaarden het hoofd te bieden, waar om men, op raad van zyn Hoogheid toevlucht tot Vrankryk had genomen, en dat men *Anjou* aldus niet voor het hoofd behoorden te ſtooten. Dit laatſte maakte de Staten inzonderheid omzichtig; dog toen den verraderlyken aanſlag van dien Hertog, op Antwerpen mislukt was, en daar door was gebleken, hoe weinig vertrouwen men op hem konde ſtellen, wilde de Staten van Holland die groote zaak niet langer uitſtellen, en deeden de opene brieven, waar by aan Prins *Willem de Iſte*, de Graaffelyke waardigheid, met de Wapenen en Tytels daar toe behorende, plechtig wierd opgedragen afvaardigen, wordende, van wegens de Ridderſchap en Edelen getekend, door Otto van Egmond, Heere van Kennenburg, J. van Wyngaarden en Johan van Matenes, met ieders Zegel naaſt zyn naam bekrachtigd. De verdere Ondertekenaars waren, de Gedeputeerden en Miniſters van de Steden, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, Gouda, Rotterdam, Gorcum, Briel, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Schoonhoven, Edam, Monnikkendam, Oudewater, Woerde, Heusden, Geertruidenberg, Naarde, Weeſp, Muyde, Purmerent, die dezelve mede bezegelden.

Die van Utrecht, welk zo ſterk gedreven hadden, dat men de Souvereiniteit aan den Prins moeſt opdragen, begonden zig nu te rug te trekken, onder voorwendzel dat zulks veel ergerniſſe zoude baren; dog bekommerd zynde dat Holland, daar mede voortvarende, zig aan de Unie onttrekken, en geen onderſtand tot de algemeene zaak zoude willen opbrengen, ſchreven aan de Staten van Holland om die ook daar van te doen afzien, dog hunne redenen wierden door hen ernſtig wederlegd. Hunne redenen ſchenen echter veel invloed gemaakt te hebben op de Regeerders van Amſterdam en Gouda, die nu mede groote zwarigheid daar in begonden te vinden, de andere Leden van Holland kwam dit vreemd voor, en voerden aan de Regenten van die twee Steden te gemoed, dat zy, zo wel als de overigen, de Prins tot het aannemen van de Graaffelykheid verzogt, en de gemelde Opdracht hadden doen ondertekenen en bezegelen; zo ontfingen zy tot antwoord, dat zy, de zaak nader ingezien zynde, zo veel zwarigheid vonden, zo dat zy niet verder daar mede begeerden voort gaan, en by dit beſluit bleven zy onverzettelyk. De

andere Leden wilde echter daar mede door, en, na veelvuldige beramingen, kreeg *Paulus Buis*, Advocaat van Holland last, om met den Heer *Bruinink*, Geheimschryver van den Prins, de Artykelen te ontwerpen, waar op de waardigheid van Grave van Holland zoude konnen worden opgedragen; die daar van het navolgende Tractaat opstelden, behelzende:

De Staten van Holland en Vriesland, zullen zyne Vorstelyke Doorluchtigheid, tot Grave en Heere derzelver Gewesten, met zodanigen gezag, Wapenen en Tytels, als by de voorgaande Graven zyn gebruikt, aannemen en huldigen, op de navolgende Voorwaarden.

Zyne Doorl. zal, onder den gewonen Tytel, Holland, Zeeland en Vriesland, met het aankleven van dien, bezitten en beschermen als een vry Graafschap, zonder dien aangaande, eenigen Overheer te erkennen, of iemant manschap te doen. Zy word gehouden de gemelde Landen, en d'Ingezetenen derzelve, te beschutten tegens ygelyk en tegens alle onrecht dat hem, waar 't ook zy, wedervaren zal, na haar uiterste vermogen. Zy kenne goed en aangenaam alle verbintenissen, aangegaan by de voorzeide Landen, met de andere Nederlandsche Gewesten, ofte met eenige derzelve; ook de geene, die gemaakt zyn by 't Huis van Bourgonje, en by de Landen, met eenige uitheemsche Mogendheeden, Vorsten, Heeren of Steden, en namentlyk, mede de nadere vereeniging gesloten, tot Utrecht, zonder die te mogen afschaffen, of iets daar in te veranderen, dan met toestemming der Staten van Holland, Zeeland en Vriesland, staatswyze daar toe beschreven. Zyne Doorluchtigheid zal onderhouden de Wetten, Voorrechten, Vrydommen, en Gewoonten, verleend in 't gemeen aan die van Holland, Zeeland en Vriesland, en laten hen die vredelyk genieten, ook zonder aanzien daar op te neemen, dat eenige der gemelde Voorrechten tot nog toe niet gebruikt zyn geweest. Het zelfde werde gezegd van de Wetten, Voorrechten en gewoonten van elk der voornoemde Landen, ook van de Ridderschap, Edelen, Oorden, Steden, Amtgenoodschappen, Dorpen, Gehugten en andere Ingezetenen, in 't byzonder, voor zo veel zy in 't deugdelyk bezit en gebruik daar van zyn. En, gemerkt, dat ter oorzake van de Voorrechten of Vrydommen, verworven van de voorige Graven, zware geschillen ontstaan, zo verlene ofte vernieuwe, zyne Doorluchtigheid geene diergelyke gunsten; maar ook geene Placaten, strekkende tot verandering van den Staat, Burgerlyke Orde ofte meering der Landen, zonder bewilliging der Staten, daar over vergaderd. Tegens

Hand-

Handvesten, reets verkregen of namaals te verkrygen, strekkende tot nadeel der Landen in 't gemeen, ofte van eenige plaatzen, Amptgenoodschappen, Personen in 't byzonder, zullen de genen, die 't raakt, zig mogen voorzien by wege van rechten. Zyne Doorluchtigheid zal de Grenzen van Holland, Zeeland en Vriesland, niet mogen verenigen, nog eenige Steden, Heerlykheden, Huizen, Dorpen, Gehugten of Gronden ontrekken aan de Hoogheid, Rechtsprake of Schattinge van dezelve Gewesten, nog gedogen dat zulks by andere gedaan werde. De voornoemde Landschappen, met derzelver gevolgen, en, namentlyk, 't Markgraafschap van Kampveer en Vlissingen, de Stad Briel, de Landen van Voorn, Putten, Stryen, met alle de andere Steden en Heerlykheden, gehegt aan 't Graafschap, met de Graaffelyke Inkomsten en Tollen, heeft men nimmermeer van elkander te scheiden by verveemding, verpanding of anderzints; en zy zullen gelyke lasten en schattingen dragen, ten ware de Staten, om goede reedenen, de Grens-Steden of andere verschonen wilde. Dog dewyl zyne Doorluchtigheid reeds, by tytel van koop, 't Mark Graafschap van der Veere en Vlissingen, met zynen aanhang bekomen heeft, zo zal derhalven daar mede worden gehandeld, dat hy een goedgenoegen daarin neeme. In gelyken graad zullen staan, alle plaatzen, die ten kosten der gemelde Landen komen veroverd te worden, ten ware men by voorgaande verdrag, anders bedongen had. Aangezien dat meenigerleye twist gerezen is, nademaal eenige Heerlykheden, Steden en Dorpen, Schatsplichtig van ouds, nevens die van Holland, Zeeland en Vriesland, ofte van welken de Schatting gelden den Staten deezer Landen, jegens Keizer Karel en Koning Philips plaghten te strekken, nu eenige Jaren van de Schattingen derzelver Landen hebben willen ontlasten, zo zal zyn Doorluchtigheid, als Graaf, de Heerlykheden van Vianen en Ameiden, Ysselstein, Leerdam, Workum, Kuinderd, en andere diergelyke, met de Dorpen, daar onder behoorende, en den aanklove van dien, mede houden onder schatting geld, tot gemeene bescherming der Landschappen, ten waren de voorsz. plaatzen, ofte eenige der zelve, zig met regt en deugdelyke bescheiden, wisten te bevryden. Zyne Doorluchtigheid sluite, zonder voorweten en verlof der Staten, geenen handel met eenige plaatzen, die, gelegen zynde buiten Holland, Zeeland en Vriesland, zig, nevens dezelve Gewesten, onder de bescherming zyner Doorluchtigheid begeeren te voegen. Zy vange ook met de Hollandsche Staten, of met de Zeeuwsche, of met eenige Steden, gedeeltelyke wyze, geen

handel

handel aan, om die andere form ofte voorwaarden t' ontfangen, zonder voorweten en bewilliging der Staten en Steden, op dat alle onlusten en tweedracht geweerd werde. Hy handhavene den waren, gezuiverden, Christelyken Godsdienst, en bezorge, dat op de oeffeninge van dien, en 't geen daar aankleeft, eerstdaags, by goeddunken der Raden, en verlof der Staten, gemaakt en nagekomen werde, een algemeene Ordening, dienstig tot verbreiding van Gods Eere en Heilig woord, mitsgaders tot rust, vrede en welvaard der Landen: welke ordening men niet zal mogen veranderen, dan by toestemming der Staten daarop vergaderd. Hy doe niemant, in 't byzonder, van geloofs wege, in zyn gewisse ondertasten of achterhalen, of tot eenige gezindheid dwingen, nog gedoge dat iemant daar toe gedwongen werde. Hy zal den Hoofdman, en d' andre van den Hoogen Rade, en van den Hove van Holland, ook de Amptlieden en Magistraten, zo der Steden als ten platten Landen, voorstaan, ieder in zyne uitmuntendheid en gezag, dat zy, in alle zaken, rakende den burgerlyken stand en 't Gerecht, zodanige beschikkingen mogen doen, als ouwelings plag te geschieden; en zyne Doorluchtigheid heeft zig 't onderwerpen aan 't Gerecht der Landschappen, 't zelve te doen bedienen tusschen de Gewesten, Oorden, Steden, Amptgenoodschappen, byzondere perzonen zo in gezetenen als uitheemschen, voor de Armen, gelyk voor de Ryken, in den gemelden Hoogen Raad, in dien van den Hove van Holland, in de Steden en ten platten Lande, zo wel in zaken van Lyfstraffe als in burgerlyke, zodanig als naar de Voorrechten, Constumen, beschrevene Wetten en billykheid zal bevonden worden te behooren; en zyne Doorluchtigheid zal de gewoone loop des Gerechts, of het uitvoeren van dien, in generlye wyze verhinderen, maar met zyne Achtbaarheid vorderen tegens een ygelyk. Hy zal binnen de voorzeide Landen, tegens niemant andere Rechtvorderingen doen, ofte gedogen, in wat zaken het ook zy, dan men, volgens de Wetten Voorrechten en Gewoonten, tot nog toe gedaan heeft; zal ook niemant, gevangen binnen de Landen, daar uit mogen voeren. Hy doe de ordeninge, zo op 't stuk van de Rechtspleging, als des burgerlyken Stants gemaakt, onderhouden zonder dat men daar inne iets verandere, dan by goedvinden van den Hoogen Rade, en van dien van het Hof van Holland, met toestemming der Staten daar op beroepen zynde. Hy houde den Hoogen Rade, en dien van den Hoove van Holland, ook de Rekenkamer van alle de Graafelyke inkomsten, in den Hage, zonder de Amptgenoodschappen, ofte eenige van dezelve, te verleggen op andere plaat-

plaatzen, ten ware by goedvinden der Staten, als boven. Hy doe, met ten eersten, het Leenhof, in de gemelde Landen opregten, met zodanigen gezag en aanzien als van ouden tyden in gebruik is geweest. De voortreffelyke Ampten, als van Hoofdluiden en andere, ook van Grieffiers, in den Hoogen Rade, en indien van den Hove van Holland, van Stadhouder, Raadsluiden en Griffier van den Leenhove; van Houtvester, Baljuwen, Drosten, Burgvoogden, Dykgraven en Schouten, hebbende bewind van hooge Rechtspraak, en alle andere diergelyke, zullen staan ter benoeming van de Staten der Gewesten daar zy vallen, en dezelve Staten zullen, na 't hooren van het goedgunnen van den Hoogen Raade, en van den Hove van Holland, mitsgaders van de Rekenkamer, ofte van eenige der drie Amptgenoodschappen, aan 't welk de zaak meest behoord, tot het openstaande Ampt, drie bekwame Persoonen voorstellen, waar uit zyne Doorluchtigheid 'er een heeft aan te stellen, die, in eigen Persoon, zyn Ampt zal moeten waarnemen. Andere Ampten, als van Meesters, Hoorders, Klerken der Rekenkamer, ook van Rentmeesters der Graaffelyke Goederen, Geheimschryvers van den Hove van Holland en diergelyke, zullen blyven en staan ter begeeving van zyne Doorluchtigheid by goedvinden der voorsz. Amptgenoodschappen; elk als boven. Zyne Doorluchtigheid make geene verandering, in de deugd of cours der Munte, buiten de bewilliging der Staten. Hy belette den Staten van de voorsz. Gewesten, ofte ieder in 't byzonder, niet te vergaderen, zo dikwyls als zy 't oorbaar zullen achten, nog voor te stellen, te raadplegen en besluiten te neemen, zo als zy tot heil der Staten dienstig zullen oordeelen. Hy beschryve, tegens den eersten van Bloeimaand, op een bekwame plaats, binnen de voorzeide Landen, de Staten, die als dan zullen handelen van 't geene het Gemenebest betreft, en van 't onderhouden der Voorrechten, van dit tegenwoordig Verdrag. Hy bevestige den Staten, ieder in 't hunne, hun oud gebruik; en sta hen op nieuw toe, tot vervulling van de lasten des Lands, te mogen doen de omslagen en schattingen, waar in zy, ter minster drukkinge, gesamentlyk zullen bewilligen, en doe, door zyne Achtbaarheid, dezelve omslagen en schattingen innen. Desgelyks zal zyne Doorluchtigheid doen innen, over alle de Landen, Steden en Dorpen eenpariglyk, alle de gemeene middelen, tollen en schattingen, reets ingewilligd, ofte namaals in te willigen, tot onderhoud van den Oorlog en bescherming des Gewesten. Over de voorschrevene Landen, ofte eenige derzelve, ofte over eenige Plaatzen, Steden, Dorpen, Amptgenoodschappen, byzondere Persoonen, zal hy geene omslagen of inzameling van penningen doen, ofte doen doen, buiten een voorafgaand

een-

eendrachtig verlof der Staten, al had schoon het meeste gedeelte der stemmen daar in bewilligd, uitgezonderd de noodzakelyke Krygskosten die omgeslagen en geinnet zullen worden, op bewilliging van de twee derde deelen der Stemmen van de Steden en Leden der Staten, ten goeddunken en overstaan van zyne Doorluchtigheid: en daar eenig geschil vald, nopens de wyze van 't vinden en innen der penningen: 't zelve zal men laten beslegten door zyne Doorluchtigheid, met eenige daar toe by hem te verkiezen uit den Hoogen Rade, waar voor ieder zyn bezwaar zal mogen openleggen. Zyne Doorluchtigheid, willende eenige beden of onderstand, tot onderhouding van zynen Staat, by de Landen verzoeken, zy gehouden in persoon te verschynen in elk Gewest, en 't zelve verzoek te doen, aan de Staten, plechtig vergaderd zynde. Hy beschryve nimmermeer de Staten buiten hunne Landschappen, nog doe hen doen eenig voorstel, nog zende aan den zelven eenige Brieven ofte Geschriften, dan in de Nederduitsche Taal, waar in hy ook zal doen alle afvaardingen die den Landen of Ingezetenen aangaan. Hy kenne voor goed al 't geen de Staten der voornoemde Landen, in 't gemeen of in 't byzonder, gedaan of verhandeld hebben, en daar onder mede, de verkopingen ofte verpandingen van de Heerlykheden, Rechten, Graaflyken Geestelyke Goederen, geschied zedert het Jaar vyftien honderd twee en zeventig, zo wel de genen die op den naam des Konings van Spanjen, als op den naam van zyne Doorluchtigheid en de Staten te samen, ofte van de Staten alleen zyn gedaan. De voorzeide Staten, in 't algemeen of die van elk Gewest in 't byzonder, zullen, op 't bewaren van hunne Papieren en Handvesten, zodanige Order mogen stellen, als zy oorbaar zullen vinden, zonder daar inne eenige verhindering te lyden van zyne Doorluchtigheid. Aangemerkt dat het welvaren van de gemelde Landen voornaamlyk bestaat, in de Zeevaard, Koophandel, en Haringvangst, zo heeft zyne Doorluchtigheid de zelve, als hunne Hoofdneringen voor te staan, invoegen dat men over al vryelyk varen en handelen zal mogen: En zal hy, die van den Harinvang laten by hunne oude gebruiken, om daar in te voorzien zo als tot nog too geschied is, op de oeffening en zekerheid van deeze neering, dewyl hy ze hooglyk begunstigen zal, als de voorige Landsheeren altoos gedaan hebben. Zyn Doorluchtigheid, als Graaf, zal houden, en gebruiken het Admiraalschap en Gebied ter Zee, zo tot bevryding en bescherming van dezelve, en van de Landzaten, benevens hunne vrienden en Bondgenoten, bouwers van de Zee, als tot behoud van 't recht des Admiraalschaps, zonder dat aan iemant in te ruimen, dan onder 't

bevel

bevel van zyne Doorluchtigheid; ook zonder 't zelve te scheiden of te 1583.
laten scheiden van de Graaffelykheid, in eeniger wyze, behoudens, dat aan de Steden, elk in 't hare, ten allen tyden, des noods, vry sta zig ter Zee te Wapenen, met uitrusting aan Oorlogschepen en Volk, tegens Roovers, en diergelyke Vyanden van het Gemenebest, om dien te wederstaan, dezelve aan te grypen en te straffen naar behoren, gelyk eertyds by eenige Steden gepleegd is; waartoe zyne Doorluchtigheid, des verzogt zynde, als Admiraal, zyne brieven van bestelling zal verlenen, ten opzichten van Hopluiden by de Steden verkoren. En Zyne Doorluchtigheid heeft al omme, in alles, de welvaard en voorspoed der voorzeide Gewesten, hunner neringen en Ingezetenen op 't hoogste te behertigen; en, of het geviel, dat hen buiten 's Lands, in de Zeevaard of Koophandel, eenig belet of moeijenis bejegende, zo zal hy 't zelve afweren na zyn uiterste vermogen. Hy houde veilig en open, buiten tyd van Oorlog, alle Stroomen en Wegen van de voornoemde Landen, voor de Ingezetenen en Uitheemschen, op de gewoonlyke Tolrechten, zonder eenige nieuwe Tollen, of Wachten van Tollen, in te voeren, dan by Toestemming van de beschrevene Staten. En gemerkt, dat de Landzaten, onder voorwendzel van het Recht der Wildernissen, grootelyks gekweld worden; zo zal Zyne Doorluchtigheid, by goeddunken der Raden en der Staten, de Keur, gemaakt op dat Stuk, zodanig veranderen en matigen, dat die kwellagien ophouden, en 't Recht der Wildernisse nogtans behouden blyven. De Staten zullen, nevens Zyn Doorluchtigheid, stellen een Raad van twaalf Perzonen, waar by Zyne Doorluchtigheid 'er nog twee zal mogen voegen, den eenen van hoogduitsche spraak, den anderen van deeze Landen: met welke Raadsluiden alleenlyk, zyn Doorluchtigheid op alle zaken, betreffende de verdediging en welvaard derzelver Landen, ook op 't verlenen van alle gunsten, en weldaden, die aan hem staan, order zal geven, volgens het Bericht-schrift, te maken by zyne Doorluchtigheid en de Staten, op denzelven Raad: welk Bericht-schrift, zo wel by hem als by de Raadsluiden, zal bezworen worden. Zyne Doorluchtigheid verkieze, het grootste gedeelte der voornaamste Amptmannen en Edellieden van zynen Huize, en zyne Lyfwagt, die hy hier na begeerd aan te neemen, uit Inboorlingen van de gemelde Landen: Make ook, naar het aanvaarden van den Oorlog, nog Vreede, nog Bestand, zonder gelyk verlof. Hy ga ook, buiten gelyke bewilliging van de Staten der voorzeide Landen, geenerly verbond aan, met eenige vreemde Mogendheden, Vorsten,

Heeren, Landschappen ofte Steden. Hy doe nakomen de ordening, gemaakt ofte nog te maken, op den Krygshandel, en d'Overtreders straffen na verdiensten. Hy houde zyne dagelyksche Woonplaats in een der voorsz. Landschappen, zonder buiten dezelve te vertrekken, of te blyven, dan met verlof der Staten. Wyders heeft zyne Doorluchtigheid den gemelden Staten, t'allen tyde, als zy zulks op hem verzoeken, byzonderlyk in te willigen en te vergunnen zulke punten, als zy uit de blyde Inkomsten der Hertogen van Braband, en uit het Verdrag, gesloten te Bourdeaux met den Hertog van Anjou, zullen begeeren te gebruiken tot voordeel der Landen. Hy zal, als Graaf en Heer van Holland, Zeeland en Vriesland, tot onderhoud van zynen Staat, aanvaarden en genieten de Landsheerlyke goederen, gelyk zig die tegenwoordig bevinden; en dezelve doen regeeren en doen komen in eene beurze, of als in eene Casse, gelyk de Graaffelyke Goederen van Holland en Zeeland, voortyds, geregeerd zyn geweest: wel verstaande, dat de lasten van renten, wedden en Jaargelden, daar op staande, met alle andere onkosten, altoos gedragen by de Graven en Heeren der Landen, zo tot bediening des Gerechts als anderszins, voor aldaar moeten worden betaald; zonder dat men dezelve goederen, in 't geheel, of ten deelen, moge vervreemden, verkopen, bezwaren ofte verzetten, in eeniger maniere, uitgezeid alleenlyk by zulke verkooping, als zyne Doorluchtigheid en de Staten nog zullen doen, tot afkoping der lasten, staande alsnu op dezelve goederen: denhalven hebben de Staten te verzorgen, ofte by vermeerdering der voorzeide Goederen, ofte anders iets, dat zy mogen strekken tot genoegzaam onderhoud van den Staat zyner Doorluchtigheid, of het gebeurde ('t welk God verhoede) dat zyne Doorluchtigheid tegens deeze punten, ofte eenige van dien, iets dede, en het zelve met der daad niet beterde, dus verzogt zynde, of bericht daar van ontfangende, zo zullen de voorzeide Staten, met en benevens alle Amptluiden, en Ingezetenen der gemelde Landen, met der daad, van alle Eden en beloften, gedaan aan zyne Doorluchtigheid, bevryd en ontslagen wezen. De voorsz. Landsheerlyke Goederen weder aan zig mogen neemen, en voorts zullen voort, op 't bestuur van het Landsbestuur stellen als zy dan te rade vinden. Na 't overlyden zyner Doorluchtigheid, zullen de Staten eenen van zyne wettelyke Zoonen, den bekwaamsten na hun oordeel, tot Graaf aanneemen: behoudens dat dezelve, 't zyner inhuldiging, hen belove 't agter volgen al de voorschrevene, en andere dusdanige punten, als zy dan, na de gelegenheid des tyds en gesteldheid der zaken, bevinden ten ge-

meenen

meenen beste der Landen te dienen. Zyne Doorluchtigheid zal de Staten van Holland, Zeeland en Vriesland, in 't gemeen, en dien van elk Gewest, met en benevens de Regeerders en Ingezetenen der Steden in 't byzonder, plegtig beloven en zweeren, alle de bovenverhaalde punten getrouwelyk na te komen: waar tegens de gemelde Staten in 't gemeen en die van elk Landschap, ook de Burgemeesters en Regeerders der Steden in 't byzonder, daar toe byzonderlyk gelast by 't Ligbaam der Steden, ofte by de geenen, die haar Lighaam verbeelden, te wederzyds, by plechtigen Eede zweeren, en beloven zullen, zyner Doorluchtigheid, als Grave der voorzeide Landen, gehou, getrouw en gehoorzaam te wezen, na behoren.

Alzo de Hollandsche Edelen en Steden, als vertegenwoordigende de Staten van het zelve Gewest, op dien zevenden dag laatstleden van Wintermaand, Staatsgewyze hebben overgeleverd in handen van zyne Doorluchtigheid tot Graaf en Heer van Holland, Zeeland en Vriesland, en men, daar na, door eenige personen, byzonderlyk gemagtigd van dezelve Staten, getreden is in onderhandeling, over zekere punten en Voorwaarden, ontworpen door order der Staten, om daar op te komen tot behoorlyke inhuldinge zyner Doorluchtigheid: Zo heeft hy eindelyk in de boven uitgedrukte punten bewilligd; en zyn dezelve staatsgewyze besloten, by de voornoemde Staten: Wel verstaande, dat al 't zelfde, by de Vroedschappen der Steden zal bevestigd worden.

Aldus gedaan by zyne Doorluchtigheid en de Staten voornoemd, in den Hage, op den naast laatsten dag in Wintermaand des Jaars vyftien honderd drie en tachtig.

(was getekend)

J. BRUNINK.
P. BUIS.

Uit dit zo gewigtig en aanmerkelyk Instrument, (dat by onze hedendaagsche Histori-schryvers, in 't vergeet boek geraakt schynd te weezen,) blykt het navolgende onwederspreekelyk:

Eerstelyk: Dat de Staten, de Graaffelyke waardigheid, aan den Prins niet hebben aangeboden, den op voorwaarden, dat zulks niet zou strekken ten nadeele van de Vryheid, de zekerheid en welvaard van den Lande, met een oogwit, dat de Souvereiniteit van Holland niet zou komen te vallen in de handen van een uitheemsch en *Onroomsch* Vorst.

Ten tweede; dat de Prins deeze aanbieding niet heeft aangenomen,

men, dan onder dezelve Voorwaardən, en met hetzelve inzicht.

Is dit nu met heerzucht geschied, en niet om de Vryheid tegens uitheemsche verdrukking te bewaren, dan moet blyken, wat voordeel en grootheid, de Prins, meer dan hy reets bezat, daar door heeft konnen zoeken te verkrygen.

1) De Prins bezat reets de Stadhouderlyke waardigheid, het Capitein en Admiraalschap van Holland, in deszelfs volle uitgestrektheid.

2) Hy had maar te spreeken om die waardigheden erffelyk aan zyn Doorluchtig Huis te hegten.

3) Hy bezat reets een Souverein gezag wegens de Krygszaken zo lange den Oorlog zou duuren.

Wat meerder voordeel, magt en gezag kon hy, door de aanstelling tot Graaf verkrygen?

Om een gegrond besluit daar over te maken, moet men naauwkeurig overwegen, eerstelyk, waar in de magt, het gezag en voordeel van een Stadhouder van Holland bestaat; en ten anderen, waar in de magt, het gezag en voordeel van een bepaald Koning, die over een vry Volk regeerd, (by voorbeeld, een Koning van Engeland) gelegen is; en zo men dan het een en ander te samen vergelykt, dan zal men bevinden dat de waardigheid van Stadhouder boven die van de bepaalde Koninglyke regeering te waarderen is. Zie hier hoe de schranderste Staatkundigen deeze vergelyking op maken:

I. De zeven Nederlandsche Provincien, zedert anderhalve Eeuw, door de vermaarde Unie van Utrecht zo naauw vereenigd en verknogt, zyn eertyds Leenen des Duitschen Ryks, en lang geregeerd geweest door Hertogen, Graven, Bisschoppen en Heeren, die 'er Souvereinen van waren, met eene bepaalde magt.

De Koninglyke waardigheid is een wezendlyk deel van de Constitutie van Engeland, 't geen nooit zonder Koning geweest is, dan eenmaal. De Constitutie wierd daar door omgesmeeten. In andere Landen heeft men Koningen gezien, die de Kroon vrywillig afstonden, maar (*Hale*) verzekerd, dat de Koning, volgens de Wetten van Engeland, den Troon niet mag verlaten zonder toestemming van het Parlement.

Toen deeze in het Huis van Bourgondien, en zederd in dat van Oostenryk kwamen, stelden die Vorsten, die veeltyds afwezend-

wezend waren, aldaar *Stadhouders* of *Landvoogden*, welken zy verplicht waren een wyd uitgestrekten last te geeven. Die *Stadhouders* hadden het bestuur der Regeering, en de Voorzitting in de Gerechthoven, die toen zo niet bepaald waren als tegenwoordig; maar ook Staatszaken behandelden, waar aan de Staten zelf weinig deel hadden onder de laatste Graven, die met hun niet te raade gingen, dan over de Beeden of Belastingen, of over de veiligheid der Scheepvaard en Visschery; en, als 'er ten dien einde geld geheven moest worden.

De Stadhouders deeden ook eed aan de Staten, by welken zy zwoeren hunne Grondwetten en Voorrechten te handhaven; en by de inhuldiging der Vorsten, ontfingen zy hunnen eed gezamentlyk met de Staten der Provincien, van welke zy Stadhouders waren.

Op dien voet wierd *Willem den Iste*; Prins van Oranje, aangesteld tot *Gouverneur* en *Luitenant-Generaal* van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*, door *Philips de II*, staande op zyn vertrek na Spanje. De beroerten, kort daar na, ontstaan zynde, bragt *Willem den I* te weege, dat 'er in 1576 eene byzondere Unie opgerecht wierd: tusschen *Holland* en *Zeeland*, welkers Staten hem, zo veel in hen was, overgaven, de *Hooge Overigheid*, *voor zo lange die beide Provincien onder de Wapenen en in Oorlog zoude zyn*, gelyk de eerste hem, het Jaar te vooren, daar mede reeds had bekleed.

In 1581 wierd het zelfde gezag vernieuwd door *Holland*, en kort daar na, door *Zeeland*; en in 1584 reets, op zeekere Voorwaarden, tot Graaf van Holland verkoren zou hy, (zo de meeste voorstellen), met de Souvereiniteit bekleed zyn geworden, ten ware een Booswicht, door het Spaansche Hof omgekogt, en tot het gruwelstuk gebruikt hem vermoord had.

Aan het hoofd der Acten stond; dat alle goede Republyken en Gemeenschappen, moest worden behouden gestrekt en de bevestigd by eenigheid, welke niet kon zyn by veelen, in wille en gemoed, veeltyds differerende, en mits dien nodig was, dat de Regeering aan een Hoofd en Overheid gesteld en bevolen wierde; dog die oneenigheid in een Vergadering van veele, word door een Souverein, welken door die Vergadering bepaald word, niet weggenomen en dus redeneerden men toen, uit een byzonder inzicht, dat men niet wilde noemen, verkeerd.

Maar,

Maar, van de eerste oprechting der Republyk af aan hebben goede Staatkundigen, en het meerendeel der Ingezetenen, zelfs *Willem den I* en de Staten, de *Stadhouderlyke Regeering* aangezien als een wezentlyk deel van hare Constitutie, konnende de Republyk niet bestaan zonder een *Eminent hoofd*, bekleed met een genoegzaam gezag om de eendracht te bewaren. Ook is Holland maar tweemalen zonder Stadhouder geweest; te weeten, van het einde van 1650 tot 1672, en van Maart 1702, tot May 1747: dog in Vriesland en Stad en Lande, is de Stadhouderlyke Regeering nooit afgebroken geweest. Ook heeft de Republyk altoos zonder Stadhouder van de Unie geweest tot op Prins *Willem IV*.

II. Het *Stadhouderschap* van de Republyk, en de Ampten van Capitein en Admiraal Generaal der Unie, en van Drenthe, is tegenwoordig erffelyk zo in de Mannelyke als Vrouwelyke Linie. De Engelsche Kroon is ook erffelyk in de beide Linien; egter met eenige bepaling, want de Engelsche wet verklaard hem schuldig aan hoog verraad, welke durft staande houden, dat de regerende Vorst met de magt van het Parlement, niet in staat was om het vermogen en de opvolging der Kroon te binden en te bepalen.

III. De Stadhouder kan geen oorlog verklaren nog vreede mahen, maar als *Capitein Generaal* en *Admiraal*, heeft hy het Opperbevel over de gantsche Krygsmagt van den Staat, en de Militie is gehouden hem te gehoorzamen in alles wat den Krygsdienst betreft. Hy is aan geene Instructie gebonden; aan hem staat het geeven der Patenten. Hy heeft de beschikking van alles wat het Krygswezen betreft. Hy geeft bevel tot de togten, legt de bezettingen en verplaatst ze naar goeddunken. Alle Krygs Reglementen en Ordonnantien komen van hem alleen. Hy steld de Hooge Krygs-raad der Vereenigde Nederlanden aan, die van hem zyn magt ontfangt. Als *Capitein Generaal* van elke Provincie, begeeft hy alle Militaire Ampten, tot die van *Kolonel* ingesloten; de hooger Bedieningen, gelyk die van *Veldmarkschalken*, *Generaals*, *Lutenant Generaals* en *Generaal Majoors*, worden begeven door de Staten Generaal, welke tot deeze Ampten verkiezen de genen die de Capitein Generaal hen aanbeveeld. Hy begeeft ook de *Gouvernementen*, *Commandementen* enz. der Steden en

Ves-

Vestingen van de Republyk en van de Barriere, De benoemde Personen vertoonen hunne Acten aan Hunne Hoog Mog. die hun Commissien verleenen. In 't begeven der Politique Ampten, slaan Hun Hoog Mog. altoos ook veel acht op de Recommandatien van den Stadhouder.

Het gezag van den *Stadhouder*, als Admiraal Generaal strekt zig uit over alles, wat de Zeemagt van den Staat betreft en over alle andere zaken, de *Admiraliteiten* rakende. Hy heeft 'er de voorzitting in, in persoon of door zyne Representanten, en als *Hoofd* van alle die Collegien in 't algemeen, en van elk in 't byzonder, kan hy hunne Instructien doen naakomen en uitvoeren, zo door hen zelf, als ten hunnen opzichte. Hy begeeft de Ampten van *Luitenant-Admiraals* en andere, die bevel onder hem voeren, en steld desgelyks de Kapiteinen ter Zee enz. aan. De *Admiraal-Generaal*, die, in Oorlogstyd, zyn aandeel heeft aan de Pryzen welke gemaakt worden, zo door de Schepen van den Staat als door de byzondere kapers, recht, als het noodig is, *Zee-Krygsraden*, op, die recht doen uit naam van hunne Hoog Mog. en van zyne Hoogheid, maar welker Gewysden niet ter uitvoering gesteld worden, dan na dat de *Admiraal Generaal*, dezelve heeft goedgekeurd en bevestigd: Het is even zo gelegen met die van den *Hoogen Krygsraad* der Vereenige Nederlanden; een permanent Gerechtshof, door den Capitein Generaal aangesteld.

De Koning van Engeland verklaard Oorlog en maakt vreede. Hy heeft de volstrekte beschikking over de Oorlogsmagten van het Ryk, zo ter Zee als te Land. Hy geeft bevel tot de Togten, de Belegeringen, Veldslagen, Vestingwerken, en begeeft, naar zyn goedvinden, alle Krygs-Commandementen.

IV. De Stadhouder verleend desgelyks Brieven van Gratie, Pardon en Abolitie, zo van misdaden, die men *Communia Delicta* noemd, als van *Militaire Delicten*. In Holland en Zeeland, worden die Brieven, voor de eersten, afgevaardigd uit naam van de Staten, *ter relatie van zyn Hoogheid*, die 'er zelfs over te raade gaat met de Gerechtshoven, de Gecommitteerde Raden of de Gedeputeerde Staten der Provincien, den Raad van Staten, en de Rechtbanken in de byzondere Steden, naar den aard der zake, en, over de andere, met den Hoogen Krygsraad enz.

De Koning van Engeland heeft de magt van het Leeven te-

schen-

schenken aan Misdadigers ter dood veroordeeld, behalven in beschuldigingen door het Huis der Gemeentens ingebragt, ook niet van Moord en Maagdenroof enz.

V. In de Provincien van *Holland* en *Zeeland* verkiest de *Stadhouder* de Regeering der Steden alle Jaren uit een dubbeld getal, waar van hem de Nominatie door de Steden word overgeleverd, (alles met dit onderscheid, volgens de respective Privilegien, in eenige plaatzen, alleen de Schepens, in andere Burgemeesters en Schepenen, en in andere ook de Vroedschappen of Raden). Hy heeft ook de Keur van twee; en, in sommige gevallen, van drie Personen, welke de Staten van Holland en Westvriesland aan hem voordragen tot vervulling der Ampten waar van, toen 'er geen Stadhouder was, de begeving of Electie stondt, aan Hun Ed. Gr. Mog., of aan de Rekenkamer hunner Domeinen, (eenige uitgezonderd.) De Stadhouder verkiest insgelyks den *Hoog-Heemraden van Delfland*, *Rhynland* en *Schieland* enz. uit een Nominatie van drie Perzoonen, welke die Collegien, die zeer oud zyn, hem toezenden. Uit kracht der Reglementen, gemaakt in 1674 en 1675, en vernieuwd zedert de Komst van Prins *Willem den IV* tot het Stadhouderschap, heeft hy een groot vermogen, in de Provincien *Gelderland*, *Utrecht* en *Over-Yssel*. De beslissing der Geschillen, die 'er konnen ontstaan tusschen de byzondere kwartieren en Leden, staat aan hem; gelyk ook, in der daad, de begeeving van alle de Ampten en Commissien, die bekleed worden, zo binnen die Provincien als daar buiten. Het zelve heeft Plaats in de Provincie van Stad en Lande, zedert het Reglement van 1749, en de Stadhouder heeft desgelyks grooter Voorrechten in *Vriesland* gekregen. Hy heeft ook aanzienlyke Voorrechten en Jaarlyksche Inkomsten als *Stadhouder van Drenthe* en het District der Generaliteit. De *Raad van Staten der Vereenigde Nederlanden*, gelyk ook de *Gecommitteerde Raden van Holland en Westvriesland* hebben, uit eigene beweging, alle Ampten, die tot hunner begeeving stonden, aan hem afgestaan.

De Koning van Engeland maakt Pairs des Ryks, en begeeft de Ridder Ordens van den Kousseband en het Bad en andere Eertytelen. Zyne Majesteit, die den Tytel voerd van Beschermer des Geloofs is het Opperhoofd der Kerke.

Hy

Vervolg van den toestand deezer Landen kort voor en na de dood van Prins Willem den Iste.

Hy zend zyn verlof, om te kiezen aan de Dekens en Capittels der Hoofdkerken, hen vryheid geevende om de Personen, die hy tot een openstaand Aartsbisdom of Bisdom benoemd heeft, te verkiezen. Hy begeeft desgelyks, verscheide Kanonikdyen, Prebenden en andere kerkelyke Beneficien. Uit kracht van zyn Koninglyk Voorrecht, verleend hy desgelyks brieven van *Denizatie*, een soort van *Naturalisatie*, schoon zy alle Voorrechten daar van niet geeft. Hy steld alle Burgelyke en Militaire Amptenaren aan, en zet ze af naar zyn welgevallen, uitgenomen die voor hun leven lang aangesteld zyn. Maar het staat niet aan zyne Majesteit eenigen Regeerder in de Steden of in de Vlekken aan te stellen of te ontzetten. Koning *Jacobus de II* begon zig dat recht aan te matigen, het welk, gevoegd by andere eigendunkelyke Ondernemingen, hem zyn Kroon heeft doen verliezen. De Koning benoemd echter de *Lords Luitenants* der Graafschappen, de Sheriffs, de Rechters enz. Zyne Majesteit heeft het vermogen van zyne Onderdanen te verbieden uit het Land te vertrekken, en zo de genen, welke zig over Zee bevinden, op des Konings aanschryving, onder zyn hand en Zeegel, niet wederkeeren, konnen hunne Landeryen aangeslagen worden. De Koning doet ook Matrozen pressen als de noodzakelykheid zulks vereischt tot het bemannen zyner Vlooten, en kan insgelyks beslag leggen op alle de Schepen welke zig in zyne Havenen bevinden.

VI. By de Artykelen IX, XVI en XXI van de Unie van Utrecht, waren de Stadhouders, die 'er toen waren, by voorraad, benoemd tot Scheidsmannen van verscheidene verschillen, welke strydige Gevoelens en Oogmerken zouden konnen doen voortkomen tusschen de Bondgenoten, die zulke gewigtige stukken, aan de Arbitrage onderwerpende, ongetwyffeld aangemerkt hadden, dat 'er, in der daad, geene Unie of Confederatie kon wezen tusschen Bondgenoten, die zig zo naauw met elkanderen verbonden, zonder te gelyk middelen te beramen om tot een besluit te geraken in gevallen, daar de meerderheid van stemmen geen plaats in kon hebben. Zederd de Herstelling, of volmaking van

het *Stadhouderschap*, op den tegenwoordigen voet, zyn diergelyke Geschillen, tusschen de Provincien, niet meer te vreezen; de Prins *Stadhouder* bekleed zynde met eene genoegzame magt om de Unie te handhaven, en de gevolgen voor te komen van alles, wat haar zoude konnen stooren, of nadeelig zyn aan den Staat in 't algemeen, of aan de Provincien, aan de Kwartieren, of aan hare Leden in 't byzonder; eindelyk, om de noodige maatregels, Resolutien enz. te doen neemen en ter uitvoering te doen brengen. De *Stadhouder* zit voor in het Hof van Holland, en, in de Gerechtshoven der andere Provincien, en zyn naam word gesteld aan het hoofd van hunne Mandamenten of Provisien van Justicien, Publicatien en Ordonnantien. In *Overyssel* en in de Provincie van *Utrecht*, worden de Lenen verleend in naam van den *Stadhouder*. Hy is *Opper-Curator* der Universiteit van *Gelderland*, van *Vriesland* en van Groningen en Ommelanden, *Opper-Houtvester*, *Opper Jagermeester* in Gelderland, in *Holland* en elders. In de Provintie van *Utrecht* begeeft hy, uit kracht van het Reglement van 1674, de *Proosdyen* en andere *Beneficien* die aan de Kapittels gebleven zyn, gelyk ook de *Kanonicale Prebenden*, welke openvallen in de Maanden, voorheen Pausselyke Maanden genoemd. Volgens het eerste Artykel der Instructie van den Raad van Staat der Vereenigde Nederlanden, is de *Stadhouder* 'er het eerste Lid van, en heeft 'er recht van stemming, met vyf en twintig duizend Guldens 's Jaars inkomsten. Hy woond, telkens als hy het voor den dienst van den staat noodig oordeeld, de Vergadering van de Staten Generaal by, om 'er voorslagen enz. te doen, en ook zomtyds de Conferentien of Besoignes, welke de Gemagtigden van Hunne Hoog Mog. over verscheidene zaken houden, volgens de ingestelde Order; gelyk mede de Vergaderingen van de Staten der byzondere Provincien, en van hunne Gecommitteerde Raden en Gedeputeerde Staten. In *Gelderland*, in *Holland* en in de Provincie van *Utrecht*, heeft zyne Hoogheid deel aan de Souvereiniteit als *Hoofd* of *President* der *Ridderschap*, en in *Zeeland* als *Eerste Edele*, verbeeldende alleen de gantsche Ridderschap: als *Eerste Edele* is hy het eerste Lid der Staten, en steld een Gecommitteerde om zyn Persoon te verbeelden in derzelver Vergadering, gelyk mede in de Collegien der *Gecommitteerde Raden* en ter *Admiraliteit*, die ook teffens

een

een altoosdurende Commissie heeft ter Vergadering van de *Staten-Generaal*. Insgelyks heeft de *Eerste Edele* een Lid om hem te verbeelden in de *Provintiale Rekenkamer*, en een derde, in de *Staaten van Walcheren*, aan welk Collegie de zorg over de Dyken is aanbevolen. Zyne Hoogheid bezit in Zeeland, het Marquisaat van *Veere* en *Vlissingen*, twee stemmende Steden; is ook aangesteld tot *Gouverneur Generaal* en *Opperbewindhebber* van de Oost en West Indische Maatschappy, doet dit door zyne Representanten waarnemen, en kiest de Bewindhebbers uit eene Nominatie van drie Personen.

De Koning van Engeland, maakt een derde van de wetgevende magt des Ryks, welke verdeeld is tusschen zyne Majesteit en de beide Huizen des Parlements. Hy zit in het Hogerhuis, door zyn Kancelier als Spreker voor, en in het gantsche Parlement, als hy op den Troon verschynd om een aanspraak te doen, of een wet door zyne toestemming te doen doorgaan. Hy kan het Parlement beroepen, proroguëren, van malkanderen scheiden en een nieuw beroepen.

VII. De *Stadhouder* vertoond de *Hoogheid* en *Digniteit* van het Gemenebest, zonder den naam van Souverein te dragen, en alles doende uit naam der Staten, wier algemeene *Stedehouder* hy is; heeft hy in verscheidene opzichten, 't genot van 't geen de *Souvereiniteit* zelve geeft.

De Koning bezit de *Souvereiniteit*, schoon bepaald. De uitvoerende magt berust in Hem, maar de Wet regeleerd de qualificatie zyner Officieren. Hy heeft groote en voortreffelyke Voorrechten, welke beginnen, daar de Wet eindigd.

VIII. De Ambassadeurs en andere Ministers aan vreemde Hoven, bekomen hunnen last en Instructien van de Staten Generaal, die even wel geene andere Personen tot die bedieningen benoemen, dan die de *Stadhouder* hen aanbeveeld, of die hem aangenaam zyn. Die Ministers schryven aan hunne Hoog Mog. of aan hunnen Griffier; ook aan den Raadpensionaris van Holland. Zy doen den Stadhouder desgelyks verslag van de Negotiatiën daar zy mede belast zyn, en van alle gewigtige en geheime zaken.

De Koning van Engeland benoemd de Ambassadeurs en andere Ministers aan vreemde Hoven. Zy schryven hunne Brieven

aan

aan de Secretarissen van Staat, die ze vertoonen aan zyne Majesteit, welke vervolgens zyne bevelen, door dezelve, aan zyne Ministers doed afzenden.

De Tractaten, de Verbonden, de Conventien enz. worden genegotieerd, en vervolgens getekend en bekrachtigd uit naam van de Staten Generaal, na dat zy naar de Provincien verzonden en door dezelve goedgekeurd zyn geworden; de naam van den *Stadhouder* word 'er niet in genoemd; maar hy kan, over zyne byzondere zaken met vreemde Hoven in Negotiatie treeden, en Tractaten met hen sluiten. Eenige uitheemsche Ministers, by den Staat residerende, hebben ook Credentialen aan den *Stadhouder*.

De Ministers van den Koning van Engeland, tekenen de Tractaten van Vreede, Verbonden enz. uit kragte van de Volmagten van zyne Majesteit, die alleen dezelve bekrachtigd, zonder dat de toestemming van het Parlement daar toe noodig is.

X. De Voorrechten van den *Erfstadhouder der Vereenigde Nederlanden*, zyn tegenwoordig genoegzaam vast gesteld, zo dat daar uit geene onaangenaamheden, factien of onrusten meer te vrezen zyn; en schoon Nederlands *Stadhouderschap* op geene van die Souvereine Voorrechten, der Engelsche Kroon kan roemen, zo bezit het alles wat een *Eminent Hoofd*, heerlyk, achtbaar en bemind kan maken, zonder eenige zorgelyke zaken te moeten verantwoorden, of zig aan het morren en ongenoegen der Onderzaten bloot te stellen, zynde een milden bron, die niets dan zoet en lieffelyk Water, ter verkwikking van allen, maar niets dat bitter of lastig vald voortbrengd; en bezit hy de brommende dog gevaarlyke Tytel van Souverein niet, zo heeft hy nogtans wezendlyk, het bestuur over alle gewigtige Verrigtingen van het Gemeenebest, en bezit een grooten invloed op alle zaken, en genoegzame magt om alle klagten en benadelingen te voorkomen, en ieder groot of klyn in zyne deugdelyke Rechten te handhaven, als den weldoenden Vader van alle.

De Voorrechten der Engelsche Kroon zyn maar vastgesteld zo veel zulks mogelyk was, maar niet genoegzaam dat daar uit geene verre gaande onaangenaamheden zouden konnen ontstaan, gelyk in onzen tyd, nog onlangs is gebleken. De Oppermagt des Konings kan men aanmerken in zes takken: 1) de Wetgevende

vende magt. 2) de Uitvoerende magt, bestaande in het benoemen der Officieren, welke de Wetten moeten uitvoeren, en de bediening der Regeering op zig neemen. 3) De magt om in Oorlog te treden en om Vrede te maken. 4) Die van geld te heffen tot steun der Regeering 5) Die van geld te doen slaan. 6) Die van het laatste Appel in Rechtzaken. Van deeze zes takken zyn 'er drie geheel aan den Koning, te weeten: N. 2, 3 en 5, dog met verscheide bepalingen en verantwoordigingen, die aan het Ryk ongenoegen konnen geeven en dus zorgelyk zyn: Aan N. 1, heeft de Kroon maar een derde deel, die deelende met de twee huizen des Parlements, namelyk de bekrachtiging en goedkeuring; dog het is zeer onaangenaam een zaak, welke door een bovendryvende partyschap in de beide Huizen des Parlements door gedreven, en door de Koninglyke bekrachtiging en goedkeuring in een Wet veranderd is, te moeten intrekken om de morringen van het Volk te stillen. N. 4. behoord eigentlyk aan het Lagerhuis, dog moet door het Hoogerhuis toegestemd en door den Koning bekrachtigd worden, en wanneer die, schoon hoognodig, wat sterk drukkend zyn, vald het ongenoegen des Volks, niet zo zeer op het Parlement, als wel op den Vorst, die het meend dat zulks, als hunnen beschermer, niet had behoren goed te keuren. N. 5 behoord aan het Hogerhuis, en maar zo verre aan den Koning als die door zyn Kanselier daar in de Voorzitting heeft. En eindelyk de Glory om, als Souverein, zyn beeltenis op het geld te prenten.

XI. De Tractementen en inkomsten van den *Stadhouder*, *Capitein* en *Admiraal Generaal* zyn maar middelmatig, en konnen, zelfs aangemerkt naar gerade van het verschil der beide Landen, niet in aanmerking komen, met die van eenen Koning van Engeland; echter zyn dezelve aanzienlyk; want men reekend dat de inkomsten van het *Stadhouderschap* der *zeven Provincien*, van het Landschap *Drenthe*, en der Landen van de *Generaliteit*, daar onder begrepen de vyf en twintig duizend Guldens, die hy Jaarlyks trekt, als eerste Lid van den Raad van Staate, en de Uitdeeling der Oost-Indische Maatschappy, belopen, op drie maal honderd duizend Guldens s'Jaars, dog welke somme toereikend is tot onderhouding van deszelfs Hofhouding, zonder de Inkomsten van deszelfs Patrimoniele goederen, daar toe te moeten

ten besteden; want men moet aanmerken, dat de Stadhouder nog *belastingen* nog schattingen betaald, uitgezonderd die men in Holland *Ordinaris Verponding* noemd, welke, in deeze Provincie, van alle Landen en Huizen enz. word geheven. *De Cent Suisses*, *Guardes du Corps*, en de *Adjudanten* van zyne *Hoogheid* worden op kosten der Unie onderhouden. Holland, betaalde eertyds de Compagnie van de *Cent Suisses*, en nog huur der Huizen, die de Prins Stadhouder in den Haag bewoond, gelyk ook die van de eerste Officieren van zyn Huis, welke ook vry zyn van de *Accysen*. De Gecommitteerde Raden, van de Staten van *Holland* en *Westvriesland* disponeeren, by sommige gelegenheden, op 't voorstel van den Prins *Stadhouder*, of van den Raadpensionaris zynent wege, van zeekere sommen, welke tot s'Lands dienst noodig zyn, en, op een Acte van dat Collegie, worden ze door den Ontfanger Generaal in reekening gebracht. Als *Capitein Generaal der Unie*, trekt zyn *Hoogheid* honderd twintig duizend Guldens s'Jaars, behalven vier en twintig duizend Guldens van *Vriesland*, en twaalf duizend van Groningen, als *Capitein Generaal* van die twee Provincien, dat men aldaar *Militair* Tractement noemd. In Oorlogstyden word aan den *Capitein Generaal* een voldoende somme van Penningen, voor elken Veldtogt toegelegt.

De Koning van Engeland disponeerd Jaarlyks, over by na drie Millioen Ponden Sterlings of, drie en dertig honderd duizend guldens. De Civiele Lyst, tot s'Konings hofhouding bedraagd by na een Millioen Ponden Sterlings, of elf Tonnen Gouds. De bedieningen der Gaarders of Collecteurs van alle de Schattingen, belopen ook op een Millioen Ponden Sterlings, en de Krygsampten, zo ter Zee als te Land, met de Kerkelyke waardigheden en Beneficien op even zo veel, dat een zware last over het Ryk is, welkers schulden, jaarlyks op een verbazende wyze vermeerderen.

XII. Wel verre, dat de Patrimonieele Goederen der *Stadhouders*, Prinsen van *Oranje Nassau*, ook tot last aan de Republyk zyn geweest, zo hebben zy, door de Inkomsten hunner Prinsdommen en Heerlykheden in *Vrankryk*, *Duitschland*, *Bourgondien* en in verscheide Plaatzen der *Vereenigde Nederlanden*, den Staat dikwyls krachtdadig ondersteund, *Willem de I.*, die Vader des Vaderlands, die steets het welzyn der Republyk voor zyn eigen,

en voor dat van zyn Huis ſtelde, worf twee maal een Leger en bragt het in de Nederlanden tot derzelver redding, voor het grootſte gedeelte op zyn eigen koſten. Dit hebben de Staten opentlyk getuigd, gelyk wy gezien hebben, in de *Inſcriptie* der Graftombe, ter zyner Gedachteniſſe te Delft opgericht. 1583.

De Duitſche Staten van den Koning van Engeland, komen aan dat Ryk onnoemlyke ſommen te koſten, zo dat de Engelſchen wel wenſchten, dat de Koning geene Staten buiten het Ryk bezat, en het is hen nog niet vergeeten hoe Koning *Willem den III.*, Prins van *Oranje* en Hollands Stadhouder, niet alleen eene kleine ſomme gelds tot onderhouding van zyn Hof trok, maar al te met, naar vereiſch van zaken, een gedeelte van zyne Inkomſten, aan het welzyn van het Ryk heeft opgeofferd.

Wy zouden nog verder met deeze vergelykingen konnen voortgaan, en, by voorbeeld, doen zien, in verſcheide Koningen van Engeland, hoe hun eigen belang ſtrydig was met dat van het Ryk, waarom zy de Vyanden hunner Ryken lieten geworden, of, om eene onbepaalde Souvereiniteit te verkrygen, met dezelve geheime verbonden maakten, of in hunne beſoldingen traden, om de Vryheid hunner Ryken den doodſteek te geeven, die daar door op den Oever van hun verderf wierden gebragt, gelyk in *Karel de II.* en *Jacobus de II.* gebleken is.

De naam van *Souverein* is aan de Prinſen onze *Stadhouders* nooit zo aanlokkelyk voorgekomen, om daar door iets tegen de Vryheid en het welzyn der Nederlanden te ondernemen. In tegendeel, de allerverleidenſte aanbiedingen, welke men de Stadhouderen gedaan heeft, voor hen en hun huis, om hen maar eenigzints te doen wyken van de verbinteniſſen, welke zy met hun Vaderland aangegaan hadden, hebben zy verworpen, met recht, het waar belang van Nederland aanziende voor hun eigen belang, en dus hebben zy geene andere Vrienden of Vyanden willen hebben, dan de Vrienden of Vyanden van de Republyk. Dewyl zy eenigermate hare Dogter was, door hen zelf opgetogen en groot gemaakt, moeſten zy noodwendig eene ſterke genegenheid en teedre Liefde voor haar hebben, en derhalven, ten allen tyden vaardig zyn om, des noods, goed en bloed voor haar opzetten. Dus hebben zy den ſchoon ſchynenden tytel van *Souverein*, nooit zo glori-ryk voor hen geacht, dan die van *Be-*

werkers, *Handhavers*, *Redders* en *Behouders* van hare *Vryheid* gelyk zy betoond hebben te zyn, eerst tegen de Spaansche Tiranny, en naderhand tegen een nog ontzagchelyker Vyand, in de Jaren 1672 en 1748, wanneer de Republyk door de herstelling van het *Stadhouderschap* alleen te redden was.

Moet nu de waardigheid van *Stadhouder der Vereenigde Nederlanden*, aan een wys ervaren en onzydig man, beminnelyker en wenschelyker voorkomen, dan die van Koning van Engeland. Moet de vergelyking van het hier boven beschrevene *Stadhouderschap*, met de aangebodene *Souvereiniteit* aan Willem den I. ons overtuigend doen zien, dat de laatste by het eerste, niet in vergelyking te stellen is. Moet het hier uit blyken, dat Prins Willem den I. door het bekomen van de waardigheid van Graaf van Holland, onder de voorgestelde voorwaarden, veel meer gewonnen dan verloren zou hebben, hoe kan het dan te vermoeden zyn, dat een zo wys en doorzichtig Prins, uit een soort van Heerszucht gestaan zou hebben na eene zo naauwgebondene en zorgelyke *Souvereiniteit*, welke niet te vergelyken was met het *Stadhouderschap* het geen hy reeds bezat, dat toen wel in zyn jeugd en begin was, maar welkers uitmuntendheid, gezag en magt hy, (in 't leven gebleven zynde) zo verre had konnen uitbreiden, en tot volmaaktheid brengen als hem goed dagt.

Men zal zeggen, hy heeft die aanbieding nogtans aangenomen. Dit kan niet ontkend worden, maar men doorgrond het ware oogwit niet, waarom hy die aanbieding aannam, schoon oogschynlyk strydig met het waar belang van zyn Doorluchtig huis.

Prins *Willem de I.* was de grootste zwyger, de schranderste en ondoorgrondelykste Staatkundige van zynen tyd, gelyk de Vyanden zelfs getuigen. Hy wilde het gebouw van de door hem gestichte Republyk, gegrond op de Vryheid en Hervormde Godsdienst, waar aan hy goed en bloed ten kosten had gehangen, in geene andere handen zien vallen, en wilde niet gedogen, dat dit nog zwakke Gebouw, door de Staatszucht van een vreemd Prins om verre wierd gewroed; en dit kon hy in die hagchelyke tyden niet voorkomen, dan door de aangebodene Souvereiniteit aan te neemen: Maar de Republyk, daar door van die zwarigheid verlost zynde, en hy de wezentlyke oeffening van de Souvereiniteit, voor zo lang den Oorlog duurde (waar van het einde

die niet te zien was) werkelyk bezittende, zo zou het daar by gebleeven, en het nooit tot de Inhuldiging van Graaf gekomen zyn; en veele beroemde Staatkundigen, zyn met ons van dit gevoelen.

Dit zal eenige mogelyk wonderlyk voorkomen. Dog die verwondering zal verdwynen, zo zy het navolgende onzydig overwegen.

1) Door de Tyrannische Regeering, van den trouwlozen Philips, en de wreedheid zyner Staatsdienaars, was de Eenhoofdige Regeering by de Nederlanders gehaat geworden. 2) De liefde welke de Nederlanders *Prins Willem den Iste* toedroegen, was ontstaan, om dat zy hem voor hunnen Verlosser, de Hersteller en Beschermer van hunne Vryheid, de Stichter van hunne onafhankelyke Republyk, en de grootste Vyand van de Eenhoofde Regeering aanzagen 3) Die liefde was de ware grond van zyn magt, gezag en grootheid, en deedt hem klimmen tot de hoogte trap van Glory, en had hem doen verkrygen den Eertytel van *Vader des Vaderlands*, de schoonste die een Vorst voeren kan 4) Naauwelyks had de Prins uit Staatkunde, de aangebodene Souvereiniteit, aangenomen, of hy zag, hoe veeler gemoederen zig, zyn geheim oogwit niet kennende, van hem begonden te vervreemden, en daarom moest den voortgang gestuit worden. 5) De Provincie Utrecht, en de Steden Amsterdam en Gouda, die het Graafschap zo plechtig aan zyne Doorluchtigheid hadden aangeboden, onder de hand daar toe opgemaakt zynde, hadden de stoutheid van zig tegen de voltrekking aan te kanten. 6) Nam de Prins dit op voor een hoon, gelyk hy natuurlyker wyze had moeten doen, zo hy uit heerschzucht na het Graafschap gestaan had? Neen: Hy deed geen voetstap, hy sprak geen woord om die Tegenstrevers van gevoelen te doen veranderen, maar toonde zig vergenoegd, dewyl hy daar door zyn oogwit had berykt.

Men kon niet tot de voltrekking of inhuldiging komen, dan, na dat het beraamde met eenparigheid was goedgekeurd; en die Tegenkanters hardnekkig blyvende, zo moest die zaak zo blyven steken, zonder ooit tot volmaaktheid gebragt, of ooit vernietigd te worden, gelyk noodig was om het oogwit van dit Staatkundig bedryf, de weering van andere vreemde Vorsten,

 niet

niet verloren te zien gaan. Dus vind men hier in, geen de minste zweem van Heerschzucht, maar wel een fyne Staatkunde en liefde ter bescherming van dit nieuwgestichte Gemeenebest, waar door Prins *Willem de I.* ons nog Eerwaardiger dan te vooren moet voorkomen.

Op die gronden redeneerden de getrouwe Patriotten, in den Jare 1672, wanneer zy *Willem de III.* overrede om de hem aangebodene Souvereiniteit over Gelderland van de hand te wyzen.

By 't gezegde blykt dan klaar, en daar aan te twyffelen zou onverschoonlyk zyn, of men zou de wyze Prins *Willem den Iste*, voor zo dwaas moeten aanzien, van, uit zucht tot een zaak, die hem geen het minste nut kon toebrengen, de Liefde der Nederlanders (daar hy opgesteld was) te hebben willen verliezen; ja dat zyne verantwoording, tegen den Ban van Koning Philips, tot redding van zyn Eer, met goedvinden der Staten uitgegeeven, en aan alle de Koningen en Potentaten der Christenheid gezonden zoude hebben willen krachteloos maken, door die lasteringen als te billyken. Lasteringen welke hem zodanig ter herte gingen, dat hy, in de groote aandoening de navolgende Memorie aan de Staten Generaal toe zond, luidende:

MEMORIE

Aan myne Heeren de Staten Generaal.

MYNE HEEREN.

Gy hebt, zonder twyffel, wel gezien zekere Sententie, by forme van Ban ofte Proscriptie, by den Koning van Spanjen herwaarts overgezonden en naderhand gepubliceert op bevel van den Prins van Parma. En alzo onze Vyanden gepoogd hebben onze Eere daar door ten hoogsten aan te tasten, en dus onze voorleden daden en handelingen kwaad te doen vinden: Zo hebben wy voor goed aangezien, hier op te neemen advys van veele en diversche Personagien van groote qualiteit, zelfs van de voornaamste Raden van herwaards over. Dewelke, acht genomen hebbende, op de gesteltenisse van de voorsz. Proscriptie, mitsgaders de lelyke Crimen, die ons daar in worden opgeleid, (hoewel t'onrechten en zonder eenige redenen) hebben eendrachtelyk geadviseert en ons geraden, dat wy door geen ander middel en konde onze Eere voldoen, nog genoegzaam voorstaan, dan dezelve door een openbaar Geschrift verdedigende, en be-

wy-

wyzende hoe ongerechtelyk dat wy van veele Crimen zyn beschuldigd en bezwaard geworden: Insgelyks, hoe dat men ons openbaarlyk heeft geinjurieert ende gelasterd. Achtervolgende welk advys, Myne Heeren, nademaal dat wy ulieden, alleen in deeze Wereld voor onze Overheeren erkennen: Zoo presenteren wy u lieden, deeze onze verantwoordinge tegens de lasteringen van onze tegenpartye geschreven, door dewelke wy niet alleen en verhope hare valsche beschuldingen en bedrog ontdekt, maar ook om, mitsgaders alle onze voorgaande handelingen, wettelyk verdedigd te hebben. Dewyl dan dat hare voornaamste intentie en meining is, alle middelen te zoeken om ons het leeven te beneemen, ofte immers uit dezen Landen te verbannen, en ten minsten de authoriteit die ulieden beliefd heeft ons te geeven, eenigzints te verzwakken of te verminderen, even als of 't hem als dan allen dingen na zynen lust en wenschen zoude gaan, zo hy dit konde te wege brengen: Ten anderen gemerkt dat ze ons valschelyk beschuldigen, als of wy door onbehoorlyke middelen de voorsz. onze authoriteit zouden behouden: Zo bidden wy ulieden, Myne Heeren, te willen geloven, hoe wel dat wy te vreden zyn, nog zo lange als 't God believen zal, onder ulieden te leeven en te verkeeren, mitsgaders onzen getrouwen dienst verder te continueren: dat wy 't zelve niet tegenstaande, nog ons leven ('t welk wy tot uwen dienste geheel en al hebben toegeeigent) nog onze tegenwoordigheid in 't midden van ulieden, geerne ons leven en begeeren te laten, ofte uit den Lande te vertrekken, wanneer gy zult bevinden dat d'een of d'ander ulieden mogte eenigzints dienstelyk wezen, om eene verzekerde vryheid te mogen verwerven. En, belangende de authoriteit, die u lieden gelieft heeft ons te geeven, gy weet, Myne Heeren, hoe menigmaal wy ulieden hebben gebeden, te willen met den dienst, dien wy tot nu toe gedaan hebben, ulieden te vreden houden, en ons te ontlasten, is 't by aldien dat gy bevind, tot u en der gemener zaken welvaard alzo te behooren: Gelykerwys als wy nog tegenwoordelyk het zelve met ernst verzoeken: Ulieden, daar beneven, niet te min aanbiedende (alzo wy altyd gedaan hebben) dat wy in alle het geene dat ulieden believen zal ons te bevelen, bereid zyn getrouwelyk voort te varen en te continueren, om ons tot den dienst des Vaderlands te laaten gebruiken; by den welken wy geen ding ter We-

reld achten, alzo wy 't zelve meden breder zyn vertonende in deeze onze verantwoording; dewelke, zo 't uliedeen raadzaam dunkt, wy uliedeen verzoeken te willen goedvinden en gedogen dat ze aan het licht gebragt wierde, ten einde dat niet gy, Myne Heeren, alleen, maar ook de geheele Wereld van onzer zaken billikheid, en onzer tegenpartye ongerechtigheid mooge dies te beeter oordeelen.

Gepresenteerd by mynen genadigen Heere, den Prins van Oranje, aan myne Heeren de Generale Staten van de geunieerde Provincien, vergadert binnen de Stede van Delft, den 13 December 1580.

My Present. J. HOUFFLIN.

De Staten, den Ban en deeze Verantwoording gelezen, en rypelyk daar over geraadpleegd hebbende, deden daar, tot antwoord, onderstellen:

De Generale Staten onlangs gezien en de gelezen hebbende, zeekere proscriptie by de Vyanden gepubliceert, tegen den Persoon van uwe Vorstelyke Genade, waar by zy dezelve willen opleggen zeer lelyke en onbehoorlyke Crimen, om dezelve in den haat te brengen, als of ze by onbehoorlyke middelen, ofte slimme wegen ende practyken, zoude geusurpeert hebben die stede, graat, digniteit ende officio daar in zy tegenwoordig gesteld is: Mitsgaders poogen haren Persoon als eenen roof ende buit over te leveren, en dezelve hare Eere te benemen. Gezien hebbende, insgelyks, de Verantwoording van uwe Vorstelyke Genade, tegen de voorsz. proscriptie; bevinden, by 't geene dat in deeze Landen hem in der waarheid heeft toegedragen, ('t welk een yegelyk van de voorsz. Staten in 't byzonder, en, voor zo veele als hen aangaat, kennelyk is en openbaar) dat de voorsz. Crimen en lasteringen, 't onrechten, u Vorstelyke Genade zyn opgeleid. En, belangende de lasten, zo wel van Luitenant-Generaal, als van particuliere Gouvernementen, die, na voorgaande wettelyke keuze en electie, uw Vorstelyke Genade dezelve niet en heeft willen aanvaarden, dan van ons ernstelyk daar toe verzogt en gebeden zynde, in dewelke zy ook altyds gecontinueerd heeft op onze begeerte en aanhouden, mitsgaders met volkomene vergenoeging en Contentement van den Lande: Verzoekende aan de voorsz. Vorstelyke Genade, nog verder in denzelven te willen volherden en continueren, en daar benevens beloovende alle hulpe en bystand, zonder te sparen eenige van hare middelen, mitsgaders alle gewilligheid en gehoorzaamheid, uw Vorstelyke Genade te bewyzen. En, overmits, aan de

voorsz. Staten wel bekend zyn, de getrouwe diensten van uwe Vorstelyke, Genade, dezen Landen gedaan, en de geene, die ze in toekomende tyden nog van haar zyn verwachtende: Zo is 't, dat ze aan den zelven presenteeren, tot meerder verzekerdheid van haaren Persoon, te onderhouden een Cornette van Paarde volk, voor hare Lyfgarde, verzoekende aan uwe Vorstelyke Genade die te willen aanneemen, van wegen de genen die hen bekennen verobligeerd en verbonden te wezen, dezelve te bewaren, En, zo veel de voorsz. Staten belangd, die hen zelven by de voorsz. Proscriptie ook belast en beschuldigd vinden, zo verstaan zy insgelyks, met den eersten, hen daar van te justificeren en te verontschuldigen, alzo zy zullen bevinden te behooren.

Aldus besloten in de Vergadering van myne Heeren de Generale Staten, binnen de Stede van Delft den zeventienden dag in December, vyftien honderd tagentig,

Ten uitdruckelyken bevelen van de voorsz. Staten.

J. HOUFFLIN.

Deeze Geheimschryver met dit antwoord der Staten, in de Kamer van zyne Doorluchtigheid tredende, vond Prins *Willem de I.* in diepe gepeinsen, dog Graaf Maurits in eene onbeschryfelyke woede, gelyk wy alhier vertonen.

Hier ziet men dien Vorst, in diepe gedagten, in zyn Kamer by

by het Vuur zitten, leunende met de Elleboog, op een Tafel die voor het Vuur ſtond, met de hand onder het Hoofd: Op het midden van de Vloer ſtaat Graaf Maurits, voor wiens voeten het Spaanſche Banſchrift legt, dat hy met zyn degentje in woede doorboord; en, ſchoon die jonge Vorſt toen nog geen dertien Jaren oud was, zwoer hy, t'eeniger tyd dien hoon, in het bloed der Spanjaarden te zullen afwaſſchen, het geen hy ook, ter zyner tyd volbragt heeft, doende daden van dapperheid, welke aan de gantſche Wereld tot verwondering verſtrekten.

Van deeze aanmerkelyke Geſchriften zond de Prins afſchriften aan den Keizer, alle de Koningen, Keurvorſten, Republyken, Vorſten en Princen der Chriſtenheid, met een bygevoegde nadrukkelyke Brief, waar uit genoeg te zien was, hoe zeer die Eerroof hem ter harten ging.

De Brief welke hy aan den Koning van Vrankryk ſchreef (waar mede de wezentlyke inhoud van alle de anderen over een ſtemd) luide aldus:

Doorluchtigſte, Grootmogenſte, Genadigſte

KONING EN HEERE.

Ik twyffel niet of uwe Koninglyke Majeſteit is voor lang ter ooren gekomen, den Ban, door de Koning van Spanjen tegen my gepubliceerd, nademaal hy de zelve in alle talen heeft doen drukken en verſpreiden, en na veele Plaatzen van de Chriſtenheid verzonden. Om die reeden heb ik, als mede alle myne goede Vrienden gemeind, dat ik door geen ander middel of weg myn eere zoude konnen voorſtaan nog voldoen, (die men my geenzints heeft willen raden in gevaar te ſtellen) dan door wederlegging van de voorsz. proſcriptie my, na Rechten, verwerende, en ontſchuldigende, wegens het geene my daar inne, ten onrechte, word opgeleid. Om zulks te volbrengen, zo is 't, dat ik Myne Heeren den Staten deezer Landen, myne verantwoording heb gepreſenteerd. En om insgelyks by alle Koningen en Potentaten der Chriſtenheid, (die uit hoofde van derzelver groote pre-eminenten en digniteiten, den toevlucht en byſtand zyn van de arme verdrukte Vorſten en Heeren) myne Eere te verdedigen, en myn goede naam en reputatie te behouden. Dus heb ik my verſtout aan de voorsz. Koningen en Potentaten, deeze myne Verantwoordiging over te zenden, mitsgaders ook aan

uwe Koninglyke Majesteit behage, een gelykformig oordeel daar over te vellen, gelyk myne Heeren de Staten, (welke de beste en geloofwaardigste getuigen zyn van alle myne daaden en handelingen) gedaan hebben, gelyk uwe Koninglyke Majesteit uit derzelver Advys, by myne gezegde Verantwoording gevoegd, dit breder zal gelieven te zien. 1583.

Maar, dewyl het uwe Koninglyke Majesteit mogelyk vreemd zal vinden, hoe wel dat de Koning van Spanjen, lang voor deezen tyd, my van alle myne goederen heeft beroofd, zelfs na dat ik alle myne Gouvernementen in handen van de Hertoginne van Parma, in dien tyd, Gouvernante deezer Neederlanden, overgegeeven had en na Duitschland was vertrokken, na de plaats myner geboorte, alwaar ik my gerust hield, by myne Broeders en andere Bloedverwanten en Vrienden, van zins en meining zynde om daar in te volharden: En schoon hy, ter dier tyd, myn Zoon, den Grave van Buren, uit de Universiteit van Loven, daar hy studeerde, had doen opligten, en den zelven, tegens s'Lands Privilegien, gevangen na Spanjen weg voeren, alwaar hy nog in eene strikte en harde gevangenisse gehouden word, hebbende my nog, daar en boven, door zynen Dienaar, den Hertog van Alva, doen ter dood verwyzen: Dat ik nogtans, om alle de voorsz. redenen, die in der waarheid zeer groot en gewigtig genoeg waren, nooit geen verantwoording heb laaten uitgaan, addresseerende my aan alle de Koningen en Potentaten gelyk ik tegenwoordig doe, hen vertonende, dat de misdaden waar mede hy my zoekt te belasten en te bezwaren, eigentlyk tot hem zelf behoren, als zelf daar aan schuldig zynde. Zo is 't, dat ik uwe Koninglyke Majesteit, in alle onderdanigheid bidde en verzoeke, de gesteldheid van die misdaden en lasteringen, waar mede ik by deeze proscriptie bezwaard worde, mitsgaders de qualiteit van myn Persoon, van te vooren te overwegen en in te zien, voor dat uwe Koninglyke Majesteit, over dit myn Geschrift gelieve te oordelen.

Want had de Koning van Spanjen te vreede geweest, met my mynen Zoon en myne goederen te onthouden, mitsgaders dat hy vyf en twintig duizend Kronen op myn Lyf gezet (gelyk hy in deezen Ban doet) belovende Edel te maken alle, die hen zouden laten gebruiken om my het leven te beneemen, en hen nog,

daar en boven, kwyd te schelden en te vergeeven, alle crimina en misdaden, hoe groot die ook wezen mogten; zo had ik met geduld den tyd afgewagt, tot dat het God zoude behaagd hebben, hier in anders te voorzien; of immers, ik had door eenig ander middel, (gelyk ik van te vooren gedaan heb) my zelf en de myne gepoogd te behoeden, en wederom getracht om in de possessie te komen van het geene dat my rechtvaardig toebehoord; en ik was aldus gebleven, by dezelve wyze van doen die ik, tot nog toe, gevolgd heb.

Maar nademaal de Koning van Spanjen, zig zo verre heeft laten vervoeren van, door de geheele Wereld, te doen publiceeren, dat ik ben, *de algemene Pest van de Christenheid*, *de Vyand van de gantsche Wereld*, *een valsch Hypocryt*, *ondankbaar*, *ongetrouwe*, *een Schelm en Verrader*. Dit zyn, in der daad, zodanige lasteringen en zo smadelyke woorden en injurien, die geen Edelman, zelfs van de geringste onder de natuurlyke Onderdanen van den Koning van Spanjen, geenzints kan of behoord te verdragen: Hier uit volgd dat ik, al was ik zyn geringste en absoluutste Vassal, uit hoofde van zodanig eene, in alle opzichten, onrechtvaardige sententie, mitsgaders door hem berooft zynde van alle myne Landen en Heerlykheden, (uit welkers hoofde ik, van te vooren, met Eede aan hem verplicht was,) my, op goede gronden, ontslagen mag houden, van alle die verplichtingen, waar mede ik nog aan hem verbonden schyn te wezen, bewyzende en blykende daar beneven (het geen de natuur aan iegelyk leerd) dat ik myn Eere die my (als ook alle oprechte Edellieden,) veel dierbaarder behoord te zyn dan myn Lyf en goed, door alle gevoeglyke en bekwame middelen, behoord te handhaven en voor te staan. Uit dien hoofde dan; nadien het God behaagd heeft, my een Vryheer te doen geboren worden, van niemant, dan van het Duitsche Ryk, afhangende, gelyk de andere Heeren van Duitschland en Italien doen: Boven dien, dat ik den Tytel voer van een Souverein Vorst, hoewel dat myn Vorstendom niet zeer groot is; dog dit zo zynde, nogtans zyn natuurlyke Onderdaan niet wezende, nog aan hem niet gehouden zynde geweest, dan uit hoofde van myne Heerlykheden, waar van ik door hem ten eene maal ben beroofd en uitgesloten geworden; Zo heb ik gemeind, myn Eere te kort te zullen doen; ja dat ik

geen

geen genoegen zouden konnen geven aan veele Vorsten, waar aan ik, na Gods welbehagen besta en toebehoor, nog aan alle myne bloedverwanten en nakomelingen, ten ware ik my door een openbaar Geschrift verantwoorde, wederleggende deze valsche beschuldigingen, die voor 't oog van de gantsche Christenheid zyn uitgegeeven en voorgesteld.

En hoe wel zulks niet heeft konnen geschieden, dan door eenigzints de Koninglyke Hoogheid van Spanjen aan te tasten, zo hoop ik nogtans, dat Uwe Koninglyke Majesteit, het zelve veel meer aan den nood, waar toe deeze proscriptie my gebragt heeft, dan aan myn aangebooren aart en natuur, zal toeschryven, als daar toe gedwongen zynde: Want dat eenige zouden konnen vreemd vinden, dat ik my op zodanig eene wyze verweer, dewyl ik, in voorige tyden, veele Landen en Heerlykheden van hem in Leen heb gehouden, zo zal Uwe Koninglyke Majesteit gelieve aan te merken, het onuitsprekelyk ongelyk dat my geschied is, zo dat nooit een oprecht Edelman zulks heeft konnen verdragen: te meer, dewyl ik op geenerhande wyze meer aan hem verbonden, nog in hem gehouden ben, dewyl hy zelf my, al lang te vooren, alle myne goederen, mitsgaders de Lenen welke ik bezat heeft afgenomen, my vrywillig, door dit te doen, ontslaande van den Eedt, welke ik aan hem, uit dien hoofde, gedaan had; zonder te spreeken, dat hy zelf komt voor te geeven, dat ik een vreemdeling ben en geenzints zyn Onderdaan. Derhalven, al was het waar, dat ik nog eenige Landen van hem te leen hield, zo kan my nogtans het zelve recht, dat hy wel tegen my gebruikt, en daar hy zelven, wanneer het hem te passe komt, tegen andere Potentaten en Heeren zig mede behelpt, niet geweigerd werden.

Hy houd, van uwe Koninglyke Majesteit te leen, als een Vassal van zynen Heer, het Graafschap Charolois, maar daar om heeft hy niet nagelaten, oorlog tegen de Kroon van Vrankryk te voeren, en houd nog niet op, dagelyksch, tegen dezelve allerhande practyken te smeden. Hy behelpt hem, ondertusschen, met dit fondement, namelyk, om dat hy in andere Landen een Souverein en volstrekt Heer is, dat het hem daar om geoorlooft is te wreken, zodanigen ongelyk, als hy zegt, van wylen Koning Hendrik, hooglosselyker gedachtenisse, hem aangedaan te

zyn. Ten anderen toen hy tegen den Paus Caraffa, genaamd Paulus IV oorlog voerde; om dat hy de Koningryken van Sicilien en van Napels van den Paus, als een Vassal, te Leen hield, zo liet hy zyne verontschuldiging publiceren, waar door hy staande hield, vry en ontslagen van zynen eed te zyn, om reden, dat de Paus zig niet had gehouden, zo als een Leenheer tegen zyn Vassal gehouden is te doen, volgens de Leenrechten die ter wederzyden behooren gelyk te wezen. Nu is 'er ter wereld niet dat zo met de Natuur overeenkomt, als dat een iegelyk, aan zyn kant, aan dezelve Regel behoord verbonden te zyn, die hy van anderen begeerd onderhouden te hebben.

Derhalven zo behoefd hy zig geenzints te verwonderen, of het zeldsaam te achten dat ik, op zo meniger hande wyzen, van hem gelasterd en veronggelykt wezende, daar en boven zyn Onderdaan niet zynde, my behelpe met zodanige middelen tegen zyne Leen Heeren, die hem in geen zaak ter wereld overlast hadden gedaan of beschadigd, niet te vergelyken by het groot onrecht dat ik van hem heb moeten verdragen, nog by de leelyke Schandvlek, daar hy my en myn Geslacht mede zoekt te bezmetten.

En aangemerkt, dat myne Heeren de Staten, dewelke de waarheid van den Inhoud deezer Verantwoordiging, nader bekend is, dezelve voor oprecht en waarachtig hebben verklaard, en my een genoegzaam getuigenis gegeeven van myn voorgaande Leven; zo is myn onderdanig verzoek aan uwe Koninglyke Majesteit, dat dezelve insgelyks deeze myne verantwoordiging goedkeurende, daar benevens gelieven te geloven, dat ik geen Schelm nog Verrader ben, maar (God lof) een Edelman van goeden en zeer ouden huize, boven dien een Man met Eere, oprecht in alles dat ik beloof, niet ondankbaar nog ongetrouw, ook niets gedaan hebbende waarom dat een Heer en Ridder van myne Qualiteit, met recht, zou mogen gelasterd ofte gestraft worden: My verder Dienstvaardig aan Uwe Koninglyke Majesteit aanbevelende, ootmoediglyk smeekende, my altyd te willen houden voor eenen van zyne Onderdanigste en bereidwilligste Dienaars. Hier mede

Doorluchtigste, Groot-mogenste, Genadigste Koning en Heere, bid ik den Almagtigen God, Uwe Koninglyke Majesteit te verleene, eene langdurende gezondheid en een gelukzalig lang Leven.

Delft

Delft den 4de dag van February 1581.
UWE KONINGLYKE MAJESTEITS

Onderdanigste en gantsch geboorzamen Dienaar.
WILLEM VAN NASSAU.

Wie, die dit alles, en nog meer, de zo aanmerkelyken Inhoudt van deeze Verantwoordiging overweegt, zal nu langer aan ons gevoelen twyffel slaan, ten ware hy, Prins *Willem den I*, voor een dwaas Vorst en zeer slegt Staatkundige aanziet, die dit alles uit Heerszucht om verre had willen werpen, tot verkryging van iets dat hem tot oneer en schade zou verstrekt hebben, waar om wy ons gevoelen, voor volkomen bewezen achten.

Maar, zal den schranderen Lezer zeggen, gy beroept u op de Verantwoording van Prins Willem den I, en hebt dit, in navolging van de andere Histori-schryvers reets verscheide malen gedaan, zonder dat een van allen dit aanmerkelyke stuk voortbrengt, daar gy dit gebrekkige in anderen, gewoon zyt te vervullen. Aan dit gezegde moet ik myn Zegel hangen, waar om wy den Leezer ook in dit geval zullen zoeken, te voldoen; door dit fraaije Instrument, dat al het gezegde bevestigd en verklaard, dog het geen hedendaagsch een onbekend stuk is geworden, volgens het Originele, geschreven in den styl van dien tyd, by stukken voor te dragen, dewyl ons bestek niet toelaat zulks op eenmaal te doen, en het gewigt der zaken, de verkorting of verminking verbied.

APOLOGIE
ofte

Verantwoording van den Doorluchtigen en Hooggeboren Vorst en Heere WILHELM, *door Gods genade, Prins van Oranje, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Dietz, Vianden enz. Erf-burggraaf van Antwerpe en Besançon, Baanderheer von Breda, Diest, Grimbergen, van Arlëi, Nozeroi enz. en Heere van Chastel-Bellin enz. Stadhouder Generaal van de Nederlanden; Gouverneur over Braband, Holland, Zeeland, Vriesland en Utrecht; en Admiraal. Tegen den Ban, ofte Edict by forme van Proscriptie, gepubliceert by den Koning*

van Spanjen, tegen den voorsch. Heere: waar uit zal blyken van de lasteringen en valsche beschuldinge in den voorsz. Ban begrepen.

Alzo wy, van dien tyd af, Myne Heeren, doe wy eerst hebben ons zelven, mitsgaders al het geene dat in onzen vermogen was, gewilliglyk begeven en de toegeeigent tot het wederkrygen van uwe vryheid ende der verzekeringe van uwe persoonen, goeden conscientien, dit van Gode inzonderheid begeerd hebben, ende uit gantscher herten altyd gewenscht, namelyk: waar 't dat wy 't geene dat ons eigentlyk is rakende, grooter geacht ende meer gezogt hadden dan uwe algemeene welvaart, dat wy als dan met goeden rechte een eeuwige schande en straffe zouden lyden, als hebbende door onzen eigenen wille en de toedoen, die zelve op onzen hals gehaalt: Ende ter Contrarien, zo alles wat wy hier te vooren gedaan hebben, ende alle den last van deeze zware Oorlogen, by ons eensdeels dus lange gedragen, ware tot dien einde alleen geschied ende voorgenomen, om den staat onzes Vaderlands te verzekeren, ende in zyn wezen te onderhouden; dat in zulken gevalle, den heimelyken en de verborgenen haat, door de quaadwillige en al over lange tegen deeze Landen en alle eerlyke Luiden gevat eensgangs waren uitgebroken, veel liever over onzen Persoon alleen, dan over zo veel Luiden van eeren, ja over de Gemeente van alle deeze Landen: dog op conditie, dat wy zo wel voor de gerustheid onzer eigen conscientie, als tot bewaarnisse onzer Eere, mitsgaders van onzen goeden naam ende fame, by allen Volken ende Nakomelingen, hier van eens mogten voor alle de wereld een heerlyk ende openbaar getuigenisse verwerven: Zo is 't, dat wy dusdanige onze begeerten, tot onzen grooten vergenoegen, tegenwoordelyke hebben verkregen, door 't middel van deeze wrede en barbarische verbanning, strydende tegen alle Goddelyke en Wereldsche Rechten, en diergelyken in deezen Landen (die onder alle andere Natien van wegen hare uitnemende vriendelykheid ende beleeftheid zonderlyk vermaard zyn) nooit geene en is gehoort ofte gezien geworden. Want hoewel dat de mensche voor hem zelven niets beters en konde wenschen dan eenen voorspoedigen, gelykformigen ende gelukzaligen loop zynes gantschen Levens, zonder aanstoot ofte eenige quade tegenkomste: nogtans haddet

haddet gestadiglyk mogen al-na onzen wensch gaan, ende en ware den haat der Spaansche Natie mitsgaders haren aanhangeren, ons niet tegen gevallen: Zo zouden wy nu moeten dit voordeel missen van zulk een getuigenis, als onze Vyanden zelve ons hebben gegeeven: het welk wy achten de schoonste bloeme van den krans der eeren te wezen, waar mede wy nog voor den einde onzes levens wel begeerd hadden vercierd te werden. Ja wat kan ter wereld dog aangenamer wezen, inzonderheid den genen die voor hem genomen heeft een zo groot ende uitnemelyk werk te volbrengen, als daar is de wederkeringe van de Vryheid eens zo goeden volks, zynde door zo snoode Luiden verdrukt, dan tot ter dood toe gehaat te werden van zynen ende des Vaderlands Vyanden, ende door haar eigen monds belydenisse ontfangen een loffelyk getuigenis van zyner getrouwigheid tot den zynen, ende standvastigheid tegen de Tyrannen, ende tegen de genen die de gemeine ruste zyn verstorende. In dier voegen dat de Spanjaards en hare Aanhangers, daar zy meinden ons groot leed ende spyt mede aan te doen, als door deeze schandelyke verbanning, hebben ons veel eer door dezelve een zonderlinge vriendschap gedaan, ende oorzaak gegeeven om ons dies te meer te verblyden, dewyl dat zy buiten onzen wenschen ons deeze bane hebben geopend, om ons zelven te mogen verantwoorden, ende om de geheele Wereld kennelyk te maken de billykheid en de gerechtigheid van onze aanslagen ende voornemen: nalatende onzen Nakomelingen mitsdeezen eenen patroon van deugden om nagevolgd te werden van allen den genen die daar geen schande zullen willen aandoen der Edele afkomste voor onze Voorouderen: onder den welken nooit niet eenen heeft de Tirannye toegedaan geweest, ofte eenigzints voorgestaan, maar hebben gelyk bemind, en, na haren staat vervordert de vryheid der Volken, over dewelke zy eenige magt ofte bevel hadden. Ende hoewel dat wy geen zonderlinge oorzake en hebben ons te beklagen als hadden wy hier te vooren niet stoffe genoeg gehad om vry te mogen spreken van ons zelven, en te straffen de grove en ongeschikte fouten van onze Vyanden: nogtans, eensdeels, de eerbaarheid en liet ons niet toe, dat wy zelve ons eigen lof zouden verhalen, 't welk al te zwaar om te doen is, al had men nog zo groote mate en manierlykheid voorgenomen daar in te gebrui-

bruiken: eensdeels ook en woude het ons niet wel voegen nog aanſtaan dat wy der Vyanden fouten ende mishandelingen zouden verbreiden, ja het dogt ons veel beeter, een deel van hare ongeſchikte en onbehoorlyke aanſlagen met ſtilzwygen te begraven, dan dezelve (hoewel met waarheid) ruchtbaar makende, iemant oorzaak te geeven om te vermoeden, als zouden wy genygd zyn om van andere luiden kwalyk te ſpreeken.

Maar nu, myne Heeren, nademaal dat door deeze verbanning, niet onze eigen perſoon alleen geſtraft, en tot een roof en buit wredelyk geſteld werd, maar dat elk een klaarlyk ziet ende bemerkt, dat men onder 't dekzel van onze kwetſuren de gantſche Gemeinte, en den geheelen Staat zoekt te verwonden: (alzo nu 't zelve, niet meer en geſchied by kleine ſmaadſchriften, ofte fameuſe libellen, gemaakt by luiden van geender waarden, en welker ſchandelyk naſpreken ons nooit meer beweegd en heeft, dan de tongen van een klein Slangsken, dat men veel meer met voeten plagt te vertreden, dan hem veel te bemoeijen om daar tegen te ſtaan vegten) maar gemerkt dat luiden van zo grooten qualiteit haar zo verre en zo leelyk verneederen, dat ze geen werk en maken van met kwaad te ſpreeken, en andere valſchelyk te beſchuldigen haren tyd onnuttelyk over te brengen: Zo hebben wy voor noodig aangezien, den mond eens ten rechten op te doen, ten einde dat ons Vaderland (voor het welk wy het leven insgelyks bereid zyn by te zetten, gelyk wy onze goederen alrede gedaan hebben) door ons ſtilzwygen geenzints verkord of beſchadigt werde. Ten anderen, op dat deeze hooge en magtige Tytelen, van zo veele Landen en Koningryken (dewelke hen ook wel durven uitſtrekken over Aſia en Africa,) menigen de oogen niet verblinden, die van de zaken deeze Wereld, veel meer na den uitwendigen ſchyn en aanzien der zelven, dan uit eenige vaſte wel gefondeerde redenen, plegen te oordelen. Wy bevroeden wel genoeg, dat de genen die ons verbannen, in veele dingen meerder voordeel hebben dan wy, en, inzonderheid, in twee Punten. D'Een is, dat zy konnen groote vertonen en gelaat maken van hare groote qualiteiten, die onze conditie zeer verre te boven gaan:

D'an-

Vervolg van den toestand deezer Landen kort voor en na de dood van Prins Willem den Iste.

D'ander is, alzo de menschen van nature geneigd zyn, om voor de agterklap en valsche beschuldigingen, hare ooren gaarne te openen, zelfs dat in een kostelyke Maaltyd, (na 't zeggen van een der voortreffelykste Poëten, die wy dikmaals hebben hooren aanhalen) geen Sausse zo lieffelyk smaakt of aan de keel zo aangenaam is, als het achterklap aan de Ooren, en alzo ter Contrarie, geen zaak ter wereld zo noode gehoord word, als wanneer een mensch hem zelven looft en pryst: dat onze Vyand van deeze twee dingen tot zyn voordeel heeft, 't geen dat vreugd ende geneugte mede brengt, ende wy voor ons deel verkrygen, dat aan hem zelven hart en zwaar, ja, aan de geheele Wereld onaangenaam en verdrietig is. Maar wy verhopen, door het toedoen van uwe goedgunstigheid, en genegene wille t'ons waard; dat ons nog 't een nog 't ander zal konnen eenige schade toebrengen, gemerkt dat gy, van over langen tyd, wel ervaren hebt, hoe dat de Statelyke en Doorluchtige Qualiteiten, als ze met Tirannye eenigzints bevlekt zyn, geen kracht nog vermogen hebben, om de vrye en mannelyke herten tot zig te trekken of te gewinnen. Ende ten anderen, nademaal dat de gewoone wyze en maniere onzes Levens, u-lieden genoeg bekend is, hoe dat wy even zo weinig lust ende gevallen hebben om andere luiden te schelden ende te bestraffen, dan wy doen om ons zelven te beroemen. Zo wy nu tegen onzen dank genoodzaakt werden 't een of ander te doen (alzo 't ons kwalyk zal mogelyk zyn, 't zelve te konnen laten, hoe wel dat wy ons hebben voorgenomen al zulken maate daar in te houden, als 't eenigzints zal doenlyk wezen) en alzo in dezen iet bevonden werd, dat iemant mogt dunken niet zeer wel te betamen, dat zelve zullen, myne Heeren, veel meer moeten toeschryven aan den hoogsten nood, tot den welken onze Vyanden ons hebben gedwongen, dan dat ons zulks van natuure zou aangeboren zyn; ende ons daar van ontlastende, zullen zy de onbeschaamdheid, mitsgaders het ontydig porren van onze Vyanden, zulks alleenlyk wyten; want; aangezien dat dezelve ons valschelyk hebben beschuldigd van ondankbaarheid ende ongetrouwigheid tegen onzen Heere;

noemende ons *een Ketter, lozen Hypocryt, Judas en Cain gelykende, 't hoofd, en de principaalste Perturbateur van den Lande, Rebel, Vreemdeling, Vyand des menschelyken Geslachts, de gemeene Pest van de Christenheid, Schelm ende Verrader: hebbende ons, daar en boven, als een Beest, in de handen van alle Moordenaars en Vergiftigers over gegeeven om ons het leven te benemen, mits stellende een zeeker Salaris, indien iemand zulks konde executeren.* Zo laten wy ulieden oordeelen, Myne Heeren, of wy ons ook wel van zodanige beschuldigingen, gelyk 't behoord, zullen konnen purgeren ende suiveren, zonder de gewone manier onzes levens, van niet geern nog van ons zelven, nog van andere luiden te spreeken, ergens in te buiten te gaan. Daar en tusschen zyn wy dier mate verzeekerd, zo wel van de gerechtigheid van onze zaak, mitsgaders hoe getrouw en oprecht dat wy met ulieden gehandeld hebben, als van uwe redelykheid en oprecht gemoed, insgelyks dat ulieden ten besten bekend is, hoe dat alle dingen geschied zyn; zo dat wy van ulieden niet anders en zyn begeerende, van dat gy de kennisse en het oordeel over deze zaak wilt aannemen, ende tot uwe meerder verzeekering, rust en welvaard, zulke order daar in stelle, als ulieden by Rechten, Vryheden en Privilegien des Lands belast ende bevolen is, achter volgens de hoope en 't goed vertrouwen, dat de gemeene man heeft van uwe wysheid ende oprechtheid; 't welk wy van ulieden zeer ernstelyk en hertelyk zyn verzoekende, en tot den zelven vermanende by den eedt ende plicht, daar gy aan God en het Vaderland mede verbonden zyt; Wel verzekerd zynde, alzo wy in veele andere zaken minder ende geringer zyn dan onze Vyanden, dat wy ze, in dit punt, zo verre zullen te boven gaan, als zy hen beneerstigd hebben, door allerhande kunsten en middelen, om uwe Rechten, Privilegien ende Vryheden geweldiglyk te schenden, te verbreken en te onderdrukken; om dewelke voor te staan, te onderhouden ende te bewaren, wy van goede herten, ende met alle getrouwheid, altyd ons uiterste best gedaan hebben. Ende hoe wel dat wy onzen goeden naam ende faam zo leed niet en hebben, dat wy niet wel in dank zouden neeme, (alzo wy hopen onze daaden ende handelingen wel waardig te zyn) van allen Vorsten, Potentaten ende Gemeenten deezer Wereld, wel geestimeerd ende geacht te werden, behalven van de Spanjaarden,

ende

ende hare aanhangers, van den welke, wy zô lange als ze in haar Tirannisch voornemen zyn volhardende, wy geenen dank nog gunst, nog eenige Vriendschap begeeren: Nogtans dewyl dat gylieden, in deeze Wereld, alleen de geene zyt, den welken wy met eede verplicht zyn, ende aan dewelke wy alleen ons houden verbonden te wezen, die alleen vermoogd onze daden te looven of te schelden; zo willen wy ook als dan ons te vreden en voor voldaan houden, als wy van uwent wegen een getuigenis zullen ontfangen hebben, overeenstemmende met onze intentien ende voornemen, dewelke nooit zyn verscheiden geweest van uwe welvaard, dienst ende nuttigheid; ja wy willen als dan geerne en geduldig lyden, dat andere Volken ende Natien daar van oordeelen, elk na hare passien ende zinnelykheid, (ofte immers, 't geene dat wy veel liever zagen) na de redelykheid ende gerechtigheid, na dat zy alle vooroordelen zullen hebben afgelegd, ende haar verstand bevryd van alle duistere Wolken dezer Grootheden, die hen mogten van te vooren het gezicht verblind ofte verdonkerd hebben.

Zo nu onze Vyanden aanstonds waren gekomen tot aan 't rechte punt van deeze verbanning, ende voortgebragt hadden de redenen, waar op gefondeerd is deeze wreede en barbaarsche Sententie, (die genoeg aanwyst de blooheid hares herten, 't welk na de deugd van hare Voorouderen geenzints is aardende) wy en zouden ook zo veele Woorden ende zo wydlopende redenen alhier niet gebruikt hebben, maar hadden onze onschuld voort in den beginne verklaard, en bewezen hoe zwak en bouwvallig dat de grondlegging en fondament daar van is; maar aangemerkt dat zy lieden, om ons by alle menschen gehaat te maken, liever hebben gehad eenen hoop lasteringen en smadelyke naspraak, in het begin de gantsche Wereld voor oogen te stellen, en in 't vervolg, hare redenen hier en daar, (zelfs daar het niet met allen te passen komt) dezelve ook mede te doorreigen, en ondertusschen te steken, zonder schaamte, ende zeer schandelyk van ons sprekende, zo hebben wy voor noodig, ja voor zeer redelyk aangezien, zodanige valsche beschuldigingen te beantwoorden, ten einde, dat niet ligtelyk iemant door zulke onwaarachtige redenen beweegd, of valschelyk beticht zynde, deze onze verweering met vervreemde herte van ons aanneeme,

anders

anders dan 't gemeene recht van alle Volken, en de gerechtigheid is vereifchende.

Zo veel dan aanbelangd dezen hoop van lafteren, waar door wy zo fmadelyk befaamd en gefchend werden, die, uit deezen ban gedaan zynde, anders niet dan eenen rook of damp zal overblyven: Wilt dog acht nemen, Myne Heeren, hoe flecht, hoe eenvoudig en zonder eenigen gezogten fchyn ofte verwe, dat onze verweering is, die wy daar tegen denken te gebruiken. Zo gy ons ooit, voor zodanig hebt aangezien ofte gekend, als onze Vyanden nu opentlyk zyn uitgevende, of zo wy zodanige verwen dragen, het zy aan ons lighaam of ziel, met den welken de geene, die dit gefchrift gefmeed heeft, hem durft beroemen ons ten regten geconterfyt te hebben, ('t welk gy, Myne Heeren, alderbeft behoord te weeten) dewyl dat wy ons van jongs op onder ulieden verkeerd, en nergens elders den tyd onzes levens dan by ulieden overgebtagt hebben; zo zyn wy wel te vreden, dat gy ons weigerd gehoor te geeven, zelfs dat gy niet een eenig woord, uit onzen mond komende, luifterd ofte verftaat. Maar zo wy daar en tegen, in ons gantfche leven, beeter eere waardig, veel oprechter, ons meer onthoudende, min tot gierigheid genegen zyn geweeft, dan de geene die hem bemoeid heoben met dit eerloos en fchandelyk Gefchrift op te ftellen, ofte, dan de geene die dezen ban heeft doen uitroepen, te weten, de *Prins van Parma*, Zoons Zoone van Signoor *Pietro Aloyfio Farnefe*, wiens vroome feiten, mitsgaders zyn merkelyk einde de Hiftorien genoeg uitwyzen: En zo gylieden zo zulks ons bekend hebt, namelyk, dat wy en onze Voorouders zouden beeter lieden van Eere, dan die voorzeide ofte hare Ouders zyn (want wy van den Koning nog niet fpreeken en willen), zo houd het daar voor vaft en verzekerd, alzo zy van vooren af aan, beginnen ons valfchelyk te lafteren ende te fchelden, dat zy insgelyks niet zullen te geloven zyn in al de refte van hare onbefchaamde en valfche befchuldigingen. Want waar toe dienen anders alle deeze lafterwoorden verhaald, dan om de geheele Wereld te bewyzen, dat onze Vyanden zeer wel van iemant konnen miszeggen en lafterlyk fpreeken: ja, dat ze den geenen, dien zy, door Gods genade, nog met vergift, nog met het zwaard hebben konnen ombrengen, nog met beloften bedriegen, en met ydele

ydele wanhoop ophouden, ten minste met haar vergiftige Tong, die van jongs op tot zo oneerlyk en schandelyken ambacht gewend zyn, proeven te verwonden.

Daar werd reeds in den beginne, een groot verhaal gedaan, *van diversche weldaden, die wy van de Keizerlyke Majesteit zouden ontfangen hebben, nopens de Successie van wylen myn Heere de Prins van Oranje, onzen Neef; ende dat ons de Koning zoude Ridder van zyner Orden gemaakt hebben; en zynen Luitenant Generaal in 't Gouvernement van Holland, Zeeland, Utrecht ende Bourgondien ook van zynen Raad van Staten.*

Waar toe dienen alle deeze zaken. Om te bewyzen, dat wy aan 't Huis van Spanjen grootelyks gehouden zyn, ende dat wy niet konnen ontgaan, of wy moeten van ondankbaarheid overtuigd worden: ende ten anderen, nademaal dat wy, *uit zaken van Eeden van manschap ende getrouwigheid hem gedaan in 't verheffen van de Leenen, Steden, Landschappen ende Heerlykheden, die wy in diversche zyne Landen ende Provincien van hem waren houdende, grootelyks verbonden ende verplicht waren, ons te begeeven tot zyner gehoorzaamheid ende dienst, mitsgaders de welvaard zyner zaken te bevorderen*, om ons insgelyks van *ongetrouwheid* te beschuldigen.

Wy willen niet ontkennen, en, in dit geval stemmen wy met den Koning en 't Huis van Spanjen wel over een, dat niets te Wereld strafwaardiger is, dan een mensch die met deeze twee vlakken besmet is, naamlyk, met *ondankbaarheid* en *ontrouw*; ende dat de geen die iemant met deeze twee zaken bezwaard ofte gelasterd heeft, hem al zo veel heeft gezeid, als hy t' samen in eenen hoop vergaderd had, de rest van alle de lasteringen, die zo wel de wyze als de onwyze, de bescheidene als de onbescheidene zoude weeten by een te rapen. Maar, inzonderheid, hoe dat een Heer van meerderen en Eedeler Huis is, dies te meerder schande en oneere zal hy ook behalen, zo hy van zulke fouten kan overtuigd worden. Ende wy zelve en weigeren ons geenszints, van alle menschen gehaat, ja van der Aarde uitgeroeid te worden, en dat onze gedagtenisse ten eeuwigen dage verwelke, zo verre als wy bevonden werden zulks te wezen. Maar 't zelve zal zyn op zodanige conditie, dat, zo wy konnen bewyzen, dat geen Prins ter Wereld ondankbaar is tegen eenen armen Heer, dan even dezelfde die ons van ondankbaarheid wil

beschuldigen, tegen ons en tegen de onze is: Ook dat de ongetrouwheid, die hy t'ons waard gebruikt heeft, (zonder nog te spreken van dat hy openbaarlyk heeft den gantschen Lande trouwe en geloof gebroken) meerder is dan men wel zoude geloven: dat hem dan ook al 't zelve insgelyks wedervare, en dat hy, zo wel by alle die nu leven, als by den Nakomelingen, voor zulks als hy is, gehouden werde. Welke straffe wy aan hem veel meerder zullen achten, dan de geene welke hy ons meind aan te doen, ende daar hy ons mede dreigd door deeze barbarische en Tyrannische verbanning; van dewelke, met Gods hulpe, wy ons niet meer en ontstelle, dan of 't eenen droom was. Ende aangaande dat zy ons den Keizer Karel zyn voorhoudende, willen wy alhier, in den eersten en voor al protesteren, dat wy de gedagtenisse van den zelven altyd in hoogster Eere ende waarde gezind zyn te houden; eensdeels, om dat zyn naam zo groot al omme is door zyne feiten, eensdeels ook om dat het hem beliefd heeft ons die Eere te bewyzen, dat hy ons heeft in zyn Kamer opgetrokken den tyd van neegen Jaren, en wy hem, daar en tegen, altyd zeer getrouwen dienst en zeer gaarne gedaan hebben. Maar dewyl dat de geene, die onder alle menschen meest verbonden is zyns Vaders goede naam en faam billyk voor te staan, ons komt van ondankbaarheid beschuldigingen, als dat wy niet en zouden erkend hebben de weldaden, die hy zegt dat wy van den Keizer ontfangen hebben: Zo bidden ende verzoeken wy, dat gy ons wilt ten goeden houden, zo wy tot onzer ontschuldiging moeten verklaren, belangende de voorsz. weldaden, dat wy niet en weeten, eenigen van hem ontfangen te hebben; maar wel ter contrarie, dat wy hem dienst doende groote merkelyke schade daar by hebben gehad, alzo gy 't zelve klaarlyk zult vernemen, zo ulieden belieft ons met geduld te hooren.

Zo wil hy dan zeggen: *dat de Keizer ons gunstig heeft gehandeld, en getracteerd, om ons te doen komen tot de Successie van wylen myn Heere de Prins René onzen Neef.* Maar waar in dog? want eerstelyk, en was noit eenig Heer zo kwalyk bedagt, die om dezelve zoude hebben willen tegen ons twisten, of hem daar tegen party maken. Daar om als de Keizer ons de voorsz. Successie heeft laten volgen, zonder ons eenig letzel ofte hindernisse daar in te doen, wat heeft hy dog zo veel gedaan, dat ook den partydigsten

ften Richter, die ons had mogen gebeuren, niet insgelyks en 1583.
zoude gedaan hebben! Ende of 't zo ware, dat wy hadden eenige tegen partyen gehad, nademaal dat ons Recht zo klaar en wel gefondeert was, dat men niet ter wereld en konde daar tegen voortbrengen om 't zelve te verduifteren, ofte eenigzints te bewegen, ende dat den Keizer t'onzen profyte vonnisse hadde hier op gegeeven: Wat zoude hy dog voor ons gedaan hebbe, dan dat hy ons hadde recht geadminiftreerd, ons niet willende ontnemen 't geen dat ons, by alle recht en reeden, ja by de natuur en aart van deeze Succeffie toekwam, en gy zult bevinden, dat wy zo goed recht daar in hadden, dat de Keizer niet en vermogt ons het zelve te beneemen, zonder ons het merkelykfte en meefte ongelyk van de Wereld te doen.

Daar waren in de voorsz. Succeffie twee voorname ftukken ofte deelen. Het een was, 't geen dat onzen Huize van Naffau is komende, 't welk onze Voorzaten, naamlyk, onze Grootvaders ende oud Groot-vaders, Oom ende oud Oom van de Vaderlyke zyde, ende laaftelyk onze Recht-zweer, ook van 's Vaders wegen, genoten hebben, te weten, de Goederen die ons, hedendaags, zyn toebehorende in Braband, Vlaanderen, Holland en Luxemburg. Het ander was de Succeffie van 't Huis van Châlon. Zo veel als de Succeffie van Naffau is belangende, die men plagt te heten die van Breda, om dat die de voornaamfte plaats van onze Rekenkamer, Raad en principaalfte bewyzingen, Chartres ende Inftrumenten hebben gehouden: Wie was de geene die ons dezelve hadde konnen verftoren, t'en hadde geweeft onzen Heer Vader, dewelke Oom was alzo wy waren Recht-zweer van myn Heer den Prins René, zynde een eenigen Zoon van myn Heer den Grave Hendrik van Naffau, onzen Oom en onzes Heer Vaders Broeder: Maar zo verre is het van daar, dat wy in de voorsz. Succeffie zouden hebben belet ofte gehinderd geweeft by onzen Heer Vader, dat hy zelf de moeiten heeft genomen van te komen folliciteren, dat wy in de poffeffie zouden aangefteld worden; ende hy vond nooit menfch zo onbefchaamd die hem eens had willen daar tegen zetten, dan de Prefident *Schoore*, die, in den Raad, deeze zelfde woorden voortbragt *Filius hæretici non debet fuccedere*; dat is; *Een Ketters Zoon en mag geen Erfgenaam wezen:* Om dies wille, dat onzen Heer Vader,

der, agtervolgende de Exempelen van de vroome Koningen, als daar waren *David*, *Josias* ende andere, de Kerken van zyne Landen, die hy in Duitschland was bezittende, gereformeerd hadde, ende na den woorde Gods van de abuizen gereinigd, zelfs by toelating van den Keizer. Ende daarom liet nogtans den Raad niet na advys te geeven na de reden en billykheid, alzo hy ook niet anders en vermogt te doen, aangezien dat myn Heer de Grave van Kungstein onzen Oom, ook hadde in zyne Successie, van 't Graafschap Rochefort bevestigd ende behouden geweest, niettegenstaande dat hy zelf een Protestant was. Derhalven, nademaal, dat al het Geschil, (zo men geschil moet noemen, 't geen dat wy in onzen Huizen mogten onder malkanderen hebben) hier in was gelegen, of de voorsz. Successie behoorden, of aan den Vader, of den Zoon toe gewezen te werden: nogtans, na Rechten, ende konde niemant anders, dan wy alleen, eenig recht daar in voorwenden.

Aangaande van 't Huis van Châlon, voor 't eerst en kan men niet zeggen, dat wy zouden in den Keizer eenigzints gehouden zyn, van wegen de Baronnyen ende Heerlykheden die wy, in 't Hertogdom van Bourgondien en in het Delphinaat van Vienne houden, ende vredelyk bezitten; want hy over dezelve niet meer magt en had dan wy, dewyl dat het al te maal stond, in de magt ende het geweld van den Koning van Vrankryk die, t'elken reize, als 'er oorlog, tusschen den voorsz. Keizer ende den Koning begon te ontstaan, te gelyk deed aanslaan en aanvaarden, zo wel het Graafschap van Charolois, dat aan den Keizer, zelf was toekomende, als, ook onze Baronnyen, in der voegen, dat wy dies aangaande, in hem geenszints en konnen gehouden zyn, ten ware om dat wy mede zyn begrepen geworden in 't verdrag van vreede van Soissons, dat wel het minste was dat hy behoorde gedaan te hebben, ter goeder gedachtenisse van onzen Heer Neef, dewelke, na zo veele kloeke feiten van Wapenen, t' zynen dienste gedaan, onlangs van te vooren in den zelven Krygstocht, in de belegering van St. Desir, het leven voor des zelven Keizers voeten gelaten had.

Veel minder is het in zyne magt geweest ons eenige gunst te bewyzen, om ons Vorstendom van Oranje te verkrygen, daar hy niet in te zeggen had, nog eenig ander Prins ter Wereld, gemerkt,

merkt, dat wy 't zelve, van geene hooger handen houden, maar vry en abſolutelyk daar in zyn gebiedende; dat niet veele andere Heeren zullen konnen zeggen. Ja, daar en is geen Prins wiens goedgunſtigheid, om ons voorsz. Vorſtendoms wille, wy van doen hebben, dan alleen de Koning van Vrankryk, dewelke, (zo wy verhopen), aan 't geene dat aan een arm Vorſt toekomt, die tot zyn onderdanigſten dienſt altyd gewillig en bereid is, niet de hand aan zou willen ſlaan, want zulks was buiten recht en reede, dewelke hy niet zou willen overſchryen nog voor by gaan; zelfs uit aanſchouw van de getrouwe dienſten, die onze Voorouders aan de Kroon van Vrankryk, mitsgaders 't Hertogdom van Bretagne, (van 't welk de voorsz. Koning zyn afkomſt heeft, en waar van hy ook is de Erfgenaam) met groot gevaar van haar eigen leven, met groote onkoſten, en onuitſprekelyke moeiten en arbeid gedaan hebben.

Zo reſteerd dan alleenlyk, 't geene, dat ons toebehoord in het Graafſchap van Bourgondien, en van 't welke wy zo onrechtvaardiger en tiranniſcher wyze, dus langen tyd beroofd en onterft zyn geworden; daar van de ſchade by ons geleden, op dezen tyd, tot byna de ſomme van twee Millioenen is belopende. Maar voor alle dingen wenſchten wy, dat men wel overdogt de redenen, waarom dat het Graafſchap van Bourgondien *France Conté* werd genoemd, naamlyk, (onder meer andere redenen) om dat de Heeren, en de gegoede in den zelven Lande die *Franchiſe* ende Vryheid hebben, dat ze mogen haar Teſtament maken ende disponeren van hare goederen alzo en aan wien het hen goed denkt, zonder dat ze ter cauſe van hare Huisvrouwen, Kinderen ofte andere naaſte Hoirs, wie dat de zelve ook zyn mogten, gedwongen konnen worden om van hare Goederen anders te mogen disponere, dan alzo 't hun belieft. Derhalven, nademaal dat myn Heer de Prins René, door zyn eigen wille daar toe beweegd zynde, zonder eenig verder aanſchouw op onzen Perſoon te neemen, wezende toen ter tyd nog een jong kind en woonende in Duitſchland, onder de magt ende discipline van onze Meeſters ende Gouverneurs. Maar aanziende alleenlyk dat wy zyn Recht-zweer waren, ons heeft verklaard Erfgenaam van alle zyne Landen ende Goederen: ('t welk hy was magtig te doen, agtervolgende de Rechten ende Coſtuimen

van den Lande:) Zo dat wy dan dieswegen niet aan iemant behoren dank te weeten, dat zyn wy alleen aan den voorsz. Heer Prins, loffelyker gedachtenisse, schuldig te doen; dewelke de eerst geboorene zynde van onzen huize heeft gewilt, alzo wy in den Graad van d'eerstgeboorte de naaste hem waren, dat wy ook, insgelyks de naaste na hem, in 't bezit van alle zyne Goederen zouden komen. Daarom wy en konnen tot nog toe niet zien ende bemerken, dat wy van wegen deeze Successie, aan 't Huis van Spanjen, eenigzints zouden gehouden zyn: Ja, daar is ook geen mensch ter Wereld die zulks met der waarheid zou konnen zeggen.

Men zal ons mogelyk tegenwerpen, dat de Keizer den voorsz. Prins, octroy ofte consent had gegeeven, om een Erfgenaam, die hem goed zou dunken, by Testament te noemen, en dat de voorsz. Heer Prins, uit kracht van 't voorsz. Octroy, ons tot zyn Erfgenaam verkoren heeft. 't Geen dat hier word by gebragt, myne Heeren, dient grotelyks tot ons Voordeel en komt onzen Vyand geenzints te passe; want toen de Keizer 't voorsz. Octroi was accorderende, zo wist hy zelf niet, wie dat de voorsz. Prins, tot zyn Erfgenaam nemen wilde; ja dat en heeft van niemant konnen geweeten worden, tot op dien dag, dat het voorsz. Testament wierd geopent, 't welk eerst na 't overlyden van den voorsz. Heer Prins, in 't bywezen van de Koninginne Maria, hoogloffelyke gedachtenisse geschied is. In der voegen dat wy ons, in dit geval, ook niet bekennen in den Keizer gehouden te wezen, nademaal, dat ter zelver tyd als hy 't voorsz. Octroi accoordeerde, zyn intentie en meining niet was, onzen Persoon eenige bevordering te doen; ja dewyl dat deeze aan de voorsz. Prins beweze gunst ofte faveur, (zo men faveur moet heeten 't geene dat zelfs de allergeringste personen, by ordinaris brieven van de Kanselary, ligtelyk weten te krygen) geenzints t' onzer aanschouwing ofte contemplatie is geschied. Want die uit het geene dat daar naar eerst gevolgd is, van 't voorsz. Octroy zou willen oordelen, die zou hem vergrypen tegen zeekre regel, die wy den Keizer zo dikwyls hebben gehoord verhalen, dat alle advyzen ende raadgevingen, na de reden ofte causen, en niet na 't geene dat daar uit gevolgd ende gesprooten is, behoorden geëxamineerd ende voor goed gehouden ofte verstoten te worden.

Ende

Ende genomen, dat daar geen Octroi en was geweest, nogtans (zo boven verhaald is) en heeft myn Heer de Prins René, in 't voorsz. Testament niets verordineerd, dan 't geene dat de Rechten zyn uitwyzende.

Maar wat zouden zy antwoorden, als wy hen, boven alle de voorsz. Redenen, nog voor hielden, dat het Testament van onzen Heer Neef, daar de questie van is, een Krygs-Testament, ofte in den Kryg gemaakt is ('t welk zy geenszints en konnen in twyffel stellen ofte verduisteren) ja zo rypelyk ende met zulken Solemniteit gemaakt, ende met uitdrukkelyke woorden gefondeerd op het geene dat de voorsz. Heer Prins (die al lange van te vooren, in zo veel voorgaande Krygstochten, den Keizer ten dienste gedaan) genoeg was gewaar geworden, de gevaren die den Kryg was mede brengende, hem toen ter tyd op de reize begeven had na een zo magtig Prins als de Koning François was. En hoewel dat wy in de Rechten, niet zonderling ervaren zyn, zo is 't dat wy nochtans nog wel onthouden hebben, 't geen dat verscheide geleerde Mannen in onzes Heer Vaders ende onze tegenwoordigheid hier van komende te argueren ende te spreken, vastelyk staande hielden, dat niet alleen by Testamenten, maar ook de Cocidillen die in den Kryg werden gemaakt, na de Keizerlyke Rechten, van zulker waarden zyn, dat zo een Krygsman hadde, voor zyn einde de geringste aanwyzing ofte beduiding van zyn wille gedaan, ja een dat minste teeken gegeeven dat men zoude konnen bedenken, als dat hy had op zyn schild met zyn bloed getekend, ofte met de spits van zyn Hellebaard ofte Rapier, in de aarde geschreven, den naam van den geenen dien hy tot zynen Erfgenaam wilden aanstellen; dat zodanigen Ordonnantie van den laatsten wille onverbrekelyk is, ende na de oude Privilegien den Krygsluiden gegrond, behoort voor alle andere Inzettingen van Erfgenamen, voor getrokken te worden. Hoe veel te meerder behoorde een zo strydbaar Vorst, en zo kloek een Held, zodanige Privilegie te genieten. Maar nu en vald geen questie van eenig slegt teeken dat by hem zoude gegeeven zyn; want daar is voor handen een Testament, dat niet met der haast, maar wel en rypelyk gemaakt is: niet van een slegten of gekwetsten Soldaat, die daar van was op zyn sterven leggende, maar van een deugdsame, vrome en eeuwig lofwaardigen Vorst,

Vorst, geassisteerd zynde van zynen Rade, en alrede op wegen om in den Kryg te trekken: niet eenen vreemden ofte buiten den geslachte gemaakt, maar aan zynen naasten bloedverwant en de Rechtszweer: niet ter instantie van eenen lastigen en moeijelyken vleijer, maar aan een Kind in Duitschland wezende verre van 's Keizers Leger, toen hy St. Dezir ging beleggen, met een vast voornemen van daar, vorder, met het zelve Leger tot voor Parys te trekken: Ja, daar is een Testament, niet buiten 's Keizer weeten; maar by zyn Octroi gemaakt, en volgens de Rechten en Constuimen van de Plaatsen. Daarom, nademaal dat deeze Ordonnantie of Testament zo vast is bestaande, zo en is het in niemants vermogen geweest het zelve te krenken of twyffelachtig te maken nog veel min ons die geheel en al te beneemen ende daar van te frustreren, dan, door een zeker middel, 't welk al te wreed en tirannisch hadde geweest, ende mogelyk meer ten grooten nadeele, dan tot voordeel des Keizers en zyn goede naam en faam, zo hy anders dan na recht en reeden met ons had willen handelen. Maar gelyker wyze onder onze Voorouders eenige zyn geweest, die wel middelen wisten te vinden om die onrechtvaardige en ondankbare Vorsten, die hen hare Goederen waren onthoudende, tot recht en reden te brengen; alzo verhopen wy ook, met de hulpe Gods, eindelyk een gelukkigen uitgang te verkrygen tegen den genen die ons van ons Goed zo onrechtvaardig beroofd heeft, en nog wredelyk op eene tirannische wyze het leven zoekt te beneemen.

Nu dewyl dat wy noodzakelyk nog moeten spreeken van deeze Successie, zo wenschte wy wel te weeten, toen de Keizer ons deeze Successie liet genieten, ofte hy ons iets gaf van zyn eigen goed ofte niet; want genomen, dat wy anders niet ontfangen en hebben, dan 't geen dat myn Heer den Prins René heeft toebehoord, zo konnen wy niet zien, op wat voet ons de Koning kan verwyten, dat hy, of zyn Vader den Keizer, ons iet zou gegeeven hebben, ten zy dat hy voor liberaalheid wil rekenen, mild van een anders goed te wezen: Maar wel, ter contrarie, zonder hier te spreken van het groot ongelyk dat ons in het voorsz. Graafschap van Bourgundie geschied, daar in wy nogtans zo groot recht en pre-eminentien hebben, en van dewelke wy tegenwoordig zyn berooft geworden, uit stellende 't vervolg der zelven tot der tyd toe, dat de Wapenen, die wy in handen hebben, ons meer

rechts

rechts zullen hebben gedaan, dan de ongerechtigheid des genen die 't ons al te make is onthoudende: Zo is 't, dat wy niet zo haast de voorsz. Succeffie aanvaard hadden, of ons wierd zo aanstonds ontrokken de Heerlykheid van Chetal-Bellin, dewelke van geen zo geringe waarde is, of de achterstallen die men, op heden, van wegen dezelve, ons schuldig is, beloopt eene somme van drie maal honderd en vyftig duizend Guldens. Nog, boven dien, zo is ons ook dit ongelyk geschied, om de maat der ongerechtigheid ten eene maal te vervullen, te weten: Keizer Karel verzogt zynde van onzen Heer Vader, dat wy ten minsten, al vooren, mogten na rechten redintegeerd werden in de possessie, in dewelken onzen Voorzaat was geweest, en wilde het zelve geenzints gedogen, maar hy liet ons alleenlyk toe, (dog onterft blyvende) het zelve by wege van rechten te vervolgen, waar mede hy ons nog eenigen weg ten minsten open liet, dewyl hy ons niet en beletten, ons recht tegen hem voor te staan, en 't proces wierd by hem voort gezet voor den Raad van Mechelen. Maar de Zoon (die ons niet te min zyne weldaden durft verwyten) ziende het proces gereed om te wyzen, den zelven dag als zulks zoude geschieden, de advysen van President en Rade alrede geregistreerd zynde, en wy vermaand dat wy zouden het Rapport-geld gereed houden. Neemt hier op acht, myne Heeren hoe dat hy, die ons en den Banerheren des Lands gezworen had Recht ende Justitie te doen, 't zelve, in dit geval, heeft laten weder varen. Hy verbied den Raad daar mede voor te gaan, en laat dat Proces aan den Nagel hangen, daar het nog ter deezer Uure blyft. Dit is het groot voordeel, dat wy van 't Huis van Spanjen hebben ontvangen. Ja dit is den voet ende 't fondement, waar op dit schandelyk verwyt, en het geheele Gebouw van deezen eerlozen Ban is steunende.

Zo wy nu daar en tegen in order wilden verhalen, hoe grootelyks dat het huis van Spanje in onze Voorouders is gehouden, (want van ons zelven wil ik nog niet spreken, dan vrezen wy in een wyde Zee te zullen steeken, die wy in langen tyd niet zullen konnen overvaren. Daarom willen wy alleen de voornaamste punten aanroeren, en ulieden, myne Heeren, mitsgaders den Leezer, de voorsz. verpligtingen, in de Historien en Registers van den Landen, maar in 't byzonder laten onderzoeken.

Dit zal vervolgd worden.

III. HOOFDSTUK.

Van de Voortgangen van Parma en de aanſtelling van Graaf Maurits van Naſſau, tot Capitein Generaal van Holland, Zeeland en Weſtvrieſland.

De Prins van Parma, voorgenomen hebbende om, het zy door geweld, liſt, verraad of moord eenmaal te triumfeeren, kogt een gantſche ſchaare Moordenaars om, ten einde den Prins van Oranje, op eenen tyd aan te vallen en hem uit den weg te ruimen, na dat hy Graaf *Willem van den Berg*, Gouverneur van Gelderland, des Prinſen zwager, zo meinedig de party der Spanjaarden had doen omhelzen, maar voornaamlyk toen de ſchelmſche Prins *van Chimai*, met wien hy heimelyk verſtand hield, door een party doldriftige Geeſtdryvers en Huichelaars als hy, zig tot Gouverneur van Vlaanderen had doen verkiezen, hoopende door zyn middel Vlaanderen, en dan door het veroveren van Antwerpen, geheel Braband magtig te zullen worden. Hier toe dagt hem dat niet weinig zoude helpen, de verwarring en twiſt, die eenige onruſtige Leeraars in 't land bleven verwekken, zelfs in 's Gravenhage *Jan Pieters Zoon*, was in twiſt geraakt met zyn Amptgenoot *Hieronimus Hortenſius*, over de goede werken. Te Medenblik, had de Leeraar *Juriaan Hendriks Zoon*, wegens den twiſt zyn dienſt verlaten en *Petrus Hakkius*, die zyn plaats vervulden voer heevig uit, tegen het laatſte Huwelyk van den overleden Prins, en merkte deszelfs ongelukkigen dood aan, als een hemelſche ſtraf, over de pracht waar mede zyn jongſten Zoon was gedoopt; hy maakte het eindelyk zo grof, dat Prins *Maurits* eenig volk daar na toe zond om hem te doen vertrekken. De Magiſtraat begon te klagen, dog de Staten billykten dit doen van Prins *Maurits*, als uit noodzaakt geſchied zynde om de ruſt te bewaren.

Hoe ongelukkig het Land is dat bloot geſteld is aan de wrevelmoedige aanſlagen van ſchynheilige Verraders en Huichelaars, die te ſamen aanſpannen om door de liſtige verleidende middelen hunne heerſchzugt te voldoen, leerd dit aanmerkelyk geval, gaande Vlaanderen verloren, door de gewaande Godsvrucht van *Chimai* en *Imbize*, gelyk wy hier vertonen.

Het

Het zelve verbeeld de Groote Kerk van Gent, doende *Imbize*, schoon in Wereldlyk gewaad gekleed, met de degen op zyde, een Leerreede van den Predikstoel. *Nicolaas Casembroot* en *Pieter Dominicle*, staan ter wederzyde van de Voorzanger, met het bloote zwaard in de hand, dat de dwepers het zwaard van Jozua noemden aan hen ter hand gesteld om de Kerk te beschermen; tegen over de Predikstoel is eene hooge zitplaats onder een Verhemelte, alwaar de Prins *van Chimai*, zyne toegevouwene handen en oogen ten Hemel heffende, knielende op een kussen, de Leerreden aanhoord, dat de gantsche Vergadering als betoverdt.

De Prins *van Chimai*, was Stadhouder van Vlaanderen, van wegens den Koning van Spanje, maar hy zynde van een zeer wispelturige geaartheid, en zeer ieverzuchtig, en heerschend, verkoos in den Jaare 1576 der Staten zyde, en na dat hy hen getrouwheid had gezworen, voerde hy de Wapenen tegen den Koning van Spanjen; dog jaloers over het groot Crediet van den Prins van Oranje zynde geworden, zo trok hy, in het Jaar 1579, met zynen Vader, den Hertog *van Arschot*, na Keulen, verla-

 tende

tende der Staten dienst. In den Jare 1582, met de overkomst van den Hertog van Anjou, van wien hy zig groote bevordering beloofde, deed hy wederom eed aan de Staten; maar ziende zyn oogmerk niet te konnen bereiken, om dat de Prins *van Oranje* geen vertrouwen in hem stelde, zo besloot hy de Rol van Huichelaar te speelen, dus verliet hy ten derde maal der Staten dienst, verlatende met zyne Huisvrouwe *Maria van Brune*, Erfgename en Nichte van den Ouden Graaf *van Megen*, het Land, begevende zig na Sedan, daar zy beide de Gereformeerde Godsdienst opentlyk omhelsden, na welken tyd hy groote vriendschap onderhield met *Nicolaas Casembroot* en *Pieter Dominicle* en den Oproermaker *Imbize*, hooft van de vlaamsche doldriftige Geestdryvers, die hem te rug deeden komen, toen de verraderlyke aanslag tegen *Anjou* op Antwerpen mislukt was; wanneer hy, van wegens zyn schynheiligen yver voor de Protestantsche Godsdienst, en zyn gewaande haat tegen de Franschen, op het sterk aandringen van de drie gemelde Personen, den Prins van *Espinoi* voor getrokken, en tot Stadhouder van Vlaanderen verkoren wierd, waar na hy ten vierdemaal meinedig, aan God en de Staten ongetrouw wierd, omhelzende wederom de Roomsche Religie en de party van den Koning van Spanje gelyk wy in 't vervolg zien zullen.

De Prins van *Chimai* veinsde, zo lange de onderhandeling met den Hertog van *Anjou* duurden, van voornemen zynde, zo hy weder hersteld wierd, deszelfs party te omhelzen, dewyl hem uit deszelfs naam groote beloften gedaan wierden, maar ziende dat deszelfs zaken hoe langs zo meer in 't riet liepen, zo begon zyn yver voor dien Hertog niet alleen, maar ook voor de Staten te verslaauwen, en zyn oog na de gunst van den Koning *van Spanje* en *Parma* wendende, zo begon hy alle de voorslagen van den Prins van *Oranje* tegen te spreken, en alle deszelfs ondernemingen te dwarsboomen. De Prins zulks bemerkende, deedt die van Vlaanderen waarschouwen, en bidden zy wilden op den wankelbaren *Chimai* naauwkeurig agtslaan, want dat zy zig eindelyk met hem bedrogen zouden vinden, dat niet veel ingang vond want *Chimai* wist zyn rol zo konstig te speelen, door zyn yverig te Kerk en te Nachtmaal gaan, dat alle de Hervormden door hem bedrogen wierden, hem houdende voor een yverig voor-

stan-

ſtander van de Gereformeerde Godsdienſt, en dat het godloos was, dien Prins op eeniger hande wyze te wantrouwen.

Zyn voornaamſten Raad en Vertrouweling was de Predikant *Jean Haren* van Valenchin, die ten tyde van *Alva*, de Gereformeerde Godsdienſt, die hy met zo veel ſchyn yver gepredikt had, afzwoer, en wederom Roomſchgezind wierd; maar ziende dat het den Hervormden in de Nederlanden voor de wind begon te gaan, alwaar hy opentlyk leedwezen van zyn afval betoonde, en wederom tot Leeraar wierd aangeſteld, en op zulke argliſtige Schelmen, ſtelden de Hervormden in Vlaanderen hun vertrouwen, want dat hy die ſchand naam verdiend, gelyk van *Meteren* hem een eerloze Boef noemd is naderhand gebleken, toen hy weder Paapſch wierd om zig bemind hy de Spanjaarden te maken.

Dezen Huichelaar *Jean Haren*, was de rechterhand van den Prins van *Chimai*, boezemende hem allerhande bedriegeryen en loosheden in om de Vlamingen te misleiden; en het was op zynen raad dat die Prins, om zyn getrouwheid en yver voor de Proteſtantſche Godsdienſt ten toon te ſtellen, de Roomſch Catholyken begon te hoonen en te verdrukken, en ziende dat *Anjou* nooit ligtelyk tot zyn oogmerk zou geraken, begon hy alle de onderhandelingen met dien Hertog te wederſtaan, het geen die van Vlaanderen zeer wel beviel. Om alle verdagtheid geheel te doen verdwynen, vond zyn Raadgever goed, dat hy een openbaar blyk van haat tegen de Roomſche Godsdienſt behoorde te geeven.

Ten dien einde deed hy, door zyn Luitenant, een zeeker Prieſter in 't bedienen van de Miſſe oplichten, en hem in zyn misgewaad, dragende de Kelk of Ciborie met de Hoſtie in zyne handen, openbaar langs de Straat, onder duizend beſpottingen, na het Gouvernement geleiden. De Prieſter, ten aanzien van een groot getal Hervormden, voor hem geſteld zynde, zo nam de Prins *Chimai* den Kelk uit de hand, en dronk op de gezondheid van de Roomſche Hoer, werpende toen de Kelk tegen den grond; een misdaad by de Roomſchgezinden zo groot gerekend, dat dezelve onvergeeffelyk geoordeeld werd, zo hier als hier namaals. Ondertuſſchen was het blinde Gemeen zo voldaan over deeze beſpotting van den Paus en de Roomſche Kerk, dat het van vreugde juichten, en niemant dorſt, dien tyd, de ſtoutheid gebruiken om *Chimai* te wederſpreken, die door deeze doortrapte

Huichelary, de hoogste trap van magt beklom, wordende aan hem, als Capitein van Vlaanderen, het Opperste gezag over het Krygsvolk opgedragen, waar mede hy, na zyn wel gevallen de Steden van die Provincie deedt bezetten.

Men zag wel haast de droevige gevolgen daar van, want de schelmsche *Chimai*, door *Jean Haren*, een geheim Tractaat van verzoening met *Parma* gesloten hebbende, gaf voor bericht te hebben ontfangen, dat de Prins een aanslag had gesmeed om de Stad *Brugge* te overrompelen, zo trok hy alle de Schotten uit *Meenen* om die Stad te verzekeren, en om zyn veinzery bedekt te houden, deed hy wel honderd van de voornaamste Roomschgezinde Burgers by de kop vatten, en *Imbize*, die het bevel uit zyn naam te *Gent* voerde, deed aldaar het zelve: en terwyl men beezig was met die onschuldigen te verhooren en zelfs te pynigen, ontfing men de tyding, dat *Parma* de Stad *Meenen* by overrompeling had veroverdt.

Dit verraderſch bedryf kon zo geheim niet gehouden worden, of de Hoog-Bailluw *Gryze* en *Casembroot* begonden eenigen argwaan over *Chimai* op te vatten, en van dien tyd zeer naauwkeurig op al zyn handel lettende, vonden zy zo veele blyken van ongetrouwheid, dat zy den Heer *van Lokren* aan den Prins van Oranje zonden, om met zyne Doorluchtigheid te overleggen, wat het beste middel zou zyn, om den verraderschen *Chimai*, van al zyn gezag, en magt te beroven. De Prins van *Oranje* oordeelde best, dat men *Chimai* zogt te bewegen om, in persoon, met de Gedeputeerden van *Brugge* en 't *Vrye*, op de aanstaande Vergadering der Algemeene Staten te Middelburg in Zeeland te verschynen, om in zyn afzyn zig van de Vlaamsche Steden en Sterktens, en als dan ook van *Chimai* te verzekeren; dog deeze iets gemerkt hebbende begeerde niet na Zeeland te vertrekken, zo dat dien aanslag daar door mislukte: Echter hielden de Heeren van *Schonewal*, Capitein *Jaques Broekscamp* en de Majoor *Winkelman* te samen raad, om *Chimai* te verschalken en op te ligten, waar toe zy goede occasie meenden te hebben, dog zy dorsten zulks niet onderneemen, zonder alvorens het goedvinden van den Prins van *Oranje* daar over te verstaan, dog die in Holland zynde, zo was dit uitstel oorzaak, dat de goede gelegentheid, om zulks werkstellig te maken, vruchteloos voor by

liep:

liep: Ook waren 'er veelen te *Brugge* en te *Gent*, die de Prins van *Oranje* haate, dewyl hy hunne doldriftigheid zogt tegen te gaan, en nog meer om dat hy sterk op de verzoening met *Anjou* aandrong, zo dat zy, om zyne Dorluchtigheid spyt aan te doen den gevluchten Oproermaker *Imbize* niet alleen uit de Paltz te rug ontboden, maar hem tot voorzittend Schepen van *Gent* hadden aangesteld, krygende wel haast aldaar, de voornaamste magt en gezag in handen. De voornaamste Ingezetenen zagen wel, dat dit alles op een totaal bederf stond uit te loopen, maar vonden geen middel om zulks te beletten.

Aldus liep het Jaar 1583, met bedrog, list en wantrouw ten einde, wanneer, in 't begin van 1584, een zeeker Capitein in dienst van *Parma* behorende tot de bezetting van *Lier*, vermomd te *Antwerpen*, den Heer van *St. Aldegonde*, voorzittend Burgemeester van die Stad, kwam aanspreken, verhalende hoe kwalyk hy door *Eduard Lancavecchia*, Commandeur van de Spaansche bezetting te *Lier*, behandeld wierd, waarom hy een aanslag gesmeed had, ten einde, om zig te wreken, de Stad *Lier* in de handen der Staten te leveren; ook scheen die aanslag zo wel beleid, dat 'er geen twyffel aan scheen te wezen of dezelve moest gelukken, ook scheen die Capitein in allen deelen oprecht te werk te gaan. Dit voorstel was zeer na den smaak van den Heer van *St. Aldegonde*, want zo dien aanslag gelukten, dan stond de vreeze, dat *Parma* de Stad *Antwerpen* zou belegeren, geheel te verdwynen.

Deeze Capitein wist de Heer van *St. Aldegonde* te bewegen, om dien aanslag in persoon werkstellig te maken, die daarom, den Capitein met eenig geld na *Lier* te rug deed keeren, om nog meer Soldaten van de bezetting in zyne belangen te wikkelen: Ondertusschen was die Capitein, een Verrader door *Parma* uitgezonden, om den Heer *St. Aldegonde* in handen te krygen; want deezen Heer veel magt en gezag binnen Antwerpen hebbende, en daar by een getrouw en yverig aanhanger van den Prins van *Oranje* zynde, zo was Parma bedugt, dat die hem veel nadeel in het belegeren van Antwerpen stond toe te brengen, en door hem magtig te worden, zogt hy tydelyk daar in te voorzien.

Den tyd tot de uitvoering bestemd, zo begaf *Aldegonde*, met het vallen van de duisternisse zig op weg, met een hoop uit ge-

lezen

lezen Ruiters, hebbende ieder een voetknegt achter op, om voor het aanbreken van den dageraad te Lier te zyn, vast stellende, dat de gezegde Capitein, die aan de Poort de wacht had, dezelve by zyn aankomst, voor hem zou openen, ten einde de zwakke bezetting te overrompelen; *Parma* zond ook dien zelven nacht, nog vier Cornetten Paarden en eenig Voetvolk binnen Lier, dog wierden de voetknegten tusschen de twee Poorten in een Hinderlaag gelegd, en de gantsche bezetting in de Stad, bleef de gantsche Stad onder de Wapenen om den Heer van Aldegonde wel te ontfangen dog de groote duisternis van de nacht, en de slibberigheid der wegen was de oorzaak, dat de dag reets was aangebroken, voor dat *Aldegonde* met zyn Volk in 't gezicht van Lier verscheen, en schoon de eerste Poort op zyn aankomst geopend wierd, zo deed hy zyn Volk op een wel gelegene Plaats halte houden, zendende eenige weinige Ruiters om nader kondschap in te haalen, dog deeze kwamen hem boodschappen, dat zy een groote beweging in de Stad hadden gehoord, ook wierden zy nagejaagd door de Spaansche bezetting die, ziende hoe *Aldegonde* op den vollen dag niet verder begeerden te naderen, was uitgetrokken om hem op 't lyf te vallen en gevangen te nemen. Hy had naauwelyk zyn Volk in slagorde geschaard of den Vyand begon den aanval, dog wierd, na een bloedig gevegt, met groot verlies na de Stad te rug gedreven, Aan de zyde van *St. Aldegonde* was ook eenige manschap gesneuveld, daar onder de Zoon van *Elbertus Leonius*, Kanselier van Gelderland. Deeze geachte Man, die droevige tyding ontfangende antwoorde wel gemoed; *toen myn Zoon geboren wierd wist ik wel dat hy sterven moest en het is my genoeg dat hy zyn leeven, 't geen hy aan 't Vaderland verschuldigd was, als een dapper man getrouwelyk daar aan heeft opgeofferdt.*

In January 1584, vielen de Spaanschen in de Veluwe, plunderende, brandende, rovende zonder onderscheid, en het gantsche platte Land onder brandschatting stellende, zonder dat *Adolf*, Grave van *Nieuwenaar* en *Meurs*, die, in plaats van den trouwlozen Graaf *Willem van den Berg*, tot Stadhouder van Gelderland was aangesteld, zulks konde beletten; maar de Graaf van Hohenlo, op order van den Prins en Staten, eenig Volk by een getrokken hebbende, dreef die Stroopers te rug, waar op hy

de

de Schans tegen over Zutphen belegerde, brengende die Schans en Stad in groote benaauwdheid, door het leggen van een halve maan van den Oever te eener tot aan den Oever ter anderer zyde der vyandelyke Vesting, terwyl de Stadhouder, Grave van *Nieuwenaar*, met eenig Volk, aan de overzyde van de Rivier lag; echter vond de Spaansche Overste *Verdugo*, tot verscheide malen toe, gelegenheid om volk en allerhande behoeften in de Stad te werpen.

In Vlaanderen nam de verwarring gestadig toe, en die van Gent gaven een vertoog in 't licht, waar in zy beweerden, dat de verzoening, zo wel met de Spanjaarden als met de Franschen, voor den Landen zeer ondienstig was; dog als men tot een van beiden moest besluiten, dan was het nog beeter, zig op Spanjen als op Vrankryk te vertrouwen. *Imbize* gaf ook een Geschrift, uit, aantonende op wat wyze de Onderzaten van de Vereenigde Nederlanden, schoon onroomsch, zig met een goed gemoed, konden inlaten in eene Vrede met den Koning van Spanjen, hunnen natuurlyken Heer; daar by verklarende, dat de Gentenaars nooit eenig Volk tegens hunnen wettigen Prins hadden aangenomen, dan om wettige redenen, dog dat men altoos op middelen moest zyn bedagt om den Oorlog te eindigen, waartoe nu goede gelegentheid was enz. zo dat het godloos zou wezen, langer in den Burgerlyken oorlog te volharden, In een woord, het bleek hier uit dat men een besluit had genomen om zig met *Parma* te verzoenen, waar toe zy den 17de Maart in onderhandeling traden: en toen begon *Chimai* opentlyk zyn rol te speelen; en schoon het *Imbize* en *Setbon* die *Dendermonde* aan *Parma* gezogt hadden over te geeven, als Verraders met de dood gestraft, en *Gent* nog gelukkig verzekerd wierd, zo wel als *Sluis* en *Oostende*, welke plaatzen *Chimai* beloofd had, met *Brugge*, *Gent* en *Damme*, aan *Parma* te zullen overgeeven; dog zyn woord niet geheel gestand konnende doen en zig in Vlaanderen, niet langer zeker achtende, zo begaf hy zig na *Parma* te Doornik, die hem gunstig ontfing, alwaar hy wederom de Roomsche Godsdienst omhelsde: dog de Princesse zyne Gemaliune, ten uiterste daar over misnoegd zynde, en de Gereformeerde Godsdienst getrouw blyvende omhelsen begaf zig na Holland, alwaar hy haar door vergift van kant zogt te helpen; dog de uitgezondene wierd ontdekt,

dekt, en gestraft, door handen van den Scherprechter; dog dit belette niet, dat Gent zig eindelyk aan *Parma* moest overgeeven, die met het doen van overwinningen voortging.

In die verschrikkelyke verwarring, van zaken, wierd Prins Willem den Iste vermoord, gelyk wy gezien hebben, waar door de binnelandsche wanorde grooter wierd, en *Parma* gelegenheid bekwam, niet alleen om *Liefkensboek* en *Dendermonde* te veroveren, alwaar hy een van de Gereformeerde Predikanten deed ophangen, en den andere verdrinken; maar men gaf hem ook zeven maanden tyd, om zyn brug over de Schelde te voltooijen, zonder het welke *Antwerpen* niet te veroveren was geweest, waar door men wel zag dat 'er een algemeen Hoofd ontbrak, om de Leden der Unie eenparig te werk te doen gaan, want verscheide Provintien verkoren byzondere Stadhouders.

De Staten van Holland alleen, toen te Delft vergaderd zynde, gedroegen zig bedaarder en kloekmoedig in die algemeene verslagenheid. Zy kwamen aanstonds by een, en zonden nog dien zelven dag, brieven en gemagtigden af, aan den Graaf Willem *Lodewyk van Nassau*, en aan den Graaf van *Hohenlo*, als mede aan de Bevelhebbers van Sluis, Oostende, Ter Neuze, Bergen op Zoom en alle de andere Grenssteden en Vestingen, om hen stantvastig in der Staten eed en dienst te doen volharden, en te voorkomen dat het Krygsvolk niet in deszelfs trouw kwam te wankelen, waarom men beloofde, hunne agterstallen ten spoedigsten te zullen voldoen. Men zond ook brieven aan de Regeerders van het belegerde Antwerpen, om hen tot stantvastigheid aan te manen, en dat zy het dog niet langer wilden uitstellen, met het opvolgen van den raad door wylen zyne Doorluchtigheid, glorieuzer gedagtenisse hen gegeeven, met de dyken door te steken en het rondom leggende Land onder water te zetten, en dat men de Stad alle mogelyke bystand zou verlenen, (dit wierd ook getrouwelyk volbragt want de Staten vernemende, dat 'er gebrek van Rogge te Antwerpen was, zonden aanstonds eenige Schepen, hier mede beladen daar na toe;) dog het doorsteken der Dyken bleef agter, dewyl de Gildens daar toe niet begeerden te verstaan, en de Prins, die alleen geen gezag genoeg had om dit door te dryven, was nu dood.

Vervolg van de Voortgangen van Parma en de aanstelling van Graaf Maurits van Nassau, tot Capitein Generaal van Holland, Zeeland en Westvriesland.

De Edelen en Steden wierden in grooten getale te Delft beschreven, om order op 's Lands regering te stellen, verzoekende dat dezelve ten vollen gemagtigd, om alles met meerderheid van stemmen te mogen besluiten, ter dagvaard te verschynen, dewyl de tegenwoordige neetelige toestand van zaken zulks volstrekt vereischten, zullende dit in geen gevolg voor het toekomende getrokken worden. Verder wierd de Raad, van wylen den Prins, nevens Graaf *Maurits van Nassau* verzogt en gemagtigd, om in dienst by voorraad te blyven volharden als mede om alle de Brieven te openen, en de Staten van 't gewigtige daar in vervat, kennisse te geeven.

De Leden van Staat, op deeze wyze beschreven ter dagvaard, en die den 13 July 1584 aldaar verschenen, bestonden, behalven de Edelen, uit de Afgezonden der Steden Dordrecht, Haerlem, Delft, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Gorkum, Schiedam, Schoonhoven, Briel, Alkmaar, Hoorn, Enckhuyzen, Edam, Monnikkendam, Medenblik, Purmerende, Naarden, Weesp, Muiden, Heusden, Oudewater, Woerden en Geertruidenberg.

Deeze groote Vergadering, in aanmerking neemende, de neetelige omstandigheid des tyds, de aangegroeide moed des Vyands, en de neerslagtigheid der Onderzaten over den dood, van s'Lands algemenen Vader, wisten geen beeter raad, om den moed van allen op te beuren, dan met Graaf *Maurits van Nassau*, tweeden Zoon van den overleden Prins, het opperbestier, in zyn Vaders plaats op te dragen.

Het is waar, dat dit een al te zwaren last scheen, voor een Heer, die maar omtrent zeeventien Jaren bereikte, zynde, den 13 November 1567 uit *Anna van Saxen* geboren; dog een Heer van zeer groote hoope en verwagting, die de liefde van alle rechtgeaarde Nederlanders, voornamlyk van de Hollanders en Zeeuwen in zyn persoon vereenigde. Een Heer, welke, op dien tyd nog op de Hooge School te Leiden verkeerden; waar toe Holland zeeven duizend Guldens, en Zeeland met Utrecht vyf dui-

zend Guldens 's Jaars betaalde, Een Heer die reets blyken gaf dat hy een groot Krygsman en schrander Staatkundige stond te worden, die niet alleen volgens echte getuigenisse van dien tyd, zig vlytig in de kennisse der Historien en Staatkunde oeffende, maar in zonderheid veel liefhebbery betoonde voor die deelen der wiskunde, welke betrekking hebben tot de Vestingbouw en oorlogskunde en allerhande Ridderlyke oeffeningen; die het vuur der dapperheid uit de oogen straalde; ja, wiens moed, door dien harden slag, welke zyne groote verwachtingen, die in een zo vuurig, jong, eergierig Vorst niet gering konden zyn, deed verliezen, geenzints bezweek, maar die nog meer daar door van yver blaakte, om, al was 't ten kosten van zyn bloed, het benaauwde Vaderland te dienen, en zyns Vaders dood op den bloeddorstigen Vyand te wreeken. Dit waren de goede gronden, de wyze beweegredenen die de Staten van Holland en Zeeland aanstonds het voornemen deeden opvatten om hem, in zyns Vaders plaats, het Stadhouderschap van Holland en Zeeland op te dragen, niet twyffelende of Utrecht zoude dit voorbeeld volgen, daar de Ingezetenen hem niet minder beminden.

Dog om alles in order te doen, maakte men eerst, op den voet van de Unie van Zeeland, een ontwerp op de Regeering tusschen Holland, Zeeland en Utrecht; waar na men daar over in onderhandeling tradmet de andere Provincien, waar omtrent men, den 18 Augustus over een kwam, dat men by voorraad, voor drie maanden, de regering zoude stellen in handen van een Raad van Staten, waar van Graaf *Maurits* het hoofd zoude zyn, waar aan zoude staan, de Regering over Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Mechelen, en het gedeelte van Braband en Vlaanderen, 't geen nog by de Unie gebleven was. Graaf *Maurits* verzogt zynde zig daar toe te laaten gebruiken, was niet zeer gereed om zulks aan te neemen. Niet, dat hy zyne krachten en jeugd wantrouwde, want daar was hy te moedig toe, maar voor den tyd van drie maanden, scheen hem te lossen voet te wezen, om zyn eer te wagen; dog na drie dagen beradens, wanneer hy van het ware oogwit der Staten van Holland en Zeeland overtuigd was geworden, nam hy dit voorstel aan.

Daar op wierd 'er een *Instructie*, of bericht, voor Graaf *Maurits* en den Raad van Staten, door de bovengemelde vereenigde

Staten:

Staten opgesteld, behelzende hoofdzakelyk; dat die Raad zoude bestaan uit 18 leden: te weeten, drie van Braband, twee van Vlaanderen, vier van Holland, drie van Zeeland, twee van Utrecht, een van Mechelen en drie van Friesland. Uit deeze Leden zoude men een Thesaurier, en, maandelyks, een President verkiezen, Graaf *Maurits*, als Eminent Hoofd, zou de eendracht tusschen de Provincien handhaven, zo wel als ieders Privilegien, de ingewilligde lasten doen innen, en de penningen ten algemenen nutte besteden, zonder dat de Raad van Staten iets daar in te zeggen zoude hebben, 't werven en afdanken van 't Krygsvolk, en 't begeeven der Krygsampten, zoude staan, aan zyne genade, (welke Tytel hem gegeeven wierd) en aan den Raad: Ook wierd het opperste opzigt, over den oorlog in hunne handen gesteld, met magt om de noodige Zeeraden, of Admiraliteits Collegien op te rechten, en Oversten ter Zee aan te stellen; en als'er van de penningen, geschikt tot een oorlog te water, iets overschoot, zou het zelve ten dienste van den oorlog te lande worden aangelegd. De Steden zouden, wanneer de nood zeer sterk drong, zig te water mogen wapenen, onder voorwaarde, van aanstonds dien aangaande, aan zyne Genade en den Raad kennis te geeven, en de begroeting van de kosten te moeten openleggen. Dog de rechtspraak, wegens veroverde Personen, Schepen en Goederen zoude blyven aan de respective Admiraliteiten als Gerechtshoven. Graaf *Maurits* en de Raad van Staten zouden zorg dragen, dat de Krygsoversten en Soldaten, den eed van getrouwheid aan de Vereenigde Provincien deeden; maar het handelen met Spanjen, het maken van vreede of oorlog, en het munten van geld specien zoude aan zyne Genade en den Raad niet vry staan, buiten de bewilliging der Staate, die gewoonlyk, tweemaal s' jaars, op beschryving van zyn Genade en den Raad van Staten, zouden vergaderen; De verschillen tusschen deeze of geene Provincie, zouden door de onzydige Provincien, of door derzelver gevolmachtigde Afgevaardigden beslist worden. Graaf *Maurits* zoude zig, zonder bewilliging der Staten, niet buiten de Vereenigde Provincien mogen begeeven. Hy en de Raden van Staten zouden moeten zweeren, alleen het gemeene belang der Bondgenooten, niet hun eigen, of van dit of dat Landschap, alwaar zy gebooren, of van

waar zy afgezonden waren, te zullen behertigen, zonder eenige geschenken te ontfangen, of deel te neemen in de verpagtingen van de gemeene middelen. Aan ieder van de Raden wierd vyftien hondert Guldens aan Jaar wedde toegelegd, zonder iets voor daggelden, vragten en reiskosten te mogen reekenen. Over de Wedde van Graaf *Maurits* konden de vereenigde Staten niet wel over een komen, dog, kort daar aan, wierd door Holland, Zeeland en Utrecht alleen, aan zyne Genade, eene wedde toegelegd van twee duizend Guldens s' maand. Het verklaren of veranderen van die *Instructie* hielden de Staten aan zig. Eindelyk verklaarden, de gemelde vereenigde Staten, dat zy, door dit, by voorraad, beramen, van deze nieuwe vorm van regeering, niet verstaan te willen worden, zig, ten opzichte van de gemeene bescherming, en van de middelen daar toe vereischt, te willen scheiden van de andere vereenigde Provincien.

De Staten van Holland vonden het, in deezen tyd, ook raadzaam, een *Collegie van Gecommitteerde Raden over Zuidholland* aan te stellen, gelyk 'er reets eenige Jaren te vooren, een diergelyk Collegie in Westvriesland en 't Noorder Kwartier was opgeregt, om zorg te dragen voor de Krygszaken, 't invorderen der gemeene middelen, en de uitvoering van de besluiten van Staat, wanneer de Staten niet vergaderd zouden wezen; daar wierd ook een bericht schrift voor dit Collegie, dat eerst op zeven en naderhand op negen Leden wierd bepaald, vast gesteld; dog 1590 wierd het eerst op den voet gesteld gelyk het nu is, wordende een tiende Lid daar by gevoegd; want die negen Leden worden uit de Edelen, en uit ieder der eerst agt stemmende Steden van Zuidholland aangesteld; te weten; een uit de *Ridderschap*, een wegens *Dordrecht*, een wegens *Haerlem*, een wegens *Delft*, een wegens *Leiden*, een wegens *Amsterdam*, een wegens *Gouda*, een wegens *Rotterdam*, een wegens *Gorinchem*, en een, zynde de tiende, uit de Steden *Schiedam*, *Schoonhoven*, en *Briele* by beurte.

Ondertusschen draalde men in Holland en Zeeland, uit zeekere Polityke inzichten, met de verkiezing van Prins *Maurits* tot Stadhouder van die Provincie, schynende eenige te dryven, dat dit door, of met toestemming der algemene Staten, moest geschieden, ten minsten dat de Stadhouder door dezelve moest bevestigd worden, gelyk de voorgaande Stadhouders, en Prins *Willem den*

Iste

Iſte zelfs door de Graven waren aangeſteld geworden, van oordeel zynde dat, nu zy de Graaffelyke regeering verlaten hadden, de oppermagt in den boezem der algemeene Staten was gevallen. Anderen, en met veel meerder grond, hielden ſtaande, dat de Staaten van ieder Provincie, voor de oudſte en natuurlykſte toeſtand, zelfs voor den tyd der Graven, en dus ook nu, de hooge Overigheid van die Provincie toekwam; dat die, door het doen van daden, die de opperſte magt vertoonen, als het verleenen van vergiffenis der misdaden, zulks hadden doen zien; dat dit bevestigd wierd door voorbeelden; naamlyk: dat Gelderland, Graaf *Jan van Naſſau*, zelfs met goedvinden van Prins *Willem den Iſte*, tot deszelfs Stadhouder had verkoren; dat de Provinciën, als zo veele Souvereinen, te ſamen de Unie van Utrecht hadden opgerecht, al mede met goedvinden van dien Prins, in welke Unie verſcheide zaken gevonden wierden die dit beveſtigden; dat de Provincien van Holland, Zeeland en Utrecht, het Graafſchap met eene bepaling van Oppermagt hadden opgedragen, het geen niet had konnen geſchieden, zonder kennis der algemeene Staten, indien de Oppermagt by de algemeene Staten en niet by ieder Provincie was geweeſt. Hier by ſcheen eenig bekommering te komen, of het wel voorzigtig zoude zyn, een zo jong en vuurig Vorſt, het Opperveldheerſchap toe te vertrouwen.

De Staten van Utrecht dit dralen moede zynde geworden, besloten met 'er daad te doen zien, dat hen de Oppermagt in hunne Provincie toekwam, en dat het aan hen ſtond, de regeering van haare Provincie na hun goedvinden te reegelen. En, niet tegenſtaande het verzoek van Holland, van nog eenigen tyd daar mede te wagten, gingen zy daar mede voort, verkiezende in October 1583, *Jooſt de Zoete*, Heer van *Villers*, tot hunnen Stadhouder, teffens een Erfraad van veertien perſonen in de Stad aanſtellende, om met den Stadhouder aan het hoofd, die Provincie uit naam van de Staten te beſtieren.

Graaf *Willem van Naſſau*, Stadhouder van Frieſland, zyn laſtbrief van Prins *Willem den Iſte* ontfangen hebbende, en die, by deszelfs dood vervallen zynde, zo wierd hem het Stadhouderſchap van Frieſland, op nieuws, door de Staten van die Provincie opgedragen, dog hy wierd, op het uitdrukkelyk verzoek der Staten door de algemeene Staten, in het bewind beveſtigd.

On-

Ondertusschen begon Holland en Zeeland mede tot het gevoelen over te hellen, dat ieder Provincie, op zig zelve, de oppermagt bezat, waar om zy een byzonder Zeegel voor ieder van die Provincien deeden maken, luidende het omschrift van het hollandsche Zegel; *Sigillum Ordinum Hollandiæ*, en zy stelden ten zelfden tyden vast, dat de vergaderde gevolmagtigde Leden van de Staten van Holland, genoemd zouden worden. *De Edelen en Steden van Holland, representerende de Staten van den zelven Landen*; als willende doen blyken, dat de vergaderde Edelen, of beschrevene in de Ridderschap, en de gemagtigden der Steden, zig voortaan wilden aangemerkt hebben, als verbeeldende 's Lands oppermagt. En op dien voet wierd het Stadhouderschap, Kapitein en Admiraalschap van Holland en Westvriesland, aan Graaf *Maurits*, onder den Tytel van *Prins van Oranje* opgedragen, volgens de gewoone wyze in Duitschland, te meer, dewyl de regering van het Prinsdom Oranje, gedurende de gevangenis van zyn oudsten broeder *Philips* aan hem was aanbevolen, en dus zullen wy hem voortaan met recht, Prins *Maurits* noemen. Van zyn berichtschrift, zullen wy wat verder eerst spreeken.

Terwyl men nog met deeze raadplegingen en toebereidzelen beezig was, zagen wy dat Graaf *Maurits*, tot hoofd van de Regeerings Raad, over Holland, Zeeland en Utrecht, by voorraad, was aangesteld, waar op deeze Provincien een besluit namen om drie honderd duizend Guldens 's maands, tot de lasten van den Oorlog, zo lang deeze vorm van regering zoude duuren, in te willigen, Holland, Zeeland en Utrecht, droegen daar van twee honderd duizend Guldens 's maands; dog Vlaanderen wilden zig niet verder verbinden, dan, tot het betalen en onderhouden van de bezetting van Gent, zo lang die Stad, belegerd bleef, en het opbrengen van de belastingen op de gemeene middelen, die ook by de andere Landschappen ingevoerd, en de Raad van Regeering in handen zouden gesteld worden, en hier by gevoegd zynde de *Convoy* of gelei-gelden, geschikt voor den oorlog te water, zo wierd dit te samen op honderd duizend guldens 's maands begroot.

In dien tyd zag het 'er voor de vereenigde Nederlanden allerdroevigst uit. Holland, Zeeland en Utrecht was inwendig nog vry eendrachtig. In Gelderland, daar de Spanjaarden nog eenige

ge Steden bezet hielden, was de inwendige verwarring onbe- 1585.
schryffelyk. Overyssel was aan alle kanten door den Vyand bekneld. In de Groninger Ommelanden en Drenthe, speelde *Verdugo* den baas, die ook in Vriesland stroopte. In Vlaanderen was Gent belegerd, en die Provincie hield men voor verloren. In Braband was het niet veel beeter gesteld; de overige Provincien waren afgevallen of hadden zig met den Koning verzoend. De Vyand had 18000 man in 't veld, onder *Parma*, beroemd te zyn de grootste Veldoverste van zynen tyd; daar de algemeene Staten maar 3000 Voetknegten en 2500 Ruiters hadden tegen te stellen, en dit te onderneemen onder een, wel dapper, maar jong, en onervaren Krygsoverste, gelyk Prins *Maurits* was, scheen een haghelyk bestaan, en al te zwaren last voor zyne schouwderen, en nogtans was de redding en den bloei des Vaderlands, voor dien Held bewaard, en wel op eene wyze dat, was het niet ten vollen bekend, het ongelooffelyk zoude moeten voorkomen.

Ondertusschen wierd Antwerpen door *Parma* belegerd, alwaar men den raad van wylen Prins *Willem den I*, gelyk wy zagen, zo nodig voor 't behoud der Stad, door de wederstreving van 't Gemeen, in den wind had geslagen. Liefkenshoek ging verloren; en schoon *Mondragon* de belegering van Lillo moest opbreeken, wierden alle de posten rontom, zelfs de Blaauwgarendyk, die de Antwerpenaars niet hadden willen doorsteken, door zyn Volk bezet. *Parma* deed Herentals, en alle de posten tot Vilvoorden toe bezetten, en Vilvoorden zelfs wierd veroverd, als mede Dendermonde en daar op ook Gent. *Verdugo* meende zig door verraad, meester van Kampen te maken, maar 't verraad wierd ontdekt en den verrader gestraft, toen meende hy Hasselt te verrassen, maar dat mislukten ook. Ook was Nymegen by na verrast geworden, dog wierden nog door de dapperheid der Burgers, gelukkig behouden. De algemeene Staten ziende hoe veel voordeel den Vyand uit het platte land trok, deeden veele dorpen en kerspelen in het land van Breda, Meyery van 's Hertogenbosch, Overyssel, Drenthe en Zutphen verwoesten, welk wanhopig middel met groote getrouwigheid wierd uitgevoerd. Die van Overyssel kogten die verwoesting af, mits betalende 7100 Guldens 's maands; dog na de aanstelling van Prins *Mau-*

rits, tot Opperveldheer, wierd al het platte Land, mits betalende eene Jaarlykſche ſchatting in de beſcherming der Staten genomen.

De Staten hadden wel een ervaren Krygsoverſten, naamlyk de Graave van *Hohenlo*, welke zy, in die benaauwdheid uit Gelderland ontboden, verzoekende hy wilde zig na Zeeland begeven, om voor de veiligheid van die gedreigde Provincie te waken; dog die Graaf, welke zyn laſt brief, van Luitenant Generaal van wylen Prins *Willem den Iſte* had ontfangen, toonde dat zyn laſt vervallen was, vragende in wat qualiteit hy voortaan het Krygsvolk zoude gebieden, Hier op namen de Staten een beſluit, dat hem den laſt van Algemeen Veldoverſte, door den Raad van Regeering zoude worden opgedragen, met eene wedde van vyftien honderd of ten hoogſten, twee duizend gulden s'maands. Het Krygsvolk zoude den eed van getrouwheid aan den Raad van Regeering, maar die van gehoorzaamheid aan den Opperveldheer doen. *Hohenlo* toonde zig bereid dit hooge Ampt, by voorraad te aanvaarden uit hoofde dat de nood des Lands dit vorderde, maar gaf de Staten teffens in bedenken, of het niet beſt was, Prins *Maurits*, tot Opperveldheer te verkiezen, om het vertrouwen van het Krygsvolk en alle de ingezetenen te winnen, betuigende altoos bereid te zullen zyn om onder dien Prins als Luitenant-Generaal te dienen, gelyk hy naderhand gedaan heeft.

Hohenlo, in Zeeland aangekomen zynde, maar verſtaande dat Bergen op den Zoom, door verraad gevaar liep van in handen van *Parma* te vallen, begaf in aller yl zig daar na toe, dog de verraderſche Commandant, Overſte *Beerwout*, dorſt zyn komſt niet afwachten, maar liep tot den Vyand over, waar door die gewigtige Stad behouden bleef. Kort daar aan ſloeg de bezetting van Ooſtende aan 't muiten, uit hoofde van wanbetaling, dog die muitery wierd door den Admiraal Treſlong, welk aan het Krygsvolk een maand agter ſtallige-ſoldy deedt betalen, geſtild.

Vlaanderen nu geheel uitgenomen Ooſtende, Sluis en eenige Schanſſen, in de handen van Parma gevallen zynde, zo wierd de belegering van Antwerpen, met yver voortgezet, en die Stad zeer benaauwd. In Holland ontſtonden voornaamlyk in s'Gravenhage en te Medenblik, hevige Kerktwiſten, door toedoen van eenige Predikanten, dat groote verwarringen veroorzaakten. Dit vol-

volgens het verhaal van een oud dog ongenaamd Schryver, in den Raad van Regeering gebragt zynde, zou de jongen *Maurits* daar op gezegd hebben; *Zoeken de Dienaren des vredes, een binnenlandsche oorlog, tot ondergang van 't Vaderland te verwekken, dan moet men door ernstige middelen, hun leven met hun Leer doen overeenstemmen.* Is dit waar, gelyk het niet onwaarschynlyk is, dan is het een klaar bewys, dat hy, van jongs af aan veel afkeer van de heersch en warzucht der Kerkelyken heeft betoond, gelyk hy naderhand heeft doen blyken: ook scheen hy weinig genoegen te betoonen, dat men zig nog bleef bemoeijen met de wanhopige zaken van den Aartsbisschop *Truchses*, die om zyne verliefdheid te voldoen, zo veel onrust had gebaard, en zig nog, ten lasten van het Vaderland, te Delft bleef ophouden.

Ondertusschen bleven de meeste Leden van de algemeene Staten van gevoelen, dat het Gemenebest door binnenlandsche magt niet meer te behouden was, en men zond eenige Gezanten, na Vrankryk, om de afgebrokene onderhandeling weder aan te binden; en de Raad des Konings scheen zig te verbeelden, dat Holland en Zeeland, nu Prins *Willem den Iste* dood was, en zo traag met de verheffing van Graaf *Maurits*, in zyns Vaders plaats, voortging, nu ligter als voor heen zoude besluiten om zig aan Vrankryk te onderwerpen. Om die reeden wierden deeze Gezanten minnelyk ontfangen, die hen antwoorden, dat de Koning zyne meening, door deszelfs gezant *Pruneaux* aan de Staten zoude bekend maken. Zy verzogten, by voorraad, eenige onderstand om Gent, (dat toen nog niet over gegaan was) te ontzetten, maar kregen tot antwoord, dat de Koning zig met de zaken der Staten niet zoude bemoeijen, tot dat *Pruneaux* weder gekeerd, en hem een voldoende antwoord van de Staten gebragt had; en dus konden zy niets verkrygen, schoon zy de Steden Oostende en Sluis in Vlaanderen hadden aangeboden; dog de Gezanten kregen tot antwoord dat de Koning, de Nederlanden, zonder Holland en Zeeland niet wilde aanvaarden, en dat die twee Steden veel te kleine onderpanden waren om de bescherming van hunne Landen te aanvaarden. Daar op keerden zy, in Augustus met den Gezant *Pruneaux* na Delft, die in de vergaadering der Algemeene Staten verklaarde gekomen te zyn, om te verstaan, op welke Voorwaarden men zig wilde werpen in de handen van zynen Ko-

 ning;

ning; teffens zeggende, met een byzonderen laſt aan die van Holland en Zeeland voorzien te zyn.

Dit voorſtel in overweging genomen zynde, zeide Braband gereed te zyn, al het gezag der vorige Hertogen aan den Koning op te dragen, met behoudenis van hunne Voorrechten en Vryheid van Godsdienſt. De Gelderſchen, die van Holland, Zeeland, Utrecht, Freſland en Overyſſel wilden zig zonder nader laſt, nergens inlaten; dog die van Vlaanderen en Mechelen, ſpraken met die van Braband uit eenen mond.

Pruneaux ſtelde aan de Staten van Holland en Zeeland voor, dat de Koning niet zonder, maar eenparig met hen, en dus met alle de Provincien wilde handelen, op den voet van Oppervorſt, niet van Beſchermheer, en dat die twee Provincien eerſt een vaſt beſluit over dit punt moeſten neemen; op dit punt wierden alle de Edelen, zelfs de jonger Zoonen, tegen den 2 Október beſchreven, wanneer alle de Gemagtigden der Steden, de beſluiten hunner vroedſchappen hadden in te brengen; zelfs verzogt men, tegen dien tyd, het gevoelen van den Hogen Raad, van den Hove van Holland en van de Graaffelykheids Rekenkamer over dit punt te mogen weeten. De Kuiperyen van *Pruneaux*, die van Stad tot Stad reiſde, opende de oogen der waare Patriotten, die wel zagen, waarom het Vrankryk te doen was, naamlyk om de Vereenigde Nederlanden, in plaats van de Spaanſche de Franſche ſlaverny te doen omhelzen, waarom de Advocaat *Buis* voorſtelde of het niet beſt was den handel met Engeland te hervatten, dit wierd goedgekeurd en hy na Engeland gezonden, om de eerſte opening daar van te doen en zyn voorſtel wierd niet ongunſtig ontfangen.

Hier op wierden *Joachim Ortel* en *Jacob de Gryze* als Gezanten van de Algemeene Staten na Engeland gezonden. Het verzoek uit naam der Algemeene Staten was, wegens den nood des Lands, om eene ſpoedige en kragtdadige byſtand van 6000 voetknegten en 3000 Ruiters, met 300,000 ponden Buskruid, op vaſte ſchuldbrieven, en dat men geen verdrag met Spanjen of eenige andere Mogendheid zoude mogen maken, zonder bewilliging van de Koninginne. Hier op kregen zy ten antwoord; dat haare Majeſteit niet verſtaan kon, tot het afzenden van zo veel manſchap tegen de Winter, op zulke geringe verzeekeringen als de ſchuldbrieven

brieven der Staten waren, waar van zy 'er veelen in handen had, die niet afgeloſt wierden; en dat men te ſamen eerſt zien moeſt te Boulogne, hoe men de zaken met Vrankryk kon ſtellen.

Ortel verzogt toen te weeten, op wat voorwaarde hare Majeſteit, eenige onderſtand aan die van Holland, Zeeland, Utrecht en Frieſland zoude willen verleenen, en hy kreeg tot antwoord, dat de Koninginne bereid was, een magtig Leger, onder een ervaren Overſte over te zenden, om te betonen, dat zy het belang van deeze vier Provincien, boven dat der andere Nederlanden wilde behertigen, indien men haar eenige vaſte plaatzen, tot hare verzekering wilde afſtaan. Die Provincien waren niet zeer afkeerig daar van, maar men oordeelden dat dit, zonder het ſchenden van de Unie te Utrecht niet konde geſchieden, en dus wierd dit niet voor eerſt voort gezet.

De vertogen wegens de Handel met Vrankryk zo voor als tegen, waren menigvuldig; en, volgens het verhaal van den Hiſtori-Schryver *Bor* leverde Graaf *Maurits*, den 24ſte September, een vertoog in de Staatsvergadering van Holland in, *waarin hy* (zegt een hedendaagſch Schryver) *zonder den franſchen handel af te keuren, nogtans te bedenken gaf:* „ *dat men dien niet te haaſtig* „ *behoorde door te dryven.*" En voegd hy daar by. *Voorts herrinnerde by den Staten van Holland*, „ hoe ver zy, met wylen zyne Doorluchtigheid, gevorderderd waren, over de opdragt der Graafſelykheid verzoekende dat zy, hier op, in 't handelen met Vrankryk, geliefden bedagt te zyn, *op dat hy en zyn huis, daar by, niet vergeeten werden, maar veel eer in ſtaat geſteld, om zig eenigzints te redden uit de zware ſchulden, met welken zyn Vader den boedel belaſt had gelaten.*

Was het verzoek, dat men de belangen van zyn huis, dat tot redding van den Landen, in die onheilen vervallen was, en dat men zo hooglyk in zyn Vader had willen belonen, nu niet geheel willen vergeeten, onbillyk? Men zal zeggen Neen. Maar om het oude ſprookje, dat de Prinſen van Oranje 'er altoos op uit zyn geweeſt, om de Oppermagt in handen te krygen, te doen herleven, voegd hy 'er by: *Hy beſloot* „ met eene beleefde aanbieding van zynen dienſt, in alles, waar toe men hem, *die zig nog te jong en te onervaren kende, om de vereiſchte hulpe by te brengen,* „ ten minſte eenigermaate, bekwaam mogt oordeelen: alzo hy

„ vaſte-

„ vastelyk gezind was, alle zyne handelingen aan te leggen, tot
„ welvaart van den Lande.

Deeze woorden, eenvoudig opgenomen zynde, betekenen niets anders, dan een verzoek van bevordering, voor zo verre hy bekwaam mogt geoordeeld worden, den Lande met nut te konnen dienen. Dit stond hem vry en was zelfs loffelyk; maar moet men niet zeer kwaadaartig zyn, om daar uit een waarschynlyk vermoeden te willen trekken, dat hy begeerde, „ *dat zy het Graafschap van Holland niet aan Vrankryk zouden afstaan, maar voor hem behouden*," dog al genoeg van die bespottelyke redenering welke zig zelfs wederspreekt.

Den handel met Vrankryk wierd egter met zo veel drift voortgezet, dat de Edelen en Steden van Holland, (behalven Amsterdam, Gouda en Monnikkendam) in October het besluit namen; dat men Vrankryk en Engeland verzoeken zoude, om de bescherming der Landen, gesamentlyk, op zig te neemen; en, zo de Koning van Vrankryk zulks weigeren mogt, dat men hem dan, met kennis en bewilliging van de Koninginne van Engeland, *voor Prins en Heer zou ontfangen*, op zulke voorwaarden, als de vereenigde Provincien zouden goedvinden, mits men zig daar over berade met Zeeland, Vriesland en Utrecht. Dit gevoelen van Holland wierd, met dat van Zeeland, ter vergadering van de Algemeene Staten ingebragt, waarop men besloot, *de hooge Overheid der Landen op te dragen, aan den Koning en Kroon van Vrankryk, op voorwaarden nader te beramen.*

Dus hing de Vryheid en Godsdienst der Nederlanden als aan een zyden draad, schoon men voorgaf, zulke voorwaarden te zullen beramen, dat die beide dierbare panden geen gevaar zouden loopen, en op dit vertrouwen ging men daar mede voort; dog de verstandigsten en welmeenenste Vaderlanders, weetende hoe weinig staat 'er op die voorwaardens te maken is, wanneer de Vorst de magt in handen heeft, konden niet gerust gesteld worden. Het stiet den jongen *Maurits* niet alleen tegen de borst, maar *Buis* s' Lands Advocaat, betoonde opentlyk geen doen daar mede te willen hebben en lag zyn Ampt neder.

Men ging echter met de zaak voort, raadplegende over de voorwaarden, waar op men den Koning wilde huldigen; zelfs benoemde men een groot gezantschap om na Vrankryk te gaan en die

zaak

zaak tot ſtand te brengen. De opgeſtelde voorwaarden beſtonden in 28 Artykelen, waarin de Koning geen kwalyk genoegen ſcheen te ſcheppen; dog toen alles zo goed als vaſtgeſteld was, trad Koning *Hendrik* ſchielyk te rug, ontdekkende, dat Spanjen, om hem daar van te doen afzien, een verbond met het Huis *Guize* gemaakt had, om den binnenlandſchen oorlog tegen de Hugenoten weder te ontſteken, en, om daar in te voorzien, wilde hy zig niet verder met de Nederlanden bemoeijen.

Daar op vond men goed de Opperheerſchappy over de Nederlanden, aan *Eliſabeth* Koninginne van Engeland aan te bieden; dog die Vorſtinne, die niets liever wenſchte, de gevolgen daar van inziende, was te ſtaatkundig om die aanbieding aan te neemen, en wees dezelve van de hand, dog zy betoonden zig niet ongenegen, om aan de Nederlanden, gedurende den Oorlog een bepaalden onderſtand te leenen, onder zodanige voorwaarden, die haren Opperbevelhebber niet alleen het opperbewind over het Krygsvolk, maar ook in den Raad, en ook in Burgerlyke zaken konden in handen ſtellen, ten einde om, als zy zag, dat de Nederlanden, zig met hunne eige middelen konden beſchermen, de opperhoofdigheid te aanvaarden, en zo lange niet.

Het verdrag, waarop die onderſtand zoude verleend worden, behelsde hoofdzakelyk de volgende voorwaarden: De Koninginne beloofde (1) ten dienſte der algemeene Staten van de vereenigde Nederlanden, te zullen onderhouden 4000 voetknegten en 400 Ruiters, zo lange den Oorlog duurde, behalven nog 700 Man, om in de Plaatzen van onderpand te leggen, over welk Krygsvolk zy een Overſten van naam en van den waren Chriſtelyke Godsdienſt zoude aanſtellen. (2) Binnen het Jaar na 't ſluiten van de vrede zouden de Staten aan de Koninginne voldoening geeven van haar verſchot, in 't eerſte Jaar gedaan, en het overige zoude betaald worden, in gelyke deelen, binnen de vier volgende Jaren. (3) binnen een maand na het voltrekken van dit verdrag zouden de Staten aan den Overſte, door de Koninginne aan te ſtellen, overleveren de Stad Vliſſingen en het Slot Rammekens, in Walcheren; en de Stad Briel, met de twee daar toe behorende ſterkten in Holland, om voor haar bewaard te worden, tot dat zy van haar verſchot voldaan zoude zyn. (4) Een gedeelte van dit Krygsvolk zoude, op verzoek der Staten, ook in andere Steden gelegd mogen worden. (5) De Plaatzen van onderpand moeſten van geſchut

en

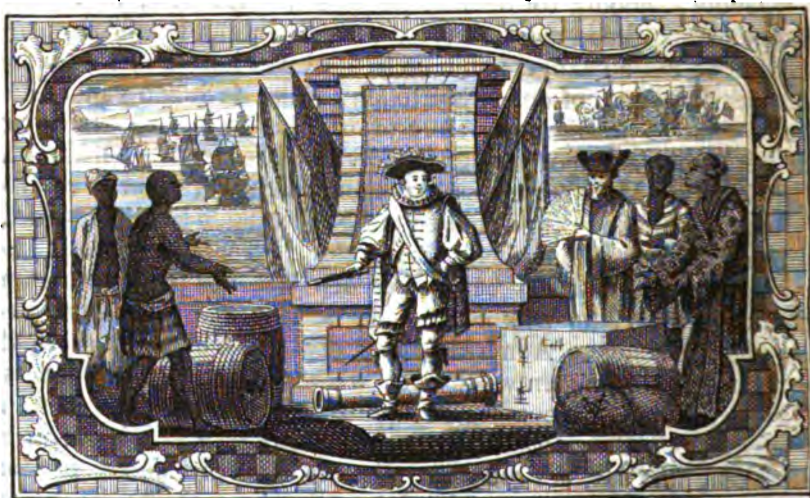
en andere Krygsbehoeften behoorlyk voorzien zyn, mits daar van aanteekening te houden, en verantwoording te doen. (6) De Staatsche bezetting alleen, maar geen andere ingezetenen of persoonen, zouden uit de gemelde Plaatzen moeten vertrekken; en de Overſten der Koninginne, binnen dezelven, zoude zig met de burgerlyke Regeering niet mogen bemoeijen: Ook zouden zy, en hun Krygsvolk geen gemeenſchap houden met de Vyanden van de Staten. (7) Verder zouden de gemelde Plaatzen by de vereeniging met de algemeene en byzondere Staten, en by hare Voorrechten en gewoonten, de verpanding niet rakende, bewaard worden, zonder, van wegen hare Majeſteit, met eenige beeden of andere laſten te worden bezwaard. (8) De bezettelingen zouden tollen en laſten dragen, gelyk de andere bezettelingen van den Staat, dog niet, zonder verlof van den algemenen Stadhouder der Koninginne, van nieuws mogen bezwaard worden. (9) De gemelde Plaatzen zouden, na 't voldoen van de verſchotene Penningen, aan de Staten en aan niemant anders behoorlyk wederom geleverd worden. (10) de Overſten, aldaar geſteld, mitsgaders de Hopluiden, Bevelhebbers en Soldaten, zullen aan de Koninginne en aan de algemeene Staten trouwe zweren, en dat zy de Plaatzen houden zullen, by den waren Chriſtelyken Godsdienſt, zo als die in Engeland en de Nederlanden geoeffend wierd; ook zouden de inwoonders en burgers den eed van getrouwheid doen aan hare Majeſteit. (11) Het Engelſch Krygsvolk, te veld leggende, zal men, ten redelyken pryze, herbergen en ſpyzigen en niet boven 't ander Krygsvolk van den Staat belaſten. (12) De Soldy der bezetting, in de verpande Plaatzen, zal, van maand tot maand, agt of tien dagen onbegrepen, aan de Bevelhebbers betaald worden. (13) De Overſte en bezettelingen zullen, in elke Stad, eene Kerk hebben om den Godsdienſt, op de Engelſche wyze, vryelyk te oeffenen. Voorts zal men hen in huisveſting, onderhoud en verzorging, handelen gelyk den Engelſche bezettelingen, hier te Lande, gewoon zyn gehandeld te worden. (14) *'t Zal aan hare Majeſteit vry ſtaan, boven haren algemeenen Stadhouder, nog twee van hare onderdanen, luiden van rang en van den gemelden Godsdienſt, te ſtellen in den Raad van Staten tot welke ook toegang zullen hebben, de overſte der verpanden plaatzen, om iets voor te dragen, de gemelde Plaatzen, of den dienſt van hare Majeſteit betreffende; zonder*

der egter daar om geacht te worden voor Leden van den gemelden Raad. (15) *In den Krygsraad zal de Koninginne des noods, zodanige Perzonen* 1585.
mogen ſtellen, als haar algemeene Stadhouder raadzaam zal vinden. (16) *Ook zal deeze, met den Raad van Staten, de misbruiken herſtellen, in 't Stuk der impoſten, de overtollige Amptenaars afſchaffen en s' Lands penningen, ten meeſten nutte doen beſteden.* (17) *Haare Majeſteit, en haaren Stadhouder en de Raad van Staten zullen ook bevorderen, dat de Krygstucht en de achtbaarheid der Regeering, beide thans zeer vervallen door de gelykheid van magt der Regeerderen en de vermenging der Raden, in den vorigen ſtaat herſteld werden.* (18) *De gemelde Overſte en de Raad van Staten zullen voorzien, op alles, wat de gemeene welvaard raakt, mits niets ondernemende tegen den waren Godsdienſt of de Privilegien* (19) De Staten zullen niet met den Vyand handelen zonder kennis van hare Majeſteit, nog met eenige uitheemſche Mogendheid, zonder kennis van haar of haren Stadhouder. (20) Zy gelieven ook met Spanjen, of eenige anderen Vyanden der Staten niet te handelen van zaken de vereenigde Landen betreffende, buiten raad en toeſtemming der algemeene Staten, wettelyk daar toe beſchreven. (21) Al 't uitheemſche Krygsvolk, noodig tot de beſcherming der Landen, zal, door den gemelden Stadhouder en Raad van Staten met bewilliging der algemeene Staten aangenomen en betaald worden. (22) Tot overſten der Landen, of der Grensſteden, zullen de Staten van 't Gewest, daar ze noodig zyn, twee of drie Perſonen noemen; waar uit de gemelde Stadhouder en Raad van Staten eenen zal kiezen. (23) Zo hare Majeſteit eenige Schepen tuſſchen Vrankryk en Engeland of tuſſchen Engeland en de Nederlanden brengen wilde, tegen s' Vyands Vloot aldaar, zullen 'er de Staten een gelyk getal byvoegen, mits het beſtek van den Jare 1583 niet te boven gaande; en zal, in zulk een geval, de gantſche vloot ſtaan onder den Engelſchen Admiraal, dog den buit gelykelyk gedeeld worden. (24) De wederzydſche Oorlogſchepen, zullen in elkanders Havenen vryelyk inloopen, en zig aldaar van 't nodige voorzien mogen. (25) *De geſchillen tuſſchen de Nederlanden of eenige Steden derzelven, niet door den gewoonen weg van Rechten konnende worden afgedaan, zullen door hare Majeſteit of door haren Stadhouder en den Raad van Staate, binnen de vereenigde Provincien beſliſt worden.* (26) De Onderdanen der Koninginne zullen de Paarden hier gekogt,

 onder

onder betaling der gewoone rechten, vryelyk naar Engeland brengen, dog van daar nergens anders voeren mogen. (27) De Engelsche Onderdanen zullen ook, op enkel Paspoort van haren Stadhouder, altoos wederom naar Engeland keeren, mits het getal der beloofde Krygsluiden steeds vol gehouden worde, en de Staten ongehouden blyven, tot de kosten der overvoeringe. (28) De algemeene Overste, Bevelhebbers en Soldaten, zullen den Eed aan de Staten der Landen doen, onverkort hunnen plicht van hulde aan hare Majesteit.

De Artykelen 14, 15, 16, 17, 18, 19 en 24, waar aan men zig uit nood had moeten onderwerpen, smaakten de Staten van Holland en Zeeland geenzints, die nu van achteren God dankten, dat zy van de fransche banden bevryd waren gebleven, en uit het openbaar geworden berichtschrift aan den Engelschen Generaal Graaf van *Leicester*, klaarlyk ziende, hoe zy gevaar liepen van onder de nog trotscher overheersching der Engelschen te vervallen, namen toen spoedig hunnen toevlucht tot het eenigste middel daar tegen, verkiezende Prins *Maurits* tot hunnen Stadhouder wiens beeltenis wy alhier vertoonen.

Hier zien wy den grooten *Maurits*, Grave van Nassau; geboren Prins

Prins van Oranje, redder en grondvester des Vaderlands welvaard en bloei des Koophandels, onder wiens beleid, den trotsen Spanjaard, de schrik der Christenheid te rug gedreven en tot in America en Azia vervolgd wierd, van daar de Vyandelyke schatten naar Nederland slepende, stellende daar door het beroofde Vaderland in staat om de Vyandlyke magt te dempen, en een magtige Mogendheid in de Indiën te grondvesten: 't geen wy nader moeten beschouwen.

De Gezanten der Staten in Engeland, kennis van *Leicesters* Instructie ontfangen, en teffens ontdekt hebbende, dat die Graaf Stadhouder van Holland zogt te worden, zo vonden de Staten van Holland goed, om Graaf *Maurits*, ten einde dien slag te weeren, tot hunnen Stadhouder te verkiezen. Zeeland volgde dit voorbeeld, bedugt zynde dat men hen een Engelschen Stadhouder zoude opdringen. Neemende hy, in Holland bezitting van dit hooge Ampt, op den 14 November 1585. Ook wierd ten zelfden dagen (gelyk wy zeiden) een besluit genomen, dat hem den Titel van *geboren Prins van Oranje*, gegeven zou worden. Zyn Lastbrief was gesteld op den naam der Staten van Holland en Zeeland en zyne Instructie bevatte hoofdzakelyk. (1) De Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal zy gehouden, de hoogheid, voorrechten en welvaard der Landen, nevens de oeffening van den Christelyken Godsdienst voor te staan, en te wege te brengen, dat Utrecht, gelyk voorheen, met Holland, Zeeland en Friesland, onder zyn Stadhouderschap vereenigd worde. (2) Doende recht en gerechtigheid wedervaren, aan elk die 'er hem om verzoekt. (3) Hy verleene Provisien van Rechten, en doe alle Ordonnantien en Vonnissen uitvoeren, by goeddunken van den President en Raden over Holland, Zeeland en Friesland. (4) Hy zal, met der Landen gecommitteerde Raden, hem toe te voegen, de Burgemeesters, Schepens en Wet veranderen, naar behoren, en daar 't de nood vereischt, en de ampten, te vooren ter begeving der Stadhouderen gestaan hebbende, begeven aan getrouwe en bekwame Liefhebbers des Vaderlands; dog overgiften van ampten van den een aan den ander zullen, niet dan by bewilliging der Staten, worden toegelaten. (5) Hy zal ook, met de genoemde gecommitteerde Raden, by voorraad en tot nader order, verleenen alle Brieven van genade, vergiffenis, wettiging,

 uitstel

uitſtel van betaling en dergelyken, die by den geheimen Raad te Bruſſel plagten verleend te worden, mits daarop, vooraf, verſtaande het goeddunken (*Advys*) van den Officier en Magiſtraat der Plaatze, en mits de verkregen Brieven aldaar *Geinterineerd* of wettig verklaard worden; dog van voorbedagte doodſlagen, en andere ſnoode misdaden zal geen vergiffenis worden verleend. (6) Hy voórzie, verder, met de gecommitteerde Raden, op de verzekering en beſcherming der Landen, en gedrage zig, te water en te lande, als een goed Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal behoord, (7) echter zodanig, dat hy eerbied toe drage, aan den algemeenen Landvoogd, door hare Majeſteit herwaards te zenden, (8) Dat hy de bevelen van deezen en van den Raad van Staten, overeenkomſtig met derzelver Laſtbrief en berichtſchrift gegeven, in de plaatze van zyn Stadhouderſchap doe ter uitvoeringe ſtellen. (9) Eindelyk behouden de Staten van Holland de magt aan zig, om dit berichtſchrift, naar den nood van s'Lands oorbaar te veranderen, te vermeerderen of te verminderen.

Hier ſtaat teffens aan te merken, dat men, om de Koninginne van Engeland te believen, een beſluit had genomen, om den Graaf van *Leiceſter*, tot Algemeen Landvoogd aan te ſtellen; ſchoon veele oordeelden, dat men dien Graaf voor de veiligheid en welvaard der Landen, te magtig maakten; echter betoonde die Graaf, dit in Engeland verſtaande, zig zeer geſtoord over de aanſtelling van Prins *Maurits*; hy vroeg aan de Gezanten, welke hem deeze boodſchap bragten, wat is 'er veel voor my in de Nederlanden te doen, nu 'er een Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal in Holland en Zeeland is aangeſteld? Dog hy vond zig eindelyk genoodzaakt zig daar mede te vreden te houden.

Ondertuſſchen verwierven de Staten, na 't overgaan van Antwerpen, dat de Koninginne, den beloofden onderſtand vermeerderden op 5000 Voetknegten en 1000 Ruiters, booven en behalven de bezetting van den Briele en de twee naaſte Schanſſen in Holland, ſterk 450 Man, en boven die van Vliſſingen en Rammekens in Zeeland, die gebragt wierd op 700 Man, dog men moeſt daar en tegen aan de Koninginne toeſtaan, in ieder Provincie, een Stad of ſterkten met Engelſchen te bezetten. Die benden overkomende, wierd *Thomas Cecil* benoemd tot Gouver-

neur

neur van den Briele, en *Filips Sidnei*, werd het gebied over Vlissingen opgedragen.

Dog nu moeten wy de Krygsbedryven van dit Jaar 1585 kortelyk beschouwen. De Staatschen begonden, met het verrassen van s' Hertogenbosch, onder Kapitein *Kleerbage*, dog, na dat 'er reets 400 Man in de Stad gekomen was, kwam de bezetting in de Wapenen, die dit volk wederom de Stad uitdreef, en *Kleerbage*, die het laatste stand hield, sprong by de Kruistoren in de graft, en ontkwam het gevaar door de vlucht, *Verdugo* viel in Friesland, dog wierd te rug gedreven, daar en tegen vielen de Friezen in de Marne, van waar zy veel brandschatting binnen bragten; en de Friezen betoonden zig zo moedig dat zy in dien gevaarlyken tyd, besloten een Hooge School te Franeker op te regten. Daar ontstond ook twist met den Vorst van Oostvriesland over het onderhands begunstigen der Spanjaarden, dog dit wierd door een verdrag geeindigd, waar by die Vorst zig verbond, geen krygs of mondbehoeftens aan den Vyand te zullen leveren.

Aan d'andre zyde deden de Spanjaarden een inval in de Veluwe, makende zig meester van verscheide Schanssen, waar van 'er een, met honderd Amsterdamsche Soldaten, onder Kapitein *Rodenburg* bezet was. Men was ook bevreesd van Harderwyk en Elburg; maar Amsterdam bezorgde, nog in tyds, die twee Steden, van de nodige bezettingen en voorraad, wordende de daar toe gedane kosten, door de Staten van Holland vergoed; dog Zutphen, hoe sterk ook geprangd, wilde zig niet overgeven, tot dat *Parma*, in February 1585, die Stad een vergiffenis brief toezond, dog die zeer bepaald was, behelzende hoofdzakelyk: „ dat zy in haare voorrechten hersteld wierd, tot weder„ opzegging toe, uitgenomen, dat het veranderen der Jaarlyk„ sche wethouderen, die door de Vroedschap plagt te geschieden, „ aan Stadhouder en Raden van Gelderland van wegens de Ko„ ning, gesteld werd. Men moest de Roomsche Regenten we„ der inhalen, en de Kerken en Godshuizen herbouwen. Ver„ scheide Persoonen wierden van deeze vergiffenisse uitgesloten, „ en *Parma* hield het uitleggen veranderen en matige van denzel„ ven geheel aan zig."

Kort daar aan wierd Nymegen, door den list der roomsche Ingezetenen, mede aan de zyde des Konings, op genade en ongenade

genade overgebragt, wordende aan de onroomsche geboden, binnen twee Jaren weder tot de Roomsche Kerk te keeren, of de Stad te verlaten. Dit verlies van Nymegen bragt de overige Steden van Gelderland in gevaar, Kampen en Arnhem wierden ter naauwernood behouden, maar Doesburg ging mede door de verradery der Roomschgezinden verlooren. De Spanjaarden, roofden te meermalen in de Veluwe en Gooiland, hebbende het oog op Naarden en Amersfoord, dog welke twee Steden nog in tyds, in zekerheid wierden gesteld. Graaf *Willem van Nassau* behaalde in tegendeel eenige overwinningen, en *Nieuwenaar* verraschte *Nuys*. Ook omhelsde den beroemde *Schenk*, de zyde der Staten, en stelde zyn Slot Blyenbeek in hunnen handen, wordende aangesteld tot Veldmarschalk veroverende aanstonds het Slot Overasselt by Grave, zig daar op voegende by *Nieuwenaar* en *Villers*, die by Amerongen gelegerd waren. Hier wierden zy door de Spaansche Overste *Tassis* aangetast en na een bloedig gevegd geslagen. *Nieuwenaar* vluchte na Amersfoort, *Schenk* na Wyk te Duurstede, dog *Villers* wierd gewond en gevangen genomen, en *Tassis* was, door dit gevegt, zo verzwakt geworden, dat hy na Zutphen week.

Alles geraakten hier door in gevaar, en om de gevolgen van dit verlies te voorkomen, wierd het Dorp Vreeswyk verschanst en versterkt. De Sluizen aan de Vaart wierden geopend, de Landen onder water gezet, Zwol, Naarden en Weesp wierden door Amsterdamsche Soldaten bezet, en de verstrooide Soldaten versameld, en te Wyk te Duurstede, Reenen en Amersfoort in bezetting gelegd, en die Steden daar door verzekerd.

Graaf *Willem van Nassau*, een aanslag op Groningen smedende, vond zig, door de misleiding, van die van binnen, waar mede hy verstand hield, bedrogen; Ook mislukte den aanslag der Spanjaarden op Oostende: Dog de belegering van Antwerpen, wierd door *Parma* met yver voortgezet, voltooyende zyn Schipbrug over de Schelde veel spoediger als men het verwagt had; de Staten ziende dat men verzuimd had, in tyds zulks te beletten, deeden Liefkenshoek aantasten, veroverende die vesting en verscheide Schanssen rondomme; maar de Antwerpenaars, ziende, door die Schipbrug, hunnen ondergang voor oogen, besloten de zelve te vernielen. Ten dien einde stelde de Ingenieur *Giambelli* eenige brandschepen toe. Een van die Schepen sprong digte

by

by die brug, waar door verscheide Spaansche Bevelhebbers en Soldaten sneuvelden, *Parma* zelfs was in gevaar, en de brug wierd grootelyks beschadigd; dog de Staatsche vloot niet spoedig genoeg opdagende om de Stad te ontzetten, nam *Parma* die gelegenheid waar om dezelve te hermaken 't geen hem gelukten. De Stad toen nog meerder benaauwd wordende, zo outstond 'er door 't gebrek en de nood veel verwarring van binnen, dwingende de Roomschgezinden de Magistraat om met *Parma*, wegens de overgaaf der Stad in onderhandeling te treeden. *Aldegonde* en *Martini* waren onvoorzichtig genoeg van zig daar toe te laten gebruiken, dog geraakten daar door in de uiterste verachting in Holland en Zeeland, hebbende het verdrag gesloten, op den 12 October 1585, schoon Prins *Maurits* en den Raad van Staate hen aangeschreven hadden, dat de Vloot binnen twaalf dagen gereed zoude zyn om het ontzet te wagen. De Admiraal *Trislong*, van verscheide misdaden beschuldigd, en de Admiraliteit in Zeeland trots bejegenende, wierd op bevel van *Prins Maurits* en den Raad van Staten gevangen gesteld en heevig vervolgd, zonder dat eenige voorspraak konde baaten, want die Prins, een streng voorstander van het Recht, begeerde geene misdaaden, tegens de rust van het Land begaan, toe te laaten; dog naderhand zyn onschuld blykende, maar hy door zynen trotsheid te gehaat zynde geworden om meer als Admiraal te dienen, en *Justinus*, Grave van *Nassau*, reets in zyn plaats aangesteld zynde, zo wierd hy door Prins *Maurits* benoemd tot zynen Luitenant Groot-Houtvester en Valkenier van Holland.

Zo dra de Heer van *Villers* Stadhouder van Utrecht, door de Spanjaarden gevangen was genomen, wierd de Graaf van *Nieuwenaar* en *Meurs*, in deszelfs plaats tot Stadhouder van Utrecht by voorraad aangesteld; en, de schanden van zyn nederlaag zoekende uit te wissen, stelde hy zig aan 't hoofd van eenige eerst onlangs overgekomene Engelsche en Hoogduitsche Vendels, waar mede hy een inval in de Betuwe deed, veroverende de Schans te Ysseloord, en daar na de Schans by 't bergsche Hoofd boven Heusden; dog zyn aanslag op Nymegen mislukte. De Spanjaarden, onder *Mansveld* deeden, in tegendeel, een inval in de Bommelerwaard. De boeren namen met hunne goederen de vlucht naar de Stad, en de Graaf van *Hohenlo*, met eenige gewapende

Vaar-

Vaartuigen op de *Maas* gekomen zynde, ſtak de Dyken door, waar door die waard geheel onder water wierd gezet. Dit zoude alle de Spanjaarden het leven gekoſt hebben, indien een felle ontſtane Vorſt, *Hohenlo* niet verplicht had met zyne Vloot af te zakken, waar door de Vyanden gelegenheid kregen 't Veer op te byten, en half bevroren na s'Hertogenboſch te geraken.

Vervolg *van de* Apologie *of* Verantwoording *van* Willem I. *Prince van Oranje &c.*

De eerſte van den Huize van Ooſtenryk, die in Nederland is gekomen, langen tyd na dat onze voorzaten begonnen hadden Graafſchappen en Heerlykheden in denzelven Landen te bezitten, is de Keizer *Maximiliaan* geweeſt, die ter zelver tyd nog maar Aartshertog van Ooſtenryk was. Wie is het nu onbekend, dat Graaf *Engelbert*, onzen grooten Oom, de geen was die zyn uiterſte beſt deed, om den voorſz. Keizer in zynen Staat, ſtaande te houden, ja goed en bloed, mitsgaders zyne zinnen en verſtand daar toe niet geſpaard heeft: En was niet de Grave *Engelbert* met myn Heer *van Romond*, de geene die de ſlag van *Guinegaſte* won, hebbende door zyne onverzaagdheid 't voetvolk by een gehouden, toen de Ruitery alrede in de vlucht geſlagen was, door welk middel de groote Victorie van Koning *Louis XI* wierd opgehouden, en den Aartshertog *Maximiliaan* daar na dies te meer in zekerheid geſteld was. Was hy niet die geen, die, tot zyn wederkomſt uit Vrankryk, na dat hy te Bethune, had gevangen geweeſt, *Maximiliaan* in oorlog in Vlaanderen belemmert vond, tegen myn Heere van *Ravenſtein* en die van Brugge, en die de zaken zo verre bragt, zo wel met wapenen als met zynen raad, dat ze verzoend wierden, 't welk de oorzaak was, dat de voorſz. Aartshertog weder werd gehandhaaft; ja die insgelyks het accoord deed onderhouden by de ingezetenen van Brugge, zo dat nog hedendaags zeer heerlyke en merkelyke teekenen, zo wel van zyne getrouwheid, als van de dankbaarheid van die van Brugge ten zynen opzichte voor handen zyn. Het was de zelfde *Engelbert*, die de geenen bedwong welke aan de paalen des Rhyns gerebelleerd waren, en die den voorſz. Keizer in 't vreedzaam bezit der Lande van Over-Maze heeft geſteld.

Zon-

Vervolg van de APOLOGIE, *enz.*

Zonder te spreken van de gevaarlyke reizen, door den voorsz. Keizer by hem voorgenomen, als die van Bretagne, om het huwelyk van den voorsz. Aartshertog Maximiliaan, met vrouwe *Anna*, (die Erfgenaam van 't Hertogdom Bretagne was, en naderhand tweemaal Koninginne van Vrankryk is geweest,) te weeg te brengen, en was reets zo ver daar in gevorderd, dat het al toegestaan was, en zyn voortgang had gehad, ten ware dat myn Heere *Jan* Prince van Oranjen, Vader van mynen Heere *Philibert*, 't zelve verhinderd had, die 't Huwelyk van de zelve vrouwe, wezende zyne Nichte en Rechtzwere, met den Koning *Karel* van Vrankryk sloot. Ja de verdiensten en waardigheid van den voorsz. Heer was zo groot in deeze Landen, dat hy over alle dezelve gezet wierd tot Luitenant Generaal.

De Erfgenamen van alle de goederen, die de voorsz. Grave *Engelbert* in deeze landen bezat, was myn Heer de Grave *Jan van Nassau*, zynen broeder en onzen Groot-Vader; en na deszelfs overlyden, kwam myn Heer de Graaf *Hendrik*, onzen Oom de oudsten Zoon van den voorsz Heere *Jan*, in 't bezit en de Successie van alle de goederen van herwaards over, naamlyk, die gelegen zyn in Braband, Luxemburg, Vlaanderen en Holland: En myn Heer de Graaf *Wilhelm* onzen Vader, in 't bezit van de goederen welke in Duitschland leggen. Niemand zoude konnen lochenen, dat tot zynen tyde in deeze Landen geen Heer en is geweest, die meerdere arbeid en moeite heeft gedaan, en hem meer benaarstigd om Keizer *Karel* te dienen, dan de voorsz. Grave *Hendrik*. En om niet wyd uit te vaaren in 't verhalen van het geen dat zo wel bekend is, zo willen wy slechts met een woord spreeken dat hy de geen is, die den Keizer, de Keizerlyke Kroon op het hooft heeft doen zetten, hebbende in dier voegen deeze zaak vervolgt (doe de Keizer zynde in Spanjen, zo wel door zyn afwezen, als door de jongheid van Jaaren, de gelegenheid niet had om zulks zelf te vervorderen) dat hy de Keurvorsten daar toe bragt, dat zy den voorsz. Keizer prefereerden voor den Koning van Vrankryk, die ook na dezelve Kroon was staande. Maar alzo aan ieder een is bekend, dat deeze Keizerlyke Kroon de brug is geweest, die namaals den Keizer den weg heeft gebaand,

baand, om zo veele en zo magtige Landen en Heerlykheden te verkrygen; zo kan men ook niet ontkennen, dat men, uit hoofde van dezelve weldaad, den voorsz. Grave, alle dankbaarheid schuldig was te bewyzen.

Maar zoude men ook wel slechts een teken, of een eenige weldaad ons konnen aantonen, die ons huis van 't huis van Spanjen heeft ontfangen? Men ziet op veele plaatzen hier te landen, de Stukken Geschuts met de wapenen van Hongaryen, die de Koning van Hongarye aan onze Voorouders gegeven heeft, tot een getuigenisse en gedagtenisse van hunne vroome daaden, die zy den voorsz. Koningen tegen de Turken bewezen hadden: van welke Stukken geschuts, sommigen uit onzen huize van Breda, met geweld zyn ontvoerd geworden by den Hertog van *Alba*, toen hy in deeze landen was tyranniserende, en sommigen zyn daar nog gebleven. Het welk wy ten dien einde hier by brengen, om daar door te zeggen dat, zo lang als deeze Stukken Geschut in wezen zullen zyn, zo lange zullen ook duren de tekenen van de vroome daaden onzer Voorouderen, en het heerlyk getuigenisse dat alzo onze Voorzaten zo eedel zyn geweest, en door de genade Gods, en hun lieder goede bestiering en huishouding, daar en boven niet arm waren; zo hebben zy van deeze Landvorsten nooit iets geeischt, ook hebben zy van denzelven nog geene begunstiging ontfangen, gelyk zy wel verdiend hadden; daar nogtans de Keizerlyke Kroon, ten minste wel eenige beloning vereischten. Wel is waar, dat de successie van *Chalon* en van Vorstendom *Oranjen*, een groote aanwas en vermeerdering van onzen huizen is geweest. Maar zo wy, uit dien hoofden, aan iemant gehouden zyn dan is het voorwaar aan *François I.* van dien naam, die aan myn Heere den Grave *Hendrik*, onzen Oom, ten huwelyk gaf, de Zuster van myn Heer den Prins *Philibert*, dogter van myn Heer den Prins *Jan*, die opgevoed was geweest by de Koninginne *Anna*, de schoonmoeder van den voorsz. Koning en van welke de voorsz. Princesse de Nichte was. Aanmerk nu hier myne Heeren, het groot onderscheid dat zig in deeze gevallen vertoond. De Keizer heeft zyn Kroon ontfangen door den arbeid en moeite van onzen Oom, en die heeft hem geen dankbaarheid daar voor bewezen; en ter contrarie, de Koning *François*, die wel wist wat de voorsz Heer *Hendrik* gedaan had, om

Keizer

Keizer *Karel* boven hem te doen ſtellen, liet daarom niet na, hem ten huwelyk te geeven, deeze Princeſſe, toekomende Erfgename van haren Broeder, myn Heer den Prince *Philibert*, de voorſz. Koning daar mede te kennen geevende dat hy zig zo ſtantvaſtig hield aan de zyde waar aan hy zig eenmaal gevoegd had, zo dat wy 't zelfde van hem wel mogen zeggen, 't geen de Hiſtorie-Schryvers van zynen tyd gezeid hebben, dat hy, van gantſcher herte, een eedel en mild Vorſt was.

En of ſchoon de Keizer, ter gedachteniſſe van de Prince *René* achtervolgens zyn uiterſte wille ofte Teſtament, eenige buitengewoone weldaad, of eenig byzonder Voorrecht ingewilligd en toegelaten had; zou dat nogtans wel eene genoegzame beloning wezen voor zo veele getrouwe en voorname dienſten van zo vroom en kloeken Vorſt, die met magt en geweld van wapenen, niet alleen de ſchade van een ſlag, aan s'Keizers zyde verlooren, weder heeft opgericht, maar nog daar en boven het Hertogdom Gelder heeft doen weder bekomen, en die daar na, en in den Dienſt van den voorſz. Keizer, nog kwam voor zyne voeten te ſterven?

Wat moeten wy zeggen van den Prince *Philibert*, die alleen, verkregen heeft, 't Hertogdom *Milanen*, het Koningryk van *Napels*, en, te zamen, met myn Heer de *Bourbon*, hem van den Staat van *Romen* verzeekerd heeft, die, ten dienſte des Keizers den Paus aldaar gevangen gehouden, en hem tot den hoogſten trap van grootheid en voorſpoed heeft doen ſteigen; en nu zal de Zoon van zulken Vorſt, hooglofſelyker gedachteniſſe, komen verwyten, dat de Keizer aan deszelfs Erfgenaam en Neef, recht en Juſtitie heeft geadminiſtreert. Ja hadden de Vorſten van *Naſſau* van te vooren hier niet geleefd, en hadden de Prinſen van *Oranjen* zo dapper in de wapenen niet geweeſt, voor en aleer deezen Koning geboren wierd, hy zoude zo veele Tytels niet gezet hebben in den beginnen van deezen ban, door welke hy ons valſchelyk en laſterlyk voor eenen Schelm en Verrader meind te verklaren, dat nooit is gebleken, en, gelyk wy hoopen nooit aan iemant van ons geſlacht waar bevonden zal worden. Maar dat men ons hier op antwoorde: Wie de geen was, op wiens bevel dat de Cardinaal *Granvelle*, wylen den Keizer *Maximiliaan* de II, toen hy nog maar Koning van Bohemen was, onderſtaan heeft te vergeeven. Wy weeten wel, wat de voorſz. Kei-

zer tot ons en meer anderen, dit feit aangaande, gezeid heeft; en hoe dat hy, na dien tyd, den Koning en de Spanjaards zo zeer ontzien heeft, invoegen dat hy nooit meer, daar na, heeft durven openbare belydenisse doen van de Godsdienst, die hy nogtans bekende de beste te wezen.

Voorts zeggen zy; *dat hy 't zelve naderhand altyd nagevolgd, en 't onswaard gecontinueerd heeft, ons hebbende eerstmaal gecreerd Ridder en Medebroeder van zynen orden van den gulden Vliesse, en daar na gecommitteerd, zynen Stadhouder Generaal over 't Gouvernement van Holland, Zeeland, Utrecht en Bourgundien, en ook van den Rade van Staten, ons doende voorts veele en verscheidene eere en weldaden.* Zo veel de weldaden belangd, wy konnen dat geenzints bekennen ten ware dat men weldaden wilde noemen, de groote onkosten die wy, zo wel in des Keizers als in den dienst des Konings gedragen hebben; want zy, welke in dien tyd, en in zonderheid, ten tyde des Konings geleefd hebben, konnen nog wel indachtig zyn, hoe magtigen Adel, van veele en diversche Natien, het Hof altoos gevolgd heeft, strekkende meest tot schaden van die van Duitschlaand. Daarenboven zo weet een iegelyk wel, hoe dat ons huis t'allen tyden open stond, en dat wy gemeenlyk moesten hebben, daar s'Konings Hof gaarne af ontlast en ontslagen was geweest: in dier voegen, dat wy veel van de kosten van het Hof hebben moeten dragen, om dat, van wegens de Koning zo slegte order daar in gesteld wierd, voorts zo is het ook aan ieder een bekend, hoe groote excessive kosten dat wy moesten doen op de reize, op dewelke wy, tegen onze wille en na veele protestatie aan den Keizer en aan de Koninginne van Hongarye gedaan, gedwongen werden de Keizerlyke Kroon aan Keizer Ferdinand te brengen, dewyl het ons niet redelyk dagt, dat wy de Kroon van ons meesters hoofd, die onze Voorouders daar op hadden helpen zetten, na elders zouden gaan wegdragen. Daar na deeden wy de reize na Vrankryk, alwaar wy als een der Gyzelaars gezonden wierden, tot dat de Vrede van *Casteau* en *Cambresis* zoude ter uitvoer gesteld zyn, dat ons ook op een groote Somme gelds heeft komen te staan; zo dat wy met waarheid konnen zeggen, dat deeze drie Artykels, mitsgaders de kosten in de laatste togten gedaan, en insonderheid die van *Philippeville* en van *Charlemont*, daar wy overste Veldheer van het Leger waren, beliepen tot de Somme van meer dan vyftien maal honderd

duizend

duizend guldens; daar het nogtans klaar blyken zal by de Rekenkamer, dat wy, voor alle deeze dienften, nooit een eenige penning tot beloning hebben gehad. Ja, dat wy Luitenant Generaal van het Leger zynde voor onze Gagien, niet meer ontfangen hebben dan drie honderd guldens ter maand, waar mede wy niet en konden toekomen om flegts de Dienaars, welke onze Tenten ftelden, te betalen. Daar en tegen, was de Koninginne van Hongaryen nog in 't leven, zo zoude zy wel indachtig wezen van 't geene zy tot ons zeide, toen de Keizer hem in benaauwheid vindende, in de uiterfte benaauwdheid waar in hy nooit en was geweeft, (zynde van zo magtige Vorften, als van Hertog *Maurits*, Keurvorft van *Saxen*, en Landgraaf *Willem van Hessen* aan d'eene zyde, en door Koning *Hendrik van Vrankryk*, aan d'andere zyde overvallen,) de vreede van *Passau* maakte, met zo merkelyke fchade en belang van ons huis, dat ten koften en verlies hem was dienende, om 't zelve Ryk te bewaren, dat hem die van onzen huize daar te voren verworven hadden. Want niettegenftaande de Keizer, in de volle vergadering van de Staten des Ryks, verheven in zynen Keizerlyken Stoel ons, by advys van de Keurvorften, en by vonnisse had toegewezen een groot deel van het Graaffchap Catzenellenboge, mitsgaders meer dan twee millioenen guldens, voor onze achterftallen, zo maakte hy nogtans zyne vrede t'onzen koften, ftellende by 't accoord van *Passau*, onze partyen wederom in de posseffie, zonder ons eenige vergoeding daar voor te doen. Dat wy hier niet verhalen, om dit proces wederom op te werpen, dat eens is gewetet geworden door het appointement met den Doorluchtigen huize der Landgraven van *Hessen* (van welke wy Dienaars en Bloedverwanten zyn) by die van onzen huize gemaakt: maar het dient alleenlyk om de gantfche Weereld beeter te doen verftaan de weldaden die wy van 't huis van Spanjen ontfangen hebben; en op dat een iegelyk bemerke wie de geene is die, met recht, van ondankbaarheid behoord geftraft te worden. Boven dien zo is dit de eerftemaal niet dat ons zulks is wedervaren: Want toen myn Heer de Prins *René*, d'oudfte zynde van ons geflacht, d'oorlog van Cleef zo dapper vervolgde, beloofde de Keizer hem niet te appointeren met den Hertog van Cleef, dan met conditie, dat hy ons zoude vredelyk laten genieten, het derdendeel van 't Hertogdom Gulik dat ons

toe-

toebehoorde, by fucceffie van myn Heer de Grave *Jan van Naf-fau*, onzen ouden Grootvader, en de vrouwe *Margriet*, Gravinne van Gulik en van der Mark; des niet te min, de Keizer hebbende de Victorie verkregen, appointeerde met den Hertog na zyn goeddunken; zo haaft vergeeten hebbende, dat de voorfz. Victorie door den arbeid en dapperheid van onzen voorfz. Heer Neef hem was verworven.

Belangende de eere die ons zoude aangedaan zyn, wy en willen geenzints ontkennen, zo wy ook hier te vooren geerne bekend hebben, dat ons de Keizer grootlyks geëerd heeft, ons hebbende aangenomen en opgetrokken in zyn Kamer, den tyd van negen Jaren, en naderhand in onze eerfte krygstochten ons terftond groot bevel geevende, inzonderheid, toen hy ons ftelde over alle de ordonnantien van deeze landen. En, toen de Hertog van Savoye, eene zeekere reize te doen had, en, in zyn abfentie eenen Generaal van het Leeger zoude gekozen werden; hoe wel dat wy, op dien zelven tyd, maar omtrent een en twintig jaren oud en waren, zelfs afwezende van 't Hof, te weeten tot Buren: 't zelve nogtans onaangezien, ook niet tegenftaande dat de Heeren van den Rade, en de Koninginne zelve, veel andere prefenteerden, die van grooter ervarendheid en daar toe zeer bekwaam waren, als myne Heeren de Graven van *Boffu* en de van *Lalaing*, *Marten van Roffum*, oud Ridder, en den Grave van *Egmond*, (dewelke twaalf Jaaren ouder was dan wy,) mitsgaders de Graven van *Megben* en van *Aremberg*, en dat wy van niemand waren genoemd, uit hoofde van onze jonkheid, (zo zy 't naderhand voor de Keizerlyke Majefteit hebben verantwoord) zo heeft het nogtans zyne voorfz. Majefteit, behaagd, ons voor alle anderen te verkiezen, uit oorzake, die hy toen ter tyd verklaarde, en welke de Koninginne ons daar na te kennen gaf, toen zy ons dwong deezen laft te aanvaarden, die wy voor deeze reize liever willen verzwygen, den dezelve vertellende te fchynen als wilde wy ons zelven te hoog pryzen en loven. Wy zullen nog meer zeggen; naamlyk, dat het den Keizer beliefd heeft ons, toen ter tyd, uit het Leger te ontbieden, als hy voor u lieden, myn Heeren, wilde verklaren, dat hy begeerde alle zyne Koningryken in de handen van den Koning zynen Zoon over te dragen, en deede ons zo groote eere aan, dat hy zo eene heer-

heerlyke en solemnele Acte niet en wilde begaan in ons afwezen; 1585.
ja, dat meer is, hy heeft hem zelven willen vertoonen in uwe vergadering, al leunende op ons, van wegens zyne zwakheid, en veele hielden het toen ter tyd daar voor, dat ons groote eere daar door zoude geschied zyn.

Maar, of 't nu zo was, dat de Koning, na dien tyd, ons eenige eere beweezen zoude hebben, nogtans zien wy niet hoe dat hy daarom eenig voordeel over ons kon hebben, dewyl dat hy, tegen alle recht en reeden, ja teegen zynen eed ons heeft ongetrouwlyk dezelve willen beneemen; want zo veel als de order aangaat, dewyl dat de Keizer, mitsgaders het Collegie van Ridders ons hare stemmen hebben gegeven, zo en zyn wy in hem niet meer gehouden, dan in iemant van de andere Ridders; gemerkt, dat hy noodzakelyk moest goedvinden, 't geen dat het Collegie voor goed aanzag; alzo hy wel weet, dat wy in 't laatste Capitttel van de Orde in deze Landen tot Gend gehouden, veele Ridders, by de meeste stemmen, tegen zyn Advis en wille verkoren hebben en dezelve doen ontfangen. Maar al waart zo, dat wy om dies wille in hem gehouden waren, nogtans is het zo verre van daar, dat hy ons de orde zoude met recht konnen verwyten, dat hy ter contrarie zelf daar van is vervallen. Want, onder andere Artykelen van de voorsz. Orde heeft hy gezworen, dat de Ridders niet en behoorden te recht te staan, dan alleenlyk voor hunne medebroeders. Uit kracht van welk Artykel was het nooit in den magt van den goeden Hertog *Philips*, te bedwingen, myn Heer *Jan van Luxenburg*, dat hy van zynen eed zoude afgaan, dien hy aan den Koning van Engeland hadde gedaan, om dat de voorsz. Heer van *Luxenburg*, de decisie van zyn geschil aan het Collegie van de Ridders stelde. Maaar de broeders, die de Koning in de zaken van myne Heeren de Graven van *Egmond* en van *Hoorne*, den Marquis van *Bergen* en den Heere van *Montigny* heeft gecommitteerd en gegeven, zyn maar Huurlingen, Pleit-vogels en luiden van geener weerden; door dewelke hy ons tegen alle form van rechten heeft doen dagen en verwyzen, alzo wy over sommige Jaren daar tegen geprotesteerd hebben, mitsgaders de nulliteit des voorsz. dagements de geheele Wereld te kennen gegeven, in der voegen dat hy zelfs tegen de Artykelen van het Collegie, en tegen zynen eed gedaan hebbende, geenzints

ontfankelyk en is in zodanig verwyt, in welke de teekenen zynes eedbreekens al te klaarlyk in gedrukt ſtaan. En, aangaande de Orde, mitsgaders de Gouvernementen en andere Staten of digniteiten, wy en zyn geen andere ſchuldig van derzelver wegen eenig dank te weeten, dan alleen den Keizer die voor zyn vertrek uit deeze landen, 't zelve alzo gewild en geordineerd heeft, genoegzaam bekend hebbende onze naarſtigheid en trouwe in 't geen dat ons van hem belaſt was, en, naamlyk om de goede dienſten hem beweezen in 't aanvoeren en beleiden van zyne Armeen, hebbende tegen ons over d'andre zyde, myn Heer van *Nevers*, en wylen myn Heer *Chaſtillon*, Admiraal van Vrankryk, die naderhand genoeg betoond heeft, dat hy een zeer harde en ſtraffe tegenparty was, dewelke nogtans (God lof) ons geen afbreuk gedaan, nog iet tegens ons behouden hebben; ja wy lieten niet na, voor hunne oogen *Philippeville* en *Charlemont* te bouwen en te verſterken, niettegenſtaande dat de Peſt zo groot in ons Leger was.

Zo veel als 't Gouvernement van Burgundien belangd, wy konnen voor zeeker en met waarheid zeggen, dat wy van 't zelve nooit niet ontfangen en hebben. Wy laten ſtaan, dat onze voorzaaten altyd hebben gemaintineerd, 't zelve hen erffelyk toe te behoren. Dit blykt hier uit, dat Mevrouwe *Philiberta van Luxenburg*, Princeſſe van *Oranjen*, terwyl dat myn Heer *Philibert* haren Zoon, in Italien was, de Staten van Burgundien in onze Stad Noſeroy deed vergaderen, en alzo het zelve van ſommigen niet goedgevonden en wierd, uit reden, dat de voorſz. onze Stad op eene van de frontieren van het Graafſchap van Burgundien is leggende, zo antwoorde zy, dat zy dit deed om de poſſeſſie, daar de Heeren van *Chalon* in waren, van erffelyke Gouverneurs in het voorſz. Graafſchap van Burgundien te zyn, door zodanigen acte te onderhouden. Maar hoe 't daar mede geſteld is ofte niet als men ten rechten wil inzien, hoe dat de Koning met ons geleeft en gehandeld heeft, zo wyſt dit genoeg uit, dat hy geen reeden heeft om ons de voorſz. eeren voor te werpen, dewelke hy zelf, tegen alle regelen, die in geval van eer plagten onderhouden te worden, mitsgaders lyf en goed ons heeft willen beneemen, hebbende daar en boven onzen lieven Zoon, tegen alle Goddelyke en Wereldlyke rechten, zelfs tegen s'Lands Privilegien, by hem bezworen, ter blyder inkomſte, ons ontweldigd en weggevoerd.

Aangaande dat hy ons zoude gegunt hebben te wezen Raad van Staten; wy hebben genoeg betoond, in onze voorgaande verantwoording, in 't Jaar 1567 uitgegeven, dat zulks den Cardinaal en anderen-gepractiseerd hadden, dat wy daar toe zouden beroepen worden, niet anders daar mede meinende, dan om slegts alle hunne handelingen onder onzen naam en aanzien by het volk te bedekken. Daarom ook en zyn wy geenzints in hen lieden gehouden, dewyl zy niet ons voordeel, maar alleen hun eigen nut en profyt in deezen waren zoekende. Zoo hen dan 't zelve nu niet heeft willen gelukken, dat moeten zy een van beiden toeschryven, ofte aan hun lieder klein verstand of begrip, dat zy hun voorneemen niet voorzichtig genoeg hebben konnen beleiden; ofte (dat beeter te geloven is) nademaal dat het genoeg blykt, dat zy geen gebrek van verstand ofte zinnen hadden, om dat hun lieder boosheid zo overgroot, ja zo ogenschynlyk en tastelyk was, dat niemand dezelve heeft konnen verdragen, maar hebben moeten als een fenyn en algemeene besmetting van pest, uit den lande geworpen worden.

Nu, dewyl dat zy hen daar mede niet hebben laten vergenoegen, dat zy zouden onzen persoon alleenlyk hebben aangevallen, om ons van ondankbaarheid en ongetrouwheid te beschuldigen; maar alzo de toorn en razerny niemant sparende, alle menschen lasterd en toesnaauwdt, zo wel de onschuldigen als die men voor schuldig wil doen aanzien, zo is ook hunne dertelheid zo uitermaten groot geweest, dat ze insgelyks de eere van onze Gezellinne hebben willen aantasten, door dien zy van ons laatste Huwelyk zo lasterlyk zyn spreekende; waar in wy niet zien wat meer te bestraffen is, of hunne onbeschaamdheid, of hun onverstand, dewyl dat deeze geleerde luiden, die hen beroemen, zo goede Schilders te weezen, niet hebben geweeten de Lesse te practizeren, die de Kinders in 't School dagelyks opzeggen; *Dat de geene die gereed is van anderen kwalyk te spreeken, zelf van alle misdaad behoord vry te zyn*; want het is een groote onbeschaamdheid en onbedagtheid zo zy hunne eigene fouten, die zo merkelyk zyn, wel kennen, dat zy niet te min over hunne distelen en doornen zo zacht gaan al tredende, als of 't enkel roozen waren; ofte zo zy dezelve niet en kennen, wat een groote beestachtigheid en bottigheid is het, niet te zien het geen dat hen t'elken uuren voor hunne oogen is vertoonende.

[Het is meer dan waarschynlyk, dat Prins *Willem I*, in het geen hier op volgd, het oog gehad heeft op een zeekere Schildery, die te Antwerpen vertoond wierd, en waar van nog aftekeningen voor handen zyn, gelyk wy een schets daar van alhier vertoonen.

Het zelve vertoond een Spelonk, zynde verlicht door twee Toortsen. Recht uit ziet men de Cardinaal *Granvelle*, houdende in de linkerhand een papier, waar op te leezen staat. *Dispensatie van bloedschande*, en met den rechter geeft hy de zegen, over het Trouwverbond tusschen Koning *Philips II*, en de Infante van Portugal, wiens sleep word opgehouden, door Donna *Isabella Osorio* en Donna *Eufrasia*, nog beide in leven zynde wettige Vrouwen van *Philips*; en zyn mantel word opgehouden door twee Gedrogtens, verbeeldende de *Moord* en *Inquisitie*. Op de voorgrond ziet men leggen zyn ontzielden Zoon *Don Carlos*, en de vermoorde Koninginne van Spanjen, zyne Gemalinne, Princesse van Vrankryk; en boven aan leest men: TRIUMF VAN PHILIPS.

Hier op zinspelende vervolgd de Prins aldus:]

Zy zien dagelyks eenen Koning met bloedschande bevlekt, die maar een half Lid naarder en gebreekt, om eenen *Jupiter* te wezen,

zen, die zyn eigen Zusters man was; en nog durven ze ons komen verwyten een Huwelyk dat heilig, eerlyk, wettig en goddelyk is, ja volgens de Ordonnantien van Gods Kerk aangegaan. En hier zyn wy andermaal verplicht, myne Heeren, u lieden te bidden, dat gy van ons zulks niet en wild gedenken, wyl gy nooit aan ons gezien hebt, dat wy door lust van te misseggen bewogen zouden worden, deeze lelyke en stinkende zweeren te ontdekken, of aan de Wereld voor oogen te stellen, het brandteken van zodanige Conscientien; maar u lieden zullen gelieven, 't zelve niemant anders, dan alleenlyk deeze moedeloze toornigheid en razerny der Vyanden Gods, ja der gantsche Christenheid, en u lieden in 't byzonder, te wyten, die tegen ons, uit geen andre oorzaak, zo toornig ontsteken en verhit zyn, dan om dat zy wel weeten, met wat groote zorg en getrouwheid wy ons altyd benaarstigd hebben, om uwe welvaard te bevorderen. Hy zelf dan, die zyn eigen Nichte getrouwd heeft, durft ons tegenwoordig huwelyk, 't geen een wettig huwelyk is, volgens Gods Woord, ons hier gaan verwyten. Ja de gene, die om tot zulk een nieuw huwelyk te geraken, zyn eigen Wyf dat hy had, zynde een dogter ende Zuster van de Koningen van Vrankryk zo wredelyk vermoord heeft, alzo wy verstaan dat men in Vrankryk goede informatien daar van zoude hebben; ja zyn echte Huisvrouw, die de Moeder was van twee Dogters, de gerechtelyke Erfgenamen van Spanjen. Zo dat wy niet en twyffelen of de Kroon van Vrankryk dewelke voor dezen tyd, de Kroon van Castilien, aan een bastaard heeft gegeven, van welke *Philips* is afgestapt, onterveude eenen Tyran, die nogtans een wettig geboornen was, en zal niet van geringer vermogen zyn, om de voorsz. Kroon, voor derzelver rechte Erfgenamen te behouden, zo anders God, (die een rechtvaardig Richter is, en zodanige boosheid niet gewoon is ongestraft te laaten) daar over geen wraak doet by zyn levende lyve, hem van zynen Staat afzettende, gelyk hy zeer wel verdiend heeft, al waart zo dat hy geen andere fout, dan deeze bloedschande, mitsgaders zulken schandelyken Moort begaan had. Maar hy was (zullen zy zeggen) gedispenseerd zulks te doen, van den Paus van Romen, die een God op Aarden is. Die heeft het voorwaar moeten doen; want de God des Hemels had hem zulks nooit toegestaan. Op wat voet nu moest deeze Aardsche

hemel-

hemelſche diſpenſatie geſchieden? Om dat men zo ſchoon een Koningryk niet en behoorde zonder Erfgenaam te laaten. Dit was de oorzaak waarom, dat boven deeze verſchrikkelyk daad heeft moeten geſchieden, dat de Vader zyn eigen Zoon en Erfgenaam, op zo eene onmenſchelyke wyze en ongenadig vermoord heeft, ten einde dat de Paus, door zodanigen middel zoude ingang en aanleiding verkrygen, om zo wel voor God als voor de menſchen, te mogen diſpenſeren. Daarom, wie kan ons met recht beſchuldigen, als wy zeggen, dat wy niet willen geregeerd zyn van een zo bloedſchandigen Koning, die zyn eigen Zoon en Wyf vermoord heeft! Hoe veele Koningen zyn uit hunne Koningryken gebannen en verdreven geworden, die nog zulke groote crimen en misdaden niet bedreven hadden; want aangaande Don *Karel*, was hy niet onzen toekomenden Heer, en die men konde verwagten dat eens onzen Meeſter zoude werden. En zo de Vader eenige goede redenen had by te brengen, waarom dat zyn Zoon ter dood verwezen moeſt worden, en kwam het ons niet veel meerder toe dezelve te richten, die zo grootelyks daar in geintreſſeert waren, dan drie of vier Monnikken of Inquiſiteurs van Spanjen. Maar wie weet, of hy daar mogelyk Conſcientie afmaakte, dat hy zoude zulk eenen tot Erfgename laten die hy hield uit een onecht huwelyk geboren te zyn, nademaal dat hy wel wiſt, toen ter tyd, als hy hem geliet de *Infante van Portugal*, des voorſz. Don *Karels* moeder, te trouwen, hoe dat hy getrouwd was met *Donna Iſabella Oſorio*, by welke hy ook twee ofte drie Kinderen heeft gehad, daar van de eerſte heet *Don Petro*, en de ander, *Don Bernardino*, van welk huwelyk *Rigomes* Prince van *Yvoli*, zo hy nog in leven was, goede getuigeniſſe zoude konnen geeven; dewyl hy zelf dat huwelyk gemaakt heeft waar door hy ook in Spanjen in groot vermogen en aanzien, en aan een zo groot Goed geraakt is, 't welk men, met groote ondankbaarheid van zyne Weduwe, allengskens, als met eene Spongie, nu is opdrogende en weder uitwringende heeft ontnomen. Zo hy hem dan zo wel gedragen heeft in dit gewaand Huwelyk, 't geen dat hy naderhand met de dogter van den Koning van Vrankryk heeft gecontracteerd, en was niet veel gelukkiger; want boven dien, dat hy eindelyk, de Koninginne zyne Gemalinne vermoord heeft, zo is hy by haar leven ook berucht geworden, van wegen een merkelyk

lyk en wel gequalificeerd overspel, te weeten, dat hy gewoonlyk huis gehouden heeft met *Donna Eufrasia* dewelke van hem bevrucht zynde, zo dwong hy den Prins van *Ascoli* dezelve te trouwen, en binnen korten tyd daar na, (alzo de Dienaars van de Tyranny zelfs getuigen) kwam dien armen Prins van ongeneuchte te sterven, ziende dat hy niet en konde beletten, (als die veel te sterken party tegen hem had, dat eens anders bastaard-Kind, zyn erfgenaam zoude worden.) Maar die van de zaaken met veel gewisheid spreeken, dezelve stellen vast, dat hy een brok kreeg, veel ligter om nederwaards te zwelgen dan ze was om te verteeren. Nu durft de geenen die met een Kroon van drie zodanige huwelyken vercierd is, ja tot drie reizen toe in zynen huwelyken Staten hem alzo gedragen hebbende, ons nog daar toe, ons wettig huwelyk verwyten.

Maar alwaart dat hy zo bevlekt niet en was, en dat men hem vermogt onschuldig te houden, zo hebben wy geen zorg dat hy ons eenige foute zou konnen tegenwerpen; en wy hebben, (God lof) niets gedaan dan zeer rypelyk en met voorgaande rede van diversche groote, eerlyke, wyze en voorzienige personagien. En wat nood was het, dat hy hem zo zeer het hoofd zoude breeken met een zaak die hem niet aangaat, en van dewelke wy hem ook geen reekening schuldig zyn te geeven. Want zo veel als wylen onze Gezellinne belangt, zy was zeer hoog en mogende, ook verstandigen en loffelyke Vorsten nabestaande, dewelke wy niet en twyffelen of zy houden hen deshalven voor wel te vreden en vernoegd. En zo 't van noode was breeder hier van te handelen, wy zouden hem weten te bewyzen, dat ook de geleerdste onder zyne eigen Doctoren, hem zouden ongelyk geeven. Nopende het huwelyk daar wy tegenwoordig mede verbonden zyn, hoe grooten yver dat zy zig vermeeten te hebben tot de Leering van de Roomsche Kerk, zo zullen zy nogtans niemant wysmaken, dat ze meer yveraars zyn van de voorsz. Kerk, dan myn Heer *van Montpensier* onzen Schoonvader is, dewelke wel geen professie en doet van zyn religie, als de Cardinaal *van Granvelle* en zyns gelyken zyn doende, maar volgende 't geen hy meind dat zyn Conscientie hem belast, en nogtans wel overwogen hebbende 't geen dat 'er geschied is, ja daarop gehad 't advys van de voornaamste Raden van het Parlement van Parys, toen ter tyd binnen

nen Poictiers vergaderd wezende, om de gewoonlyke Gerichtsdagen aldaar te houden, ook gehoord hebbende 't Advys van de Bisschoppen en Doctoren, heeft bevonden (gelyk het ook in der waarheid is) niet alleen, zo daar eenige belofte van wegen onze Gezellinne geweest had, dat dezelve, van rechtswegen, nul en geener waarde behoorden te wezen, om dat die in hare Kindsche Jaren gedaan was, tegen het Geestelyk Recht, tegen de Ordonnantien van Vrankryk en de Arresten van de hoogsten Raden, zelfs tegen de Canons en Artykelen van 't Concilie van Trenten daar de Koning zo veel van houdt; maar ook, dat 'er zelfs nooit geene belofte is geschied, maar wel veele en verscheidene protestatien daar tegen, gelyk het by goede informatien is gebleken, na 't vertrek en in 't afwezen van onze Gezellinne genomen. Boven dien allen, zo zyn wy in de oprechte Christelyke Leere zo onervaren niet, dat wy niet zouden weeten hoe dat alle deeze banden der Conscientien, door de menschen gedraaid, geenzints deugen om iemand daar mede voor God te verbinden, of te verstrikken. Ons kan ook niet hinderen dat men mogt zeggen, alwaar 't zake dat zulks eenen Heer van onze qualiteit eenigzints zoude mogen toegelaten werden, dat de Paus behoorde ten minste daar over gedispenseert te hebben: Want wy weeten God lof, al over langen tyd, wel hoe veel deeze waar, van Roomsche dispensatien, wel gelden mag. En zo verre is het van daar, dat wy onzen toevlucht zouden willen neemen tot den geenen, die ons, tot op deezer Uure, al het kwaad heeft berokkend dat hy heeft eenigzints konnen doen; dat wy nog vastelyk hopen, alzo deezen goeden Herder ons en allen vromen eerlyke luiden zulks is aandoende, dat ons God ook zal de genade verlenen, om dat zo wonderlyk en verholen Ryk, van hem in zyn Spelonk van Romen opgerecht, (met denwelken hy hier voortyds over de gantsche Aarde was heerschende, den Koningen en de Vorsten geevende zyn pantoffel te kussen, ja eenen Keizer onder de voeten tredende) te helpen, na ons vermogen, in den grond verderven en vernielen.

Ons werd ook verweten, als dat wy zouden *een vreemdeling en uitheemschen of uitlander zyn*: Even als of de Prins van *Parma* een treffelyk groot Patriot was, die in deezen lande niet is geboren, ja geen stuiver waardy aan Goederen, nog eenigen Tytel

in

in dezelven heeft, dewelke niet te min over sommige onvoorzigtige luiden, na zynen wil en goedvinden, is gebiedende, die, 1585.
als arme slaven zig zelven onder zyne gehoorzaamheid begeven. Maar wat noemen zy dog eenen vreemdeling, naamlyk, den genen die buiten s'Lands is geboren, zo volgd dan dat hy even zo wel een Vreemdeling is als wy; want hy is een Spanjaard, geboren, in een Land, dat met deeze Lande een natuurlyke vyandschap heeft; en wy zyn geboren in Duitschland, met dewelke deeze Landen natuurlyke vriendschap en eenigheid onderhouden. Men zal ons hier op antwoorden; dat hy Koning is: en wy zeggen, ter contrarie, dat zodanigen naam van Koning ons hier onbekend is. Hy mag het wezen in Castilien, in Arragon, tot Napels, in Indiën en alomme daar hy na zynen wille en begeerte heeft te gebieden: Hy mag het ook zyn, zo hy wil te Jerusalem, vredelyk heerschende in Asie en Africa. Nogtans, zo veel is 'er af, dat wy hem in deeze Landen niet hoger dan een Hertog en Grave kennen, wiens magt met zeekere paalen is afgescheiden achtervolgende onze Privilegien, die hy by zyne blyde inkomst, bezworen heeft. Maar zo veel als ons rakende, het is bekend, dat wy en onze Voorzaten, van welke wy in regte mannelyke Linie zyn afstammende, al over twee honderd Jaren begonnen hebben Graafschappen en vrye Heerlykheden in de Lande van Braband, Luxemburg, Vlaanderen en Holland te bezitten, want omtrent den Jare onzes Heeren 1311, myn Heer de Graaf *Otto* (van den welken wy zyn afkomende in zyn zevenden graad, en zynen eerstgeboren Erfgenaam) trouwde de Gravinne van Vyanden: en na dien tyd is het Graafschap van Vyanden uit onzen huize niet geweken, maar wy hebben altyd vredelyk dezelve genoten, tot der tyd toe dat ze ons de Koning zo onrechtvaardig heeft afgenomen. Daar na, myn Heer de Graaf *Engelbert*, de eerste van dien naam, zoons zoon van den voorsz. Graaf *Otto*, nam ten Huwelyk de Vrouwe van der *Leck* en van *Breda*, waar van wy insgelyk afkomen, in regten en mannelyke Linie, in den vyfden graad. Hoe konnen wy dan, met goed recht, eenen vreemdeling genoemd worden. Wy willen alhier niet spreeken van onze Goederen die in Bourgundien gelegen zyn alwaar wy God lof ook een goed deel bezittingen hebben. Maar wy willen ulieden daar van laten oordeelen, myne Heeren, die

beeter wetenschap hebt van onze Rechten, dan eenige andere lieden ter wereld, wat by onze Voorouderen, dezen aangaande, van oude onheuglyke tyden is in gebruik geweest, en of den Heeren van *Ravenstein*, van *Luxemburg*, van *St. Paul*, van *Nevers*, van *Estampes*, en andere Heeren, Graafschappen en Baronyen in deeeze landen hebbende, voor Vreemdelingen zyn gehouden geworden, en of gy nog hedendaagsch niet en houdt voor ingeboornen des Lands, alle de genen die zodanige Heerlykheden bezitten, voor zo verre als zy 't over de zyde van deeze landen willen houden! Ja, hebben wy hier van niet een uitdrukkelyk recht onder ons, zo wel in Braband als elders; want, belangende den Tytel van *Hertog van Braband*, *Grave van Vlaanderen*, en andere die hy nog voert hoe wel dat wy bekennen, dat deeze digniteiten de hoogste zyn; nogtans is 't, dat hy en de Spanjaards dit niet en weeten, zo moeten zy leeren, dat de Banerheren mitsgaders de goede Steden des Lands van Braband, hebben haren Hertogen, wanneer zy hen zelve dus verre vergaten, dat zy buiten recht en reeden iet deeden, genoegzaam doen zien, hoe groot dat de magt was der Banerheren van Braband, mitsgaders van de Staten des Lands in 't gemeen. En het is bekend, dat wy zyn afkomende van zulke Heeren, die eenige honderd Jaren lang, de voornaamste Baronyen en Heerlykheden van Braband, Vlaanderen, Holland en Luxemburg bezeten hebben. Insgelyks hopen wy ook dat myne Heeren de Staten zo wel begonnen hebben, hem te bewyzen, hoe grootelyks dat hy tegen zyn schult en plicht hem misgrepen heeft ja dat hem de voorsz. Staten, nog zo wel zyn les zullen leeren, dat de armen Sicilianen, Calabroisen, Milanoisen, mitsgaders die van Arragon en Castilien, aan ons een Exempel zullen neemen, dat men deezen Tyran niet langer behoord op aarde te lyden. Zelfs de arme inwoonders van Granaten zullen weten, hoe zy met zodanig eenen Tyran behooren te handelen, die ten tyde van den Oorlog tegen de Mooren, omtrent honderd ryke Kooplieden van Granaten, alle te zamen Christenen, waarvan de minsten de waardy van wel vyftig duizend Ducaten aan Goederen bezaten, deed vangen en spannen, en daarna, door een oploop van volk deed vermoorden, om zyne kofferen met de bezittingen van deeze arme luiden te vullen. Alle deeze dan zullen, met Gods hulpe, door dit exempel geleerd worden, hoe dat

men

men met denzelven behoord om te gaan, die haren eed vervalſchen, die zy zo goeden volk, tot haren blyder inkomſte, gezworen hebben.

Zo wy nu willen verder gaan, myne Heeren en breeder verhaal doen, over hoe langen tyd dat onze Voorzaten niet alleen hunnen oorſpronk in deeze Landen genomen hebben, maar ook Heeren zyn geweeſt, en groote digniteiten en Goederen daar in bezeten hebben: Voor al zullen wy zeggen, hoe dat ten tyden, toen zyn Voorouders maar waren Graven van Habsburg, woonende in Zwitzerland, de onzen, daar te vooren Heeren des Lands te Geldren waren; waarvan ook, tot op deezer Uuren, de wapenen van ons Huis Naſſau zyn gebleven en behouden geworden voor de wapenen van den Hertogen van Geldren, welk land wy niet voor een klynen tyd ſlechts bezeten hebben, maar al van dien tyd af, toen myn Heer de Graaf *Otto* getrouwd had de dogter en Erfgename van den Voogd of Regent van Geldren, (want alzo werden de Heeren deszelven Lands, in dien tyd genoemd) het welk geſchied is in 't Jaar 1039 tot in 't Jaar 1350, te weeten eenen tyd van 311 Jaren hebben onze voorzaten altyd geweeſt Heeren, Graven en Hertogen des Lands van Geldren, alzo van dien nog gedenktekenen genoeg voor handen zyn. Daar en tegen zyn wy wel verzekert, dat de geen die ons eenen vreemdeling noemd, niet alleen zodanige teekenen en merken niet zal konnen bybrengen, om te bewyzen dat hy zynen oorſpronk uit deeze landen heeft; maar dat, ter contrarie, ten zelven tyden, zyn Geſlacht in deeze Landen nog onbekend of ten minſten niet vermaard en was.

En om dies wille, dat hy hem zo heeft benaarſtigd een valſch verhaal te doen niet waardig om eens daar van te ſpreeken, maar veel meer om te beſpotten, inhoudende, (zo hy zegt) den voortgang en progres van onze aanſlagen: Aangezien dat 'er veelen zyn, onder ulieden, die uit redenen dat zy in die tyden, als deeze eerſt begonden, nog niet van bekwamen ouderdom en waren om dezelve te konnen verſtaan: of immers om dat zy ter tyd in de gemeene zaken nog geen bewind hadden, niet wel konnen zien, hoe dat alle zaken zyn beleid geworden, door de ſchalkheid der Cardinaliſten, en naar het ſtuuren van den Raad die uit Spanjen kwam, welke Raad altoos in deeze Landen alle dingen heeft

willen na zyn hand zetten, gelyk hy ook in andere Landen heeft gedaan, hebbende deeze opinie van hem zelven, dat hy was 't hoofd van de Heerlykheden deezer Landen, en dat wy slechts hunne Slaven en Onderdanen waren: Zo willen wy u lieden gaan verhalen, hoe dat alle dingen, door deeze verstandige meesters, (die meenen dat alle andere menschen, by hen vergeleken, niet dan beesten zyn,) geregeerd zyn geworden, tot dat zy ons byna gebragt hebben, tot op 't uiterste, en tot op de boord van ons grondig verderf, en van eene ellendige slavernye zo God door zyne voorzienigheid, voor ons niet gewaakt, en ons van hunne raadslagen en bloedige handen verlost had, verzoekende aan u lieden, myne Heeren, alzo wy in dit verhaal uwe lydsaamheid nog verder van doen hebben, dat gy niet wilt aflaten ons zo goed gehoor te geeven, als gy tot nog toe gedaan hebt. Niet twyffelende, (alzo daar veelen zyn onder u lieden, die onze actien en handelingen of immers een gedeelte daar van gezien hebben, ofte verstaan, zo van hunne Vaderen als van andere eerlyke luiden, die hier af getuigenisse konnen geeven) of gy zult, ons gehoord hebbende, ligtelyk merken en oordeelen, dat onze woorden zo veel waarachtiger en geloofwaardiger zyn, als die van onze tegenpartye zyn valsch en onbeschaamd: Wy zullen hier niet aanroeren, 't geen dat wy ten tyden des Keizers gezien hebben; niet dat wy verscheide zaken, van de Spanjaarden, toen ter tyd, alrede voorgesteld en gepractiseerd, niet zouden zyn gewaar geworden, dewelke wy niet goedvonden; of dat wy niet genoeg zouden verstaan en gemerkt hebben, dat de ziekte met 'er tyd, zodanig mogt komen toe te neemen, dat het van noden zoude worden, eindelyk een sterke en krachtige Medecyne te gebruiken, om het land van deeze schadelyke Spaansche humeuren te purgeren, maar wy en konden ons niet wel laten goeddunken, (dewyl dat wy van wegen onze jonge Jaren en kleine ervarendheid, toen ter tyd, zo grondig de boosheid der Spanjaarden en hunnen aanhangers, die nog zo diep verborgen lag niet konden ontdekken) dat wy eindelyk zouden gedwongen worden het brandyzer, ofte *Cauteryen* tegen deezen Kanker van Spanjen te gebruiken, of immers tot het Scheermes te komen. Maar nadien dat met onze Jaren, ook ons verstand heeft toegenomen en versterkt is geworden, zo zyn wy van een ander en zeer verscheide meining

ning geworden, dan veele waren, die niet konden denken dat de wreedheid en razernye van de Spanjaarden zig zo verre had konnen uitstrekken; maar daar en is niets gebeurd, dat wy al voor langen tyd van te vooren, niet zekerlyk hadden verwacht, gemerkt dat wy van hunne wrede, gierige en hoogmoedige manieren van doen zeer eigentlyke kennisse droegen. Daarom willen wy de voorsz. tyd van den Keizer Karel voor by gaan, dewelke ook geenzints en is te vergelyken, in manieren van excessen en tirannye, by den tyd die naderhand, onder zyn Zoons regeering, geleden is: Niet dat de Spanjaarden toen een haair beeter waren dan ze nu zyn, (want zy in de Indiën en elders daar zy volkomenlyk te gebieden hadden, hunne bozen aard en natuur, mitsgaders hunne tyrannische wille genoegzaam bewezen hebben) maar hunne eergierigheid en hoogmoedigheid wierd eenigzints achterwaard gehouden, door de goede affectie die de Keizer den armen Onderdanen van herwaards over, was toedragende, en om dat deeze Landen vol waren van treffelyke Heeren, ook van kloeke en verstandige mannen, aardende na hunne ouden Edeldom, (dien wy ook van herten zouden wenschen dat ze kinderen hadden die hen geleken) welke dienstelyk en bekwaam waren om de dertelheid der Spanjaarden in tóom te houden, en strekten tot een tegengewicht tegen hunne groote hovaardy en vermetelheid. Zo willen wy dan komen tot den navolgende tyd, onder des Konings regeering; mede om deeze reeden; om dat hy, (die s'Keizers Goederen alleen en met zyne deugden geërft heeft) de geene is die ons op eeene barbaarsche en tyrannische wyze nu komt bespringen.

Als Keizer *Karel* van hoogloffelyker gedachtenissen, en de Koninginne *Maria* zagen, dat haren zaken langs zo erger werden, en geschapen waren kwalyk af te loopen, door dien dat d'Oorlog van Duitschland, eenen geheel anderen uitgang had genomen, dan de Paus en de Spanjaarden hen zelven waren belovende; aangezien dat de Koning van Vrankryk hem met sommige van de voornaamste Duitsche Vorsten, tegen den voorsz, Keizer gevoegd en verbonden had, zo wierd de Keizerlyke Majesteit gedwongen hem met zynen Vyanden te vergelyken, zynde zynen zaken in zulken staat, dat hy den moed verlooren geevende, van deeze Landen langer te mogen houden, voornam na Spanjen te vertrekken

ken om daar een ſtil en eenzaam leven te gaan leiden, na dat hy alle zyne Koningryken en Heerlykheden in de handen van zynen Zoon had overgegeven: En hoewel het den Koning hooglyk van nooden was geweeſt, na dat den Staat zyner Heerlykheden, voornaamlyk van de Nederlanden toen geſteld was, ja, van de Keizerlyke Majeſteit zulks uitdrukkelyk bevolen zynde, dat, zoude zyner Onderdanen goeden wille en affectie t'hem waards met alle vlyt onderhouden gemerkt dat zo wel s'Lands welvaren, als het bewaren zyner eere, geheel en al, aan de middelen en dapperheid zyner Onderdanen was hangende: Nogtans, het zy om dat hy alzo in Spanjen was opgevoed geweeſt, het zy door den raad van den genen die hem toen ter tyd alrede en naderhand altoos hebben ingenomen, zo heeft hy geſtadig dezen willen in zyn herte behouden, dat hy ulieden door eene puren volmaakte ſlaverny, hem wilde onderwerpen, (die zy met de naam van een *volkomen gehoorzaamheid* hebben bekleed) ulieden ganſchelyk benemende uwe oude Privilegien en Vryheden, om met ulieden, met uwe wyven en kinderen alzo te leeven, gelyk zyne Dienaars met de arme Indiaanen, of ten minſten met die van Calabrien, Sicilien en Napels gewoon waren om te gaan; niet denkende dat deeze Landen niet met de zwaarde zyn gewonnen, maar meeſtendeels, of geërft, en van patrimonie wegen gekomen, of die hen zelven gewilliglyk, op goede Conditien en voorwaarden, aan zyne voorzaten hebben overgegeeven: Ja dat meer is, die zynen Vader, den Keizer, en den Koning zynen Grootvader tot een Fondament gediend hebben, om daar op den timmeragie van zodanige Koningryken en Heerlykheden op te rechten, tot dewelke men ziet dat het Huis van Ooſtenryk gekomen te zyn, het welk, zonder tegenzeggen, hedendaags wel het meeſte en magtigſte van de ganſche Chriſtenheid is. Deezen zynen wille en de affectie heeft hy maar al te zeer betoond en openbaar te kennen gegeeven, kort na des Keizers vertrek; gelykerwys de Heeren die toen ter tyd leefden, zo zy nu nog voor handen waren, genoegzaam 't zelve zouden betuigen, want zo haaſt als hy werd gedwongen den kryg tegen den Koning van Vrankryk te vernieuwen, hadde hy ſlechts een vonkje van oprechte en goede affectien tot deezen Landen gehad, zo behoorde hy zynen Onderdanen, ten minſten, in goede devotie en genoegzaamheid

't

'themwaards te onderhouden, gemerkt de groote magt zyns Vyands: Maar ter Contrarie, zynde in het midden en in het diepste van zyne zwaarwigtigste affairen zo groot (en onmagtig was zyne begeerte om te tyranniseren) hy heeft al te klare en gewisse bewyzen gegeeven van zynen kwaden wille en genegenheid die hy deezen Lande was toedragende. Niet tegenstaande dat de Keizer (dien de opgeblaazene en hovaardige aart van de Spanjaarden beeter bekend was, dan eenigen Vorst of Mensch ter wereld, en mogelyk ook de voorsz. genegenheid aan den Koning zynen zoon gemerkt had, ook wel weetende den Staat van deezen Landen, waar door dat dezelve te bewaren of te verliezen zyn) zo ernstig den Koning waarschouwde, zo verre als hy deezen Spaanschen hoogmoed niet in den toom hield, dat hy wel te gemoet zag, dat dezelve d'oorzaak zoude zyn van het uiterste verderf van den geheelen staat deezer Landen, die, met 'er tyd deeze moedwillige Regeering, die de Spanjaards waar zy komen of mogen gewoon zyn aan te rechten, niet zouden konnen verdragen. En deeze vermaning deed hem de Keizer in onze tegenwoordigheid, mitsgaders in 't bywezen van wylen myn Heer de Graaf van *Bossu*, Vader van den laast overledenen, en veele andere Heeren van zyne Kamer, van welken nog eenige in 't leeven zyn. Maar nog het aanzien van zyns Vaders gebod, nog de welvaard van zyne eigene zaken, nog de gerechtigheid, zelfs niet ('t geene dat ook de vreemste natien, hoe Barbaarsch dat zy zyn plag te bedwingen en achterwaard te houden) zynen eed dien hy gedaan had, en hebben nooit konnen deezen aangeboren aart en wille temmen ofte matigen: Ja, daar en tegen niet anders dan of hy de overhand boven alle rechten en Privilegien en Vryheden des Lands; zelfs over de redelykheid en gerechtigheid had gehad, alzo heeft hy alle banden in tween gebroken om in eenen onverzoenlyken haat te vallen, en tot allerhande soort van wreedheid hem zelven moedwilliglyk begeeven.

Op den zelven tyd, myne Heeren, hebt gy ingewilligd zeekere bede, die daar werd genaamd *Novenmale* ofte Negenjaarige bede, door middel van welke ook, de kloekheid en wyze aanleiding aan de Heeren en Edelen van herwaarts over, mitsgaders van diversche mannelyke en dappere Duitsche Heeren en Krygslieden, zyne zaken zo wel en met zulk een voorspoed zyn beleid geworden dat

hy,

hy, na twee Veldslagen door hem gewonnen, veele Steden verroverd, en veele Krygsgevangenen van groote qualiteit, en in een grooten getale by hem verkregen, zyne Vyanden eindelyk dwong eene Vreede te aanvaarden, tot zo groote schaden en nadeel van den Koning van Vrankryk, als ze heerlyk en profytelyk was voor den Koning van Spanjen. En (zo ons iet geoorlooft was van ons zelven te zeggen) had hy nog een droppel van dankbaarheid by hem resteerende, hy en zoude niet konnen lochenen, dat wy zyn een van de voornaamste instrumenten en middelen geweest, om hem tot zodanigen vreden daar hy zo groote voordeel by had, te doen geraken, hebbende den zelven met mynen Heeren, den Connestabel van *Montmorency* en de Marschalk van *St. André*, alleen en byzonder gehandeld, op de groote instantie van den Koning die ons voor zeeker verklaarde, dat den meesten dienst, dien wy hem ter wereld zouden konnen doen, was de Vreede te maken, en dat hy die in alle manieren begeerden, hoe duur dat hy hem ook zouden moeten koopen, om dies wille dat hy gezint was na Spanjen te verreizen. Maar dat alles konde niet helpen, om te maken dat hy zelf, ofte zynen Raad, zo wel van Spanjaarden, als van veele uit deezen Landen gecomposeert (die tegen ulieden en uwe Vryheid, mitsgaders tegen 't gantsche Land altyd een gedurigen haat hebben gedragen) zouden ulieden eenigen dank weeten van eene zo merklyke hulpe als de voorsz Beede was, of van een zo gelukkige executie als daar na is gevolgd: Ja, ter contrarie, zy hielden deeze Subventie voor een crimen en misdaad tegen de Majesteit, om dewelke gylieden (ende voornaamlyk wylen myn Heere van *Lalaing*) Sententie van Lyfstraffe met rechten scheen verdiend te hebben: inzonderheid uit deeze oorzaken, om dat men hen dezelve niet eer had willen inwilligen, zonder eerst de Generalen Staten daar over te beroepen, en om dat gy, myne Heeren, in zodanigen vergadering deeze harpyen van *Barlamont* en haare gelyke Grypvogels de klaauwen korten en alvorens affnyden wilden, toen gy ordonneerde dat de Penningen, volgens de voorgestelde Conditien, zouden by uwe Commiesen uitgereikt worden, Dit waren (om de waarheid te zeggen) twee uitneemende groote crimen.

Vervolg van de APOLOGIE, *enz.*

De eerste, te weten, de vergadering van de Staten te verzoeken; dewyl dat zulks een recht middel is om de Tirannen daar door in toom te houden en te verschrenken. Zo werd het gerekend voor een misdaad wel zo zeer gehaat van den Tyrannen die haar eigen volk opeeten en vyanden van hun eigene Kroon en Onderdanen zyn, als, ter contrarie deeze Edele Vergadering, van de oprechte Koningen en Prinsen, en goede Vaderen des Volks, bemind, geeert en gerespecteerd werd, als zynde het rechtzinnig fondament en de verzeekering van alle Staten en Politien, ja het eenig steunsel daar de Vorsten vry en vast op mogen rusten. D'andere Crimen werd in eeuwigheid niet vergeeten; want deeze Lieden, die het volk zo knagen en van het bloed der arme luiden leeven, hebben van over langen tyd, den staat van hunne dieveryen en Schattingen alzo gemaakt, dat zy achten deeze hunne dievery, van de gemeine Goederen, hun alzo goed en zeeker inkomen te weten, zelfs veel vruchtbaarder en nutter als 't geene, zy van hun Vaderlyke ofte geerfde Goederen zyn ontfangende. Daar beneven verzwygende hunne Vorsten de oorzaken alles kwaads, en met leugenachtig voorgeeven vleyende en smeekende, zy zoeken eenigen schyn ofte dekzel, dewelke zy voorwenden om den voorsz. Vorsten herten tegen hunne onderdanen te ontsteken en te verbitteren. Wy hebben zelfs myne Heeren hunne daaden en handelingen gezien; wy hebben hunne propoosten gehoord; wy zyn de getuigen van 't geene dat zy geadviseert hebben, *doe zy uliedèn alle ter dood waren verwyzende*, en niet meer werks van uliedèn en maakten dan van beesten, hadden zy maar slechts de magt gehad om uliedèn insgelyks te vermoorden, gelyk zy in Indiën gedaan hebben en nog dagelyks doen, daar zy meer dan twintig Millioenen, of twee honderd maal honderd duizend perzonen hebben jammerlyk om den hals gebragt, en dertig maal meer lands verdorven en uitgeroeid, dan deeze Nederlanden groot zyn, met zo vreesselyke grouzaamheid, dat alle de barbarische wrede en Tyrannische feiten, hier te vooren oOit bedreven, niet dan spel zyn te achten, by 't geene dat de armen Indianen is gebeurd, gelyk de Spaansche Bisschoppen en Doctoren [inzonderheid *Bartholomeus de Casas*, Bisschop in de Landen van Peru] zel-

ve dat hebben by geschrifte nagelaten: En om de Koning voor God, en alle middelen te beneemen van hem te mogen verontschuldigen, zo is die Historie, hem zelven toegeschreven en gedicteerd geworden door eene van zyne Onderdanen, die nog eenige gerechtigheid in 't herte was overgebleven. Van dien tyd af dan, wy en d'andre Heeren, ook veele van de beste luiden van eere en de verstandigste, zo wel onder den Edeldom als onder het gemeene volk, hebben goedgevonden de Spanjaarden uit den Landen te doen vertrekken; onze rekening alzo makende, hoewel dat 'er nog al veel kwaad bloed onder ons lieden was (zo men van dien nog op deeze stonde meer ziet resterende dan 't wel oorbaar was,) voortspruitende uit de geinfecteerde besmetting van hunne Vaderen, die der Spanjaarden eergierigheid en de bedrieglyke handelingen van den Cardinaal van *Granvelle*, toen ter tyd waren dienende, dat 't zelve niet tegenstaande, het meeste getal ook van de Heeren van de hoogste qualiteit zouden Vyanden van deeze Spaansche Tiranny wezen: Maar eensdeels om eenige andere bekommernissen en affairen die daar voorvielen, eensdeels ook om dat wy, mitsgaders sommige andere Heeren, na Vrankryk moesten verreizen, daar wy als Gyzelaars werden henen gezonden, en, om by 't huwelyk van de Dochter van Vrankryk tegenwoordig te zyn; zo wierd dezelve zaak, voor eenen tyd lang verachterd, en de executie van dien verhinderd. Nu zo verre is het van daar, myne Heeren, dat wy een goed deel, van 't geene dat tegen ons is voortgebragt, zouden eenigzints begeeren te lochenen, dat wy, ter contrarie, het zelve voor groote eere zyn houdende; en zullen ulieden mogelyk nog meer zeggen dan onze Vyanden weeten; naamlyk, hoe zy meer tegen ons zullen kryschen en hunne verwoedheid, mitsgaders hun verbitterd herte tegen deeze landen betuigen, dat wy zo veel te meer ons zullen verblyden, dat het God beliefd heeft ons die genade te doen, dat wy zouden helpen den loop van deeze onmatige Tiranny schutten en ophouden, mitsgaders *door 't zelve middel ook eenen ingang en open bane voor de waarachtige Religie helpen maken.*

Zy zeggen: *Zo dra als de Koning uit de Nederlanden vertrokken is geweest, dat wy met alle listige en booze aanslagen en practyken ons vervorderd en gepoogd hebben om te winnen en te verkrygen den wille en 't gemoed van den geenen die wy wisten kwalyk gezind te zyn, belast*

belast met schulden, vyanden van de Justitie, liefhebbers van nieuwigheden, en boven de genen die ter zaken van de Religie, bedragen ofte gesuspecteerd waren. Zo veel als de geenen belangd die de Religie hadden, wy belyden geerne, dat wy de dezelve nooit gehaat hebben. Want aangezien dat wy van jongs op in de voorsz. Religie waren opgetrokken, en dat onzen Heer vader daar by heeft willen leven en sterven, hebbende de abuizen der Kerke uit zyne Heerlykheden uitgeroeid: Wien kan het zo vreemd dunken, dat deeze leeringe in onze herte van toen af, in zulker voegen, in gegraveerd, en zo diep ingeworteld zyn geweest, dat zy, op haar rechten tyd, niet zouden begonnen hebben hare vruchten voort te brengen, want hoewel dat wy, toen ter tyd, uit redenen dat wy lange Jaren in s'Keizers kamer waren opgetrokken geweest en dat wy tot onze Jaren gekomen zynde om de wapenen te mogen dragen, ons ook alzo haast met groten last en bevel, in de Leegers belemmert vonden, mitsgaders, dewyl dat wy zo weinig middel hadden om in de Religie recht onderweezen te worden, veel meer aan de wapenen, aan de jacht, en andere oeffeningen van jonge Heeren dagten, en die nader ter herten trokken, dan 't geene dat onze zaligheid was belangende. Nogtans hebben wy groote oorzaken om God te danken, dat hy dit heilig zaad, 't welk hy zelfs in onze herten gezaid had, niet heeft laten verstikken. Ja, dat meer is, wy zeggen, dat het nooit na onze zin geweest is, alle de wreede Executien, zo wel met vuur en met den zweerde, als in 't water te versmoren, of te delven, te gebruiken tegen de genen die van de Religie waren, gelyk ze de Schryver, of (gelyk hy liever heeten wil) de Schilder van deeze eerloze verbanningen ze zelfs noemd. Dewelke, hoe wel dat hy in andere zaken niet en doet dan veinzen, liegen en miszeggen nogtans, dit aangaande heeft hy zeer wel gesproken, als hy zegt, dat de genen, die hy zo ongenadig tot der dood verwezen en veroordeeld wil hebben, van de Religie zyn: alzo ook in der waarheid, even deeze Religie alleen waardig is dien naam te dragen, als die boven alle de anderen, die ook met denzelven naam, (dog t'onrecht,) gemeenlyk plegen genoemd te worden, verre is uitnemende; 't welk hen de waarheid zelve, (zo groot is hare kracht en sterkte) uit den mond getrokken en alzo heeft doen belyden. Maar inzonderheid, na dat wy in Vrankryk zynde, uit

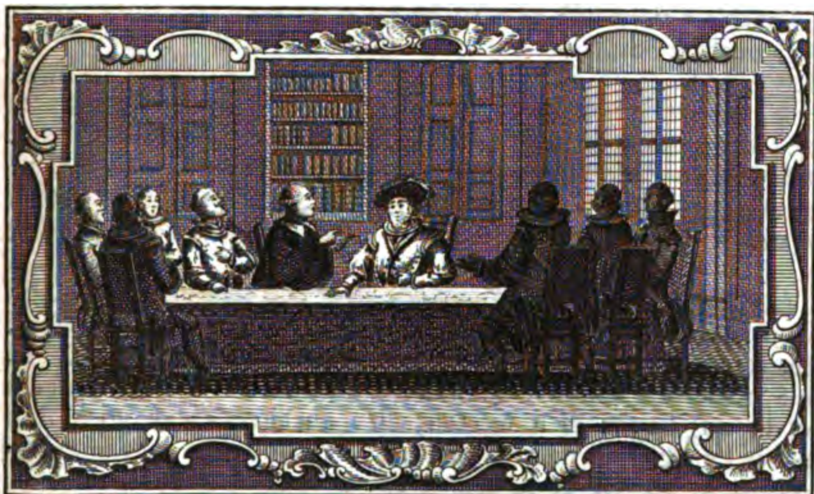
T 2 des

des Koning *Hendriks* eigen mond verstaan hadden, hoe dat den Hertog van *Alva* was handelende van de middelen, om alle de geenen welke gesuspecteerd waren van de Religie te zyn, zo wel in Vrankryk als in deeze landen, en overal door de gantsche Christenheid uit te roeijen; en dat de voorsz. Koning, (dewelke meinde, alzo wy een van de Gecommitteerden waren tot de vredehandeling, en dewyl dat ons zo groote zaaken vertrouwd en gecommuniceerd waren, dat wy insgelyks van deezen aanslag wetenschap zouden dragen) ons verklaard had de hoofdsomme van den raad en het voornemen des Konings van Spanjen, mitsgaders des Hertogs van *Alva*; en wy hier en tegen, om by zyne Majesteit niet in verkleining te komen, als of men ons hadde iet willen verhelen ofte voor ons verborgen houden, op zulken wyze geantwoord hadde, dat de voorsz. Koning zodanige opinie op ons niet en liet vallen; waar door hy veroorzaakte te continueren ons een lang en breed verhaal te doen, uit 't welk wy genoeg konden afneemen en bemerken, wat den grond van 't gantsche beworp en de aanslagen van de Inquisiteurs waren. Wy willen geerne bekennen dat wy, toen ter tyd, zeer beweegd zyn geworden tot compassie ende medelyden over zo veele luiden van eere die tot de dood geschikt en overgegeven waren, mitsgaders in 't gemein over alle deeze landen, denwelken men dagt een zekere manier van Inquisitie in te voeren, die erger en wreder had geweest dan de Inquisitie van Spanjen, ja, die een gesponnen garen was om, al zo wel de Heeren des Lands zelve, als ook het volk daar in te vangen: In der voegen dat de geenen, die de Spanjaarden en hunne anhangers, door andere wegen niet hadden konnen onder de voeten brengen, zouden, door zodanig middel, ligtelyk in hunne handen zyn gevallen, uit dewelke het hen onmogelyk geweest had te ontkomen, gemerkt dat men maar behoefd had een beeld, eens zydelings ofte over dwars aan te zien, om tot den vuure verwezen te worden.

[Wie die dit leest, moet niet verwonderd staan te zien, dat een zo aanmerkelyke zaak, inzonderheid, het ter dood veroordeelen van de voornaamste Edelen en Staten des Lands, in een geheime raadsvergadering van den bloedhond *Philips*, toen 'er nog geen de minste opstand in 't Land was, by onze tegenwoordige Schryvers stilzwygende word voor by gegaan, dat alleen voort

is

is gekomen, uit het veronachtzaammen van deeze *verantwoording*, dog wy zoeken die zaak te vereeuwigen door de volgende vertoning.

Hier ziet men Koning *Philips II*, in zyn Cabinet zittende aan een Tafel, aan zyn rechter hand zit *Granvelle*, *Alva*, *Barlamont* en verſcheide andere Spanjaarden; aan zyn linker hand zit de Prins van *Oranje*, *Arenburg* en nog een Nederlander; ieder heeft het even drok om den Koning in te boezemen, dat de Staten, de Edelen, ja alle de Nederlanders, zo door de Koning palen te durven ſtellen, als uit hoofde van de Religie, den dood en de uitroeijing verdiend hadden, het geen *Oranje* door een Staatkundig zwygen beantwoord, en de Koning zyn hoed afneemende, bedankt de Heeren voor dien Raad, met belofte van dezelve, by de eerſte gelegenheid te zullen volgen. Hier op gaat Prins *Willem I* aldus voort.]

En wy bekennen nog verder, dat wy (zulks ziende als hier vooren verhaald is) met rechte ernſt, terzelver tyd voornamen, ons uiterſte beſt te doen, om dit Spaanſch geſpuis uit den Lande te helpen verjagen, 't welk ons nog, ter deezer Uure niet berouwd.

rouwd. Ja, ter contrarie, wy zyn dies wel verzeekerd, dat wy, en de Heeren onze medegenooten mitsgaders alle de genen die zo loffelyk een voornemen gunstig toegedragen zyn geweest, hebben zodanig een daad volbragt, die in eeuwigheid niet genoeg zal konnen gelooft worden, waar aan maar een zaak alleen ontbrak om allezints volmaakt te weezen en waar door wy de grootste Eer, des wereld hadden konnen behalen; naamlyk, dat wy de deur agter hunne hielen, zo wel behoorden toegesloten te hebben, dat zy niet wederom in 't Land konden komen, zo als wy toen de middelen hadden gevonden om het Land daar van te zuiveren. Ook willen wy ulieden nog meer zeggen, en zyn wel te vreden, dat den gantschen Raad van Spanjen, ja al de wereld dit hoore en verstaa: Waar 't zeker dat onze Medebroeders van de Orde, en onze Medegenoten van den Raad van Staten in hunne raadslagen liever hadden willen met ons over een stemmen, dan hun eigen leven zo goed koop weg te schenken; zo hadden wy ook met hen lyf en goed bygezet, om den Hertog van Alva, en de Spanjaarden buiten 't Land te houden. En wy willen wel dat zy dit nog boven dien weeten; alzo en alreeds een goed deel deezer Landen van de voorsz. vuiligheid, en dier manieren gezuiverd is, zo dat 'er in denzelven geen andere gedachtenissen dan alleen van hunne gebeente is, overgebleeven, dat wy insgelyks, met Gods hulp mitsgaders door toedoen van uwe goedgunstigheid, (dewelke, zo wy hoopen, ons niet en zal begeeven ofte ontbreeken) nog tegenwoordig niet en gedenken op te houden, nog af te laaten dan na dat wy, uit alle onze kracht en vermoogen, alle naarstigheid zullen aangewend hebben om 't geheele Land, in 't gemeen, van dit ongedierten te reinigen, en met alle zyne aanhangers wederom over 't gebergten te doen passeeren, en aldaar hunne eigen Landen in roere te stellen, en ons te laten leven in rust en vreede van Lyf, goed en Consciëntien. Derhalven zyn zy zeer verdoolt, wanende dat wy zodanig een werk eerst hebben begonnen, na hun lieder vertrek uit deezen Landen; want wy hadden zulks van toen af al voorgenomen, als wy in Vrankryk met den Koning op de Jacht, en zy lieden nog hier in 't Land waren. Ja, wy hadden geen rust, voor dat wy door 't middel van Mevrouw van Savoye oorlof verkreegen, om wederom na deeze Landen te mogen keeren, op

onze trouwe, en met belofte, van wederom te Rheyms te zullen verschynen, tegen dat men aldaar den Koning François den tweeden van die naam zoude kroonen. En, herwaards overgekomen zynde, zy zogten my aan, niet die met schulden beladen waren, of Bankroetiers, maar luiden van eere en ryk van Goederen, ja de eerste en notabelste van den Lande, uit naam van de Staten te verzoeken, dat de Spanjaarden zouden bevolen worden te moeten vertrekken, 't welk ook eindelyk in 't werk wierd gesteld; en de Vyanden konden nog wel indagtig zyn, wie dat deeze vroome en eerlyke Personagien waren, die hen lieden deeze aangename boodschap bragten: en hen dezelve voor oogen stellende, zullen zy daar by ook hunne onbeschaamde lasteringen leeren bekennen. 1585.

Aangaande dat zy zeggen: *Dat wy principalen Auteur en den oproermaker zyn geweest van het eerste overgegeven Request*; wy willen voor hen niet verzwygen nog helen, wat daar van is. Naamlyk toen wy gewaar wierden, dat het kwaad in zulker voegen was toegenomen, dat het nu niet meer te doen was om, sommige arme luiden alleenlyk te verbranden, die hen zelven gewillig lieten in 't vuur werpen, maar dat veele van den besten Adeldom, van de voornaamste onder den volke daar alomme murmureerden, vreezende dat deeze zaak een gevaarlyk einde en uitgang mogt komen te neemen; en alzo wy voor onze oogen zagen, dat Vrankryk, om gelyker oorzake wille, eens alreden eenen harden aanval van inlandsche kryg geleden had en overgekomen was, zorgende dat wy, insgelyks, dezelven ziekte ook op den hals zouden krygen, die gemeenlyk veele gevaarlyke en haastige toevallen, mede brengt, dewelke somtyds veel zwaarder om te geneezen zyn als de ziekte zelve, alzo wy 't (Helaas) maar al te veel dagelyks moeten ervaren: Zulks (zeggen wy) ziende en bemerkende, zo is 't dat wy van wegen onzen Eed en plicht, daar mede wy aan den Landen verbonden waren, verzogt hebben aan myne Heeren onze Medebroeders, Ridders van de Orde, en aan de voornaamste van den Raad van Staten, dat zy te Hoogstraten zouden willen vergaderen om aldaar aan hen te kennen te geeven, den zorgelyken staat deezer Landen, zynde 't apparent dat die in een burgelyken oorlog stonden te vervallen, en dat het regte en eenige middel was om dit te beletten, dat wy, die wegens onzen Staat en officien groote magt en autoriteit in den Lan-

den hadden, die zaak ter hand zouden neemen, om daar in zodanigen remedie en order te stellen, als wy tot rust en welvaart van den Lande zouden bevinden te behooren, mitsgaders voor alle zaken, en inzonderheid te verhoeden, dat s'Cardinaals creaturen, die niets zogten dan bloed te storten, banning, confiscatie van Goederen, en in Somma, niet dan moord en wonden, de hand daar eenigzints aan zouden leggen, tot een zeeker en ontwyffelbaar verderf van alle de Landen van herwaards over: of zo het anderzints gebeuren mogt dat de geene, die niet goed vonden, dat men aldus, na de gewoone manier, meer zoude branden en blaken, geen gebrek zouden hebben aan een hoofd of voorstander die zulks zouden willen beletten.

En hoewel dat wy met veele redenen hen vertoonden, dat zy hen zouden willen voegen na ons advys en meining, ja dat wy, boven de goede vriendschap, die wy onder malkanderen hadden, hen daar toe nog voorhielden, 't advys van myn Heer den Grave van *Swartzburg* onzen Schoon-Broeder, en van den Heer *Joris van Holl*, dewelke toen ter tyd, by de Heeren van herwaards over, in groote achting en wel gezien waren, om de groote diensten by hen aan deezen Landen bewezen, nogtans was het toen in ons vermogen niet 't zelve te verwerven; en deeze onze samenkomst diende nergens anders toe, dan tot getuigenisse voor de geheele wereld, dat wy, ziende van verre aankomen, 't geen wy nu dagelyks ondervinden, alle goede middelen gezogt hebben om het zelve voor te komen en af te keeren. Maar de geenen daar wy te voren van gezeid hebben, dat ze deeze vervolgingen zeer hard en onverdraaglyk bevonden, te wezen, en dat ze, zo lange als dezelve zouden blyven duuren, geen vaste gerustheid in den Landen konden verwagten (zo als 't gewoonlyk in die en diergelyke zaken plagt te geschieden,) begonden nieuwe aanslagen voor te stellen, dewelke wy, uit hoofde van onzen last en Officien, die wy bedienden, middel vonden om te ontdekken. Zo veel is 'er af, zorgende dat deeze zaken zeer gevaarlyk mogten komen af te loopen, en een kwaad einde te neemen: daar beneven achtende, dat deezen weg de zachtste en in het recht wel gefondeerd was: dat wy niet kwaad hebben gevonden, het voorsz. Request (der Edelen in 't Jaar 1566) zoude gepresenteerd worden; 't geen wy geenzints willen ontkennen, en het is zo verre van daar, dat

wy

wy dit zouden zoeken te bewimpelen, dat wy ter contrarie 't zelve tot groot voordeel voor onze eer en reputatien ook tot zonderlinge dienst des Konings en des Lands zyn houdende; want hadden des Konings wyze Raden zo wel beraden geweest, dat ze dit, in den beginnen, ingewilligd hadden, daar zoude zo veel jammers en ellende niet uit zyn voortgekomen, gelyk daar na gevolgd zyn, waar door by na 't geheele Land verdorven en vernield is geworden.

Maar zo hen lust te weeten de regte en eigentlyke oorzaak, zo wel van 't overgeeven van 't voorsz. Request. als van 't geene daar op gevolgd is; dat ze 't zelve wyten en toeschryven aan hunne onverzadelyke wreedheid, die hen niet heeft laten vergenoegen, met de onverdragelyke strengheid der Placaten, maar volgende 't voorbeeld van den onwyzen Koning Robeam, ja meer gehoor en geloof geevende den raad van een kwalyk beraden Vrouw, (de Gouvernante Hertoginne van Parma) van eenen Cardinaal Granvelle die een Creatuur van den Paus is, en van anderen dergelyken, zo gaven zy aan 't Volk dit antwoord: De Vader heeft ulieden gekastyd met zweepen, en de Zoon zal u kastyden met scorpioenen. Kort daar aan wierd, met groote instantie en vervolging gedreven dat de nieuwe Bisschoppen, die weinig tyds te vooren gekooren waren en opgericht, zouden aangevaard en ontfangen worden; 't welk al zo veel was te zeggen als zo menigen hangman of beul, om de arme Christenen te verbranden. Ook wierden de Privilegien onder de voeten getreden? Door wien dog? Door eene gepassioneerde Vrouwe, zynde daar en boven gewapend met het mommetuig van Koninglyke magt, van verraderyen, meinedigheid en Cardinaalsche listen.

Op zodanigen aanbeeld, myne Heeren, was gesmeed al het groot kwaad, dat hier na gevolgd is; naamlyk: Om dat op 't voorsz. Request, door de Edelen gepresenteerd, in zulken voegen niet wierd voorzien, als de reeden en de nood was, vereischende. Wy weeten, en konnen voor God en voor u lieden myne Heeren, vry protesteren, dat wy in dit alles, onze Eer, mitsgaders onzen Eed nergens hebben te buiten gegaan; maar in tegendeel, zo waarschouwde wy de Hertoginne, en alle de Heeren van den Raad, wegens deeze groote inconvenienten, die naderhand zyn gevolgd; zo dat al het kwaad aan hen moet geweeten worden, want het was 'er zo verre van daan, dat zy ons wilden gehoor

 geven

geeven dat ze, in tegendeel, eene zonderlinge en bekwame occasie meenden gevonden te hebben, om ter executie te stellen, 't geen zy langen tyd te voren overleid en ontworpen hadden; te weeten: na dat zy zouden vernield hebben alle de genen die gesuspecteerd waren van de Religie zyn, om daar na des te ligter, de overige van s'Lands ingezetenen, onder eene jammerlyke en onlydelyke dienstbaarheid te konnen brengen. Niet alleen van onzent wegen, maar van anderen wierden hen verscheide vertogen gedaan, zo wel in 't openbaar als in 't byzonder, ook van veele zeer eerlyke luiden, Liefhebbers des Vaderlands, ja aan den Koning zelve meer dan hy wel verdiend had; ter rechter tyd en plaats hen waarschouwende van het toekomende gevaar, en te kennen geevende, wat de Koning in zodanigen geval schuldig was te doen, uit hoofde van zynen eed, mitsgaders van wegen de verbinteniSSen en conditien, waar op hy en zyne Voorzaten voor hem, tot Heeren deezer Landen zyn aangenomen geweest. De Grave van Egmond zelf, wierd na Spanjen gezonden, om den Koning, in eigen Persoon, 't voorsz. vertoog te doen, 't welk, dan niet te minder, zo weinig heeft gehulpen, dat daar en tegen, de voorsz. Heer Grave, onder den schyn van s'Konings woord, zeer deerlyk bedrogen zynde, ('t welk hem naderhand duur genoeg heeft komen te staan) brieven van daar bragt van een geheele contrarie inhoudt, dan het geen de Koning mondeling hem had bevolen te zeggen: alzo dat hy toen genoodzaakt wierd te bekennnen, 't geen wy, voor dat hy de reize aanvaarden zeer wel voorzien hadden dat 'er van komen zoude. En nog zouden de Discipelen van Machiavel ons, hier omtrent, nog gaarne de oogen willen verblinden, met het schoone momaangezicht van Vaderlyke liefde, getrouwheid, aangeborene goedertierenheid en diergelyke schynbare en cierlyke woorden, daar zy egter geen zwarigheid maken zo schandelyk te spotten met den Eed dien zy doen, of met hunne beloften gedaan aan Persoonen van zodanigen qualiteit. Deeze zyn dan de rechte Auteurs, bevorderaars en oproerverwekkers geweest van alle de troubelen die uit hoofde van het eerste Requeſt zyn gerezen; en gy weet, boven dien, myne Heeren, wat raad, om het zelve te presenteeren, wy gegeven hebben.

Dit zal vervolgd worden.

IV.

IV. HOOFDSTUK.

Van het voorgevallene onder het Gouvernement van Robert Dudlei, Grave van Leicester.

De Koninginne *Elizabet* van Groot-Brittannien, tot Opperbevelhebber van hare Troepen in de Nederlanden, aangesteld hebbende haren Gunsteling, *Robert Dudlei* Grave van Leicester, die, gelyk wy zagen, zeer wel van het geheim, en staatkundig oogwit van zyne schrandere Meesteresse onderricht was, dog waar voor de Staten van Holland en Zeeland nog tydig zorg hadden gedragen, door het verkiezen van Prins *Maurits* tot hunnen Stadhouder, kwam met een aanzienlyken Stoet over na Vlissingen, den 20 sten December 1585. wordende aldaar, op bevel der Staaten, plechtig ontfangen, door Prins *Maurits*, de Graven van *Hohenloh* en *Willem Lodewyk van Nassau.* Van daar na Holland overgestoken zynde, wierd hy overal met ongemeene pracht en ongemeene eerbewyzingen ontfangen. De Gereformeerden voor al, gaven hem uitnemende blyken van hunne genegenheid, en de Leeraars ziende hem vlytig te Kerk en Avondmaal gaan, en dat hy hen zo vriendelyk bejegenden, en van voornemen scheen om hen te begunstigen, wisten hunne gemeintens niet genoeg in te boezemen, hoe groot hun geluk in dit geval was, zelfs stelden eenigen hem verre boven Prins *Willem de I.*, zeggende dat die te goed en te slap was geweest, hebbende de andere gezindheden te veel begunstigd.

Den 10 Jannary 1586. wierd hy door de Staten Generaal verkooren tot Gouverneur Generaal, op gelyken voet zo als dit ampt ten tyde van Keizer Karel den V. was bediend geworden. Holland en Zeeland bedongen het behoud van alle hunne Privilegien, en dat de byzondere Regering van hunne Provincie alleen zoude staan, aan hunnen Stadhouder Prins *Maurits* en, zo 'er eenigen verschillen ontstonden, zouden die meede alleen staan aan de beslissing van hunnen Stadhouder, by zig neemende eenige Leden van den Hoogen Rade en het Hof van Holland.

Lei-

Leicester, nog in Engeland zynde, had zig bereid en genegen betoond om dit aan te neemen, maar nu het 'er op aan kwam, bragt hy eenige zwarigheid daar tegen in; dog het bleek wel haast dat het maar veinzen was, willende daar toe gebeden zyn, om daar door des te meerder gezag te bekomen; want toen men voordroeg, dat het Land zodanigen opperhoofd nodig had, liet hy zig aanstonds gezeggen, maar toen men begon te spreeken, van een Raad van Staaten, zonder wiens goedvinden hy niets zoude mogen verrichten, weigerden hy het Gouverneur Generaalschap aan te neemen, betoonende geen bepaling van zyn gedrag te willen dulden.

Dit maakte de Staten niet weinig verleegen, die, om hem tot beeter gedagten te brengen, aantoonden hoe een Raad van menschen, die den toestand des Lands grondig kenden, daar hy als een Vreemdeling nog niet volkomen van onderrecht konde zyn, hem zeer nuttig zou zyn. Eindelyk verklaarde hy, een Raad van Staaten nevens hem te zullen dulden mits dezelve, volgens het verdrag met de Koninginne gemaakt, zoude bestaan uit twee Engelschen, en de overige Leden zouden zyn Inboorlingen, by hem naar zyn welgevallen te verkiezen. Over deeze en nog meer andere voorwaarden ontstonden veele twisteryen, welke de Staten berouw deden krygen, dat zy die zaak zo verre voortgezet hadden, dog nu niet welvoeglyk te rug konnende treden, zo sloot men, den 1 sten February met hem een verdrag; van deezen hoofdzakelyken inhoud.

De Staaten zouden, volgens het Tractaat, met de Koninginne gemaakt, hem aanneemen, tot Gouverneur Generaal van de Vereenigde Nederlanden, te weeten, *Gelderland* en het Graafschap *Zutfen*, *Vlaanderen*; *Holland* en *Westvriesland*; *Zeeland*, *Utrecht*; *Friesland* en andere Landen en Steden die, door de Unie, met deeze Provincien vereeenigd waren. Hy zou het opperste en absolute gebied voeren in Oorlogszaken, zo te water als te Lande; zyn gezag in burgerlyke zaken en Rechtsoeffening zouden bepaald zyn, gelyk zulks ten tyde van Keizer Karel de V, gewoon was geweest. De Jaar wedden, lasten en renten zouden betaald worden, uit de Domeinen van ieder Landschap, voor zo verre dezelve toereikende bevonden wierden, en het overige zouden de Staten, by repartitie opbrengen. De Ampten, waar van de begeeving al-

altoos aan den Gouverneur Generaal had gestaan, zou hy begeeven uit een dubbeld getal, benoemd by de Staten van die Provincie, daar in dit Ampt open viel. Hy zou, uit een getal Inboorlingen door de Staten te benoemen, eenen Raad van Staaten oprechten, met de twee Raden, die door de Koninginne daar toe zouden worden gemagtigd, zullende zyne Doorluchtigheid bystaan in 't bestieren van de Lands zaken. De Staten Generaal zouden altoos vergaderen daar hy het goed vond. De Staten der byzondere Provincien zouden zo dikwils mogen vergaderen als zy het goed vonden. Alle Reehten, Privilegien, Verbintenissen, Orders, Keuren en Costuimen der Landen, moesten in vollen kragt bewaard worden. De Gouverneur Generaal zoude dit moeten bezweeren, gelyk de Staten bereid waren, hem dan hulde en trouwe te zweeren.

Hier op werd hem zyn Lastbrief, uit naam van de Staten Generaal ter hand gesteld, waar by hy gemagtigd wierd, tot het doen invorderen van alle de lasten tot voortzetting van den oorlog ingewilligd: Ook wierden hem de middelen op de Consumtien in Gelderland, en in de Brabandsche en Vlaamsche Steden, die nog aan het Verbond getrouw waren gebleven, ter hand gesteld. Holland, Zeeland, Utrecht, en Friesland beloofden hem boven dien, met den 10den February te beginnen, twee honderd duizend guldens ter maand, benevens alle de middelen die men, gedurende dien tyd, uit Drenthe, Overyssel, de Ommelanden en andere vyandlyke Plaatzen zoude konnen trekken. Eindelyk bewilligden men ook in het aanhouden der Convoyen en Licenten, op de uitgaande en inkomende waren tot onderhoud der Oorlog schepen.

Leicester was met die groote inwilliging nogtans niet te vreeden, maar verzogt een last te leggen van vyftig guldens op ieder honderd Last geraffineerd zout; van twee stuivers op ieder Ton bier; en van twaalf stuivers op ieder ton zeep. Dit wierd al wederom, voor een gedeelte met moderatie toegestaan, zo wel als nog verscheiden andere pretentien; hem niet voor 't hoofd durvende stooten, uit vreeze van de Koninginne te zullen vertoornen. Hem nu meenende voldaan te hebben, wierd hem door de Staten ter hand gesteld het ontwerp van eene Instructie voor den Raad van Staaten; dog hy wilde dit veranderen na zyn welgevallen, en men was genoodzaakt dit

niet

niet alleen in te willigen, maar aan hem te verklaren, dat men hem niet, maar den Raad alleen aan die Instructie dagt te verbinden, en dat hy zig niet naar de meeste Stemmen zoude behoeven te schikken, maar dat hy, het advys van den Raad gehoord hebbende, zelf zoude mogen besluiten, 't geen hy heilzaamst ten dienste van den Lande zoude oordeelen te strekken, en na dat hy die Instructie veranderd had, wierd dezelve, op naam der Staten, uitgegeeven, om een Jaar stand te houden, en daar op verkoor hy de Leden van den Raad van Staten uit een groote Nominatie, daar op gesteld waren zodanige Persönen, dien hy gezegt had altoos te willen gebruiken; naamlyk; uit Gelderland, den Kancelier *Egbert Leonius*; uit Vlaanderen, den President *Adolf van Meetkerken*; uit Holland, *Walraven* Heer van *Brederode*; uit Zeeland, *Jacob Valke*; en uit Utrecht, *Paulus Buis.* Daar op deed hy den Grave van *Hohenlo*, het algemeen Luitenantschap over het krygsvolk van den Staat onder hem aanbieden, dog die Graaf niet direct onder hem willende staan, bedankte daar voor, willende liever blyven Luitenant van Prins *Maurits*, Stadhouder Capitein Generaal van Holland en Zeeland, wel voorziende, dat die al te groote magt hem opgedragen van geen langen duur zoude zyn, die de magt, zelfs in de uiterste nood, aan Prins *Willem den* I. opgedragen, en welke de Prins nooit gevorderd had, willende geen schaduwe geeven van de Vryheid te willen benadelen, verre te boven ging; want de Staten hadden in zyn Lastbrief gezegt."
„ Item zal zyne Excellentie, *volle magt en absoluit geweld hebben*
„ in de voorsz. Provincien en van hare geassocieerde, in 't stuk
„ van de *Politie en Justitie.*

De Koninginne *Elizabet* die uit Staatkunde, vreezende Spanjen te verbitteren en Vrankryk ongenoegen te geeven, de Souverainiteit der Nederlanden geweigerd had aan te neemen, begon bekommerd te zyn, dat die Mogendheden op een overtuigende wyze daar uit zouden zien, dat haar voornemen in der daad was, een onbepaald gezag in de Nederlanden te voeren, 't geen haar hunne wraak op den halsch zoude konnen haalen, vond uit Staatskunde goed, te doen blyken, dat zy het kwalyk nam, dat men aan haren Generaal een zo verregaand gezag had opgedragen, 't geen zy door een Brief te kennen gaf. De Staten, die dit oogwit der Koninginne wel begrepen, en zelfs al mogelyk berouw daar van had-

hadden, antwoorde hare Majesteit in substantie: dat hun voorneemen geenszints was, dat het gebied aan den Graaf van *Leicester* haren Generaal opgedragen, als Gouverneur Generaal, verder zoude gaan, dan dat der algemeene Landvoogden van ouds plagt te doen. Dat het woord *absoluit* maar een Compliment was, om hem boven de byzondere Stadhouders te doen uitsteken, en niet verder getrokken konde worden, dan tot het beleid des Oorlogs; maar dat de hoogste Overheid bleef by de Staten, en dus de magt om Leicesters lastbrief te bepalen, te veranderen en te herroepen. Dit antwoord was mogelyk al te voldoende voor *Leicester* en de Koninginne, dog de eerste dorst 'er niet over klagen, en de laatste hield zig uit Staatkunde, dat zy daar mede genoegen nam: De Staten vonden zig daar door gewettigd, om *Leicester* palen te zetten, en eindelyk hem te doen vertrekken. De Staten van Holland, gaven ook aanstonds een bewys dat zy de Oppermagt bezaten, neemende een besluit, van voortaan geene vertogen of aanschryving van *Leicester* of den Raad van Staten te zullen aanneemen, indien dezelve niet gedaan wierden in de Nederduitsche Taal, gelyk naderhand geschieden: ook stelden de Staten van Holland, Mr. *Joan van Oldenbarneveld*, geboortig van Amersfoord, Pensionaris van Rotterdam aan, tot hunnen Advocaat, (naderhand genoemd Raad-Pensionaris) dewyl *Paulus Buis* Raad van Staten wegens Utrecht was geworden. 1586.

Nu moeten wy tot de Krygsbedryven van 't Jaar 1586, overgaan. Met het begin van dit Jaar, viel de Spaansche Overste *Tassis*, onder begunstiging van een strenge Vorst, in Vriesland, sneed Graaf *Willem* met eenig Volk, van de overige Bende af, en joeg hem op de vlucht; dog een schielyk opkomende Stofregen en dooy, dreef hem wel haast ten lande uit, met agterlating van veele dooden, veroverde Veldstukken en buit. Schenk viel, in tegendeel in Westphalen, en behaalde eenige overwinningen, en om zulks te beloonen wierd hy, uit naam van de Koninginne van Engeland tot Ridder geslagen, en met een gouden keten omhangen. Dit alles deedt weinig nut en geschiede meest, door de lofzieke *Leicester* om roem te behalen en een grooten naam te maaken: Want *Parma* ging terwyl met het doen van veroveringen voort. Hy deed, door den Graaf van

Mansveld, de Stad Grave belegeren, waar in *Lubbrecht Turk*, Heer *van Hemert* het bevel voerde, hebbende den Spanjaard daar binnen verstand, zoekende de Stad door verradery magtig te worden, dog dit wierd nog in tyds ontdekt en de Verraders gestraft. Dit verloste nogtans de Stad niet, maar de belegering wierd toen, yveriger als voorheen, voortgezet.

In de maand May gelukte het de Graaf van *Hohenlo*, eenige wagens met nooddruft in de Stad te krygen, verzeekerende de Belegerden, dat de Graaf van *Leicester*, groote toebereidzelen maakte om de Stad, zo spoedig doenlyk, te komen ontzetten, het geen den moed van binnen deedt wakkeren. Niet lang daar na wierd hy, en de Engelsche Overste *Norrits*, door *Leicester* met eenige benden, daar na toe gezonden, die na het slaan van eenige Spaansche Troepen, een vyandlyke Schans te Lithoyen, en naderhand de versterkte Sloten of Huizen te Batenburg en te Empel veroverden, waar door zy gelegenheid bekwamen om de Stad, met tusschen de dertig en veertig schuiten, geladen met mond en Krygsbehoeften te voorzien.

Parma aldus geen kans ziende de Stad, gelyk hy gehoopt had, door gebrek te dwingen, zo kwam hy den 12 May, met een groote versterking in het Leger, doende aanstonds eenige Batteryen opwerpen, wordende de Stad, van de overkant van de Maas, uit vier en twintig stukken Geschut beschoten. Na het maken van een tamelyk bresse, deedt hy zyn Volk stormen, dog de Vyanden wierden manmoedig afgeslagen. Maar *Parma*, die de Stad in handen wilde hebben, voor dat het ontzet konde aankomen, deedt des anderen daags zyn gantsche Leger in slag order geschaard, de Stad naderen, om den storm met het uiterste geweld te hervatten; ook liet hy de belegerden weeten, dat hy de Stad, stormender hand veroverende, geen mensch in 't leven zoude laaten. Hier op ontstond 'er in de Stad een groot misbaar van Vrouwen en Kinderen, waar door de Magistraat, en de meeste Bevelhebbers moedeloos wierden. De Gouverneur Heer *van Hemert*, die, daags van te vooren aan den Graaf van *Leicester*, geschreven had, dat hy zig genoeg in staat bevond om, de Stad nog eenigen tyd te verdedigen, liet zig al mede, door eenige Leden van de Magistraat, en verscheidene Burger Officieren bepraaten om de Stad by verdrag over te geeven, zo dat

hy aannam te beproeven of *Parma* tot een aanneemlyk verdrag zoude willen verstaan. Capitein *Denys de Charette*, was genoegzaam de eenigste die zig met ernst daar tegen stelde, noemde dit eene schandelyke lafhartigheid, daar hy geen deel aan wilde hebben dog men liet hem praaten, en de onderhandeling wierd met *Parma* voortgezet, welke de Stad, den 7 Juny, op gunstige voorwaarden aannam, bevreesd zynde voor het ontzet, dat sterk begon te naderen. Hier by kwamen nog deze rampen, dat de Staatsche bezetting uit Megen, door enkelde vrees verliep, en het huys te Batenburg wederom in handen van de Spanjaarden kwam te vallen.

De Graaf van *Leicester*, in persoon, aan 't hoofd van een aanzienlyke Krygsmagt zig op marsch begeven hebbende, veroverde op zynen weg, de Vyandlyke schanssen Knodzenburg en by 't bergsche hoofd, stond gereed om met zyn Leger de Maas te passeren, en, direct op de Stad Grave aan te trekken, ten einde het beleg op te slaan, wanneer hy tyding ontfing, dat de Stad zig op gunstige Voorwaarden had overgegeeven: Hy wierd daar over woedend van gramschap, en een brief welke Capitein *Charette* aan hem schreef noemende dit doen eene schandelyke lafhertigheid, deed hem nog toorniger worden, zig beroofd ziende van de hoope, om, door dit ontzet, veel roem te verwerven.

Leicester wende zig daar op na de Bommelerwaard, daar hy zyn Leger neder sloeg. Te Bommel deed hy de Heer *van Hemert*, met de voornaamste Capiteins van de bezetting by hem komen, om het overgeeven van de Stad te verantwoorden, en dit niet na genoegen konnende doen, zo deedt hy de Heer *van Hemert*, en eenige Capiteinen gevangen na Utrecht voeren, alwaar zy voor een daar toe beroepen Krygs-raad te recht gesteld wierden. Door dezelve wierd de Heer *van Hemert*, met twee Hoplieden, als schuldig aan lafhartigheid, in 't overgeeven van de Stad Grave ter dood veroordeeld. Egter vond de Krygs-raad goed, met de uitvoering van het Vonnis te wagten, tot dat de Graaf *van Leicester*, die te Utrecht verwagt wierd, aldaar zou zyn aangekomen, om die Heeren, tot het verzoeken van Pardon tyd te geeven; dog de Staten verzogten, dat 'er na strengheid van rechten, ten voorbeeld van anderen, en om de Krygstucht te herstellen, met die lafhertige te werk mogt worden gegaan, zo dat

hy, het zy uit dien hoofde, of om zig te wreeken, niet te verbidden was. Dus wierd de Heer *van Hemert* staande onthalsd, betuigende by zyn sterven, dat hy zig nooit aan eenige ontrouw had schuldig gemaakt, maar dat hy daar toe gebragt was geworden, uit medelyden voor zo veel jammerlyk kermende Vrouwen en Kinderen.

Na 't overgaan van Grave, belegerde *Parma* de Stad Venlo; hebbende, na 't innemen van 't Huis te Batenburg, door *Mansveld*, de schans te Wel doen overmeesteren, dog die stiet zyn hoofd voor 't Slot, dat Capitein *Splinter van Helmich* dapper verdedigde. De Overste *Schenk*, die kort te vooren uit Venlo getrokken was om een schans te stichten op den uithoek des Lands, daar de Waal uit den Ryn schoot, ziende dat Venlo, zo aan de Geldersche als Brabandsche zyde, door de Vyanden ingesloten was, en dat het dus te laat was om na de Stad te rug te keeren, ondernam om stout door het Vyandlyk Leger heen te slaan, ten einde zyne Gemalinne en Schoon Zuster, die hy te Venlo gelaten had te verlossen. Hy drong door tot aan de plaats daar *Parma* gehuisvest was, maar ziende, dat het gantsch Vyandlyk Leger in beweging was geraakt, moest hy al vegtende te rug keeren, brengende zyn handje vol volk binnen Wagtendonk. Niet lang daar na voltrok hy de begonne Vesting, na hem Schenkenschans genaamd.

Terwyl dit voorviel, wierd 'er een sterk Spaansch geleide, dat een groot getal wagens, beladen met graanen en andere voorraad van mondbehoeften, uit Luikerland en het Kleefsche, naar Antwerpen voerde, door de Baron *Willougby* en de Ritmeesters *Paulus* en *Marcellus Bax* geslagen, en den buit weggevoerd. Ook deed de Graaf van *Hohenlo*, en de Engelsche bevelhebber *William Pelham*, een inval in Braband, plonderende de Langestraat. Op dien togt overviel *Hohenlo* de Cornet van *Camillo del Monte*, by Breda, daar hy de Engelsche Capitein *Weltz*, die eertyds Aalst aan den Vyand verkogt had, gevangen kreeg. Hy zond hem geboeid aan den Grave van *Leicester*, in de verwagting dat die met hem niet minder streng dan met den Heer *van Hemert*, zou doen handelen. Dog de geheele wereld vond zig daar in bedrogen, want in plaats van *Weltz*, te recht doen stellen, vergaf hy hem alles, en deed hem niet alleen op vrye voeten zetten,

ten, maar maakte hem Luitenant van zyne Lyfwacht. De Nederlandsche Militairen waren zeer onvergenoegd daar over; *Leicester* daar over, in 't vriendelyke aangesproken zynde antwoorde: „ Ik geef aan de Nederlanders geen rekenschap van myne „ bedryven, en het is my genoeg dat het een Engelschman is." Het ongenoegen, door het betonen van meerder achting voor de Engelschen als voor de Nederlanders, wierd nog grotelyks vermeerderd, toen men zag, dat het Regiment van Hautain, welks Overste in een gevegt was dood gebleven, schoon een Geldersch Regiment, door *Leicester* wierd opgedragen, aan zynen Neef, den Engelschen Bevelhebber *Filips Sidnei*. Twee en twintig Nederlandschen Officieren leverden hunne klagten, dien aangaande in geschrift aan den Graaf van *Hohenlo* over, die het zelve aan *Leicester* voordroeg, zeggende, ik wil dit Vertoog uit goedheid niet aannemen, want dan zou ik die klagers als muiters en oproermakers moeten doen straffen.

Parma ging terwyl met het belegeren van Venlo voort, en dewyl 'er op een Eiland in de Maaz eene sterkte lag, waar uit den Vyand grootelyks beschadigd wierd, deed *Parma* een houten Bolwerk op drie Ponten oprechten, welk bolwerk met drie honderd Soldaten bemand wierd, door welk middel de Spanjaarden een vasten voet op dat Eilandje kregen, dryvende de Staatsche Bezetting uit die Sterkte na de Stad. De Bezetting, schoon geen ontzet te hoopen hebbende, betoonde egter moeds genoeg om de Stad nog eenigen tyd te blyven verdedigen, tot dat de Burgery, lydende de meeste schaden door deeze belegering, met de wapenen in de hand, de Bezetting dwongen om de Stad by verdrag aan Parma over te geeven, gelyk den 28ste Juny geschiede; by dit verdrag wierd de vryen uittogt aan de Huisvrouw en Schoonzuster van den Oversten *Schenk* toegestaan, schoon men haar van haare beste goederen beroofden. Om dit gedrag van de Venlosche Burgers te wreeken, deed *Leicester* alle hunne Goederen in de Nederlanden, daar ze maar te vinden waren, aanslaan en verbeurd verklaren.

Nauwelyks was Venlo over gegaan, of *Parma* zond de Spaansche Overste *Houtepenne*, met eenige Troepen af, om het Slot te Wel nogmaals op te eischen. De dappere Capitein *van Helmich* antwoorde, dat hy de Plaats zoude behouden, tot dat 'er ten minsten

ſten bres geſchoten was; dog zyn volk ſloeg aan 't muiten, zo dat hy in onderhandeling moeſt treden; dog *Houtepenne* wilde van geene voorwaarden hooren ſpreeken; maar hy beloofde eindelyk, dat het den Bevelhebber *Holmich* met zyn Huisgezin en Paard, vry zoude ſtaan om zig ongeſtoord na elders te begeven; ook ſtond hy die gunſt aan de hoofden der Muiters toe, wegens hunne betoonde getrouwheid aan den Koning; dog hy hield zyn woord niet; want toen zy, na 't overgeeven van het Slot, uittrokken wierden zy door de Spanjaarden, tot op het hembd toe uitgeſchut, moetende zig in dien jammerlyken ſtaat na Utrecht begeeven, daar de Muiters by de kop wierden gevat, moetende drie van hen, by looting, de galg paſſeeren.

Dus gingen de krygszaken, onder *Leiceſter* gantſch niet na wenſch, die, om niet geheel ſtil te zitten, het Stigt Keulen en Weſtphalen, door *Schenk*, *Nieuwenaar* en *Kloet*, in een geſtadige onruſt deed houden, die omtrent drie duizend menſchen, welke gewapend met hunne goederen na Keulen ter markt trokken, verſloegen, en den buit na Nuys bragt, en niet lang daar na, ſtaken zy omtrent vyftig Dorpen en Heeren Huizen, in Weſtphalen en het Keulſche in brand. Dit was niet alleen nutteloos ter redding van het benaauwde Vaderland, maar was oorzaak, dat de Keurvorſt van Keulen aan *Parma* ernſtig verzogt, Nuys te willen hernemen, waar toe hy alle mogelyke byſtand wilde verlenen, om zig van dien overlaſt te ontſlaan; waar op *Parma*, den 10de July 1586, met een Leger van zeſtien duizend Voetknegten, en vyf-en-twintig honderd Paarden voor die Plaats verſcheen, daar de Staatſche bezetting, onder den Gouverneur *Herman Fredrik Kloet*, niet meer dan zeſtien honderd man ſterk was, zo dat men de Stad, van 't begin af aan, reets voor verloren rekende.

Dit veroorzaakte veel gemor onder het gemeen in Holland, dat den kwaden uitſlag van alles, voor een groot gedeelte toeſchreef, dat het bevel over de Troepen meeſt aan Engelſchen wierd toevertrouwd, en dat den jongen dog dapperen Prins *Maurits*, daar de Soldaten na haakten, genoegzaam buiten bewind wierd gehouden. De Predikanten zelf begonden daar over te ſchrollen, en de Staten van Holland en Zeeland toonden zig mede misnoegd, dat men hunnen Stadhouder zodanig veronachtzaamde. *Leiceſter*, die altoos in gunſt by de Leeraars en het gemeen

meen zogt te blyven, dit verneemende, droeg het opperbevel over de Hollandsche en eenige Engelsche Troepen, staande onder bevel van *Sidnei*, aan Prins *Maurits* met een vry breeden magt op, ten einde eene afwending te maken, om *Parma* van Nuys af te trekken.

Deez' jongen Held, voor wien de Hemel, de overwinning en redding van het Vaderland bewaard had, met den Grave *van Hohenlo*, in 't Leger gekomen zynde, en hebbende doen verspieden, dat *Amele*, een klein, maar fraai Vlaamsch Steedje, ander halve myl van Hulst, en vier mylen van Gend gelegen, hebbende eene bezetting van vier Vaandelen Spanjaarden, niet versterkt aan de eene zyde was, stelde zig aanstonds aan 't hoofd van 3000 Soldaten, waar mede hy stil in Vlaanderen trok, vallende des nachts met veel geweld op de Stad *Amele* aan, waar door de bezetting, zo wel als de Burgers zo verbaast wierden, dat zy geen wederstand dorsten bieden, wordende de Stad zonder slag of stoot veroverd, en de vier vyandlyke Vaandels tot Krygsgevangenen gemaakt.

Dit eerste meesterstuk der Krygsbedryven van den jongen en dapperen Prins *Maurits*, maakte de Soldaten zo moedig en gewillig, dat ze, onder zyne aanvoering, bereid waren om alles te onderneemen; en Prins *Maurits* daar van gebruik maakende, maakte zig ten spoedigste meester van alle de daar rondom leggende Schansen, waar op hy de sterke Stad *Axel* belegerde, en, binnen de agt dagen dwong zig over te geeven. *Parma* dit voor Nuys verstaande, stond over die stouten dog wel beleiden aanslag verbaast, en voorspelde daar uit reets, dat Prins *Maurits* een der grootste Veldheren van zynen tyd stond te zullen worden; dog willende de kwade gevolgen van dien aanslag voorkomen, zond hy bevel aan den Heer *de la Motte*, Gouverneur van Grevelingen, om zo veele Troepen, als hy konde bekomen, van alle kanten by een te trekken, en by de bezetting van Grevelingen te voegen, om Prins *Maurits* niet alleen van daar te verdryven, maar ook *Axel* te herwinnen. Zo dra de Heer *de la Motte*, met het grootste gedeelte der bezetting, uit Grevelingen getrokken, en, aan 't hoofd van tusschen de tien en twaalf duizend man, gevolgd van eene aanzienlyke Artillery, op marsch ge-

gegaan was, om Prins *Maurits* aan te tasten, gaf den jongen Held aan den Heer *Sidnei* bevel, om Grevelingen, waar in hy verstand had, met eenig volk te gaan overrompelen, dog die Engelsche bevelhebber, eenige bekommering opgevat hebbende, dat men hem zogt op te ligten, trok te rug, zonder den aanslag ondernomen te hebben. Hier op deed Prins *Maurits* de dyken doorsteken, waar door dit lage en moerassige land rondomme, zo hoog onder water wierd gezet, dat *de la Motte* genoodzaakt wierd te rug te trekken, zonder iets tegen Prins *Maurits* of *Axel* te konnen ondernemen.

Dog *Parma* was den man niet om, uit hoofde van dit kleine verlies, de belegering van Nuis op te breeken. De Gouverneur die het aan geen moed ontbrak, deed een geweldigen uitval, om de opgeregte Batteryen te vernielen, maar wierd door de overmagt, met verlies te rug gedreven; en toen de Batteryen in gereedheid gebragt waren, deedt *Parma* de Stad opeischen. *Kloet* wel ziende dat hy de Stad niet zoude konnen houden, en dat 'er geen ontzet te hoopen was, verzogt tyd van beraad, die hem wierd gegeeven, en tevens wierd vast gesteld dat men zig, wederzydsch, zo lange van het plegen van Vyandlykheden zoude onthouden. Deeze gelegenheid nam *Parma* waar om de Stad van naby te bespieden, zig in persoon begeevende tot digt onder een Bolwerk van de Vest, en zig gelatende een afgezondene van den Keurvorst van Keulen te zyn, riep hy den aldaar commanderende Officier toe, dat hy de bezetting en Stedelingen raade, een kort en goed besluit te nemen. Iemant, die *Parma* kende, daar by staande, en dit ontdekkende, zo wierden zy allen, de moord van Prins *Willem de I*, door zyn toedoen begaan, op hem willende wreeken, zo woedend dat zy, het verdrag vergeetende, en buiten weten of bevel van den Gouverneur *Kloet*, al het Geschut en Handgeweer op hem losten, het geen de Belegeraars aanstonds beantwoorde; en schoon deezen Spaanschen Opper-Veldheer, door een hagelbui van Kogels, die hem om de ooren snorden, nog behouden in zyn Leger kwam, zo was het bestand, en alle onderhandeling ten eenemaal en voor altoos nu afgebroken.

Parma

Vervolg van het voorgevallene onder het Gouvernement van Robert Dudly, Grave van Leicester.

Parma om dit te wreeken, deed de Stad des anderen daags zo heevig beschieten, dat daar door wel haast twee wyde openingen in de muur gemaakt wierden, en de gemeene Soldaten, mede verbitterd zynde, wilden aanstonds stormen; dog *Parma* wilde zulks niet toestaan, en beval, dat men zig, voor de vallende duisternis, alleen nog meester zou maken van een Tooren, die de Gouverneur *Kloet* in persoon hielp verdedigen, waar by hy gevaarlyk gewond wierd. Met het aanbreken van den dageraad bereide de Belegeraars zig tot den storm, wanneer *Kloet* verzogt om te capituleren, dog *Parma* deedt antwoorden dat het uur van genade voorby was; en schoon de Burgers zig met gebogen kniën en gevouwen handen, op de bresse vertoonden, biddende om genade, zo drongen de Spanjaarden al woedende de bresse in, wordende gevolgd door de Italianen en anderen, en, als in een oogenblik hadden zy de Stad in 't bezit. Omtrent twee honderd Soldaten van de bezetting, de eenigste welke zig te weer stelden, wierden allen verslagen; ook gaf de wraakzuchtige *Parma* bevel van geen man in de Stad in 't leven te laten, dog dat men Vrouwen en Kinderen, aan lyf en eere niet zoude hebben te beledigen, gelyk zy ook verschoond wierden, maar de Straten lagen alomme met de Lyken der Mannen als bezaaid. Eenige Spanjaarden drongen in het Huis van den Gouverneur *Kloet*, die uit hoofde van zyne bekomene wonde het bedde hield. Men zeide hem aan dat hy zig ter dood moest bereiden, en wat hy ook daar tegen mogt inbrengen, zo hulp het niet, en men smeet hem, in 't byzyn van zyne Gemalinne een strop om den hals, waarmede hy van 't bedde gescheurd en gewurgd wierd, en toen hing men zyn lyk uit het venster. Ondertusschen was de Stad in brand geraakt, schoon men met geen zeekerheid kan zeggen door wat toeval, dog de vlamme hield dien gantschen dag en de navolgende nacht aan, waar door de meeste huizen verteerd wierden.

Na het veroveren van Nuys, deedt *Parma* de Stad Meurs aantasten, die hy met de Sloten van Alpen en Krakau wel haast in zyn geweld kreeg. De Heer *de La Motte* zat aan zyn kant ook niet stil, en niets tegen Axel konnende onderneemen, sloeg hy

zig voor Sluis in Vlaanderen neder, welke Stad hy grootelyks benaauwde. Om hem daar van daan te trekken, deedt Prins *Maurits*, met den Grave *van Hohenlo*, een inval in Spaansch Braband, aldaar twee en twintig Dorpen uitplunderende en in brand stekende, het geen *La Motte* noodzaakte Sluis te verlaten om het benaauwde Braband te hulp te komen. Dog *Parma*, aan zyn kant sloeg zig, den 13 July, voor Rynberk neder, om die Stad te belegeren, wordende verdedigt, door eene Bezetting van agt honderd mannen, zo Engelschen als Nederlanders, onder *Schenk* en *Morgan*, zynde de Stad vry wel van krygs en mondbehoeften voorzien, en in staat om zig wel te verdedigen.

Leicester meende van spyt te barsten, ziende dat hem alles tegen liep, daar het Prins *Maurits* alles mede liep, en ziende dat men de moed en het beleid van dien jongen Prins, niet genoeg wist te roemen, besloot Rynberk te ontzetten, om zyn eer te herstellen, door te betoonen dat het hem aan geen moed ontbrak, te meer, dewyl hy met glorie in Engeland zogt te verschynen, waar na toe hy voornemens was eene reize te doen. Met dit oogwit deed hy de beste Nederlandsche Troepen, sterk tusschen de zeeven en agt duizend voetknegten en veertien honderd Ruiters by een vergaderen, waar mede hy den 6 September op marsch ging, slaande zyn Leger by Elten, in het Kleefsche neder; en *Parma*, tot het verlaten van Rynberk zoekende te noodzaken, zo belegerde hy Doesburg dat zig terstond overgaf. Na het veroveren van die plaats, deed hy de Sloten Boksbergen, Nieuwbeek en Hakvoort bemagtigen, trekkende vervolgens recht op Zutfen aan.

Dit maakte *Parma* bekommerd, weetende dat die Stad, aan welkers behoud hem veel gelegen lag, zeer slegt voorzien was, waarom hy Rynberk geblokkeerd liet, en met zyn Leger *Leicester* volgde; dog verstaande dat Deventer zig genegen toonde om met *Parma* te verzoenen, begaf hy zig in persoon daar na toe. Die Stad, door vermeerdering der bezetting onder een vertrouwd bevelhebber, verzeekerd hebbende, veranderde hy de Magistraat, en eenige verdagte Roomsgezinden uit de Stad gezet hebbende, zo keerde hy te rug na het Leger, 't geen hy, op bevel van de Nederlandsche Bevelhebbers, eenigsints verschanst vond, 't geen uit voorzigtigheid was geschied, om niet door het

aanna-

aannaderende Leger onder *Parma* overvallen te worden.

In den beginnen was hy zeer wel daar mede te vreeden; dog hebbende zig door den Engelschen Capitein *Roeland Jork*, die hy gunst toedroeg, en alles vertrouwde, schoon die man eertyds in Spaanschen dienst was geweest, laten in de ooren blazen, dat de Nederlanders, die niet tegen de Spanjaarden in 't open veld bestand waren, het Leger uit vreeze hadden doen verschanssen, dog dat dit schandelyk voor de Engelschen was; die den Spanjaarden in 't open veld altoos te magtig waren; dat hy zelfs een toegang na Zutfen moest openlaaten, langs welke *Parma* zekerlyk zouden ondernemen om die Stad van het noodige te voorzien, waar door hy gelegenheid zou bekomen om den Spanjaard te slaan. Dit wierd alles, niettegenstaande de vertogen van andere Bevelhebbers aldus na de Letter uitgevoerd, dewyl de raad van *Jork* by hem een Godspraak was; dog de kwaden uitslag leerde wel haast het tegendeel.

Parma door die verwaarlozing, eenige voorraad in Zutfen gekregen hebbende, ondernam dit den 22ste September, voor de tweede reize, doende een Convoy van veele Wagens, beladen met krygs en mondbehoeften, door twee duizend Ruiters verzellen. De Engelsche Ruitery, onder bevel van *Sidnei* daar op passende, vielen de Vyanden by Warnsfeld op het Lyf. De Spaansche Ruitery bood moedig het hoofd, waar uit een zeer scherp gevegt tussen beiden ontstond, trekkende de Spaansche Wagens, inmiddels met allen spoed voort, die ook behouden binnen Zutfen geraakten. In dit gevegt sneuvelde 'er veel volk ter wederzyde, zelfs kreeg *Sidnei* een gevaarlyke wonde, waar aan hy, eenige weken naderhand, overleed. Eenige weinige dagen daar na wierd Zutfen ten derde malen gespyzigd. Op den 29 September kwam een Troep Spanjaarden, de Engelschen als tot den stryd uitdagen, meenende hen in een hinderlaag te lokken; dog de Engelschen, dit nog in tyds bemerkt hebbende trokken te rug. Eindelyk bragt *Parma*, den 12 October, wel honderd wagens met Voorraad binnen Zutfen, zonder eenige tegenstand te ontmoeten, het geen *Leicester* van het bemagtigen van Zutfen geheel deed afzien; zig vergenoegende met het veroveren van de drie Vyandlyke Schanssen tegen over die Stad.

Omtrent deezen tyd liep 'er ook, een welbeleiden aanslag om Nymegen te veroveren, door toedoen der Engelschen te niet.

Schenk in de Nacht met eenige Engelsche en Hollandsche Troepen, daar na toe, op marsch gegaan zynde, zo konde hy omtrent twee uuren in den morgenstond, de Engelschen niet verder voort krygen. *Schenk* wilde hen agter laaten, en met de Hollandsche Troepen voort trekken; dog de Engelschen stelden zig met gevelde speeren daar tegen aan, waar door die Oversten, onverrichter zaak te rug moest keeren.

Aldus eindigde den Veldtogt van het Jaar 1586, want *Parma*, Zutfen van alles wel voorzien hebbende, deed zyn Leger de Winter-quartieren betrekken, en vertrok na Brussel. *Leicester* volgde dit voorbeeld, en vertrok na Utrecht, toornig zynde, om dat de Staten niet goedkeurden dat hy *Roeland Jork*, tot bevelhebber van de groote Schans over Zutfen, en *William Stanlei*, tot Gouverneur van Deventer had aangesteld, wyl die beiden Roomsch-gezind waren, den Spanjaard eertyds gediend hadden, en daarom niet te vertrouwen waren.

Leicester te Utrecht gekomen zynde, vond dat het gantsche land misnoegd was, en over hem klaagde, waar van wy de oorzaken kortelyk moeten aantoonen.

Hy ziende dat de byzondere Stadhouders, inzonderheid Prins *Maurits* wegens Holland en Zeeland, en den Graaf van *Nassau* wegens Friesland, hem grootelyks in den weg waren, zo besloot hy zig voornaamlyk te Utrecht op te houden; niet zo zeer om dat de Staten Generaal, van het oprechten de Unie af aangewoon waren in die Stad te vergaderen, schoon die vergadering na s'Gravenhage was overgebragt, dog ook zomtyds te Delft en op andere plaatzen gehouden was geworden, zo dat daar op niets te zeggen viel, als wel om dat de Stadhouder van Utrecht, die ook Stadhouder van het daar aan grenzende Gelderland was, hem na de oogen zag; eindelyk ook om dat die van Utrecht, in deezen tyd, met die van Holland in onmin leefde, wegens het toevoeren van Eetwaaren aan de Vyanden, die groot gebrek daar aan hadden, waarom dit verboden was geworden; dog den Koophandel te Amsterdam, daar door nadeel lydende, zo wierd dit gebod dagelyks overtreden, het geen die van Utrecht daar tegen in 't harnasch joeg.

Verscheide onrustige menschen, die *Leicester* oprokkende, hadden hem ook na Utrecht getroond, inzonderheid eenen *Ja-*

cob

cob Reingoud die, voorheen, den ouden Graaf van Egmond als geheim schryver had gediend, maar dien ongelukkigen Heer verradende, en de party der Spanjaarden toegedaan zynde, had hy bestierder der geldmiddelen onder *Alva* en *Requesens* geweest; dog na de Gendsche Vrede, overtuigd zynde van ontrouw, was hem zyn ampt afgenomen, en zedert dien tyd had men hem nooit in eenige zaken van gewigt gebruikt. Hy was altoos Roomschgezind geweest, dog hy wierd, om in gunst by *Leicester* te geraken Gereformeerd, en ging te Utrecht, naarstig te Kerk; en om voor buitengemeen vroom aangezien te worden, wilde hy zelfs geen dienstbode aanneemen, indien die geen Ledemaat van de Kerk was, zo dat hy in een goed blaadje by eenige Leeraars stond, die zeer in gunst by *Leicester* waren. Zyne twee voorname medestanders waren *Gerard van Prounink*, bygenaamd van *Deventer* en *Daniel de Burggraaf*. Deeze drie maakten te samen een aanhang, die men *Reingoudisten* noemden, willende voor veel vromer en groter yveraars voor de Godsdienst aangezien worden, dan alle de anderen, schoon hunne groote verdiensten bestonden in geveinstheid en het vleijen van *Leicester*, om hem tegen Prins *Maurits* en de Staten op te stooken; en zig te wreeken over allen die hen dorsten tegenspreken en verachten.

Reingoud spoorde *Leicester* aan tot het oprechten van een kamer van geldmiddelen, om daar door meester van dezelve te worden, waar van *Reingoud*, doorkneed in het uitmergelen en knevelen der Ingezetenen, Opper. Thesaurier en Bestierder zou wezen. Hy gaf voor, om dit aanneemlyk te maken, dat 'er, in dit opzichte, groote misbruiken by de Staten en hunne ontfangers waren ingeslopen, die men ontdekken en verbeeteren moest, 't geen best door het oprechten van zodanigen Kamer konde geschieden. *Leicester* nu en dan een woord daar van, in den Raad van Staten gesproken hebbende, leverde eindelyk, den 27 Juny een Geschrift over, waar by hy deeze Kamer der geldmiddelen, op eigen gezag, had opgerecht. Tot hoofd daar van benoemde hy den Graaf van *Nieuwenaar*; tot tweeden en derden Raadsheer *Hendrik Killegrei* en *Reinard van Azewyn*, Heer van Brakel; tot Opper Thesaurier *Jacob Reingoud*, Heere van Kouwenbergen; tot Opper-Commisen, *Sebastiaan Loosen*, *Joost Teeling* en *Paulus Buis*, en tot Auditeur *Daniel de Burggraaf*.

Dit

Dit kwam de Hollandfche Leden van den Raad van Staten vreemd voor, dewyl aan den Raad, volgens derzelver Inftructie, de beftiering der Geldmiddelen was aanbevolen. Deeze Hollandfche Raden fpraken *Killegry* aan, die hen met forsheid toefnaauwde, dat zyn Excellentie het zo goed vond, 't geen hen genoeg moeft zyn.

Leicefter, om de oprechting van deeze nieuwe Kamer met geweld door te dryven, vond goed, den 2 Auguftus, de Grave van *Kuilenburg*, tot een nieuw Lid van den Raad van Staten, in te voeren, waarop hy de Hollandfche Raden, *Walraven*, Heer van *Brederode*, *Sebaftiaan Loofen* en *Willem Bardes* by hem ontbood, wanneer 'er, over het oprechten van deeze Kamer heevig, getwift wierd. Die Raden bragten ook veel tegen *Reingoud* in, die, als een vreemdeling zynde, onbevoegd was om het Ampt van Thefaurier te bekleden; ook hielden zy ftaande, dat de Staten in dit ftuk alvorens gekend moeften worden: Dog *Leicefter* wilde met de zaak voortgaan, zullende alles by de Staten verantwoorde, die, zo hy zeide, niet ter goeder trouwe, met hem gehandeld hadden.

Hy bleef vervolgens in den Raad van Staten dringen op het oprechten van deeze Kamer, zeggende dat *Reingoud*, den Lande groote fchatten daar door wift te bezorgen. Deez' aangemaand om redenen van zyn voorgeeven te toonen, zeide kans te zien van twintig tonnen alleen van de Lorrendraijers te trekken, of van die menfchen welke gewoon waren, ftrydig met de Placaten van den Lande, allerhande goederen aan den Vyand toe te voeren, dog waar toe hy byzondere Officieren wilde aanftellen. Hier van wierd de proef genomen te Gouda, door *Nicolaas de Dryver* daar toe aan te ftellen; dog hy niet begeerende zyne Inftructie te toonen, en den eed van getrouwheid af te leggen, zo wierd hem door Burgemeefteren de Stad ontzegd. Dit wierd door de Staten van Holland niet alleen goedgekeurd, maar die bande hem uit de gantfche Provincie, met bevel, dat men, in de andere Steden, met diergelyke menfchen op dezelve wyze zoude hebben te handelen.

Niettegenftaande verfcheide Leden van den Raad zig daar bleven tegenftellen, wierd de Kamer van Geldmiddelen opgerecht, en *Reingoud* tot Thefaurier benoemd, het geen *Mr. Paulus*

lus Buys, die altoos een groot Voorstander en gunsteling van *Leicester* was geweest, zo moeijelyk maakte, dat hy den Landvoogd in zyn aangezicht dorst zeggen: *dat hy Reingou niet tot zynen Commis zou begeeren te hebben, zo hy zig al bekwaam kennen mogt, tot het waarnemen van het Thesaurierschap; zo ver was 't er van af, dat hy als Commies, onder Reingou zou willen staan. Leicester* zwol daar op van toorn en vertrok, maar *Reingou* snaauwde hem toe, *dat hy hem dit in de oogen zou doen druipen*, gelyk ook eenige weinige dagen daar na geschiede. 1587.

Leicester was nog boven dien vertoornd op *Paulus Buys*, nademaal die zig wat te opentlyk stelden tegen het wangedrag van de Burger-Capiteinen te Utrecht, deszelfs Gunstelingen, die een verzoek-schrift aan de Vroedschap overleverde, behelzende: „ dat „ men van wege de Stad, Steden en Landen van Utrecht, de gantsche Regeering en volkomen magt, wilde opdragen aan de Koninginne van Engeland, *zonder eenige voorwaarde of bepaling*; en om de Vroedschap daar toe te brengen; moest *Buys* uit de weg geruimd worden. *Leicester*, den 19 Augustus, met eenige Leden van den Raad van Staten en die der Geldmiddelen, s'morgens vroeg, na s'Gravenhage vertrokken zynde, was naauwelyk uit de Poort, of *Jacob de Potter*, een Vlaaming van geboorte, toen Schepen van Utrecht, een groot Voorstander van *Leicester* en *Reingou*, met *Thomas Webbes*, Commies van Leicester, kwamen ten huizen van den Burger Capitein *Cornelis Gysbrechtsz. van Kuilenburg*, verzoekende, dat hy de Burger-Capiteinen by een wilde doen komen, aan wien zy iets uit last van zyne Doorluchtigheid hadden voor te dragen. Dit geschiede aanstonds. *Potter* en *Webbes* verzogten toen hunne bystand tot het gevangen neemen van *Mr. Paulus Buys*, dewyl hen dit door den Grave van *Leicester* uitdrukkelyk gelast was.

Deeze Burger Capiteinen, niet bedenkende, dat hun plicht ten minsten vorderde, hen de schriftelyke order daar toe van zyn Excellentie te vertoonen, waren ten eersten daar toe gewillig, en begaven zig aanstonds na het huis van een Oud-Burgemeester, alwaar *Paulus Buys* gehuisvest was, dringende met groot geschreeuw in huis en vervolgens in de Slaapkamer, daar *Buis* nog te bedde lag. Zy greepen hem by den hals, zeggende, staat op gy zyt onze gevangene gelyk alhier vertoond word.

Hier ziet men de Slaapkamer van Mr. *Paulus Buys* die nog te bedde legt, de deur word opgelopen, en verscheide Burger Capiteinen dringen in de Kamer met de bloten degen in de vuist. Twee van hen vatten hem by de Keel en doen hem opstaan; terwyl eenige anderen zyn Schryfkantoor openbreken zyne Papieren doorsnuffelen, en eenige een Koffer leedig maken om dezelve daar in te verzegelen.

De verzegelde Koffer met papieren bragten zy op hunne Kamer, en van daar na het Hof, dezelve stellende in handen van den Grave *van Nieuwenaar*. *Buys* wierd ook geboeid na de Kamer van de Burgerwacht gevoerd, daar hy eenige uuren bleef, wanneer men hem na de Stads Wynkelder bragt, niet weetende wat aan *Buys* te antwoorden, die hen hun schriftelyk bevel daar toe afvorderde, en tegen dit geweld protesteerde. Hier wierd hy tot den 15 Augustus bewaard, toen hy na Hazenburg, de Stadsgevangenis wierd overgebragt, alwaar hy zat tot den 8 November, wanneer hem toegestaan wierd, zyn verblyf te neemen ten huize van den Onderschout, op de plompen toren, onder plechtige beloften van niet te zullen ontsnappen;

dit

dit deed hy bereidwillig, dog men dwong hem echter voor vyfentwintig duizend guldens borge te ſtellen, die verbeurd zoude zyn, indien hy vlugte.

Tot dien tyd had hy met niemand mogen ſpreeken, dan in tegenwoordigheid van de *Potter* of een der andere Schepenen, hebbende zelfs geen pen of inkt mogen gebruiken. Men wiſt eerſt niets tot zyn laſten in te brengen; maar dewyl hy dag voor dag aanhield om verhoord te worden, begeerende te weeten van wat misdryf hy verdagt gehouden wierd, zo kwamen eenige Schepenen in zyn Kamer, die hem de verklaring van een Procureur vertoonde, welke betuigde *Mr. Paulus Buys* te hebben hooren zeggen, dat de Koninginne van Engeland, nooit de Opper heer- „ ſchappy over de Nederlanden, die Utrecht haar wilde aanbie- „ den, zoude aanvaarden; en dat de Provincie Utrecht alleen „ niet vermogt dezelve hare Majeſteit aan te bieden, als ſtrydig „ zynde met de Unie, en dat de Graaf van *Leiceſter* zelf, met „ het gemaakte ontwerp, om de onafhankelyke en onbepaalde „ Heerſchappy aan hare Majeſteit op te dragen, geſpot had."

Buys antwoorde; dat eene diergelyke valſche verklaring, van een eenig getuigen, in rechten onbeſtaanbaar, en alleen maar verzonnen was, om het hem aangedaan geweld een kleurtje te geeven, dat hy tegen dit geweld nogmaals proteſteerde, declineerende verder te antwoorden, dewyl Schepenen van Utrecht niet Competent waren om over hem, een Lid van den Raad van Staten, te oordeelen; en daarby bleef het; dog deeze onwettige behandeling met *Mr. Paulus Buys* te Utrecht gehouden, maakten gerucht door het geheele Vaderland, en die zaak woog by de Staten van Holland zo zwaar, dat zy den Graaf van *Leiceſter*, door eenige Gecommitteerden, daar over deeden aanſpreken: hy niet durvende bekennen dat dit zyn bedryf was, zogt dit door uitvluchten te verſchonen, maar dewyl men ſterk aanhield, om de waarheid van alles te weeten, vond hy eindelyk goed rond uit te lochenen, dat hy laſt daartoe gegeven had, zeggende die zaak over te laaten, ter verantwoording van hen die hem gevangen genomen hadden.

De Bloedverwanten van *Buys* drongen inmiddels, by *Leiceſter* ſterk op zyn ontſlag aan, en ſchoon hy hen geen weigerend antwoord gaf, zo kwam 'er niets van, waar door de Staten van Holland

land bewogen wierden, om *Leicester* te verzoeken, dat hy *Buys* voor zynen Competenten Rechter, te recht wilde doen ſtellen, dog daar kwam ook niets van, zo dat de gantſche Wereld overtuigd wierd, dat *Leicester* deezen Heer, op de onrechtvaardigſte wyze aan de wraakzucht van zynen Gunſteling *Reingou* had opgeofferd, niet bedenkende, hoe veele dienſten *Buys* hem wel eer gedaän had; het geen niet anders dan veel ongenoegen, over deeze Tyranniſche behandeling van *Leicester* konde verwekken.

Mr. Paulus Buys bleef tot in 't begin van het Jaar 1587 gevangen, wanneer de Staten Generaal, op het ſterk aanhouden van zyne bloedverwanten, beſloten, dat *Mr. Paulus Buys*, onder borgtogt van vyfentwintig duizend guldens, te verbeuren zo hy des vermaand zynde, ten allen tyde, niet in rechten verſcheen. Dit beſluit wierd aan de Staten van Utrecht toegezonden, waar op de Onderſchout hem als ter ſluik ontſloeg, zonder dat hy zyne papieren weder in handen koſt krygen.

De overige klagten tegens *Leicester* ingebragt, zyn van te veel gewigt en te breedvoerig om in dit *Deel* voor te dragen, waarom wy het zelven zullen eindigen met het

Vervolg der APOLOGIE *van Prins Willem den I.*

Als zy dan ook komen te ſpreeken van wylen den Grave *Lodewyk*, onzen Broeder, zo hadden zy veel beeter gedaan eenen zo vromen Ridder met vreden te laaten; gemerkt hy ongelyk meerder eerwaardig is geweeſt, ja een vroomen en oprechter Chriſten was, dan zy allen zyn. Wy trekken het ons niet meerder aan, dat zy hem voor een Ketter uitſchelden, dan onze Heere Jeſus Chriſtus deed, toen hy, van even zulken eerlyke luiden als deeze zyn voor eenen Samaritaan wierd geſcholden.

Belangende de *Predicatien en openbare Vergaderingen*, die zy, op hunne wyze, *Valſch* en *Ketterſch* noemen, zo is het u genoeg bekend, myne Heeren, door wien en hoe dat dezelven wierden ingevoerd. Zo veel is 'er van, dat wy toen ter tyd, zo veel niet geloofd waren, dat men ons advys daar op gevraagd heeft, ook hebben wy daar toe nooit geraden. Ziende niet te min dat de zaken zo verre gekomen waren, zo bekennen wy, dat onze meining en advys geweeſt is, dat de Hertoginne van Parma, dezelve

zoude

zoude inwilligen. Waar uit blykt dat wy kwalyk geraden hebben, ten minsten, zo heeft, het geen daar na gevolgd is, genoeg doen zien hoe zy, die deezen onzen raad niet goed hebben gevonden, hun meesters beleid, en voor hem huis gehouden hebben. Boven dien heeft God ons willen toonen dat schoon hy de zynen voor eenen tyd kastyden ter needer slaat, hy nogtans zodanige hand tastelyke en gruwelyke meinedigheid, als die van den Koning en de Hertoginne van *Parma* is, niet geduldig toe laat, zonder dezelve zwaarlyk te straffen, op dat de geheele Wereld zoude weeten, dat God niet vergeefs gezeid heeft, dat hy niet onschuldig houden, nog ongestraft zoude laaten, die zynen naam ydelyk gebruiken.

Dat zy spreeken van 't *verbreken der beelden*, *autaren*, *kerken* en andere ongeregeldheden. Wy stellen vast dat 'er niemant onder ulieden is, myne Heeren, aan wien niet ten vollen bekend is, dat wy aan zodanigen wyze en maniere van doen nooit behagen hebben gehad: dat ook veele van hen, die ons behoorden te helpen en voor te staan, ons, aan d'andre zyde, ten onrechte, hebben gelasterd en geschonden, om dat zy nooit hebben willen toestaan, dat zulke dingen, zonder voorgaande bevel van de Magistraten en Overheren zouden geschieden.

Zy zyn ook niet veel beeter gefondeerd in 't geene dat zy zeggen; *dat de zaken door de voorzigtigheid van de Hertoginne van Parma zodanig behandeld en geremedieert zyn geworden, dat wy genoodzaakt zyn geweest uit deeze Landen te vertrekken.* Hadden zy in tegendeel gezeid, dat wy door de valscheid, het bedrog en de meinedigheid van de voorsz. Hertoginne, daar toe hadden moeten komen, dan was het nog iets geweest; of hadden zy aldus gesproken: Om dat zommigen, die zig eindelyk den Beul op den hals hebben gehaald, uit ligtgeloovigheid, zo langzaam waren van niet te konnen besluiten om zig in veiligheid te stellen; als mede dat onze affectie en die van sommige andere Heeren tot den Koning, zo groot is geweest, dat dezelve myne Heeren *van Bergen* en *van Montigny*, daar toe bragt, dat zy zig na Spanjen zouden begeeven, meenende de Koning zoude uit hoofde van hun aanzien en edele afkomst, veel liever uit hunnen mond willen vernemen, wat tot behoud van deeze Landen noodzakelyk gedaan behoorden te worden; maar zienden hoe dat die Heeren aldaar ontfangen

wa-

waren geworden, gelyk aan ieder een ontwyffelbaar bekend is, zo hebben wy, om die reeden, gemeend goede grond gekregen te hebben, om wat meer op onze eige veiligheid en behoud bedagt te zyn: Hadden zy (zeggen wy) op zodanigen wyze gesproken zo zouden zy een gedeelte van de waarheid gezeid hebben. Want meer dan een Jaar van te vooren, hadden wy reets volkomen voorgenomen te vertrekken, en alle onze Ampten te verlaten, gelyk zulks blykt uit een eigenhandigen Brief, van ons geschreven, die hier agter aan gevoegd is; waar uit men kan zien, hoe onwaarachtig het is, dat alhier voorgegeeven word.

En zo iemant begeerd te weeten om wat reden wy, een Jaar daar na, na Duitsland zyn vertrokken, die kan leezen onze verantwoording, in 't Jaar 1567, in 't licht gegeeven, die genoeg de reeden van ons vertrek doet zien, en wel voornaamlyk deeze, om dat wy niet wilden gedogen, dat de Spaansche Inquisitie, in onze Gouvernementen zoude aangenomen worden: uit welke oorzaak wy, voor ons vertrek, de gezegde Gouvernementen in de handen van de voorsz. Hertoginne overgegeven hadden, met een vast voornemen en meening, van by onze Vrienden in rust en vrede te gaan leeven, tot 'er tyd toe dat het God zoude believen, den Koning beteren raad in te boezemen: of, indien 't met hem langs zo erger wierd, tot dat God de Heere zelf de deur eens zoude openen, om dit arme Land te verlossen 't geen wy versmagt zagen leggen en versonken in eenen diepen afgrond van alle ellenden en katyvigheid: want wie zoude zonder hertzeer en treurigheid konnen verhalen, al dat verbannen, beroven van goederen, vangen en spannen, alle de geledene pynen en smerten, zo menigerhande doodstraffen, daar deeze bloedgierige menschen (welke alle de bloeddorstigsten Tirannen van de wereld, als *Phalaris*, *Busyris*, *Nero*, *Domitianus* en anderen, in wreedheid verre te boven gaan) de arme Onderzaten der Landen van herwaards over, zo lang mede gekweld hebben; en dewyl wy geen middel zagen om den Landen daar omtrent eenigen verligting toe te brengen, zo hielden wy ons vreedzaam en stille.

En om dat zy in deezen ban goedvinden te zeggen dat, gedurende de vredehandeling te Keulen, *wy hadden doen aanbieden, van te vertrekken na de plaatze onzer geboorte*: Zo hadden zy zig toen, met onze vrywillige ballingschap, wel te vreden mogen houden,

zonder

zonder ons verder te vervolgen; te meer, dewyl wy door zeker Perſoon van qualiteit, die nog in 't leven is, hen hadden doen zeggen, dat wy ons geruſt en ſtille zouden houden, ten ware dat zy beſtonden onze eer of goederen aan te taſten, maar dat zy ons daar door zouden dwingen, na ons vermogen, zulken order op onze zaaken te ſtellen als de nood het zoude vereiſchen.

Maar zy zyn te werk gegaan als verwoede en razende menſchen. Na dat ze ons niet hadden konnen in 't net lokken, door zoete en vleyende woorden (gelyk de Koning ons zelf meende te verſtrikken, door zekeren Brief met zyn eigen hand aan ons geſchreven, die veel te loffelyk en veel te vriendelyk was om oprecht te wezen, waar uit men klaarlyk zag dat ze vol bedrog was) zo taſten zy onzen Zoon aan, een Kind dat nog op de ſchool lag, en trokken hem met geweld uit de Univerſiteit te Leuven, tegen de Privilegien van dezelve Univerſiteit; Ja dat meer is, op 't vertoog, uit dien hoofde, by die van de Univerſiteit aan hen gedaan, zo gaf de barbaarſche en onbeleefde *Vargas*, hen dit antwoord in kwaad Latyn: *Non curamus veſtros privilegios*; willende zeggen; *wy vragen na uwe Privilegien niet.* Zy voerden verder onzen Zoon buiten Braband, tegen 's Lands Privilegien en 's Konings eed: Zy zonden hem na Spanjen, om van ons, die zyn Vader zyn, verre weg te doen en te vervreemden, en houden dus nog den onſchuldigen jongen Heer in eene wrede en deerlyke gevangeniſſe. In dier voegen, dat zo ze ons geen ander ongelyk dan dit alleen hadden gedaan, wy niet waardig waren, den naam te dragen van zodanigen Geſlacht, waar van wy afgekomen waren, nog ook Vader geheten te worden, zo verre wy niet alle onze zinnen, verſtand en middelen die God ons gegeeven heeft, te werk en ſtelden, ten einde te beproeven om hem uit deeze jammerlyke ſlaverny te verloſſen, en een zo groot ongelyk, ons aangedaan te doen beeteren: Want wy zyn zo vervreemd van natuure niet myne Heeren, dat wy geen Vaderlyk herte en genegenheid in ons zouden gevoelen; nog zo wys en voorzichtig, dat ons niet meenigmaal een droevig verlangen, na onzen dus langen tyd afweezenden Zoon, in ons gemoed zoude voorkomen.

Zy houden zig nogtans hier mede niet geruſt maar ſlaan, tegen alle forme van Rechten en Juſtitie, de handen aan onze mede-

debroeder, de Ridders van de Ordre: *Zy* vervolgen ons by indagingen, opſchryving en aanſlaan van onze goederen, en dryven ons met geweld zo verre, dat wy gedwongen werden veele zake voor te neemen, daar wy onzen gantſchen leeftyd nooit aan gedagt haddden. Zy ſtellen het Proces van onze medebroederen, en het onze (contrarie de artykelen van de ordre des gulden vlies, en tegen 's Konings eed, die 't hoofd van de voorſz. Ordre was) in handen van ſommige ongeachte perſonen, die niet waardig waren onze medegenoten, en onze knegts te zyn: Zy degraderen en zetten ons af van alle onze Staten en Officien; zy ontnemen en berooven ons van onze goederen; zy verwyzen ons ter doodt. En wat is dit anders, dan dat ze ons ontſlaan van den eed en ons in vryheid ſtellen, om, met allerhande middelen ons van God verleend, onzen Vyand te mogen gaan beſpringen.

Hier uit kan men zien, hoe dat zy, toen wy niets dan de ruſt zogten de troubelen hebben verwekt, en als wy ſtonden na de Vreede dat zy ons gedwongen hebben tot Oorlog te komen, ja tot zulken Oorlog, die ondernomen is om onzen Zoon te verloſſen, om ons leven te beſchermen, om onze goederen weder te krygen, en, 't geen ons 't liefſte was, en daar ons 't meeſt aan gelegen is om onze Eer te verdedigen; zonder hier nog aan te roeren 't geene de gemeene zaak aangaat. En dit is 't, dat zy zo ligtelyk en met ſtilſwygen voorby gaan, myne Heeren, 't welk zy willens en weetens voorby gaan, als niet zonderling tot hunne zaak dienende.

Zo wy dan, niet zynde des Konings ingeboren onderdaan, (gelyk hy zelf zegt) boven dien, zynde van onzen eed ontſlagen, door de onrechtvaardige Sententie en verbanning; ook hebbende zulken goed recht en oorzaak om onzen Zoon, mitsgaders de goederen die ons met geweld zyn afgenomen, met krachtdadige hand wederom te eiſchen niet alleen hadden gepoogd, maar ook reeds met der daad, uit dezen Nederlanden, mitsgaders uit alle zyne andere Landen en heerlykheden verjaagd, en die ons zelve gezogt hadden toe te eigenen, (nademaal dat hy tegen alle recht en billykheid, ja tegen zyn eigen eed, ons heeft genoodzaakt en gedwongen, den Oorlog tegen onzen dank te beginnen, toen wy den zelven, uit al ons vermogen, zogten te ontvlieden; ja, dat meer is; dewyl hy ons alleen deezen overlaſt heeft aangedaan,

even

even op denzelven tyd ofte kort daar na, dat hy ons by zyne ei- 1587.
gene Brieven, met zyn eigen hand geschreven, zo groote en heerlyke getuigenisse van onze getrouwheid gegeeven hadde, zo datter geen mensch ter Wereld was, die meer had konnen wenschen en begeeren; gelyk blykt uit de Copy van den Brief hier achter bygevoegd:)

[Schoon in het originele, deezen Brief achter aan volgd, zo hebben wy, om klaarder te zyn, deezen Brief alhier in gelast, luidende van woord tot woord

Uwen Brief van den 27ste May hebbe ik met groote genegenheid ontfangen, ende daar na den genen dien gy my hebt geschreven den 19 Juny; ende gy zult alrede hebben mogen verstaan, door 't gene ik hebbe geschreven aan myne Zuster, de kleine redenen die gy hebt om te peinzen het geene gy my schryft in een brief van den 21 May, maar eer heel de Contrarie: Ende voorwaar het is zeeker, dat gy u zeer zoudet bedriegen, achterdenken neemende dat ik u niet volkomelyk en zoude betrouwen. Ende al hadde iemant neffens my contrarie officie willen doen, zo en ben ik zo ligtvaardig niet, dat ik zulks zoude geloofd hebben, hebbende zo groote experientie van uwer getrouwigheid ende van uwe diensten. Daarom moogt gy vryelyk zulk achterdenken laaten varen, ende u rusten op de brieven die ik, dien aangaande u eertyden hebben geschreven, ende op uwe werken: ende niet letten op het geene, die uw gelyke Vyanden zyn van mynen dienste en uwe welvaart, u mogen te verstaan geeven. Ende aangaande den oorlof dien gy begeert om uwe Staten te verlaten, my is leet dat uwe zaken particulier zyn in zulken state als gy zegt: maar wezende de zaken van dien Landen, in der voegen zo zy zyn gelegen, en kan niet gelaten u te zeggen, dat het geen reden en waare dat zulke personen als gy zyt, in den welken ik my betrouwende ende gerust stelle, die verlaten, byzonder dien ik zo verre van daar ben: maar ware eer behoorlyk dat de gene die in hare huizen waren, toe liepen tot dezen nood, ende hen employeerden in 't geene daar zy toe verbonden zyn, gelyk gy tegenwoordelyk gedaan hebt, gaande 't Antwerpen, daar ik groot contentement of gehad hebbe. Ende ben wel verzekert dat gy aldaar doen zult al het geene dat meest zal wezen bekwaam voor mynen dienst, ende voor de ruste ende zeekerheid van sulken Stad ende van de Landen: ende om te verzien op de ongeregeldheden die aldaar zyn zullen gelyk ik u dat betrouwe, ende wel expresselyk u belasten, ende wete wel dat gy u niet anders toonen en zult,

dan gy al u leven lang getoond en blyk! Ende op dat gy moogt zien hoe vryelyk dat ik met u handele, en wil ik niet laten u te zeggen, dat men hier veele heeft gesproken van dat u broeder hem heeft gevonden in den zaken die aldaar omgaan: ende want ik niet en kan gelaten van des zeer te gevoelen zo belast ik u, dat gy bezitt wat remedie daar in zoude mogen genomen werden, om niet voorder te gaan, en 't zelve stilt. Ende danket u, van hem eenige dagen by u te doen, doet het. Uit den Bosche van Segovia, den eersten Augusti 1566.

(*getekend*) PHILIPPES.

(*En op de rugge stond*,)

AAN DE PRINCE VAN ORANGIEN.

En gezegeld met s'Konings zegel.

Hier op word vervolgd]

Wie zoude ons konnen van eenige andere foute beschuldigen, dan, dat wy te veel tyds hebben laten verlopen eer dat wy de wapenen in handen hebben genomen, en dat wy niet begeeren te genieten, van 't geene dat ons volgens het recht des Oorlogs, ook by de Rechten die by alle volken gemeen zyn, toegelaten en gegeeven is; te meer, aangemerkt dat wy een vry Heere geboren zyn, en nog daar en boven deeze Eere verkregen hebben, dat wy den name mogen dragen van een Souverein en absolut Prins, die naast God, in onze Voorstenddommen geen Overhoofd erkennen, hoewel dat hem 't zelve niet zeer veree en is onstrekkende.

Nu aangemerkt, dat hunnen voornaamsten grond en fondament hier in is gelegen; namelyk, dat wy zouden tegen onzen Opperheer in de wapenen zyn gekomen, zo zyn wy ook te vreden dezelve zaak en materie aan te roeren en te overwegen; in dewelke men bevinden zal, dat ze even zo wel gefondeerd zyn als in alle d'andre. Want voor eerst willen wy ze vragen, by wat tytel dat de Koning *Philips* (die een Erfgenaam is van Hendrik den Bastaard van Castilien) 't Koningryk van Castilien en van Leon is bezittende. Want het is klaar en notoir, dat Hendrik zyn Voorzaat een Bastaard was, dewelke rebelleerde tegen den wettelyken Erfgenaam, die zyn eigen Broeder en Heer was, die hy ook met eigener hand om den hals heeft gebragt. Wat recht had dan deezen Bastaard, ende Groot-Vader van den Koning, om na de voorsz. Kroon te staan. Daar op antwoorden zy; dat Don Pedro

zyn

zyn Broeder, een Tyran was, en zy plagten hem zelve gewoonlyk den naam van *Elbrudele*, ofte de wrede te geeven. Maar zo de Koning *Philips*, by zodanigen tytel, 't Koningryk van Castilien is bezittende en zien wy dan niet, dat men hem met dezelve mate kan toemeeten, daar hy anderen mede uitgemeten heeft. En zo 'er nooit wreder Tyran gevonden en wierd, die meer des Lands Privilegien en met meerder verwaandheid, ook met minder respect overtreden en gevioleert, ja, die met minder schaamte zynen gezwoornen eed en trouwe gebroken heeft, dan even deezen Koning *Philips*: Is hy dan niet veel onwaardiger de Kroon van Castilien te dragen, dan Don Pedro, want Don Pedro was immers met geen bloedschande nog met zyn Zoons of wyfs moord niet bevlekt. En zo iemant wilde zeggen, dat ons zulks niet aangaat, zo zyn wy wel te vreden nog nader te komen; hoewel dat ons voornemen niet is den voet te vestigen op 't geene dat wy tegenwoordig willen verhalen; want of wy schoon de wapenen tegen hem opgenomen hadden, en dat hy zonder eenige uitzondering onzen Opperheer, en wy zyn onderzaat geboren waren, ('t welk nogtans zo niet en is, volgens zyn eigene belydenissen) wat zouden wy anders gedaan hebben, dan dat een onder zyne Voorzaten, tegen den Keizer *Adolf van Nassau*, zynen Opperheer gedaan heeft.

Een iegelyk, die eenige kennisse of weetenschap heeft van 't geene dat hier voortyds in Duitschland gebeurd is, weet hoe dat *Albrecht* den eersten van dien naam en dat Geslacht, Hertog van Oostenryk, (want te vooren voerden, zy maar den Tytel van Grave van Habsburg) de wapenen tegen den voorsz. Heer Keizer, onzen Voorzaat heeft opgenomen. En hoewel dat de voorsz. Keizer., door Gods toelating, in den slag kwam te sneuvelen, nogtans weeten wy wel wat de verstandigste Schryvers daar van geschreven en geoordeeld hebben, hoe wel dat *Gerard*, toen ter tyd Aartsbisschop van *Ments*, de voornaamste Autheur en opstoker van de Conjuratie tegen den voorsz. Keizer voorgenomen, 't zelve op die diversche wyzen getracht heeft te bewimpelen en te verduisteren. Dog zo iemant wat nader de Historie wil inzien, zal hy ligtelyk bevinden, dat Paus *Bonifacius* deeze zaak berokkend en besteld hadde, van den welken men plagt te zeggen: *Intravit ut vulpes, regnavit ut Leo, moritur ut Canis*; dat is; Hy geraak-

raakte aan den Pauselyken Stoel als een Vos, hy regeerde als een Leeuw, en stierf als een Hont.

Dit beschikte hem de voorsz. Paus, alleen uit oorzaken, om dat de Keizer hem niet hadde willen bekennen, voor zulks als hy hem was uitgevende. Derhalven verwekte hy tegen den voorsz. Keizer deezen Hertog *Albrecht*, die alrede malcontent genoeg was, om dat de Keizer *Adolf*, in de Keure, voor hem geprefereert, en voorgetrokken werd. En sommige Bisschoppen, die den Paus heel en al toegedaan waren, hebben hun zelven daar bygevoegd, en aan zyne zyde begeeven. Maar wie zoude een zo snood mensch te voet hebben konnen vallen, ofte eenige Eere bewyzen, die in zyn Jubel-jaar kort daar op gevolgd, bevel gaf dat men twee Zwaarden met statie, in triumf, voor hem zoude dragen, doende door hem die het eene Zwaard droeg luid op roepen: *O Christus! zie deezen is uwen Stadhouder op Aarden*; en hy die het andere Zwaard droeg, riep: *O Petrus! Zie deeze is uwen opvolger*. Ja dat meer is, na dat hy deeze snoode practyke tegen den Keizer alzo had aangeregt, hebbende nu *Albrecht* geheel en al na zyn hand gesteld, zo dagt de voorsz. Paus, 't zelve tegen den Koning van Vrankryk, *Philippe le Bel* te doen, hem pogende zyn Koningryk te ontneemen, en den voorsz. *Albrecht* daar mede begiftigd hebbende, gaf hem verlof den Tytel van Roomsch en Fransch Koning te gebruiken. Maar hy vond de Geestlykheid van Vrankryk zo wel niet tegen hem gezint, daar toe niet zo ryk nog magtig als die van Duitschland, daar en boven was het gantsche Koningryk wakker gemaakt, door dien dat *Mr. Pieter van Cognieres*, s'Konings zake zo wel en wysselyk beleid en verdedigd hadde. Ja hy vond de Koning zo wel geresolveerd, dat hy tot *Anagnia*, zyne fatuiteit of malligheid (alzo noemde de Koning, in zynen Brief, de Pausselyke heiligheid) deed aantasten, door een van de principaalste Heeren die 't hoofd was van 't Edel huis van Columna, ook door een Edelman uit Languedok, met name *Nogueret*, dewelke den Paus, van daar naar Romen voerden en deden hem aldaar ombrengen, gelyk hy zeer wel verdiend hadde. Dog alzo wy hier te voren gezeid hebben, wy denken op zodanigen fondamenten niet te steunen; maar willen verder tot de obligatien en verbintenissen komen, die tusschen hem en ons zyn.

Ge-

Genomen dan of, nu al 't geene dat alrede verhaald is, zo niet en was, en weet hy niet, zo hy Herog van *Braband is*, dat wy uit hoofde van onze Baronnyen en Heerlykheden, een van de voornaamste leden zyn van Braband. En weet hy niet waar toe dat hy aan ons, onze medebroederen, medgezellen, en aan de goede Steden des Lands verbonden is. En op wat Conditien dat hy deeze Staat is houdende. En gedenkt hy ook niet meer aan zynen eed, ofte zo hy dies wel indagtig is, maakt hy zo weinig werk van 't geene hy aan God en den Lande beloofd heeft; mitsgaders de conditien die aan zynen Vorstelyken staat en Hertoglyken hoet zyn gehegt.

Het zoude wel niet noodig wezen, myne Heeren u lieden voor te houden 't geene dat hy ons beloofd heeft, eer dat wy hem den eed gedaan hebben, dewyl dat zulks veelen onder u lieden al te wel bekend is; maar om dat 'er ook veele andere zyn, die deeze verantwoording zien zullen, daarom hebben wy ulieden willen die memorie ververschen van de voornaamste pointen en artykelen, die hy den Lande tot zyner blyde inkomsten belooft en gezworen heeft, waar uit genoeg blyken zal waartoe dat hy aan ons allen verbonden is; zo dat het hem niet vry staat alle dingen te schikken en te disponeeren na dat het hem goed duukt, gelyker wyze hy in de Indiën gedaan heeft, want hy vermag niet slechts een van zyne Onderdanen, met geweld ergens toe te dwingen, ten zy dat de Costuimen van de Rechtsbanken, daar zy hunne huizingen en woonplaatzen hebben, 't zelve toe laten; ook kan hy by geen ordonnantie ofte decreet, den staat van den landen in eeniger maniere veranderen: Hy moet hem ook te vreden houden met zyn ordinaris en gewoonlyk inkomen: Hy kan niet doen ligten nog eischen eenige impositien, tegen den dank en zonder uitdrukkelyke bewilliging van den Landen, en achtervolgende de Privilegien deszelfs: Hy mag geen volk van oorlog in 't land brengen, zonder des voorgaande wille en Consent: Ja zonder den voorsz. wille en mag hy niets veranderen in de valuatie van de munten: Hy kan ook geen onderzaat doen aantasten zonder informatie by de Overheid van de plaats gedaan: En hebbende den zelven gevangen, zo vermag hy hem niet buiten den Landen te verzenden.

Als gy nu dit geheel begrip zo in 't korte hoord verhalen, en be-

bemerkt gy niet myne Heeren, wanneer dat de Banerheren en Edelen van den Landen, dewelke uit hoofden van hunne preëminentien den last der wapenen bevolen is, hen daar en tegen niet en stellen, niet alleen als deeze Artykelen overtreden en gevioleert zyn, maar dat veel meer is, alze zo tyranischer en hoogmoediger wyze onder de voeten gedrukt werden: Als daar niet een Artykel alleen by den Hertog zelf, maar by vreemde en barbaarsche menschen verbroken en geschonden zyn: Ja wanneer dat de Edelen, volgende hunnen eed en plicht, den Hertog niet dwingen, om den Landen te doen dat recht en redelyk is, dat zy zelfs als dan, met recht, behoren van meinedigheid, ontrouwe, en rebellie tegen den staat van den Landen beschuldigt en verwezen te worden. Maar zo veel als ons belangd, wy hebben, daar en boven, een eigen en byzondere oorzaak, die ons wat nader aangaat, te weeten, dat wy tegen de voorsz. Privilegien, van alle onze goederen ontrooft zyn geworden, zonder eenige forme van Recht ofte Justitie. Boven dien, 't geen dat ons in den persoon van onzen Zoon den Grave van *Buren* is wedervaren, 't zelve is zo klaar ten getuigenisse van des Vyands ongetrouwheid, en overtreding der Privilegien, zo dat niemant, met recht, meer behoord te twyffelen aan de oorzaken, waarom wy, de wapenen hebben moeten opvatten.

En hoewel dat wy in den eersten tocht, by ons gedaan, geeden vasten voet in 't Land hebben konnen zetten (gelyk hy ons 't zelve verwyt en voorhoudt *dat wy ons aldaar nergens hebben konnen bergen of onderhouden*) zo is dit nogtans niets nieuws of dat niet insgelyks ook andere van de beste Veldheeren en Capiteinen van de wereld zy wedervaren: Ja, 't is hem zelf menigmaal gebeurd, dat hy zo dikwyls met zo groote en magtige Leegers in *Holland* en Zeeland is gekomen en niet te min, met een hand vol Volks, en by toedoen van myne Heeren de Staten der voorsz. Landen, hebben wy hem met schanden uit denzelven verdreven, mitsgaders dien grooten en vermaarden Capitein, den Hertog van *Alva* en zynen Navolgers, zonder dat hy hedendaagsch, in den zelven Landen, slechts een voet lands bezit, die onder zyn gebied en bestelling staat: Alzo wy ook verhopen mits uwe goede hulpe en bystand, dat hy, binnen korten tyd, insgelyks niet en zal hebben in al het overige van deezen Landen.

Einde van het Twee en twintigste Deel.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.
TWEE EN TWINTIGSTE DEEL.

EINDE.

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

DRIE EN TWINTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1767.

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Van het voorgevallene gedurende de Landvoogdy van Leicester, in den Jaare 1586.

WY hebben gezien hoe *Leicester*, zoekende oppermagtig in deeze Landen, volgens de Instructie van de Koninginne zyne Meestresse te regeeren, met ongenoegen had moeten dulden, dat de Staten van Holland en Zeeland, Prins *Maurits* tot hunnen Stadhouder, Capitein en Admiraal-Generaal hadden aangesteld, zoekende zig te beveiligen, voor het Engelsche Juk dat men hen op den hals zogt te leggen. Daar op zogt *Leicester*, het zy uit wraakzucht, het zy uit staatkunde, de andere Provincien tegen Holland en Zeeland op te maken. Hy vond tot dien einde, nergens meerder invloed, dan in de Provincie van Utrecht, wiens Stadhouder, Grave van *Nieuwenaar*, en veele van de Wethouders der Stad, zyne belangen grootelyks waren toegedaan; hebbende zig des te ligter daar toe laaten verleiden, door een argwaan, dat Holland 'er op uit was, om *Utrecht* na zyn hand te zetten, waar aan het arresteren van *Buis*, gelyk wy gezien hebben, voor een groot gedeelte was toe te schryven geweest, dog het geen kort daar aan klaar uit borst, wanneer het bleek, dat *Leicester*, het land met partyschap had vervuld; welke naderhand genoemd wierd, *de party van Leicester*, en *de party der Staten*.

Ondertusschen zogten de Staten van Holland en Zeeland, den Grave van *Leicester*, (die zy moesten ontzien uit hoofde van de groote gunst waar in hy by de Koninginne *Elizabeth* stond, te meer dewyl zyne heerschzugtige bedoelingen, eigentlyk die van zyne Meestresse waren, die men moest tegen gaan, zonder als te laten blyken dat men ze bemerkten) zo veel doenlyk en redelyk was, voldoening te geeven, daar om stonden zy hem, in July 1586, eene beede toe van vier honderd duizend Guldens; dog begeerden, dat hy een vierde gedeelte daar van zou doen heffen, uit den tol op de Lakens, gereed zynde dezelve, voor een Jaar, in zyne handen te stellen, en dezelve, na zyn goedvinden te verhogen. De Raad van Staate, deeze tol in handen hebbende, en die van den ontfang en uitgaaf rekening doende, zo wilde zy order stellen, dat de opgenomene honderd duizend Guldens daar uit wierden afgelost, 't geen *Leicester* niet aanstondt.

Op zyn verzoek, om zyn Jaarwedde, waar op hy tien duizend guldens ontfangen had vast te stellen, gaven de Staten, op dien tyd, geen antwoord, dog kort daar aan verklaarde hunne gevolmagtigden, ter Vergadering van de Staten Generaal, dat de wedde van zyne Doorluchtigheid, na hun gevoelen, op honderd duizend Guldens jaarlyks behoorden bepaald te worden, onder voorwaarde dat de gelden, tot de geheime kondschap aangelegd, als ze niet boven de twintig duizend guldens beliepen, ten zynen lasten zouden blyven.

Dit stond *Leicester* al mede niet aan, zynde boven dien onvergenoegd, dat men zweeg op zyn gedaan verzoek, dat men de nieuw opgestelde middelen op het Bier, Zout en Zeep hem in handen zoude stellen. Om zo veel toegenegentheid als doenlyk te gebruiken, besllooten de Staten, den 2 van Augustus, ten opzichte van het voornaamste gedeelte van zyn voorstel, hem nader te gemoet te komen, en hadden reets zo goed als bewilligd in het opbrengen van de vier volle tonnen gouds, zonder hem, voor een gedeelte daar van, naar den Tol op de Lakens te wyzen, mits hy ook een billyk besluit nam op hunne vertogen; het eene over het Placaat op de Zeevaard; het geen zeer nadeelig was voor den Koophandel van Holland en Zeeland, tusschen welke Landschappen en alle de Spaansche plaatzen, nog een soort van vrye Negotie was overgebleven die *Leicester* daar door stremde, om dien

dien handel alleen in handen der Engelschen te doen vallen en het ander tot afdoening over hunne bezwarenisse wegens de regeering, zyn de alles geschied zonder hunne goedkeuring. Op het laatste gaf hy hen eenige voldoening, maar het eerste meende hy dat alleen aan hem en den Raad van Staaten stond; zeggende dat hy niets dan der Landen welvaard zogt, en dat men hem dit gerust moest toevertrouwen, zonder op zyn doen te vitten; dog de Staten meenden met recht, dat het zorgen voor s'Lands welzyn, voornaamlyk aan hen stond, en dat hy, naar 't voorbeeld van Prins *Willem den Iste*, over diergelyke zaaken, eerst met de Staten te raden moest gaan; dog hy volgde de gewoonte van de Spaansche Gouverneurs Generaal, doende alles na zyn eigen goedvinden, en om te betonen dat hy daar van niet begeerde af te gaan, gaf hy, op eigen gezag, twee Placaten uit, een wegens de Munt, en het ander verbood op nieuw, niet alleen het handelen op de Vyandlyke plaatsen, maar zelfs op onzydige, zo in Vrankryk als in Duitschland. De Staten verzette zig zo ernstig tegen dit laatsten, zo dat het, in 't volgende Jaar, wederom ingetrokken wierd.

Dit kibbelen tusschen de Staten en *Leicester*, waar over eenige Leden van de Staten en Vroedschap van Utrecht, als goede Patriotten hun gevoelen vrymoedig hadden geuit, was oorzaak dat *Leicester* last gaf aan den Heer *North*, een Engelschman, die zig te Utrecht ophield, zynde dezelve die zo sterk gedreven had, dat de Heer *Buys* naauw bewaard moest worden, om, door middel van de Burger-Capiteinen, het by de Wethouders zo te maken, dat eenige, die by hem in 't oog liepen, uit de Stad wierden gezet. De voornaamste van dezelve waren Jonkheer *Nicolaas van Zuilen van Drakenburg*, Hoofd-Schout van Utrecht; *Florin Tin* s' Lands Advocaat; *Jan Robertszoon van Dreunen* en andere Leden der Regeering, welke zonder eenige voorgaande reedenen te geeven, wierden aangetast, en door de gewapende Burgery, buiten het gebied van de Stad Utrecht geleid, met verbod, van ooit weder daar binnen te komen; een zo geweldadig bedryf en schending van de Rechten en Privilegien, dat het alleen aan den Tyran *Alba* gevoegd zoude hebben, waar om wy, tot een altoos durende gedachtenis, dit alhier vertoonen.

Hier ziet men de bovenstaande Heeren, met nog eenige anderen, zommige gekleed, anderen in hun nachtgewaad, door gewapende Burgers uit hunne Huizen gehaald, by den arm tot buiten de poort geleiden. Voor uit gaat de Engelschman *North*, tusschen twee Burger Capiteinen, die aan deeze Heeren, op eene brutale wyze, het bovenstaande Compliment maakt, zelfs de stoutheid hebbende, een van die Heeren, welke tegen dit onwettig bedryf protesteerde, een voet onder het gat te geeven, zeggende: *weg, weg, loop na de Staten uwe Vrienden*, gelyk bleek uit hunne gedane klagten.

Deeze mishandelde Gemenebest-mannen en moedige Voorstanders van s'Lands Vryheid, begaven zig na *Montfoort*, van waar zy aan de Staten van Holland en Prins *Maurits* als Stadhouder, door eene Memorie, van het voorgevallene kennis gaven, verzoekende om hunne bescherming. De Staten deeze Heeren kennende voor eerlyke en achtbare mannen, deeden antwoorden, dat zy, tot hunne veiligheid, zig na Holland konden begeeven, ja, hen radende, zig voor den Hoogen Rade ter purge te stellen tegen alle en een iegelyk, die iets in Rechten

te-

tegen hen iets zou durven inbrengen, waar toe die beledigde Heeren zeer gereed waren.

Op dien vasten voet, klaagde de Staten, met grooten ernst, aan *Leicester* over dit bedryf, waar door die Graaf in verlegenheid wierd gebragt. Hy antwoorde, alleen last gegeeven te hebben, om verdagte persoonen, geen getrouwe Liefhebbers van hun Vaderland, uit de Stad te zetten, en niet te weeten, om wat reden deeze mannen verdagt werden gehouden, maar dat hy 'er onderzoek na zou doen. Ten dien einde schreef hy aan den Grave van *Nieuwenaar*, Stadhouder van Utrecht, dat hy 'er onderzoek na zou doen. Deeze schreef de Regeering van Utrecht en de Burger-Capiteinen aan, hem hunne redenen, tot het uitzetten der voornoemde en andere Persones, waar op men vernam kwaad vermoeden te vallen, bekend te maken.

De Burger Capiteinen namen dit antwoord op zig, dog voeren daar in zeer vinnig uit tegen de Staten van Holland, die zig bemoeiden, gelyk zy voorgaven, met zaken die hen niet aangingen; dog die brief was in zodanige onbetamelyke uitdrukkingen vervat, dat *Leicester*, voor de gevolgen vrezende, dezelve achter hield.

Onderwyl vond de Graaf van *Nieuwenaar* goed, zonder twyffel op bevel van *Leicester*, om niet alleen alle de Magistraats-Personen en Amptenaren der Stad Utrecht, maar ook de Schuttery, welke daar toe onder de wapenen was gekomen, een nieuwen eed van getrouwheid, aan de Staten Generaal, aan den Graven van *Leicester*, als algemeen Landvoogd, en aan hem als Stadhouder van den Lande van *Utrecht* te doen afleggen. Men kon in den beginnen niet begrypen met wat oogwit dit geschiede, dog het wierd wel haast bekend, dat het alleen geschied was om het gemeen wantrouwen tegen de Staten van Holland in te boezemen, en te doen geloven, dat 'er menschen onder de staatsche party gevonden wierden, die met den Vyand heulden, en daarom *Leicester* wederstreefden, en dat de uitgezette Heeren daartoe behoorden; waar om men, onder anderen, by dien eed had beloofd, geen verstand altoos met de uitgezetten te zullen houden, en alle onderhandeling van vreeden, buiten de eenparige bewilliging van alle de Bondgenoten te zullen lyden, en alles wat men konde ontdekken te openbaren. Om dit zaad van wantrouwen des te beeter zig te doen verspreiden, deed men door

Rein-

Reingoud in *Holland*, en *Barbara Boots* te *Middelburg* in Zeeland, allerhande vuile lasterschriften verspreiden, zo dat niet alleen veel slegt volk, maar ook eenige al te driftige Leeraars geloof daar aan sloegen. Schoon die Lasterschriften by *Reingoud* en *Barbara Boots* wierden gevonden, wist *Leicester* het zo te maken, dat zy niet gestraft wierden, ja, hoe sterk de uitgezetten Heeren ook aanhielden om te mogen weeten, wat men ten hunnen lasten had in te brengen, het konde niet baaten; zelfs wierd de Regeering van *Utrecht* buiten tyds veranderd, en alle die niet blindeling na de pypen van *Leicester* wilde danssen daar uit gezet, en andere, daar onder eenige ongequalificeerde Personen, strydig met de Lands, en Stads Wetten en Privilegien in hunne plaats gesteld. *Buys* kon ook geen recht krygen, zelfs bedagt *Leicester* een list om *Jan van Oldenbarneveld*, s'Lands Advocaat, mede in handen te krygen, en by *Buys* te zetten, als by hem verdagt zynde, ten welken einde de Graaf hem na *Utrecht* ontbood; dog hy kwam niet, en de Staten van Holland deeden antwoorden, dat zy hunnen Advocaat niet konden missen. In een woord, *Leicester*, met zyne aanhangers hadden zig in Holland zo verdagt gemaakt, dat die van *Amsterdam* zorgvuldig op hun hoede waren, toen *Leicester* goedvond aldaar te verschynen.

[Dog eer wy verder hier mede voortgaan, vorderd ons bestek wat te rug te keeren tot het vervolgen van de

APOLOGIE *van Prins* WILLEM DE I.

In somma, by zynen eed is hy te vreeden, wanneer hy iet tegen denzelven doen ofte voornemen zal, dat wy lieden als dan niet meer aan hem en zullen verbonden zyn, ja hem geenen dienst ofte gehoorzaamheid meer schuldig zyn te bewyzen, gelyk blykt by 't Artykel, welke 't zelve uitdrukkelyk is inhoudende. Zo dat wy dan niet meer aan hem verbonden, en geenen dienst ofte gehoorzaamheid meer schuldig zyn: Hoe komt hy nu zo vermeten, dat hy durft zeggen, dat wy de Wapenen tegen onzen Heer hebben opgenomen?

Het is bekend, en daar is geen twyffel aan, dat tusschen alle Heeren en Vassallen, eene verbintenisse over en weder is. 't Geen dat eens een Raadsheer, tot een Burgemeester van Rome zeide: *Houdt gy my niet meer voor Raadsheer, zo houde ik u ook voor geenen Burgemeester*, 't zelve kan, in dit geval, ook zeer wel plaats grypen.

grypen. Maar tusschen de Vassallen is een groot onderscheid, 1586.
want de eene zig veel meerder vryheid voorbehouden dan d'andre: alzo wy lieden in Braband zyn, alwaar wy ook zodanige Rechten hebben, dat wy in onzen Landen en Heerlykheden vermogen gratie en pardon te verleenen: zo dat wy, uitgezonderd alleen de *Hommage*, die wy den Hertog schuldig zyn te doen, niet meerder vryheid kunnen hebben, ofte begeeren. En onder andere rechten hebben wy ook deeze Privilegie, dat wy onzen Hertog tot gelyken diensten verbonden zyn, als voortyds de *Ephori* te Sparten hunne Koningen dienden, naamlyk; om 't Ryk te bevestigen in de handen van eenen goeden Vorst, en den geenen, die tegen zynen eed het zoude willen onderneemen, te noodzaken tot het doen van het geen recht en redelyk is.

Hier op zal men mogelyk zeggen, dat by den voorsz, eed een zeekere Conditie is gesteld, te weeten; dat wy van onzen eed zullen ontslagen zyn, tot der tyd toe, dat hy de fout zal weggenomen en gerepareerd hebben. Maar zeekerlyk dan, als hy dezelve, in der eeuwigheid niet denkt te herstellen, gelyk bleek, toen Keizer *Maximiliaan*, mitsgaders de Vorsten des Ryks hem baden, en voor ons ten besten spraken, ten einde het hem mogt believen 't Land wat te ontlasten, en tot antwoord gaf; *dat zy zig met hunne eigene zaken zouden bemoeyen, en dat de Koning wel wist hoe dat hy zyne Onderdanen behoorden te regeeren.* Ja zo hy, met groote vermetenheid en hoogmoed, onze Requesten is verstotende als wy hem zo meenigmaal hebben doen vertonen, en tot dien einde ook van de voornaamste en aanzienlykste Heeren, die in den Landen waren henen gezonden om aan hem te verzoeken, dat hy ons Recht zoude willen doen: Zo hy, daar en tegen den voorsz. Heeren het leeven doed beneemen, en alle de geene die hy krygen kan, door handen der Beulen doed passeren, en d'andre, die hy niet bekomen kan, met alle wreedheid, en door de onbehoorlykste middelen is vervolgende: Zo hy eindelyk, nieuwe Heirkrachten ons dagelyks op den hals zend, om ons in den grond te bederven en te vernielen. Zullen wy dan altoos moeten blyven op hun lieder genade wachtende, tot 'er tyd toe, dat de wreedheid der Spanjaarden ons alle wegen benomen zal hebben, om slechts adem te mogen halen.

Maar zy zeggen, dat hy de fouten denkt te repareeren, en dat

hy de middelen van dien gevonden heeft met den Heer van *Sellas*, ja, dat hy ontkend heeft, den Hertog van *Alva*, zodanigen last en bevel gegeeven te hebben, als den voorsz. Hertog uitgevoerd heeft.

Alle deeze zaken zullen wy, op hare behoorlyke plaatzen in order overwegen: Maar voor deeze reize zyn wy te vreden verklaard te hebben, dat wy met goed recht, tegen hem in de wapenen zyn gekomen: Eerstelyk, met de Staten van Holland en Zeeland, en naderhand ook met ulieden, myne Heeren, om dat van meinedigheid teegen het gantsche Land, overtuigd is geworden; en zo veel onze Persoon, in 't byzonder aangaat; om dat hy tegen de Artykelen van 't Capittel der Order boven dien, tegen de Privilegien van Braband, heeft gehandeld, doende onzen Zoon uit de Universiteit van Leuven, opligten, en na Spanjen wegvoeren, berovende ons van alle onze goederen, Staten en Officien, waar door hy ons genoeg van onzen eed, waar door wy aan hem verbonden waren, ontslagen heeft.

Maar nu, inzonderheid, heeft hy zyn al te bloode, en niet te min zyn tyrannisch herte betoond, door dien dat hy deeze wreede en barbaarsche verbanning heeft doen publiceeren, om de maate van zyne ongerechtigheid en kwaden willen te vervullen.

Nu dewyl het hem voorts behaagd myne Heeren, tot de navolgende tyden te komen; zo willen wy ook geerne tot dezelve nader treden, en dies te liever, aangezien dat wy, van al 't geene, waar van hy ons hier in zal beschuldigen, niet dan by advys goedvinden en dank, eerstelyk van de Staten van Holland en Zeeland, en daar na met ulieder alle bewilliging in 't gemeen, gedaan heb: in dier voege dat, zo daar in eenige foute geschied was, dezelve niet aan ons behoorden geweten te worden; maar wy zouden, ter contrarie, grootelyks te pryzen zyn, dat wy ulieden zo wel en getrouwelyk gediend hebben, zo willen wy dan komen tot de andere beschuldigingen, maar alleen op deeze Conditie, dat wy, van het geen hy uit archlistigheid in deezen Ban heeft achter gelaten, om zyn wreed en fel herte te bedekken, dog egter niet nalaat door kleine smaadschriften of Libellen fameus te maken, melding zullen doen, gelyk wy in 't beantwoorden van zyne voorgaande beschuldigingen gedaan hebben.

Wy bevinden voorts en bemerken, myne Heeren, dat al 't geene,

geene, daar van hy ons hier na wil beschuldigen, ofte, om beeter te spreken, al zyn onwaar spreken, van hem in twee vorname deelen of stukken is onderscheiden. 't Eerste raakt dat geene, dat zig met de komst van den Hertog van *Alva* toegedragen heeft, en wat daar uit is gevolgd; maar inzonderheid, 't geene dat na onze komst in Holland en Zeeland, door de Staten van de voorsz. landen en onze Regeering, is gedaan en uitgevoerd. Het andere is, van 't geene dat 'er gebeurt is na dien tyd, dat God uliedén de oogen heeft open gedaan, door middel van de onverdraaglyke moedwilligheid der Spanjaarden, en na dat gy (om dit arme land van dit vervloekt gespuis eindelyk te verlossen) dezelve, mitsgaders hunne aanhangers, voor Rebellen en s'Landen vyanden hebt verklaardt. Daarom willen wy ook deeze order volgen.

Eerstelyk, zo danken wy God, dat zelfs door 't stilswygen van onzen Vyand, gelyk gy klaarlyk kond zien, myne Heeren en wy hoope dat het ook aan de gantsche wereld bekend zal worden, hoe dat 'er zelfs geen argwaan op ons vald, dat wy de geringste myt, uit de landspenningen, ons zouden toegeeigend hebben: want nademaal dat zy, in andere zaken, (gelyk gy reets gedeeltelyk gezien hebt) geen zwarigheid hebben gemaakt, ons valschelyk te beschuldigen en zo openbaar met onwaarheden te belasteren, zy ons met de minste suspitie van gierigheid niet beschuldigd hebben: Zo bewyzen zy daar uit uitdrukkelyk, dat wy niet alleen vry en ryn zyn van zodanigen misdaad, maar ook, hoewel dat ze onbeschaamd genoeg zyn, en daar by onze doodvyanden dat ze nogtans geen genoegsame of bekwame redenen gevonden en hebben om ons deeze fout aan te tygen, waar mede gewoonlyk alle Gouverneurs van Provincien, 't zy recht of onrecht, plegen beschuldigd en gelasterd te worden. Maar wy hebben, God lof, alle van over langen tyd deeze vermaning geleerd, dat hy die eenig bevel heeft, voor alles, zuivre handen behoord te hebben, ja zelfs, zo 't mogelyk is, vry van alle kwaad vermoeden moet wezen.

Dit is de reeden geweest, waar om dat wy, nog jong zynde, de handen aftrokken, van het opzicht over de finantien, welke bediening door andre met greetigheid wierd aanvaard. En schoon het, myne Heeren, niet nodig was, tegen ulieden sprekende, u zulks voor te stellen, dewyl het ulieden genoeg bekend is, dat

wy nooit eenige myte van de gemeene penningen behandeld hebben: zelfs belangende, 't geene dat ulieden beliefc heeft ons toe te voegen, zo wel voor onze gagien, als om de extraordinaire onkosten van den oorlog goed te maken, aangezien dat gylieden allerbest weet, hoe weinig dat wy daar van ontfangen hebben, en in wat manieren dat wy van de middelen die ons nog zyn herwaards over resterende, ons tot nog toe hebben onderhouden en diversche onkosten gedaan, zelfs na dat wy in uwen dienst zyn getreden: (niet dat wy zouden willen gedenken, dat zulks komt by gebrek van uwen goeden wille t'onswaard, maar wyten 't alleen de gelegenheid van den tegenwoordigen tyd:) Nogtans, nademaal dat onze Vyanden, bedektelyk, 't zelve ook schynen te belyden, en dat wy hun stilzwygen tot ons voordeel mogen neemen; zo hebben wy zulks niet willen alzo voorbygaan, zonder daar van te spreeken, om eenige kleine vergiftige serpenten die onder ons geweest zyn, daar door te beschamen. Die zig niet hebben geschaamd, 't zy tegen hun eigen conscientie, of door eene ongemeene dwaasheid en kwaadaartigheid, onder den gemenen man te strooyen, het geen dat des Vaderlands en onze gezworen Vyanden zelve, hen geschaamd hebben ons te verwyten, wel bevroedende, dat zo zy 't zelve deeden, dat den schyn en den luister der waarheid, hunne lelyke en schadelyke logenen, haast zouden ontdekken.

Dewyl dat ze ons zo schoonen en wyt uit gestrekte *materie* hebben voorgesteld, niet 't geene dat wy zelve, maar dat de Staten van Holland en Zeeland, met onze hulpe en dienst gedaan hebben; zo weigeren wy niet, nog voor ulieden, myne Heeren, nog voor alle menschen des werelds, op hun liever instantie, daar van rekenschap te geven. Maar nademaal ook, dat gylieden de opperste en souvereine Richters zyt, van 't geene dat in deeze landen geschied is; zo is het meer dan reeden, dat gy insgelyks aanschouwd en acht neemd op 't geene dat by hen lieden in alle andere Provincien zo onrechtvaardig gehandelt is geworden, inmiddels dat myne Heeren van Holland en Zeeland, en wy, dienden als tot eenen handboom en afschutzel, om den voortgang van hunne aanslagen en voornemens, in 't midden van derzelver loop, op te houden en te beletten.

Eerstelyk zeggen zy, *dat wy gepractiseerd hebben in Holland en Zee-*

Zeeland te mogen wederkeeren. En of dit alzo was, wat zoude wy anders gedaan hebben, dan 't geene wy schuldig waren te doen. Ja, zo wy daar te vooren, met zo goeden en oprechten grond, als boven verhaald is, in 't Land met een Leger ware gekomen, waarom zouden wy nu zwarigheid gemaakt hebben in ons Gouvernement weder te keeren, aan 't welk wy met Eede verbonden waren, en daar wy, onder den Adel, d'eerste plaats waren bezittende. Maar zo verre is het daar van daan, dat wy zulks ooit zouden hebben gezogt dat wy, ter contrarie, bereid zyn de brieven te vertoonen van de geene die de voornaamste van den Lande, zelfs van de principaalste Steden, by dewelken wy eenparig geroepen waren, om 't land tegen de Tirannye der Spanjaarden, en voornaamlyk van den Hertog van *Alva* te komen bevryden.

En aangaande de beloften by ons gedaan, toen wy in Holland kwamen, 't geene dat zy zeggen, *dat wy den Staten gezworen hebben alleenlyk by te staan en te beschermen*, *zo verre de Hertog van Alva dezelve zoude willen forceren en dwingen tot den tienden en twintigsten penningen van de impositien*; dat zal met waarheid aldus niet bevonden worden: Maar wel is waar, dat wy daarom expresselyk, ten anderenmale, binnen s'Lands gewapender hand zyn gekomen, om 't land te verlossen van de tiranny daar 't alrede mede verdrukt was, niet alleen met de impositie van den tienden penning, maar met duizend andere zoorten van barbaarsche wreedheid, zelfs om de groote moorderyen en bloedstorting die de Hertog van *Alva* tegen de arme ingezetenen van den voorsz. landen was gebruikende.

Dat zy voorts willen zeggen: *Dat de geestelyke Perzonen door ons zyn vervolgd geworden*, *en verjaagd uit hunne goederen*, *en de Religie ingevoerd:* Wy behoeven daar tegen geen ander antwoord, myne Heeren, dan 't geene dat ulieden dies aangaande, beeter bekend is: Te weeten dat alle de verandering, uit hoofde van de Religie is gekomen, veel meer een werk Gods dan der menschen is geweest. Gy weet hoe dat men ons zo meenigmaal beschuldigd heeft, dat wy ons veel te slap betoonden tegen onze tegenpartye, dat wy zo veel verdroegen, dat wy nog zouden oorzaak wezen van 's Lands bederf, om dat wy zo langzaam daar toe verstaan wilde dat men ze zoude verjagen en uitroeijen: en als het zo verre

kwam,

kwam, dat men zig van zommigen moest ontslaan, wat naarstigheid wy als dan aangewend hebben, op dat de een by den anderen in vreede mogt blyven leven.

Maar dewyl de Staten, die in den beginne, tot 's Land behoud, goed en nuttig gevonden hadden dat, d'een en andere Religie onderhouden zoude worden, en naderhand door de dartelheid, snode practyken en verraderyen van de vyanden die onder ons gemengt waren, zyn geleerd en gewaarschouwd geworden, dat hunnen Staat in gevaar stond van tot een uiterste bederf te komen, ten ware dat d'exercitie van de Roomsche Religie geschorst en verboden wierd, om dat zy die professie van dezelve deden, immers ten minsten de Papen (gelyk ze alomme ook elders doen) eenen anderen Eed van den Paus hadden, dewelke zy hooger achteden, dan den genen die zy aan hun Vaderland gedaan hadden.

In der voegen, dat in de Vergadering van de Staten binnen Leiden gehouden, en daar na in de vereeniging en verbintenisse der Landen van Holland en Zeeland te zamen, dit Artykel eendragtig is besloten geworden: 't welk den Vyanden zelve zo onbekend niet kan zyn, gemerkt dat ten tyde van de vredehandeling te Breda, belangende 't punt van de Religie, de vyanden derzelven bybragten, dat deeze verandering door het toedoen en aanvoeren van sommige particulieren persoonen, zoude bygekomen zyn, hen daar en tegen het accoord en het besluit van alle de Steden, met derzelver zegel bekrachtigd, wierd getoond. *Hoe* konnen wy dan aan iemant eenigzints verbonden blyven, als de geene den welken, wy eene belofte gedaan hebben, niet alleen ons van dezelve ontslaan, maar die zelve kragteloos maken, weg neemen en te niete doen.

Des niettemin willen wy geerne verstandige luiden van deeze zaak laaten oordeelen, of wy wel of kwalyk daar aan hebben gedaan. Zo veel is 'er af, toen zulks eerst voorgehouden en vertoond wierd, wy graag gezien hadde dat het nagelaten wierd; en nog meer was het tegen onzen zin toen het ter executie wierd gesteld; waarvan dat myne Heeren van Holland en Zeeland ons goed getuigenis zullen geeven, zelfs sommige korsele en moeijelyke kwelgeesten onder ons, die, tegen alle reeden, in vreemde landen, ons alomme kwalyk zyn naspreekende; in der voegen, dat wy verhopen, dat ons niet zeer van noode zal wezen op zodanige

danige beschuldiging te antwoorde, dewelke na dat wy ze als valsch en onwaarachtig gelochend zullen hebben, wy verder geen zorg meer behoeven te hebben, dat zy ze eenigzints zullen konnen bewyzen. Latende u lieden hier van oordeelen, myne Heeren, hoe bespottelyk dat zulken beschuldiging moet wezen, die men met zo een gering antwoord kan om verstooten, en nogtans zyn alle de schoone verwen en kleuren, waar mede deeze Schilder zig beroemd ons afgemaald en gecontrefeit te hebben, van zulke Stoffe dat ze maar met het woord *Neen*, konnen uitgewischt worden.

Maar zo men wilde bybrengen, dat, des niet tegenstaande, die geene die verjaagd zyn, groot recht hebben van te klagen, gemerkt dat hen de beloften niet gehouden is geworden, hoewel dat ons 't zelve niet aangaat, nogtans willen wy, tot verantwoording van de Staten van Holland en Zeeland, zo veel zeggen, dat deeze klagten zeer kwalyk gefondeerd zyn: dewyl dat het geen reeden is, dat zulke luiden zouden genieten, een Privilegie of zonderlinge Vryheid, door welker middel zy het land in s'Vyands handen hebben willen overleveren, ja, der onderdanen lyf en goed verraden, mitsgaders niet een, twee ofte drie van hare Privilegien alleenlyk, maar alle de Voorrechten en Vryheden die, van oude tyden, buiten aller menschen geheugen, van geslachte tot geslachte, by onze Voorzaten en Voorouderen zyn bewaard en onderhouden geworden.

Zy voegen mede hier tusschen in: *Dat wy hebben begonnen in te brengen, Vryheid van Conscientie.* Zo zy daar by verstaan willen, dat wy de deur zouden geopend hebben, tot zodanige goddeloze feiten, als dagelyks bedreven worden, in het Hof van den Prins van *Parma* daar men een *Atheist* te wezen, of in God niet te geloven, mitsgaders andere Roomsche deugden, maar voor spel houdt: Zo antwoorde wy hen; dat men zodanige vryheid, ofte veel eerder, roekeloze ongebonde moedwilligheid, by de Erfgenamen van *Signor Pietro Aloysio* wel mag gaan zoeken. Maar een zaak willen wy gaarne bekennen, dat het blinken en glinsteren van de Vuuren, in dewelke zo veele arme Christenen zyn gepynigd en gefolteerd geworden aan onze oogen nooit zo aangenaam is geweest, als het den Hertog van *Alva*, en de Spanjaarden wel verblyd heeft: En dat wy altyd geraden hebben, dat men

de

de vervolging in Nederland zoude doen ophouden. Wy willen ook nog meer bekennen, ten einde dat onze vyanden konnen merken, dat ze met zulk een tegenparty hebben te doen, die recht uitspreekt, zonder bedrog, of iet te willen verzwygen, naamlyk, dat de Koning, als hy van Zeeland stond af te vaaren, (dewelke de laatste plaats was, die hy, na Spanjen trekkende, in deeze landen verliet,) ons uitdrukkelyk belaste en beval, veele menschen van eere, daar men vermoeden op had dat ze van de Religie waren, te doen sterven; maar dat wy het niet hebben willen doen, maar daar en tegen, die menschen zelfs hebben laaten waarschouwen; wel weetende dat wy zulks met goeder conscientie niet vermogten te doen, en dat veel meer God behoord gehoorzaamd te wezen dan den menschen, Zo laten wy dan de Spanjaarden zeggen al wat hen goeddunkt, wel verzekerd zynde, dat veele Volken en Natiën, die wel zo waardig zyn als de Spaansche Natie, en die overlang zyn gewaar geworden, dat men door middel van vuur en zwaard, de zaken niet veel verbeterd en hier om, 't geen by ons gedaan is, loven en voor goed houden zullen. Maar nademaal dat gy, myne Heeren, met algemeene bewilliging des *volks*, dat zelve daar na hebt geapprobeerd, betreffende de gestrengheid der Placaten, en schorssende deeze wreede executien, zo laten wy 'er ons weinig aan gelegen leggen, wat de Spanjaarden en hunne aanhangers daar tegen mogen morren.

Wy konnen ons ook niet genoeg over hunne dwaasheid verwonderen, dat zy zig niet geschaamd hebben ons voor te *houden: Dat wy hare Religieuzen zo jammerlyk doen vermoorden*: gemerkt dat zy niet alleen wel weeten, hoe dat wy van zodanige geweld een natuurlyke afkeer hebben, maar ook, dat ulieden, ja aan de gantsche Wereld bekend en notoir is, dat wy bevolen en verordineerd hebben te doen executeren en aan het leven te straffen, die zodanige excessen, als men ons wil optygen, bedreven hadden: en andere van de voornaamste, ja van zeer grooten huize, door onze principaalste Hofdienaars laten vast houden, dewelke, na dat ze langen tyd in hechtenis gezeten hadden, alleenlyk zyn losgelaten geworden, uit consideratie van den huize waar van zy afgestamd waren, zynde het langdurig vasthouden van hunne personen, hen toegerekend in plaats van de straffe die zy verdiend hadden. Maar 't geen dat door ons bevel is geschied, is zulker

maten

maten aan de geheele wereld bekend, dat zy het zelve niet konnen bewimpelen en verduisteren: alleen, alzo ze zeer wel hebben geleerd de waarheid te zeggen, nopende 't geene dat van ons wel en loffelyk gedaan is, zo geeven ze uit, *dat wy ons gelieten een misbagen daar van te hebben.* Maar wie heeft hem gezeid, dat wy ons maar *gelieten* en uiterlyke gebaarden daar van maakten? Wie of hem zo veel van onze geheimen geopenbaard heeft? Zy zien wel wat wy gedaan hebben, maar van ons herte konnen zy niet oordeelen. Ja, daar is ter wereld geen mensch zo arch nog zo snood, (ten ware de geene die dit geschrift tot ons nadeel gesmeed heeeft, of wel deezen of genen Spanjaard,) die niet veel meerder behoord uit het geen hy ziet, dan het geen hy door archlistigheid slechts is vermoedende, van iemant zyn oordeel of meining te zeggen. 1586.

Zy zeggen ontelbaar veele lasteringen van onze Religie en noemen my een *Heretyk* of *Ketter.* Maar het is reeds lang geleden, dat ze voorgenomen hebben te bewyzen dat wy zulks zyn, dog hebben het, tot nog toe nooit konnen volbrengen. In der voegen, dat deeze lasteringen, die slechts te gelyken zyn by eene vrouwe, wezende door gramschap verhit, niet waardig zyn dat men daar op antwoorde. Veel minder is 'er acht te slaan op hun bot en beestachtig zeggen; *Dat wy op geen Paap of Monnik vertrouwen, ten ware dat hy zig in huwelyk had begeeven, en dat wy ze kwalyk tracteerden en verdreven zo zy 't zelve niet wilden doen.* Wie is de geen die niet klaar genoeg zien kan, dat ze zonder keuze, en zonder eenige onderscheid, ons alles na 't hoofd werpen, dat ze in hunnen weg vinden. Zo groot is hunne razernye, en zo betoverd zyn ze in hunne passien, daar ze in dezen zelven geen mate weeten te houden. Dog niet te minder, al was 't zo, gelyk ze zeggen, en dat hen deeze zaken, in der waarheid, alzo hadden toe gedragen ('t welk dog niet en zal bevonden worden; ja, het had ook niet redelyk nog billyk geweest, gemerkt onze Religie ons leerd, dat den huwelyken staat behoord vry te zyn, dat is, nog gedwongen nog verboden,) zo is 't nogtans dat deeze foute geenzints was te vergelyken, by de tyranny en dwang der Conscientien, tegen dewelke niet alleen de Kerk van het Oosten en van Griekenland, maar ook de Duitsche en Fransche Kerken zig gesteld hebben.

Maar 't geen dat meest te pryzen is in deeze zo waarachtige en wel gefundeerde Proscriptie, is dit punt, naamlyk: *dat de Koning nooit aan den Hertog van Alva had bevolen de impositien van den tienden en twintigsten penningen op te leggen, nog ook verstaan zou hebben dat zulks gedaan wierd dan met goeden dank en wille van de onderzaten.* Zo dat waar is, dat de Hertog van *Alva*, in een zaak daar zo veel aan gelegen was, en die de oorzaak is geweest van de dood en het verderf van zo veel duizend personen, zyn commissie heeft te buiten gegaan; waar is de straffe die op 't zelve gevolgd is. Den Hertog van *Alva*, om dat hy *Don Fredrik* zynen Zoon geholpen en gevorderd had, tot het Huwelyk met een van zyne Nichten, en om te verlaten de geene die hy verleid en bedrogen had, onder 't dekzel van een volbragt Huwelyk, ('t zelve dat *Rigomes*, daar te vooren gedaan had om den Koning te believen, als boven breeder verhaald is) wierd gevangen gesteld, en geraakte geheel en al uit de gratie; ja en was ook nooit los geraakt, had men in geheel Spanjen een bekwamer Tyran konnen vinden dan hem om de Portugyzen te tyranniseeren.

Zo is hy dan gekastyd geworden om een minder fout, en om een ander, die zo groot is, word hy geëerd, gecaresseerd, en hem werd een overvloedig goed toegevoegd. Ja die by den Koning woude wat styver aanhouden over de dood van myne Heeren van *Egmond* en van *Hoorne*, hy zoude, zonder twyffel, 't zelve ook zeggen, en zoude anderwerf ontkennen, den *Hertog* van *Alva*, dat hy hem zulken last had gegeven. Was dit nu niet een goed middel insgelyks van allerhande fouten te ontladen en van zynen hals af te schudden? En hadden ze immers, ten minste tot na de dood van deezen vyand der gantsche Wereld vertoeft. Maar wy geeven hen vry de keuze, dat ze d'een of d'ander neemen welke zy best zoude willen staande houden: Of de Koning heeft den Hertog van *Alva* zulks bevolen gehad; en alzo kan de Koning, den naam van een Tyran niet ontgaan; ofte hy heeft het niet bevolen; en den zelven naam van Tyran blyft hem by, om dat hy niet gestraft heeft, die, uit een eigener magt en authoriteit, zodanig een Tiranny, over een vry en vrank volk met geweld ten onrechten heeft derven gebruiken, waar uit dan genoeg blykt, dat hy, in alle manieren, zelf mede daar aan schuldig is.

Maar hoewel dat wy den Hertog van *Alva*, altoos gehouden hebben voor 's Lands openbaren Vyand, en die hem altyd geerne in onzēn en anderen Christenen bloede gebaad hadde een Mahometaansch herte kennelyk en in den boezem dragende: Zo is hy nogtans al te wel bekend, door dien dat wy hier voortyds met hem hebben moeten omgaan en handelen, in der voegen dat wy niet ligtelyk en konnen geloven, dat hy zo zot of zo vermeten zou hebben geweest, van hem te durven vervorderen om zodanig eene instelling, die van zo groote consequentie was, op te leggen, daar toe zo langen tyd en zo gestrengelyk, mitsgaders door zo buiten gewoonen middelen, in 't werk te stellen, ja die voor den Lande geheel onverdraaglyk waren, te vervolgen, zonder een zeer goed en uitdrukkelyk bevel, dien aangaande te hebben, niet voor eene reize alleen, maar om 't zelve veelmalen te continueren.

Wy laten ulieden dat bedenken, myne Heeren, of de geene die den Burgemeester van Amstelredamme heeft durven, op de Boete van vyf en twintig duizend Guldens verwyzen, ofte immers gedogen, en gunst dragen, den genen die zulks gewezen hebben, en dat in den propren en eigen naam van den voorsz. Burgemeester, alleen om dat hy hem tegen den tienden penning gesteld had; of hy niet genoegzaam verzekerd was, en ontlast van zynen Opper-Heer. En ons ontbrak anders niet, myne Heeren dan alleen het punt dat nu verhaald is, om daar uit klaar te konnen zien alle het bedrog, de geveinstheid, als mede de konstige vonden en listen, daar de Koning ons dus lange mede opgehouden en bedrogen heeft, en nog op deeze uure, gezind is alleen in 't zelve voort te varen, zo wy ons maar wilden laten kwetzen door den angel zyner tonge, of verschrikken door de dreigementen van de feiten zyner wapenen.

Maar aangezien dat hy daar van zo veel ophef maakt, door dien dat hy alomme uit geeft en zig zeer hooglyk beroemd, *dat byna alle de Steden van Holland en Zeeland, d'een na d'ander, zouden belegerd en ingenomen zyn geweest, zo stormender hand als by compositie*: naamlyk, in vier Jaren, twee of drie, en met meer volks en magt dan hy nooit heeft gehad om tegen den Turk te stryden: Zo is 't, dat wy hem daar op antwoorde dat hy alvoren behoorde te bemerken, hoe groote schande dat het hem zelve is, na-

demaal dat hy zo groote voordeelen in denzelven Landen hadde, als hy hem alhier beroemd, dat hy niet te min daar uit, geheel en al is verjaagd en verdreven.

Hier baat niet *de desorder en ongeregeldheid van 't Spaansche Krygsvolk* te allegeren; want een hoofd, en inzonderheid een die zo groote middelen heeft als hy, geeft genoeg te kennen, dat hy nog bekwaam nog waardig is om te gebieden, als hy met zo groot een voordeel, zyne Soldaten niet in bedwang en gehoorzaamheid kan houden. Ja, ter contrarie, daar hy zulke blaauwe verontschuldiging is voortbrengende, word hy gedwongen, 't zy hem lief of leed, te bekennen, dat wy, en myne Heeren de Staten van Holland en Zeeland, met zeer kleine middelen, ja, met vier of vyf duizend mannen, hebben meer dan festig duizend verslagen, en allengskens te niet hebben doen gaan.

En terwyl hy zynen tyd, mitsgaders zyn Krygsvolk en geld, in der voegen was verkwistende, zo verloor hy, binnen twee maanden tyds, 't Koningryk van *Tunis* en *La Galetta*, met veel schaamte en schande dan ooit eenig magtig Prins, die uit zyne Landen verjaagd is geworden; hoewel men nogtans de schuld daar van geerne op de jonkheid van *Don Jan*, en het hoere-jaagen van den Cardinaal wilde leggen; want terwyl hy al zyne magt zo kwalyk aanleide, zo benam hem *Sinam Basscha* dit Koningryk, mitsgaders de voorsz. geweldige sterkte, die geacht wierd onoverwinnelyk te weezen; en dat alles in 't aanzien van geheel Spanjen *en Sicilien*, zonder dat hem ooit iemant dorst laaten zien of *het hoofd* bieden om tegen den Turk te stryden, of immers denzelven van daar te doen vertrekken en af te keeren. Dog niet te min, zo hem niet meer was gelegen aan het algemeen welvaren der Christenheid (daar hy nooit opgepast heeft gehad, gelyk genoeg is blykende uit zyn geveinsde Ligue of verbintenisse, dewelke den Venetianen zo duur heeft gestaan) of voor zo ver hy geen acht op zyn eigen Eer wilde geeven, zo behoorde hy ten minsten de gedachtenisse van den Keizer zynen Vader, die alle de magtige tochten en feiten van wapenen, door hem in zyn leeftyd gedaan, by deeze eenige Victorie niet was achtende, hem te bewegen en te verwekken tot eene kloeke en mannelyke begeerte, om wysselyk voor te willen staan en te behouden, 't geen dat de voorsz. Keizer voor hem, mitsgaders voor de gantsche Christenheid, zo moedig en

dapper-

dapper verworven had; maar deeze razerny en 't hardnekkig voorneemen om ons in den grond te bederven, benam hem 't gezicht om dit kwaad niet te zien, mitsgaders zyn verstand om 't zelve niet te konnen onderscheiden, nademaal dat hy veel liever had, zyne magteloosheid tegen zynen onderdanen, dan zyn kracht en geweld tegen den algemeenen Vyand van de gantsche Christenheid te bewyzen.

Dit is nu myne Heeren, dat ze voorgeven, ons gebeurd te zyn, voor uwe generale Vereeniging en Pacificatie van Gent gemaakt door alle de Staten deezer landen in 't gemeen; waar op het mogelyk niet zeer nodig was geweest te antwoorden, ten ware dat onzen plicht niet alleen vereischte u lieden te voldoen, maar ook de Vyanden den mond te stoppen, en hunne onbeschaamde lasteringen de gantsche Wereld te doen tasten en voelen; want zo de kwestie alleen was, over het geen dat u lieden is rakende, en hen die 't in 't eerst met ons hielden, maar naderhand, op zo onbekwamen tyd, en uit zo ongefondeerde oorzaken, hen van ons zig hebben onttrokken en afstand gedaan; zo hebt gy, ja zy zelve met u lieden, aldaar te vooren genoegzaam bewezen, dat gy van ons veel beeter gevoelen en opinie had; want eerstelyk, het accoord zelve, dat gy te Gent met ons, en met myne Heeren van Holland en Zeeland gemaakt hebt, heeft onze onschuld genoeg te kennen gegeven; gemerkt dat gy lieden, tot zulk eene handeling en accoord nooit zoudt hebben willen nog behoren te komen, zo gy ons voor zodanig een gehouden had, gelyk ons deeze eerloze verbanning is beschryvende: En naderhand heeft het zelve genoeg gebleken, by zo veele eerlyke en Statelyke Ambassaden aan ons gezonden binnen Geertruidenberg; ook na dat wy alreede te Antwerpen aangekomen waren, zo wel dat wy ons na Braband zouden willen begeeven, als om te verzoeken, dat wy zouden nader by u lieden tot Brussel toe komen, om aldaar in den Raad te assisteren; en daar uit, dat gy ons nog boven dien hebt willen vereeren met den Tytel van Luitenant-Generaal. Uit alle welke zaken men genoeg heeft konnen zien, wat uw begeerten en gevoelen doen ter tyd is geweest, aangaande deeze valsche en ydele beschuldigingen; 't welk wy alleen genoeg achten te wezen om dezelve te wederleggen.

Maar laat ons daar en tegen nu zien hoe dat zy hen, voor denzel-

ven

ven tyd, aan hunne zyde zig hebben gedragen, met wat groote opgeblazendheid en ſtoutheid, zelfs met wat dartelheid en verachting van onze gantſche Natie, wy zullen, in deezen, niet herhalen, nog der Hertoginne van Parma, nog des Konings meinedigheid en bedrog, aan myne Heeren de Graven van *Egmond* en *Hoorne* gebleken, nog hoe dat zy ons meinden te ſtreelen, en te lokken om ons in 't net te brengen; ook niet al 't geen voor de aankomſt van den Hertog van *Alva* geſchied is: maar alleenlyk 't geene dat na dien tyd is gedaan; tot 'er tyd toe van uwe generale conjunctie en vereeniging; ten einde gelykerwys als de gedachteniſſe van de voorleden ſmerte en ongemak, u lieden eenig geneugte zal mede brengen, en oorzaak om ons die u lieden daar in hebben bygeſtaan, dank daar van te weeten, op dat insgelyks, langs zo meer moed grypt en ulieden verkloekt, om in een zo heilige als loffelyke reſolutie, den Spanjarden en hunne aanhangeren te wederſtaan, ſtantvaſtig te volherden.

Nu zo heeft niet alleen de Hertog van *Alva*, maar ook alle de geenen, die onder hem en na zyn vertrek, eenig bevel hebben gehad, ook genoeg te kennen gegeeven, wat in den Raad van Spanjen al voor menigen tyd, is beſloten geweeſt, naamlyk, ons uit te roeijen, en tot Slaven en Lyfeigenen te maken. Want gelyk *Hannibal*, van het negende Jaar zyns ouderdoms af, op den Altaar zyner Goden zwoer, dat hy, zyn leven lang, een Vyand van de Romeinen zou zyn, alzo is deezen Hertog van *Alva*, ook van jongs op, in eene onverzoenlyken haat en vyandſchap tegen deeze landen opgekweekt en gevoed geworden, die nooit heeft konnen verzadigd worden door al het bloed dat hy gezopen heeft, 't welk hy in zo grooten overvloed heeft vergoten, dat men in alle Steden deezer landen, 't zelve met heele Beeken langs de ſtraten heeft zien loopen: Ja, gelyk hy zig zelven heeft durven beroemen, hy heeft meer dan agtien duizend arme onſchuldige perſonen, door beuls handen, laten ombrengen.

In der voegen, dat zo iemand begeerd te weeten, wat den geheimen raadſlag van Spanjen is; hoedanig dat s'Konings wille is, en hoe lief hy ons heeft, die zal dit altemaal in de bloedgierigen feiten van den voorſz, Hertog van *Alva*, zo klaar ontdekken, als of hy 't op een Tafreel geſchilderd zag; want daar is ter wereld geen zoort van geveinsdheid, verradery en meinedigheid,

die

die hy niet te werk heeft gesteld, om alle de voornaamste Heeren van den Landen na zyne pypen te doen danssen, met schoone representatien en beloften, mitsgaders hen geevende nieuwe Tytelen van eere en meerder waardigheid; en als hy eenige luiden met eeren konde verstrikken, die deed hy, zonder aanzien te neemen, nog op hunne onschuld, nog op des Lands Privilegien, jammerlyk en wredelyk ombrengen; nogtans is 'er, van al het gezegde, niets dan op bevel des Konings gedaan.

Op dezelve wyze heeft hy met de goede Burgeren en Kooplieden geleeft, onze oude Privilegien en Vryheden, mitsgaders al wat by ons nog overgebleven was van de heerlykheid en grootheid onzer Voorouderen, zo vermetelyk en hoovaardig onder de voeten tredende, zo dat het scheen, als of gy niet waardig waard geweest om voor menschen gehouden te worden. En hoe zoude men een gewisser en klaarder bewys daar van konnen hebben, dat meerder in het oog is gelopen, en een schouwspel is geweest voor de gantsche Christenheid, met eene onverdraaglyke verachting van alle deeze landen, dan deeze opgeblazene, eergierige, godlooze, heidensche, mitsgaders ook dwaze oprechting van zyn beeltenis, of statue, in 't midden van 't Kasteel van Antwerpen: Dit was zonder schaamte op 't lyf te treeden, de Heeren Staten en 't Volk van deezen Lande, als een gedenkteken zyner Tiranny en een getuigenis van zyne hoogmoed.

Wy zwygen van zyne Dienaars, en al dit gespuis dat uit Spanjen is mede gekomen, die van ons niet meer als van *Vellacos*, maar als van beesten waren sprekende. Gy, hebt myne Heeren, de ooren nog vol daar van; ja: gy kund u na het leven voorstellen geheel hun wezen gelaat, hunnen gang, hunne woorden vol stoutheid, hovaardy en verachting, hunne overdragelyke manieren van doen, en als gy ze binnen de Steden had ontfangen, met welk eene moedwilligheid zy den meester over u speelden, zo dat dan waarachtig is, dat men, om den aart en de natuur van een Heer wel te leeren kennen, men naarstig moet onderzoeken, de geaartheid en gesteldheid van zyne vrienden, en van hen die dagelyks met hem verkeren, en dat men den meester kan leeren kennen uit zyne Dienaars. Dus zult gy myne Heeren, by de deugdelyke feiten van den Hertog van *Alva* (die zyns meesters voornaamsten dienaar is, en de raadslagen van zyn Heer, ter executie stelt) zeer wel konnen oordelen, hoe veel gunst en affectie

dat

dat de Koning u lieden is toedragende, die zulk een mensch in het land heeft gezonden, alleen om u te kwellen, als mede, wat gy hier namaals, nog van hem te verwagten hebt, ten zy dat gy, door behoorlyke middelen daar in voorziet, gelyk gy schuldig zyt te doen, en alzo dit goed volk u lieden wel is toebetrouwende, en zig geheel daar op verlaat.

Wy willen niet spreeken, van 't verkrachten, rantzoeneren en brandschatten dat de Spanjaarden gebruikt hebben, maar zullen alleen het voornaamste onder de handen neemen en overwegen, te weeten; dat zy nooit hebben konnen eene vrye Vergadering van de Generale Staten verkrygen, dewyl de Vyand zeer wel begreep, dat zulks het eenigste middel was, om den boom van uwe Privilegien by den voet af te houwen, en de fontein-ader van uwe vryheid te doen uitdrogen; naamlyk, te beletten, dat de voorsz. Staten niet zouden beschreven worden; want wat is den Volk daar mede geholpen dat ze schoone Privilegien hebben, op rein Perkament geschreven, in een Koffer leggende, zo ze, door middel en toedoen van de Staten niet onderhouden en ter executie gesteld worden, op dat men de kracht en uitwerking derzelven mag ondervinden?

Ja, dat meer is, de Koning had al langen tyd van te vooren, hem door den Paus laten dispenseren van den Eed, dien hy u lieden gedaan had, aangaande de onderhouding van uwe Privilegien, waar door hy niet alleenlyk, zyne gegevene trouwe *schond* en violeerde, maar hy geloofde ook al te ligtvaardig en *schadelyk* zommigen dwaaze Raadgevers; daar mede maar al te veel bewyzende hoe voorzichtig dat hy was. Want hy scheen niet te konnen bevroeden, door dien dat hy hem zelven voor ontslagen hield van den eed, dien hy ulieden gedaan had, dat gy insgelyks ook ontslagen waard van den Eed dien gy hem daar tegen hebt gedaan, zo dat gy hem geen gehoorzaamheid nog onderdanigheid meer schuldig zyt. En, aangaande de voorsz. dispensatie, wy willen anderen, die in zulke questien beeter geoeffend zyn dan wy, daar over laten disputeren; of de Paus hem met goed recht beroemen mag, zodanige magt en authoriteit te hebben; en of 'er wel iet ter wereld meer voor vast verzekerd gehouden zal worden, wanneer dat den Eed, met zo veel solemniteit gedaan, onder zodanigen schyn of dekzel, mag gevioleert en gebroken worden.

Ter

Vervolg der APOLOGIE *van Prins Willem den I.*

Ter zelver tyd heeft men de huwelyken buiten 's Lands te doen heel en al verboden; en 't geen dat nooit meer gehoord nog gezien was, wierd ook verboden; naamlyk, dat de kinderen, buiten zyne Erflanden nergens mogten ter School gaan, of op eenige Univerfiteiten verkeeren, *Rome* alleen uitgezonderd; verwerpende en condemneerende, door dit middel, alle andere fcholen des Werelds, hoe goed of vermaard dezelve ook zyn mogten, dat een al te groote vermetenheid is. Ja, zy waren wel zo onvoorzichtig dat ze, zonder eenig achterdenken, ook de Scholen van de heilige Vaders de *Jezuiten* (die, hoewel dat ze binnen zyne Erflanden niet woonachtig zyn, niet te min, voor zeer oprechte en goede Catholyken, van de Spanjaarden plachten gehouden te worden) mede daar onder begreepen en condemneerden. Maar 't ergften is, dat hun voornemen was, daar door eenen weg te baanen, tot eene geheele onwetenheid en barbarige verduiftering, van alle vrye konften en wetenfchappen; want gelykerwys het hanteeren en ommegaan met allerhande geleerde luiden, ons in deeze Landen, veele fchrandere vernuften, en mannen van groot verftand heeft voortgebragt, die deeze landen grootelyks vermaard en beroemd hebben gemaakt, alzo konde uit zodanigen verbod, met den tyd, niet anders volgen, dan eene Turkfche en grove barbaarfche onwetenheid; zonder hier by te voegen, dat ze, door 't zelve middel, het land aan veelen zware en nooit meerder gehoorde Conditien hadden onderworpen.

Even op dezelve tyd, wierd ook 't *Concilie van Trente* gepubliceerd; welk concilie de franfchen zelven zo onredelyk vonden, dat het, tot deezer uur in gantfch Vrankryk nergens heeft mogen gepubliceerd worden.

Even van te vooren wierd 'er een tyd lang vervolgd en ook verwurven, het invoeren van de nieuwe Biffchoppen, waar in zeer groote zwarigheid gemaakt is geweeft, van wegen de inconvenienten, die alle verftandige luiden, liefhebbers des Lands, en vyanden van de perffing en dwang der Confcientien, oogfchynlyk zagen daar uit te zullen ontftaan (gelyk wy zelf aan den Koning daar over fchreven, zonder te fpreken van het vertoog, dat wy aan de Hertoginne van *Parma*, in den Raad en elders

zeer dikwils gedaan hebben) zynde 't zelve tot geen ander einde aangeregt, dan om de wreede Inquisitie van Spanjen te bevestigen. en op dat de voorsz. Bisschoppen, in plaats van de Inquisiteurs dienen zouden, om niet alleen de lighamen te verbranden, maar ook om de Conscientien te pynigen en te tyranniseren.

Het is wel waar, dat ze hedendaags geerne zoude willen loochenen, dat ze deeze vervloekte Inquisitie hebben willen invoeren: Maar zo wy hen konde voortbrengen een geloofwaardig persoon die ter zelver tyd Pensionaris van 't vrye in Vlaanderen was, dewelke, tot twee verscheide reizen na de bank wierd geleid om gepynigd te worden, om hem te doen bekennen, wie dat de Heeren in 't voorsz. vrye waren, die van zodanigen advys waren geweest, dat men de Inquisitie rond uit behoorde af te slaan en te weigeren? of zullen zy dan zeggen, dat dezelve een getuige is, die uit een hoek word opgezogt, die nogtans zodanig een Persoon is, dat ze op hem niets weeten te zeggen? En zo 't nood deed, men zoude nog andere, wel zo klare en blykbare bewyzen, genoeg konnen voortbrengen.

Daar na volgden de Placaten, die nog rigoureuser waren als van te vooren, met expres bevel, dat men van de oude strafheid en rigeur in geener manieren, zoude afgaan nog dezelve verligten. Ja de Bulle zelve by den Paus gezonden, om de voorsz. Bisschoppen in te voeren, is uitdrukkelyk inhoudende, dat een iegelyk Bisschop, magt zoude hebben negen prebenden, *in zyn Dom* weg te geeven, en dat elk van de Monniken *zou gehouden* zyn hem by te staan in 't feit van d'Inquisitie, en dat twee, naamlyk onder denzelven zouden, met 'er daad, des Inquisiteurs ampt en Officie bedienen. En, gelykerwys als de Prinsen of Tyrannen, die eenige nieuwe Koningryken of Heerlykheden gewonnen hebben, ofte met geweld veroverd, denzelven eenige schatting, of tribuit gewoon zyn op te leggen, tot een teken en getuigenisse van hunne Victorie: Alzo heeft ook de Hertog van *Alva* in deeze landen gedaan, als een teken, dat hy dezelve geconquesteerd ofte gewonnen zoude hebben, (want zodanig was zyne gewoone manier van spreeken, dat deeze Landen den Koning toebehoorden, niet als zyn vaderlyk en geërft goed, maar als met de wapenen geconquesteerd zynde) heeft hy denzelven, op zyn s'meesters bevel, den tienden en twintigsten pennik voor eeuwig

opgelegd,

opgelegd, en dat zonder toestemming van de Steden of Provincien: Ja, dat meer is, hy was geresolveerd, met den zynen, 't zelve met geweld te doen executeeren; wanneer hem ter ooren kwam, dat eenige dappere en mannelyke herten zig begonden te roeren, in der voegen, dat eeven op dezelfde uur, (waar aan gy, myne Heeren, de voorzienigheid Gods oogschynlyk kond bemerken) toen hy de tyding kreeg dat den Briel was ingenomen, hy alrede by zig zelven had besloten, en geresolveerd de voornaamste en beste Burgers van Brussel, naauwkeurig uitgezogt, des nachts om den hals te doen brengen, om dat ze zig tegen deeze impositie gesteld hadden, die hy met geweld, tegen hunne Privilegien had doen publiceren.

Dus had Meester *Karel de Beul* last, zeventien stroppen, en zo veel Ladders van tien tot twaalf voeten lang, gereed te houden. De Soldaten stonden reets onder de wapenen en *Don Frederico* was gekomen ten huize van den President *Viglius*, om het dictum van hun vonnis te besluiten en te arresteren, toen deeze gelukkige tyding voor de goede Burgers van Brussel kwam. Den Luitenant van den *Amman* was daar onder, om dat hy geweigerd had te doen executeren, de genen die zig tegen de voorsz. impositie stelden. De Hertog van *Alva* dagt nu zyne beloften, hem gedaan, na te komen, hebbende kort te vooren tegen hem gezeid: *Porestas*, grypende met de hand zynen baart. *Si vos na lobaz eis yoosbaz aborcar*, mitsgaders op het antwoord van den voorsz. Luitenant, zeggende: *Los lue sos son vellacos: bastaque yo os lo mando.* Dat is." „ *Ik zwere by deezen baard, zo gy 't niet doet, dat ik u zal doen bangen.*" *Verder: De Wethouders zyn alle Rabauwen, is 't niet genoeg dat ik het gebiede,*" En zo veel als onzen persoon aanbelangd, wy bekennen, dat wy even ter zelver tyd, zynde andermaal aangezogt en gesolliciteerd, zo wel by verscheiden menschen van eere, als uit kracht van onzen eedt en schuld, daar wy aan den Landen mede verplicht waren, voor de tweede maal gewapender hand, in den Landen zyn gekomen; van welke krygstocht wy hier niet verder zullen spreeken, aangezien het aan niemant onder u lieden onbekend is, wat een vruchtbaar einde dat dezelve genomen heeft; en wat voordeel hy ons nog tegenwoordig toebrengt.

Zo het ulieden dan behaagd, myne Heeren, aan d'eene zyde,

acht te ſlaan en in aanmerking te neemen 't geen hy, en den Groot-Commandeur na hem, doorgaans vervolgd hebben te doen, tot op den dag dat de Spanjaarden geresolveerd en gerebelleerd zyn, ook hoe dat wy ons, ter zelver tyd, daar tegen geſteld en de zaken beleid hebben. Wy weigeren niet de kenniſſe daar van u voor te ſtellen, om daar over te oordeelen en te beſluiten, zo als gy bevinden zult te behooren. Maar dit hebt gy alrede gedaan en uwe meining genoeg verklaard, zo wel door de *Pacificatie van Gent*, als door 't verdryven van *Don Jan*, en veele andere daaden en getuigeniſſen meer, zelfs door dien dat gy ons van den laſt die wy dragen, nooit hebt willen ontſlaan, hoe wel nogtans, dat wy het zelve, tot verſcheiden reiſen, aan ulieden verzogt hebben; zo dat het niet van nooden ſchynd, verder bewys daar van te begeeren. Derhalven zo willen wy nu komen tot het geen, dat zy in het tweede deel van deeze wreede proſcriptie voorſtellen: Naamlyk, tot het geen 'er is gevolgd, na dien tyd, dat de Spanjaarden voor rebellen en Vyanden des Lands verklaard zyn geworden.

Eerſtelyk, myne Heeren, op den zelven tyd, wierd over de *Pacificatie van Gent* gehandeld, en dezelve beſlooten, met zo groote blydſchap en vergenoeging des volks van alle de Provincien in 't gemeen, en van elk in 't byzonder, dat 'er by menſchen geheugen, dergelyks niet en is gehoord geworden. Een iegelyk kan nog zeer wel geheugen, hoe vaſte beloften *van vriendſchap* en goede Correſpondentie, onverbrekelyk, *tuſſchen malkanderen* te onderhouden, en van malkanderen met raad en daad by te ſtaan, in dezelve begrepen zyn.

Dit alles nogtans onaangezien, even dezelve die naderhand wel betoond hebben, zo verouderde en al te diep ingewortelde ſnoodheid hares herten, hoewel dat zy mede in 't gezelſchap waren van de genen, die, om de *Pacificatie van Gent* te maken, met onze Gedeputeerden, en van die van Holland en Zeeland, in onderhandeling waren, terwyl dat zy nog daar mede beezig waren, niet te minder wierpen zy dwars en ter zyde, allerhande beletzelen en verhinderingen in den weg, dieze maar konden bedenken, om dezelve te onderdrukken, eer dat die ten einde of tot eenig effect kwam te geraken, dat hen ook, zonder eenige wederſtand, zeer wel zoude hebben gelukt, ten waren zy bezorgd

zorgd waren geweest, in eenig gevaar, voor hunne perzonen, uit dien hoofde te zullen vallen; uit hoofde dat het Gemeene volk in alle Provincien (dewelke gevoelde en lang te vooren voorzien hadden, dat deeze *Pacificatie* 't fondament van hunne vryheid, en wederkeering van hunne oude Privilegien was) met eendragtige Stemmen, tot het besluiten der zelve waren genoodigd en gedrongen te worden.

Maar dewyl dat ze ons, in deezen afgryſſelyken ban, mitsgaders in hunne kleine en ongeschikte smaadschriften, fameuse boekjes, en geheime brieven die ze aan malkanderen zenden, zo menigmaal voorhouden en verwyten: *Dat wy de voorsz. Pacificatie belet, gebroken, gevioleert en ons daar tegen geopposeert hebben.* Zo laat ons zien hoe dat ze, aan hunne zyde, dezelve onderhouden hebben.

Zo haast als dezelve bezworen was, kwam den Heere van *Haussy*, volgens ulieden bevel, verscheiden malen by my, in Zeeland zynde, om bystand en secours, zo wel van krygsvolk, als van munitie van oorlog te verwerven, om 't kasteel van Gent te belegeren, als zynde een der nesten van de Spaansche Tyrannye, 't welk hy verkreeg. Maar eenen *Quidam*, niet waardig den naam te dragen van het huis daar hy van afgekomen is, kon hem zelven niet langer wederhouden, maar begon ter dier tyd, zyn vergift uit te spouwen, lasterende daarom den voorsz. Heere de *Haussy*, in plaats van hem te belonen voor zoo grooten dienst waar door de deur der vryheid des Lands en Graafschap van Vlaanderen is geopend geworden, inzonderheid van de Stad Gent, die zo lange van te vooren, daar door getyranniseerd was geworden; en het heeft aan den voorsz. *Zwevegen*, Grave van *Reux*, *Montfreau* en anderen niet gehaperd, dat de Spanjaarden (de handen nog bebloed hebbende van de versche moorden, in de vermaarde koopstad *Antwerpen* bedreven, en vol roofs en buits, dien ze den goeden Burgeren hadden afgenomen) met een gelyke executie in de Stad van *Gent*, als binnen *Antwerpen* gedaan hebben, 't geen zy ook niet zouden gelaten hebben, (na 't uitwyzen van de brieven van *Rhodas* en anderen) zo het voorsz. secours niet in tyds aangekomen was.

Hier uit kan men zien, hoe dat deeze eerlyke luiden, terwyl dat men de Trompet nog blies om de *Pacificatie* te publiceren, de

dezelve alreets hebben begonnen te breeken. Daar op kwam *Don Jan* in het Land. En hoewel dat onzen Vyand, de zaken hier gaarne had zoeken te vervalschen, en dit met een momaangezicht te bedekken, zo konnen wy nogtans het zelve doen blyken door de brieven, welke wy hebben met s'Konings eigen hand geteekend, en by een van de Secretarissen van Staat gecontrasigneert, en met s'Konings wapen en Signet gezegeld, die genoeg betuigen wat hy *Don Jan* belast en bevolen had: welke brieven men heeft doen drukken en publiceren, om van alle man gezien en gelezen te worden: ook is 'er, tot nog toe, geen Spanjaard zo onbeschaamd geweest, die dezelve heeft durven twyffelachtig maken.

Door de voorsz. Brieven is ons bekend geworden, dat al den onderscheid die 'er was tusschen *Don Jan*, den Hertog van *Alva* en *Louis de Requesens*, deeze was, dat *Don Jan* veel jonger en onvoorzichtiger was als de anderen, en dat hy zyn vergift zo langen tyd niet konde verbergen, nog zynen last geheim houden en veinzen, daar toe zyne handen glinsterende en brandende van begeerte om dezelve in ons bloed te baden, niet wist te bedwingen nog te wederhouden.

Van deeze Brieven, myne Heeren, willen wy uliedeo geen breeder verhaal doen; want derzelver inhoud is zelfs aan de kleine kinderen bekend, en al de wereld weet daar van te spreeken. Des niet tegenstaande, en hoewel dat zulks deeze vredemakers genoeg bekend was, nogtans was hunnen haat en ouden wrok, tegen dit arm gemeen volk opgevat, zo groot, en was zo diep ingeworteld; daar en boven waren zy zo gewoon den genen bystand te doen, die uwe Privilegien onderdrukten; ja de dienstbaarheid, die zy aan de Tyrannye waren bewyzende, had by hen zo veel plaats gegrepen, al had ze hen van nature aangeboren geweest, in der voegen, dat ze als wilde Zwynen, schuimbekkende van kwaadheid, van zelfs kwamen loopen in den spriet van *Don Jans* bloedgierig herte; en maakten een accoord met hem contrarie ons advys ook van die van Holland en Zeeland; ja, tegen hunnen eed die zy in de *Pacificatie* gedaan hadden. En dit zyn de geene, die ons de *Pacificatie* en onzen eed durven voorhouden, als of deeze banden nergens anders toe hadden gemaakt geweest, dan om ons, mitsgaders, myne Heeren van Holland

en

en Zeeland, daar in verstrikt en geboeid te houden, middeler- 1586.
wyl dat deeze goede en getrouwe Vredehandelaars die alle verbintenissen van rechten en van getrouwheid verbroken hadden, veroorloft was te doen en te bedryven, al het geene dat hen hun trouwloos herte was ingevende.

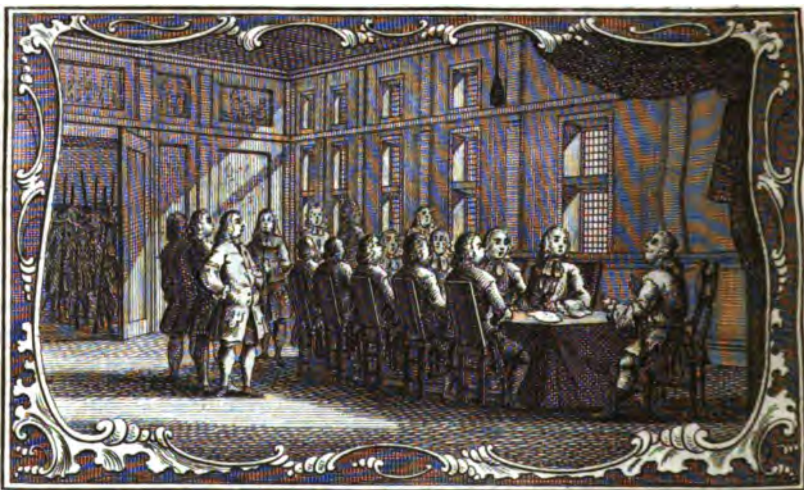
[*Dit zal vervolgd worden*]

Dit lasteren der Leicesters gezinden, door Pasquillen en Lasterschriften, om onrust en verwarring onder het gemeen te zaayen, niet meer te dulden zynde, zo wierd eenen *Steven Paret*, zynde van *Antwerpen* te *Rotterdam* komen wooneh, wegens het voeren van oproerige taal, en op 't vermoeden dat hy opsteller was van zeekere Schimpschriften tegen de Staten, op dezelve Last in hegtenis genomen. Dit bragt de verrader *Reingoud* in geen kleine verlegenheid, vrezende dat men nu zoude ontdekken, dat hy de hoofdaanlegger, met goedvinden van *Leicester*, van alles was. Om dit te ontkomen, deedt men de Raad van Staten toen te Utrecht zittende, aan de Staten van Holland schryven „ dat „ men *Paret*, met alle zyne Papieren terstond na *Utrecht* had „ te zenden, om daar onderzogt te worden. Dog *Paret* een onderdaan van Holland zynde, die zig aan Hoogheid Schending tegen de Staten van Holland, zyne Opperheren had schuldig gemaakt, moest ook in Holland onderzocht en te recht gesteld worden, waarom dit schryven van de Raad van Staten weinig konde baaten, maar men deed de verzegelde Papieren van *Paret*, naauwkeurig onderzoeken, en uit die Papieren wierd klaar ontdekt, dat hy verstand met *Reingoud* onderhield, en wat die lieden zogten. Dit wierd aan den Raad van Staten, in 't afzyn van *Leicester*, die in 't Leger voor *Doesburg* was, getoond, die daar op bevel gaf, *Reingoud* in verzekering te neemen; dog hy, in tyds gewaarschouwd zynde, was al na 't Leger vertrokken, om *Leicester* van alles kennis te geeven, maar zyne Papieren, die hy had gezogt te verbergen, wierden nog gelukkig agterhaald.

Uit alle deeze Papieren wierden drie Hoofdpunten van beschuldiging, ten lasten van *Reingoud* en *Paret* opgesteld; naamlyk, 1) dat zy kwaad hadden zoeken te stooken, tusschen zyne Doorluchtigheid en de Staten. 2) Dat zy de gemeene middelen tot eene onmagtige hoogte en zo te niet hadden zoeken te brengen. 3) Dat zy zig, ten kosten van den Landen, hadden gezogt te verryken.

De Staten gaven, van die bewezene punten, en wat men verder ontdekt had, kennis aan den Heer *Thomas Wilkes* Engelschen Raadsheer van Staten, die 'er zeer over geraakt scheen, en hen allen dienst daar in beloofde te zullen doen, dog daar was geen staat op te maken, dewyl hy niets tegen *Leicesters* zin derfde doen. De Graaf wierd verzogt hem gevangen te neemen, die dit, na veel tegenstrubbeling aan den Engelsen provoost beval, maar die liet hem wel haast ontvluchten. Op bevel van *Leicester* wierd hem zyne Papieren, door den Raad van Staten weder gegeeven, en toen liep hy tot den Vyand over en wierd weder Roomschgezind.

Hier door was de agterdogt tegen *Leicester* in Holland zo groot geworden dat hy, te *Amsterdam* gekomen zynde, wel met veel pracht ontfangen wierd, dog toen hy, in den Oud Raad verscheen, verborg men een goed getal Schutters, daar omtrent, met geladen geweer, om vuur te geeven, zo men eenige onraad van de kant der Engelschen vernam, gelyk wy hier vertoonen.

Hier ziet men de kamer daar de Oud Raad vergaderd is, die gehoor aan *Leicester* zittende in een armstoel verleend; en rontom

om de tafel ſtaan eenige Engelſche Heeren. In het portaal, waar door men, uit den kamer van den Oud Raad, in Burgemeeſters kamer gaat, ſtaan veele Schutters, met geladen geweer, onder bevel van hunnen Capitein *Jan Cornelis Hooft*, die met zyn hoofd, door de ſchreef der deur van het portaal, in de kamer ziet, gaade ſlaande, of hy ook eenige onraad van de zyde der Engelſchen mogt ontdekken. Deeze Burger Hopman, verzelde met eenige Schutters *Leiceſter* over al, zo langen tyd als hy, in *Amſterdam* vertoefde, onder ſchyn van hem tot een Lyfwacht te dienen, by nacht zo wel als by dag, dog meerder om hem en zyne Engelſchen in 't oog te houden, als wel om hem eer aan te doen. De Stad was inmiddels vol onruſt, en men ſcheen bevreeſt te zyn, dat 'er verraad broeide, en dat hy de Stad zou zoeken te overrompelen, dog men raakte met de vrees nog vry.

Den Veldtocht van 't Jaar 1586, nu ten einde ſtaande te loopen, wierden 'er ter vergadering van Holland, verſcheide geheime raadplegingen gehouden, hoe beſt de binnelandſché ruſt te verzekeren, door de bezwaarniſſen, tegen *Leiceſter* ingebragt, weg te neemen, en hem de regeering op een veel beeter voet te doen brengen. Om hem de bittere pil, in het voorſtellen van die klagten, des te gemakkelyker te doen inzwelgen, beſloot men dezelve te vergulden. Daar toe ſchonk men hem, uit het leger in den Haag gekomen zynde, een zilveren verguldeń kop, waardig negen duizend guldens, die een gemeen mans hoogte had.

Dit geſchenk ontfing hy met meer genoegen, als het vertoog der Staaten van Holland, Zeeland en Frieſland, behelzende veele klagten, waar van men herſtel verzogt. Hy hier over met de benoemde Commiſſariſſen in onderhandeling tredende, zogt, door uitvluchten, eenige te ontkennen, andere te wederleggen, en wederom eenige te verſchoonen, dog de ſchrandere Advocaat van Holland, *Johan van Oldenbarneveld*, wiſt hem zo in 't naauw te brengen, dat *Leiceſter* niet wiſt wat te antwoorden; *Oldenbarneveld* hem in die verlegenheid ziende, en een pleiſter op de wonde willende leggen, zeide, dat de Staten die miſlagen en feiten geenzints toeſchreven aan zyne Doorluchtigheid, als wel aan eenige kwaadaartige menſchen welke hem zogten te miſleiden, en wel in 't byzonder, aan de Burger Hopluiden te Utrecht, dewelke opgeſtookt wierden door de Predikant *Herman Modet*,

als mede door *Sonoi*, die van hem een breede lastbrief had weeten te verkrygen, uit welkers kracht hy zig zelfs met de burgerlyke regeering van Noordholland bemoeide, strydig met s'Lands Rechten en Privilegien, en benadelende het gezag der Staten en van Graaf *Maurits*, Stadhouder van Holland.

Leicester antwoorde, de andere zaken grondig te zullen onderzoeken, maar dat zyn voornemen niet was geweest, om aan *Sonoi* een onwettige magt op te dragen; en vonden zy, dat hy te verging, zo stond het aan de Staten order daar in te stellen; zo dat men nu hope begon te krygen, dat men alles in der minne op een goeden voet zoude konnen schikken, dog te Utrecht begonden wel haast nieuwe onweersbuyen op te reizen, die de verwarring nog grooter maakte als voorheen.

Eenen *Prounink*, die een Brabander van geboorte was, strydig met de Privilegien, door de gunst van *Leicester*, die hy in alles blindeling zogt te believen, Burgemeester te Utrecht geworden, en had, in die hoedanigheid, eene Commissie verkregen om ter vergadering van de Algemeene Staten te verschynen, dog die begeerden hem, als zynde een Vreemeeling niet te ontfangen, zo dat hy, met de kous op 't hoofd, gelyk men zegt, na Utrecht moest wederkeeren. Dit speet hem, zo wel als *Leicester*, te meer, om dat de Staten van Utrecht, en het eerste Lid, of de *Geëligeerden*, of verkoornen in plaats van de Geestlykheid, ook dezelve zwarigheid tegen hem begonden in te brengen.

Do. Modet, de boezem-vriend van *Prounink*, die niet alleen veel ingang by *Leicester*, maar ook by de Burgery van Utrecht had, begon om dit te wreeken, voor te geeven, dat de magt en rang der Bisschoppen en Roomsche Geestelykheid in 't Stift vernietigd zynde, het Lid der *Geëligeerden* in de Staten geen plaats meer konde hebben, gelyk men vier Jaaren te vooren, reets bedenkingen daar over gemaakt had, maar dewyl men noodig vond dit geschil nu te vernieuwen, om *Prounink* en het gezag van *Leicester* te handhaven, zo moest het thans met geweld door gezet worden. Daar op raakten de Burger-Capiteinen te Utrecht wederom aan 't hollen, schreeuwenden, dat zy de *Geëligeerden* uit de regeering gezet, en dit eerste Lid der Staten vernietigd wilden hebben.

De Edelen en Afgezondenen der Steden alleen vergaderd zynde,

de, zo verzogt *Prouninh*, verslag van zyn wedervaren, op de Staats-vergadering te mogen doen; dog de Edelen zeiden, hem niet te willen hooren, zo lang het eerste Lid van Staat, de *Geëligeerden* afwezend waren, waar op veel twist, tusschen de Edelen en de Gevolmagtigden van de Stad Utrecht ontstond, blyvende ieder styf op zyn stuk staan. Dus deedt *Prouninh* alleen in de Vroedschap, verslag van zyn wedervaren, heevig klagende dat de Afgezondenen der Stad Utrecht in de vergadering der Algemeene Staten zyne hardste partyen waren geweest, waar op dezelve, naamlyk de Heeren *Hendrik Buth* en *Bartholomeus van der Waal*, *Heer van Moesbergen*, door de Vroedschap van Utrecht te huis wierden ontboden; dog waar tegen de Staten protesteerden, als hebbende hunne Commissien niet van de Stad Utrecht alleen, maar van de Staten, der *Geëligeerden*, Edelen en alle de Steden ontvangen; ook deeden de Staten aan die Heeren schryven, dat zy het bevel van de stad Utrecht niet hadden te gehoorzamen nog t'huis te komen, maar dat zy hunnen dienst zouden blyven waarnemen niet alleen, maar dat zy zelfs herstelling hadden te vorderen van 't geen, dat tegen het verdrag met Engeland gemaakt, en tegen de voorrechten van de Provincie Utrecht, gedaan of gehandeld was geworden. Ook verklaarden zig de Algemeene Staten, datzy geene andere Gedeputeerden van Utrecht in hunne vergadering zouden toelaten, dan die, even zo als deeze Heeren, voorzien waren van eene Commissie der Staten, bestaande uit de Geëligeerden, Edelen en Steden, volledig vergaderd zynde.

Leicester en *Prouninh* ziende, dat dit werk begon te haperen, en dat, wel verre van hun oogwit daar door te beryken, hunne achting grootelyks daar door benadeeld wierden, zo begon *Prouninh*, (zekerlyk niet zonder goedvinden van *Leicester*) het afzetten der Geëligeerden, opentlyk af te keuren, dat de Burger-Hopluiden veel ongenoegen gaf, en het Gemene volk deedt murmureren, dewyl het gedrag der Staten daar door gebillykt, en dat van *Leicester* en zyne aanhangers opentlyk daar door gelaakt wierd.

Om de kwade gevolgen daar van te voorkomen, gaf men voor, dat de Graaf van *Leicester*, tegen wil en dank, om de binnenlandsche rust niet te stooren, zo veel toegevendheid gebruikte; en zyne Doorluchtigheid, kort daar na, op het onverwagste ver-

kla-

klarende, gereed te ſtaan, om ſpoedig na Engeland te vertrekken, zo verſpreide men onder het Gemeen, dat hy die reize deed uit miſnoegen tegen de Staten; dat de Koninginne de mishandeling van haren landvoogd zeer kwalyk neemen, en mogelyk hare hulpe te rug trekken, en daar door Vryheid en Godsdienſt op nieuw in 't uiterſte gevaar zoude geraken; het geen eenige al te driftige Leeraars niet nalieten het volk wel ernſtig in te ſtampen. De Staten zelve ſtonden niet weinig verzet, over die onverwagte Reize van *Leiceſter* na Engeland, en deeden hun beſt, om hem daar van te doen afzien, ten minſten die reize eenigen tyd te doen uitſtellen. *Leiceſter* antwoordende, dat hy zig daar toe genoodzaakt vond, zo twyffelde de Staten niet of zyn voornemen was, om het gedrag der Staten, by de Koninginne hatelyk af te malen, waarom zy een geheim beſluit namen, om ook een plechtig gezantſchap na Engeland te doen vertrekken ten einde hun gedrag by hare Majeſteit te verdedigen en alle kwade indrukſelen weg te neemen, ſchoon zy dit voor *Leiceſter* als nog verborgen hielden.

Hy verklaarde het bewind der Regeering, gedurende zyn afzyn, aan den Raad van Staten te willen overgeven, en, dewyl de winter reeds begonnen was, de Overſte *Norris*, in zyn plaats, wel voor de Krygszaken konde zorgen; dog de Staten geen zin daar in hebbende, verzogten dat hy de zaken van Oorlog gedurende zyn af zyn mede in handen van de Raad van *Staten* en Prins *Maurits* wilde ſtellen, het geen hy voor eerſt *niet toeſtond* nog affloeg, zullende nader zig daar over beraden.

De redenen welke de Staten van Holland en Zeeland, onder anderen, tot het doen van dit verzoek hadden bewogen, was, hun voorneemen, om Prins *Maurits* meer magt en gezag in Oorlogszaken, dan hy tot nog toe bezeten had, op te dragen ziende de groote bekwaamheid, dapperheid, beleid en yver voor de gemeene zaak, van dien jongen Prins, waar van hy zulke doorluchtigen proeven reets gegeeven had, zo dat alle de Ingezeetenen, ziende dat hem alles na wenſch gelukte, daar alle de ondernemingen van *Leiceſter* in rook verdwenen, hem als hunnen aanſtaanden verloſſer aanzagen, op wien zy naaſt God hun vertrouwen ſtelden, gelyk het krygsvolk ook niets liever wenſchten als onder hem te dienen.

Dog

Dog dit was juist de reeden, waarom *Leicester* uit nyd, vrezende dat de jongen Held, zyne glorie geheel zou doen verwelken, en nog meer door de heerschzuchtige *Sonoi* opgestookt zynde, niet goed vond hem magtiger te laten worden. De Staten hadden, tot het doen van dit verzoek nog eene byzondere reeden. De Graaf van *Nieuwenaar* was, kort na 't eindigen van den Veldtocht, volgens een besluit der algemeene Staten, na Duitschland vertrokken, tot het werven van twee duizend Ruiters, drie duizend voetknegten en duizend Gravers. Men wist dat hy dit na wensch volbragt had, ook was het noodige geld, tot den optogt, by een gebragt, en nogtans bleef *Nieuwenaar* met dit volk agter. Men wist een tyd lang niet waar het aan haperden; tot men eindelyk overtuigende bewyzen in handen kreeg, dat *Leicester* vreezende dat die Hoogduitsche Soldaten, te zeer geneigd tot het Huis van *Nassau* en den Grave van *Hohenlo*, aan zyn gezag en oogwit nadeelig mogten worden, het zodanig had bestoken, dat dit Volk niet na de Nederlanden kwam afzakken.

Leicester daar over aangesproken zynde, wist niet wat uitvlucht te verzinnen; eindelyk gaf hy een antwoord, dat blaauw en bespottelyk genoeg was, naamlyk; dat de Graaf van *Nieuwenaar* hem kwalyk verstaan had. Hy had *Locbem* in Gelderland tot de versamelplaats van dit Volk bestemd, maar *Nieuwenaar* had dit verstaan van 't klooster *Lecbem* by Brunswyk; maar schoon hy wel zag dat niemant zulks gelofde, zo voegde hy, daar by, dat die optogt nu aanstonds voortgang zoude hebben, zo dra de Staten maar de noodige order hadden gesteld, tot afreekening met *Nieuwenaar* en de Duitsche Vorsten dat kort na 't vertrek van *Leicester* ook geschieden, wanneer de Staten zeventig duizend Guldens daar toe bezorgden, waar op de Troepen na de Nederlanden op marsch gingen.

Leicester, vond ook goed aan de Algemeene Staten voor te dragen, hoe de ingezetenen van Gelderland, Utrecht, Overyssel en Friesland, *zonder voorwaarde of bepaling*, de Opperheerschappy aan de Koninginne zyne Meestresse hadden aangeboden, maar dat zulks nog niet geschied was, door de Staten van Holland en Zeeland, verzoekende mede derzelver besluit dien aangaande te weeten, om haare Majesteit daar over te konnen onderhouden; dog men antwoorde daar op hoofdzakelyk: dat, zo

die

die opdragt, door eenige ingezetenen van Gelderland, Utrecht, Overyssel en Friesland was gedaan, zulk niet staatsgewyze was geschied, en dus niet hooger als het bedryf van eenig muit-ziek gemeen, moest aangezien worden. Holland en Zeeland voegde daar by; dat ze te meermalen hunne genegenheid, om zig aan de Koninginne te onderwerpen betoond hadden, en dat zy nog daar in geenzints de laasten zouden zyn, zo dra zy wisten, dat haare Majesteit genegen was, de Souvereiniteit deezer Landen op *redelyke voorwaarden*, te aanvaarden.

Hier uit bleek nu klaar, dat het oogwit van de Koninginne *Elisabeth* was, de onbepaalde Souvereiniteit over de Nederlanden magtig te worden, ten einde de Nederlandsche Provincien tot afhankelyke Landen van het Engelsche Ryk te maken; en dat eenige muit zieke menschen, voornaamlyk te Utrecht, het gemeen daar toe zogten op te stooken, maar uit dit antwoord bleek ook overtuigend, dat de Staten al zo weinig slaven van de Engelschen, als van de Spanjaarden en Franschen wilde wezen, maar dat zy besloten hadden de onafhankelykheid van hun Gemenebest, derzelver rechten, vryheden, voorrechten en Godsdienst te handhaven.

Zodanig eene openhertige verklaring stond *Leicester* weinig aan, gelyk hy zig ook verwonderd betoonde, dat men hem ook geen kennis gegeven had van hun genomen besluit, om een plechtig gezantschap aan de Koninginne te zenden, vragende wat men daar mede bedoelde? Hier op vertoonde men hem de *lastbrief*, *en* de zogenaamde *Instructie* voor die Afgezanten reets opgesteld. Hy scheen daar in geen kwaad genoegen te scheppen; maar betoonde zig verwonderd te zyn, dat de Staten Graaf *Maurits*, niet tot het hoofd van dit plechtig gezantschap hadden benoemd, om het zelve zo veel aanzienlyker te maken. Hy raade de Staten zulks nog te doen, zeggende dat dit zeer aangenaam aan de Koninginne zoude zyn. Dat dit de rechten weg was om hun gezantschap met luister te doen ontfangen, en om meerder van hare Majesteit te verkrygen als zy konden vermoeden, Hy bleef zo sterk hier op aandringen, zeggende te verwagten dat Graaf *Maurits* hem op zyn reize zoude verzellen, zo dat men niet voor by konde die zaak in ernstige overweging te nemen, en dezelve ter berading aan de Ridderschap, en Vroedschappen dezer Steden voor te dragen.

De

De Hollandsche Edelen vonden daar in groote zwarigheid; en het lekte naderhand uit, dat *Joan van Oldenbarneveld*, als Advocaat van Holland, aan dit edele gezelschap, der beschrevenen Hollandsche Ridders had voorgedragen, dat *Leicester* zo sterk daar op drong, met oogwit om dien jongen Prins, de wellust en Liefde der Vaderlanders, waar op Staten en Ingezetenen, naast God, hunne voornaamste redding en vertrouwen stelden, door liefde en groote belofte, in de belangen van het Engelsche Hof te wikkelen, en tot het oogwit van de Koninginne over té halen. En genomen dit wilde niet gelukken, dan stond men door die reize ten minsten te verhoeden, dat de Staten hem, in 't afzyn van *Leicester*, meerder gezag als voorheen opdroegen; ja dat men aan *Sonoi* en andere aanhangers van *Leicester*, daar door gelegenheid zoude geeven, om het gezag der Staten en van hunnen Stadhouder, in deszelfs afzyn nog meerder te ondermeinen. Dit alles wierd van zo veel gewigt bevonden, dat *Joan van Oldenbarneveld*, een reize deed na de voornaamste stemmende Steden, die redenen in de Vroedschappen met zo veel ernst voorstellende, dat, schoon de meeste Steden in den beginnen daar toe neigden, eindelyk een eenparig besluit genomen wierd om dit voorstel beleefdelyk af te slaan, zeggende, dat Holland en Zeeland hunnen Stadhouder niet konden missen. 1586.

Leicester, was zodanig daar over gestoord, dat hy zyn misnoegen niet langer verborgen konde houden, zulks maar al te klaar aan de Staten doende blyken, als mede, dat hy Prins *Maurits* en *Joan van Oldenbarneveld*, als zyne voornaamste wederstrevers aanzag, die hem het beryken van zyn oogwit en dat der Koninginne ondoenlyk maakte. Hy zig echter nader bedenkende, en vrezende de zaken hier door nog erger te maken, verzogt het gevoelen der Staten te weten, over het verder opbrengen van de noodige penningen tot voortzetten van den oorlog of het maken van vreede met Spanjen. Hier op gaven de Staten cordaat ten antwoord, dat schoon zy nu, in een maand meer geld opbragten, als te vooren in een Jaar, zy bereid waren, niet alleen om daar mede voort te gaan maar was 't mogelyk, nog meerder te doen, om den oorlog met ernst voort te zetten; verder baden zy zyne doorluchtigheid, na geene bedrieglyke voorwaarden van vreede meer te luisteren, dewyl dit de Overheden maar verdagt, en de

ingezetenen onwillig maakten, tot het dragen van zo veele zware laſten.

Den 24ſte November 1586, willende eenig genoegen aan de Staten geeven, ſtelde hy de Regeering, zo in burgerlyke als Oorlogszaken, in handen van den Raad van Staten; dog het beleid van den Oorlog te water, ſtelde hy in handen van Prins *Maurits* als Admiraal en de Admiraliteiten, alles byvoorraad, tot zyn wederkomſt, of dat 'er anders in voorzien wierd; en des anderen daags nam hy afſcheid van de Staten, alles met zo veel vriendelykheid, als of 'er nooit eenig verſchil geweeſt was, zelfs betoonde hy zig zeer vriendelyk tegen Prins *Maurits*, ſchynende al de Schuld op *Joan van Oldenbarneveld* te leggen. Hy wierd verplicht, door tegenwind veertien dagen te Vliſſingen te vertoeven, wanneer hy verſtond dat de Staten het cordaat beſluit, om den Oorlog met nadruk voort te zetten, genomen had, op een nadrukkelyk vertoog dat Prins *Maurits* ter vergadering van de Staten van Holland en Zeeland gedaan had, waar door zyn nyd en afgunſt tegen dien jongen dog manhaftigen Prins op nieuw gaande wierd.

Ten blyke daar van, maakte hy de bezetting van Veere tegen dien Prins op; ook beval hy by brieven aan zyne Vertrouwelingen, als mede aan zynen Requeſtmeeſter *Hotman*, van alle krygszaken kennis te geeven aan *Sonoi*, en niet aan Prins *Maurits*; wanneer hy na Engeland vertrok, wordende zeer Statelyk aldaar, op bevel van de Koninginne ontfangen, waar mede dit Jaar ten einde liep, gelyk wy dit hoofdſtuk mede eindigen daar by voegende het

Vervolg van de Apologie *van Prins* Willem I.

Zy zullen mogelyk bybrengen, dat ze *Don Jan* hebben doen beloven, dat hy de Spanjaarden zoude doen vertrekken, als of het gantſche Verbond en vereeniging alleen daar op gegrond was: Maar behoorden zy, eer ze het accoord met *Don Jan* maakte ons niet wederom hebben doen ſtellen in 't bezit van onze Gouvernementen en goederen, als mede van onzen Zoon, die onder het getal der Gevangenen gerekend moeſt worden. Hebben ze wel eens om hem gedagt, hoewel veele van hem in maagſchap beſtonden? Neen geheel niet; want hunne intentie en voornemen was

was geheel anders, 't welk zy klaarlyk betoond hebben, door dien dat ze zo menigen raadslag hebben gehouden, hoe dat ze eenig middel mogten vinden om ons te onderdrukken, mitsgaders om Holland en Zeeland onder hunne subjectie te brengen, dewyl dat ze bemerkten, dat wy ter zelver tyd, mitsgaders de Staten der voorsz. landen, nog alleen de geene waren, die hunnen schadelyken aanslag, strekkende om ons in den grond te verderven, met opentlyken magt en geweld, tegen hielden en verhinderden; dewelke was, dat ze henlieden zelve, in plaats van de Spanjaarden dagten te stellen, en even dezelve tiranny te bedryven die de Spanjaarden gebruikt hadden, dog (alzo zy geloven) met meerder magt en aanzien, ook met minder zorg, datze uit dien hoofde gestraft zouden worden dewyl ze in hun eigen land waren.

Dit kan des noods genoeg blyken, uit de Instructie die mede gegeeven zyn geworden, aan den geenen die tot Geertruidenberg met ons kwamen handelen. Ter zelver tyd zonden zy aan de Koninginne van Engeland, om haar allerhande valsche zaken bekend te maken, en dezelve tegen ons voor in te neemen, mitsgaders tegen myne Heeren de Staten van Holland en Zeeland de wapenen te doen opvatten: Maar de kennisse die zy had van de waarheid, haar groot verstand en zonderlinge voorzichtigheid daar zy mede begaaft is, deed haar op een geheel anderen voet, dan zy gehoopt hadden, een besluit neemen. In een woord, zy deden hun uiterste best, om van nieuws, dezelve practyken in 't werk te stellen en aan te rechten, die de Spanjaarden daar te vooren gedaan hadden. Daar by kan men zien, myne Heeren, hoe dat zy lieden zelfs, in den eersten beginnen, de *Pacificatie van Gent* hebben onderhouden.

En belangende de Spanjaarden, dewelke *Don Jan* hen wys maakten, dat hy ze te rugge gezonden had: Zy zagen immers wel, zo hen 't gezicht niet geheel benomen was (want zy wierden dagelyks daar van gewaarschouwd) dat een deel daar van in 't land van Luxenburg nog bleven leggen, d'andre in Burgundie, en nog andre in Vrankryk, onder het dekzel van den inlandschen oorlog die aldaar wederom uitgeborsten was, verwagtende maar na de leuze om in een oogenblik, wederom in 't land te komen, gelyk zy ook deden.

Des niet minder wisten zy wel, hoe dat *Don Jan*, nog veer-

tien duizend Duitfche knegten, van de oude benden, in de voornaamfte Steden van den Landen, in Guarnifoen hieldt, en met de voorfz. Duitfchers tot Mechelen handelden. Zy hoorden dat hy tot hen lieden, op deeze wyze, en met u lieden myne Heeren, op een geheel andere wyze fpreekende, en zagen, hoe dat hy het Kafteel van Antwerpen zogt te rukken, uit de handen van den Hertog van *Arfchot*, en van den Prins van *Chimay* zynen Zoon, om het zelve te ftellen in handen van *Treffon*.

Alle deeze zaken zagen zy wel, en nogtans bleven zy hem alle gunft en byftand bewyzen; en nog zouden ze wel durven voorgeeven, datze de *Pacificatie van Gent* vaft onderhielden. Want dat de Vyand ons wil voorhouden, dat *Don Jan* dezelve had bezworen: wy erkennen dit, en nog veel meer, dat de Koning zelve de onderhouding daar van beloofd had: Dog dit diend om hem des te beeter van Valfcheid te overtuigen, want even ter zelver tyd, toen hy beloofde die *Pacificatie* te zullen onderhouden, beval hy, in tegendeel, aan *Don Jan* dezelve te breeken, gelyk blykt uit zyn eigen Brieven. En aangaande *Don Jan*, het zy dat hy ze heeft bezworen en belooft te zullen onderhouden; maar 't zelve is gefchied onder een zeekere Conditie, van dewelke hy van te vooren gezeid had, (zelfs in de tegenwoordigheid van fommige van uwe Gedeputeerden) dat ze behoorden daar by gevoegd te worden, naamlyk, tot er tyd toe, dat hem 't zelve zoude berouwen: welke Conditie, kort daar na voorviel en vervuld wierd: want dit jonge Quantje, meenende alles gewonnen te hebben, en alreeds tot zyn voornemen gekomen te zyn, ook reekening makende dat hy (ter caufen van de Duitfche Guarnifoenen, en van zo veele Verraders hares Vaderlands, die hem aanhingen) de befte Steden in zyne handen, en tot zynen wille had, begint by 't inneemen van 't Kafteel van Namen, (niet zonder de Koninginne van Navarre, die toen ter zelver tyd aldaar voorby pafleerde, een merkelyk groot ongelyk en fchande aan te doen) want die plaats dogt hem bekwaam en ook noodig te wezen, om de Spanjaarden daar door weder in 't land te brengen. Maar alzo haaft als 't Kafteel van Antwerpen aan u lieden wierd overgegeeven, zo bevond hy, dat nog tamelyk verre van zyne reekening af was: 't welk hem, voor eenen tyd lang, veele vrienden deedt verliezen, die ook terftond hunne rokken begonden

om

om te keeren; dies hy hem zo verbaasd en perplex vond, dat hy genen anderen toevlucht en wist, dan tyd te winnen, na dat hy, met giften en gaven eenige van uwe eigen Gedeputeerden omgezet had, mitsgaders ulieden, met eene geveinsde en ydele hope van vrede zogt op te houden.

En het ware wel te wenschen geweest, had het God zo behaagd, dat gy al van toen af aan, door deeze goede onderhouders van de *Pacificatie van Gent*, niet had belet nog verhinderd waart geworden om onzen raad te geloven en te volgen; want wy hadden met eene kleine magt van volk, ons van *Don Jan* mitsgaders van zyne Spanjaarden en hunne aanhangers, en van alle de ellenden die daar op gevolgd zyn, konnen kwyt maken en ontlasten. Daarom wenschten wy nu geerne te weeten myne Heeren, of *Don Jan*, toen ter tyd, deeze *Pacificatie*, ja zelfs zyne Unie, met zo grooten solemniteit bezworen, (gelyk zy gewoon zyn te spreeken) onderhield, die hy met deeze gespagnoliseerde luiden gemaakt hadde.

Ten anderen, om wat oorzaak komt hy, de *Pacificatie van Gent* ons verwyten, de geene die door den Heere van *Selles* ons heeft doen verklaren, dat hy niet gezint was ze te onderhouden, of zal hy tot onzen nadeele en schade, een Privilegie genieten, het welk hy zelve heeft opgezeid, en daar van hy afstand heeft gedaan. En, zo als 't reets gezeid is, het is met hem niet, maar 't is met ulieden, myne Heeren, dat wy, en de Staten van Holland en Zeeland, gecontracteerd hebben. Zo dan, na dat ze zo meenigmaal en op zo verscheide manieren, de voorsz. *Pacificatie* verbroken, mitsgaders de beste Burgers, (tegen welke zy veele snoode en valsche zaken wiste voort te brengen) uitgezet en uitgeroeid hadden uit de Steden, die zy magtig waren, en op eene tirannische wyze beheersten. Gylieden hebt tot uwe meerder verzekerdheid noodig bevonden, sommige van de Artykelen der voorsz. *Pacificatie*, te vermeerderen ofte ook te veranderen: Ja dat meer is, of gy de Artykelen, had willen gantschelyk breeken, te niet doen of te wederroepen: Wie is de geene die ulieden eenigzints, dies wegen, had konnen beschuldigen dat gy in 't geene dat uwe eigen zaak was, alzo gedisponeerd had, als gy tot uwen profyte en welvaren had bevonden te behoren, dat hy alleen die hem meinde met zyn eed, als met een gaaren of net

te

te behelpen, om ulieden daar in te vangen en te verstrikken.

Aangaande dat ze willen zeggen, *dat de verandering komt van onzent wegen*: Of het schoon in der waarheid zo was, zo is 't nogtans dat wy aan de voorsz. *Pacificatie* niet meer waren verbonden, ten opzichte van de geene die met ons gecontracteerd en gehandeld hadden, nademaal dat hy ze zelve op zo menigerhande wyzen, gevioleerd en verbroken hadden: Ook nademaal dat van uwent wege bevonden was alzo te behoren, dat zodanig eene verandering zoude geschieden, zo had gy even zo groote authoriteit en magt van dezelve te disponeren, als een Heer recht heeft met zyn Erf goed te doen; want de *Pacificatie* was uwe, waar mede gy vermogt te doen wat u geliefde. Maar het is zo meenigmaal aangetoond geworden, zo wel by monde als by geschriften, dat aan den voorsz. *Pacificatie* niet en is gevioleerd nog gebroken geweest, zo dat het niet noodig is, den tyd verder daar mede door te brengen, om ulieden 't zelve te verklaren.

Dit willen wy alleenlyk wel toegeeven, dat het dien van Holland en Zeeland verboden was, dat ze in de andere Provincien geen verandering zouden aanrechten: Maar zodanige verplichting en zal men niet konnen bevinden, dat het den Staten zelve, van de voorsz. andere Provincien, niet en zoude veroorlooft zyn geweest, in hunne eigene Provincien te voorzien, ofte order te stellen, door eenigerhande middel ofte Conditie, tot hunne meerder verzekerdheid: Dat klaar is te zien en te bemerken, als men het elfde en twaalfde Artykel van de *Pacificatie* maar wilde over lezen. Ja daar en boven, ten tyde dat men beezig was met dezelve te maken en te sluiten, alzo een van de geenen, die van onzent wege gedeputeerd waren, aan eenen anderen van de voornaamste over d'andre zyde eens was vertonende, dat zulks zeer ligtelyk mogt komen te geschieden naamlyk, dat men om vrye excercitie van de Religie te hebben, in hunne Provincien zoude aanhouden, en dat het derhalve veel beeter en raadzamer had geweest, dat ze met eenen, voor de onderdanen der Provincien, uit welkers naam zy contracterende, ook eenige vryheid hadden bewilligd: Zo wierd hem daar op geantwoord, dat men voor zodanige zaken niet bezorgd behoorden te wezen, en dat die van Braband, Vlaanderen en anderen Landen, geene verandering in de zaken van de Religie zouden begeeren. Zo ze hen nu dan be-

bedrogen vinden, ofte datze hunne rekening kwalyk gemaakt hadden, waarom komen ze zo onzinnelyk zig aan onzen perſoon adreſſeren?

Het zelve antwoord zal hen dienen, nopende de verandering in eenige Steden van ons Gouvernement geſchiedt. Want wy konnen voor God in waarheid zeggen, dat wy geen advys of bewilliging daar toe hebben gegeeven, ook dat'er veele zaken zyn gebeurdt, waarin wy geen behagen hadden; en in Vlaanderen desgelyks. Maar dit willen wy met hen wel toeſtaan, dat, zo in den zelven eenige dertelheid ofte inſolentie van het krygsvolk is geſchied, dat het zelve maar Roozen waren, in vergelyking van de ondraaglyke exceſſen en den overlaſt by hen lieden gedaan.

Daar is immers, ten minſte, geen ongetrouwheid, geen verradery, nog verſtandhouding met den Spanjaard, aan onze zyde geweeſt, gelyk men aan de zyde van onze Vyanden genoeg gezien heeft; want hebben zy niet, gewapender hand, eenen openbaren Oorlog begonnen, tegen hunne eigen trouwe en beloften, en hunne Bondgenoten komen beſpringen toen wy, op twee dagreizen naby waren, om onze Vyanden ſlag te gaan leveren. En hebben ze niet de Executie en het volbrengen van hun contract, dat zy 't zamen gemaakt en bezworen hadden, om van hunne Bondgenoten tot den Vyand af te vallen, ter zelver tyd allermeeſt vervolgd terwyl dat de Stad van Maaſtricht belegerd was. Zoude men ook ter wereld, een ſchandelyker zaak konnen gedenken dan deeze is, naamlyk; als gylieden geheel vertrouwden op 't Krygsvolk van uwe Bondgenoten, hoopende daar mede die vroome Stad te ontzetten, met welke zy zelve een Verbond gemaakt en dat met Eede beveſtigd hadden, ja, waar van zy, in geener manieren, nog met recht, nog met onrecht zig wiſten te beklagen: Dat zy even ter zelver tyd, niet alleen u gaan verlaten, maar dat meer is, dat zy ook tegen ulieden openbaren Oorlog beginnen te voeren.

Men vind in de Hiſtorien verhaald, dat *Suffecius*, met vier Paarden van een geſcheurd wierd, om dat hy onbeweeglyk op zyn plaats bleef ſtaan, zonder hem eens te bewegen, en om dat hy ſlechts toeziende bleef, terwyl dat *Tullus Hoſtilius* zynen Bondgenoot, tegen den Vyand ſtreed, waar zal men dan galgen genoeg

noeg vinden, ofte wat lyfstraffen zullen zwaar genoeg wezen, om de genen, die zo grooten ontrouw en wederspannigheid tegen hunne eigene Vrienden gebruikt hebben, na verdiensten te straffen. Dezelve naamlyk, die onlangs daar te vooren, den Grave van *Mansveld*, *Viglius*, *Fonk*, *Assonville*, *Berty* en anderen van den Raad van Staten aangegrepen hadden, toen wy nog met hen zo naauw niet waren verbonden, en toen wy nog niet in Braband waren overgetrokken: Ja, dezelve, die door zodanige aantasting aan de gantsche Wereld hadden te kennen gegeeven, wat zy van des Konings en zynes Raads handelingen gevoelden en hielden. Zo laten wy ulieden nu oordeelen, myne Heeren, hoe wyslyk dat zodanige luiden hunne zaken overleid en bedagt hebben, die niet konden bevroeden, dat ze, door 't middel van den Oorlog, die ze tegen ons zyn voerende, de Zwaarden scherpen van de genen die zy zelve hadden gevangen genomen om hen daar mede, tot zyner tyd, het hoofd voor de voeten te leggen.

Daar op zullen ze zeggen, dat wy ons niet als Vyanden hebben gesteld, tegen de geene die, over onze zyde, buiten de maat geschreden waren: Voorwaar, wy hebben de fouten en mishandelingen van sommigen niet voor goed gehouden. Maar achten zy ons ook wel zo onvoorzichtig dat wy, om hen een welgevallen te doen, de deur zouden gaan openen tot het geheele verderf des Lands, en *Escovedo* tot eenen Profeet maken? of hebben zy ooit meer gehoord, dat een wys Vader, om zynen Vyand te vrede te stellen, de verderving en vernieling van zyn eigen Kinders zou gezogt hebben; maar niet veel meer, ter contrarie, dat hy hunne fouten behoord te straffen, en die verbeterende, niet te min zyn huisgezin voor te staan en te bewaren.

Hebbenze vergeeten hoe dat hen alle zodanig Artykelen zyn verwilligd geworden als zy zelve begeerd hadden, dewelke ze daar na, tegen hunnen eed overtreden hebben. Zo was het dan enkel raserny, sottigheid, eergierigheid en haat tegen de Religie, mitsgaders begeerte van te heerschen, die hunne herten zo uitzinnig en razende dol gemaakt hadden: Van dewelke zy eerstelyk geport en aangezet zynde, namaals dezelve hebben gezogt met den dekmantel van de *Pacificatie van Gent* te bekleden.

Want

Vervolg van de APOLOGIE *van Prins Willem den I.*

Want ons is genoeg bekend, myne Heeren hoe benaauwd en beladen dat ze geweest zyn, om hun voornemen eenige oorzaak te geeven, en hoe dat hen een slegt Capitein, ter plaatze daar zy waren raad houdende, dezen weg opende; die ook aanstonds gevolgd is geworden.

Wy weeten wel, dat veele menschen zeer nieuw en vreemd zullen vinden, hoe dat Kinders van zo goeden huizen, en van zodanige vaderen afkomstig, hen zelve zo leelyk hebben konnen vergeeten, en hun eigen Geslacht en afkomst zyn klein achtende, dat ze dezelve met een eeuwig verwyt van zo veele lasteren en schandon hebben willen bevlekken. Ja, veele zullen denken, dat het niet geloofelyk is, dat in henlieden zo grooten ongestadigheid ooit had konnen bevonden worden. Daar toe, uit redenen van zonderlinge vriendschap, die wy met hunne Vaderen hebben gehad, en om de eere en achtings wille, die wy den zelven altoos hebben toegedragen, mitsgaders dat wy ze gaarne hadden gezien verVorderd tot allerhande deugden, eer en reputatie, (dat wel had doenlyk geweest, hadden ze maar een korten tyd mede konnen verdragen, een deel van de benaauwdheid en ellende, waar in het Vaderland is gevallen) zo is 't dat wy, zo veel ons aangaat, daar over grootelyks zyn bedroefd, dat ze dus verre gekomen zyn: En zouden hen nog, op deeze Uure wel wenschen, dat ze zo wys en voorzichtig waren, dat ze 't geene alrede geschied is, met een oprecht leedwezen zogten te verbeeteren.

Maar om hier niet in 't breede te verhalen, veele van hunne particuliere daaden en werken, die zo ten eersten in het oog en gezicht van al de Wereld niet vallen, en nogtans vol zyn van alle ongestadigheid en lichtvaardigheid: Zo men alleenlyk wil bemerken, 't geen dat aan een iegelyk notoir en kennelyk is, ja, dat de geheele wereld zien en tasten kan: wie zal hem genoeg konnen verwonderen over de onzekerheid, onstandvastigheid en ydelheid van hun resolutie en voornemen.

Zy dienen eerstelyk den Hertog van *Alva*, en den grooten Commandador, als of zy hunne gehuurde knegten waren. Zy voeren den kryg tegen ons met alle gestrengheid, en een weinig tyds daar na, komen zy met ons van vreede te handelen. Zo verzoenen

zy zig dan met ons; en ziet toen zyn ze vyanden van de Spanjaarden geworden. Daar na komt *Don Jan* in t land, en zy volgen hem, zy dienen hem, zy bedenken alle middelen om ons in den grond te bederven. *Don Jans* aanslag gelukt hem niet, dien hy voor had om 't kasteel van Antwerpen in te neemen; daar op verlaten zy hem ook, en zenden om ons re roepen en te verzoeken dat wy ten eersten wilde overkomen. Wy hebben nog zo haast den voet in 't land niet gezet, of zy handelen tegen hunnen eed, zonder iet met ulieden, myne Heeren, ofte met ons daar van te communiceren, ontbiedende myn Heer den Aartshertog *Matthias*. Hy is ook naaauwlyks hier gekomen, of zy zien, dat ze door dien weg ook niet tot hunne intentie en voornemen, konnen geraken, zo laten zy hem zitten, en zonder hem daar eens van te adverteren of de wete te doen, gaan zy myn Heer den Hertog van *Anjou* inhalen. Zy brengen hem mede en beloven hem groote wonderen. Daar na zien ze, dat ze hem daar toe niet konnen brengen, dat hy zig zelven tot een hoofd tegen ulieden zoude opwerpen, myne Heeren, en tegen die van de Religie, zo verlaten ze hem ook, en gaan zig voegen by den Prins van *Parma*.

Zyn 'er ook eenige baaren der Zee zo ongestadig, of weerhanen op eenen Toren zo wankelbaar, als de raadslagen van zodanige luiden, die daar meenen zo hoog gezeten te zyn, ja, zo verheven en verzekerd, dat hen daarom zoude toegelaten wezen, met zo grooten en magtigen Prins te spotten. Nademaal dan, dat ze dusdanige zaken bedreven hebben, gelyk aan de geheele wereld bekend is, zo moogt gy voortaan wel vastelyk geloven, myne Heeren, dat hen geen ydel of lichtvaardig voornemen te groot zal wezen, dat zy het niet insgelyks zullen durven bestaan. Ja, wat zouden zy dog leelyker ofte schandelyker hebben konnen doen, dan dat ze tot deeze moedeloze en blohertige verbanning zig hebben overgegeven, door welke zy hem na het lyf en leeven staan, die hun lieder leeven heeft behouden, en den voornaamsten onder hen, zyn goed heeft doen weder geeven. En weest verzeekerd, myne Heeren, dat het daar mede nog al niet gedaan is; want zo zy (als wy hen wel zouden wenschen) hunne foute niet komen te bekennen, en zig die niet laaten leed doen, zo zult gy ze nog meer dan tien reizen van zadel en paard zien veranderen

anderen, voor dat deeze zaken een einde neemen.

Belangende 't geen dat ze ons voorhouden, *dat wy ons zouden met geweld en oproer van de gemeinte tegen den wille van de Staten, hebben doen verklaren voor Ruwaard en Schermbeer van Brabandt.* Gy zult nog wel indachtig zyn, myne Heeren, dat wy ulieden nooit geen woord daar van gesproken, nog eenigzints 't zelve by ulieden verzogt, ofte daarom aangehouden hebben; maar wel ter contrarie, dat wy grooten wederstand, en weigering daar tegen deeden. Zelfs aangaande 't Luitenantschap-generaal, eer wy dat wilden aanvaarden, hebben wy alvoorens begeerd het advys en de verwilliging van de hoofden die in ons leger waren, dewelke zeer onlangs daar na wierd in de vlucht geslagen, (wy willen nu niet zeggen, door wiens foute 't zelve is bygekomen,) en zy zonden ons 't voorsz. advys over, met hunnen eigen hand getekend, dat nog onder ons is berustende. Zo nu daar en boven, sommige uit het gemeene volk, deeze verkiezing voort stuwden en zeer ernstelyk aandreven, hoe wel dat wy, om 't zelve te doen, nooit eenig mensch gebeden of aangezocht hadden, nogtans moeten wy bekennen, dat ze in de zaaken van deezen landen, toen ter tyd, veel wyzer en voorzieniger waren dan wy zelven; want zy wisten wel van te vooren, en zagen het voor oogen hoe dat ze, laatende alle de handelingen en administratie van de gemeene zaak, in de handen van deeze gespagnoliseerde luiden, eindelyk zouden bevinden, dat ze op een zeer ligt en onvast zand, zodanigen gebouw zouden getimmerd hebben.

Even zo waarachtig is 't geene dat ze daar by hangen; *dat wy insgelyks, door oproer en emotie, van die van Gent ons hebben laaten verkiezen tot Gouverneur van Vlaanderen*; 't geen voorkomt uit enkelke onwetenheid van onze zaken: want vier leden s'lands van Vlaanderen, hebben de voorsz. verkiezing gedaan, niet eene maar verscheide reizen: en hebben 't zelve niet gedurende de beroerte die aldaar geweest is, maar na dat alle zaken nu vreedzaam en wel gestild waren, meenigmaal vervolgd en aangehouden, zo wel by ulieden myne Heeren, als aan ons; dog, tot op dit uur, hebben wy 't zelve niet willen aanneemen.

Wy konnen ons ook niet laten dunken, dat het reeden zyn, dat wy zouden moeten verantwoorden van de middelen, by ulieden myne Heeren opgeleid, dewelke, achtervolgende ulieder-

advys, en onder uwen naam en authoriteit, hebben door uwe Thesauriers, Commisen en Ontfangers geadministreerd geweest, zonder dat nog wy, nog iemant van den onzen ooit daar van eenen penning gezien hebben. Van 't welk, zo men met recht iemant zoude willen beschuldigen, is het niet veel eerder den Vyand zelve te wyten, die ulieden gedwongen heeft alle middelen te zoeken om ulieden te beschermen. En zo hy, om kwaad te doen, en tiranny te gebruiken, ja, om uwe vryheid te onderdrukken, zo groote en lastige kosten is doende; waarom zoude het ulieden insgelyks niet geoorlooft zyn, om wel te doen, om den Tyran te bedwingen en te wederhouden, om te bewaren uwe Privilegien ende vryheid (dewelke nergens by geschat kan worden) ook eenige onkosten aan te wenden? Ja, of 't van noden was al 't geene dat wy ter Wereld hebben, tot de laatste myte toe, ofte tot de laatste droppel van ons bloed daar aan te hangen, wat zouden wy doen, daar wy niet toe gehouden of verbonden zyn, en waar van wy niet alleen, in de oude en buitenlandsche Historien, maar ook van onze kloeke en vroome Voorzaten, zo veel schoone exempelen hebben. Maar zo verre is het nog van daar, dat men behoord eenigzints na te laten of te verflaauwen, dat wy daar en tegen, alzo wy nu genoeg zien, wat hem meest is deerende, des te geharder behooren te wezen, en ons zelven meer en meer te beneerstigen om daar in te volharden.

Op 't geene dat ze verder zeggen; *dat, zo wanneer iemant op de contributien willen spreeken, wy dien hebben doen aantasten, kwalyk te tracteren en in gevangenisse werpen, ofte ook pillieren beroven en ter dood brengen.* Wy achten het niet noodig te zyn, iet daar op te antwoorden, voor ulieden, myne Heeren, die zelve wel weet, dat wy veel meer beschuldigd en gelasterd zyn geweest, van wegen onze overgroote zachtzinnigheid en lydzaamheid, om dat wy meenige snoode geesten hebben verdreven, die onze zaken door hunne konsten en practyken, mitsgaders hunne heimelyke raadslagen waren verachterende, dan dat wy van onzen vyand van ruuwheid en stuursheid beschuldigd worden. En was 't geene, dat ze ons hier voorwerpen waarachtig, zo zyn 'er hedendaags veele, die veel klaps hebben en luid tieren, die men hun snateren dan wel zoude benomen hebben. Des niet te min zo heeft

het ons nog niet te berouwen dat wy alzo met hen geleeft hebben: En wy zullen ons altoos verblyden, dat wy altoos liever hebben gezien dat ons ongelyk geschiede, dan wy gezogt hadden het aan andere te doen, geenzints daar aan twyffelende, of God, die een rechtvaardig Rechter is, zal ons eens deeze Verraders en ongetrouwe luiden, die 't brood met ons waren eetende, mitsgaders mede deelachtig aan onze raadslagen, dog 't zelve onaangezien nu tegen ons den kryg voeren, den rechten en wel verdienden loon hunner snoodheid geven, alzo ze alreeds Gods wraak zyn gevoelende, die ze met eene gedurige onrust en beroerten van hunnen geest en gemoed is volgende.

Nu zo veel als aanbelangd de negotie van den Heere van *Selles* die bekend is vol bedrog en geveinsdheid te zyn geweest: Deeze beschuldiging raakt ulieden myne Heeren, die zo wyslyk zyne listen ontdekt hebt, en hem te verstaan gegeeven, dat de geene die Spanjen niet gezien hebben, daarom geen beesten zyn, gelyk hy en zyns gelyken zig verbeelden.

Wy bekennen dat wy van het zelve advys zyn geweest als gylieden, namelyk; dat men hem niet meer geloofs behoorden te geeven, dan aan eenen bedrieger, en die als een Instrument alleen uitgezogt was om alle zaken, tegen malkanderen in verwarring te brengen. Om dit van hem te geloven, heeft ons niemant meerder oorzaak gegeeven dan hy zelve; want 't geene dat hy tegen ons zeide, dat wy zo wel in de gratie van den Koning stonden, dat 'er ook, herwaards over geen Heer en was, van den welke hy beeter gevoelen en vermoeden dan van ons had, en die hy nog dagt veel te gebruiken en te employeren.

Het zelve deed ons langs zo meer achterdenken krygen, dat wy onzen kop wel hadden van doen gehad, zo wy den zelven zo goed koop hadden willen overlaten; als ons deeze gespagnoliseerde mensch dagt wys te maken.

Zo zyn wy dan ook even van dezelve meining geweest als gylieden; ja, gy hebt zeer wyslyk geresolveerd, naamlyk; dat men volgende 't Exempel van den wyzen Capitein *Ulysses*, voor het zoet gezang van deeze Spaansche Meerminnen, d'ooren behoorden te stoppen.

Maar wat willen wy van ons alleen zeggen, dat wy van dit advys zouden zyn geweest. Deeze onzalige luiden zelve, die in deeze

deeze vervloekte verbanning bewilligd hebben, zyn die niet even zo zeer daar tegen geweest als wy. De zelve Magistraten die deezen ban hebben doen uitroepen en publiceren, hebben die ook niet den Heere van *Selles*, mitsgaders alle zyne versierde beuselen verwurpen.

Dit is genoeg om te beantwoorden 't geen dat ze aanroeren *van de veranderingen en aanstellingen van de Catholyke Officieren en Amptlieden.* En of het God alzo beliefd had, dat wy de magt hadden gehad van zulks te doen; ofte dat wy door het overhaasten van sommigen niet hadden belet geweest zodanige verandering over al te doen; want daar zoude zo overvloedig kwaad niet uit gevolgd zyn, als men heeft gezien ter causen van de scheiding der Provincien van den anderen en het is te zorgen, dat het niet dagelyks meer en meer toeneeme tot des lands algemeen verderf.

Wy hoopen immers ten allermindsten, zo verre als de voorsz. Provincien, die ons zo schandelyk verlaten hebben, hen dezelve fout en verandering niet en laaten berouwen, dat ze eindelyk zullen gevoelen, dat niemand om een snooden raad zo zwaarlyk gestraft en werd, als even de genen die denzelven eerst gegeeven hebben. En alhier willen wy geen groote moeite doen, om op deeze versierde en valsche beschuldiging te antwoorden.

Dat wy in plaats van de voorsz. Officiers, andere extraordinaarlyk gesteld hebben, door onze eigen authoriteit; gemerkt dat over al, daar wy by geweest hebben, by 't vernieuwen van de *Wetten*, wy alleenlyk gedaan hebben en te werk gesteld, zulken last en bevel als 't ulieden belieft heeft ons te geeven, en als een van uwe gecommitteerde of gedeputeerde, in 't zelve niet doende tegen de rechten en privilegien, gelyk wy alhier beschuldigt werden.

Maar dit willen wy gaarne bekennen, dat wy zo goed als het ons mogelyk is geweest, altyd gezogt hebben, eerlyke en deugdelyke luiden, van goeder conscientie en boven al Liefhebbers des Vaderlands, daar in te brengen, Maar wy weeten wel waar dat het hen schort, en waarom dat zy zig zo zeer bekommeren, naamlyk, om dat wy niet graag mede hebben voorgetrokken en gefavoriseert, de genen die ze aan hunnen snoer hadden hangende; luiden zonder trouwe, en die geen barmhertigheid nog medelyden met hun eigen Vaderland hebben, ja bloeddorstige luiden

luiden die slaven zyn van hunne Tirannyen. 1586.

Dit is 't geen zy noemen eene tirannische, barbarische en moorddadige confusie; naamlyk, dat wy onze gemeinte hebben willen reguleren na onze rechten, dewelke van hunne barbarische voornemens en intentien, alzo verscheiden zyn, als den dag van den nacht. Ja wat is het van noode, myne Heeren, hen op zodanig voorhouden te antwoorden, dewyl dat onze Vyand zelve genoeg antwoord: want, wat waren de Officiers, die ze zeggen dat van ons af gezet zyn geweest? *Zy waren* (zeggen ze) *wel geaffectionneerd tot den Koning*; dat zo veel is als te zeggen, dat ze waren rechte en gezworen vyanden van hun eigen Vaderland, waar uit gy wel kond bemerken, myne Heeren, hoe dat het zeer wel is gedaan, dat men ze op veele plaatzen heeft veranderdt.

Dat ze ons verder verwyten, het goed geloof en vermogen, dat wy by het gemeene volk hebben, 't geen zy noemen, *onder 't zelve te regeeren en triumfeeren*. Het is wel verre van daar dat wy ons zouden schamen zo wel geloofd te zyn, dat ons daar en tegen leed is, dat wy zomtyds niet wat meer geloofs hebben; dat is te zeggen; dat wy ze niet wel konnen wys maken en brengen tot 't geene, dat wy hen zo meenigmaal zo wel mondeling als by geschrifte, hebben voorgehouden; want wy zouden, dan al over lang, met Gods hulpe, 't land van alle deeze Spaansche vuiligheid gezuiverd hebben. Maar zo zy nu zodanig bestaan, als ze zeggen, en zo wy daar en tegen zodanig zyn als ze ons beschryven, (want om hem te believen, willen wy hen dat zelve punt laten volgen en alzo passeren) zyn ze dan noodzakelyk gedwongen om te bekennen dat hunne tirannische feyten en wreedheid, in alle manieren groot en onmagtig geweest zyn, dewyl ze om der zelver wille, zig een algemeene haat van al het volk op den hals hebben gehaald, 't welk van te vooren, tot henlieden zo wel gezint en geaffectionneerd was, en voor dat zy zulke excessen hadden bedreven, zoo groote getrouwheid aan hunne voorzaten, mitsgaders aan hen zelven bewezen hadden.

En ter contrarie, zo 't volk ons vrywillig heeft verkoren om zyne vryheid voor te staan en te beschermen, wat kan men anders zeggen, of wat zullen de vreemde natien, ja, alle onze nakomelingen anders daar van oordeelen, dan, dat het iet zonderlings aan ons gezien en bemerkt heeft dat waardig was voor zo

H lief-

liefstallig gehouden te worden; en dat het daar en boven, in de anderen iets bevonden heeft, dat hunnen uiterften haat verdiend had. Zo bekennen wy hen dan 't zelve, dat wy zyn, en al ons leven blyven willen, gemeenzaam en den volke toegedaan; dat is, dat wy alle vlyt zullen aanwenden, om uwe vryheid, mitsgaders uwe Privilegien te handhaven, te onderhouden en te beschermen.

Zie nu, hoe dat deeze wyze herssenbekkens, zo zeer van alle natuurlyk verstand beroofd zyn, en hoe dat, als ze ons meest meenen te bestraffen en te schelden, zy ons als dan het allermeest loven en pryzen.

Het is waar, dat ze onder hen, vyf of zes onbedagte hoofden hebben, Vyanden van uwe vryheid, derwelker raadslagen, zinnen en heimelyke gepeinzen, die alle te gelyk daar heenen zyn geweest, om allerhande middelen te zoeken waar mede zy uliedén mogten brengen onder hunne tirannye, (die veel wreder ofte ten minsten veel schandelyker en verachterlyker zoude geweest zyn, dan die van de Spanjaarden zelve) het verstand van alle de menschen des Wereld's, willen meeten na de maaten van hun eigen verstand, denkende dat ieder een aanstonds voor kwaad zal aanzien, 't geen dat zy zodanig achten te wezen: wanneer het al te samen in eene gemeene Wage gewogen werden, zo zullen ze bevinden, dat ze zig grootelyks misrekend hebben; want den genen die ze achten niet waardig te zyn dat hy leeve, om dat hy de welvaard van de gemeene zaak is bevorderende (dewyl dat de gemeene welvaard niet anders is, dan de welvaard des volks of van der gemeinte) den zelven zullen ze, door hunne eigene dwaasheid, nog meerder doen eeren, door dien dat het volk altyd, meer houden zal van den genen, die het beschermd en voorstaat, dan van die, die het zoekt te onderdrukken.

Maar boven alles konnen wy ons niet genoeg verwonderen, hoe dat ze, in deezen Ban hebben vergeeten, 't geen daar zo veele verachtelyke en kwaadwillige Schryvers, in hunne welgelyke Smaadschriften, en fameuse libellen, ons zo menigmaal mede belasterd en belogen hebben, naamlyk, dat wy den Edeldom zouden haaten,

Maar aan wien zouden wy dog deezen haat moeten beginnen? Zoude het niet wezen aan ons zelven, aan onze vrienden en magen

gen, die alle (God lof) van zeer eedle en hooge afkomst zyn; ja, van zo ouden geslacht, en zo wel met rykdommen als met allerhande Staten en digniteiten voorzien: in der voegen, dat wy niet zeer bezorgt zyn, dat 'er onder onze Vyanden veele zullen wezen die met recht zig zelven beeter of hooger zullen konnen achten dan wy zyn, en men zal 'er ook weinige vinden, die zig by ons zouden vergelyken. Boven dien, zo kan de ervaring 't zelve genoeg uit wyzen, of wy niet, tot bevordering van de Edelen, alle het geene doen dat ons mogelyk is.

Maar zo als wy van over lang voorzien hebben, hoe dat sommige eergierige hoofden, die naderhand van ons afgevallen en geweken zyn, zig zelven hebben willen vervorderen en poogen, de Gouvernementen en meeste officien van den Landen, aan zig te trekken, om hun Vaderland daar na te gaan verlaten, en hunnen Eed valschelyk te verbreeken: Ja, zo wy hunne lichtvaardigheid, ydelheid en ongestadigheid, mitsgaders hunne zinnen en gemoed, geheel en al na de tirannye staande, wel van te vooren gekend hebben, en denzelven, om die oorzaak geen gunst in 't geene dat zy begeerden hebben willen toedragen, (door welk middel den besten en meestendeel aan denStaat en 't wezen onzer gemene regeering, tot nog toe, geheel en ongeschonden is gebleven) daarom hebben wy den Edeldom niet gehaat ofte veracht: maar wy hebben met goeden rypen raade, willen te voren komen des Lands uiterste bederf, die, uit hunne aanslagen geschapen stond te volgen.

Was 't zake, dat hunne Vaders, die veel wyzer, ja veel kloeker en vroomer waren dan zy zyn, en met den welken wy altyd zo goeden vriendschap onderhouden hebben, tot op dezer Uuren, nog in levende lyven waren, zy zouden ongetwyffeld van ongenoegen sterven, ziende zodanige kinderen, die in 't minste niet zyn aardende, na de standvastigheid en het deugdelyk gemoed van hunne Voorvaderen, die altoos zo eerlyk en onstraffelyk geleefd hebben: Ook ziende, dat 'er hedendaags geene landen en zyn, waar in zy niet voor ongestadige menschen en groote Koopluiden gehouden worden: zelfs ziende, hoe dat de Spanjaarden, dewelke zy als slaven zyn dienende; mitsgaders de Cardinaal, welke de Standaart of spil is, rondom welke haren Molen is drayende, met hen lieden, gelyk als met eene Top of Kaatsbal spelen, en als

als met kinderen ommegaan, ja by de Neus omvoeren en leiden gelyk men de Beeften doedt, en met fchoone woorden zo lange ophouden, tot dat het pas zal geven zyne beelden, inftrumenten tapifferyen, en andere huisraad en meubelen, die ze van hem geftolen hebben, wederom te eifchen en te begeeren, en tot dat ze wel in 't lyve en vet genoeg zyn, om op de vleefchbank gelegd te werden: Gelyk het blykt uit des Cardinaals eigen brieven, die met zyn eigen hand gefchreven waren, en die gy myne Heeren, zelve gezien en voor echt erkend hebt.

(Dit zal vervolg worden.)

II. HOOFDSTUK.

Van het voorgevallene, gedurende de Landvoogdy van Leicefter, in den Jare 1586, *en zyn verblyf in Engeland.*

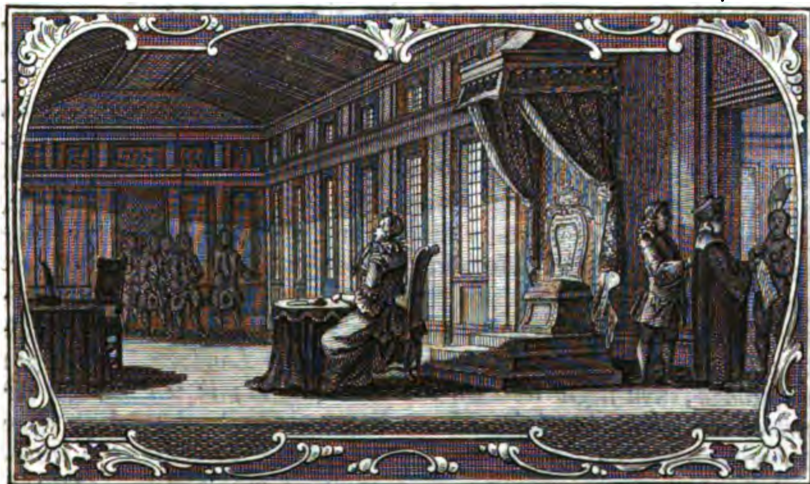
Naauwlyks was Leicefter vertrokken of men ontdekten, dat hy de Staten bedrogen had, door *quafi*, het bewind van de *oorlogszaken* te land, aan den Raad van Staten op te dragen, dewyl dit onder zeer gevaarlyke en fchadelyke inbindingen gefchied was, beftaande hoofdzakelyk: 1) dat zy geene bevelhebbers van Veftingen of fterke plaatzen vermogten af, of aan te ftellen. 2) geene hooge krygsampten te vervullen, dan by voorraad, ter zyner goed of afkeuring. 3) geene gevangenen tot zyn wederkomft te ontflaan. 4) geene uitgezettenen uit de Steden, wederom te laaten inkomen, dan by wegen van rechten en overtuigend blyk van onfchuld. 5) Niets te doen in 't ftuk der verbeurd gemaakte goederen, buiten zyn bekomen verlof. 6) de Engelfche Troepen te verdeelen, volgens een bygevoegde Lyft, die men ftiptelyk had te volgen.

Volgens deeze Lyft moeften alle de Engelfchen, die de Koninginne betaalde, als mede de Engelfchen en Ieren, die in de Soldye der Staten ftonden, te famen fterk tien duizend mannen, in de navolgende Plaatzen, in bezetting gelegt worden; naamlyk, in *Arnhem*, *Wageningen*, *Thiel*, *Doesburg*, *Kuilenburg*, *Utrecht*, *Amersfoort*, *Rhenen*, *Wyk te Duurftede*, *Kampen*, *Zwol*, *Harlingen*, *Ooftende*, *Harderwyk*, *Elburg*; *Hattem*, *Lochem*, de *Schans* voor *Zutphen*, *Gorinchem*, *Viane*, *Bergen op Zoom*, *Sluis* ende *Willemftadt*. Waar uit de Staten kon-

konden zien, van welke vaste plaatzen, *Leicester* zig zogt te verzeekeren, dat veele verre gaande bedenkinge baarden.

Dat was oorzaak dat de voorgenome groote bezending na Engeland, aanstonds voortgang had. Dezelve bestond uit de navolgende Heeren; Jonkheer *Willem van Zuilen van Nyveld*, Heere van s'Heren Arendsberg, Drossaard van Muiden en Balliuw van Gooiland; *Joost van Menyn*, Pensionaris van Dordrecht; *Nicasius van Silla*, Pensionaris van Amsterdam; *Jacob Valke* Raadsheer van Staat, en *Vitus van Kamminga*, Ridder, ook was daar toe benoemd, *Joan* Heer van *Schagen*, dog die wees het beleefdelyk van de hand. Hier by moest zig voegen, *Joachim Ortel*, Agent der Algemeene Staten in Engeland. Zy kwamen den 11 January 1687 te Londen, verzoekende gehoor.

Aan een zo plechtig Gezandschap meende men dat ook een plechtig gehoor zou worden verleend; dog de Koninginne ontfing die Heeren niet zeer vriendelyk, zittende in de gehoor zaal, voor den troon, aan eene Tafel, in een Armstoel, en tegen haar over de Secretaris van Staat, verder alleen verzeld door den Grave van *Leicester*, gelyk alhier vertoond word.

Hier

Hier ziet men *Elisabeth*, Koninginne van Engeland zittende in de gehoorzaal, voor den Troon, op een Armstoel aan een kleine Tafel, hebbende de penne nog in de hand waar mede zy het doodvonnis van hare Nichte *Maria Stuart*, Koninginne van Schotland, op de Overreding van *Leicester* ondertekend had: welk vonnis de Secretaris van Staat aan een Bisschop, die by een kleine Deur naast den Troon staat overhandigd, die het aan den Beul staande met de Byl op de schouder agter hem aantoond te zullen overhandigen, met bevel van ten eersten te vertrekken, om het Vonnis uit te voeren, vrezende dat de Koninginne berouw daar van mogt krygen; tegen over de Koninginne staat een stoel zonder armen, waar op de Secretaris van Staat gezeten heeft, met eenige papieren en een inktkoker op de Tafel. Door de groote Deur, treden de Nederlandsche Gezanten in de Zaal, wordende door de Ceremonie-meester binnen geleid. *Joost van Menyn*, hebbende Jonkheer *Willem van Zuilen van Nyveld*, aan zyn rechterhand zyn aanspraak gedaan hebbende, zo luisterd *Leicester*, de Koninginne iets in 't oor, waar op die Vorstinne aan de Gezanten een bits antwoord geeft.

Joost van Menyn, Pensionaris van Dordrecht, die het woord voerde, der Staten dankbaarheid, voor alle de weldaden, van hare Majesteit genooten, breedvoerig voorgesteld hebbende, voegde daar by; dat de Nederlanden nog bleven hoopen, dat hare Majesteit, eindelyk zoude besluiten, de regeering over dezelve, *op billyke voorwarden* aan te neemen. Dat de Staten inmiddels verzogten, dat de Engelsche Hulptroepen tot tien duizend Voetknegten en twee duizend Ruiters vermeerd, en dat aan de Staten, zestig duizend ponden Sterlings, tot opregting van een aanzienlyk Leger, tot een billyke jaarlyke rente mogt worden ter hand gesteld; verder aan hare Majesteit een Memorie aanbiedende, waar over zy verzogten in onderhandeling te mogen treden. Hier op antwoorde de Koninginne, met een toornig gelaat, op deeze of diergelyke bitze wyze. *De mishandeling en hoon, mynen Landvoogd en Troepen aangedaan, zyn slegte teekenen van dankbaarheid; ik wil met meerder eerbied van de Staten bejegend worden*; en ziende dat *Menyn* daar op wilde antwoorden, vervolgde zy: *Ik zal Commissarissen benoemen, om alles te onderzoeken*; en daar mede moesten de Gezanten vertrekken.

De zaken in Engeland, aldus, op de lange bank geschoven zynde,

zynde, zonder tot eenig besluit te konnen komen, zo wierd de binnenlandsche oneenigheid, door het onrustig en onbetamelyk gedrag der Leicesters gezinden, als mede het trotse verraderlyk gedrag der Engelsche overſten, dagelyks grooter; dat wy maar kortelyk zullen aantoonen.

Volgens de voorheen aangehaalde schikkingen, door *Leicester*, aan den Raad van Staaten overgegeeven, was het bevel over het Slot te *Wouw*, by Bergen op Zoom, gesteld in handen van *Marchand*, een verdagt Fransman; en over *Deventer* en de Schans voor *Zutphen*, aan *Stanlei* en *York*. Hier van zag men wel haast de droevige uitwerkzelen: Want den 17de February, wierd het Slot te *Wouw*, door de verrader *Marchand*, verkogt aan *Parma*, voor tien duizend gulden, voor hem, en drie maanden Soldy voor zyn Volk.

Die van *Deventer* bevreest zynde voor de wilde en half naakt loopende paapse Ieren, die dagelyks te *Zutphen*, ter mis liepen, verzogten aan den Engelschen Overſten *Stanley* om meerder en vertrouwder bezetting, die zulks beloofde. Die verrader de Stad *Deventer*, aan den Spaanschen overſten *Joan Baptista Tassis*, Gouverneur van Zutphen, verkogt hebbende, reed, den 28 February 1587, met eenige Ruiters ter Stad uit des morgens by het openen van de Poort, hebbende de Magistraat wys gemaakt dat hy ter hunner verzekering, twee Engelsche Vaandels ging afhalen, waar mede hy, tegen den avond stond weder te keeren. Dit verblyde een ieder; dog hy kwam niet weder voor des anderen daags s'morgens, wanneer hy, met het aanbreken van den dagenraad, verzeld van Negen honderd Spanjaarden, onder bevel van *Tassis* binnen trok, die zig op de markt in slagorder schaarden, *Stanlei* zyne Ieren mede onder de wapenen doende komen, deed hen voor eenige maanden Soldy tot beloning, den eed van getrouwheid aan den Koning van Spanjen afleggen.

De Magistraat vergaderd zynde, klaagde over dit verraad van *Tassis*, een van de braafste Officiers, die de Spanjaarden in dienst hadden. Die antwoorde de Schouwders ophalende, *ik dien den Koning mynen meester getrouw; en laat dit doen ter verantwoording van hen dien het raakt*. En *Stanlei*, daar tegenwoordig zynde, voegde 'er by: *Ik zal myn doen verantwoorden aan den Grave van Leicester aan wien alleen ik getrouwheid heb gezworen, en niet aan de Staten.*

Tassis

Tassis dus meester van *Deventer* geworden, deed terstond, onder Trompetten geschal afkondigen, dat de Koning aan alle Ingezetenen lyf en goed schonk, hen in genade aannam, niet begeerende dat iemant eenig kwaad zoude wedervaren. Die aan hem getrouwheid zweeren, en in 't Roomsch geloof begeerden te leeven, konden blyven, maar de overigen met hunne goederen vertrekken, waar toe hy hen paspoorten zoude doen ter hand stellen. Van die vryheid bedienden zig alle de onroomschen, dog eenige paapse Ieren, aan 't plunderen vallende, wierden met de Galg gestraft.

Op den zelfden dag, dat *Deventer* in handen van de Spanjaarden viel, gaf de verradersche *Jork*, Commandant van het Slot te *Woude*, daar van kennis aan zyne Soldaten, daar by voegende: *Ik zal het voorbeeld van Stanlei volgen; die my getrouw blyft zal dezelve belooning met de bezetting van Deventer genieten, de andere mogen vryelyk vertrekken.* Hier op trokken twee Capiteinen, die geen deel aan dit verraders bedryf wilden hebben, uit het Slot, dat aanstonds daar op door de Spanjaarden bezet wierd. Omtrent dien zelven tyd, liep een gedeelte van de Engelsche bezetting, zo uit *Zwol* als uit *Arnhem* tot den Vyand over.

Kort daar op deed de Engelsche Ruitery, leggende in het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zuphen* geinquarteerd, eenen inval in Holland, zeggende de Soldy, die de Koninginne hen schuldig was in den Haag te gaan haalen; en na dat men ze met agt duizend guldens te vreden had gesteld, hadden zy nog de stoutheid, om het platte land tusschen Amsterdam, Gouda en Utrecht als mede de Alblasser en Krimpenre waarden, op hunnen te rug tocht te plunderen.

Dit alles maakten zodanigen geschreeuw door het gantsche land, dat men alle de Engelschen mistrouwden, en veele wierden daar door bewogen, om de party van *Leicester* geheel te verlaten, en die der Staten te omhelzen; ook was men wegens het zachtzinnig gedrag van den Spaansche Overste *Tassis*, te *Deventer* gehouden, bedugt dat 'er nog meerder verraad broeide. Hier by kwamen van alle kanten berichten, dat *Parma* groote toebereidzelen tot den aanstaanden Veldtocht maakte, daar 'er aan de zyde van *Leicester* nergens in voorzien wierd: Hier by voegde zig nog het klagen dat *Leicester* dubbelde Rozenobels te Amsterdan had doen

slaan

ſtaan, en die veertig Stuivers boven de waarde had geſteld als mede over het placaat op de Zeevaard door hem ten nadeele van den Koophandel op zyn eigen gezag uitgegeeven; en het ſtellen van vreemdelingen in de bedieningen enz. waar over de Algemeene Staten in een brief ernſtige klagten aan de Koninginne deeden, dog in plaats van redres kreeg men van de Gezanten tot antwoord, dat de Koninginne niets daar van wilde geloven, maar nog meerder dan voor heen, uit hoofde van dien brief, op de Staten verſtoord was. 1586.

Dit alles deedt de Staten, nog ernſtiger als voor heen, op hunne veiligheid bedagt zyn, zo dat, de tyd van den dienſt des Raads van Staten, ten einde geloopen zynde, alle de Leiceſters gezinde leden, daar uit wierden gezet: Ook namen de Staten van Holland en Zeeland een ruſtig beſluit, om een veel grooter gezag aan Prins *Maurits*, als Stadhouder, Capitein-Generaal en Admiraal op te dragen. Ten dien einde namen zy een beſluit, om hem te ſtellen in het werkelyk gebruik van 't gezag hem by zyn laſtbrief en *Inſtructie* op gedragen; in 't byzonder de magt, om alle de krygsbevelhebbers bezetting houdende in Holland, Weſtvriesland en Zeeland, laſtbrieven te geeven, en aan de Staten getrouwheid en gehoorzaamheid te doen zweeren. Het veranderen der bezettingen, volgens het goedvinden der Staten, wierd aan hem, of by zyn afzyn, aan den Grave van *Hohenlo* zynen Luitenant geſteld; ook moeſt het verlenen der patenten, op dezelve wyze geſchieden.

Dog dewyl men eenige wederſtand, van wegens *Sonoi*, in Noordholland te gemoet zag, voegden de Staten by dit beſluit; dat zy zig verbonden hunnen Stadhouder en Capitein Generaal, in dit zyn wettig gezag, tegens alle wederſtrevingen te zullen handhaven, zelfs met volkome authoriſatie, om de onwilligen, des noods, met geweld, daar toe te dwingen.

Dit gaf een algemeen genoegen aan alle de Ingezetenen, voornaamlyk van Holland en Zeeland; te meer, toen de gemelde Staten, op het ernſtig vertoog van hunnen dapperen Stadhouder, al verder, het ruſtig beſluit namen, om nog tagtig Vaandels Soldaten te werven, en die onder het gebied van Prins *Maurits* te ſtellen; mits doende den eed van getrouwheid aan de algemeene Staten, belovende te zullen blyven by de Unie, en de waare

Christelyke Gereformeerde Godsdienst, ook doende eenen byzonderen eed aan de Staten van Holland, Zeeland en Westvriesland, en van gehoorzaamheid aan Prins *Maurits*, en den Graaf van *Hohenlo*, desselfs Luitenant, mits niets te doen strydig met den eed, aan den Grave van *Leicester* als Opperlandvoogd gedaan.

Dit kon zo spoedig niet ter uitvoer gebragt worden, dat het de Staten gerust konde stellen, tegen de aanslagen van de Leicesters gezinden, waarom zy al verder een besluit namen om ter verzeekering van verscheiden Hollandsche Steden, een goed getal Waardgelders aan te neemen.

Inmiddels deed Prins *Maurits*, met berading der Staten, *Kleerhagen* met zyne benden, uit Gorinchem vertrekken, stellende tot Bevelhebber van die plaats aan Graaf *Filips van Nassau*, broeder van Graaf *Willem Lodewyk van Nassau*. Hy veranderde ook de bezetting van *Woerden*, en wist *Joan Bax*, die het Slot van Muiden bezet hield, van daar te trekken, schoon *Leicester* hem ernstig bevolen had, dit Slot, als zynde eene breidel voor Amsterdam, zorgvuldig te bewaren. De Engelsche Overste *Sidnei*, Bevelhebber te Vlissingen, en Colonel van een Zeeuwsch Regiment, overleden zynde, verzogt desself opvolger *William Russel* aan *Leicester* om daar mede begunstigd te worden, en men zegt dat die Landvoogd het hem toegezegt had, dog de Staaten van Zeeland begaven het zelve, op de voorstelling van Prins *Maurits*, aan den Grave van *Solms*. De Graaf van *Nieuwenaar*, Gouverneur van Gelderland en Utrecht, welke het gedrag der Utrechtsen van herten niet goedkeurden, nu ziende dat het gezag van *Leicester* begon te daalen, stond ook toe, dat de toezicht over de grenzen van Gelderland en Overyssel, door Prins *Maurits*, aan de Baron van *Hohenzaxen* wierd toevertrouwd. Op de zaken van de vloot, en Oorlog te water, wierd op de vertogen van Prins *Maurits*, als Admiraal-Generaal, ook goede order gesteld, zo dat 's Lands zaken by het afzyn van *Leicester*, zig in beeter toestand begonden te schikken.

Wy hebben gezien dat de Staten van Holland en Zeeland, aan *Leicester* hadden geklaagd, over de magt aan *Sonoi* opgedragen, en dat die Graaf daar op had geantwoord, dat het aan hun stond daar in te voorzien, zo zy hun gezag of dat van Prins *Maurits* daar by verkort vonden; derhalven ontboden zy *Sonoi*, begeerende

dat

dat hy een lastbrief van Prins *Maurits* als Stadhouder en Capitein-Generaal van Holland en Westvriesland neemen, en een nieuwen eed zouw doen, dog hy weigerde zulks volstrekt, zeggende zulks niet te konnen doen, voor dat hy van den eed, aan *Leicester* gedaan, ontslagen was geworden, aan wien hy daar over zoude schryven; dog die Graaf, in plaats van zyne belofte na te komen, beval aan *Sonoi* niets toe te geven, maar bleef hem tegen Prins *Maurits* opstoken, zelfs dorsten eenige doldriftige Leeraars het gedrag van *Sonoi* opentlyk pryzen, schoon hy onbezonnen genoeg was geweest, om de Poorten van Medenblik voor Prins *Maurits* en den Grave van *Hohenlo* te sluiten, en niets konnende baaten, zo moest men hem, in 't vervolg, door geweld tot zyn plicht brengen.

Terwyl de zaken in Engeland slepende wierden gehouden, en de Leicesters gezinden, voornaamlyk te Utrecht, sterk bleeven woelen, dog waar tegen de Staten wel op hun hoeden waren kreeg men de lucht, dat 'er door de bemiddeling van de Koningen van Polen en Denemarken gehandeld wierd over eene Vrede, tusschen Spanjen en Engeland, op den voet van eene verdeeling der Nederlanden, tusschen de Spanjaarden en Engelschen; dat de Koninginne wel lust daar toe had, maar de Spanjaarden niet dorst vertrouwen, en dat zy zig daarom nog niet begeerden te verklaren; gelyk dit bleek uit de papieren van den Deenschen Gezant *Rantzou*, komende uit Engeland, die, zonder opzet, voor de bezetting van Bergen op Zoom was opgeligt geworden.

Dit doen wierd door de Koning van Denemarken zeer kwalyk genomen, die tot wraak de Hollandsche en Zeeuwsche Schepen in de Zond besloeg, en dezelve een groote somme gelds afperste; dog de Staten moesten zig zulks getroosten, zeer wel te vreeden zynde, dat zy dit geheim ontdekt hadden, waar over zy ernstig klaagde aan de Koninginne, protesteerende nadrukkelyk, tegen alle onderhandeling van Vreede met Spanje, waarschouwende haare Majesteit van zig niet te laaten misleiden, dewyl de groote toerustingen die de Koning in Spanjen en Portugal, met het uitrusten van een aanzienlyke vloot, en de toebereidzelen die *Parma* in de Nederlanden, met het doen bouwen van plaatboomde Schuiten, maakte wat anders schenen te betekenen, dan een oprecht voornemen, om de Vrede te sluiten. Dit deedt de mistrouwende

Koninginne *Elizabeth* nog naauwkeuriger toe zien, tot dat zy overtuigd wierd, dat de Spanjaarden niet anders zogten dan om door die Vredehandel, haar in slaap te wiegen, ten einde met eene zo geweldige Vloot, waar van men nooit weergade gezien had, op 't onverwagtste Engeland aan te tasten en *Parma* met een groot Leger aldaar te doen landen.

Dit deed de gedaante der zaaken, zo ten aanzien van de Koninginne, als van de Staten eensklaps van gedaante veranderen. De Staten zagen nu klaar, dat zy zo veel niet als voorheen, de Engelschen hadden te ontzien, die mogelyk de Nederlandsche Scheepsmagt ter hunner bescherming, noodig zouden krygen; 't geen ook de reeden was, waarom de Staten, het verzoek van die Vorstinne, om een groote meenigte Rogge, uit Holland en Zeeland te voeren, ten einde de nieuw op te regten Magazynen voor haar Leger, en voorziening van de Vloot en Zeehavens te vullen beleefdelyk van de hand wezen. In plaats van dit opentlyk kwalyk te neemen, begon die schrandere en Staatkundige Vorstinne, de kwaadaardige inboezemingen van *Leicester* met een ander oog als voor heen in te zien; en, het is zeeker dat die Graaf, van dien tyd af aan, veel van zyn Credit by haar verloor, schoon zy te voorzichtig was van hem opentlyk tegen te vallen.

Echter bleek dit duidelyk, want schoon 'er nog zeer kort te vooren, een heevige en zeer verre gaande woorden-stryd tusschen de Gezanten en den Graaf van *Leicester* was voorgevallen, verleende hare Majesteit, aan die Gezanten, op eene zeer vriendelyke wyze gehoor van afscheid, zeggende hoofdzakelyk:
„ Dat zy geen lust altoos tot het aanvaarden van de heerschappy
„ over de Nederlanden had, en voor dien tyd, ook geene gele-
„ genheid, om meerder bystand aan de Staten te verleenen, de-
„ wyl zy uit Spanje, en van elders, met Oorlog gedreigd wierd.
„ Dog dat zy voornemens was eerstdaags den *Baron van Bukhorst*
„ aan de Staten af te vaardigen, om door hem nog eenige zaken
„ nader te onderzoeken, en den waren grond van alles te vernee-
„ men, en over het herstellen van inwendige rust, zekerheid en
„ welstand van den Lande te raadplegen, waarop zy dan, op het
„ te rug zenden van den Grave van *Leicester*, of hem van zyne
„ Landvoogdy te ontslaan, als mede over het vermeerderen van
„ haren bystand, een finaal besluit zou neemen.

Dit rapport van de Gezanten gaf des te meerder genoegen aan de Staten en welmenende Ingezetenen, om dat *Do. Modet*, Predikant te Utrecht, die men in de wandeling *Do. Stryker* noemde, en zig met een van zyn aanhangers, een tyd lang te Londen had opgehouden, hebbende byna dagelyks met den Graaf van *Leicester* in gesprek geweest, omtrent veertien dagen van te vooren van daar te Utrecht was wedergekeerd, aan de geheele wereld uit naam van *Leicester* had verzekerd, dat zyne Doorluchtigheid, in 't korte, met nog grooter luister en nog veel breeder magt als voor heen, na de Nederlanders stond te keeren, om de *Verraders*, die zulke brieven geschreven hadden, zynen wraak en het misnoegen der Koninginne tedoen gevoelen; ja dat men een besluit zoude hebben genomen, om die Verraders, met alle de Staten op eenen dag, door de Burgery te doen uitroeyen, indien zy niet hadden aangetoond, dat die brieven, buiten het goedvinden van de Staten der byzondere Provincien geschreven waren geworden. Zelfs vertoonde *Modet* brieven door *Leicester*, aan eenige Burger-Hopluiden te Utrecht geschreven, waar in dit alles bevestigd wierd.

Men kan ligtelyk begrypen, hoe veel bekommering zulks gebaard had, tot dat de Staten, die na de waarheid of valscheid daar van, naarstig onderzoek deden, toen bevonden, dat die verspreide brieven verdigt waren; en *Modet* niet in handen konnende krygen, zo wierd *Hugo Donellus*, Hoogleeraar in de Rechten te Leiden, een boezem vriend van *Modet*, overtuigd zynde dat hy die brieven had opgesteld, en dat hy lasterlyk van de Staten van Holland en Zeeland, als mede van Prins *Maurits* gesproken had, by vonnis van den Hove provinciaal, van zynen dienst af gezet, en uit het land gebannen.

[Dog eer wy verder daar mede voortgaan, eisch ons bestek om weeder te keeren tot het

Vervolg van de APOLOGIE *van Prins* WILLEM I.]

Zo nu onzen Vyand, even als of hy geen genoeg vertrouwen stelde op zyn eigen authoriteit en aanzien, maar twyffelde dat het gewicht van zyne groote tytelen niet zwaar genoeg zou zyn om ons te verdrukken, nog daar en boven, de magt en autheriteit van de Keizerlyke Majesteit, en sommige Geestelyke Keur-

Keurvorsten, hier by komt te voegen, zeggende: *dat ze zouden geresolveerd en gedecreteerd hebben, zeekere punten en Artykelen, die ze billyk, gratieus en redelyk waren, dat alle menschen van een goed oordeel en verstand, bekenden en beleden, dat dezelve voldoende en genoegzaam geweest waren.* Hy had, met een woord, in geen beeter taal recht uit konnen zeggen, dat gylieden, myne Heeren, mitsgaders alle de inwoonders van deeze Landen, die met eendrachtige stemmen, de voorsz Artykelen als impertinent, bedrieglyk in woorden, en gantsch onredelyk zynde, verworpen hebt, zonder reden en verstand, ja van zinnen beroost zyt.

Maar wien zullen zy dat wys maken, dat een volk, met zo lange en gedurige oorlogen gekweld, die niet konnen weezen zonder honderd duizend inconvenienten, eene vrede zoude verwerpen, zo dezelve eenigzints redelyk was geweest, of dat zo goede, ja al te goede en veel te geduldige Onderdanen, weigeren zouden zig met hunnen Heer te verdragen en te veraccorderen, ten ware dat ze zagen, dat zodanigen verdrag anders niet was dan een aas om de menschen daar mede te betrappen, en dat zodanigen vreede erger was als den Oorlog zelve; ja dat de zoete honich van eene vleyende tong, meer te duchten is dan eenig gescherpt Staal of Zwaardt.

De Keizerlyke Majesteit mag mogelyk denken, dewyl dat zodanigen staat en conditie, in zyn eigen Erflanden bekwaam en duchtig is, dat die daarom, in deeze landen ook wel zoude dienen. Dezelve Keizerlyke Majesteit, zynde van den *Staat en gelegenheid* onzer zaken, al vooren geinformeerd en bericht van onze Vyanden, en door de Verraders die onder ons waren, mitsgaders door de geene die onder 't dekzel dat ze na Keulen gezonden en gedeputeerd waren, uwe zaken in den grond zogten te verderven; berichte de andere Vorsten van s'gelyken, dewelke het zo daar by lieten berusten, achtende dat alles wat van zodanige stede of plaatze komt, van God zelve geopenbaard en gesproken is.

Maar gylieden myne Heeren, die den rechten grond van den Staat deezer landen, mitsgaders de gelegenheid of ongelegenheid, ook de waarachtige reeden en oorzaken van 't behoud of verderffenissen der zelven, allerbest kent; gy die daar meest te verliezen

hebt,

hebt, en die by alle rechten gehouden en verbonden zyt dezelve te bewaren, hebt geheel anders hier van geoordeeldt. Men heeft al het volk van den Landen zig daar op laaten beraden, en zyn gevoelen van de voorsz. Vredes Conditien gevraagd, en al 't volk heeft ze eendrachtig verwurpen, als zynde veel te onredelyk; dat niet in één Stad alleen, maar in allen Stede gelykformig is geschied. Wel is waar, dat wy lieden de Keizerlyke Majesteit, mitsgaders den Koning van Vrankryk, en de Koninginne van Engeland, en den Koning van Portugal, overvloedig gebeden hebben voor ons ten besten te willen spreeken, op dat ons eene goede vrede mogt toegestaan worden. Maar wy denken niet dat eenig verstandig mensch, 't zelve op zodanigen wyze zoud willen opneemen of verstaan, als of wy daar door ons, onder het goeddunken en uitspraak van de voorsz. Potentaten gesteld en onderwurpen zouden hebben.

En aangaande dat ze zeggen, dat men de publicatien van dien verboden zoude hebben, ofte *zo veel gedaan, dat de voorsz. artykelen, langen tyd, achter gehouden en gesupprimeert zyn geweest*, daar in behoord men uw geduld en goedertierendheid veel meer te pryzen, dat gy anderen tot een exempel, niet terstond hebt laaten straffen, de geene die zo stout en vermeten hebben geweest, dat ze die Artykelen, zonder uwen voorgaande wille ofte consent, gepubliceert hebben. En, ter contrarie, zo verre is het van daar, dat men gevreest heeft dat ze zouden gepubliceert worden, ofte onder den gemenen man komen, dat men ze in druk heeft laaten uit gaan, met eene bygevoegde verklaaring van derzelver nulliteit. Ja, de voorsz. Artykelen hebben overal verzonden geweest in alle de Provincien en Steden, om denzelven getoond en voorgehouden te worden, ten einde men een algemeen advys en resolutie van alle den zelven mogt verkrygen, gelyk ook de voorsz. advyzen aan ulieden eendrachtig zyn overgedragen geworden. Maar het scheeld veel, als een zaak gecommuniceerd is by order, by wege van rechten, en met magt en authoriteit van de geenen die zulks vermogen te doen; of wanneer zeekere geringe verspieders, hier en daar, in 't heimelyk en onder den gemenen man boekjes gaan uitstrooyen; zelfs wanneer een deel van de genen, die van hier na Keulen als Gedeputeerden gezonden waren, heimelyk onder het volk deden zaayen, 't geen zy heimelyk

lyk met den Vyand gehandeld hadden, waar door zy uliedent, mitsgaders hun eigen Vaderland waren verradende, gelyk 't klaar genoeg uit hunne brieven blykt, waar van wy hier niet breeder willen spreeken, dewyl dat alles door den druk, klaarlyk aan den dag en voor de oogen van een iegelyk bloot gesteld is.

Zy vinden uitermaten kwaad, *de verzameling en vergadering van de Gedepueeerden van ettelyke Steden en landen binnen de Stad van Utrecht, om aldaar eene nieuwe confederatie en verbintenissen te ramen en te sluiten enz.* Maar uit wat oorzaken? Om dat ze voor kwaad houden, al het geen dat voor ons goed is, en tot hunne schade en verderf reekenen te dienen, 't geen dat ons behoud en welvaard is.

Zy hadden alle hunne hoop gesteld op onze oneenigheid; zy hadden reeds sommige Provincien, gewonnen en aan hun zyde gebragt, die even zo veel verscheiden raadslagen hebben gehad als 'er maanden in 't Jaar zyn; ook hadden zy aan hunne hand sommige vergiftige luiden, die zig in 't midden van ons ophielden. Nu wat hulpe en remedie tegen de oneenigheid, had men beeter konnen uitzien dan eenigheid, en wat gewisser of bekwamer preservatyf tegen het fenyn der tweedracht, dan eendrachtigheid; door 't middel van dewelke al hun ontwerp en bedryf, alle hunne raadslagen in 't duister gehouden, en hun heimelyk verstand, in een oogenblik verspreid en verstrooid zyn geworden; want God, (die een God des vreedes is, en der eendracht) wilde daar mede bewyzen, hoe groot een afgryzen dat hy van bedrieglyke *tongen* heeft, en hoe ligtelyk hy zulke valsche en vervloekte aanslagen kan om verre stooten en omkeeren.

Zie, myne Heeren, wat een open veld dat wy hen laaten om te mogen tieren en baren, en hen ongerust genoeg aan te stellen. Wy bekennen met hen, dat wy de Unie eerst gedreven hebben, dat wy ze daar naar gevorderd hebben, ja, dat wy ons benaarstigd hebben, dat ze mogt onderhouden worden. En wy zeggen ulieden nog meer, ja, zeggen het zo luide, om dat wy van herten begeeren, dat niet alleen zy, maar ook de geheele Wereld het hoore. *Onderhoudt uwe Unie wel. Zie dog naarstig toe, myne Heeren, dat gy niet alleen met woorden ofte by geschrifte, maar ook met der daad, ter executie en in 't werk steld, 't geen dat het bundelken pylen, met eenen band t'zamen geknoopt en gebonden, het welk gy in uwen Zeegel voerd, mede brengt en beteekendt.*

Dat

Vervolg van de Apologie *van Prins* Willem I.

Dat ze dan nu heenen gaan en ons beschuldigen, *dat wy alle zaaken in verwarring gebragt hebben*, door dat wy deeze Unie hebben te wege gebragt, om welker daads wille wy in eeuwigheid niet zullen schaamrood worden; want dewyl dat zy, onder den dekmantel van vreede, onder ons verdeeling en scheuring van malkanderen berokten, en dat ze hen zo dikwils versamelden, nu te Atrecht, nu te Bergen in Henegouwen, geevende ons altyd goede woorden, en dat alleen om zig gevoeglyker af te zonderen en om andere huns gelyken, lichtvaardige geesten, inmiddels aan hunne zyde te trekken; waarom zouden wy en ulieden, over onze zyden, niet ook de vryheid en magt insgelyks gehad hebben, ons zelven te vereenigen en t'zamen te verbinden. Ten zy dat ze mogelyk alzo denken, dat het hen wel veroorloft is kwaad te doen, en het land in den nood te verlaten, zelfs dat meer is, terwyl dat Maastricht belegerd was, (zult gy arme en ellendige menschen, dit leezende, niet ten minsten eens het brandyzer gevoelen, dat uwe conscientien nog doorbranden zal?) Maar dat ons, daar en tegen, niet en zoude toegelaten zyn wel te doen, mitsgaders 't land te bewaren en te beschermen. Zo laat ons dan hier uit het onderwys vatten, myne Heeren, om te weten wat nut en noodzakelyk is; en laat ons 't zelve leeren van den grootsten Vyand dien het land ooit gehad heeft, ja, van den grootsten Tyran des werelds.

Nu gaan ze verder ons een zeer groote en vervaarlyke misdaad voorwerpen, om welke alleen, zonder meer, wy waardig genoeg waren om in dusdanigen Ban gedaan te worden, (die veel wreeder is, dan alle de Proscriptien by *Silla* en *Corbo* hier voortyds gebruikt,) naamlyk, *dat wy meer dan twee Jaren, ons binnen Antwerpen onthouden hadden, zonder daar uit te gaan, en dat wy getogen zyn binnen Utrecht.*

Het is goed te zien, dat zy zeer wel weeten al wat wy doen even als of wy, tot hun groot leedwezen, binnen de voorsz. twee Jaren niet twee reizen in Vlaanderen hadden geweest, alwaar wy, met bystand van de vier leden van Vlaanderen, beeter order op s'lands zaken gesteld hebben, dan ze wel gaarne zagen. Maar laat het nu zo wezen, dat wy binnen twee Jaren niet buiten

Antwerpen zyn gekomen. Moet dat niet wel een groote crime en misdaad zyn, dat wy ons altyd by en omtrent u hebben gehouden, om ulieden te dienen in al 't geene dat u beliefd heeft ons te gebieden.

Maar wy zyn na Utrecht getogen. Daar is 't, dat het hen houd, myne Heeren: Dit is de *Apostemie*, en het etterachtig gezwel dat hen zo zeer doodt; want niet anders, dan alleen deeze reize heeft ze tot aan 't herte toe gewond; gemerkt dat zy daar te voren alrede haar ontwerp zo wysselyk gemaakt hadden, zy hadden zo diepen en vasten grond harer zaken geleid, zy hadden daar zo grooten geneugten aan, ze schreeven zo veel en zo breed aan hunne goede Vrienden, hoe dat ze zo veel luiden en Gouvernementen, alreeds vast in hunne handen hielden; zy hadden zo veele brieven hier en daar uitgezonden, om den een en anderen te verleiden, en zo veele practyken wierden dagelyks voorgeslagen: En ziet, zo haast als wy ons maar eens binnen Utrecht komen vertonen, met hulpe, bystand en raad van myne Heeren de Gedeputeerden van de Provincien; zo zag men al dien *grooten* Nevel haast wegtrekken, en zo veele Kastelen die ze nog bewaard hadden, om hunne Tiranny daar door te bevestigen, worden afgeworpen en zo veele Steden verzeekerd, alzo dat hen maar eene Stad, daar wat aangelegen is, alleenlyk is overgebleven, daar in hem 't hoofd van den voorsz. aanslag was houdende, *die* hy zelfs, nog niet geheel en al, na zyn hand konde *zetten*, *zonder* eerst die afgryselyke moord te doen van den *genen die hy* zynen Vader was noemende, die des avonds daar te vooren by hem aan zyn tafel had gezeten, hebbende hem vriendelyk ontfaugen, gelyk Judas deed met een valschen kus. Dit is, myne Heeren, 't geen waarom zy zo luid schreeuwen. Dit is die *Hohenlo* om dewelke dat zy zyn strydende.

En dat ze ons voorts opleggen, *dat wy alle geestelyke Personen verjaagd en uit gedreven hebben.* Gy weet zeer wel myne Heeren. dat dit niet waarachtig is; maar wel dat hunnen Hoofdman, die toen ter tyd binnen Groningen lag, binnen dezelve Stad had doen vangen en spannen, alle die van de Religie, sommige ook vermoord, ja den Burgemeester zelve, en dit alles tegen zynen eed, hebbende te vooren, de Religions vrede, aldaar ingevoerd en bezworen, hebbende ook opentlyk en met solemnele eede, mitsgaders

gaders met zyn eigen handtekening, de Unie van Utrecht bevestigd. Wie is 'er die vreemd kan vinden, dat die van onze zyde, als dan ook gezogt hebben zig zelven te verzekeren: inzonderheid als ze zagen de Vyanden, zonder achting te betoonen voor hunnen eed, en den name Gods, dien zy daar toe gebruikt hadden, onder de voeten treedende, tot een eeuwig verwyt voor hun zelven en hun gantsch geslacht, schenden en verbreken al 't geen dat 'er in de wereld van gerechtigheid en billykheid nog was overgebleven. Immers zal men ons zulks niet konnen verwyten, dat, gedurende dusdanige troebelen, door onze Vyanden zelve aangeregt, die van onze zyde, ooit tot deeze alderhoogste snoodheid en ongerechtigheid, zouden zyn gekomen; dat zy zouden begeerd hebben, hunne handen te baden in 't bloed van hunne bondgenoten, en van de genen die hun zelven op hunne trouwe zig waren verlatende en verzekerende, 't welk hunne voornaamste hoofden, zelfs met eigen hand, dikwyls gedaan hebben.

Aangaande dat ze zeggen; *dat wy zodanig gehandeld hebben, met de Heeren en principalen Adel van deeze Landen, dat ze gedwongen zyn geweest te vertrekken, en hun Vaderland te verlaten en te abandonneren*: wie is 'er die 'er eenige heeft verjaagd? Maar zo de vreeze en de verschrikking van hun eigen Conscientie en gevoelen, hen van binnen vervolgd heeft, en als helsche geesten, zodanig gekweld, dat ze zyn gedwongen geweest, van zelf van d'eene plaats na d'ander te verlopen; wie kan men anders daar van de schuld geeven, dan even hun zelven, die met zulken ontrouw, het bederf van hun eigen Vaderland berokkend en te wege gebragt hebben. En of 't God zo beliefd had, dat ze de Deure wat eer hadden konnen vinden; ja, dat de geene die onder ons blyven, zynde met gelyke razerny en onzinnigheid bevangen, hen kort op de hielen zouden volgen, zy zouden ons van groote angst en zorg ontheffen, mitsgaders de gantsche gemeinte bevryden en ontledigen van de vreeze die ze heeft, dat hen nog eens mogt gelukken, hunne schadelyke aanslagen ter executie te stellen.

Het is ook belaghens waardig, dat ze ons noemen *eenen Hypocryt*, die nogtans ons nooit, tegen hen geveinst, of gedissimuleert getoond hebben. Want toen wy ze nog hielden voor vrienden, hebben wy hen te vooren gezeid en gewaarschouwd, dat ze de koorden draaiden tot hun eigen bederf, om dat ze den weg

van die wreede en barbaarische vervolgingen waren inslaande. En, ten ware, dat hunne uitzinnigheid en eigen passie, die ze in geenen manieren wisten te matigen of te bedwingen, mitsgaders eene verachting van ons gedaan hadden, hen belettende onzen raad te volgen, zy zouden zo verre niet zyn gekomen, als ze hun zelven nu bevinden. Daar na zynde, om uwer vryheids wille, hunne Vyanden geworden, zo konnen wy nog niet weeten of verstaan, wat *hypocrisie* dat ze aan ons gemerkt hebben; ten zy dat ze *hyprocrisie* willen heeten, dat wy openbaren oorlog tegen hen voeren; dat wy hunne Steden inneemen; dat wy ze uit den Lande jagen, en zonder geveinsdheid, doen, al 't geen dat het recht des Oorlogs is toelatende.

Maar beliefd het u, myne Heeren, de moeite te neemen van te herlezen onze Verantwoording, die voor dertien Jaren in druk is uitgekomen, zo zult gy daar achter bygevoegd vinden, eenen Brief van een Koning, die een rechten *Hypocriet* en bedrieger is, (die Brief hebben wy reets bygebragt) die ons meende met de strikken van zyne zoete en bedrieglyke woorden te betrappen, gelyk hy ons tegenwoordig, door zyne dreigementen en groote donderslagen van woorden, denkt verbaast te maken. Maar God lof, wy weeten een goed preservatyf zo wel tegen het een als ander fenyn.

Boven dien maken zy groot werk, en hoopen te zamen veele ongeschikte woorden van, *dat wy alle zaken zouden funderende zyn op eene eeuwige diffidentie en wantrouwigheid, en dat onze conscientie doorknaagd word, met Cain en Judas.* En of wy ons schoon fondeerden op hune ongetrouwheid, zouden wy daarom moeten gelyk wezen als *Cain* en *Judas*, gelyk zy zeggen; want daar is een groot onderscheid, tusschen het mistrouwen van de beloften en de genade Gods, die niet liegen kan, en tusschen dit wantrouwen, als men op de woorden van eenen mensch, die een valschen Leugenaar en Bedrieger is, en die geen trouw nog geloof en houdt, hem niet wil vertrouwen inzonderheid voor oogen houdende, het schoone Exempel van de arme Mooren van Granaden die genoeg van deeze beloften zouden weeten te spreeken; en de dood van de Heeren Graven van *Egmond* en van *Hoorn* zoude zulks ook genoegzaam bewyzen.

Maar hadden deeze goede Doctors in de Theologie, (als naamlyk

lyk de Cardinaal, die een van de fondamenten en pilaren is van de Roomsche Kerk) de rechte en voornaamste oorzaak, van *Judas* en *Cains* val wel onderzogt, zy zouden gevonden hebben dat het de wanhoop was, waar toe wy, door Gods genade niet zyn gekomen, nog ooit komen zullen. Maar ter contrarie, die wat nader wil inzien en letten, op de gruwelyke en wreede manier van spreeken, daar mede zy in deeze barbarische en erger dan turksche verbanning, tegen ons blixemen, en zal hy niet ligtelyk zien, dat zy zelve de geenen zyn, die als wanhopende menschen spreeken, en die tot de uiterste desperatie van hunne zaken zyn gekomen, gelykerwyze die van de Poëten, als razende en onzinnige luiden, in hunne spelen of Tragedien worden ingevoerdt. Zo zyn dan zy zelve de geene, die hunne Conscientien met een brandyzer getekend, als *Judas*, verbaast als *Cain*, en van God verworpen, als *Saul* hebben.

Dog niet te min, myne Heeren, wild alhier de groote voorzichtigheid van deeze wyze hoofden aanschouwen. Zy zeggen; *dat de diffidentie aan alle booze menschen gemeen is.*

Wy willen met u nu wat spreken, Cardinaal, die zo veel tyds in de Scholen verloren hebt, ten zy dat gy het alleen leeren noemd, van jongs op, in het liegen en bedriegen onderwezen te zyn. Zo vraag ik u dan, wat zult gy antwoorden, op dien voortreffelyken en wyzen Orateur, die zyn Vaderland zo lief had, (gelyk wy in onze jeugd van geleerde luiden gehoord hebben) daar hy spreekt; dat de meeste sterkte die een vry volk kan hebben tegen een Tyran, de diffidentie of het mistrouwen is. En dit propoost word aan een anderen *Philips* geaddresseert, die niet dan een gering Scholier was in de School van de Tirannye, by dat dien *Don Philips* is, die alle Tyrannyen verre te boven gaat, en om denwelken te straffen en te beschuldigen, geene van des voorsz. Orateurs uitspraken die hy heeft *Philippicas* genoemd, (zelfs de geene die men heeft gehad onder den anderen inzonderheid uit te neemen) en zoude bekwaam ofte suffisant genoeg wezen.

Hier op dan moogd gy beeter letten; en daar en tusschen zullen wy altyd verhalen, schryven en alomme doen graveeren, de voorsz. schoone Spreuk, die waardig is, dat men in eeuwigheid daar aan gedenke, En of het God zo gaf, dat wy beeter mogten gevolgd en geloofd worden, dan de voorsz Orateur van zyn volk

gedaan

gedaan was, dat zig te veel betrouwende en gezeggen latende van luiden, die uws gelyken waren, als ook van sommige andere kleine brabbelaars, die t'uwer hand staan, dewelke hunne tongen, mitsgaders hunne pennen veil en te koop hebben, is eindelyk vervallen en in den grond verdorven geworden. Maar wy verhopen myne Heeren, en verzien ons zo wel t'uwaards, mitsgaders tot uwe standvastigheid, en vromigheid van herten, dat 't zelve ulieden niet ligtelyk zal wedervaren.

[*Dit zal vervolgd en de toekomende reize besloten worden.*]

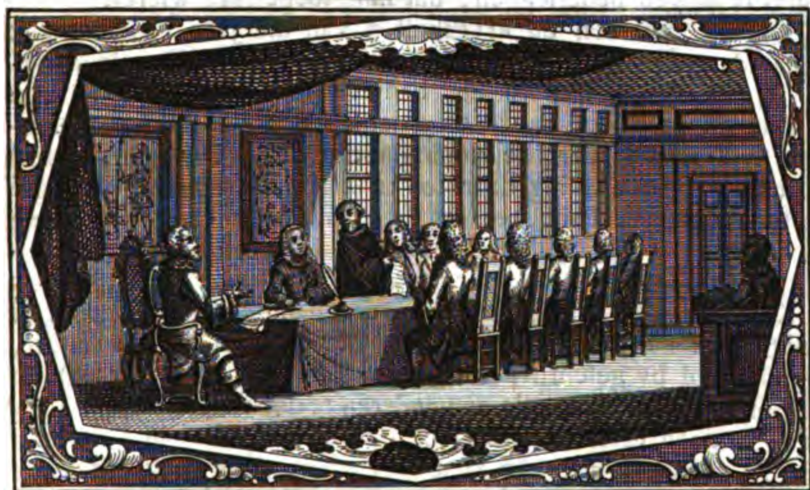
Dog laat ons met het afgebrokene voortgaan.

Den Engelschen Afgezant, *Thomas Bukhorst*, overgekomen en met de gevolmagtigden der Staten, en inzonderheid, 's lands Advocaat *Joan van Oldenbarneveld*, in berading getreden zynde, betoonde zig allezints zo vriendelyk, zo reedelyk, zo gezeggelyk, en zo geneegen tot deeze landen, dat men 'er over versteld stond. Hier door verviel al dien ophef over 't schryven van *Leicester*, dewyl die zig rondelyk verklaarde, dat hy zig ten vollen verzeekerd hield, van de goede meening der algemeene Staten, jegens 't Land, hare Majesteit en den Graaf van *Leicester*, aldus de Staten verschonende, in alles wat 'er na het overgaan van Deventer gedaan was. Hy schreef ook op den zelven voet aan de Koninginne, aan den Secretaris van Staat *Walsingham* en zelfs aan *Leicester*.

Die schielyke verandering van het gedrag van 't Engelsche Hof kwam *Joan van Oldenbarneveld* zeer verdagt voor, niet konnende begrypen, dat de Koninginne haar heerschzuchtig voornemen, om een onbepaald gezag over de Nederlanden, 't zy door de vreede en verdeeling van die Landen, tusschen Spanje en Engeland; 't zy door een opdragt van de Nederlanden, zonder eenige Voorwaarden, zo haast zoude laten varen, te meer dewyl *Leicester* nog by haar in gunst scheen te blyven, en wel haast stond weder te keeren, na dat *Bukhorst* hem met de Staten zoude verzoend hebben; ja de vriendelykheid van *Bukhorst*, vond zo veel ingang, zelfs by de Staten van Holland en Zeeland, dat veele Leden zig niet ongenegen tot zodanig eene verzoening betoonde.

Om die reeden kwam die zoete en inneemende wyze van doen, aan Mr. *Joan van Oldenbarneveld*, veel gevaarlyker voor, als het open-

openbaar geweld van *Leicester*, en dewyl het hem bekend was, hoe 1586.
zeer die Landvoogd hem haate, met wien hy het spits dikwyls had moeten afbyten, zo wierd hy voor zyn eigen persoon bevreesd, waarom hy ontslag van zynen dienst in de Vergadering van Holland verzogt, gelyk wy alhier vertoonen.

Hier ziet men de Vergadering van d'Ed. Groot Mogende Heeren Staten van Holland in s' Gravenhage, staande Mr. *Joan van Oldenbarneveld*, Advocaat van Holland, gekleed in zyn Doctoraal gewaad, over eind in 't midden van de Tafel, tegen over de President, aan den zelven de Acte zyner aanstelling aanbiedende, verzoekende van zyne bediening ontslagen te worden, geevende zyne bekommering te kennen. Prins Maurits, zittende in het Stadhouderlyk Gestoelte, toond hem aan, dat hy kwalyk doed zig zo mismoedig aan te stellen, en hem vermanende, de Staten met zyn getrouwen dienst te willen blyven bystaan, in 't handhaven van s'Lands Vryheid, Godsdienst en inwendige eendracht, terwyl hy zyn bloed ter beveiliging van die kostelyke panden ging uitstorten. De Staten dit ondersteunende, zo liet hy zig alleenlyk over halen, om 'er nog vier of vyf maanden in te volharden,

mits men hem, ter dagvaard, zo veel mogelyk bystond, hem niet bepaalde aan zyne Instructie, nog hem verbond zyne vaste woonplaats in den Haag te houden. Ook behield hy aan zig de Vryheid, om, ingeval van eenige handel van vreede met den Spanjaard, of het opdragen der Landen aan eenige Mogendheid, zonder vast beding, van Vryheid en Godsdienst wel te verzeekeren, zyn ampt aanstonds te mogen nederleggen, dat hem toegestaan wierdt.

Daar op, wierden [illegible] koften van [illegible] beraamd, tusschen [illegible]eur *Bukhorst* [illegible]magtigden der Staten, welke kosten, behalven 't geen [illegible] Koninginne gewoonlyk betaalde, omtrent vyftien tonnen gouds zoude beloopen; ook nam hy aan, de Koninginne te zullen bewegen, [illegible] duizend ponden Sterling daar toe te zullen opschieten. [illegible] zig boven alles veel moeite, om de onrust en lasteringen te [illegible] ophouden; met dit oogwit gaf de Raad van Staat, volgens zyn goedvinden een Placaat uit, waar by aan ieder een verboden wierd, de Koninginne en Engelsche Natie, de inlandsche Overheden, of eenige Personen, in dienst van hare Majesteit of van de Staten, by monde of by geschrifte te lasteren. *Bukhorst* begaf zig zelfs in persoon na Utrecht, om de gemoederen te doen bedaren, en *Sonoi* reden te doen verstaan, als mede om de verschillen in Vriesland weg te neemen, dog alle zyne pogingen, tot dit loffelyk einde waren nutteloos, om dat *Leicester*, door brieven, gelyk men naderhand ontdekten, de gemoederen tegen de Staten, *en zelfs tegen Bukhorst* opstookten, voorgevende dat die zyn bevel, van de Koninginne ontfangen, te buiten ging, dat nogtans onwaar was, aan welke opstoking, gelyk wy verder zien zullen, alle de aanhoudende verwarringen, door middel van eenige onrustige *Leicesters* gezinden gevoed, moeten worden toegeschreven.

Tot besluit van dit *Hoofdstuk*, zullen wy hier byvoegen, het

Vervolg en Slot der Apologie *van Prins* Willem I.

En gelyk de goede Orateurs, of voorspraken gewoon zyn te doen, die tot aan 't einde, eenige krachtige en zeer scherpe zeggingen, gemeenlyk besparen, volgende daar in 't voorbeeld van de goede Veldoversten, die eenige van de beste Soldaten, in de laatste reyen stellen om de andere te ondersteunen: alzo doen ook deeze en we. geoeffende luiden, zoekende ons, op 't einde, door het gewigt

wigt van een zeer groot en lelyk verwyt, te overvallen en geheel te verdrukken, zeggende: *dat men ons verzogt heeft, en presentatien gedaan tot ons groot voordeel, om ons te doen vertrekken na de plaats van onze geboorte, (alwaar een iegelyk, volgens de natuur, meest begeerd zyn leven door te brengen) maar dat wy daar toe niet hebben willen verstaan.*

Wat hadden zy meer tot ons voordeel konnen zeggen, dan het geen zy hier voorgeeven? Wil daarom, myne Heeren, hunne dwaasheid en onbeschaamdheid, naauwkeurig in aanmerking neemen; want zy moeten een van beide bekennen, of, dat ze dit zeggende, geene schaamte hebben, ofte dat ze onvoorzichtig zyn, ons gaande pryzen, daar zy ons meinen te laken en te schelden.

Zy zeggen: *Het is zeer aangenaam, en het word van een iegelyk begeerd, te mogen, zyn leven gerustelyk in zyn eigen vaderland over te brengen.* Waarom trekt dan dit vervloekt Geslacht van Spanjaarden alzo van 't een land in 't ander, om de geheele wereld te plagen en te kwellen. Maar, ter contrarie: Indien wy volgende onze plicht en schuld, waar mede wy aan ulieden verbonden zyn, liever gehad hebben ulieden te dienen, dan gerust in de plaatze van onze geboorte te wonen, geeft dit eenig recht, om ons, daarom, *als een Schelm en Verrader mitsgaders als een algemeene pest der Wereld*, te lasteren: Hoewel dat ulieden nogtans genoeg bekend is, dat wy, van onzen ouderdom van elf of twaalf Jaren af, midden onder ulieden, en niet elders, zyn opgevoed, in der voegen, dat wy deeze landen, uit dien hoofde, vry mogen houden, als of wy daar in gebooren waren.

Zo zy dan (gelyk ze zeggen) ons eenige beloften of presentatien tot ons groot voordeel hebben gedaan, en zo wy dezelven hebben geweigerd aan te neemen, wat konnen zy anders daarin bestraffen en schelden, dan onze stantvastigheid en trouwe, aan God en het Vaderland bewezen, die wy boven alle de goederen des werelds gesteld, en hooger als het zelven geacht hebben.

Wil niet denken myne Heeren, dat wy zo groote lust en begeerten hebben om eeuwiglyk te slaven en te arbeiden; of zo groote moeite en last op onzen hals te neemen, daar toe zo veel kwaad van ons te moeten hooren spreeken, en zo valschelyk beschuldigd

te worden; niet alleen van onze bloedvrienden af gezonderd te wezen, die in ons niet weinig gehouden zyn: Ja, zo langen tyd, van onze goederen berooft te zyn, en onzen lieven Zoon te moeten zien zo lange in eene wrede gevangenisse gehouden te worden, boven dien ons zelven met groote en magtige schulden belast te vinden: dat, wanneer wy de middelen zagen te krygen om van zulke groote zwarigheden eens een einde te maken, wy alle anderen menschen des werelds niet zouden gelyken, die alle eenparig, liever rust dan arbeid en moeite, liever voorspoed, dan kwelling en overlast hebben.

Maar als wy nu, zodanig een geluk, en zulke voordeelige conditien niet weten te verkrygen, zonder ulieden te verraden, ja, zonder u te verlaaten, en zo veel als in ons was, tot eenen roof en buit te stellen, mitsgaders tusschen de tanden van deeze bloeddorstige wolven te werpen; zo zal de gantsche wereld, dit in ons voor goed houden (want aangaande ulieden, myne Heeren, wy zyn wel verzeekerd, dat gy het genoeg in ons voor goed keurd, en dat wy ons derhalven, by ulieden niet behoren te ontschuldigen) dat wy, nog om lyf, nog om goed, nog om wyf, nog om kinderen, slechts een droppel van verradery, of diergelyk vergift in onzen drank willen doen: dog zo lange als het God behagen zal, maar een droppel bloeds, of maar eene penning van onze goederen, ja, maar een weinig verstand, naarstigheid, geloof en aanzien, ons te laten behouden, zo willen wy dat zelve nog tot uwen dienst, geerne besteden, toeëigenen en opofferen.

Daar en tusschen; nademaal dat ze ons zulks verwyten, zo willen wy u lieden dit nog meer daar by zeggen, myne Heeren; dat ze 't zelve niet gedaan hebben, zonder daar aan de waarheid te spaaren, want zodanige presentatien als ze zeggen, zyn ons nooit gedaan, niet, dat men ons niet van te vooren, wel en zeekerlyk de weete zoude gedaan hebben, dat wy ter wereld geen zaake zouden konnen eischen, aangaande onze eigene en byzondere belangen, of men zoude het ons ingewilligd en toegestaan hebben: en dat men verder ons beloven zoude, onzen Zoon uit zyne hechtenisse te ontslaan, hem geevende alle onze Staten en Officien, en aan ons zo veele goederen als wy hebben (zo wel van het geen wy tegenwoordig zyn genietende als van het geen men ons ontnomen

heeft)

heeft) ergens in Duitschland toe te voegen, en ons van alle onze schulden, die zeer groot in getal waren, te ontlasten, en nog daar en boven te geeven, tien maal honderd duizend guldens in gereden gelde, alles op zeekere goede verzekeringen.

Dit zyn, zonder twyffel schoone presentatien, myne Heeren, en het heeft zo veel niet gekost, het blad te doen omkeeren aan de geenen die van ons zyn afgeweken, en tot de Vyanden zyn overgegaan. Maar zo verre is 't van daar, dan men ons zodanige conditien zoude gepresenteerd hebben, dat men, ter contrarie nooit en heeft zo veel aan ons konnen gewinnen, nog om brieven die de Keizerlyke Gezant aan ons schreef, nog met heimelyke practyken daar mede zy dagten eenige van onze Dienaars te winnen, en ook sommigen van onze namaagschap in 't werk te stellen, nog om Brieven van de Commissarissen zelve, te weten, dat wy zouden eenige byzondere Artykelen in onzen naam overzenden. Maar wy hebben gestadig geantwoord, zo verre als ze den vrede zouden veraccordeeren op zulke Conditien als gy lieden myne Heeren, toen ter tyd, aan hen waard verzoekende, dat wy ons daar mede hielden voor voldaan, niet begeerende andere Conditien, 't zy goede ofte kwaden te genieten, dan eeven dezelve, die gy lieden zoudt verkrygen; en dat wy ons zelven nog recht nog dwars, van de gemeene zaak begeerden af te zonderen, waar aan wy alleen achtede, dat al ons geluk of ongeluk was hangende. Is het dan niet een uitgezochte lastering, dat men iemant gaat beschuldigen, om dat hy een man met eere is, getrouw en stantvastig, boven dien, alzo wel verzekerd tegen de winden der beloften, als hy door Gods genade is, tegen de groote vloed van dreigementen.

Dus verre myne Heeren, hebt gy verstaan de beschuldingen, of om beeter te spreeken, het schimpig naspreken, valsche aanklagten en lasteringen, die zy tegen onze eer, mitsgaders tegen onzen goeden naam en faam by een hebben vergaderd. Daarom zo willen wy ulieden (in dewelken wy alleen ons bekennen gehouden te zyn, belangende onze goederen, mitsgaders de gesteltenisse van dien, en inzonderheid onzen gedanen eed) nu de Rechters hier van laten wezen, en na uw goedvinden het vonnis uit te spreeken; niet weigerende volgens het recht gestraft te worden, is 't, dat men ons schuldig bevind, aan 't geene dat ze voortgebragt

gebragt hebben. Maar zo gy, ter contrarie (gelyk wy verhopen) zult oordeelen, dat wy door ſnoode menſchen, verraders en tyrannen beſchuldigd zyn; als dan willen wy vertrouwen, dat wy onzen tamelyken, en niet te min, zeer getrouwen dienſt, zeer wel hebben aangeleid en beſteedt.

Nu komen wy, myne Heeren, en willen voorts op deeze kranke en zwakke fondamenten, de ſententie van deeze hunne verbanning bouwen, en ſtellen hier toe alle hunne konſt van welſprekendheid te werk. Zy donderen, zy blixemen en zyn wonderlyk ontſteldt. Zy doen als de Godinnen der Razernye deeden op de Schouwplaatzen, daar men eertyds de Spelen of Tragediën was vertoonende, alle zoorten van gruwelyke woorden, en in de drie helſche rivieren geweekt, als ſchichten, tegen dit arme hoofd ſchietende en werpende.

Maar dit alles, God lof, maakt ons niet meerder verbaaſt, dan die grooten blixem deed van den Paus *Clemens*, dien hy uit de Stad van Rome ſchoot, tegen myn Heer den Prins *Philibert*, onzen voorzaat, die daarom niet naliet hem gevangen te neemen, want als wy, over en weder, alle zaaken wel ingezien en bemerkt hebben, zo bevinden wy, dat het maar winderige woorden zyn, en een geruiſch om kleine kinderen vervaard te maken, niet om een man te verſchrikken, die door Gods genade, den moed nooit verlooren gaf, uit hoofde van alle hunne kartouwen, hoe meenigvuldig en groot dat ze ook mogten wezen, nog om tagtig *duizend* mannen, die de Hertog van *Alva* te velde bragt; nog om zo veele vlooten te water, nog om zo menigerhande verraderyen van den voorſz. Hertog en zyne navolgers; zelf van de Hertoginne van *Parma*, eer dat den voorſz. Hertog in 't land kwam: daar nogtans al 't geen dat nu verhaald is, ongelyk veel vreeſſelyker was, dan het ydel rommelen van zulk eenen donderſlag, ſchielyk wederom ophoudende zonder iemant te kwetzen.

Het is ons genoeg, dat wy hier op maar met een woord, voor de gantſche wyde wereld zeggen, dat alle Spanjaarden en geſpagnoliſeerde van qualiteit ofte conditie, dat dezelve zyn, zonder iemant te reſpecteren of uit te zonderen, die gezeid hebben, ofte zullen willen zeggen, (gelyk deeze eerloze ban doedt) *dat wy een ſchelm of verrader zyn*, dat zy valſchelyk en tegen de waarheid geſproken hebben, daar en tuſſchen, dat zy ons vry en ſtoutelyk,

ja

ja zo dikwyls ze willen, in den ban doen, verbiedende ons 't gebruik van water en vuur; wy zullen daarom niet laaten, ten ſpyt van hun bitter herte, met onze goede vrienden te verkeeren en te leeven, zo langen tyd als ons God daar toe zyne genade zal verleenen, in wiens magt alleen ons leven en dood is; ja, die alle de haairen van ons hoofd geteld heeft, van den welken wy, tot nog toe, zo gunſtige hulp en byſtand ondervonden hebben, en hoope dat hy ons voorts, tot aan het einde toe zal bewaren.

Aangaande onze goederen die wy nog bezitten, en dewelke door deezen Ban worden weg gegeeven (want hy wel zo wyſlyk weet huis te houden, dat hy geen geſchenk wil doen, van 't geen hy ons benomen heeft) wy hoopen met Gods hulpe, dat ze hen nog zo duur zullen komen te ſtaan, dat ze elders wel een beeter koop mogten gaan zoeken. En aangaande 't geen zy ons zyn onthoudende, wy hoope insgelyks, dat ons God die genade zal doen, dat wy ze uit het bezit van dezelve zullen zetten, even zo wel als wy alreeds uit een goed gedeelte der zelven gedaan hebben, en dat ze nooit het goed van een armen Vorſt hebben gerooft, (hoewel dat veele andere Vorſten meer, door hen insgelyks zig daar van beroofd vinden) dat ze duurder zullen hebben moeten bekoopen.

Hy belooft, *te doen geeven en fourneeren, voor den genen, die ons zal leeveren in zyne wreede banden, dood ofte leevendig, of die ons zelfs van het leeven berooven zal, daar toe, voor zyne Erf genamen, in gronde van erven, ofte gereede penningen, t'zyner keuze en optie, de ſomma van vyf en twintig duizend gouden kroonen.*

Maar hoewel dat hy, tot op dit Uur, zulks nooit en heeft doen publiceren, meend hy dat wy, daarom echter niet weeten, hoe meenigmaal dat hy, en de zynen, met den genen die geld gewoon zyn te neemen, om iemant dood te ſlaan of te vergeeven, den koop gemaakt heeft om ons het leven te beneemen. En alzo ons God de genade heeft bewezen, dat wy ons daar voor hebben konnen hoeden, nooit van te vooren gewaarſchouwd zynde, zo hoopen wy insgelyks, dat hy ons tegenwoordig geen minder gunſt zal betonen, nu wy het weeten; maar ter contrarie, dewyl dat wy nu veel meer oorzaak hebben, om nader op ons zelven acht te geeven, dat hy ook veele luiden van eere zal verwekken, die voor onze zeekerheid zullen helpen waken.

Maar

Maar hoewel dat 'er ter wereld, nooit meerder onbeschaamdheid wierd bevonden, die te vergelyken is by die van de Spanjaarden, nogtans konnen wy ons hier over niet genoeg verwonderen, dat ze alle schaamte ter zyde gesteld hebbende, durven, zo voor de geheele Christenheid openbaarlyk laten verkondigen, niet alleen, dat ze op een zeekere prys stellen, een zodanig persoon die vry en vrank is, ja die hem (God lof) nooit voor hen lieden heeft ontzet, maar dat ze ook daar by voegen zodanige recompensen, die zo vreemd en zo wyd verscheiden zyn van alle eerbaarheid, mitsgaders van alle vriendelykheid en beleefdheid, te weeten, voor eerst; *dat ze den genen die zig zo vroom, en grootmoedig zal betonen, dat hy, door eenig middel, 't zelve zal konnen executeren, beloven uit hoofde van zyne vromigheid te annobiliteren, ofte Edel te maken, indien hy van geenen Adel en ware.*

Maar of 't nu zo gebeurde, ('t geen wy nogtans hope dat God, niet zal laten geschieden) dat de geene die zulks geëxecuteerd ofte volbragt had, van een Edel geslacht of afkomst was: Meent gy, dat 'er eenig Edelman in de wereld is, inzonderheid in deeze natien, die wel weeten waar in den Edeldom bestaat, hoe slecht of veracht dezelve ook mogt wezen, die zoude willen eeten met een zo snooden en schandelyken schelm, die iemant om geld, de keel had af gestoken. Zo nu de Spanjaarden zodanige lieden voor Edel houden, en kan men in Castilien, door zodanige wegen, tot groote eer en aanzien geraken, zo doed het ons nu zo veel wonder niet, dat al de wereld gelooft, dat het meesten deel der Spanjaarden, en inzonderheid, die voorgeeven dat zy Edel zyn, zouden wezen van den bloede ofte het geslachte van de Marranen en van de Joden, die deeze byzondere deugd van de Joden hunne voorouderen behouden hebben, welken het leeven van onzen Heer en Zaligmaker, met goede gereede penningen, van *Judas* hadden gekogt, waarom wy ook des te geduldiger, dit ongelyk denken te verdragen,

Ten anderen: *Zo verre hy eenig delict ofte misdaad gecommitteerd hadde, (hoe groot dezelve zoude mogen zyn) zy belooven hem dezelve te vergeeven.* Maar of hy de Christelyke Religie uit een van zyne Koningryken, verdelgt ofte uitgeroeid hadde? of hy hem zyne dogter hadde ontschaakt? Of (dat in Spanjen voor de zwaarste en grootste misdaad word gehouden) of hy van de Inquisitie kwalyk had

had gesproken? Zoude hem zulks ook wel kwyt gescholden en vergeven worden.

Dog nademaal dat onze Vyand hem zelven dus verre heeft willen vergeeten, dat hy ons aan lyf, eere en goed heeft aangetast, mitsgaders 't zelve aan de geheele wereld overgelaten, en in zo veele spraken doen publiceren, ten einden hy des te meerder getuigen, van zyne ongerechtigheid en onvoorzichtigheid zoude hebben, zo hadden wy, tot ons grooter voordeel niet konnen wenschen, dat hy zynen ban, met andere cieraden zou verryken en verschonen, dan met deeze, te weeten, dat hy beloofd Edel te maken, niet alleen gantsch ongeachte en onweerloze menschen, maar ook de allersnoodste schelmen en booswichten des werelds, indien zy ons maar konden om den hals brengen, mitsgaders een zo uitnemende deugd en grootmoedigheid, zo eerlyk te vergelden en te belonen.

Want, wat had hy beeter konnen uitzoeken dat dienen mogt, om de waarheid van onze onschuld te bevestigen, dan, dat hy, door zodanige middelen wil uitroeyen, mitsgaders door tyrannie en vergiften, door kwytschelden van de allerlelykste feiten, en Schelmen tot Edelluiden te maken, den genen verdrukken en ombrengen die de voorstander en beschermer is van de vryheid eens volks, dat zo wredelyk en tyrannischer wyze geplaagd en gekweld word. Wy houden voor zeeker ende vast, myne Heeren, dat God die rechtvaardig is, hem en de zynen het verstand heeft benomen, en verheugd dat hy de gantsche wereld zoude oorzaak geeven, om dies te beeter zyn vergiftig herte tegen deeze landen, mitsgaders tegen onze vryheid te leeren kennen; gemerkt dat hy alle feiten, hoe lelyk ofte afgryslyk dat ze zyn, niet en is achtende by de dood des genen die ulieden, tot op deeze Uure, zo getrouwelyk gediend heeft.

Daar en booven schaamd hy zig niet, tot zo snooden en schandelyke bedryven, den naame Gods te misbruiken, zeggende: *als een dienaar Godes* 't zelve te mogen doen. Zo heeft dan de dienaar deeze magt, niet alleen dat hy vermag toe te laaten, 't geen dat God verboden heeft, maar ook zulks met geld te beloonen, mitsgaders met Edel te maken, en te vergeeven allerhande crimen en misdaden; en niet eenige slegte en geringe crimen, maar hoe groot ofte zwaar dat ze mogen zyn. Maar wy twyffelen niet of

M God,

God, door zyn rechtvaardig oordeel, zal op 't hoofd van zodanige dienaars zyn gerechtige wraak en toorn nog laten vallen, mitsgaders door zyne groote goedheid, onze onschuld en eere zo wel binnen onzen leeven als by de nakomelingen, handhaven en onderhouden. Belangende ons lyf en goed, wy hebben dezelve al over langen tyd tot zynen dienst toegeeigend; met den welken hem zal believen te doen na zyn welgevallen, tot zyns naams eere en tot onzer zaligheid.

En gemerkt dat de goten van deeze eerloze en schandelyke verbanning, zo aardig geleid zyn, myne Heeren, dat ze ook over uwe hoofden heen konnen uitstorten, zo is 't, dat gy van dies wegen niet alleen u geenzints hebt te ontstellen, dat gy, ter contrarie veel meer behoord te gedenken, dat de Spanjaard en zyne aanhangers, hier in volgen, de aangeboore manier doen en aart van de Vrouwen, dewelke, na dat ze wel gehuilt, gebeeten en gekrabt hebben, eindelyk en voor haar laatste remedie, tot spytige en kwaade woorden gewoon zyn te komen, alzo doed nu ook uwen Vyand, die u komt voor de laatste maal aanbassen; en konnen wy maar zo veel doen, dat wy hem onze stantvastigheid, resolutie en goed herte betoonen, wy zullen hem wel haast ten einde van zyne jammerlyke aanslagen zien:

Want *Silla*, *Carbo*, *Marius*, *Antonius*, en andere haars gelyken, eerste Vaders en Autheurs van deeze gruwelyke proscriptien, en hebben zulken exempel den Spanjaarden niet nagelaten, *op dat* ze zodanige zottigheid en ongeschiktheid zoude *voorstellen*, *hoewel* dat ze begonnen hebben eenen weg te banen, tot alle wreedheid en barbarische feyten, den welken deeze ellendige luiden volmaakt hebben: maar de geene die van de voorsz. in den ban gedaan worden, die waren of verlopen van zelfs, of verjaagd, of hielden zig verburgen, en dat geschiede binnen den Landen, daar over zy magt hadden te gebieden. Zo dat ze in een stuk malkanderen zeer wel gelyken, te weeten, in wreedheid; en dat ze eerlyke en deugdzame menschen in den ban doen: maar daar in zyn deeze wel dwaas, dat ze dien gaan verbannen, tegen den welken zy, gewapender hand, nog te stryden hebben. Want eenen vergiftiger uit te zenden, gelyk de Hertoginne van *Parma* 'er ons een toegezonden heeft, of eenen Moordenaar af te vaardigen, gelyk haar Zoon, (een oprecht Erfgenaam van alle deugden zyner

Voor-

Vooroudēren) gedaan heeft, dat en heet niet 't effect van eenen Ban, maar veel meer een moord een ſtraatſchendery te volbrengen.

Zoo is dit nu al, myne Heeren; niet dat wy wel meer tegen deeze tyranniſche proſcriptie hadden konnen zeggen, maar alleen dat ons gedagt heeft te behooren op deezen tyd, ſpreekende alleen met ulieden, die kenniſſe van veele andere zaken hebt, dewelke wy daarom meeſt achter laaten, om dat ze ulieden genoeg bekend zyn. En ten anderen, zo wy hadden voorgenomen alle aanſlagen des Konings, en van zyne voornaamſte Dienaars, byzonderlyk alhier, te verhalen, wy zouden voornemen 't geen dat geen menſch ter wereld hoe welſprekende dat hy zy, zoude konnen uitſpreeken of beſchryven, naa dat de zaak is vereiſchende, ja dat geen man met eeren genoegzaam zou konnen begrypen; zo overgroot is hunne wreedheid, in allerhande ſoort van ongerechtigheid. Nochtans verhopen wy dat gy, zo wel uit den inhoud van deezen Ban (die wel een voldoend bewys van hun bloo, veracht en al te laag herte is) als uit deeze onze Verantwoording ten vollen zullen bericht worden, wat hunne jammerlyke en ſchadelyde aanſlagen zyn; en uit de kennis en wetenſchap derzelven zult gy leeren, waar op het noodwendig is, dat gy de oogen meeſt houdt, en naarſtelyk toezien moet: Naamlyk, dat zy alle hoope verlooren hebben van ulieden met geweld te zullen overwinnen, en zoeken daarom oneenigheid en tweedracht onder ons te zaaijen, in den eerſten en grootelyks roemende de geene die niet alleen ons, tegen hunnen eed, maar ook in den nood en zorgelykſten tyd, verlaten hebben, terwyl dat een van onze Steden belegerd was, van welke zy geen klagten ter wereld zouden konnen doen, nog hunnen gewoonlyken ſchyn of dekzel by te brengen: Ja, dat alle andere ongerechtigheid nog te boven gaat, die ter zelver tyd, op veele andere plaatzen en Steden ons kwamen beſpringen en overvallen.

De dreigementen, by deezen Ban gevoegd, dienen nergens anders toe, dan om ulieden verbaaſt te maaken, en alzo te bewegen om u van ons af te zonderen, hen allezints gelatende, als of zy deezen oorlog alleen tegen onzen perſoon, en niet tegen ulieden voerden. Even gelyk als de Wolf, de Schapen wilde wys maken, dat hy niet dan met de honden te vegten had, dewelke

omgebragt zynde; dan zou hy zig ligtelyk met de kudde verdragen, want deeze honden waren altyd d'oorzaak en beginners van den ſtryd en 't gevegt. Maar in ons afwezen, myne Heeren, toen wy na Duitſchland vertrokken waren, brande men toen niet meer? of wierd daar geen bloed meer vergoten, of wierden de menſchen niet meer gehangen en in 't water verdronken? wierd ook uwe vryheid van dien vriendelyken en zoethertigen man, den Hertog van *Alva*, toen gehandhaaft en onderhouden? Ja, ter contrarie, was 't niet even in den zelven tyd, toen men in Spanjen uwe Ambaſſadeurs, myne Heeren *van Bergen* en *van Montigny*, zo jammerlyk deed ſterven. En was dat niet dien tyd, toen men ulieden voor oogen ſtelden, en op ſpieſſen preſenteerden, de hoofden van uwe voornaamſte Capiteinen en Gouverneurs. En dit is nu 't eerſte punt, daar toe alle hunne aanſlagen zyn ſtrekkende; naamlyk om ons, mitsgaders uwe vryheid onder de voet te brengen. Het ander punt, dat zy voorgenomen hebben, is de uitroeijing van de Religie. Wy willen hier niet bedisputeren, myne Heeren, welke de waarachtige Religie is, daar in God waarachtig en na zyn woord gediend en aangeroepen word, laatende dit doen de geenen, die in deezen beeter geoeffend zyn dan wy: inzonderheid, nademaal dat een iegelyk, aan de profeſſie die wy van dezelve doen, genoeg kan zien, van wat meining ofte gezindheid dat wy zyn. Maar wy willen ulieden wel vry waarſchouwen, dat den Staat en de gelegenheid des Lands zodanig is, dat zonder d'exercitie van dezelve, 't land geen drie dagen kan beſtaan.

Gy ziet hoe wonderlyk dat het getal is vermeerderd, en dat den haat, tegen den Paus, in de herten van de inwoonders des lands al te diep ingeworteld is, door dien dat zyne ſchadelyke practyken, tegen den Staat van deeze landen zo klaarlyk zyn ontdekt. Wie zal hem dan konnen beroemen het land lief te hebben, en niet te min, zodanigen raad geeven, dat men zo grooten getal van volk uit het zelve zoude verjagen, het welk daar uit vertrekkende, zal dit gantſche land woeſt, arm en ellendig laaten? ja, zal daar en tegen de vreemde landen, met volk en goed gaan veryken? En of ze nu niet wilden vertrekken, wie zal ze dwingen zulks te doen? Laat ons de oogen op onze nabuuren ſlaan, mitsgaders ons eigen beeld wel opmerken; en zo wy niet gantſch razend en onzinnig zyn, dan zullen wy ons wel wachten

van

van zo schadelyken raad te volgen, die den gantschen staat deezer landen het onderste boven zou keeren en in den grond bederven. Maar dat meer is, al is 't zake dat onder de geene die de Rooomsche Kerk volgen en aanhangen, veele luiden van eere en lief hebbers des Vaderlands zyn, mitsgaders die zig eerlyk en loffelyk van hunnen plicht gekweeten hebben; zo men nogtans verzeekerd van de geene die de Religie zyn toegedaan, dat men onder hen niet eenen zal vinden, die met den vyand eenig verstand houdt, maar alle gelyk zyn, hem eendrachtig tegen vallende. En hoewel dat 'er sommigen gevonden zyn geworden, die de brooddronke en moetwillige kinderen slachtende, door hunne onvoorzichtigheid, binnens huis ook veel te doen gegeeven hebben, zo hebben zy daarom met den Vyand geen verstand gehouden.

Dewyl dan, dat gy nu hun voorneemen weet, myne Heeren, zo en gebreekt 'er anders niet dan, dat 'er door bekwame middelen in voorzien werde, waar toe van nooden zoude wezen, met der daad te volbrengen 't geen dat gy altyd in den mond hebt, en dat gy te verstaan hebt gegeeven, by 't teeken van een bundelken pylen in uwen Zegel gegraveerdt; naamlyk, dat geen Lid in dit schoon Lighaam, behoord aan te zien 't geene zyn eige is, maar 't geen dat het gantsche lighaam toebehoord; en dat het eene deel des zelven Lighaams, niet tot zig trekt de spyze die voor 't gantsche lighaam is toebereidt; maar dat elk Lid te vreden zy dat de maag, die den Raad is welke gy zult aanstellen, dezelve eerst verteere, en alzo door de aderen, aan alle de deelen ofte Leeden van deezen Staat voortzende, voornaamlyk, daar eenige ziekte zig zoude willen openbaren, dat de medicynen behendiglyk daar henen gezonden worden: Ook dat de kranken en de patienten, voor eenen tyd lang, geduldig hun lyden dragen, en alzo, met meerder vreugde, eindelyk bezeffen mogen, dat ze van de ziekte verlost zyn.

En zoude het ons niet eeuwiglyk te verwyten staan, waar 't dat wy zo schoon een Staat in handen hebbende, daar toe zo schoone middelen, door een rampzalige gierigheid, en begeerte na eenig gemak of geryffelykheid, ten nadeele van onze Medepatriotten, t'ons waard te krygen en te genieten, trekkende om 't zeerst d'een over d'een zyde, en d'ander over d'ander zyde,

ons

ons in een ogenblik, van onze dood vyanden jammerlyk en moetwilliglyk lieten overvallen en verdrukken.

Gedenk, myne Heeren, hoe grootelyks dat deezen Staat kwam af te neemen na de dood van Hertog *Karel*; dat uit geen andre oorzaak kwam, dan om dat de Provincien beezig zynde met d'eene tegen de andre, om zeekere gepretendeerde Privilegien te stryden, de rest gantsch verlaten bleef. Laat het u niet dunken myne Heeren, de zaken in zodanigen staat zynde, dat het in onze magt zy, met zodanige middelen, als gy wel weet dat wy in handen hebben gehad, langer te mogen tegen houden. Maar ter contrarie, zo wy eenige oeffening en ervarendheid hebben in zaken 't gouvernement van oorlog aangaande; of zo ons de gelegenheid des lands, mitsgaders des Vyands middelen genoeg bekend zyn; wild dan voor zeeker houden, alwaar 't dat alle Legers van Spanjen en van Italien, (die ons alreeds dreigen) ons op den hals kwamen, dat zy even zo weinig, ja eer veel minder zouden uitrechten, dan de Hertog van *Alva*, in Holland en Zeeland gedaan heeft. Aangezien het dan in uw vermogen staat, (gelyk het in waarheid is) order daar in te stellen, en gy nochtans 't zelve niet en doed, hoe zal men zodanigen fout moeten heeten, inzonderheid, als ze word begaan van ulieden, myne Heeren, die tegenwoordig alhier vergaderd zyt, op 't welk al dit goed volk hem is verlatende en berustende, ulieden houdende voor hunne Vaders en Beschermers, 't welk met zo groote blydschap zal *aanvaarden* (zo verre als gy daar toe zult willen verstaan om *dezelve te stellen* en aan te rechten) als of het een blyde boodschap was van den Hemel afgezonden.

[Het schynd dat de Prins hier zinspeeld op de Plaat die hier na zal volgen.]

Wilt dan met ulieden zelven medelyden hebben? En zo u niet kan bewegen, 't geen dat uw zelven is rakende, zo hebt ten minsten mededogen, met zo groot een meenigte arm volk, dat verdorven is tot in den grond, en met zo veele arme Weduwen en Wezen. Laat 'er ulieden aan gelegen zyn, dat zo veele moorden en bloedstortingen, in 't binnenste en in 't herte van den landen geschied zyn; zo veele Kerken verdistrueert; zo veele Herders met hunne Schaapkens gaande dolende achter het Land. Stel ulieden

lieden voor oogen die wrede en barbarische Executie tot *Nivelle*, by den Grave van *Mansfelt* gedaan, welke dingen alle gy lieden zeer wel kond ontgaan, en alle den overlast van deeze oorlogen op des Vyands hals werpen, zo gy maar de partyschap van u weerd, en alle uwe middelen te zamen met eendrachtiger herte en moet gebruikt en aanlegd, zonder te willen sparen, niet dat in den grond van uwe beursen steekt maar alleen het geen 'er overschiet.

En zo veel als ons in 't byzonder is rakende; gy ziet myne Heeren, dat het voornaamlyk om dit Hoofd is te doen, en dat is 't geene dat ze voor alle dingen zoeken, hebbende 't zelve, om zo hoogen prys, en om zo grooten somme gelds ter dood geschikt; en zy zeggen daar en booven, dat deezen oorlog geen einde zal neemen, zo lange als wy onder ulieden zullen wezen.

Maar oft dog Gods wille was, myne Heeren, dat een van beiden, ofte onze eeuwige ballingschap, ofte ook onzen dood, aan ulieden mogt eene oprechte verlossing, van zo veel kwaad en ellenden mede brengen, als wy zien; dat de geene die wy hier te vooren zo meenigmaal hun bedenken en meining mede hebben in den Raad gehoord zeggen, ja byzonderlyk en alleen van de zaken spreeken, en die wy zo wel van binnen als van buiten kennen, zyn ulieden toebereidende: Hoe aangenaam zou ons zodanigen Ban zyn, en hoe gaarne zouden wy zodanigen dood willen lyden? want wat is de oorzake, waarom wy alle onze goederen als tot een roof en buit gesteld hebben? Is het om ons daar mede ryk te maken? Waarom hebben wy onze eigen broeders verlooren, die ons liever waren dan ons leeven? Is het geweest om andere terstont te vinden? Waarom hebben wy zo langen tyd onzen Zoon (na den welken, zo wy een Vader willen geheten zyn, met recht wy wel behoorden te verlangen) in hechtenisse gelaten? Is het in uwe magt ons eenen anderen te geeven, of den zelven wederom toe te stellen? waarom hebben wy ons leven zo dikwils gewaagd? wat prys ofte loon van onze langdurige moeite en arbeid, tot in onzen ouderdom, en met verlies van alle onze goederen ulieden ten dienste gedaan, konnen wy anders verwachten, dan, dat wy begeeren, zelfs met ons bloed, zo 't nood is, voor ulieden de Vryheid te winnen en te koopen.

Zo

Zo gy dan bevind, myne Heeren, of het ulieden zo goed dunkt, dat ons afwezen, ofte ook onzen dood, ulieden iet dienen kan; wy zyn bereid ulieden gehoorzaam te wezen Zend ons flechts henen, en gebied ons tot aan 't einde van de wereld te gaan, en wy zullen het gewilliglyk doen. Zie daar is ook ons hoofd, over 't welk geen Vorst nog Potentaat magt heeft dan gy alleen; doe daar mede wat u beliefd, tot uwe welvaard, en tot onderhouding van uwen algemeinen Staat.

Maar zo het ulieden, daar en tegen dunkt, dat de tamelyke ervarendheid en vlytigheid, die wy met zo langen en gedurigen arbeid verkregen hebben, ofte dat de rest van onze goederen, mitsgaders ons leeven ulieden, in toekomende tyden, nog konnen dienstig zyn, (alzo wy alle 't zelve tot uwen en des gantschen *lands* welvaard, heel en al hebben toegeeigend en begeven) zo ontsluit en resolveert u op de punten, die wy ulieden tegenwoordig voorhouden. En is 't dat gy acht, dat wy eenige liefde het Vaderland zyn toedragende, of dat wy eenigzints bekwaam zyn om goeden raad te geeven; zo gelooft vastelyk dat het zelve *is het* eenigste middel om ons te verlossen en te bevryden. Het welk gedaan zynde, zo laat ons dan te samen met eendrachtige herten en wille, de bescherming van dit goede volk aangrypen en ter hand neemen, het welk niet anders begeerd, dan dat hen opening geschiedde, van goeden rade, om den zelven na te komen en te volgen.

Dit doende, zo gylieden die gunst, verder blyft *t'onswaards dragende*, die gy ons tot nog toe betoond hebt, zo verhopen wy, door middel van het zelve, en voornaamlyk van Gods genade, (dewelke wy hier te vooren, zo meenigmaal, in zo zwaarwigtige en twyffelachtige zaken beproeft en bevonden hebben) 't geene dat gy tot uwe eigen welvaard, en onderhouding uwes, zelfs, uwer wyven en kinderen, mitsgaders van alles wat den dienst van God aangaat, raadzaam vinden en besluiten zult, 't zelve met alle getrouwigheid te handhaven en voor te staan.

JE MAINTIENDRAI NASSAU.

Einde van de Apologie van Prins Willem den I.

[De

[De gemelde Plaat, waarop Bladz. 86 gezinspeeld word, was gelyk alhier word vertoond]

Hier ziet men Vader *Willem*, staande tusschen de *Vryheid* en *Godsdienst*, die beide een Lauwerkrans boven zyn hoofd vast houden, en onder aan las men dit vaersje.

Bescherm Vaders van 't Vaderland?
Ryk aan Vader Willem *de band?*
Doe de Godsdienst *en* Vryheid *leeven!*
Die hem kroonen, en moord doen sneeven.
Wy zullen den Vyand gemoed,
Die zo dorstig is na zyn bloed;
Een Filips *en* Parma *verjagen,*
Nu wy de verlossing zien dagen.

[Wy hebben dit, met vermaak, by deeze gelegenheid, hier ingevoegd om onze dankbaarheid te betuigen, die ons dit gedenkstuk der oudheid heeft toegezonden.]

III. HOOFDSTUK.

Van het voorgevallene by het nederleggen van het Ampt van Leicester, en aanstelling van Prins Maurits, tot Opper-Veldheer der Nederlanden.

Het heerschzuchtig en geveinst gedrag, door *Leicester* en zyne aanhangers gehouden, veroorzaakte zo veel wantrouwen en beroerten in het Land, dat zulks niet langer stand konde houden. Dog zyne schadelykste Creaturen, waaren eenige doldriftige Kerkelyken, welkers heerschzucht door zyne vleyingen gestreeld wierd, zo dat eenige zig, uit verwaandheid, zo verre vergaten, van te durven zeggen, dat de Predikanten mede op het kussen behoorden te zitten, gelyk de Engelsche Bisschoppen in het Hogerhuis. Eenige Leeraars te Utrecht waren in dit geval de buitenspoorigste van allen; want dewyl de Roomsche Geestelykheid, altoos het eerste Lid van Staat te Utrecht had uitgemaakt, en door de Kerk-Hervorming, de Gereformeerde Godsdienst, in de plaats van de Roomsche was gekomen, zo meenden eenige Gereformeerde Leeraars, dat zy nu ook de plaats van de Roomsche Geestelykheid behoorden te bekleden.

Het hoofd van deeze heerschzuchtige kerkelyken was *Do. Modet*, in de wandeling genaamd *Herman Stryker* (van wien wy reets iets als in 't voorbygaan gezegd hebben) die dit by *Leicester* zogt door te dryven, en die zulks niet van de hand had gewezen, meer uit staatkunde om de Geestelyken aan zyn snoer te houden, als wel om dat dit zyn oogwit was. Dog *Do. Modet*, vond zo veel toegevendheid niet by den Grave van *Nieuwenaar*, Stadhouder van Utrecht, die hy daar over aansprak, maar die Heer wees dit als een onbetamentlyken eisch van de hand. *Do. Modet* wierd hier over zo hevig vertoornd, dat hy de Graaf van *Nieuwenaar* den voet zogt te ligten, zyn best doende om door een opstand onder 't gemeen, *Nieuwenaar* te doen afzetten, en zynen vriend den Baron *Nooth* in zyn plaats tot Stadhouder te verkiezen.

Nieuwenaar die strafwaardige intrigues ontdekt hebbende, deed *Do. Modet* by de kop vatten, om hem als een oproermaker te doen straffen; dog over dit gevangen neemen van dien Afgod van

van 't gemeene volk, zo men zeide, ten ſpyt van *Leicester*, ontſtond zodanig een giſting in de gemoederen, dat de Poorten geſlooten wierden, en de gantſche Burgery in 't geweer kwam. Agt Burger-Capiteinen verſchenen zelfs op het Hof van den Biſſchop, daar de Stadhouder *Nieuwenaar* zyn verblyf hield, eiſchende, uit naam van de Burgery, de loſlating van *Do. Modet* als die niets gedaan had dan met voorkennis en goedvinden van den Grave van *Leicester*, dat de Stadhouder niet wilde geloven. Hier over ontſtonden zeer hooge woorden, tuſſchen *Nieuwenaar* en die Burger-Capiteinen, die hem begonden te drygen, zo dat daar uit een bloedbad zoude ontſtaan zyn, indien de af gezetten Keurvorſt *Truchses* en de Veldheer *Norris*, welke zig te Utrecht bevonden, niet tuſſchen beide gekomen waren, en de gemoederen niet hadden doen bedaren. Ook wierd dit verſchil door hen geheel bygelegt, onder voorwaarden, dat *Do. Modet* aanſtonds zou worden ontſlagen, en door den Graaf van *Nieuwenaar* vriendelyk zoude worden ontfangen, onder voorwendzel dat hy kwalyk geinformeerd was geweeſt. Schoon de ruſt daar door herſteld wierd, gebruikte *Do. Modet* ter zyner rechtvaardiging, en voortzetting van zyn heerſchzuchtig oogwit, zodanige verregaande woorden van den Predikſtoel, dat de Magiſtraat van Utrecht voor de verdere gevolgen vrezende, dien Leeraar van zynen dienſt ontſloegen, en het prediken verboden. Des niet tegenſtaande zo bleef hy in de Stad, en die archliſtige Geeſtelyke wiſt het door de bemiddeling van *Leicester* zo verre te brengen, dat de oude vriendſchap, tuſſchen *Nieuwenaar* en hem *Modet* niet alleen herſteld wierd, maar hy wiſt zig zo diep in zyn gunſt te dringen, dat hy dikwyls door den Stadhouder geraadpleegd wierd, die groote gemeenſchap met hem onderhieldt.

Dit kwade voorbeeld, van *Modet*, maakten maar al te veel indruk op de Kerkelyken der andere Provincien, waar uit veele hatelyke discoerſen ten nadeele van de openbare ruſt ontſtonden. De Staten van Holland, dit kwaad, het geen van dag tot dag grooter wierd, willende ſtuiten, beſlooten, *Adriaan Seravia*, Hoog-Leeraar der Godgeleerdheid te Leiden, nevens twaalf der voornaamſte Hollandſche Predikanten, in den Haag te ontbieden, die ook aldaar verſchenen. Op den 14 May 1587, wierden zy ter gehoor geleid, by eenige Gemagtigden der Staten, zynde

verzeld, door eenige gevolmachtige Raden in den Hove van Holland.

Hen wierd met veel zagtzinnigheid, voorgesteld, hoe de Staten en het Hof van Holland, met veel leedwezen was ter ooren gekomen, dat 'er veele onbedachte en onvoorzichtige zeggingen, zo in de byzondere gesprekken, als van de Predikstoelen, zo wegens den Staat des Lands, als de genomen maatregelen van de Regering, van tyd tot tyd gehoord wierden die onbetamelyk en niet langer te dulden waren, dewyl daar door argwaan onder de Ingezeetenen tegen de Regeering der Staten ontstond, en hoe veel onheil daar uit, voor Land en Kerk te verwagten was. Dat de Staten verwagtten dat zy dit door hun voorbeeld en vermaning van hunne medebroederen, zouden doen ophouden, door de toehoorders vertrouwen, eendracht en gehoorzaamheid aan de Overigheid in te boezemen; en, zo zy zulks, tot behoudenisse van de rust, welvaard en veiligheid deeden, de Staten ook wilden bedagt zyn, om hun Jaargeld te vermeerderen.

Zy antwoorden, dat zy dit altyd na vermogen hadden gedaan, en dat zy daar in zouden blyven volharden; dog zy meende verplicht te zyn, van hunne bezwaarnissen te kennen te geeven, zynde het te verwonderen, dat het voorbeeld van de Godvruchtige Graaf van *Leicester* geen meer indruk op de Heeren deed, dewyl zyne Doorluchtigheid nooit kerkgang oversloeg, en dikmaals het Nachtmaal gebruikte, daar veele Leden der Regering *zelden* ter kerk, en de meesten nooit ten Avondmaal gingen. *Dat het* ook ergenisse gaf te zien, dat men zyne Doorluchtigheid gestadig wederstreefde, in het herstellen van veele misbruiken, die by de Staats, Krygs en Rechtszaken waren ingeslopen. Dat het gemeen daar over morde, en zulks aanzag als eene ondankbaarheid aan hare Majesteit de Koninginne van Engeland, en de Engelsche Natie, die men scheen te mistrouwen. De Commissarissen gaven daar op ten antwoord, dat nog de Leeraars, veel minder het gemeen, niet in staat waren om, op goede gronden, over diergelyke zaken te oordeelen, maar dat de Staten, van alles bondig onderrecht zynde, niet nalieten, naauwkeurig te overwegen en te besluiten wat tot de veiligheid en welvaard van Land, Vryheid en Kerk behoorden te worden gedaan, en dat de Leeraars en het Volk gerust daar op konden vertrouwen. Zy ant-

antwoorde dat men, om daar van volkomen overtuigd te worden, over de Kerkordening in onderhandeling behoorden te treeden. De Gevolmagtigen verklaarden daar over niet gelast te wezen; en de Leeraars zeiden in 't asscheid neemen, dat het nogtans ten uiterste noodzakelyk was, de Kerkorden op een beeter en vasten voet te stellen, dog dat zy eenige uit hun midden zouden volmagtigen om gehoor by de Staten daar over te verzoeken, dewyl zy reden hadden van te vermoeden, dat zeekere persoon, meenende s'Lands Advocaat *Joan van Oldenbarneveldt*, geen goed herte aan de Gereformeerde Kerk, nog aan de Leeraars, nog aan de Engelsche Natie toedroeg.

Schoon de Staten dus alles deeden wat doenlyk was, om de rust en eendragt inwendig te herstellen, bleef de Graaf van *Leicester*, die men dagelyks uit Engeland bleef verwagten, voortvaren met het morren en twisten in de Nederlanden te voeden, door het zenden van opstokende brieven, aan een groot getal Magistraats-Persoonen, Amptenaren, Predikanten en byzondere Personen, opgevuld met klagten tegen de Staten, met oogwit om zyn streng en party tegen de Staten, door die onwettige middelen staande te houden: Ook kregen verscheide Burger-Capiteinen brieven uit Engeland, hen berichtende, dat *Leicester* met een groote magt stond over te komen, om alzo zyne wederstrevers de voet op de nek te zetten.

Dit deed alle die onrustige het hoofd moedig opsteken; dog niets maakte meerder indruk dan een brief, die *Leicester* schreef aan zyn Secretaris *Junius*, en die door hem aan verscheide personen wierd voorgelezen. 's Lands Advocaat *Oldenbarneveld*, daar van bericht ontfangen hebbende, maakte zulks aan de Staten bekend, die het van veel belang oordeelde den Inhoud van die brief te weten, om goede maatregelen daar omtrent te neemen. *Oldenbarneveld* nam aan, een weg te zullen zoeken, om dien brief magtig te worden, het geen nogtans niet wilde gelukken. Dog schoon het een stout bestaan was de Secretaris van den Engelschen Opperbevelhebber, Landvoogd der Nederlanden, met geweld zyne Papieren te ontneemen, zo deed *Oldenbarneveld*, wel met kennis van eenige Leden, maar geenzints volgens een besluit of bevel der Staten, *Junius* aantasten, en noodzaakten hem dezen brief over te geeven, dog die de Staten, na dat *Oldenbarneveld*,

een

een afschrift daar van had doen maken, aan *Junius* weder ter hand deeden stellen.

In dien Brief, beval *Leicester* aan *Junius*, een reisje door alle de voornaamste Steden te doen, om zyne aanhangers een hart onder den riem te steeken, en hen te verzeekeren, van de genegenheid welke de Koningin deeze Landen toedroeg, en van Leicesters getrouwen yver tot hunnen dienst. Dat, wat het bericht aanging, 't geen de Ambassadeur Bukhorst, of anderen verspreid hadden, als of de Koninginne geneigd was, op nadeelige voorwaarden voor de Nederlanden, vreede met den Spanjaard te maken, onwaar was; dat die Ambassadeur nooit last daar toe ontfangen had. Dat hare Majesteit nu meer als ooit voorheen genegenheid betoonde, om zig tegen den Koning van Spanje ten oorlog toe te rusten, en de Nederlanden met een magtigen onderstand by te staan, zo men het maar niet ondoenlyk maakten, door hem, haren Staatsdienaar en Krygsoverste langer te blyven wederstreven, in alles wat hy, op haar bevel, tot demping van den Vyand, veiligheid en welstand van Land en Kerk goedvond te ondernemen. Verder beval hy *Junius*, aan allen die eenig bevel voerden over de Gemeente, of die invloed op het volk hadden, in te boezemen, dat hy Graaf, in 't korte met eene aanzienlyke versterking van magt stond over te komen, in het vast vertrouwen, dat zy hem al het gezag, noodig tot het beleid der Opperheerschappy, aan de Koninginne opgedragen, zouden bezorgen, om dit groote werk tot heil der Nederlanden, te konnen uitvoeren, zonder meer met het dwarsdryven der Staten te moeten worstelen. Zy behoorden immers zig te vergenoegen, dat zy het zelve gezag bleven behouden, 't geen zy onder de Stadhouders van Keizer Karel den vyfden, en Koning Philips den tweeden bezeten hadden, te meer, dewyl hy nooit geen zaak van eenig gewigt zoude onderneemen, dan alvorens daar over te raade te gaan met den Raad van Staten, volgens het Contract met de Koninginne gemaakt, daar toe verkoren. Dit was het gevoelen van de Koninginne, die hem bevolen had aanstonds naar Engeland te rug te keeren, zo hy langer een Landvoogd in schyn maar niet in der daad zou moeten wezen.

Hoe dit schryven de Staten in d'ooren klonk, is ligtelyk te begrypen, te meer, dewyl zy kort daar naar, twee brieven van

de

de Koninginne ontfingen, waar in het gedrag van den Graaf van *Leicester* Hemel hoog geprezen, en de Staten in 't ongelyk gesteld wierden. 1587.

Van de Krygsbedryven zullen wy naderhand spreeken. Sluis door den Vyand belegerd zynde, zo kwam *Leicester* eindelyk den 6de Augustus 1587, in Zeeland, om het ontzetten van Sluis in Vlaanderen te ondernemen, dog het geen hem mislukte, (gelyk wy nader zien zullen) kort na zyn overkomst wierden, voornaamlyk op het aandringen van de Staten van Holland, eenige punten voorgesteld, rakende de onlusten gedurende zyn afzyn ontstaan, inzonderheid over zynen Brief aan *Junius* geschreven. *Leicester* antwoorde in 't algemeen daar op; dat veele Leden van de Staten van Holland, met hunnen Raadsman, waar na zy luisterden, (menende *Oldenbarneveld*) hem geen goed hert toedroegen. Dat de Graven *Maurits* en *Willem* van Nassau, met *Hohenlo*, *Nieuwenaar* en andere tegen hem te zamen spanden, schoon hy wel wist, dat den jongen Prins *Maurits* van *Oranje* geen deel daar aan had, zynde hy, zo wel als de Koninginne zeer voldaan, over deszelfs wys en voorzichtig gedrag, zynde het aan hem niet te wyten, dat men het geld tot zyn overkomst en tot het aantasten van den Vyand bewaard, verspild had, door het zelve na Duitschland te zenden, tot het aanneemen van Ruitery en voetknegten, om hem en het Engelsche Krygsvolk te konnen missen. Ook viel hem hard te moeten zien, dat eenige Engelsche Heeren, naamlyk den Afgezant *Bukhorst*, zynde een groote Nar, met de Oversten *Norrits* en *Wilkes*, tegen hem met zyne Vyanden zamen spanden, dog dat hy niet zou nalaten de Koninginne goed bericht daar van te geeven. Eindelyk voegde hy daar by, (want Sluis was toen nog belegerd) dat, zo Sluis in handen van den Vyand viel, hy aanstonds het land zoude verlaten.

De aanhangers van *Leicester* lieten niet na dit dreigen, onder het Volk te verspreiden, en aan veele Predikanten bekend te maken. Daar op wierd het morren des volks algemeen, en de Predikanten zonden hem een plechtig Gezandschap, uit naam des Volks biddende hy wilde Gods Kerk niet ten roof van den Vyand laaten; hem alles aanbiedende, wat in hun vermogen stond om zyn macht en gezag te ondersteunen.

De Staten voorziende, wat verre gaande onlusten hier uit ston-

den te ontftaan, 't geen nog gevaarlyker wierd, toen Sluis was overgegaan, dat, dog ten onrecht, aan het wangedrag der Staten, door de aanhangers van *Leicefter* wierd toegefchreven, zo verloor *Oldenbarneveld*, die de Staten tot nog toe had aangefpoord, om hun wettig gezag ftaande te houden, den moed, dezelve overhalende, als geenen beeteren raad weetende, dan zig aan de Engelfche genade over te leeveren. Ten dien einde leverde de Staten een Gefchrift door *Oldenbarneveld* opgefteld, aan *Leicefter* over, behelzende hoofdzakelyk:

Dat de Staten verzogten, in 't goede te willen opneemen, 't geen zy, voorheen de vryheid hadden genomen, hem voor te ftellen; en zo zy de grenzen van 't vereifcht ontzag, daar in overfchreden hadden, zulks gunftelyk te willen verfchonen; dewyl zy nooit van voornemen waren geweeft, het gezag van zyne Doorluchtigheid eenigzints te na te komen, zynde in tegendeel bereid hem alle verfchuldigde gehoorzaamheid te betoonen en alle mogelyke eerbewyzingen aan te doen, in verwagting, en waar aan zy niet wilden twyffelen, of zyne Doorluchtigheid, zoude de Staten ook, in hunne Achtbaarheid en Voorrechten handhaven; en in 't bezorgen van de Regering, met de Staten goed verftand houden, die niet, gelyk eenige menfchen ten onrechten zig fchenen te verbeelden, uit tien of twaalf Perfonen beftonden, maar uit de Ridderfchap, Edelen, Raden of Vroedfchappen der ftemmende Steden der zeven Provincien, welke *gerepresenteerd* wierden door derzelver Gevolmagtigden ter *Algemeene* Staatsvergadering.

Leicefter was wonder wel daar mede vergenoegd, en meenende nu alles gewonnen te hebben, toonde met de Staten te willen verzoenen; en, om hem te verplichten, zogt men ook eene verzoening tusfchen hem en den Grave van *Hohenlo* te weeg te brengen; dog die was zo vreesachtig niet als *Oldenbarneveld*, die hem daar toe zogt aan te raaden, maar van dien dapperen Graaf tot antwoord kreeg: Dat hy niet flegts in perfoon door *Leicefter* verongelykt was; maar dat Prins *Maurits* en de Staten van Holland en Zeeland, zyne Heeren en Meefters, in hunne rechten verkort waren. Dat 'er geene verzoening tusfchen *Leicefter*, onder wien hy niet begeerde te ftaan, noodig was, dog dat men maar zorg had te dragen dat die bezwaarnisfen door *Leicefter* wierden weggenomen.

genomen

genomen en zo dra de Regeering wedergebragt was in den ſtaat waar in dezelve geweeſt was, ten tyde van Prins Willem van *Oranje*, hoogloffelyket gedagteniſſen, zoude hy bereid zyn de Plaatzen, uit laſt van de Staten van Holland en Zeeland, en hunnen Stadhouder Prins *Maurits* bezet, wederom te ruimen, en den dienſt der Nederlanden te verlaten, of, onder het opperbevel van Prins *Maurits* te blyven dienen, zo als men het goed vond, en dat men dien hoogmoedigen Engelsman wel haaſt van toon zouden zien veranderen, zo men zyn voorbeeld volgden, en maar ſtantvaſtig bleef, zoekende eerſt *Oldenbarneveld* en door hem de Staten van Holland daar toe aan te moedigen, dewyl *Leiceſter* zonder Holland en Zeeland niets zoude konnen uitvoeren.

Het blykt klaar, dat *Oldenbarneveld*, die alles by de Staten van Holland vermogt, en maar vreesachtig van natuur was, door die heldhaftige aanmoediging, wederom van maatregelen begon te veranderen, te meer dewyl de Staaten nu ondervonden, dat *Leiceſter*, en mogelyk ook de ſtaatkundige Koninginne *Elizabeth* niet ter goeder trouwen, maar argliſtig met het Vaderland handelden, gelyk bleek, toen men ontdekt had, dat 'er in der daad eene Vredehandel tuſſchen Spanjen en Engeland op het tapyt was.

Leiceſter betoonde zig in tegendeel op nieuw miſnoegd, om dat de Staten, uit de redenen van den Engelſchen Afgezant *Bukhorſt* vertrouwd hebbende, dat de Koninginne hen vyf tonnen gouds buiten gewoon, om den oorlog met magt door te zetten, zoude ter hand ſtellen, zo de Staten tien Tonnen gouds, meer als voorheen opbragten, gelyk zy reets voor een gedeelte gedaan hadden, en nu vernemende, dat het Engelſche Hof, meenende van de vreede met Spanje verzeekerd te zyn, geen duit van het beloofde geld begeerde te betalen, de Staten nu oordeelden, ook niet aan hunne beloften gehouden te zyn, het geen *Leiceſter*, die dit geld in handen meenden te krygen, geweldig ontſchoot, en hem noodzaakte de algemeene Staten te beſchryven om te Dordrecht te vergaderen.

Leiceſter begrypende, dat hy weinig trooſt by de Staten Generaal zoude vinden, indien Holland, op wien de grootſte laſt aankwam onwillig bleef, zond *Willem Bardes*, nog voor het by een komen van de Staten Generaal, aan de Staten van Holland, ver-

zoekende te mogen weeten, wat middelen zy hem meenden toe te voegen om den Oorlog voort te zetten, dog men vergenoegde zig met hem een vertoog ter hand te ſtellen, dat reets gereet lag, behelzende negen Artykelen, van de volgende hoofdzakelyken Inhoudt: 1) Eene belofte om het Tractaat met de Koninginne van Engeland gemaakt getrouwelyk, in allen deelen te zullen nakomen. 2) Een Vertoog bondig aantonende dat de Souvereiniteit van de vereenigde Provincien, by gebrek van een Vorſt en Opperheer, aan de Ridderſchap, Edelen en Steden van ieder Provincie, Staatsgewyze vergaderd vervallen was, en dat die vereenigde Provincien, in deeze hoedanigheid, met de Koninginne gehandeld, en de Graaf van *Leiceſter* haren Landvoogd verkoren hadden, blyvende altoos de hooge Overigheid. 3) Dat men ten onrechte voorgaf, dat deeze hooge Overigheid niet verbeeld wierd, door de Gemagtigde ter dagvaard. 4) Dat van deeze Gemagtigden, maar byzondere perſonen zynde, hunne perſoneele miſlagen geenzints aan de Staten konden geweten worden. 5) Dat de Staten door het verkiezen van den Graaf van *Leiceſter* tot Landvoogd, zig in geenen deele van de hoedanigheid van Hoge Overigheid ontdaan, nog eenig gedeelte van de Souvereiniteit, hoe ook genaamd, aan hem opgedragen hadden. 6) Dat de Graaf van *Leiceſter*, volgens zyne aanſtelling, met den Raad van Staten te bezorgen had, alleen zodanige zaken, die door Keizer Karel, aan de algemeene Landvoogden verbleven waren, en verder niets, volgens de Inſtructie, daar op gemaakt of nog te maken door de Souvereine Staten. 7) Dat de byzondere Stadhouders der Provincien, de Gouverneurs der Steden, de Bevelhebbers en het Krygsvolk, aan de Algemene Staten, aan den Graaf van *Leiceſter* als Landvoogd, en aan de Provincien en Steden daar zy gebruikt worden, hulde en trouwe hadden te zweeren, zullende het Krygsvolk, in 't byzonder den eed van gehoorzaamheid aan zyne Doorluchtigheid en de byzondere Stadhouders en Bevelhebbers hebben te doen. 8) Dat aan den Grave van *Leiceſter* wel volſtrekte magt over de Oorlogszaken was opgedragen, dog geen meer Krygsvolk vermogt te ligten, dan uit den Onderſtand der Koninginne, en uit de daar toe verdere ingewilligde laſten konden worden betaald, en onderhouden, wordende hy ook verzogt en gelaſt, de Zeezaken te beleiden by den Admiraal,

raal, en 't verleggen der bezettingen by de Capiteins-Generaals van ieder Provincie. 9) De Staaten verzogten, dat hem mogt gelieven, de veranderingen, in 't verleden Jaar, door onrustige menschen, op zynen naam bewerkt, aanstonds te doen herstellen.

Dit was zo veel als den Oorlog aan den heerschzuchtigen *Leicester* te verklaren, door hem behoorlyke palen te stellen, en zyne onwettige vorderingen geheel af te snyden. Hy stond, als zulks niet verwagt hebbende, grootelyks daar over verzet. Hy gaf den 1ste September daar op ten antwoord: dat hem de zes eerste punten niet aangingen, hebbende nooit na meerder gezag gestaan dan aan hem opgedragen was, begerende ook alleen daar by gehandhaafd te worden. Het doen van den Eed. aan de byzondere Provincien, Steden enz., in het zevende Artykel gevorderd, vond hy onbehoorlyk en van gevaarlyke gevolgen. Dat men by het agste Artykel begeerden, beloofde hy te zullen bezorgen. Op het negende Artykel antwoord hy; dat dit te zeer in 't algemeen voorgesteld was, verzoekende een nader en byzonderder Verklaring, wat men hersteld begeerden te hebben, om dan daar omtrent te doen 't geen hy na billykheid zoude bevinden te behoren.

Hier door bleek het klaar, dat den Graaf van *Leicester* begon te bemerken, dat hy zyn oogwit nooit dan door een onderneming van gewigt, niet minder dan de overweldiging van Amsterdam, zoude konnen bereiken. Het Engelsche Hof vond daar in veel zwarigheid, dog, zonder hem zulks te verbieden, besloot men vreede met Spanjen te maken, door het verdeelen van de Vereenigde Nederlanden, onder voorwaarde, van Holland en Zeeland, voor eeuwig, in eigendom aan Engeland af te staan, en de overige vyf Provincien zouden aan *Parma* worden ingeruimd, egter stond men aan *Leicester* toe zyne ondernemingen voort te zetten, om de Staten des te gemakkelyker in die verdeling te doen stemmen.

Om dien aanslag des te beeter verborgen te houden, als mede om dat de vredehandel met Spanjen, die *Leicester* zo styf en sterk ontkend had, nu te bekend was geworden om ze langer te ontveinzen, verscheenen uit zynen naam, ter vergadering van Holland *Jacob Valke* en *Joost van Menyn*, doende dit voorstel: *Of het, zo*

men

men de Landen, met eigen middelen, zonder byſtand van die van anderen, niet meer zag te beſchermen, gelyk de Graaf van Leiceſter, en de Koninginne van Engeland zulks ondoenlyk hielden, het niet beſt geraden was, op reedelyke en billyke voorwaarden, vreede met den Spanjaard te maken. Haare Majeſteit was bereid, uit genegenheid tot de Staten haare handen daar toe te leenen; dog verkozen de Staten liever met den Hertog van Parma te handelen, zo mogt zy zulks zeer wel lyden, wyl Engeland tot beſluit zoude komen.

De Staten ſtonden niet weinig daar over verbaaſt en verlegen, ſchoon eenige niet konde begrypen, dat het met die geheime vredenhandel reets zo verre gevorderd zou konnen zyn. Engeland zogt zeekerlyk de Vrede mits behoudende eenige Landen in America, door *Drake* geplunderd en veroverd, en de verkryging van Holland en Zeeland. Spanje in tegendeel, wel verre van iets aan Engeland te willen afſtaan, had een beſluit genomen, met een ontzachelyke macht, zo te Water als te Land dat Ryk aan te taſten, en de Koninginne *Elizabeth* tot wraak van den troon te ſtooten, dog leende zyn hand aan deeze geheime vredehandel, om haare ondernemingen in de Weſt-Indiën te doen vertragen, en de Engelſchen zo lang in ſlaap te wiegen, tot dat hy met zyne geheime toeruſting verre genoeg gevorderd was om ze te overvallen, voor dat zy de noodige toeſtel konden maken om hem het hoofd te bieden, dog dit toen nog onbekend zynde, zo maakte die vredehandel de Engelſchen *in de Nederlanden* verdagt, en *Leiceſter* begon veele vrienden en aanhangers daar door te verliezen, beginnende het volk te vermoeden, dat de Engelſche voor hadden deeze Landen aan Spanje te verraden. Het hatelyk bedryf van *Stanlei* en *York* (gelyk wy gezien hebben) wierd weder opgehaald, en veelen konden zig niet onthouden van hunne verradery aan den gantſchen Engelſchen Landaard te wyten, anderen gingen nog verder en deeden zien, dat de Engelſchen deeze landen nooit byſtand hadden verleend dan uit eigen belang en met een oogwit om de Nederlanden te verdrukken.

De Graaf van *Leiceſter* uit dit alles ziende, dat de gedaane voorſtelling van vredehandel, de uitwerking niet had, die hy en het Engelſche Hof daar van verwagten, zogt de Staten te doen geloven, dat *Valke* en *Menyn*, zyne meening zeer kwalyk be-

greepen hadden. Dog *Menyn*, welke de voorzichtigheid gebruikt had van dit voorſtel, dat hy ſchriftelyk in 't Hollands aan de Staten had overgeleverd, alvorens in 't Engelſch te vertalen, en aan *Leiceſter* te laaten leezen, bewees het tegendeel, met het vertoonen van dit vertaalde opſtel, dat hier en daar door de eigen hand van *Leiceſter* was verbeeterd, zo dat daar aan niet te twyffelen was.

De geveinsde Engelſche Landvoogd, deed daar op eene verdediging van zyn gedrag drukken en uitgeeven, waar in men 't voorſtel van *Valke* en *Menyn* een andren draay zogt te geeven; en die verdediging zond hy aan de Staten der byzondere Provincien, en aan de Magiſtraten der Steden van het gantſche Gemenebeſt, zelfs aan het Hof van Holland, dat 'er met goedvinden der Staten, wel krachtig dog met beſcheidenheid op antwoorde, en de vredehandel met Spanje ontrieden, als zeer gevaarlyk zynde.

Leiceſter dit antwoord, waar in zyne bedriegeryen en liſten zo klaar wierden aangetoond, ontfangende, wierd uitermaten daar over vertoornd, beginnende heevig uit te vaaren tegen s'lands Advocaat *Johan van Oldenbarneveld*, die in de Vergadering van de Staten gezeid zoude hebben, dat hy, by een afſchrift van de Inſtructie van den Grave van *Leiceſter* konde doen zien, dat hy van zyn Hof laſt had om zig te doen magtigen door het volk, tot de onbepaalde Landvoogdy, met inzicht, om daar na, de Nederlanden weder onder den Spanjaard te doen keeren. *Leiceſter* ſprak zelfs de voornaamſte Leden van Holland mondeling daar over aan, welke verklaarden niets daar van vernomen te hebben; dog dat hen wel eenige geruchten van een vredehandel met Spanjen, die van buiten ſchenen overgewaaid te wezen, ter ooren waren gekomen; waar op *Leiceſter* hen met vloeken en zweeren, dat hy geenen laſt tot het handelen met den Spanjaard had, van gedagten zogt te doen veranderen. Ook had de Koninginne *Elizabeth*, den Agent der Staten, *Joachim Ortel* doen verzeekeren, dat zy de Vreede met Spanjen niet zoude ſluiten, zonder de Staten te kennen.

Het geen *Leiceſter* van *Oldenbarneveld* had gezegd, was nogtans niet geheel zonder grond; want de Agent *Ortel* was in Engeland behendig geraakt agter eenige punten uit het berichtſchrift, of geheime Inſtructie van den Grave van *Leiceſter*, die hy aan *Ol-*

denbarneveld had toegezonden, komende hoofdzakelyk hier op uit. De Graaf moest hem in zyn voorig gezag doen herstellen, en indien de Staten hem daar in schenen te willen verkorten, moest hy 'er aan eenige Steden, die hem meest toegenegen waren kennis van geven, en door de Predikanten, der Gemeinte daar van doen onderrichten, om daar door de Staten tot eenparigheid te brengen. Hy moest een vredehandel met Spanjen voorslaan, en zo de Staten daar toe niet neigden, moest hy hen bekend maken, dat hare Majesteit dan in de noodzakelykheid gebragt zoude worden, om afzonderlyk met *Parma* te handelen. Die voorslag moest hy, door vertrouwde personen smakelyk aan de Gemeente zien te maken, door aan te toonen hoe men, met eene zo geringe magt, zonder bystand van Engeland, tegen Spanjen niet konde Oorlogen, en hoe men daar en tegen, in Vredens tyd veel verligting van lasten te wagten had. Zo de Grave *Maurits van Nassau* en *Filips van Hohenlo*, het sluiten der vrede zogten te stremmen, moest hy hen onder de hand doen verzekeren, dat de Koninginne voor hunne byzondere belangen zoude zorgen.

Dit had *Oldenbarneveld* aan zommige Leden van den Staat en zelfs aan Prins *Maurits van Oranje* ontdekt, en hen in het besluit gebragt, om een wakend oog op het gedrag van *Leicester* te houden. Dit was de reeden waarom *Leicester* niet alleen zo heevig tegen *Oldenbarneveld* uitvoer, maar ook besloot zig van zyn persoon, en zelfs van Prins *Maurits* te verzeekeren, zo wel als van *Hohenlo*.

Zulks bleek niet onduidelyk, toen hy eenige Engelschen Vendels na Maaslandsluis en Delfshaven hebbende doen trekken, zelfs in allen spoed, van Dordrecht na den Hage vertrok, en dat *Oldenbarneveld*, door de Raadsheren *Wyngaarden* en *Kasenbroth*, nog dien zelven nacht wierd gewaarschouwd, dat de Graaf van *Leicester* van voornemen was hem te ligten en na Engeland te zenden. Daar op begaf *Oldenbarneveld*, nog voor het aanbreken van den dag, zig naar Delft en vernam aldaar, hoe in Zeeland de spraak ging, dat men Prins *Maurits*, en *Hohenlo*, en nog eenige Leden van de Staten van Holland, op bevel van *Leicester*, in verzekering genomen, en na Engeland verzonden had. Schoon dit gerucht valsch was, kwam het hem voor, dat 'er aan een algemeen gerucht, ter zelver tyd, op ver afgelegen plaatsen loopende

pende, iets moest zyn, en op dien voet bewoog hy Prins *Maurits* mede den Haag te verlaten, zelfs vernam men dat de Engelschen te Maaslandsluis order hadden zig marschvaardig te houden, zonder te weten waar na toe. *Leicester* het vertrek van *Oldenbarneveld* vernemende, en dat Prins *Maurits* en *Hohenlo* eenig Krygsvolk by een bragten, onder voorwendzel van een aanslag des vyands op Zeeland te willen voorkomen, liet zig ontvallen, myne Vyanden werden bevreesd, en zullen van voornemen zyn om myn volk uit Delfshaven en Maaslandsluis te verdryven. 1587.

Ook heeft *Hohenlo* naderhand aan verscheide Personen, als een ontwyffelbare zaak verzeekerd, dat *Leicester* een aanslag op zyn leeven had gesmeed. Dat de Koninginne last had gegeeven om hem te vatten, bleek ook uit een ontcyfferden Brief van den Afgezant *Bukhorst*, waar in hy de zwarigheden aantoond, die in zulk een onderneming te dugten waren, zeggende; dat de Graaf van *Hohenlo*, zeer veel achting en gezag in Holland en Zeeland had verkregen, en dat hem op te lichten Prins *Maurits* die hem eerde en beminde als of het zyn Vader was, met bystand van *Oldenbarneveld*, ligtelyk tot een wanhopig besluit zoude konnen brengen; ook heeft een Engelsch Staatkundige Schryver, dit naderhand als een alombekende zaak opgegeeven, met byvoeging, dat het aantasten van *Hohenlo*, *Oldenbarneveld* en Prins *Maurits* daarom uitgesteld wierd tot nader last van de Koninginne.

Inmiddels vielen 'er zaken voor, die ons verplichten de oogen te wenden, na den toestand der zaken, tusschen Spanje en Engeland, derzelver wederzydschen Staatkunde en magt ter Zee.

De toenemende Koophandel, en magt ter Zee der Engelschen wierd van Jaar tot Jaar zo aanmerkelyk, dat de Koning van *Spanje*, de achterdochtigste Vorst des Werelds niet langer konde twyffelen, dat zyn oud ontwerp, om alleen heerscher in Europa te worden, ten minsten deszelfs Scheidsman, 't geen door zynen Vader den Keizer ontworpen en aan hem overgelaten was, nooit konde gelukken, ten ware hy een middel uitvond, om Engeland eensklaps te bederven.

Terwyl hem dit ontwerp in de zinnen speelden (waaraan meest alle zyne spoorlooze onderneemingen, zelfs tegen deeze Landen

zyn toe te schryven) zo wierd hy dagelyks, meêr en meêr tegen de Koninginne *Elisabeth* verbitterd, terwyl het bleek, dat haar voornaamste oogwit was, dit ontwerp te verydelen, en om, tot dat einde, de groote magt welke *Philips* van zynen Vader *Karel de Vde* had bekomen, te doen verminderen.

Wy hebben reets gezien, hoe ten tyde der Landvoogdy van den Hertog van *Alva*, over de Nederlanden, verscheide verschillen waren ontstaan, tusschen de Engelschen en Spanjaarden aldaar, doe die zaken, door eene onderhandeling, in den Jare 1573 waren weggenomen. Dog die vreede wel verre van een uitwerkzel te zyn van de vreedlievende gesteldheid der beide Mogenheden was, ter wederzyden, maar een uitwerkzel van beider Staatkunde.

Philips had drie Punten in het oog, in zyn voorneemen, niet alleen om Koninginne *Elisabeth* te verderven, maar ook om zig ten vollen meester van haar Ryk te maken. Het eerste punt tot dat einde was, de meeste Uitheemsche Vorsten en Staten, door bystand van den Paus, onder de dekmantel van den Godsdienst, tegen haar te doen samenspannen. Het tweede punt was, de Koninginne op haaren Troon te doen waggelen, door zyne zendelingen en ondersteuning van de Spaansche partyen in Engeland, die gedurig nieuwe aanslag smeedden, waar door het leven van die Koninginne meer dan eens in gevaar geraakte. En het laatste punt, dat *Philips* meest ter herte ging was, *om met zo* veel geheimhouding als doenlyk was, eene zo groote Zeemagt te vervaardigen die de Engelsche Zeemagt verre te boven ging, om, met bystand van de twee andere punten van zyn ontwerp, zig eensklaps, op 't onverwagst, meester van Engeland te maken, vast stellende, dat de volle onderwerping der Nederlanden, onder het archlistig beleid van *Parma* dan van zelfs zoude volgen.

Tot dat einde stelde hy alle vlyt te werk om zyn Vloot te vergrooten, en een Leger in de Nederlanden onder *Parma* in gereedheid te houden, om, na het slaan van de Engelsche Vloot, en het veroveren van een der Zeehavens aldaar te landen, en het veroveren van Engeland te voltrekken. Deeze onderneming kwam hem voor als ligtelyk uit te voeren zynde, want de Engelsche

ſche Zeemagt beſtond toen alleen uit 24 Oorlogſchepen van allerhande groote. In dien tyd beſtond het gantſche getal van alle de Schepen in Engeland, boven de honderd tonnen groot in 135, en van veertig tot honderd tonnen 666 Schepen. De manſchap in Engeland beſtond in 182929 Mannen, bekwaam om de Wapenen te dragen, en die gewapend en by wyze van Militie op de been gehouden wierden om te konnen ageeren, beſtond in een getal van 256 Koppen, behalven 564 Ligte Paarden. Boven dien zo ontmoetende *Philips*, in de voortzetting van zyn ontwerp, zulke gunſtige omſtandigheden, welke in ſtaat waren van zyne hope te vleijen; de voornaamſte van alle was, het doen ſterven door Beuls handen, van *Maria Stuart*, Koninginne van Schotland, een daad die *Elizabeth*, by alle Catholyke Hove gehaat had gemaakt, als meede zyne verkryging van het Koningryk *Portugal*, waar door zyn magt grootelyks was toegenomen.

Onze Vaderlandſche Hiſtori-ſchryvers, ſchryven eene zekere zorgeloosheid aan 't Engelſche Hof in dien tyd toe; dog de beroemde *John Campbell*, in zyn Levensbeſchryvingen van de Engelſche Admiraals, verzekerd ons; dat Koninginne *Elizabeth* en haare Staatsdienaars, al te doorgrond en ſchrander waren, en al te goede verſtandhouding onderhielden, dan dat het voornemen van den Koning van Spanje voor hen onbekend zoude zyn gebleven, en de voorzichtigheid van de Koninginne was zo groot, dat zy, zonder iets te laten blyken, de nodige maatregelen nam, om zyn voornemen te verydelen.

Met dit oogwit zogt zy de vreemde Staten en Mogendheden, *Philips* als den algemeenen Vyand te doen aanzien, als wiens oogwit was alle zyne naburen te verdrukken. Zy betoonde vriendſchap aan de misnoegde Nederlanders, en gaf ze zo veel onderſtand of in geld of in manſchap, als nodig was om ze tegen de Spanjaard ſtaande te houden, maar niet genoeg om over den Vyand te zegenpraalen, ten einde de Nederlanden van haar te doen afhangen, en in de Noodzakelykheid te brengen om haar de Souvereiniteit, zonder voorwaarding of bepaling op te dragen, het geen de geveinsde *Leiceſter*, die met zyn fariſeeſche ſchyn van Godvrucht, de Geeſtelyken wiſt te winnen,

en door dit 't gemene volk, moest uitvoeren, die den jongen Prins *Maurits*, met zeer grooten beloften zogt te winnen, om Holland en Zeeland tot dit besluit te brengen; maar die Prins, daar niet na begeerende te luisteren, maar in tegendeel toonende bereid te zyn, goed en bloed op te offeren, om het Vaderland by deszelfs Vryheid en onafhankelykheid te handhaven, zogt zy zig van hem, en van zyne twee getrouwdste Raadsluiden, *Hohenlo* en *Oldenbarneveld* te verzekeren, dezelve op te ligten en na Engeland te doen overvoeren. De Engelsche Kapers en Rovers kregen vryheid zig na de West Indiën te begeven, alwaar zy de Spanjaarden, door hunnen verboden Handel en Roveryen, veel nadeel en de Engelschen veel voordeel toebragten.

Op deeze wyze wierd de Koning van Spanjen, niet tegenstaande zyn wyd uitgestrekt gebied en groote rykdom, tot een soort van gelykheid in magt met de Koninginne *Elisabeth* gebragt. Dog het groote geheim, waar door zy alle de Staatkundige ontwerpen van *Philips* verydelde, schynt voor het oog van de meeste Schryvers verborgen te zyn gebleven, schoon zy hun werk maakten om de daden van die Koninginne in een helder daglicht te stellen. Dit geheim bestond hier in, Zy maakten, haar voornaamste werk, om de voornamste werktuigen die *Philips* dagt te gebruiken tot haar verderf te ontdekken, door eenige gewaande driftige Paus gezinden, met groote beloningen in haar belang te houden, die niet nalieten deel te neemen in alle samenzweringen tegen haar leven en Kroon door *Philips* gesmeed, waar door zy de getrouwste aanhangers van dien Koning, zodanig deed te werk gaan als noodig was om haar oogwit in alles te bereiken.

Door dit middel bragt zy *Mendoza*, Spaansche Ambassadeur te London, zo verre, (ziende dat zyn listige aanslagen, zo hy langer in Engeland bleef, voor haar gevaarlyk stonden te worden,) dat hy eenige personen omkogt, om den Secretaris van Staat *Cecil*, (die in wantrouwen by haar geraakt was) te doen vermoorden, en dat hy, door zyne Creaturen, des nachts, de vuilste schimpschriften tegen de Koninginne, langs de Straten van London deed strooyen. *Mendoza*, daar door alle voorrechten,

ten, aan de Ambassadeurs toekomende, verbeurd hebbende, gaf haar een middel aan de hand, om, zonder het recht der Volken te schenden zig van hem te ontslaan.

De Spaanschen zendelingen, welke gebruikt wierden om het volk te verleiden, en tot een algemene Opstand voor te bereiden, tegen den kort aannaderende tyd dat de Spanjaarden in Engeeland stonden te landen, vertrouwden zig gerust aan die geheime aanhangers der Koninginne, die hem, wanneer zy genoeg wettige bewyzen van het verraad in handen had, en de zaak ryp geworden was, deed opligten, de Spaansche zendelingen opentlyk te recht stellen, en met eene zo wrede als schandelyke dood straffen, waar door de Paapsche party zeer gehaat in Engeland wierd.

Dit bleek ten allerklaarste in de beruchte samenzwering van *Parry*, en zyne meede standers, met wien eenige, zo men meende, misnoegde Staatsdienaars van het Engelsche Hof, zo lang in 't geheim bleven heulen, tot het verraad ryp was geworden, wanneer die zelve Staatsdienaars, *Parry* en zyne aanhangers, by de kop deeden vatten, en, op hun getuigenis ter dood brengen, waar toe alle de maatregelen, door den Koning van Spanjen genomen, om zyne landing in Engeland wel te doen gelukken, verbroken wierden.

Dit deedt *Philips* besluiten, geveinslyk tot eene onderhandeling van vrede met *Elisabeth* te komen, daar zy geredelyk de handen aan leenden om hem te bedriegen. Ten dien einde zond zy een vertrouwd Persoon aan *Parma*, hem voorstellende, dat de Koninginne zo veel achting voor hem had opgevat, dat zy bereid was met hem te trouwen, hem niet alleen Koning van Engeland, maar ook Vorst der Nederlanden te maken, Prins *Maurits*, *Hohenlo* en *Oldenbarneveld*, te zullen doen oplichten, door *Leicester*, en dien Bevelhebber te zullen gelasten, alle de vaste Steden, aan hem over te leveren. Dat zy van dit alles niets meende is gebleken, want den aanslag van Spanje mislukt en zy *Parma* uit den weg willende ruimen, deed zy de overtuigenste blyken, van zyne geheime onderhandeling met haar, in handen van *Philips* komen, welke *Parma* toen deed vergeven.

Het was gedurende deze onderhandeling met *Parma*, dat *Lei-*

Leicester, het bovenstaande verradelyk bedryf in 't werk zogt te stellen, dog het welk hem mislukte.

Leicester mede met den Grave van *Nieuwenaar*, Gouverneur van *Utrecht* in verschil geraakt zynde, die tot herstelling van de geschonden Voorrechten, met eenige Edelen tegen hem aanspannende, en de Burgers van Utrecht, over de Vredehandel met Spanje, zo wel als veele Leeraars, opentlyk beginnende te morren, en zich dus aldaar niet meer zeeker achtende, begaf zig na Amsterdam om zyn aanslag aldaar werkstellig te maken, gelyk de Historie-Schryver *Bor* ons dit geval opgeeft, op den 3 October 1587.

Men kreeg van zyne reize na Amsterdam aldaar geen kennis, dan na dat hy reets van Utrecht vertrokken was, het welk aldaar deste meerder opzicht baarden, om dat die groote Stad reets vol wantrouwen was, het geen zo verre ging, dat de Magistraat, voor oproer vreezende, eenige metale Stukken Geschut voor het Stadhuis had doen plaatzen daar by hangende een bord, waar op deeze woorden geschilderd stonden.

Of 'er verraad,
Of oproer kwaad,
Wierd vernomen,
Men zal tot baat,
Geschut op Straat,
Hier uit doen komen.

Schoon alles, tot den ontfangst van *Leicester*, schielyk wierd vervaardigd, was de Magistraat niet weinig bekommerd, dewyl 'er een gerucht liep, dat de Graaf aankwam om zig van Kerk (zo noemde zyne aanhangers de Stad Amsterdam) te verzeekeren. Ook was het wantrouwen nog toegenomen om dat men, eenige dagen geleden, in de Stad had zien komen, den beroemden *Frederik Gianibelli*, uitvinder van die verschrikkelyke Vuurschepen, tegen de Brug van Parma, by Antwerpen vervaardigd, die toen Ingenieur was, in dienst van de Koninginne van Engeland.

Om op dezen gevaarlyken man, aan wien de Staten van Holland

land onlangs Octrooi hadden verleend, tot het maken van Water-molens en Fonteinen, te passen, had men iemant tegen over zyn herberg geplaatst, om acht te geeven waar hy ging, en wie hem kwam spreeken.

Tegen den avond naderde *Leicester* met zyn gevolg de Regulierspoort, houdende de Burger-Capitein *Laurens Jacobs Reaal*, met zyn Vendel, alhier de Wacht, en bevreesd zynde voor onraad, had hy zynen Serjant *Willem van Buil*, na buiten gezonden, hebbende beloofd een teken met een Fluitje te zullen geeven, zo hy bevond, dat *Leicester* meer volk by zig had, als men goed vond in de Stad te laaten komen, dog *van Buil* gaf geen teeken, waar op *Reaal*, onder het paraderen van zyn Volk, den Graaf binnen liet trekken.

Het was de beurt van den ouden Burgemeester *Maarten Koster*, om den Landvoogd te verwelkommen, dog hy een Voorstander van *Leicester*, en misnoegd zynde, dat men den Graaf mistrouwde wilde zulks niet doen, waarom het zelve, door den Schepen *Jan Verbee*, in de Latynsche taal, verricht wierd.

De Landvoogd reidende door de Kalverstraat, daar uit alle huizen Lantaarnen hingen, wierd, gelyk het Jaar te vooren, in het Prinsen Hof, geherbergd. Tegen over een der Poorten van 't Prinsen-Hof, was een achterdeur, waar uit s'nachts een man, die zeer wel na *Maarten Koster* geleek, die in de Doele-Straat woonde, in 't Prinsen-Hof sloop, en kort daar aan wederkeerde, dat zeer veele bedenkingen baarden.

Des anderen daags noodigde *Leicester*, alle de Burger-Colonellen, Capiteinen en Luitenants van de Schuttery ter maaltyd. Na het omgaan van een stevige dronk wierd hen, op een ingewikkelde wyze, door *Daniel de Burggraaf*, Gunsteling van *Leicester* gevergd, en als genoegzaam in den mond gegeeven, dat de Burgery op de Burgemeesters niet konde vertrouwen, en dat de Burger-Officieren behoorden te verklaren, gereed te zyn om ze, op bevel van den Landvoogd, by de kop te vatten.

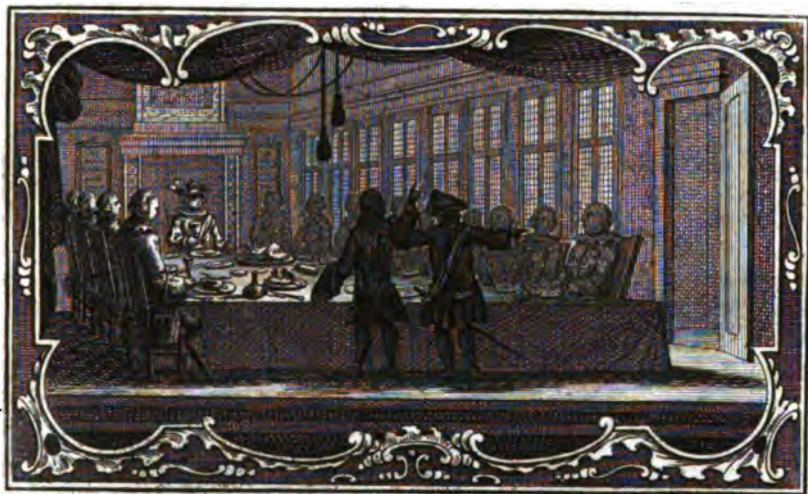
Hier op niet geantwoord wordende, zo verzogt hy met duidelyke woorden, dat men alle avonden, zo lang zyne Doorluchtigheid zig in de Stad zoude bevinden, het Woord by hem zoude komen halen.

Onder

Onder dit gezeldschap, schoon geen Lid van de Krygsraad zynde, had zig ook vervoegd. *Herman Batsen Rodenburg*, een driftig aanhanger van *Leicester*, een wel bespraakt en assurant man, by alle voorvallen gewoon, zig als hoofd van 't gemeen aan te stellen, en het hoogste woord in de Burgervergaderingen te voeren, zekerlyk met oogwit om, als het tyd was, een aanspraak aan de Burger-Officieren, uit naam van het Gemeen te doen, om hen tot het verzogte over te halen, zynde ten dien einde over *Leicester* aan de Tafel gaan zitten.

Terwyl de Burger-Officieren de hoofden by een staken, om te raadplegen, of men den Landvoogd een eere zoude konnen weigeren, die doorgaans aan groote Heeren, ter plaatse daar zy vernachten gegeeven word, daar andere zwaarigheid in vonden, stond *Rodenburg* op, om hen door een aanspraak daar toe over te haalen. Op dat oogenblik trad *Pieter Corneliszoon Boom*, regeerend Burgemeester, hebbende als Opper-Colonel, den deegen op zyde gehangen, en die zig daar digte by verburgen had gehouden, onderricht zynde wat 'er omging, onverwagt in de Zaal. Hy de Stokebrand *Rodenburg* gewaar wordende, trad na hem toe en hem by den arm vattende, vroeg, *wat hebt gy hier te doen?* Hy op die vraag beteuterd staande, antwoorde, *dat hy daar ook als een oprecht Patriot gekomen was*; waar op *Boom* hem beval aanstonds te vertrekken, en *Rodenburg*, hoe fors en assurant hy ook anders was, zonder een woord te spreeken afdroop. *Boom* vroeg toen waar over men raadpleegden, en van *Burggraafs* voorstel onderrecht zynde, zo liet hy het hatelyke daar van, naamlyk het by de kop vatten van Burgemeesteren onbeantwoord zeggende alleen: *Het komt de Vroedschap alleen toe om verandering te maken, omtrent het halen van het Wachtwoord.* Ieder trad op die woorden als te rug, en billykte dit gezegde, om met het bekendmaken van het woord, aan *Leicester* geen middel te geeven, van alle wachten weerloos te maken, de Burgery te vermeesteren, de oude Regenten af, en nieuwe in de plaats te zetten, gelyk wy dit aanmerklyk geval alhier vertoonen.

Hier

Hier ziet men de groote Zaal, op 't Princen-Hof t'Amsterdam; zynde rondom voorzien van een welgestoffeerde Tafel, bezet, ter wederzyden met de Colonellen, Capiteinen en Luitenants van Amstels burgery. Boven aan, in 't midden zit de Graaf van *Leicester* Landvoogd, houdende een groote Roemer wyn in de hand. Tegen hem over staat *Rodenburg* aan de Tafel over einde, met een uitgestrekte arm, als gereed staande om een aanspraak te beginnen, met de hoed in de linkerhand. De Opper-Colonel *Boom*, in Burgemeesterlyk gewaad, dog zonder mantel, met de degen op zyde, in de kamer gekomen zynde, vat *Rodenburg* by den rechter arm, spreekt dien assuranten Stokenbrand aan, en wyst met de linkerhand na de deur, hem gebiedende te vertrekken.

Aldus wierd den aanslag van *Leicester*, om Amsterdam te bemagtigen verbroken, en naderhand vernam men zelfs, dat hem een Lyst, zo men meend door *Maarten Koster* en *Rodenburg* was overgegeeven van veertien Personen, zynde de vroomste voorstanders van s' Lands Vryheid, en den doorluchtigen Huize van

Nassau, aan welkers hoofd den naam, van Amsteldams grooten Patriot, den Burgervader *Cornelis Pieterszoon Hoofd* stond, die hy, zo men vaststelde voor had, een schandelyken dood te doen sterven.

Het is dan niet te verwonderen, dat alle die wisten dat meest by hem in 't oog liepen, naauwkeurig op hun hoede waren. *Reinier Kant* ging met een harnas onder zyne klederen, en kwam den Graaf niet spreeken, dan verzeld met een stoet van gewapende Schutters die hem voor de deur bleven opwachten. *Leicester* aldus zyn oogwit te Amsterdam mislukt ziende, keerde kort daar aan na Utrecht, van waar hy eene reize door de andere Steden van Holland, en voornaamlyk door Noord-Holland ging doen, om te zien of het hem aldaar beeter wilde gelukken. Dog hy bevond, dat ieder een tegen hem op zyn hoede was. Eenige Steeden hadden, tot hunne zeekerheid Waardgelders aangenomen. Anderen deden hem verzoeken, niet dan met een klein gevolg in hunne Stad te willen komen; en Vriesland begeerde hem in 't geheel niet te ontfangen, zo dat hy over al de hekken verhangen vond.

Van alle zyne aanhangers bleef hem niemant getrouw als de Kerkelyken, aan wien hy, zo men zeide beloofd had, alle de andere gezindheden, buiten de Gereformeerde het Land uit te zullen jagen, ten minsten de oeffening van hunne Godsdienst, op zware straffen te verbieden, waarom zy *Leicester* verre boven Prins *Willem* den eersten stelden, die nooit na zulke voorstellen had willen luisteren, betoonende een afkeer van alles wat na gewetens dwang zweemde, willende dat ieder die zig als een goed, getrouw en vreedzaam onderdaan gedroeg, in hunne Vryheid beschermd zoude worden, door welke wyze maatregelen, de vereenigde Nederlanden dagelyks meer en meer in welvaard begonden te bloeyen, voornaamlyk Holland en Zeeland.

Die onbedagte Geestelyken waren van een ander gevoelen, en hunne hoop alleen op den schynheiligen *Leicester* gevestigd hebbende, zo namen eenige Hollandsche Predikanten de stoutheid, om de Staaten van Holland schriftelyk te vermanen, tot het handhaven der Eendracht, en het voorkomen van verdere verwydering, tusschen zyne Doorluchtigheid en de Staten, waar toe zy

zy hen verzogten alle mogelyke middelen te willen aanwenden, zonder aan byzondere inzichten, en nadelige hertstochten den vryen teugel te vieren, waar door Land en Kerk veel nadeel zoude komen te lyden.

De Staten nog in de uiterste bekommering zittende, gaven daar op in den beginne een zeer zachtzinnig en voorzichtig antwoord; naamlyk, dat men op hun geschrift zoude letten, het geen men meende te moeten doen, om de binnenlandsche rust te bewaren, dewyl die Predikanten veel invloed op het volk hadden gekregen, dog moet hebbende gevat, ziende de achting die men voor *Leicester* opgevat had, van dag tot dag verminderen, zo deed s'Lands Staatsdienaar, *Johan van Oldenbarneveld*, als Advocaat van Holland, een vertoog ter vergadering, hoe nodig het was de Predikanten te beteugelen en in onderwerping te houden, wilde men niet gestadig nieuwe verwarringen en onlusten zien ontstaan, zo kreeg hy bevel die Predikanten, uit last der Staten aan te zeggen: *dat in hun Vertoog niets te vinden was, dan het geen aan de Heeren ten vollen bekend was, die nog veel meerder zaken wisten, die aan de Leeraars onbekend waaren. Dat de Staten s'Lands welvaard niet minder dan zy ter herte namen. Dat zy best zouden doen, met aanstonds weder na hunne woonplaatzen te keeren, laatende de Heeren met hunne zaken begaan, zonder zig ooit met de regeering te bemoeyen.* Niet lang daar na, kregen ze echter een schriftelyk antwoord, waar in de oorzaken van de oneenigheid tusschen de Staten en *Leicester*, waar over de Leeraars en het volk door hunne inboezeming zo verkeerd redeneerden, klaar open gelegd wierden, wordende de Predikanten, in het slot vermaand, zig te spiegelen aan het voorbeeld van Vlaanderen. Kort daar aan gaven de Staten van Holland drie vertogen uit, om hun gehouden gedrag in allen deelen te rechtvaardigen, nodeloos om alhier in te voegen, om ons niet met herhalingen op te houden, dog welke vertogen zeer veel indruk op de Ingezetenen maakten, die nu de zaaken met een ander oog als voorheen begonden in te zien.

Te Utrecht, daar het 'er nog zeer verward uitzag, begonden de Voorstanders van s'Lands Vryheid en Voorrechten, het hoofd moediger als voorheen op te steeken. Eenige Edelen verzochten aan *Leicester*, om herstel van het geene voorleeden Jaar, strydig met de Voorrechten en Concordaten, gedaan was. Hy

ver-

verzogt nader opening daar van, en dat zy zig daar over met de Geëligeerden konden beraden. Daar op wierden zy by een geroepen, wanneer die Heeren de Geëligeerden en de andere Edelen vroegen, of zy besloten hadden de Voorrechten voor te staan, en de inbreuken welke daar op geschied waren, te helpen afschaffen? De Geëligeerden antwoorde Ja; dog de Edelen waren van verschillende gevoelens. De Heeren *Brakel* en *Zuidoort* maakten onderscheid tusschen Voorrechten en Voorrechten, en wilden eenige handhavenen en andere niet. Gy wild dan de voorrechten niet handhaven, vroeg *Moesbergen* aan *Zuidoort*, die laatst gesproken had, en zeggende vervolgens, tegen een Notaris daar by tegenwoordig, teken dat aan. *Zuidoord* toornig geworden zynde, dat men hem aldus zogt te vangen, voerden *Moesbergen* te gemoet: Gy liegt het, ik zeg dat nog niet. Op dit woord wierden die twee Heeren handgemeen, en *Moesbergen* zou *Zuidoord* doorstoken hebben, hadden de andere zulks niet belet.

Van dit voorgevallene deed *Prounink*, verzeld van vyf Schepenen, getuigenis beleggen, welke getuigenisse hy aan *Leicester* ter hand stelden. Daar op wierden zes van de agt Edelen welke herstelling van de misbruiken verzogt hadden, gevangen genomen door den Schout, genaamd *Carel van Trillo*, zo hy voorgaf, op bevel van *Leicester*, maar drie van die gevangen Edelen, naamlyk, *Bor van Amerongen*, *Baare* en *Renesse* wierden aanstonds weder op vrye voeten hersteld. De andere drie, naamlyk *Moesbergen*, *Ryzenburg* en *Nyveld*, wierden mede, niet lang daar na, op bevel van *Leicester* ontslagen, toen hy vernam, dat het gevangen neemen van die Edelen, uit zodanigen oorzaak, veel gemor door het gantsche Land verwekten, en, om die zaak van zyn hals te schuiven gaf hy voor, dat het buiten zyn kennis geschied was. Dewyl men van het tegendeel verzeekerd was, verloor hy veel van zyn achting en ontzag, wordende gehouden voor een man te laf om zyn stuk staande te houden. Dit maakte *Leicester* zo vertoornd, dat hy Jonkheer *Willem van Zuilen van Nyveld*, die zig op zyne heerlyke goederen bevond, zogt op te ligten, dog door eenige Boeren nog tydig gewaarschouwd zynde, dat 'er eenige Engelsche Soldaten in 't hout verburgen waren, zo ontweek hy het gevaar, vertrekkende na Holland. Daar op zogt *Nyveld* de Stad Naarden, die geheel op de zyde van *Leicester*

was,

was, voor de Staten te verzekeren, dog den toeleg door den Schout, op wien hy zyn vertrouwen gesteld had, ontdekt zynde, mislukte.

Nu stont het geschapen om tot een binnenlandschen Oorlog, tusschen de Staten van Holland en *Leicester* te koomen, hebbende de Staten beslooten, strenger middelen te gebruiken, om alle die verwarringen, waar uit binnelandsche onlusten ontstonden, in 't byzonder te Dordrecht en Leiden, te doen ophouden. Dog die onlusten moeten wy kortelyk aanroeren.

De Staten van Holland, om in hunne zeekerheid te vooorzien, vonden goed, hunne Vergadering uit den Haag na Haerlem te verleggen, als zynde een bemuurde Stad, daar de listige aanslagen van *Leicester*, die hen dagelyks ter ooren kwamen, zo ligtelyk niet konden werkstellig gemaakt worden, Op den 17 October, vertoonden de Gevolmagtigden ter dagvaard van Dordrecht, ter Vergadering, een verzoekschrift, dat door *Prounink*, Burgemeester van Utrecht, de groote gunsteling, en gelyk men hem noemde, de rechterhand van *Leicester*, ter hand gesteld was aan *Goverd-Havens*, af komstig van 's Hertogenbosch, maar toen woonachtig te Dordrecht, met verzoek, dat hy eenige Poorters zoude zien te bewegen, om het zelve te ondertekenen.

Dit verzoekschrift moest aan den Grave van *Leicester*, Landvoogd der Nederlanden worden overgegeeven, klagende over eenige Leden van de Vergadering van Holland, welke zouden hebben voorgegeeven, dat men de Engelschen, als die het Vaderland aan den Spanjaard zogten over te leeveren, niet meer betrouwen konde, daar die Leden zelf niet beeter dan Verraders waren: Ook deed de Burgery van Dordrecht daar in eene belofte, om goed en bloed te willen opzetten om het wettig gezag van zyn Doorluchtigheid te handhaven; met byvoeging, dat de Ingezetenen van verscheiden groote Steden in Holland, ook zo gezind waren. Dit geschrift had *Havens*, in de tegenwoordigheid van *Lucas Janszoon*, een Schilder, vertoond, aan den Predikant *Hendrik van Korput* die hem geraden had, het zelve aan niemant anders van de Burgery te vertonen, maar het zelve te stellen in handen van Burgemeesteren; dog dewyl zulks aan het gemeen was onbekend gebleven, vonden de Staten niet raadzam, verder beweging daar over te maken, maar wel op

hunne

hunne hoeden te zyn, dewyl hier uit klaar bleek, dat *Leicester*, niet anders zogt als oproer in de Steden te verwekken.

Dog de Gemagtigden ter dagvaard van de Stad Leiden, gaven, kort daar na, aan de Staten ter dagvaart kennis, dat men eene zeer gevaarlyke muitery had ontdekt, hier in bestaande: Eenige duizenden van Vlamingen en Brabanders, welke uit hoofde van den Godsdienst, uit hun Vaderland gevlucht, en met open armen te Leiden ontfangen waren, daar zy reeds eenige Jaren gewoond, en dezelve bescherming en gunsten met de andere Burgers ontfangen hadden. Dat dit volk echter, onrustig van natuur, en veel doldriftiger dan de geborene Hollanders; daar en boven, aangespoord door eenen blinden yver voor de Gereformeerden Godsdienst, zig ligtelyk hadden laten inboezemen, dat de Staten van Holland, en inzonderheid de Magistraat van Leiden, in den twist, tusschen *Leicester* en hen ontstaan, groot ongelyk hadden.

Dat eenige woelzieke menschen dit vuur na hun vermogen, hadden aangestookt, waar onder wel de voorbarigste geweest was, den persoon van *Adolf van Meetkerken*, die maar onlangs, door de Staten, uit de Raad van Staate gezet was. Verder behoorden tot die oproerigen; *Adrianus Saravia*, Hoog-Leeraar in de Godgeleerdheid; *Christiaan van den Wouwert*, Predikant; *Jacob Volmar*, Ouderling; *Jacob Schot*, Oud-Schepen; *Hobbe Floriszoon*, *Hendrik van Zoest*, *Gerrit Janszoon*, *Jan Kabbeljauw* en *Willem van der Weege*, die malkanderen ophitsten tegen de Magistraat. Die was het, zeide men, die de Sinode had zoeken te stremmen, onder voorgeven, dat die alleen door de Staten konde beroepen worden, daar wylen de Prins van *Oranje*, zulks twee maal had gedaan. Het was de Magistraat die de onrechtzinnige en kwalyk gezinde Leeraars de handen boven het hoofd hield, als onder anderen *Hakkius*, die had durven uitslaan; hadden de Heeren van Leiden, den Spanjaard en Franschman konnen wederstaan, zy ook wel raad met den Engelschman zouden weeten. Door zulke en diergelyke redenen, wierden de gemoederen der Ingezetenen, meer en meer, tegen de Regering gaande gemaakt.

In het begin van Augustus, kreeg de Magistraat bericht, dat 'er een verderffelyken aanslag tegen de Stad smeulde, waarop

'er

'er een besluit wierd genomen, om de gewoone wacht van vyf- 1587.
tig man, met nog honderd te vermeerderen. Op den eerste October, wierd aan de Magistraat uit Gouda, een afschrift toegezonden van eene open brief, waar by Capitein *Cosmo Pescarengis*, die te Leiden gewoond, en eertyds de Bank van Leening gehouden had, verzogt, dat men de Soldaten, welken hy, door Gouda aan *Sonoi* zond, spoedig wilde voorthelpen. Het luide zeer vreemd, dat een Capitein zig dorst verstoute op zyn eigen naam, bezettingen te verplaatzen.

Uit deezen hoofde kreeg men kwaad vermoeden op *Pescarengis*, die, terwyl Amsterdam, en eenige andere Steden zorg droegen, dat zyne Soldaten afgedankt en verstrooid wierden, te Leiden in hechtenis wierd genomen. Hy toonde aan, dat de Landvoogd *Leicester*, al voor eenige maanden hem schriftelyk last had gegeven, om een nieuw Vendel van drie honderd koppen te werven; dat hy daar op aan de Magistraat had verzogt, ten dien einde, ook de trom binnen Leiden te doen roeren, maar dat de Heeren uit naam van de Staten van Holland, hem zulks hadden verboden, waar van hy aan den Landvoogd kennis had gegeeven.

Zo dra hy zat, namen verscheiden anderen, die deel in den aanslag gehad hadden, de vlucht. *Cosmo*, die van een aanslag op de Stad, waar van men klaar bewyzen had, niets wilde weeten, wierd op de pynbank gebragt, wanneer hy beleed, dat den toeleg was, met behulp van de Soldaten van Capitein *Nicolaas de Maulde*, en van het Vendel van *Heraugiere*, beide onlangs van Sluis gekomen, om de Stad te vermeesteren, eenige personen uit de Regeering, en eenige Burger-Capiteinen in hegtenis te neemen, en de hekken geheel te verhangen, moetende daar over raadplegen met den Ouderling *Jacob Volmar*.

Deeze laatste wierd midlerwyl, mede gevat, en *Maulde* wierd te Woerden achterhaald. *Cosmo* en *Volmar* beriepen zig beide op *Leicester*, van wien zy, als Landvoogd, last en bevel daar toe ontfangen hadden. *Maulde* beriep zig op *Cosmo*, die hem deezen last van *Leicester* ter hand had gesteld, en alle hadden gemeend den algemeenen Landvoogd te moeten gehoorzamen. De consideratien daar over ontstaan, waren van zo veel gewigt, dat de gevangenen eerlang, ten overstaan, van eenige gemagtigden uit de Staten, en eenige Commissarissen van den Hove van Holland, in

de tegenwoordigheid van Prins *Maurits* als Stadhouder wierden ondervraagd. Men had ook vermoeden opgevat, dat *Joost de Menyn*, Pensionaris van Dordrecht, zig ook met dit werk had bemoeid. *Pescarengis*, zo wel als de twee andere gevangenen wierden zeer naauwkeurig daar over ondervraagd, dog het bleek klaar uit hunne antwoorden, dat dit vermoeden ongegrond was; en de drie gevangenen wierden daar op ter dood veroordeeld, en voor 's Gravensteen te Leiden opentlyk onthalsd.

Aanstonds wierd 'er, na de volbragte Executie, op den 25ste October, op den naam van Prins *Maurits*, van het Stadhuis te Leiden, eene algemeene vergiffenis afgekondigd, voor de zulken die zig, uit onnozelheid, in dit verraad hadden laaten inwikkelen, dog *Meetkerke*, *van den Wouwere* en *Saravia*, die na Engeland vluchtte, wierden van deeze vergiffenis uitgeslooten.

In de Vonnissen stond niet woordelyk uitgedrukt dat de misdadigen zig beroepen hadden op den last, die zy daartoe van *Leicester* hadden ontfangen; dog hunne bekentenisse, waarby dit duidelyk bleek, wierden by de Vonnissen aan de byzondere Steden gezonden, met last van ze geheim te houden. Dit wierd ook genoegzaam erkend, in eene verdediging van hen, die uit de algemeene vergiffenis gesloten waren, welk Geschrift naderhand, in druk uitgegeven wierd. *Saravia* zogt zig naderhand, voor den Hove van Holland te zuiveren, dog die zaak bleef aan den Spyker hangen.

Een *Jacob Williams* een Engelschman wierd te Gouda, over een diergelyken aanslag als te Leiden, gevangen genomen, en als schuldig aan de misdaad van gekwetste Hoogheid, zo der Koninginne van Engeland als van de Staten van Holland, ter dood veroordeeld, en een van zyne Medestanders, Meester *Ambrosius Mortini*, wierd gebannen.

De Graaf *van Leicester* aldus zyne aanslagen ontdekt ziende, en dat alles te loor liep; dat de Gemoederen van de voornaamste Ingezetenen, zelfs in Vriesland en Utrecht, daar men hem aangebeden had, dagelyks meer en meer van hem begonden te vervreemden, wierd daar door overtuigd, dat zyn toeleg en die van de Koninginne, om een onbepaald gebied over deeze Landen te verkrygen, onmogelyks bereikt konde worden.

Men

Men heeft zelfs bewyzen, dat de tyding van zyn ontdekten toeleg op Leiden, niet alleen mislukt, maar ook ten vollen bekend was geworden; met byvoeging, dat men in beraad stond, om hem voor Vyand van het Vaderland te verklaaren, hem zodanig verbaasde, en met vreeze vervulde, van zig te laten ontvallen, *het word tyd om myn hoofd te bergen.* Waar op hy schielyk, bevende van schrik, uit Noordholland, naar Utrecht, van daar na Dordrecht, en verder na Vlissingen vertrok, alwaar hy, onder de bescherming van de Engelsche bezetting, in veiligheid was, zo dat hy nog eenige weeken aldaar bleef, en order op zyne zaken gesteld hebbende, stak hy van daar na Engeland over, neemende met een brief affcheid van de Staten.

Zo dra *Leicester* uit het land vertrokken was, stelden de Staten Generaal, gedurende zyn afwezen, 'sLands Regeering in handen van den Raad van Staten; dog het opperbevel over het Engelsche Krygsvolk had *Leicester* gesteld in handen van *Peregrin, Barty*, Baron van *Willougby* zynde die Heer reets in de maand Augustus, door de Koninginne benoemd, tot haren Stedehouder en algemeen Veldoverste over de Engelsche Troepen in de Nederlanden.

Deeze Vorstinne, die over het straffen van *Cosmo Maulde* en *Volmar*, als misdadigen te Leiden, zig zeer geraakt betoonde, zond echter nog voor het eindigen van dit Jaar 1587. den Heer *Herbert* over, die op nieuw, aan de Staten Generaal, de vrede met Spanjen voorstelde en aanried. Aan de Staten, ondertusschen ter ooren gekomen zynde, dat 'er ongewoone Krygstoerustingen in Spanjen gemaakt wierden, die men voorgaf tegen de Nederlanden geschikt te zyn, indien dezelve geen Vreede begeerden te maken, zo betoonden de Staten (alleen uit staatkunde) zig wat meerder daar toe geneigd als voorheen; en besloten eindelyk, eenige Gevolmagtigden naar Engeland te zenden, met zodanigen last op dit stuk, dat zy vertrouwden, hare Majesteit daar meede volkomen genoegen te zullen geeven.

Dat het sluiten van eene Vrede met Spanje en de Staten geen rechten ernst was, bleek nogtans klaar genoeg; en, om de Ingezetenen daar van mede afkeerig te maken, stond men aan zeeker Fransch Schryver *Sailly* genaamd, in stilte toe; dog om den uiterlyken schyn te bewaren, met bepaling, dat hy zyn vertoog tegen de vrede met Spanjen, niet zoude mogen doen drukken, met eenig

nig bewys dat hy daar toe eenig verlof had verkreegen, waarom het zelve in 't licht gegeeven en opentlyk verkogt wierd, zonder naam van schryver, of drukker, of plaats waar het gedrukt was; en dit vertoog gaf zo veel genoegen dat het niet lang daar na, mede in 't Engelsch vertaald en gedrukt wierd.

Zo dra *Leicester* in Engeland aangekomen was, vernam hy, dat de gewezen Afgezant *Bukhorst* en anderen, zig gereed maakten, om hem in 't Parlement opentlyk te beschuldigen, wegens wangedrag, begaan in het bewind over de vereenigde Nederlanden, waar toe zy de noodige bescheiden by een verzameld hadden. *Leicester* overtuigd zynde, dat hy de veroordeeling niet zoude konnen ontgaan, deed een voetval voor de Koninginne, haar met tranen in de oogen smekende, zy wilde door haar gezag hem voor die schande behoeden. Dat hy mogelyk wel eenige onvoorzichtigheid konde begaan hebben, dog dat hy tot het doen van veele zaken gebragt was geworden, uit yver van het geheim oogwit van hare Majesteit (dat een geheim voor zyne partyen en zelfs voor het Parlement was) te beryken. De Staatkundige Koninginne *Elizabeth*, die *Leicester* altoos veel gunst had toegedragen, en die dit geheim niet begeerde geopenbaard te hebben, stond hem zyn verzoek toe.

Leicester, des anderen daags, in het Hogerhuis geroepen zynde, om zig tegen zeekere ingebragte beschuldigingen te verantwoorden, verscheen aldaar wel gemoed; dog in plaats van neder te knielen aan 't einde van de Tafel, gelyk de misdadigen gewoon waren te doen, om hunne beschuldiging aan te hooren, ging hy zitten in zyn oude plaats en rang, onder de andere Lords, dat eene algemeene verwondering verwekte; en vermaand zynde om het oude gebruik te volgen, gaf hy tot antwoord, dat de Koninginne hem zulks schriftelyk verboden had.

Zo dra de Geheimschryver de punten zyner beschuldiging begon op te leezen, zeggende, door klare bewyzen te zullen aantonen, dat de Graaf van *Leicester*, zyne Instructie in veele zaken te buiten was gegaan, zo stont hy op, zeggende: Myne openbare Instructie komt alhier in geen aanmerking, dewyl dezelve, door eene geheime Instructie, my door hare Majesteit ter hand gesteld, nader bepaald is geworden; dewyl ik het Souverein bevel van hare Majesteit in allen deele gehoorzaamd heb, beroep ik my op

de

de Koninginne. Hier op verklaarde de Kancelier, dat hare Majesteit genoegen nam, in het gedrag, door den Grave van *Leicester* in de Nederlanden gehouden, waar door hy over zyne partyen, die niet weinig daar over verbaast stonden, zegenpraalde.

De Koninginne *Elizabeth*, inmiddels maar al te klare bewyzen ontfangende, dat de groote Oorlogstoebereidzelen, die men in Spanje maakte, niet tegen de Nederlanden, maar om Engeland aan te tasten gericht waren, en dat de onderhandeling van vrede, aan de zyde van Spanje, maar een geveinst werk was om haar in slaap te wiegen, en dat het voornemen om een onbepaald gezag in Nederland te verkrygen, thans geheel ontydig was geworden; Ja dat zy de Staten van Holland en Zeeland, welkers bystand zy nu noodig stond te krygen, geen grooter dienst konde doen, dan dezelve van de Grave van *Leicester*, die by hen gehaat was geworden, te ontlasten, beval hem, afstand te doen van zyn bewind over de Nederlanden, en dezelve wederom aan de Staten Generaal op te dragen, gelyk den 17de December geschiedde.

Die tyding verwekte een algemeene vreugd in het Vaderland, waar op de Staten Generaal, Prins *Maurits van Orange*, in de plaats van *Leicester* aanstelden, tot Oppebevelhebber over de gantsche Krygsmagt van de Vereenigde Nederlanden, ook kreeg toen de Regeering, zo wel als het Stadhouderschap, weder dezelve gedaante, die ze eertyds onder de regeering van den Vader des Vaderlands, wylen Prins *Willem den I.* hooglosselyker gedachtenis, gehad had, beginnende dat vry Gemenebest, door de dapperheid en wysheid van Prins *Maurits* eerst recht te bloeyen, gelyk wy in 't vervolg zien zullen.

IV. HOOFD-

IV. HOOFDSTUK.

Van de Krygsbedryven in 't Jaar 1587 voorgevallen, en de werkelyke bezittingen van het Ampt van Generalissimus, door Prins Maurits.

IN het Jaar 1587, begon men eerst recht te zien, wat heerlyke vruchten de vryheid, zo in 't geestelyke als wereldlyke, voortbrengt in een Land alwaar dezelve bloeid, en dat de welvaard, op het verdwynen der Vryheid, mede aanstonds de vlucht neemdt.

Door het toenemen van den Koophandel, begon de welvaard van Holland en Zeeland, hand over hand toe te neemen, dewyl meest alle de Kooplieden, en rykste Ingezeetenen en Fabrikeurs en Handwerkslieden, de Landen door *Parma* weder aan Spanje gebragt, verlieten, om zig in Holland en Zeeland neder te zetten: waar door de Spaansche Nederlanden tot den elendigsten toestand vervielen, en *Parma* veel moeite vond, om, schoon later als voorheen, in 't veld te verschynen. In de Maand May zond hy, om zyn waar doelwit bedekt te houden *Hautepenne*, met 5000 man na de Veluwe, die zig hield als of hy langs dien kant in Holland zogt te dringen, dog op den 11 Juny, sloeg *Parma* zig onverwagt neder, voor de Vesting Sluis in Vlaanderen.

In die Stad voerde Jonkheer *Arend van Groeneveld* het beleg, die, met 't doen van uitval op uitval, den belegeraars groote schade toebragt, en zig wel verdedigde hopende spoedig ontzet te zullen worden, waar over hy aan *Leicester*, die zig nog in Engeland bevond, schreef en die hem zulks op zyn woord van eer beloofde.

In het begin van July, deden Prins *Maurits* en den Graaf van *Hohenlo* eenen inval in Braband, om was 't mogelyk, *Parma*, de belegering van Sluis te doen opbreeken; dog het naderen van *Hautepenne*, die zig, door verraad, meester gemaakt hebbende van de Stad Gelder, waar in een Schotsman genaamd *Patot* het bevel voerde, met zyn volk wederom na Braband komende, hen te rug deed keeren. Prins *Maurits* begaf zig daar op na Zeeland,

om

om order te stellen dat den Vyand niet verder na dien kant doordrong, zo het ongeluk wilde, dat hy meester van Sluis in Vlaanderen wierdt. Maar *Hobenlo* belegerde in tegendeel de Schans te Engelen, om, door derzelver verovering Braband open te houden. *Hautepenne* hem hier komende aantasten, wierd in het gevegt dood geschoten, waar op de Schans zig over gaf, wordende veel sterker gemaakt als voor heen, krygende toen den naam van *Crevecœur*. *Hobenlo* zou daar op het beleg van 's Hertogenbosch ondernomen hebben, om alle de maatregelen van *Parma* daar door te verbreken, maar konde geen andere versterking bekomen, als die Prins *Maurits* hem bezorgde, maar op bevel van *Leicester*, die deeze glory aan *Hobenlo* niet gunde, wisten zyne aanhangers het zo te maken, dat die dappere Bevelhebber het verder noodige Krygsvolk en behoeftens om die belegering te onderneemen nooit by een konde krygen, zo dat hy dien toeleg moest staken, en een gedeelte van zyne Troepen, aan Prins *Maurits* te rug zond, die met vlyt alles in gereedheid bragt, om het ontzet van Sluis te onderneemen, de belegerden inmiddels, door troostryke brieven moed inboezemde; en, volgens het gevoelen van de ervarenste Krygskundigen, zou het dien jongen Prins gelukt hebben, zo men hem en *Hobenlo*, daar mede had laaten begaan.

Leicester, uit Engeland overkomende, om het ontzet van Sluis in persoon te ondernemen, landde den 6 July in Zeeland. Hy toonde zig vergenoegd te zien, dat Prins *Maurits* met de toebereidzelen tot ontzet zo verre gevorderd was; dog in plaats van verder met dien Prins en *Hobenlo* daar over te raden te gaan, wierd alles overlegd met de Engelsche bevelhebbers, en aan dien Prins wierd de zorg opgedragen, om verder in de zeekerheid van Zeeland te voorzien. Prins *Maurits*, schoon gevoelig daar over geraakt, zweeg als een recht Staatkundige, maar *Hobenlo* betoonde opentlyk daar over zyn misnoegen, en alle de Bevelhebbers van de Zeeuwse Vloot waaren daar over onvergenoegd.

Leicester met de Vloot na Ostende gezeild zynde, vertoonde zig eerlang met zestig Schepen, voor het Sluische gat, en eenige dagen daar voor gelegen hebbende, zonder iets uit te voeren, zeilde hy naar Ostende te rug. Hier zyn Krygsvolk hebbende doen landen, zo trok hy daar mede naar Blankenberg; dog

Parma

Parma ontfing hem zo wel, dat hy genoodzaakt wierd, met zyn volk spoedig na Ostende weder te keeren, alwaar hy zyn volk wederom te Scheep deed gaan, keerende met die ontzaglyke Vloot, overladen met schande, na Zeeland te rug, schuivende de schult van die vruchtloze onderneming, op de Staten en hunne Amptenaren.

Op den 5 Augustus, wierd den Vyand meester van een gedeelte der wallen van Sluis, dat de bezetting veel schrik op het lyf joeg, en alle hoop op ontzet nu verloren zynde, zo gaf de dappere Bevelhebber, nog dien zelven dag, by een eerlyk verdrag, de Stad aan *Parma* over. Naderhand deed *Leicester*, alle de Hoofd-Officieren der bezetting, voor een grooten Krygsraad, hun gedrag verantwoorden; dog zy deeden overtuigend zien, dat zy zig in allen deelen, van hunnen plicht hadden gekweeten; maar toen lag by de schult op de Bevelhebbers der Vloot, dog die antwoorde, dat het hen ondoenlyk was geweest, om dat *Leicester* zulks beval, tegen wind en stroom, met de Vloot het sluische gat in te loopen, daar door overtuigend aantonende, dat het mislukken van dit ontzet, alleen aan het slegt beleid van *Leicester* geweeten moest worden.

Prins *Maurits*, was zodanig hier van overtuigd, dat hy deel nam aan het misnoegen der Vlotelingen, gelyk kort daar aan bleek. Want de Koninginne, een nieuwe onderneeming, onder *Draake*, tegen den Spanjaard, in Spanjen en Portugal *werkstellig* willende maken, zond hem na Holland, ten einde de algemeene Staten te verzoeken, om twintig Oorlogschepen by de Engelsche Vloot te voegen, ten einde *Don Antonio* op den Troon van Portugal te herstellen. De Staten stonden hem negen Oorlogschepen toe. Dog Prins *Maurits*, die geen de minste lust daar toe had; deed de uitrusting daar van zodanig vertragen, tot dat het te laat daar toe was geworden.

Verder wierd 'er dit Jaar, dewyl *Parma* wat anders in 't hoofd had niets anders ondernomen, dan, dat de Graaf van *Nieuwenaar*, de Stad Meppel overrompelde, dog door onachtzaamheid van zyn Volk, wierd ze wel haast wederom verloren. Ook was het de Overste *Schenk*, die Roeroord, in January bemagtigde maar in April weder had moeten verlaten, op den 23ste December gelukt, op den naam van den gewezen Keurvorst *Truchses* die zig

toen

toen op het Huis te Honsholredyk onthield, gelukt, de Stad Bon, 1587.
gelegen aan den Rhyn, by verrassing in te neemen, waar mede deezen Veldtocht besloten wierd.

Schoon *Leicester* het bewind over de Nederlanden nedergelegd had, wierd het overleveren van de Acte van Afstand nog tot in de Maand April opgehouden, waar door de Staten Generaal onmagtig bleeven, om, door het aanstellen van Prins *Maurits*, tot Opperbevelhebber der Krygsmagt, gelyk men met algemeene stemmen had goedgevonden, behoorlyke order op de Krygszaken te stellen, waar over het Krygsvolk morden: ook brak die smeulende Muitery, uit gebrek van een Opperhoofd wel haast, onder de Bezettingen, tot verre gaande dadelykheid uit.

Om een recht begrip daar van te maken, moet men in aanmerking neemen; dat het Staatsche Krygsvolk, zedert eenige Jaren, zig had laaten vergenoegen, met de contante betaling van twee derde deelen hunner soldy, en voor het overige had men hen Ordonnantien op den Ontfanger der Unie ter hand gesteld, die betaald en ingetrokken wierden, als hy genoeg geld daar toe in kas had, maar nu wilden zy niet alleen met gereede penningen, aanstonds ten vollen betaald zyn, maar zy weigerden, Prins *Maurits* en de Staten te gehoorzamen, onder voorwendzel, dat zy den eed aan den Opperbevelhebber hebbende gedaan, zy ook geen ander bevel dan het zyne, konden opvolgen.

De beginzels van die Muitery wierd, onder het Volk van *Sonoi*, die getrouwen Voorstander van *Leicester*, en zo men meend op zyn aanstoken, in Januari 1588, eerst te Medenblik vernomen. Van daar liep de Muitzucht voort, naar Naarden, Geertruidenberg, Heusden, Woudrichem, Schoonhoven, Veere, Arnemuiden, Bergen op Zoom en anderen Plaatzen meer.

Een Engelschman, *Robbert Sacquet* genaamd, misbruikende daar toe den naam van de Koninginne van Engeland, zogt de Bezetting van de Willemstad, meede te doen muiten, maar zyn toeleg ontdekt zynde, wierd hy gevangen en na den Haag gevoerd. Daar beleed hy, van voornemen te zyn geweest, om

die Vesting aan *Parma* over te leveren, dog het geen hy, met de galg moest boeten.

Te Heusden wierd de gantsche Magistraat, op het Stadhuis, gevangen genomen door de Soldaten, en de Overste *Yssel-stein* op 't Slot belegerd, en over al liepen zy op het platte land stroopen. Te Geertruidenberg had de Muitery zware gevolgen.

De Staten van Holland verzogten aan de Regeering van Dordrecht, dat zy eenige persoonen naar Geertruidenberg wilde zenden, om aan de Bezetting te vertonen, dat de Graaf van *Leicester* afstand had gedaan van de Regeering, en dat de algemeene Staten, Prins *Maurits van Orange* hadden benoemd, om, in zyn plaats, het Opperbevel over der Staten Krygsmagt te voeren, met bygevoegde beloften, dat men, zo spoedig doenlyk, voor de betaling van de Bezetting zou zorgen. Zy wilden na die reedenen niet luisteren, zeggende met niemant te doen te hebben, dan met den Baron van *Willougby*, Opperbevelhebber van het Engelsche Krygsvolk, en te willen weeten waar zy geld zouden konnen krygen. De Baron *Willougby*, daar van bericht ontfangen hebbende, begaf hy zig na Dordrecht, en het voorgevallene onderzogt hebbende, begaf hy zig, met de Commissarissen der Regeering na Geertruidenberg. Hy kwam aldaar, wanneer men s'nachts te vooren eenen heimelyken handel met den Vyand had ontdekt, die aan eenige het leeven kosten *Willougby*, de Bezetting bewogen hebbende, nog een Maand na de betaling te wagten, vertrok.

De Staten, zogten wel een accoord met die Engelsche bezetting aan te gaan, maar zy beriepen zich al wederom op *Willougby*; zo dat men genoodzaakt wierd hem het bevel over die Stad op te dragen, met belofte om die Domein van den Huize van Oranje, voor den Prins te bewaren; dog hy was, uit gebrek van geld ook niet in staat om de Soldaten te stillen, eischende een en dertig Maanden Soldy, bedragende meer dan drie Tonnen gouds. Eindelyk beloofde men hen twintig maanden Soldy, bedragende twee honderd en zestien duizend gulden te zullen betalen, mits eed doende aan de Staten Generaal, en Prins *Maurits* als Opperbe-

bevelhebber, dat zy aannamen. Zy schonden egter, kort daar aan, dit verdrag, ontwapende de Burgery, en wilde niet meer nog na *Willougby*, nog na het schryven van de Koninginne luisteren.

Daar waren 'er egter veele die *Willougby* verdagt hielden, van een toeleg op die Stad te hebben, waar in hy veel Engelsch Krygsvolk had geworpen. 't Muiten aanhoudende en men wederom bericht van een nieuwen handel met *Parma* bekomende, zo besloten de Staten, die Stad te doen belegeren. *Willougby* was 'er, zedert eenige maanden, niet binnen geweest, staande het bevel toen aan zynen Zwager *John Wingfield*, die de Stad aan Prins *Maurits* weigerde over te leveren, onder voorwendzel, dat hy verplicht was dezelve voor de Koninginne zyne Meestresse te bewaren. Op die weigering deed Prins *Maurits*, zeventien stukken Geschut daar voor planten, na dat hy alomme, de toegangen naar de Stad, sterk had doen bezetten.

Het gerucht van dit beleg, vloog wel haast naar Engeland over, daar men zulks zeer vreemd vond. *Willougby*, die een keer daar na toe gedaan had, dreef ten Hove, dat de Stad binnen veertien dagen, in handen van *Parma* geleverd zoude worden, zo men aan de Bezetting geen beeter voldoening gaf. Den laatsten dag van Maart 1588, beschoot Prins *Maurits* de Stad zeer heftig, en dreigde storm te loopen; dog de Bezetting voor kwam dit door eene looze onderhandeling, die zy zo lang wisten te rekken, tot dat *Parma* met zyn Leger zig voor de Stad vertoonde, door zyn overmagt Prins *Maurits* noodzakende het beleg op te breken. De Stad wierd terstond aan *Parma* overgeleverd. Hy stond aan de Bezetting vyftien Maanden Soldy toe; aan de Burgery verleende hy, alle de voorige vryheden, voor zo verre dezelve niet streden, met de Oppermagt des Konings en s'Lands welvaard.

De Staten Generaal deeden daar op een scherp Placcat afkondigen, waar by de Overgeevers van Geertruidenberg, met name genoemd, en voor doodschuldige Schelmen verklaard wierden; wordende boven dien, een zeekere somme gelds beloofd, aan ieder die een van hen in handen van de Justitie kon-

de leeveren. Verder deed men afkondigen, dat men allen, die voortaan eenige verkeering hielden, met de Verraders van Geertruidenberg, zoude aanmerken en straffen als hunne medestanders.

Dog het word tyd ons wederom na Utrecht te wenden, alwaar de Regeering, in October ten eenemaal was veranderd; want wy hebben voorheen gezien, dat agt Edelen van Utrecht, niet langen tyd voor het vertrek van *Leicester*, by hem sterk hadden verzogt, de herstelling van veele ingeslopene misbruiken, en dewyl zy styf daar op stonden, waren 'er veelen in hegtenis genomen, dog naderhand weder losgelaten; deeze Heeren hadden zig daarop na Woerden begeeven, alwaar zy den 31 December 1587 een scherp Protest teekenden, waar in de tegenwoordige Magistraat van Utrecht, die door *Leicester* aangesteld was, zeer vinnig door gehaald wierd.

Dit Protest zonden zy aan den Grave van *Nieuwenaar*, Stadhouder van Utrecht, by wien zy, om herstel van alle die ingeslopene misbruiken aanhielden, verhopende beeter gehoor by hem, als by *Leicester* te zullen vinden. Deeze Heer was ook op die, door *Leicester*, buiten zyn kennis, aangestelde Magistraat misnoegd, en hy begreep, dat het gezag van 't Stadhouderschap in 't Sticht, geheel verloren zoude gaan, zo de regering der Stad in handen van de aanhangers van *Leicester* bleef. Ondertusschen had zyn voorneemen om verandering daar in te maken, veele voeten in d'Aarde. Het Krygsvolk, 't geen in 't Sticht in bezetting lag, stond nog in den eed van *Leicester*, en de Burger Capiteinen hielden het met de tegenwoordige Regeering, derhalven zo had de Heer van *Nieuwenaar*, beleid en tyd noodig, om alles op een anderen voet in zyn Stadhouderschap te brengen.

Het eerste, 't geen hy, met dit voornemen ondernam, was de Staten van Utrecht kennis te geeven van het Protest en welgegronde klagten van die Heeren; dog waar over de Magistraat zeer moeijelyk wierd. Ondertusschen hadden die misnoegde Heeren, ook een Smeekschrift over gegeven, aan de

Staten-Generaal, waar in hun bezwaar zeer klaar en nadrukkelyk was voorgedragen; en de Staten Generaal benoemden daar op eenige Gevolmagtigden, om met de Gemagtigden uit den Raad van Staten, en van de Staten van Utrecht, te Woerden, met die misnoegde Edelen, in onderhandeling te treeden.

Dit geschiede in de maand February 1588. Men hoorde wel, ter wederzyden, de klagten, ook wierden veele Geschriften daar over gewisseld, maar zy konden eikander geenzins verstaan, en dus wierd die onderhandeling vrughteloos afgebroken. Ondertusschen bleven de misnoegde Heeren, sterk aandringen by de Staten, op de verandering van de Magistraat van Utrecht, dog daar die zig heftig tegen aanstelden. In de Maand July gaven de misnoegde Heeren, wederom een Requeste over aan de Staten-Generaal, hunne klagten nog sterker als voorheen aandringende, die daar op, wederom, twee Gevolmagtigden na Utrecht zonden, om met den Stadhouder Grave van *Nieuwenaar* te raadplegen, ter bepaling van de gepaste middelen, om alle de verschillen, tusschen de Leden van den Staat ontstaan te beslissen en weg te neemen; maar dit aanhouden der misnoegden, by de Staten Generaal, namen niet alleen de andere Leden, maar ook de overige Edelen zo kwalyk, dat zy aan den Procureur Generaal last gaven hen, voor het Hof van Utrecht, uit dien hoofden, te recht te stellen, gelyk die deed. De gedagvaarde Edelen verzogt uitstel, dat het gegeven wierd, dog toen den bepaalden tyd, om dit Proces te vervolgen aankwam, waren eenige na Engeland geweken, en de Regering van Utrecht al veranderdt, gelyk wy nu zien zullen.

De Vroedschap van Utrecht, met de overige Steden uitmaakende het derde Lid van Staat, ziende hoe sterk men daar tegen woelden, en geen kans ziende om, zonder de bystand van Engeland, zig te handhaven, zonden *Meetkerke* na London, om te beproeven of men de Koninginne niet nog bewegen zouden konnen, om de Souvereiniteit, zo niet over alle de Nederlanden, ten minsten over Gelderland, Utrecht, Overyssel,

yssel, en het voornaamste gedeelte van Vriesland te aanvaarden.

By die geheime Kuiperyen, voegden zig de Burger Capiteinen van Utrecht, en zig van te vooren by eede tot het geheimhouden van alles verbonden hebbende, zonden eenen *Brouwer* ook na London, om te bekuipen, dat de Koninginne en *Leicester*, de Burgemeester *Prounink* zouden raden, hy wilde de Burgemeesterlyke Waardigheid blyven behouden, en niet daar van afstaan, gelyk hy voorgaf te willen doen, al wierd hy, by de aanstaande verandering van de Regeering, op nieuw daar toe verkoren. Ook twyffelde niemand, of *Prounink*, had dit zo met die Capiteins besloten, om *Nieuwenaar* als te noodzaken, hem in de Regeering te laten blyven.

Dit gelukte *Brouwer* in zo verre, dat hy spoedig te rug kwam met brieven zo van de Koninginne als van *Leicester*, waar by aan den Stadhouder *Nieuwenaar* verzogt wierd, *Prounink* in 't Bewind te laten blyven; dog *Nieuwenaar*, die ganfch andere gedagten voedde, had reets geheim geraadpleegd, met eenige afgezette Burger-Capiteinen, en andere aanhang van hem en Vyanden van *Prounink*, en de partyschap van *Leicester*.

Hier op toonden *Nieuwenaar* de Engelsche brieven aan de Staten verklarende zig daar na niet te zullen reguleren, en dit schreef hy voor de vuyst aan de Koninginne, klagende over de heerschzucht van *Prounink*; kort daar op stierf *Leicester*, die de Koninginne een Rad voor d'Oogen draaide, waarop hare Majesteit aan *Nieuwenaar* antwoorde, dat zy hem in de vrye verkiezing niet begeerde te bepalen.

Tegen den gewonen tyd van de verandering der regeering, deed elk zyn best om de zaken naar zyn zin te doen uitvallen; voornaamlyk *Prounink*, die *Willougby* verzogt tegen dien tyd te Utrecht te komen, doende ook het Vendel van Kleerhagen in de Stad trekken, houdende de Engelsche Compagnie van *Blunt* mede aldaar op; ook lag het Walsch Vendel van *Villers* in de Stad; ook hielden de Burgers van beiderly aanhang dubbelde wacht.

De

De afgezette Burger Capiteinen, tegen de Soldaten van *Villers* zig hebbende laten ontvallen, dat zy, in 't kort wel zouden ondervinden wie zy dienden, zo deedt de Magistraat hen opligten en op Hazenberg gevangen zetten, dat een groote beweging onder het Volk baarde. Den 4de October hield de Compagnie van *Brouwer* de wacht voor het Stadhuis, en de Burgers, die het met *Nieuwenaar* hielden, hielden mede scherpe wagt, en *Nieuwenaar* maakte digte by der hand te zyn, vreezende, dat men wederom de een of ander zoude zoeken op te ligten.

Prounink met eenige Vroedschappen verscheen des nachts op het Stadhuis, doende *Cornelis van Kuylenburg*, in wiens huis eenige Burgers om te waken by een gekomen waren, door de Schout gevangen neemen, terwyl de aanhangers van *Nieuwenaar* meesters van het Tuighuis wierden en zig van kruit en loot voorzagen, ook stopten zy de toegangen na 't Stadhuis zo wel, dat 'er geen Ruitery door kon: *Kleerhagen*, ook naar 't Stadhuis gaande, wierd gekwetst en gevat, ook zonden zy zyn Vendel met Schuiten buiten de Stad, om de Poorten niet te moeten openen; ook koos het Vendel van *Villers* de zyde van *Nieuwenaar*. Hier op eischte men van de Magistraat, het loslaten der gevangen, daar *Prounink* tegen wil en dank toe verstaan moest.

Deeze waren naauwelyks ontslagen of Capitein *Ratingen* begaf zig, aan 't hoofd van een groote meenigte gewapende Burgers, naar 't Stadhuis, *Prounink* belastende aanstonds by den Stadhouder te komen, die zig agter uit daar na toe liet geleiden, alwaar hy vast gehouden wierd, en kort daar aan wierden de hoofden van zynen aanhang mede by de kop gevat. Aanstonds deed *Nieuwenaar* de Staten vergaderen, verlenende hem volmagt, om de Regering, zonder uitstel, schoon het vyf dagen voor den tyd was, te veranderen, gelyk dan geschiede.

Daar op wierd *Prounink*, over een reeks van zware beschuldigen te recht gesteld, die zig vry wel wist te verantwoorden, tot dat hy eindelyk, op voorspraak van de Koninginne van Engeland, uit Utrecht gebannen, en tot het bekleden van eenig

Ampt

Ampt onbekwaam wierd verklaardt, dog het word tyd na Prins *Maurits* weder te keeren.

Prins *Maurits* gereed staande om zig den 20ste November, tot Veere, als Markgraaf te doen huldigen, zo schreef de Baron *Willougby*, aan de muitende Bezetting aldaar, dat men zig by die gelegenheid, stil en gehoorzaam had aan te stellen. De Prins wierd echter door eenige van zyne vrienden geraden, zig aan zo veel gevaar niet bloot te stellen; dog hy antwoorde, dat geen Muiter hem vreeze konde aanjagen. Den bepaalden dag gekomen zynde, steeg Prins *Maurits*, te Middelburg zig onthoudende, te Paard, vergezeld door omtrent twintig zo Edelen als Krygsbevelhebbers, meede te paard, om zig na Veere te begeven, reidende met den Degen in de vuist ter Stad in. De Soldaten, daar over verschrikt, pakten zig weg. Terwyl de Regering op de Bordes van het Stadhuis stond, deed de Prins, de Burgery voor het Stadhuis scharen, en de huldiging wierd in rust volbragt. De Prins met zyn gevolg, weder te Paard gestegen zynde, deed de Bezetting mede in de Wapenen komen, en aan hem en de Staten getrouwheid zweeren, waarop hy hen verzekerde, dat hy voor hunne rechten, als voor zyn eigen zoude zorgen, gelyk dit heldhaftig bedryf alhier vertoond word. In 't volgende Plaatje op de nevensgaande zyde te zien.

Hier ziet men Prins *Maurits* te Paard, verzeld van verſcheide Heeren, alle met de Degen in de Vuiſt, na het Stadshuis toe reiden. Voor hem heen reiden twee Trompetters die zig luſtig laten horen. Op het Bordes ſtaan eenige Heeren van de Regeering om hem te ontfangen, waaijende de Oranjevlag uit het Stadhuis; en eenige Soldaten van de Bezetting die dit met verbaaſtheid aanzien, neemen de vlucht.

De inhuldiging te Vliſſingen wierd echter, op het ſterk aanhouden van de Regeering, die voor de gevolgen vreesde, tot den 26 Auguſtus van den Jare 1590 verſchoven, wanneer dezelve met veel plechtigheid volbragt wierd.

Te Medenblik hadden de Soldaten gevorderd, dat men hen ten vollen zou hebben te betalen, en de Gouverneur *Sonoi*, die ze met goede woorden ſcheen te willen paaijen, ſchoon men hem, met reden verdagt hield, dat hy ze had opgeſtookt, moeſt, om zyn leven te bergen, op het Slot wyken. Vervolgens ontwapende zy de Burgery, namen het Stadshuis in bezit, en nieuwe Hopluiden verkoren hebbende, ſchenen zy alles na hunne pypen te willen doen danſſen.

Sonoi, die vier honderd vyftig man meer in Medenblik gelegd had, wierd door de Staten verdagt gehouden, dat hy die Muitery zogt te ſtyven, zonden Gevolmagtigden daar na toe, om hem en zyn volk tot reden te brengen, dog daar was met goedheid niets uit te rechten. Men beval hen, uit naam van *Leiceſter* de Stad te verlaten, dog zy dreven de ſpot met zulke bevelen, zeggende zeer wel te weten, dat dit het bevel van zyne Doorluchtigheid geenzints was.

Prins *Maurits* zogt ook in eene byzondere onderhandeling met de Bezetting, als Capitein Generaal van Holland en Weſtvriesland te komen, maar vruchteloos, geevende tot antwoord, dat zy reets een verdrag, onder het goedvinden van den Grave van *Leiceſter*, met hunnen Gouverneur *Sonoi* hadden geſloten, waar by bedongen was, dat men geene andre Bezetting in de Stad zoude ontfangen en dat ze dezelve niet zouden behoeven te verlaten, voor dat ze volle betaling hadden ontfangen: Ook had *Sonoi* 6 tonnen Buskruit van Amſterdam doen komen, waar door het gerucht bewaarheid ſcheen te worden, dat hy beſloten had, tegen de Staten van Holland en Weſtvriesland en Prins *Maurits*, binnen Medenblik zig te weer te ſtellen, dog dit te willen doen met niet meer als vyf honderd en vyftig Soldaten, ſcheen een dollemans ondernemen, daar men de Krygskundige *Sonoi* niet gek genoeg toe kenden, zo dat niemant twyffelden, of hy verwachte opentlyke byſtand van *Leiceſter*, met zyn Engelſchen.

Het geen dit nog meerder deed geloven was, dat de Engelſche Admiraal *Charles Howard*, met agt groote Oorlogſchepen en zes Pinaſſen, zig voor Zeeland vertoonde, onder voorwendzel van op de Spaanſche verwagt wordende Vloot te kruizen, ſchoon men zeer wel wiſt dat die nog zo ſpoedig niet ſtond op te dagen, dewyl die door de overwinning van *Drake* grotelyks agter uit was gezet; ook onderſchepte men een brief van *Jan Michiels zoon*, Predikant te Grooten Broek, bericht geevende aan *Sonoi*, dat de Vloot van *Howard*, op bevel van de Koninginne geſchikt was, om hem te ontzetten, zo de Staten en Prins *Maurits* iets tegen hem zouden willen ondernemen. *Daniel de Dieu*, Predikant te Vliſſingen, hield ook geheim verſtand met *Sonoi*, en ſchreef hem het zelfde.

Ondertuſſchen kreeg men in Engeland al wederom kwade tyding

ding uit Spanjen, dat de zogenaamde onoverwinnelyke Vloot, wel haaſt van *Lisbon* in Zee ſtond te ſteeken, om Engeland aan te taſten. Schoon het Engelſche Hof dit als een los gerucht aanmerkten, en weinig geloof daar aan ſloeg, vond de Koninginne goed, in tyds haar Vloot te verſterken, en daartoe de byſtand van hare Onderdanen te verzoeken, waarom zy den Admiraal *Howard* met zyn Vloot na huis deed komen, door wiens zorge de Engelſche Zeemagt, in den volgenden ſtaat geſteld wierd.

L Y S T.

Van de Engelſche Vloot, in het Jaar 1588.

Oorlogſchepen, toebehorende aan haare Majeſteit.	17.
Andere Schepen ten Oorlog toegeruſt, die de Koninginne in haren dienſt had genomen.	12.
Tenders en Victualy-Schepen. . . .	6.
Oorlogſchepen, door de Stad *London* ten dienſte van de Kroon uitgeruſt, zynde het dubbeld getal van het geen de Koninginne gevorderd had, alle zeer wel bemand, en overvloedig voorzien met Krygs en mondbehoeften.	16.
Tenders en Victualy-Schepen.	4.
Oorlogſchepen door de Stad *Briſtol*, ten dienſte van de Kroon uitgeruſt, zynde alle groote, ſterke, wel bemande, en van alles wel voorziene Schepen, waar van het Ryk in het gevegt den meeſten dienſt genoot. . .	3.
Een Tender of Sloep.	1.
Koopvaardy-Schepen, waar van men Fregatten had gemaakt, welk *Barnſtaple* leverde. . .	3.
Van Exeter, mede diergelyke. . . .	2.
Een groote en ſterke Pinnas. . . .	1.
Oorlog-Schepen door de Stad *Plymouth*, ten dienſte van de Kroon uitgeruſt, die in geenen deele voor de Oorlog-Schepen van de Koninginne behoefden te wyken. . .	7.
Een Flyboot.	1.
Een klein Eſquader, beſtaande uit Oorlogſchepen van de Koninglyke Vloot, en Schepen die door de Koninginne gehuurd waren, onder bevel van *Henry Seymour*, kruizende	

in het Canaal en de Noordzee, om de Kusten te beveiligen.	16.
Oorlogschepen ten kosten van den grooten en kleinen Adel, van de gemeente van Engeland uitgerust. . .	43.
Zeer groote Oorlogschepen, uitmuntend wel uitgerust door de onderneemers ter Zee. . . .	10.
De Pinnas van Sr. *William Winter*.	1.
In 't geheel Schepen	143

Terwyl de Engelschen hier mede bezig en de handen vol hadden, spoorden de Staten Prins *Maurits* aan, om het aantasten van Medenblik en het onderwerpen van *Sonoi* niet langer uit te stellen, die, meer en meer tot een dappere wederstand alle mogelyke toebereidzelen maakte. Hy had twee van zyne bedienden na Harderwyk en Campen gezonden, om te ondertasten, of het gedeelte van zyn Regiment, 't welk aldaar in bezetting lag, konde besluiten om opentlyk zyn zyde te houden. Daar op vaardigde dit Krygsvolk, een Vendrig en twee Corporaals aan *Sonoi* af, om verder in onderhandeling te treden, dog die hadden het ongeluk van in handen van de Troepen van Prins *Maurits* te vallen, die ze gevangen na Hoorn bragten, alwaar ze in de gevangenis wierden opgesloten, na dat zy in hunne verhoring alles ontdekt hadden.

Sonoi, wiens ontwerp daar door een grote krak had gekregen, zond toen eenen *Willem Mostaard*, een van zyne yverigste voorstanders na Engeland, om bystand te verzoeken, dog het Engelsche Hof oordeelde dat het toen geen tyd meer daar toe was, wanneer de Koninginne, omtrent die zaken aan *Willougby* en *Kullegrai* beval, hun best te doen, om een verdrag tusschen de Staten van Holland en *Sonoi* uit te werken.

Terwyl dit voorviel koos ieder party na dat hy gezind was, en men zag vele blauwe boekjes, voor en tegen *Sonoi* in 't licht komen. *Prounink*, die kwaadaardige Burgemeester van Utrecht, maakten 'er een, ter zyner verdediging, waar in de Staten van Holland vinnig doorgehaald wierden, over welken hoon zy zig zeer gevoelig toonden zonder recht daar over te konnen erlangen, dewyl *Leicester* hem beschermde.

Inmiddels vervolgden de Troepen van Prins *Maurits*, hunnen marsch

marsch na Medenblik, het geen *Sonoi* tot het wanhopig besluit bragt, om den dyk by Medenblik door te steken, om het binnenland daar door onder water te zetten en het Staatsche Leger te rug te doen trekken, tegen de uitdrukkelyke protestatie van *Jelle Adriaanszoon Wyk*, Dykgraaf van de Medenblikker dyk, met de regerende Heemraden, dog waar tegen de Kogmeester *Cornelis Claaszoon Mans*, en eenige aanhangers van *Sonoi* zig stelden; dog alle de Ingelanden, de party van den Dykgraaf en Heemraden kiezende, en Prins *Maurits* dreigende, alle die maar eenigzints de handen aan het doorsteken van den Dyk leende, de galg te doen passeren, zo bleef dit agter.

Sonoi echter niet rustende, bewoog, door beloften en dreigementen, omtrent zestig leden van de Schuttery, om by eede te beloven, hem en de Bezetting, hunne hulpe te zullen toonen, waar op men hen hun geweer te rug gaf, wordende zy onder een byzonder Vendel geschaard. De overige Burgers waren reets van te vooren met *Sonoi* over een gekomen, dat zy de Bezetting nog helpen nog eenig nadeel toebrengen zouden, gelyk de meeste burgers zig in der daad onzydig hielden; te meer toen zy zagen dat de aanhangers van *Sonoi*, op de aannadering van het Staatsche Leger, zeer neerslagtig wierden.

Om hen nieuwe moed te doen scheppen, bleef *Sonoi* hen troosten met de hoope op Engelsche bystand, volgens beloften vervat in verscheide brieven, die hy opentlyk vertoonde, voorgevende dezelve van tyd tot tyd, uit Engeland ontfangen te hebben; dog eindelyk vernam men, dat *Johannes Petri*, Grietman van Stellingwerf, een vertrouweling van *Leicester* en *Sonoi*, die toen te Medenblik was, de opsteller van deeze brieven, en het oosteinde van Twisk, alwaar hy woonde, het London was, waar uit dezelve geschreven en met schuiten na de Stad gevoerd wierden. Ook wierd de Vroedschap *Koster* by de kop gevat en in een gat geworpen, dewyl hy gezegt had zeer wel te weeten, dat 'er geen ontzet uit Engeland te wagten was.

Dus stond het te *Medenblik* geschapen, wanneer *Sonoi* in de Maand Maart, een brief van *Leicesters* eigen hand uit Engeland ontfing, dat hy, op uitdrukkelyk bevel der Koninginne, die zynen raad en bystand, in die hachelyke omstandigheid van tyd niet konde missen, afstand had gedaan van zyn Landvoogdy over de

vereenigde Nederlanden, en dat hy hem en zyn Volk daarom ontslagen hield van de aan hem gedanen eed. Op den 12de Maart wierd zulks, by Placcaat der Algemeene Staten, mede opentlyk bekend gemaakt, dat een onuitsprekelyke ontsteltenis onder de aanhangers van *Leicester* maakte, dog de ware Patriotten niet alleen verblyden, om dat het Vaderland daar door van dien gevaarlyken onrust verwekker, en alle de aanslagen door Engeland tegen deszelfs vryheid en onafhankelykheid gesmeed verlost wierd, maar ook den weg wierd gebaand, om den dapperen Prins *Maurits*, met de Opper-Veldheersstaf der vereenigde Nederlanden te zien pralen, het geen de Koninginne *Elizabeth* niet onduidelyk toonde, met vermaak te zullen zien, ziende dat zy de bystand der Nederlanden noodig zou krygen. De Engelsche Bevelhebber in den Briël weigerde wel in 't eerst, het Placaat van de Staten Generaal te laten afkondigen, dog men vond wel haast middel om hem daar toe te noodzaken.

Te *Medenblik* veranderde de zaken nu ook schielyk van gedaante; want de Koninginne van Engeland had *Sonoi* geraden, zig ten spoedigste met de Staten en Prins *Maurits* te verzoenen, onder de bemiddeling van *Willougby*, die uit last van de Engelsche Koninginne verzogt, *Sonoi* alle mogelyke gunst te willen bewyzen.

Daar op trad Prins *Maurits*, met goedvinden der Staten onder de bemiddeling van *Willougby*, en eenige andere Gevolmagtigden, met *Sonoi* op nieuws in onderhandeling, en de verzoening wierd wel haast getroffen, onder deze hoofdzakelyke voorwaarden. 1) Dat *Sonoi* in 't bewind te Medenblik zou blyven, met zo veel volk als Prins *Maurits*, nevens *Willougby* en de andere Gevolmagtigden, raadzaam zouden vinden; dog onder plechtige belofte, dat hy geene nieuwigheid zoude aanrechten, zonder uitdrukkelyke bewilliging van den Prins. 2) Dat de Raad van Staten eenen billyken lastbrief aan *Sonoi* zoude doen ter hand stellen, of anders, zo zulks by de Staten en Prins geoordeeld wierd, hem een eerlyk afscheid bezorgen. 3) De Soldaten zouden drie maanden soldy, in gereeden gelden ontfangen, te weten, zy die lang genoeg daar toe in dienst waren geweest, mits eed doende aan de Staten en Prins. 4) De besluiting van *Medenblik* zou aanstonds opgeheeven, de Prins met behoorlyke eerbied daar in ontfangen worden, die daar in eene algemeene Amnestie zoude doen afkondigen.

Alles

Alles wierd na de letter volbragt, en Prins *Maurits* deed den 29ste Maart, zyne openbare intrede te paard, aan 't hoofd van zyn Ruitery en eenige benden voetvolk, binnen *Medenblik*. Het Placaat van algemeene vergetenis en vergevenis, wierd des anderen daags afgekondigd. De Bezetting wierd gemonsterd, ontfing de beloofde betaling, en wierd na andere platzen verlegd; ook wierd die Stad, door eene nieuwe Bezetting, onder vertrouwde Officieren verzekerdt, waar mede de rust, ten minsten, voor een korten tyd, aldaar hersteld wierd. 1588.

Het duurde echter niet lang, af *Sonoi* begon te klagen, dat het gemaakte verdrag niet na behoren gehouden wierd; dat de Magistraat der Stad, zo wel als de Burgers hem geen behoorlyke eerbied toedroegen; dat twintig of dertig schreeuwers, voor de tweede brugge van zyn Huis, hem kwamen hoonen en drygen; en men vond in der daad dat de gantsche Burgery tegen *Sonoi* zodanig was verbitterd, dat de Prins zig verplicht vond hem in zyne byzondere bescherming te neemen, om hem voor den overlast van het gemeen te beveiligen. Echter wierden hem verscheide Rechtsgedingen voor den Hove van Holland aangedaan die hem spels genoeg maakten.

In een woord, alles scheen nu samen te spannen om hem den dienst van het land wars te maken. De Staten van Holland en Prins *Maurits*, wierden op nieuw tegen hem verstoord, wyl zy ontdekten, dat die onrustige man, in stilte verstandhouding onderhield, met de muitende Soldaten op verscheide plaatzen. Dit was de reeden, waarom de Staten van Holland en Westvriesland, door hunne Gevolmachtigden, ter Vergadering van de Staten Generaal, opentlyk deeden verklaren, dat zy den dienst van *Sonoi* niet meer begeerden nog noodig hadden.

Sonoi verzogt dan zyn ontslag aan de Staten Generaal, en betaling van het geen men, zo hy meende, hem nog schuldig was, en Prins *Maurits* had zelfs de goedheid van zyne zaak den Staten aan te bevelen; dog niets konnende erlangen begaf hy zig na Engeland. Het was omtrent vyf Jaren daar na, dat hy met een brief van aanbeveliug van de Koninginne *Elizabeth* te rug keerden, wanneer hy zyn volle afrekening, en twee duizend guldens, tot voldoening van zyne achterstallen van de Staten van Holland ontfing, nevens een Jaargeld van duizend Gulden dat na zyn dood,

op zyn eenige dogter *Emerentia Sonoi* moest overgaan; waar op hy na Norden in Oostvriesland ging woonen, dog in den Jare 1594 kogt hy het Kasteel Dyke in Groningerland, waar op hy in den Jare 1597, oud 68 Jaren, overleed.

De muitery der Bezetting van Geertruidenberg, eene Heerlykheid toebehorende aan den Huize van Oranje, had nog rampzaliger gevolgen, wyl dit Volk, aan 't nederleggen der regering van *Leicester* zig niet stoorden, willende met niemant te doen hebben als met *Willougby*, die men genoodzaakt was 't bevel over de Stad op te dragen, onder belofte van ze voor het Huis van Oranje te zullen bewaren; dog dit was niet in zyn vermogen uit gebrek van geld; ook hield men *Willougby* verdagt, die 'er veel Engelsch Krygsvolk binnen wierp, en toen het bevel van *John Wingfield* over gaf, verklaarende die Vesting voor de Koninginne zyne Meestresse te zullen bewaren.

Dit noodzaakte Prins *Maurits* de Stad te belegeren, en met 17 Stukken te beschieten, 't geen men in Engeland zeer vreemd vond, schoon de Koninginne geen het minste recht had om die Stad met haar volk te bezetten. Prins *Maurits* echter de Stad blyvende beschieten, zo begonnen zy eene looze onderhandeling, die zy zo lang rekten, tot dat *Parma*, aan wien ze de Stad verkogt hadden, met zyn gantsche Leger daar voor aankwam, waar door Prins *Maurits* genoodzaakt wierd de Belegering op te breeken. *Parma* zou zekerlyk door de verradery der Engelschen, nog meerder veroveringen hebben gedaan, indien hem, door 't bevel van Spanjen, de handen niet gebonden waren geworden, waar van wy nu de oorzaak zullen zien.

In Maart van het Jaar 1588, kreeg men van alle kanten tyding, dat de Spaansche zogenaamde *Onoverwinnelyke Vloot*, met welkers uitrusting men zo veele Jaren had doorgebragt, bevel had ontfangen zig op de Taag te verzamelen, om van *Lisbon*, tot het aantasten van Engeland, onder zeil te gaan. Dezelve bestond, (volgens de Memorien van den Admiraal *Howard*, Opperbevelhebber van de Engelsche Vloot) uit 130 Schepen, groot te samen 57858 Tonnen, aan welkers boord zig bevonden 19259 Soldaten, 8450 Matrosen, 2080 Slaven en 2630 Stukken Geschut, behalven nog een aanzienlyke Vloot van kleinder Schepen, Sloepen en Jachten, beladen met een ongelooflyke meenigte van

Wa-

Wapenen en Krygsbehoeften, ten dienste van de Schepen welke uit de havens van Vlaanderen, inzonderheid van Duinkerken, zig daar by stonden te voegen. Aan boord van de *Onoverwinlyke Vloot*, bevonden zig nog 124 voorname Edelluiden met hun gevolg, om deeze groote onderneming, als vrywilligers by te woonen, en nog 180 Priesters en Monniken van verscheide Ordens, mede voerende een groote meenigte H. Overblyfzels, Pausselyke aflaten en andere geestelyke hulpmiddelen, daar de Roomschgezinden gewoon zyn hun vertrouwen op te stellen.

Koning *Filips* was van voornemen geweest, het bevel over deeze Vloot op te dragen aan den Marquis *van Santa Cruz*, een Edelman van bekende dapperheid en groote ondervinding, waar van hy doorslaande blyken had gegeeven, in de beroemde Zeeslag van *Lepanto*; dog die Heer inmiddels komende te sterven, zo stelde de Koning van Spanje *Don Alphonso de Gusman*, Hertog van *Medina Sidonia* in zyn plaats, meer wegens zyn hooge qualiteit en aanzien, als eenige byzondere verdiensten, als niet zeer noodig zynde, wyl de verwaande *Filips* van gevoelen was, dat deeze onderneeming, uit hoofde van overmagt, niet konde mislukken, voornaamlyk, om dat het beleid, wegens de Landing in Engeland, en het onttroonen van *Elizabeth*, door Paus *Sixtus V*, plechtig in den ban gedaan, op den beroemden Veldheer *Parma* stond aan te komen: ook zou Don *Martines de Raldo*, een oud en ervaren Zee-Officier, het bevel onder *Sidonia* voeren, en de Hertog kreeg bevel in alles zyn raad te volgen.

Parma, alle verdere krygsbedryven, uit dien hoofde, tot heil van ons Vaderland, op uitdrukkelyk bevel van zynen Koning opschortende, hield een Leger van 30000 Man in Vlaanderen gereed om ingescheept te worden, op 28 Oorlogschepen, die in de haven van Duinkerken versameld waren 400 platboomde Vaartuigen, voor een gedeelte nieuwelings gebouwd, ten deele aan alle kanten opgekogt, zouden dienen, om zyn Krygsvolk, een goed getal Veldstukken, met de krygs-en mondbehoeften na boord te voeren, langs verscheide Vaarten en Canalen, waar van 'er *Parma* onlangs, tot dat einde, nieuwe had doen graven: Onder die nieuwgebouwde platboomde Vaartuigen waren 'er 28 ligte, welke de Oorlogschepen aan boord moesten neemen, om tot het Landen der Ruitery in Engeland te dienen.

Niet alleen in Engeland, maar ook in ons Vaderland, betoonde men echter zo veel bekommering niet voor die Vloot, als men mogelyk wel had behoren te doen. De Engelſchen ſtelden vaſt dat het op Zeeland gemunt was; en de Nederlanders geloofden niets te vrezen te hebben, niet twyffelende of het was alleen op Engeland gemunt; en eenige ſloegen geloof aan het uitſtrooiſel der Spanjaarden, dat die Vloot na de Weſt-Indiën ſtond te zeilen, te meer, dewyl de geveinsde vredehandel tuſſchen Engeland en Spanjen nog al wierd voortgezet, en men vaſt ſtelden, dat de Spanjaarden wel wiſten dat zy met zulke groote Schepen, weinig of niets op de kuſten van Engeland, Zeeland of Holland, zouden konnen uitvoeren.

Eindelyk veroorzaakte eenige heimelyke berichten dat de oogen van de beide natien open gingen, waarop de vredehandel plotzeling wierd afgebroken; en de Koninginne *Elizabeth* hield by de Staten aan om 20 Oorlogſchepen, die de Staten haar toe ſtonden en ten ſpoedigſten uitgeruſt wierden, waar by Lord *Henry Seymour*, met deszelfs Esquader van 16 Engelſche Oorlogſchepen zig voegden, om te ſamen op de kuſten van Vlaanderen te kruiſſen, de Vyandlyke havens te ſluiten, het uitloopen van Parmaas Vloot uit Duinkerken te beletten en de kuſten van Zeeland te beveiligen. Ook begon men zig toen in Zeeland te wapenen, dewyl men al verder ontdekte, dat *Parma*, met eenige voorname Hovelingen, ſterk by den Koning aanhielden, zig meeſter van Vliſſingen te maken, eer hy iets tegen Engeland ondernam, wanneer dit met meerder veiligheid zoude hebben konnen geſchieden. De krygskundige *Parma* had daar in groot gelyk; dog de verwaandheid van Koning *Filips* verblinde zyne oogen en hy verſtond het anders.

In Engeland maakte men ook de noodige ſchikkingen om dien gevaarlyken aanſlag tegen te gaan. Voor eerſt droeg de Koninginne zorge, dat aan alle de uitheemſe Staten en Mogendheeden hier van berigten wierden gegeeven, hen aantonende, hoe uit de natuur van die onderneming vloeide, dat zy daar door in ruim zo veel gevaar gebragt ſtonden te worden als Engeland, en dat zy verloren waren, zo dien aanſlag van Spanje gelukte, welk wys en ſtaatkundig bedryf over al veel invloed maakte. De Koning van Denemarken lag, op 't verzoek van den Engelſchen

Afge-

Afgezant, beslag, op een groot getal Schepen gehuurd ten dienste van den Koning van Spanje. De Hanze-Steden, schoon in dien tyd, verklaarde Vyanden van Engeland, hielden de Schepen op, beladen met provisien voor Spanje: dit wierd in dien tyd, aangezien voor een daad van groote voorzichtigheid, en het uitwerkzel eener goede staatkunde, dog had een nadeelig gevolg voor die Steden. Koning *Jacobus VI* van Schotland, smoorde zyne gevoeligheid over zyns Moeders schandelyke dood, en zyn eigen belang altoos blyvende behartigen, bleef hy *Elizabeth* aankleven. De Koning van Vrankryk was te staatkundig om aan Spanje eenige bystand te verlenen. De Hollanders gelyk wy zagen, kozen volgens hun belang, de zyde van Engeland, en droegen het bevel over hunne Vloot op, aan den Admiraal *Justinus*, Grave van *Nassau*, die in overeenstemming moest ageeren, met het Engelsch Esquader onder Lord *Seymour*, en die beide Esquaders niets doen dan met overleg van *Charles* Lord *Howard van Effingham*, Opper-Admiraal van Engeland, hebbende onder hem de Vice-Admiraal *Sr. Francis Drake*, en tot Schout by nacht *Sr. John Hawkins*, met een groot getal ervaren Zee-Officieren die reets bewyzen van hunnen moed en beleid gegeeven hadden.

Wat de Engelsche Landmagt aanging, de Koninginne bragt drie Legers op de been. Het eerste bestond uit 20000 Man, cantoneerende langs de Zuidkust. Het tweede, bestaande uit 22000 Voetknegten en 1000 Ruiters, campeerde by *Tilbury*, onder bevel van den Grave van *Leicester*. Het derde was te samen gesteld uit 34000 Voetknegten en 2000 Paarden, al te maal uitgelezen manschap, zynde geschikt om te zorgen voor de veiligheid van haar Majesteits persoon, onder bevel van Lord *Hunsdon*, een dapper, yverig en voorzigtig Edelman, en na bloedverwant van de Koninginne van haar moeders zyde.

De Admiraal *Howard*, op de tyding dat de vyandlyke Vloot te *Lisbon* zeilree lag, liep met een Esquader in Zee, en eenigen tyd gekruist hebbende, zonder nader tyding daar van te hooren, zo kreeg het Engelsche Hof bericht, dat die Vloot, in 't laatste van Bloeimaand of May werkelyk van de Taag in Zee gestoken was, maar dat aan dezelve verscheide onheilen waren overgekomen, die ze te rug had doen keeren. Hier uit besloot men, dat de Spanjaarden niet in staat waren om dit Jaar iets van belang te onder-

nemen,

nemen, en de laatheid van het Jaargetyde dit waarschynlyk makende, zo schreef de Secretaris *Walsingham*, op bevel van de al te spaarzame Koninginne, aan den Admiraal *Howard*, dat hy vier van de grootste en wel bemandste Oorlogschepen, na *Plymouth* zou opzenden, om de Matrozen af te danken, en de Schepen te doen onttakelen, en dat de Koninginne ook voornemens was een gedeelte van hare Legers af te danken, uit spaarzaamheid, dewyl het doen van zulke groote kosten niet langer nodig scheen te wezen.

Hier op staat aan te merken, dat het na alle waarschynlykheid met Engeland gedaan zou zyn geweest, zo de Admiraal *Howard* dit bevel was nagekomen; want in plaats dat de Spaansche Vloot, volgens dit valsche bericht, na *Lisbon* was wedergekeerd, zo bevond zy zig toen in de Spaansche Zee, maar eenige mylen van de gronden, niet zeer ver van de kust van Engeland, langzaam, om niet te verstrooyen, in goede order, het Canaal naderende. De Engelsche Admiraal *Howard*, geen het minste geloof aan die valsche tyding, of ongegrond uitstrooisel slaande, en die al te groote spaarzaamheid als ontydig veroordeelende, antwoorde aan den Secretaris van Staat, verzoekende, dat de Koninginne het niet kwalyk geliefde te neemen, zo hy in dit geval haar bevel niet gehoorzaamde, de redenen die hem daar toe bewogen hadden, omstandig voordragende; en eindelyk voegde hy daar by, zo die redenen aan hare Majesteit niet voldoende voorkwamen, hy verzogt, dat die Schepen, ten zynen kosten, by hem mogten blyven, willende liever in persoon die schade lyden, dan het Ryk aan een zo oogschynlyk gevaar bloot stellen. Dit was een zo edelmoedig als getrouw bedryf, dien grooten Admiraal voegende, want de waarheid van alles was deeze.

De zogenaamde *Onoverwinlyke Spaansche Vloot*, was werkelyk den 1ste Juny N. S. van *Lisbon* in Zee gestoken, met zo groote praal en pracht, en met eene zo verzeekerde hope van de overwinning te zullen behalen, als men nooit voorheen gezien had. De Instructie van de Koning aan den Hertog van *Medina Sidonia*, behelsde een ernstig bevel, dat hy met zyn gantsche Vloot, zonder alvorens iets anders te ondernemen, na de pas van *Calais* zig zou hebben te begeeven, om de Engelsche, Hollandsche en Zeeuwsche Schepen, welke de Haven van Duinkerken bezet hiel-

hielden van daar te jagen; dat *Parma*, die daar na wagten, als dan zyn Leger aanstonds zoude doen inschepen, en hy zig, met zyne 28 Oorlogschepen, by de Vloot gevoegd hebbende, had men gesamentlyk na de kust van Engeland te stevenen, om de landing onder het beleid en Opperbevel van *Parma* te ondernemen, zig verder moetende gedragen na de geheime bevelen, die de Koning verzegeld aan *Medina Sidonia* ter hand stelde. Hy ontfing verder bevel, van zig met zyn Vloot zo digt onder de fransche kust te houden, als eenigzints doenlyk zou wezen, op dat de Engelschen, die men door valsche berichten en uitstrooizels zoude zoeken te misleiden, geene zeekere tyding van zyne aannadering mogten komen te ontfangen: en indien hy, onverhoopt, de Engelsche Vloot mogt komen te ontmoeten, zo moest hy, door alle mogelyke wegen het komen tot een gevegd vermyden, ten minsten zo lang, tot dat *Parma* zig by hem gevoegd had, en wierd hy aangetast, dan moest hy zig vergenoegen, de Engelsche Schepen die maar Schuiten by de zyne waren, met zyn geschut te rug te dryven, zonder toe te laten dat ze eenig Spaansch Schip naderde.

Dit was alles zeer wel met *Parma* overlegd, en het kwam nu maar op de uitvoering aan. Het eerste beletzel was, dat de Spaansche Vloot, in het dubblen van de Noord-Caap, door een storm belopen en verstrooid wierd, 't geen de Admiraal *Medina Sidonia* verplichte, met het gros van de Vloot, in de *Corunna* intelopen, om de Vloot weder te verzamelen. Dit was de grond waar op men in Engeland had uitgestrooid, dat die Vloot na *Lisbon*, zeer beschadigd zynde, was weder gekeerd.

Medina Sidonia de Schepen versameld, en de weinig geledene schade hersteld hebbende, koos weder Zee, en ontfing op de kust van Vrankryk tyding van de Spaansche huurlingen uit Engeland, dat de Koninginne door die valsche tyding misleid zynde, bevel aan haren Admiraal had gezonden, om de Engelsche Vloot na *Plymouth* te doen weder keeren, die hy nu aldaar zoude konnen overvallen en verderven.

Hier op riep *Medina Sidonia* de Krygsraad by een, om te raadplegen, of men zig strikt aan 's Konings bevelen moest houden, dan of het beeter zoude zyn, deeze gunstige gelegenheid waar te neemen, om de Engelsche Vloot in de haven te verbranden. Na eene

eene lange betwisting, waar by 'er veele van een tegenstrydig gevoelen waren, wierd het aantasten en verbranden van de Engelgelsche Vloot beslooten, en wel voornaamlyk op het sterk aanhouden van *Don Diego Flores de Valdes*, Admiral van het Esquader van Andalusie. Zyn voorgeven was in der daad vry aanneemlyk, en was het bericht waar geweest, dan zou dit voornemen, buiten een onvoorzien toeval, na alle gedagten, door een gelukkigen uitslag bekroond zyn geworden.

Het eerste land, dat de Spanjaarden in 't gezicht kregen was *Lezard*, dat zy verkeerd voor *Ramshead* by *Plymouth* aanzagen, maar het toen tegen het vallen van den avond zynde, zo vonden zy goed van het land af te houden en weder in Zee te steken, tot het aanbreken van den dageraad, om dan hunnen aanslag werkstellig te maken. In deezen tusschentyd, wierd de Spaansche Vloot ontdekt door een Schotse Kaper gevoerd door Capitein *Fleeming*, die aanstonds na *Portsmouth* onder zeil ging, om de Lord Admiraal kennis daar van te geeven, dat de oorzaak was van het mislukken van den Spaanschen aanslag, en het behoud van de Engelsche Vloot.

Lord *Howard* een tweden brief van den Secretaris van Staat *Walsingham* ontfangen hebbende, met bericht dat de Koninginne zyne reedenen niet goedkeurde, maar hem nogmaals beval met de Vloot na *Plymouth* te rug te keeren, en order te geeven, om de grootste Schepen op te leggen, dewyl het Jaargetyde te verre verlopen was, om langer voor de Spanjaarden bevreest te moeten zyn, was werkelyk met de Vloot na die Haven te rug gekeerd; de matrosen van eenige der grootste Schepen waren reets afgedankt, en die Schepen wierden werkelyk onttakeld, wanneer de Admiraal dit verzeekerd bericht van Capitein *Fleeming* ontfing.

De Admiraal *Howard* verloor daarom den moed niet, en bericht daar van aan het Hof gegeeven hebbende, 't geen eene groote ontroering te *London* veroorzaakte, zo versamelde hy, met alle mogelyke vlyt, de gereed leggende Schepen by een; en bevel gegeeven hebbende om nacht en dag te arbeiden aan het uitrusten der anderen, die hem ten spoedigsten moesten volgen, stak hy met dit Esquader in Zee, en schoon de wind sterk blaasde in *Plymouthsound* geraakte hy buiten, na lang met de tegenwind geworsteld te hebben.

Des

Des anderen daags, zynde den 20ste July, zag hy van verre 1588.
de Spaansche Vloot, geschaard in een halve Maan, breidende de beide vleugels zig zeven Engelsche mylen omtrent twee en een half uur ver uit, langzaam en met klein zeil voortzeilende, want de Spanjaarden, zig met den morgenstond weder na land gewend hebbende, ontdekte hunnen misslag, en dat zy Caap *Lizard* voor *Plymouth* hadden aangezien. Om die reden besloot *Medina Sidonia* zyn Vloot zo ver uit te breiden, op dat geen Engelsch Schip hem zoude ontsnappen, die anders de tyding van zyn aankomst te *Plymouth* zoude konnen brengen, blyvende nog by zyn voornemen volharden, om de Engelsche Vloot in die Haven te vernielen, en zo hy verstond, dat dit ondoenlyk was, volgens de orders des Konings, tot op de kust van Vlaanderen af te zakken, om met de Oorlogschepen te Duinkerken te conjungeren, hebbende reets bericht aan *Parma*, van zyn komst in 't Canaal gegeeven, met bevel de Schepen op de Rede te doen leggen, en de inscheping van zyn Volk te beginnen; gelyk de Admiraal *Howard* ook met een klein vaartuig aan Lord *Seymour* en Graaf *Justinus van Nassau*, kennis van de aankomst der Spaansche Vloot had doen geeven.

De Spanjaarden het Engelsch Esquader onder *Howard* in Zee ontmoetende, stonden daar over niet weinig verbaast, en daar op bemerkende, dat zy te laat kwamen, om iets tegen de Engelsche Vloot in de haven van *Plymouth* te ondernemen, zo besloot de Hertog van *Medina Sidonia* zig nu verder na de instructie des Konings te gedragen en een gevegt met de Engelsche Vloot zo veel doenlyk te vermyden: Ten dien einde deed hy een sein aan zyne Schepen, om de beide vleugels in te trekken, de Schepen zig beeter te doen sluiten, met de gantsche Vloot digt onder de Fransche wal te houden, om meerder zeil te maken, en voor de wind zig spoedig na de Vlaamsche kust te begeeven.

d'Admiraal *Howard* dit ziende bleef met zyn Esquader, onder de Engelsche wal oplaveren, en liet de vyandlyke Vloot, die veel te sterk voor zyn klein Esquader was, vredelyk voor by passeeren om, zo dra hy boven wind van den Vyand gekomen was, de agterlyke vyandlyke Schepen na genoegen aan te tasten; want schoon de Spaansche Schepen veel grooter als de zyne waren,

zo waren de Engelsche Schepen veel snelder in het zeilen, en met veel geoeffender Zeeluiden bemand.

Zo dra d'Admiraal *Howard* de wind van den Vyand had gewonnen, viel hy de Spaansche achter-hoede, gecommandeerd, door *Don Martines de Ricalde*, met dapperheid en beleid en met een wonderbaar succes op het lyf, op den 31ste July N. S., en schoon *Ricaldo* alles deed wat van een braaf Bevelhebber verwagt konde worden, zo kon hy het beschadigen van veele Schepen niet beletten, nog het in verwarring raken van de gantsche achterhoede niet voorkomen.

Een Hollandsche of Zeeuwsche Kannonier by de Spanjaarden gevangen zittende, en door dwang in hunnen dienst getreden zynde, maar door de trotse Spaanse Officiers mishandeld wordende stak dien nacht, het Spaansche Schip waar op hy diende, en waar in de krygskasse zig bevond in brand, waar na hy over boord sprong, wordende door de Engelschen gered. De Spanjaarden deeden alles wat mogelyk was om de vlammen te blussen, en bragten het grootste gedeelte van het geld, aan boord van een Galleon gecommandeerd door *Don Pedro de Valdes*, dog kort daar aan schoot een der Engelsche Schepen de fokkemast van dit Schip over boord, waar op de Spanjaarden zulken schrik beving, dat veel volk in de Schuiten en Sloepen sprong om zig te salveren; en dit Schip aldus in onmacht leggende, en de nacht zeer duister zynde, zo viel het in handen van den Vice-Admiraal *Franciscus Drake* die de Capitein met zyn volk gevangen na *Darthmouth* zond, dog het geld ter plundering aan zyn Volk overgaf, waar na dit Galleon in de grond wierd geboord. Het voorige in brand gestoken Schip, gecommandeerd door de Spaansen Vice-Admiraal *Michel d'Oquendo*, na dat de vlammen, die veel volk verteerd hadden, en het Schip buiten staat stelden om de anderen te volgen, eindelyk nog gelukkig geblust wierden, viel des morgens, van het volk verlaten zynde, mede in handen der Engelschen, die het verder plunderden en vernielden.

Des anderen daags was de Spaansche Admiraal *Medina Sidonia* bezig, om zyne in verwarring geraakte Schepen weder te versamelen, en de geledene schade so veel doenlyk te herstellen; ook zond hy een advysjacht af aan *Parma*, om hem kennis te geven

ven van het groot verlies dat hy geleden had, met verzoek van ten spoedigsten met zyne Schepen zig by hem te komen voegen, om hem uit het gevaar te verlossen. Volgens het verhaal der Engelschen, wierd dit Advys-Jacht ontmoet, door een Zeeuwsche Kaper, behorende tot de kruissende Schepen onder den Heer van *Warmond*, Vice-Admiraal van Holland, waar op de meeste Spanjaarden lande en de vlucht namen. Dit Advys-Jacht genomen, en in de Hollandsche Vloot gebragt zynde, verstond men daar uit, niet alleen de verlegendheid van den Spaanschen Admiraal *Sidonia*, maar ook het verzoek dat hy aan *Parma* tot zyn ontzet gedaan had, 't geen de moed der Engelschen en Hollanders verdubbelden.

Dat de brief van den Spaanschen Opper-Admiraal, door de aan land gevluchte Spanjaaarden, in handen van *Parma* was gekomen, bleek, dewyl die aanstonds bevel gaf, om zyne Schepen uit te halen, en de inscheping te beginnen; dog die Duinkerker Schepen, wierden door de Hollandsche en Engelsche, voor die haven kruissende, met een zo verschrikkelyk vuur begroet, dat men ze zeer beschadigd na binnen moest slepen. Hier van gaf *Parma* bericht aan *Medina Sidonia*, aantonende, dat het buiten zyn vermogen was aan deszelfs verzoek te voldoen, ten ware hy, volgens bevel des Konings, met de Spaansche Vloot kwam afzakken om het Hollandsche en Engelsche Esquader van voor Duinkerken te dryven, en dewyl de Hollanders en Zeeuwen, zig genoeg in staat bevonden, om het uitlopen van de Duinkerker] Schepen te beletten, ging de Engelsche Admiraal *Lord Henry Seimour*, en de Vice-Admiraal *Sr. William Winter*, met het Engelsche Esquader na het Canaal onder zeil, om op de hoogte van *Dovre* te kruissen, en de Spaansche Vloot in 't oog te houden.

Den 23 July O. S. geraakten de Spaansche en Engelsche Vlooten wederom aan elkander, behalende nu de eene en dan de andre eenig voordeel, dog de Spanjaarden wierden toen ten vollen overtuigd, dat de verbazende groote en hoogte van de lighamen hunner Schepen, hen tot nadeel verstrekten; want de Spaansche kogels vlogen over de Engelsche Schepen heen, zonder veel kwaad te doen, daar byna geen eenen Engelsche kogel misten in het treffen van zyn doel, waar door de Spaansche Schepen niet alleen veel volk verloren, en de zelve veel schaden leden, maar

krygende veele gevaarlyke schoten onder water.

Den 24*ste O. S.* vergenoegde de Engelschen zig met de Spanjaarden in 't oog te houden, konnende dien dag niet veel uitvoeren, want schietende, door hunne handigheid, drie maal in den tyd dat de Spanjaarden maar eenmaal vuur konden geeven, zo hadden de Engelsche Schepen by na al hun Kruid en Loot verschoten; dog tegen den avond genoegzame voorraad van Oorlogs-amunitie van de wal ontfangen hebbende, zo maakte de Admiraal *Howard* de noodige schikkingen om, in 't naarste van den nacht, de Spaansche Vloot aan te tasten, en eenige Branders daar onder te zenden. Ten dien einde verdeelde hy zyn nu versterkte Vloot in vier Esquaders; het eerste onder zyn eigen bevel het tweede onder *Drake*, het derde onder *Hawkins* en het vierde onder *Forbisher*, behalven eenige Hollandsche en Zeeuwsche Oorlogschepen onder de Heer *Warmond*, dog de stilte belette dien aanslag, werkstellig te maken.

Den 25ste wierd 'er een afgedwaald Spaansch Schip genomen, en daar op besloot *Howard* op den 26ste, niets verder te ondernemen tegens de Spaansche Vloot, tot dat de Vyand in de naauwte van Doevres zou zyn gekomen, en de Heer van *Warmond*, zeilde met zyne Schepen te rug, om, met meerder versterking, als 't nodig was, den Engelschen Admiraal aldaar af te wagten, en dan den aanval, met eene nog veel aanzienlyker macht van Schepen, die d'Admiraal *Howard*, dag voor dag, uit de Engelsche Havens ontfing, de Vloot van *Sidonia* aan te tasten, en buiten staat te stellen, om zig voor *Duinkerken* te vertonen; want het bleek uit een onderschepte brief, die *Parma* aan *Sidonia* schreef tot antwoord op deszelfs gedaan verzoek, (van met zyn wel bemande Vloot, uit *Duinkerken* te loopen, de Hollandsche en Zeeuwsche Schepen, welke voor die Haven kruisten, te slaan en te verdryven, als dan met zyne 28 Schepen de Spaansche Vloot te komen versterken, om, als dan te samen na de Vlaamsche kust af te zakken, de Troepen enz. aan boord te neemen, en met vereende magten, de Landing in Engeland te onderneemen) dat hem het uitloopen met zyne Schepen ondoenlyk was, en het hem ook niet vry stond, eene zo gevaarlyke zaak, strydig met het bevel des Konings te ondernemen, waar van het gevolg stond te zyn, niet alleen het mislukken van den aanslag op Engeland

land', maar ook het verlies van alle des Konings bezittingen in de Nederlanden. Dat hy daarom besloten had, niets te onderneemen, voor dat de groote Spaansche Vloot volgens de mede gegeevene Instructie van zyne Majesteit, voor *Duinkerken* verschenen, en de Hollandsche en Zeeuwsche Oorlogschepen van daar verdreven had, zonder het welk hy zyn gantsche macht aan een oogschynlyk gevaar zou bloot stellen, zonder zulks te konnen verantwoorden. Dus bleek het (zeg ik) uit dien onderschepten Brief, dat men voor *Parma* niet bevreesd behoefden te zyn, zo lang men de Spaansche Vloot, het passeeren van de hoofden, en het komen in de Noordzee konde beletten, ook liep eene zo groote Vloot, en zulke zware Schepen in de naauwte, veel meerder gevaar om schade te lyden, als in het ruime sop.

De Admiraal *Sidonia* ziende, dat hy geen de minste bystand van *Parma* had te wagten, welke stiptelyk de Instructie van zyne Majesteit volgde, nam dit wel zeer kwalyk (gelyk het mislukken van dien aanslag op England, naderhand aan 't Spaansche Hof, aan die weigering van *Parma* voornaamlyk, wierd toegeschreven) dog besloot van den nood eene deugd te maken, en na *Duinkerken* te stevenen.

De wind aan de Spaansche Vloot gunstig zynde, bleef nu langsamer hand, het Canaal af zakken, wordende van zeer naby gevolgd door de Engelsche Vloot, onder den Admiraal *Howard*, welke gestadig, met op nieuw uitgeruste Schepen, volk, krygs en mondbehoeften versterkt wierd. De gantsche Natie toonden zig verbitterd tegen de Spanjaarden, en die niet opentlyk deed zien, bereid te zyn, goed en bloed, ter verdediging van de Koninginne, van de Vryheid en Protestantsche Godsdienst op te zetten, kon de verachting en mishandeling van het volk niet ontgaan.

De Graven van *Oxford*, van *Northumberland* en van *Cumberland*; de Ridders *Thomas Cecil*, *Robert Cecil*, *Walter Raleigh*, *Thomas Va-Vazasor*, en zeer veele andere ryke Edellieden betoonden, by deeze gelegenheid hunne getrouwheid, door het uitrusten van Schepen, op hun eigen kosten, en by na alle de Koopvaardyschepen die maar eenigzints bekwaam daar toe waren, wierden met de uiterste spoed, in Oorlogsvaartuigen verkeerd. Men zag de Koninginne, in persoon, op de Scheepstimmerwerven verschynen,

om,

om, onder belofte van belooning, het volk tot den arbeid aan te dryven, schoon ieder zig even gewillig betoonden, en niemant van eenige vermoeying scheen te weeten. De Brouwers zonden bier en andere verkwikkingen na de werven. Geheele benden van 't gemeene volk boden zig aan om op de Schepen te dienen. Vermogende Kooplieden en Burgers zonden Krygs en mondbehoeften, zonder voldoening daar voor te willen aanneemen, en de Roomschgezinden, waar op de Spanjaarden zo veel staat schenen te maken, toonden zig hier toe de yverigste van allen; zelfs zag men ze by geheele benden dienst in de Legers te neemen, om de lastering, dat zy Spaansgezint waren, van hunne halzen te weeren.

Dit alles was oorzaak, dat de Engelsche Vloot zig 140 zeilen sterk bevond, alle wel bemand en voorzien, toen de Spaansche Vloot, den 27ste July op de hoogte van *Calais* ten Anker kwam, wordende zonder ophouden, door de Engelschen aangevallen en beschadigd.

De Engelschen Admiraal, den 28ste gewaar wordende, dat de Spanjaarden hunne groote Schepen, in eene zo goede order hadden geschikt, dat het hem moeyelyk zou vallen, dezelve in wanorder, ofte eenige aanmerkelyke schade daar aan toe te brengen, besloot nu zyn toevlucht te neemen tot een middel, dat hem reets voor een geruimen tyd in de gedagten had gespeeld, naamlyk, om eenige Branders en Vuurschepen toe te stellen, en dezelve in de wel geslotene Vyandlyke Vloot te doen booren, om hunne Schepen daar door in brand te steeken.

Hier toe wierden spoedig agt groote barken vervaardigd, en met Buskruid en Bomben, en allerhande brandbare en schade verwekkende zaken gevuld. Deeze Sloepen boorden, onder bevel van Capiteins *Toinig* en *Provose*, in 't digste van de Vyandlyke Vloot. De Engelschen dezelve in brand gestoken hebbendee, sprongen in hune Sloepen, en kwamen meest behouden in de Engelsche Vloot te rug.

Een van de voorsz, Barken sprong, eerder als men zulks verwagt was, met een verschrikkelyk geweld, doende veel schade aan de Spaansche Schepen, die daar door in wanorder geraakten; want de overige branders en Vuurschepen, in ligte vlammen staande, voor wind en getyde, ziende aankomen, kapte ieder

zyne

zyne Ankertouwen, om het gevaar te ontkomen, en de schrik onder de Spanjaarden was zo groot dat niemand meer op de seinen van den Admiraal, of andere vlag voerende Schepen pasten, maar, gelyk de Heer *Howard* voorzien had, ieder was 'er maar op uit om zyn leven te redden, zonder zig over de andere Schepen te bekommeren, waar door een van de Spaansche Galeassen, op de Zandbank van *Calais* vast raakte. Het volk deed wel alles wat mogelyk was om het weder los te krygen, dat ondoenlyk was, eindelyk zig van hunne makkers verlaten, en door de Engelschen aangevallen ziende, sprong het volk over boord, om zig na de wal te begeeven. De Engelschen deze Galeas veroverd en geplunderd hebbende, staken het in brand, en het sprong des anderen daags.

Schoon de wykende Spaansche Schepen, vreesselyk schooten, waar door zy eenige van die Branders en Vuurschepen in de grond boorden, en anderen zonder veel schade te doen, door haar eigen vuur verteerden, zo geraakten nogtans eenige Spaansche Schepen in brand, schoon het volk de vlam nog tydig blusten. De Spaansche Admiraal *Sidonia*, betoonde in dit geval, een man van moed en beleid te wezen, wetende zyne Vloot by *Grevelinge* weder te versamelen, zynde nu beeter op zyn hoede tegen de Engelsche Branders en Vuurschepen. Hier bleef hy eenige dagen leggen, de Engelsche aanvallen moedig het hoofd biedende.

Sidonia zond van hier, te land een postbode, aan *Parma*, hem bezwerende, nu alles te wagen, om hem aldaar te komen versterken, maar die ervaren Krygs-Overste bleef zulks volstandig weigeren. Hy gaf hem in tegendeel de raad van alles te wagen en al vegtende uit het Canaal na *Duinkerken* te steevenen, om de Hollandsche en Zeeuwsche Schepen van daar te dryven, en zo dit ondoenlyk bevonden wierd, dan raadde hy *Sidonia*, met de Vloot na Zeeland te stevenen, om *Vlissingen* in te neemen, waar na de Hollandsche en Zeeuwsche Schepen, aanstonds de Vlaamsche kust verlaten en aan hem gelegenheid zou worden gegeeven, om de Spanjaarden, niet alleen met zyne Schepen, maar ook met zyn gantsche Leger te hulp te komen.

De Hertog van *Medina Sidonia* geen andre uitkomst weetende te bedenken, en ziende hoe de Engelschen door hunne gestadige

aan-

aanvallen, zyne Schepen, by aanhoudendheid veel ſchade toebragten, beſloot de raad van *Parma* te volgen, en met de harde Zuiden wind, de Straat van *Douvres* en de hoofden, met zyne Vloot, verachtende alle gevaar, ſtoutelyk te paſſeeren, het geen hy ook met een goede uitſlag, ſchoon niet zonder ſchade te lyden, werkſtellig maakten.

In de Noord Zee gekomen zynde was *Sidonia* genoodzaakt zyn Vloot uit te bryden, om de Engelſche des te beeter te konnen wederſtaan, en de geledene ſchaden te herſtellen, niet by de wind konnende zeilen, zo dat de Engelſche Vloot de wind van de Spaanſche won, en *Howard*, ziende dat de Wind Noord-Weſt liep, en ſterk begon op te ſteeken, waar door de Spanjaarden, na de Zeeuwſche kuſt gedreven wierden, had hy de voorzichtigheid van Lord *Henry Seymour*, met een ſterk Esquader voor uit te zenden, om zig by eenige Zeeuwſche Oorlogſchepen te voegen ten einde te ſamen op de Zeeuwſche kuſten te kruiſſen, en die te beveiligen; ook wierd de Heer van *Warmond*, met een Esquader voor *Duinkerken* gelaten om *Parma* en zyne Schepen in 't oog te houden, terwyl *Howard*, met zyne Vloot, de Spaanſche van de kuſt bleef afſnyden.

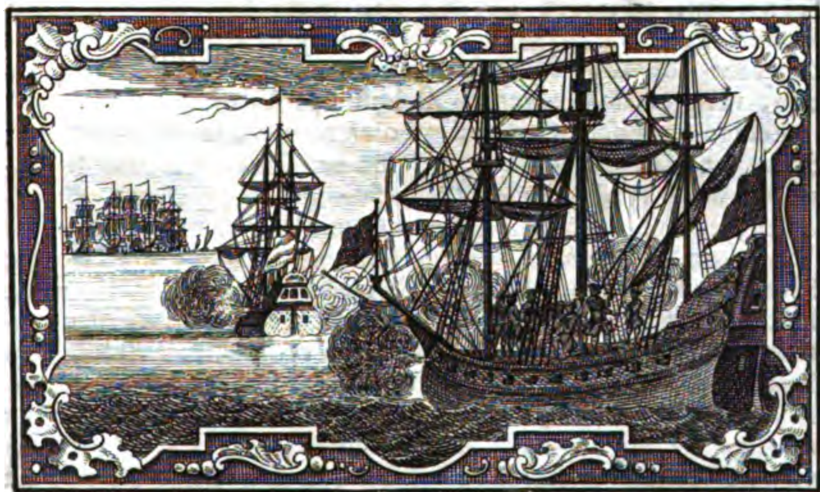
D'Admiraal *Sidonia*, wel verre van te zoeken, om de Vlaamſche of Zeeuwſche kuſten te bereiken, zogt zyne beſchadigde Schepen buiten het bereik van 't Engelſche Geſchut te houden, dog de ſterken Noord-Weſten Wind dreef hem zo ſterk na de kuſten van Zeeland, dat hy, uit vreeze van te zullen ſtranden, of genoodzaakt te worden, met de aldaar kruiſſende Schepen te vegten, niet konnende of durvende binnen loopen, had moeite genoeg om met zyn Vloot de ruime Zee te houden; dog kort daar aan liep de Wind Zuid-Weſt, die de Spaanſche Vloot buiten gevaar bragt.

Sidonia nam deeze gelegenheid waarom den Krygs-Raad by een te roepen, waar in na rype berading, beſloten wierd, dat 'er geen waarſchynlykheid meer was, om nu eerder iets met een goeden uitſlag, tegen Engeland te onderneemen, veroorzaakt door het weigeren van *Parma* om zig by de Spanſche Vloot te voegen, te meer dewyl de meeſte Schepen grootelyks beſchadigd waren; dat, om die reden, de voorzichtigheid vorderde na huis te keeren, om zo veele Schepen te behouden als doenlyk was,

om

om daar van by eene tweede onderneeming gebruik te konnen maken. Zo dra als dit besluit genomen was, wierd het ook in 't werk gesteldt, en de gantsche Spaansche Vloot, zeilde noordwaards, om langs dien weg hunne kusten te bereiken, het geen die Vloot aan zeer groote gevaren bloot stelden, gelyk zy ook ondervonden.

De Admiraal *Howard*, ziende de Vyandlyke Vloot, in dien elendigen toestand, deeze cours neemen, besloot de noodige Schepen op de kusten van Zeeland en Vlaanderen te laten blyven, en zyn Vloot in verscheide Esquaders te verdeelen, zo om de Engelsche kusten te beveiligen, als om de Vyandlyke Vloot te volgen, en eenigen tyd in 't oog te houden; dog, voor dat hy zulks werkstellig maakte, wilde hy het bevel van de Koninginne *Elizabeth*, om eenige Engelsche en Hollandsche Bevelhebbers, die de grootste dapperheid betoond hadden, uit haren naam, tot Ridders te slaan, niet langer uitstellen, het geen met betoning van vreugde, plechtig volbragt wierd, gelyk alhier vertoond word.

Hier ziet men de Spaansche Vloot, in 't verschiet, en de Engelsche op den voorgrond. Aan boord van den Engelschen Admiraal

 miraal,

miraal, op het Half dek, worden verscheide Heeren, knielende, door *Howard*, tot Ridders geslagen, en met de orden-tekens omhangen, onder het bulderen van het Geschut.

Toen de Spaansche Vloot de kusten van Schotland bereikte, en bevond, hoe over al goede order gesteld was, dat daar aan geen de minste bystand, of verversing zoude worden toegevoerd; dat men aan hunne Sloepen, zelfs het halen van vers water verbood, gaf de Admiraal bevel van alle de Paarden en Muil-Ezels over boord te werpen, en maar een pint water daags aan ieder man uit te deelen, om het water zo lang te doen strekken, tot dat de Vloot de Baai van *Biscayen* bereikt had, waar na toe men cours stelden, met het Esquader van den Hertog van *Medina Sidonia*, bestaande in omtrent 25 Schepen.

De overige, bestaande uit omtrent 40 Zeilen, onder bevel van den Vice-Admiraal, stelden Cours naar de kust van *Ierland*, met voornemen om aan Caap *Clare* zig van water te voorzien. Deeze Esquaders, schoon van de vervolging van den Admiraal *Howard* verlost, moesten nog grooter rampen uitstaan, wordende den 2 September, door een allerysselykste storm beloopen, die het grootste getal der Schepen, van het Esquader, onder bevel van den Vice-Admiraal, deedt stranden, en eenige duizend Spanjaarden, verloren hun leeven op de kust van Ierland.

Eenige Spaansche Schepen wierden zo verre te rug gedreven, dat ze eindelyk genoodzaakt wierden het Canaal weder in te loopen, alwaar zy alle genomen wierden, sommigen door de Engelschen, eenige door de Hollanders en Zeeuwen, en eenige door Vrybuiters van *Rochelle*. Verscheiden van de grootste Spaansche Schepen vergingen tusschen de wester Eilanden, en op de kust van *Argyleshire*. Van derzelver Scheepsvolk, wierden omtrent 500 Man gered die, genoegzaam naakt, te *Edenburg* aankwamen, door de Burgers van deeze Hoofdstad van Schotland, uit een Christelyk medelyden gekleed, en mildadig van het noodige verzorgd wierden, men huurde zelfs een Schip, om dit volk na Spanjen te voeren: Dog het ongeluk scheen als nog dit rampzalig volk te vervolgen, want de tegenwind en stroom, dreef dit Schip te rug na de kust van *Norfolk*, en dit Schip vond zig genoodzaakt te *Yarmouth* in te loopen, alwaar dit volk in de gevangenissen wierd opgesloten en bewaard, tot dat men daar

van

van kennis had gegeeven aan de Koninginne, die, met haaren Raad, overwegende de groote elenden, welke deeze ongelukkigen reets hadden uitgestaan, en niet willende toonen minder Christelyk medelyden, met de rampen van hun evenmensch te bezitten, dan de Schotten, bevel gaf van ze wederom Scheep te doen gaan, van het noodige te voorzien, en ze na Spanje te rug te zenden.

Dus was deeze magtige Vloot, waar toe men drie Jaren noodig had gehad om dezelve uit te rusten, binnen den tyd van een maand, vernield, en genoegzaam tot niet gebragt. Van honderd en dertig Schepen kwamen 'er maar drie of vier en vyftig te rug, ook waren 'er van het volk, waar meede deeze Vloot bemand was geweest, ten minsten twintig duizend man gesneeveldt. Het blykt klaar genoeg dat het verlies zeer groot moet zyn geweest, al was het maar uit de voorzorg, welke Koning Philips droeg om zulks te verbergen, verbiedende rouw te dragen over iemant die op deezen tocht om hals geraakt was, het hatelyk merkteken daar van voor zyne oogen niet konnende dulden, dewyl 'er byna geen Eedel of aanzienlyk Geslacht in Spanjen was, die niet deezen of geenen bloedverwant daar by verloren had.

Wat de moed en standvastigheid aangaat, die men voorgeeft dat Koning Philips de II, by deeze gelegenheid liet blyken, zal het mogelyk wat stout schynen, zo veele achtbare Schryvers daarin te wederspreken; echter is het zeeker, dat Lord *Burleigh* Groot Thesaurier van Engeland, die, op bevel van de Koninginne, een vertrouwd persoon na het Spaansche Hof had gezonden, om het voornemen des Konings verder te ontdekken, van daar geheel andere en waarschynlyker berichten ontfing: te weeten.

Men schreef hem, dat de Koning, na het ontfangen van deeze droevige tyding, zeer ontroerd zig na zyne Capelle begaf, om by de Mis te assisteren; dat hy, zo langen tyd als de Mis duurde, voor het Authaar op zyne knien was blyven leggen. Dat de Koning, na het eindigen van de Misse, in een blakende gramschap was opgestaan, zeggende, ten aanhoren van ieder een. Ik zweer by dit heilig Sacrement, en alle de Heilige van het Paradys, dat ik eerder alle de schatten van Spanje ende Indiën, tot de laatste der goude kandelaren die op deezen Authaar

ſtaan zal verſpillen, dan dit zwaar verlies op de Engelſchen uitgewroken te laten, waarlyk de grootſte teekens van een ontroerd gemoed, die hy konde geeven, en geen de minſte blyken van gelatenheid onder den wille des Hemels in zig bevattende, komende ook beſt met zyn wraakzuchtig Caracter over een. Zyn gedrag in 't vervolg heeft dit ten vollen bewaarheid, zo dat wy vast mogen ſtellen dat, al had hy andere woorden gebruikt, dit nogtans de taal van zyn gemoed is geweeſt, zo dat ons het algemeen bericht van zyne ſtantvaſtigheid en bezadigheid des gemoeds, mogelyk, op het verhaal der Spaanſche Schryvers, zonder verder onderzoek genomen, ons zeer verdagt en onwaarſchynlyk voorkomt. Het is waar, dat Koning *Philips* de veinskunſt grondig verſtond, zo dat hy, in 't vervolg, meerder bedaardheid kan hebben laaten blyken, dog dit doet niets ter zaak, want de eerſte aandoening des gemoeds, op eene zo onverwachte en hertgrievende tyding, geeft deszelfs ware geſteldheid allerzeekerſt te kennen.

Daar waren, in dit geval, in der daad, redenen genoeg om zyne gramſchap te billyken, al was het maar het overtreden van zyn bevel, en het niet gehoorzaam opvolgen van zyne mede gegeevene Inſtructie, dat het begin van alle die rampzalige ongelukken was geweeſt, waar om een Spaanſche Schryver, van dit ſmertelyk geval ſpreekende, deeze woorden gebruikt.

„ Indien het bevel en de Inſtructien des Konings, na rypen „ rade van te vooren overlegd, en met goedvinden van den „ Prins van *Parma*, de grootſte Krygskundige van zynen tyd „ vaſt geſteld, naauwkeurig gevolgd en nagekomen waren ge„ worden, zo is het meer dan waarſchynlyk, zo niet ge„ noegzaam zeeker, dat de Troon van de Koninginne *Eliza*„ *beth*, toen omgekeerd zoude zyn geworden, indien *Parma*, „ met zyne Vloot en Krygsmagt, maar had konnen uitloopen om „ zig by de Onoverwinnelyke Spaanſche Vloot te voegen, zon„ der dat de Engelſche Admiraal *Howard*, met zyn Vloot, zelfs „ de Engelſche Legers te Land zulks zouden hebben konnen be„ letten. Had de Hertog van *Medina Sidonia*, Admiraal van „ de Spaanſche Vloot, in plaats van na kwaden raad te luiſte„ ren, en zig met het nieuwe ontwerp, om de Engelſche Vloot, „ in de Haven van *Portsmouth* te vernielen op te houden, vol-

„ gens

" gens des Konings last, met volle Zeilen het Canaal afgelopen
" en zig voor Duinkerken vertoond, het geen de Admiraal *Ho-*
" *ward*, met zyn ongereede Vloot, toen niet had konnen belet-
" ten, dan hadden de Hollandsche en Zeeuwsche Schepen van
" voor de Haven van Duinkerken moeten wyken, en *Parma*,
" daar door gelegenheid bekomen, om zyne Troepen in te sche-
" pen, met de zyne de Spaansche Vloot te versterken, en des
" anderen daags reeds in Engeland te landen, wanneer meer dan
" vyftig duizend Roomsch Catholyken, met wien hy door zyne
" Zendelingen verstand onderhield, en waar voor *Sidonia* de noo-
" dige Wapenen uit Spanjen had mede gebragt, zig by hen
" zouden hebben gevoegd, om daar mede na *London* te trek-
" ken, daar het van Roomsch Catholyken onder verscheide hoof-
" den, meest vermomde *Jezuiten* zig onthielden, de Hoofdstad
" aan zig te onderwerpen, of op veele Plaatsen te gelyk in brand
" te steeken, in die verwarring de Koninginne te vermoorden of
" liever op te ligten, en met een ligt sterk zeilend Fregat, 't
" geen daar toe gereed wierd gehouden, na *Lisbon* te voeren,
" haar aan de Rechtbank der Inquisitie over te geeven, om haar
" als het hoofd der Ketters, en Moordenaarsters van hare Nich-
" te *Maria Stuart*, Roomsch Catholyke Majesteit en Koninginne
" van Schotland, te doen verbranden". (de wraakzuchtige Ko-
ning *Philips*, die op eene ysselyke wyze op deeze Vorstinne ver-
bitterd was, zou indien zyn voornemen was komen te geluk-
ken, in staat zyn geweest, om iets diergelyks, hoe buitenspo-
rig het ook schynd te wezen, uittevoeren. Dog laat ons de
woorden van dien Spaanschen Schryver vervolgen, luidende:)

" Dog door het ophouden der Vloot, by de komst in het
" Canaal, raakte alles in duigen. De Engelsche Vloot, ont-
" dekte de Spaansche, wierd in staat gesteld om dezelve, door
" gestadige aanvallen op te houden, wordende gestadig uit hun-
" ne Havens versterkt, zo dat het eindelyk ondoenlyk voor *Si-*
" *donia* wierd, *Parma* te komen ontzetten. Die grooten Veld-
" heer was niet dwaas genoeg, om, zonder die bystand, en het
" verdryven van de Hollanders en Zeeuwen iets te ondernee-
" men, kennende hunne ervarendheid en dapperheid ter Zee,
" en had hy zulks gewaagd, en waren zyne Schepen, door de
" Hollanders en Zeeuwen geslagen, in de grond geboord of ver-

„ brand geworden, dan zou 'er geen eenig Schip van de Spaansche Vloot te regt zyn gekomen, zyn gantsche Leger niet alleen, maar alle de bezittingen des Konings in de Nederlanden, zo wel als zyn behaalden roem, verloren zyn gegaan, en hy, als een ongehoorzame aan des Konings bevelen, zich strafschuldig hebben gemaakt".

Op dien voet spreken de Spaansche en Italiaansche Schryvers, waar uit blykt, dat de Koninginne *Elizabeth*, het behoud van haar Kroon, Ryk en Godsdienst, naast God, aan de Hollanders en Zeeuwen te danken had. Dog het moet alle onzydige menschen vreemd voorkomen, te zien dat de Engelsche Schryvers niets daarvan willen weeten, terwyl zy zo Hemel hoog opgeven van de groote bystand, welke de Koninginne *Elizabeth*, aan ons Vaderland verleend heeft, daar zulks nu door haar te behouden, rykelyk vergoed was; dog laat ons na 't Spaansche Hof weder keeren.

Wy hebben gezien, dat de Koning met recht, over het verbreken van zyne bevelen, vertoornd was; en schoon de Hertog van *Medina Sidonia* zyn welverdiende straffe daar over ontging, zo was zulks alleen toe te schryven aan het groot vermogen van zyne Gemalinne, die, als de begunstigde Minaresse des Konings, by dien Vorst en zyne Staatsdienaars alles vermogt, moetende haar na d'oogen zien om staande te blyven. Deeze, ter believing van de Hertoginne, de Koning aangespoord hebbende om het Opperbevel over de Onöverwinnelyke Vloot aan dien Hertog op te dragen, ondersteunden zyne Gemalinne in de pogingen om hem te rechtvaardigen. Ten dien einde overrede men den Koning, dat de Hertog zig alleen aan onvoorzichtigheid had schuldig gemaakt, hebbende bevel om na den raad van *Valdez* en anderen te luisteren, die hem misleid hadden, weetende hunne raadgeevingen, ter verbreking van de bevelen des Konings, met zo veel waarschynlyk voor te stellen, dat de Krygs-Raad zulks mede had goedgekeurt. Dat, had die onderneming gelukt, Engeland eensklaps verloren zoude zyn gegaan. Dat, dit mislukt zynde, den verderen aanslag had moeten gelukken, indien *Parma* aan het eerste verzoek van *Sidonia* had voldaan, door aanstonds zyne Troepen in te schepen, en met zyn Vloot uit te loopen om in Engeland te landen, het geen toen volkomen in zyne magt

stond

ſtond, dewyl de Engelſchen, in die eerſte verbaaſtheid, *Seymour* met zyn Eſquader van de vlaamſche Kuſt hadden te huisgeroepen, by wien zig veele Hollandſche en Zeeuwſche Oorlogſchepen hadden gevoegd, zo dat 'er maar eenige weinige Oorlogſchepen voor Duinkerken waren gebleven, om *Parmaas* Vloot in 't oog te houden, dog wiens Eſquader genoeg in ſtaat was om dezelve van daar te verdryven; dog dat *Parma* na geene vertogen, dien aangaande had willen luiſteren, waar door het vermoeden, dát hy geheim verſtand hield met de Koninginne *Elizabeth*, die zo veel achting voor hem betoonde te hebben, maar al te zeer bekrachtigd wierd. 1588.

Dus zogten die archliſtige Staatkundigen, om den Hertog van *Medina Sidonia*, ter believing van zyne Gemalinne, te verontſchuldigen, den dapperen *Parma*, niet alleen by den Koning verdacht te maken, maar ook al de ſchuld te doen vallen op Don *Diego Flores de Valdez*, welke aan de wraak des Konings wierd opgeofferd. Deeze had naauwlyks voeten aan Land gezet, of wierd, op bevel des Konings, gevangen genomen en na het Kaſteel van *St. Andero* gevoerd, na welken tyd men nooit iets verder van hem met volkoomene zeekerheid heeft konnen te weeten komen: Echter zegt een Italiaanſch Schryver, dat de Koning, op het ſterk aanhouden van het Edel en magtig Geſlacht van *Valdez*, eindelyk Commiſſariſſen benoemde, om de verantwoording van dien Heer aan te hooren, en daar van bericht aan den Koning te doen, en hem des noods te recht te ſtellen; maar toen de benoemde Commiſſariſſen te *St. Andero* kwamen, vonden zy *Diego Flores de Valdez* reets geſturven en begraven, dewyl men hem een Spaanſche Vyg had doen inzwelgen, waar mede alles geſmoord bleef.

Daar zyn ook Schryvers welke aangemerkt hebben dat d'Admiraal *Howard* ook een groote misſlag had begaan, met de Spaanſche Vloot niet eerder formeel aan te taſten, dan na dat ze voor *Grevelinge* was gekomen; dog andere beweren, dat dit de ſchuld van dien Admiraal niet was, maar dat dit toegekomen was door de onachtzaamheid van eenige Onder-Officiers, aan wien het bezorgen der Oorlogsbehoeftens was toevertrouwd, en die te weinig Buskruid en Kogels na de Vloot hadden gezonden, zo dat de Oorlogſchepen, uit gebrek daar aan, den aanval moeſten ſtaaken, zonder het welke den Spaanſchen Admiraal in handen der Engel-

gelschen zou zyn gevallen; want men verzekerd, dat den Hertog van *Medina Sidonia*, op het sterk aanhouden van zynen Biechtvader besloten had zyn Vlag te stryken, en zig met zyn Schip en Volk aan de Engelschen over te geeven; dog dat hy, ziende dat de Engelschen, den aanval niet vervolgden, maar te rug weken, wederom moed had beginnen te scheppen.

Dit zoude in der daad eene zo glorie-ryke als gewigtige overwinning voor de Engelschen geweest zyn; en het mislukken daar van moet de Nakomelingen leeren, dat men groote Bevelhebbers niet te haastig en onbedagt moet veroordeelen, of de onachtzaamheid en feilen van mindere rechtvaardigen. Dog in dit geval, bleef die misslag gesmoord, door de veelvuldige gunstbewyzen des Hemels over Engeland uitgestort, en de algemeene blydschap van de gantsche Natie, over deze verlossing, was oorzaak dat de overtreders niet gestraft wierden.

Dat de Koninginne en het gantsche Ryk, over het gedrag van den Admiraal *Howard* voldaan waren, blykt uit de aanspraak die hare Majesteit, aan het Parlement deed, zeggende onder anderen: *Toen de Zeeroover* Fleeming, *hem de aankomst van de Spaansche Vloot te* Portsmouth, *bekend kwam maken, gaf hy hem zyn woord van eer, dat hy van my pardon voor hem zou verwerven, indien hy hem, in dit geval getrouwelyk bystond; en ziende verder hoe noodzakelyk het was, tot behoud van het Ryk, dat hy met de weinige Schepen die in de haven van Portsmouth gereed lagen, zonder uitstel in Zee liep, zo moedigde hy niet alleen ieder een aan, was hy alles tegenwoordig, en deelde zelf de bevelen uit, maar stelden ook zyne eigen handen daar toe te werk, ja hy was de eerste welke dien zelven nacht*, alleen met zes Schepen, *in Zee liep, en zig by Capitein* Fleeming *voegde, en, des morgens daar aan, hebbende hy hem niet meer dan dertig zeilen, en nog wel de kleinste Schepen van de Vloot, ontzag hy zig niet, die magtige Vyandlyke Vloot met een Leeuwenhert aan te tasten. Hy betoonde verder zyn beleid en voorzichtigheid, door aan my zynen Schoonbroeder, de Ridder* Edward Hobby *te zenden, om my het onderscheid, tusschen de magt der Vyanden en de zynen voor te stellen, en hoe noodig het was de landtroepen wel te verdeelen, ingevalle de Vyand eene Landing, gelyk hy vermoede, zoude willen ondernemen, en om zo veele Schepen als doenlyk was, met de uiterste spoed, ter versterking van zyne Vloot te willen afzenden. Hy heeft een overtuigend bewys van*

zyne groote dapperheid en bekwaamheid gegeeven, met eenen veel sterker Vyand, zo dikwyls aan te tasten blyvende met zyn Schip met de grootste bedaardheid, den gantschen nacht, in 't midden van de Spaansche Vloot leggen, zonder eenig verlies te lyden, wykende niet voor dat het licht genoeg geworden was, om zig by zyne Schepen te komen voegen. De grootheid van deeze aanzienlyke overwinning is alleen aan zyne dapperheid en voorzichtigheid toe te schryven; en schoon eenige voorgeeven, dat die overwinning nog grooter had konnen weezen, zo is dit geenzints aan eenige feil van dien grooten Admiraal toe te schryven, die my en het Vaderland altoos met yver en getrouwheid heeft gediend, waar voor ik hem myne erkentlykheid zal doen ondervinden.

Hare Majesteit deed dit ook, want hoe ongemeen spaarzaam zy zig in alle andere gevallen betoonde, zo gaf zy hem niet alleen een aanzienlyk Jaargeld, maar op zyn vertoog, hoe grooten dienst de Zeerover *Fleeming* aan haar en het Ryk had gedaan, zig liever in gevaar willende stellen, om met al zyn volk opgehangen te worden, dan uit trouwloosheid en laffe vreeze, zyn Vaderland aan een ogenschynlyk gevaar bloot te stellen, zo gaf zy *Fleming* niet alleen pardon, zo wel als aan zyn Volk, maar schonk hem ook een Jaargeld, behalven het bevel over een van hare Oorlogschepen; ja zy geliefde deeze verplichtende woorden daar by te voegen: *Ik bedank u Mylord Admiraal, dat gy grootmoedig genoeg zyt geweest van zorg te dragen, dat de dapperheid en trouwe niet onbeloond is gebleven.*

Wy meenen den kundigen Leezer, en voornaamlyk onze Zeebevelhebbers vermaak aan te doen, door de Aanmerkingen van den grootsten Engelschen Zeeheld, over dit gedrag van den Admiraal *Howard* hier by te voegen, luidende:

„ De voorzichtige staatkunde, en het wys beleid van *Charles*
„ *Howard*, Grave van *Nottingham*, Lord Groot-Admiraal van
„ Engeland, in den Jare 1588, in het bevel over de Engelsche
„ Zeemacht gehouden, schoon 't hem de lasteringen van onkun-
„ digen op den hals heeft gehaald, is waardig, in eeuwigdurende
„ gedachtenisse gehouden te worden. Dit wys gedrag bestond
„ hier in, dat hy rypelyk te rade gaande, met zyne kennis en
„ groote ondervinding, het yverig aanhouden van eenige dap-
„ pere en Edele Bevelhebbers standvastig wederstond. Deeze
„ spoorden hem aan om de Vyandlyke Galleoenen aan boord te

" leggen en te enteren, dat ligtelyk te doen was; dog hy be-
" geerde zulks niet toe te ſtaan, uit overweeging, dat de Vyand
" tien man tegen hem een had; dat de Vyand veel meerder ge-
" tal van Schepen hebbende, onze door de entering van man-
" ſchap onbloote Schepen, zoude konnen komen beſpringen en
" veroveren; dat de Vyandlyke Schepen grooter en hooger op-
" gebouwd waren als de zynen, zo dat de Vyand, met veel
" voordeel, van boven vegtende, de aanvallende beneden ligtelyk
" zouden konnen verdelgen, welke ſlachting ſchadelyker als de
" overwinning voordeelig zoude konnen bevonden worden, en
" by een kwaden uitſlag, zoude het gantſche Koningryk in ge-
" vaar gebragt, en by de overwinning, maar de ydele eer van den
" Vyand geſlagen te hebben verkregen hebben konnen worden.
" Dog door dit geduld, zig vergenoegende van geſtadig aan te
" vallen, en te rug te wyken behield hy het voordeel van wind en
" getyde, en was hy in ſtaat om den Vyand, by alle voorko-
" mende gelegenheid, ſchade toe te brengen. Dit doen was de
" oorzaak van 't behoud onzer Vryheid, en van de zekerheid on-
" zer Zeemagt, zo wel als van de ondergang der Spaanſche
" Vloot, die, in de oogen der onweetende (die alleen na den
" uiterlyken ſchyn oordeelen) onoverwinnelyk ſcheen te weezen;
" dog die, als men alles naauwkeurig onderzoekt, verre voor de
" Engelſche, in veele zaken, moeſt onderdoen, gelyk by den
" uitſlag is gebleken; want wy veroverden, vernielden, en boor-
" den verſcheiden van hunne Schepen in den grond, daar zy
" maar een kleine Pinnas van ons beſchadigde; ook verlooren
" wy geen eenig Officier van naam, uitgenomen Capitein *Coche*,
" die op het bedde van eer ſtierf, wordende door een Kogel,
" ſtaande in 't midden van de zynen getroffen, zonder iemant
" anders te kwetzen. De grootſte ſchade die zy, zo veel het
" my heugd, aan een van onze Schepen toebragten, was aan
" de *Zwaluw*, een Oorlogſchip van hare Majeſteit, ſtaande on-
" der myn bevel in dat gevegt, want eene brandende prop ter
" zyde van de Campagne vaſt blyvende zitten, viel 'er niet uit,
" dan na dat ze een gat gebrand had, ter groote van een mans
" hoofd, 't geen wy eerſt ontdekten, toen wy die brandende
" prop langs ons Schip zagen weg dryven, en de daar door ver-
" oorzaakte brand was in een oogenblik gebluſt.

Een

Eer wy van deeze veel gerucht makende gebeurtenis, en van den Engelschen Admiraal *Charles Howard* afscheiden, moet ik 'er nog by voegen, dat hy, in den Jare 1596, by de Expeditie tegen Spanje, het Opperbevel ter Zee, gelyk de Graaf van *Essex* te land voerde, wanneer hy eene aanzienlyke somme gelds tot die Expeditie verstrekte. Zyne groote voorzichtigheid en gematigdheid, zo wel als zyne ondervinding en verkregen achting onder de Zeeluiden en Soldaten, was de voornaamste oorzaak van den goeden uitslag deezer onderneming. Zyn gantsche gedrag was zo wys en roemryk, dat de Koninginne hem, by zyne te huiskomst op den 22ste October van dat zelfde Jaar, verhief tot de waardigheid en Tytel van Grave van *Nottingham*, (zynde afgestamt van het Geslacht van *Mowbray*, waar van 'er eenige Grave van dat Landschap waren geweest) en Koninginne *Elizabeth*, gaf in haar Patent, de navolgende reden van deeze verheffing. „ Dewyl hy, by de overwinning, behaald in den Jare 1588, „ het Koningryk van Engeland, tegen de landing der Spanjaar- „ den, en verscheide andere dringende gevaren had beveiligd; „ en, in vereeniging van onzen waarden Neef *Robert*, Gra- „ ve van *Essex*, het Eiland en de sterke Stad *Cadix* in Spanje „ heeft veroverd, teffens vernielende een tweede Vloot, welke „ de Koning van Spanje, in die haven, tegen dit Koningryk „ had uitgerust. Waarlyk een zeer heerlyk getuigenis, schoon niet zeer noodig onder de regeering van de Koninginne *Elizabeth*, die zeer spaarzaam was in het geven van beloningen, gelyk de Nederlandsche Bevelhebbers te Zee, van wien zy zulke groote diensten genoten had, ondervonden. Een bewys, dat Lord *Howard* dezelve dubbeld verdiend had, gelyk de stemme der gantsche Natie zulks getuigde. Toen deezen nieuwen Graaf van *Nottingham* zig voor de eerstemaal na het Hogerhuis begaf, wierd hy door alle de Engelsche Pairs, met zo veele tekenen van vergenoegen ontfangen, dat zy daar door betuigden, dat hy dien rang, uit hoofde van zyne verdiensten waardig was.

Dog nu moeten wy kortelyk zien wat de Hollandsche Schryvers daar van zeggen, uit welke vergelyking de waarheid overtuigend zal doorstralen.

Het ware oogmerk van Koning *Philips* was, zederd een geruimen tyd geweest, de Kettersche Koninginne van Engeland, gelyk

gelyk hy *Elizabeth* noemde, van den Troon te stooten, en haar Ryk te overweldigen, niet alleen om zyne wraakzucht te voldoen, maar ook vast stellende, dat de Nederlanden als dan van zelf, onder zyne gehoorzaamheid zouden moeten wederkeeren. Ten dien einde had hy, in de havens van zyn Ryk, zedert eenige Jaren herwaards eene magtige Vloot doen in gereedheid brengen, die eindelyk te *Lissabon* by een vergaderd wierd. Hy ontzag zig niet, groote geldsommen daar aan te kosten te leggen en zyn Schatkist uit te putten, waar door zyne belangen in de Nederlanden grootelyks verachterd wierden, dog het veroveren van Engeland, het geen hy meende niet te konnen misslukken, dagt hem zou alles weder goed maken, en daar mede moest de klagende *Parma* zig te vreden stellen, wel voorziende, wat goed gebruik de vereenigde Nederlanden, voornaamlyk Holland en Zeeland, van die ademhaling zouden maken; dog hy troostten zig met de gedagten, dat hy van den geveinsden *Leicester* die, om de heerschzucht der Engelschen te voldoen, binnens Lands twist en tweedracht stookte niets, en van Prins *Maurits*, Stadhouder en Capitein en Admiraal van Holland en Zeeland, wegens zyne jongheid en onervarendheid weinig te vreezen had, schoon hy in het laatste zig eindelyk bedrogen vond.

Parma begon zig dan mede te water te wapenen, en eenige Oorlogschepen en Kapers te Duinkerken uit te rusten; ook deed hy eenige ondiep gaande Vaartuigen bouwen, om tot het landen zyner Troepen, en voornaamlyk van de Ruitery te gebruiken. Ondertusschen wierd de Koninginne van Engeland door eene geveinsde Vredehandeling opgehouden en om den tuin geleid, op dat zy, wegens hare verre gaande zuinigheid, geen genoegzame Vloot ter harer bescherming zoude uitrusten, daar zy ook lang genoeg mede draalde.

Die argliftige Vredehandeling wierd eerst te Brugge, naderhand te Bourbourg voortgezet tot den 6 Juny 1588, schoon de Spaansche Vloot, reets op het einde van May in Zee liep, en in 't laast van Juny, zig reets op de Engelsche kust vertoonde. De tyding dat die Vloot te Lissabon zeilreede lag, deed de Vredehandel plotzeling af breken, dewyl de Koninginne ontwaakte, bevelende niet alleen ten eersten haar niet te groote Vloot uit te rusten, en smekende aan alle kanten om bystand zelfs hare Onderdanen.

Parma

Parma deed inmiddels een Leger van 30000 Man in Vlaanderen vergaderen, en zig gereed houden om op 28 Oorlogschepen, die men in de haven van Duinkerken daar toe gereed hield, aan boord te gaan. Hier lagen ook 400 Vaartuigen met platte bodems, die mede daar toe geschikt waren. Om de Engelsche en Nederlanders nog al verder te misleiden, strooide men in Spanjen uit, dat die Vloot na de West-Indiën stond te stoevenen, 't geen des te meerder geloof vond, wyl alle kundigen vast stelden, dat zulke groote Schepen van geen dienst op de Engelsche of Nederlandlandsche kusten zouden konnen zyn, wezende wel bekwaam tot verdediging, maar te log om aan te vallen.

Dog de toestel welke *Parma* te *Duinkerken* deed maken, gepaard met het by een trekken van zulk een aanzienlyk Leger in Vlaanderen, en voor al het bouwen en by een versamelen van zo veel platboomde Vaartuigen, was een overtuigend bewys, dat de Vyand het doen van eene Landing beoogde. Dit was de reden dat Prins *Maurits*, ter vergadering van de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden deed voorstellen dat het voortzetten der Vredenhandel, en het stil zitten der Engelschen, natuurlyker wyze moest doen denken, dat de Vyand het aantasten van Zeeland beoogde, waarom het noodig scheen te wezen, een aanzienlyke Vloot te doen uitrusten, om die voornemens te verydelen, waar toe ook door de zorgen van den Prins 32 Oorlogschepen wierden in gereedheid gebragt, om onze kusten, die tegen eene landing met batteryen voorzien wierden te beveiligen. Waarlyk een aanzienlyke Zeemagt voor Nederlands Gemenebest in deezen tyd, die zeer groote geldsommen kwam te kosten.

Zeekere tyding in *Engeland* in de maand Juny komende dat de Spaansche Vloot, welke door de Koning den naam van *d'Onoverwinlyke* gegeeven was, bestaande uit omtrent 140, meest zeer groote en zware Schepen, en een groot getal mindere Vaartuigen, bemand met omtrent 20000 koppen, onder het Opperbevel van den Admiraal Hertog van *Medina Sidonia*, in 't laatst van de maand May, werkelyk in Zee gestoken was, met bevel om zeilende, door het Canaal na *Duinkerken* te stevenen, zig aldaar met de gereed leggende Oorlogschepen te vereenigen, en *Parma* met zyne Troepen aan boord te neemen, en na Engeland over te voeren om aldaar eene landing te doen; dat die Vloot het

noodige geweer, om 50000 Roomsch-Catholyke te wapenen mede voerden, zullende die zig by *Parma* voegen, zo stond de Koninginne zo wel als de gantsche Natie, daar over ten uitersten verbaast.

De Koninginne daar om den moed niet verliezende, gaf aan d'Admiraal *Howard* bevel, spoedig zo veele Schepen uit te rusten als noodig was; en schoon verscheide Steden, Gemeenschappen, zelfs eenige Grooten, meede eenige Schepen deeden uitrusten, zo was het Engelsche Hof, wyl de Koninglyke Vloot uit niet veel meer dan 40 Schepen bestond, beducht, dat die de Vyandlyke Vloot niet magtig zoude zyn te wederstaan, en nog meer dat ze niet vroegtydig genoeg in Zee zoude konnen gebragt worden, om den Vyand het hoofd te bieden.

Om daar in te voorzien, deed de Koninginne *Elizabeth*, aan de Staten Generaal verzoeken, haar met 20 wel bemande en van alles wel voorziene Oorlogschepen, ten haren kosten, te willen geryven, om zig te voegen by een Esquader Engelsche Oorlogschepen, hoofdzakelyk, om *Parma*, met zyne Schepen en Landmagt in *Duinkerken* te sluiten, en, des noods, de Engelsche Vloot, onder den Admiraal *Howard* bystand te verlenen, het geen aanstonds uit getrouwheid wierd toegestaan; en deeze Hollandsche en Zeeuwsche Schepen, onder *Justinus van Nassau* en den Heer van *Warmont*, als Admiraals vertoonden zig, maar eenige weinige dagen daar na, voor de Haven van Duinkerken, alwaar de Engelsche Admiraal Lord *Seymour* in 't vervolg met een Esquader van 16 Oorlogschepen by dezelven zig voegden; waar door Engeland, zo wel als Zeeland tegens de gevreesde aanslagen in veiligheid gesteld wierd.

De Engelsche Admiraal *Howard*, was naauwelyks met eenige weinige Oorlogschepen in Zee gestoken, om te kruissen, wanneer men aan 't Engelsche Hof de tyding ontfing, dat de Spaansche Vloot, door een storm belopen, na Spanjen was wedergekeerd. Hier op verdween, by de Engelschen, weder alle vreeze en kommer, vast stellende, dewyl men reets in de maand Juny was, en zulke zware Schepen, door de gewoone stormen in 't na Jaar, veel gevaar voor banken, klippen en stranden, op de kusten van Engeland, Holland, Zeeland en Vlaanderen zouden loopen, die Vloot, voor dat Jaar, in 't geheel niet zou opdagen.

Dit

Dit bewoog de zuinige Koninginne, om den Admiraal *Howard* met zyn Schepen na *Portsmouth* te doen keeren, hem bevelende, de zwaarste Oorlogschepen te doen onttakelen en het volk af te danken: Ook was die Vorstinne van voornemen Lord *Seymour*, met zyn Esquader van de Vlaamsche kust t' huis ontbieden. 1588.

Howard, aan wien deeze verre gaande zuinigheid ontydig en gevaarlyk voorkwam, deed wel zyn best om de Koninginne van gevoelens te doen veranderen, dog alle zyne vertogen waren vruchteloos, en hy moest, tegen wil en dank gehoorzamen. Het eenigste wat hy konde verkrygen was, dat men het Esquader van *Seymour* nog niet op ontbieden, en hem, met eenige van de ligste Oorlogschepen zoude laten kruissen tot dat men nader bericht van de Spaansche Vloot ontfangen had.

Terwyl de grootste Oorlogschepen onttakeld wierden, en die byzondere uitrustingen stil stonden, liep *Howard* met eenige van de ligste Oorlogschepen weder in Zee, en den tweeden dag zag hy de gantsche Spaansche Vloot, op het onverwagste, met volle zeilen, het Canaal in stevenen. Alle ervaren Zee-Officieren zyn van gevoelen, dat, zo de Spanjaarden *Howard* toen hadden aangetast de gantsche Engelsche Vloot, ja het gantsche Ryk zelfs zou verloren hebben geweest. De Engelschen Admiraal wat van zyne verbaasdheid bekomen zynde, stevende met vollen zeilen na Portsmouth te rug, geevende bevel, om de Schepen ten allerspoedigste in staat te stellen, om zyne kleine Vloot te komen versterken. Aan Lord *Seymour* zond hy bevel, met zyn Esquader zig by hem te voegen, laatende de zorg, om de Haven van *Duinkerken* gesloten te houden, over, aan de Hollandsche en Zeeuwsche Oorlogschepen. Aan de Koninginne maakte hy de komst van de Spaansche Vloot in het Canaal, door een brief bekend, en hoe hard het hem viel, zig buiten staat gesteld te zien, den Vyand, ter bescherming van hare Majesteit en het Ryk, het hoofd te bieden. Echter smeekte hy hare Majesteit den moed niet te willen verliezen, maar de uitrusting der Schepen te doen verhaasten, om hem te konnen versterken, dewyl hy in geen gevegt met de Vyandlyke Vloot zig inlaten, maar dezelve door gestadige aanvallen, zo langen tyd zoude zien op te houden tot dat hy in staat zoude zyn gesteld, om den Vyand formeel aan te tasten.

Lord *Seymour*, deeze bevelen ontfangen hebbende, stelden zig in staat, om met zyne 16 Oorlogschepen het Canaal, tot bystand van den Admiraal *Howard*, op te zeilen, dog zes van zyne Oorlogschepen, trage zeilders, en met onbedreven volk bemand zynde, zo liet hy deeze Schepen voor *Duinkerken* blyven, onder het bevel van *Justinus van Nassau* terwyl zes van de schoonste Hollandsche Oorlogschepen, alle bemand met Zee leeuwen, onder den Heere van *Warmond* zig by hem voegden.

De Spaansche en Engelsche Vlooten raakten niet voor den 31ste July aan elkanderen, omtrent Plymouth. Een Spaansch Gallioen, door het schieten zwaar beschadigd, wierd des anderen daags, door d'Admiraal *Drake* veroverd. Wat laater sloeg de brand in het Schip van den Spaanschen Vice-Admiraal *d'Oquendo*, dat met verscheide menschen gedeeltelyk verbranden, en voorts in de handen der Engelschen viel. Den 2de Augustus, raakten de beide Vloten weder in gevegt. De Spaanschen verloren toen verscheiden Schepen, en veel volk, en den 6de ankerde de Spaansche Vloot voor *Calais*, wordende, door 8 Engelsche Branders, die van goede uitwerking waren, genoodzaakt in wanorder te wyken,

Het Gallioen van *Don Diego de Piemantel*, geheel reddeloos geschoten zynde wierd, door het Hollands Oorlogschip van Jonkheer *Pieter van der Does*, Vice-Admiraal van Holland, onder Duinkerken genomen; die de veroverde Wimpel van dit Vyandlyk Schip, in een der Kerken van Leiden deed ophangen. *Don Diego*, gevangen na den Haag gevoerd zynde, wierd door Gedeputeerden van Haar Hoog Mogende ondervraagd, wanneer hy plechtig verzekerden, dat het alleen op Engeland gemunt was, zeggende niets van een aanslag op Zeeland of Holland te weeten, en nogtans bleef men aldaar op zyn hoeden, hebbende langs het strand, alle baken tonnen en teekens waar uit men de Zeegaten des Lands verkend, weggenomen en daar by batteryen en wachten gesteld, gelyk aan de Theems mede geschied was. Nog een ander Spaansch Schip strande by *Blankenburg*, en wierd door de bezetting van Oostende geplunderd en in brand gestoken.

Daar waren toen geen 40 Spaansche Schepen meer by elkanderen, en de Admiraal geen kans ziende, om met de

de Schepen van *Parma*, die het ook niet dorst wagen om in Zee te loopen, te vereenigen, en niet na het Canaal durvende wederkeeren, of de gantsche Engelsche Vloot afwagten, zo besloot hy ten Noorden van Schotland en Ierland om te zeilen na de Spaansch Zee, keerende aldus met vollen zeilen na huis, door eene Zee, welke aan de Spaansche Stuurlieden ten eenemalen onbekend was. Hier wierd die Vloot, in de Maand October, van een zwaren en langdurenden storm beloopen, die veele Schepen op de kusten van Ierland deed stranden, welke Schepen door de Ieren geplunderd en het volk dood geslagen wierd, zo dat 'er omtrent 50 Schepen, en maar de helft van de manschap der gantsche Vloot behouden in Spanjen te rug kwamen, zulks de Engelschen hun behoud, meer aan de gunst des Hemels als aan hun eigen magt en dapperheid te danken hadden.

Het was zeekerlyk een zonderling geluk, dat de Engelschen en Hollanders, niet een eenig Schip daar by kwamen te verliezen; echter is het zeeker, dat de Koninginne van Engeland, zo lang de Vyandlyke Vloot zig in het Canaal bevond, op haren Troon zat te beeven, en al dien tyd was men mede zo bekommerd in Holland, dat men reets nog 30 groote Koopvaardy-Schepen in beslag had genomen, om die in Oorlogschepen te verkeren, dat nu eerst gestaakt wierd, ook wierd deeze groote verlossing, door een plechtigen dankdag gevierdt.

Men had gehoopt en verwagt, dat deeze getrouwe bystand aan Engeland verleend, een onverbreekbare band van eendracht en goedwilligheid tusschen de beide Mogendheden zoude hebben uitgewerkt, dog het viel heel anders uit, want de Engelschen begonden voldoening te vorderen, van het geen den Staat aan de Koninginne schuldig was, zonder de gedane kosten, tot het uitrusten van zo magtigen Vloot in betaling te willen aanneemen, ook lieten zy na hunne hulptroepen te recruteren, zelfs begonden zy onzen Koophandel op allerhande wyzen te benadeelen; het geen aanleiding gaf tot veelvuldige onderhandelingen.

Ook begonden de Duinkerksche Rovers, welke die zwaare uitrustingen ter Zee voor niet geenzints wilden gedaan hebben, niet alleen de Zee onveilig te maken, maar zy kwamen zelfs bin-

nen de Zeegaten met kleine wel bemande Vaartuigen, berovende de Schepen die tusschen Holland en Zeeland over en weder voeren, waar door de Prins genoodzaakt wierd, den 9 May 1582, het navolgende Placaat en de Ordonnantie, op de verzekertheid van de Scheepvaard tusschen Holland en Zeeland te doen afkondigen, luidende:

„ MAURITS, *geboren Prins van Oranje, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Vyanden, Dietz enz., Marquis van Veere en Vlissingen, Heere van St. Vyt, Doesburg, de Stad Grave en den Lande van Kuyk, Gouverneur en Capitein Generaal van Holland, Zeeland, Vriesland, en de Landen Steden en Plaatsen van Braband en Vlaanderen, nog in de Unie en onder Protexie van de Generaliteit wezende en Admiraal Generaal van de vereenigde Nederlanden enz.*

„ DOEN TE WETEN: Dat wy bemerkende de schaden, die „ de goede Ingezetenen van den Lande alreeds hebben geleden, „ en nog meer in toekomende tyden zouden mogen lyden, door „ de Vrybuitery en Rovery des Vyands, op de binnen stroomen „ tusschen Holland en Zeeland, ten ware met goede Order en „ geregeldheid op de Scheepvaard en behoorlyk Convoy, daar „ jeegens werde voorzien, hebben by advys van de Gecommit- „ teerden van de Staten, en ter Administratie van de zaken van „ Admiraliteit, zo wel in Holland als in Zeeland, geordonneerd „ en bevolen, ordonneren en bevelen by deezen: Dat alle gety- „ den, de Schepen varende tusschen Holland en Zeeland, be- „ hoorlyk en zekerlyk zullen worden geleid en geconvoijeerd, „ met eenige luiden van Oorlog, daar toe by ons gelast en debe- „ scheiden; die wy daar toe hebben gegeeven al zulk bevel order „ en last, als wy tot meesten dienste van den Lande, en meeste „ verzekertheid van de voorsz. Scheepvaart geacht hebben te „ dienen. Dan alzo de Schippers, Schuitvoerders en andere va- „ rende luiden, somwylen door temeriteit en onbedachtheid, „ hen zelven zyn in prykel stellende, door dien zy luiden somwy- „ len in gebreken zyn, te volgen de bevelen en order, die wy „ hen luiden van Oorloge hebben belast te onderhouden en te „ doen onderhouden, daar door wel eenigen twist en misverstand, „ tusschen het volk van Oorlogen en Schippers is vallende; alles „ tot zeer groote prykel en schade van den Koopman en varende „ luiden, en tot oneere van den Lande.

„ SOO

,, SOO IS 'T, Dat wy voorts geordonneerd en bevolen heb-
,, ben, bevelen en ordonneren by deezen: Dat alle de geenen,
,, die met hunne Schepen uit Holland na Zeeland, ofte uit Zee-
,, land na Holland zullen willen varen, gehouden zullen we-
,, zen, als zy in de Vloot komen, om met het getyde te vaaren
,, twee of drie tafelen van hare denne open te zetten, en de
,, overdekte Schuiten haar geheel verdek af te neemen, of voor
,, 't meestendeel te openen; ende hen te vervoegen by den luiden
,, van Oorloge, omme by den zelven bezichtigd te worden. En,
,, komende uit Holland voor de Plate, of uit Zeeland voor Vianen,
,, zullen gehouden wezen aldaar te stryken, hare dennen en ver-
,, dekken open stellende als voren, en niet 't zeil te gaan, dan
,, met getyde ende Convoy; op pene van vyf en twintig guldens
,, by den Schipper te verbeuren en dadelyk te executeren. En
,, dat daar en boven aan den Schipper zal worden verhaald, alle
,, de schaden die den Koopman ende varende luiden, in haar per-
,, soon ofte goederen zouden mogen lyden. Word voorts bevo-
,, len allen Schippers, Koopluiden en alle anderen, die tusschen
,, Holland en Zeeland zullen willen varen, dat zy, 't Scheep ko-
,, mende, mede zullen brengen al zulke Wapenen, als zy ter plaat-
,, ze van hare Residentie, op de ordinaire tochten en wachten
,, zyn gebruikende, op penen van te verbeuren dubbelde Vracht,
,, die dadelyk geexecuteerd en verteerd zal worden, by de Schip-
,, pers en andre in 't Schip varende: Alle 't welk wy noodig ach-
,, ten en bevelen zulks onderhouden te worden. En, op dat
,, niemant daar van Ignorantie en pretendere, ontbieden en be-
,, velen wy, dat deezen alomme in voorsz. Landen zal werden
,, gepubliceert, ter plaatze daar men gewoon is Publicatie te doen.
,, Lastende en bevelende een iegelyk dien 't aangaan mag deze Or-
,, donnantie ende bevelen t'achtervolgen ende doen achtervolgen
,, en, tegen de Overtreders van dien te doen procederen, zon-
,, der eenige gratie, faveur, dissimulatie ofte verdrag: Alzo wy
,, 't zelve tot der Lande welstand noodig bevonden hebben. Ge-
,, daan, &c.

Hier uit blykt klaar, hoe noodig het was tot welstand des Vaderlands, en bescherming van den Koophandel, die nu meer en meer in Holland en Zeeland begon te bloeijen, de Zeemagt digte by Huis te houden, zonder het Oor te leenen aan het Engel-

sche

ſche Hof, 't geen door den Ridder *Norrits*, aan de Staten deed voorſtellen, hoe men zeekere berichten had ontfangen, dat de Koning van Spanje zyne Vloot deed herſtellen, om den misluk-ten aanſlag de hervatten, en, om zulks te beletten, had de Koninginne beſloten eene landing in Portugal te doen, om *Don Antonio*, verdreven Koning van Portugal in dit Ryk te herſtellen, verzoekende de Staten een Esquader Oorlogſchepen by hare vloot te voegen; en dit niet goed gevonden wordende deedt zy alle de Koopvaardyſchepen der Hollanders, in Engeland zynde, in beſlag nemen, 't geen een nieuwen bron van klagten en twiſt was.

Nogtans ſtonden de Staten aan *Don Antonio* toe, eenige Schepen in Holland te huuren en Volk te werven, waar mede hy zig by de Engelſche Vloot voegde, die in de *Corunna* lande, de aldaar liggende Schepen en Voorraad verbrande. Van daar ſtevende die Vloot na Lisbon, *Peniche* veroverende, en uitplunderende, het geen de Portugeeſen zo kwalyk namen, dat niemand zig voor *Don Antonio* wilde verklaren; maar de Engelſchen, alleen op buiten vlammende, namen 60 Schepen beladen met Koorn en andere waren, toebehorende aan hunne Vrienden, de Inwoners der Hanze-Steden. Na huis keerende, plunderden zy *Vigos*, zo dat zy meer ten roof als ten Oorlog ſchenen uitgezonden te zyn geweeſt, waar over *Don Antonio* bitter klaagde.

In deeze neetelige toeſtand van zaken, gaf de Jongen Prins, een uitmuntend bewys van zyne ſchranderheid en ſtaatkunde, weetende, de Koninginne te vieren en door *Norrits* te overtuigen, hoe nodig voor beider belangen het was, alle die verſchillen, door een minnelyk verdrag, ſpoedig te doen eindigen, de Schepen te ontſlaan, de hulptroepen te recruteeren, met verzoek om dezelve te vermeerderen (dog 't geen hy niet konde verkrygen) om hem in ſtaat te ſtellen van den nu uitgeputten Spanjaard met geweld op 't lyf te vallen.

Dit gelukte dien wyzen Prins, gelyk wy in 't volgende deel zullen zien.

EYNDE.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

DRIE EN TWINTIGSTE DEEL.

H. HA-

REGISTER.

H.

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U

V.

W.

Z.

EINDE.